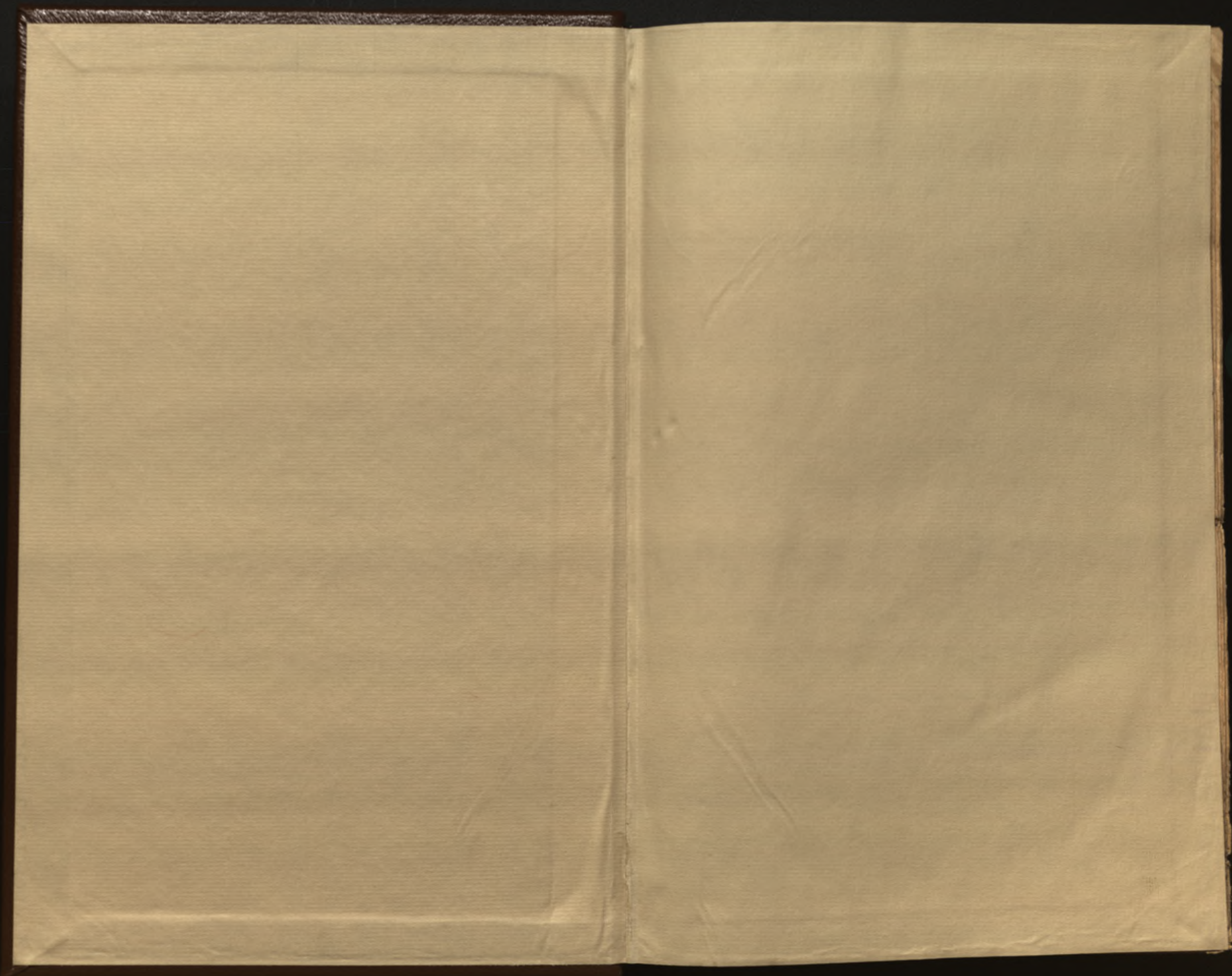

WBP
Opole

2859 A.

✠
SERENISSIM

Polo-
ræde-
isterio
æ

AC

POTENTISSIMO PRINCIPI

JOANNI III.

REGI POLONIARVM

MAGNO DVCI LITHVANIÆ

&c. &c. &c.

Oncussam diuturno furore
Martis Poloniam, exhibeo Tibi REX
POTENTISSIME, monumentis litêra-
rum in Fastos redactam: quæ varios
per casus agitata, iam nunc cum DEO bono coa-
lescentibus sensim vulneribus, non vsq; videtur sa-
lutis desperatæ Ludibrium nuper Orbi fuimus, cir-
cumiectorum vndiq; populorum rabie lacerati;
dubium tamen calamitosiores, an fortiores Sarma-
tæ? nisi quod sæpius contigat, vt quos iniquitas
fortunæ depressit, eos Fati occulta dispositio attol-
lat. Triste fateor offert se scribendi argumentum,
quia tamen exactorum malorum meminisse iuuat;

huc

WBP
Opole

2859 A.

(2)

ZE ZDIOBU
JANA SAS ZUDZYCKIEGO.

ego operā verti, vt ægrè exsiccatos, fusi olim
inis riuos, stillicidio atramenti commutarē.
pe remittente aliquantum bello, obliuio ex-
pugnanda erat, extinctos Heróas ducendo ad mo-
numenta famæ: Regumq; gesta ob sustentandam
pulcherrimarum rerum æternitatem, necessum du-
xi memorari. Equidem Magistratus Populo ius
dicit; in Magistratum Regibus potestas est: sed
nec istos exleges Numen habet, geminos in fa-
cta eorum delegando Iudices; Conscientiam, &
Famam. Ac prior quidem intra arcana mentis
residet, Fama nihil vocalius, nihil mortalibus ca-
rius; vt sanguine huic litare, imò vitam deuoue-
re pretium operæ putent. Fama est magnarum
mentium theatrum, immortalitatis sequestra, in-
strumentum gloriæ, rectè factorum præco: quæ
Principes virtutum splendore irradiatos, etiam
non viuos, transmittit ad memoriam posterorum.
Eripi vita abdicari Regna possunt, ex perenni Fa-
ma æternitas; etiam cum Principes non erunt,
hæc manebit. Ex hac noscant posteri facta Ma-
iorum; etiam Exteri, natæ in bellâ gentis facino-
ra, præsentis æuo prodigia, futuro exempla: discât
vtriq; prosperos successus Numini deberi; calami-
tatem virtutis Lydium esse.

Expediebat præterea REX Inclyte, cum desti-
natio-

natione Fatorum Piaſtæum rursus sæculum Polo-
niæ aperueris, vt qualem eam de manibus Præde-
cessorum Regum accepisti, Annalium ministerio
in publicas tabulas referatur. Exhibebunt istæ quā-
tum ex magnitudine Polona decesserit, sub exter-
nis! quid sub Patritio Rege, recuperatum aut con-
seruatum sit? Quo gradu sub vtrifq; stetit libertas?
ab origine gentis adhuc superstes & durabilis; nisi
adamantis exueret naturam, cui pretium & venenū
iuxta sunt: & quæ alia decora, exquisito septem sæ-
culorum molimine, rei Polonæ authores condidē-
re. Ominari dehinc vel inuidiæ licebit, quidquid
amplitudinis nostræ Piaſtæâ rotâ in sublime pro-
vectum; quantum gloriæ & libertatis, sub vbere
externæ dominationis fasciculo effloruerit; id om-
ne credi Tibi REX conseruandum; scilicet genti-
litij Clypei Tui tutela & præsidio: cum imperia,
quibus parta sunt artibus, retineantur.

Neq; vota & expectationem nostram in hanc
diem destituit euentus. Memor accepti, rependis
æquiualens Poloniæ; imò maius quid præstitisse
conaris, quàm dederit ipsa Tibi. Licetſi enim su-
pra omnes honoris apicem contulerit Tibi Patria;
decora tamen hæc paria accipiendo fecisti; nam,
cū semel conferre nostrum fuerit: Tibi semper
attollere Patriam & conseruare incumbit. Auxit
Fama pretium Virtuti, & Maiorum Tuorū merita,

(b)

angu-

angularem lapidem honoribus posuere. Purpura hæc quâ nites, non prius Tyrio murice tingi debuit, nisi Aui Tui, Avunculi, Fratris Germani, fuso à Barbara manu sanguine decentissimè rubuisset. Parentem nè memorem? qui Odrisiæ Lunæ in armis terror, in Verbis stupor, innumerasillas Ottomanii myriades, ne omnia armis licerent, dicendo vicit. In hanc meritorum hæreditatem vocatus, non ignavus successor accessisti; addidisti suffragiū ipse, per ædem laboris ad ædem honoris eluctatus, & cui non aliter Sceptro admove manu placuit, nisi memorabili prælio Turca victus, cædibus & sanguine suorum, ad solium viam stravisset, Ita demū dum ad assem exolvere gratitudinē Patria non valet, supplevit vices collato diademate Numen. Non ideo tamen REX creatus es, ut fueris; sed tutelā Civium non dominationē accepisse memor, satagis vitam & incolumitatē dare ijs, qui Te supra se extulerunt. Gloriā fortitudinis hostē distines; æstimatione prudentiæ à com-Monarchis observaris; hinc suspectamus tantum Barbarorum arma, nec sentimus: penetramus externorum factiones, nec lædimur: insuper (quod præfiscinè eloquar) Miles ille nuper Provincijs onerosus, iam nunc fas disciplinæ agnoscit, & sub auspicijs Tuis in hostem tantum ac prælium, iram & manus servat.

Verum, non ego hîc Panegyrim molior: adeo

tan-

tantum facilem Musis Principem, pro Annalibus meis, si modò cum veritate consentiunt, recensitionem ac tutelam postulaturus. Namq; in illo bellorum æstu, qui casus fuere quos non pertuleris? quæ prælia, acies, haloses, congressus, impressiones, quibus non inter fueris Bellator, vel præfueris Imperator? Hinc oculatū Te arbitrum Historia poscit, libertatis ac veritatis conscia, ubi non reprobaveris ingens solatium habitura. Quod si à vero dissona, si apocrypha adfert, fac Tuo prorsus Iure ò REX quod Alexander Aristobulo, pro Hydaspis Vistula crit. Subtilius fortassè dabunt alij, nuci Iliadem inclusuri, vel nè sua nuditate veritas pudefieret, sub cristalino speculari, seriem gestorum exhibentes. Mihi rudiores ab agro Musæ, pro modo ac mēsurā calamitatis Patriæ, calamum aptavere; nè brevitate obscurus, vel subtilitate veritati iniurius essem. Sanè constat, non ignobilem apud Græcos statuarium, caput Minervæ in sublimi ponendum, rudiori formā effigiasse: quod cum oculos propè spectatium, gratiam non haberet; tandem in fastigio templi locatum, ingeniosi operis & artis gloriā tulit: nec mihi citra votum alea cadet, si veritas ac libertas, gemina mortalium bona, ex crassiori Annaliū prototypo à seris Nepotibus cōspiciantur.

Sed minus est, ut pro aliquali Musarū partu bella narrantiū, eum Regem exorem, qui cum lacte &

(b 2)

fan-

sanguine, literarū simul & armorū hausit principia;
ac qui vixdum postulata popularium audit, petitis
annuere solet. Hinc fiducia plenus posco humil-
limè, non abnue, REX ad hæc minuta oculos Ma-
iestatis vertere: nam & Sol per depressas conval-
les ultro radios spargit; & fluvij non rogati ad infe-
riora decurrunt. Sol & Tu Patriæ, ac Polonis tuis
Flumen habearis, unde aquas beneficiorum acci-
piant alij, alij sperent. Satis pro Annalibus; nisi pro
scriptore subiungere ausim, eum esse, qui Te bellā-
te REX sanguinem fudit; iam nunc Regnante ac
vtinam sospite, atramenta refundat. Vive itaq; diu
Felix, Regna prosperè, & quo non alter surrexit
Maior, mēsuram nominis Tui imple. Ac ut Te Pa-
trem Patriæ præstas, ita Tibi REX, ita florentissi-
mæ Domui Regiæ benefaxit D E V S.

*Dabam Goleniouijs rurè meo paterno
ipso Purificatæ MATRIS-VIRGINIS die,
Anno Ch: 1683,*

SACRÆ REGIÆ MAIESTATIS
Obsequentissimus Cliens &
Fidelis Subditus,

VESPASIANVS à Kochow KOCHOWSKI,
Eques Polonus.

A P P R O B A T I O.

Annalium Poloniæ, Climacterem primum
prudenter à Generoso Dño VESPASIANO
à Kochow KOCHOWSKI, Equite & Historio-
grapho Polono, obseruatum, atq; erudito calamo,
sincerâ veritate, ac integra fide, conscriptum, ac-
curatiùs legi; vbi singula statui Politico scienda
agnovi, orthodoxæ verò Fidei Romanæ nihil cō-
trarium adinveni. Quare potestatē facio, ut tam
præclarum opus typis vulgetur, lucemq; publicā
cum insita sibi solidæ eruditionis luce, aspiciat, pa-
res in orbe Polono Scriptores excitaturum.

M. SIMON STANISLAVS MAKOWSKI,
Sac: Th: Doctor & Professor, Collega Maior, ad Eccle-
siam Collegiatam Sancti Floriani Custos, Curatus Nasie-
chouiensis, Contubernij Hierosolimitani Prouisor, Sac:
R. M. Secretarius, Studij Generalis Craconiensis

R E C T O R.

Sancta TRIAS, ô æterna!
 ✠ Pater, ✠ Fili, ✠ Spiritus;
 Rudi stylo hæc Sexterna,
 Tibi fero primitûs:
 Quæ post acta, Tuda nosse,
 Nota rectè tradere:
 Quantum velle tantum posse,
 Sine fuco sincerè.

ANNALIUM POLONIÆ CLIMACTER PRIMVS.

B Ellum dicere ordior; non gen-
 tis inferentis ductu, aut auspicijs nobile,
 non Ducum lædentiſ partis claritudine,
 illuſtre; quod, ſeruile haud immerito di-
 xerim: ſed, vnde primitiuo velut fonte,
 connexa bellorum ſeries, in Regnum,
 hoc profluxit; eo in nomen Polonum coniurantis Viciniæ
 odio, vt circumſitæ gentes, acſi ſtirpitûs Sarmatiam eradi-
 cari oporteret, ſtudia manuſq; deſtruendæ commodârint.
 Quicunq; Amici, Fœderati, inſuper Vaſalli, imò horret ani-
 mus dicere Subditi, florentiſſimo Regno peſſundando, con-
 ſilia viresq; contulère. Non iuratæ pacis vincula aduerſum
 vim valida, irritæ ſacroſanctæ fœderum Leges, vanum in-
 nocentiæ vocabulum, nullâ conſeruandi Antemuralis,
 Chriſtianitatis curâ, offendimur immeriti: nec laceſſen-
 tes Sarmatæ, æſtu nocendi, & libidine belli, cunctis fla-
 grantibus. Si quæ gens alia, Nos proſectò dedimus grande
 patientiæ documentum, cruentiſſimo bello quaſſati; ac u-
 niuerſalem armorum concurſum perpelli; oſtendimus, ſi-
 cut ætas parentum vidit, quid in pace optimum, ita nos:
 quid in bello deterrimum, experti ſenſimus. Equidem, oc-

A

culta

ZE ZBIORU
 JANA SAS ZU DRZYCKIEGO.

culta Fati Lege factum crediderim; ut populus, Regni amplitudine, & multarum gentium in vnum corpus coalitarum capax, terrestri militia inclytus, sed longa pace torpescens; cladibus suis met excitatus, dum bellum pati cogitur, inferendo susciperet. Eadem, illam PROUIDENTIAM operante, futurum sperans; ubi sequiorem Fortunam malorum nostrorum satietas tenet, erutam ruderibus calamitatum Poloniam, in pristinum gloriæ & amplitudinis statum, erectum iri. Erupit primo intestinum ex Rebellionem bellum, quod: mox obstericante Tauricanâ Barbarorum potentia, in immensum adoleuit. Ingressit se dein, choragio Moschus, ambitu Vniuersalis Russorum Monarchiæ amititiam exuens: Suecus Sztumdorfienfi fœdere, Transylvanus veteribus nouellisq; pactis, in pacem obstricti; rebus conclamatis Poloniæ, occasionem habere quam expectare malebant; ut quot Orbi partes, tot hostes nancisceremur. Neq; amici defuere: Germania suppetias tulit, Dania armorum diuersionem fecit, Gallia mediationem, Hispania studium, Batavi Legationes; quantum cuiusq; velle, aut posse, attulere. Etiam, quæ prima concutiendæ Poloniæ conspirauerat Barbaria, erigendæ accessit. Quanta egimus, aut pasci, vastâ dicendorum materies est: fœcunda exemplorum, sed ubiq; tristium leges. Dicturus sum, ut cæsi vel obfessi Exercitus, Prouinciarum excidia, Urbium haloses, fœdera violata, malefidas sociorum conspirationes, militares abrupto obsequio secessus, Ciuiles sub Principis, ac Legum nomine turbas; aliasq; nusquam auellanæ nucleo includendas malorum Iliades. Hoc Te, ô SUPREME rerum Arbiter DEUS, auxiliante aggredior! & in Te Veritatem æternam reueritus, pro captu meo & posse, res gestas explicabo! Virtutem agentium exhibebo, non fortunam; non accusabo quemquam, nisi publici criminis reum: non indebita hyperbole oneraturus. Vinitorem ago, cui vberem vindemiâ, ut dulces aut acidæ vux sunt, reconduntur omnes posthac vsui; eo, quo natura sapore dotauerit: & mihi eodem modo, constituent

Histo-

Historiam qui gessere, tradam ego; illi, materiem operi; ego fidem laboremq; commodabo. Nemo, procuratam à verbis commendationem, à gratia laudes, ab assentatione encomia speret: nemo, imperatum à timore silentium, ab odio vexam, à malignitate asteriscum arbitretur. Extra curam mihi, in comparisonem venire decoris ingenijs, quæ, (ut non infertile eorum sæculum est) in componendis fastis Poloniæ, adferent cultæ facundiæ vim, authoritatem nominis, & peruicaciam affirmandi: mihi sufficiet, visa pleraq; , pleraq; integerrimis Commentarijs excerpta narraturo modestiâ omnibus, veritatis indagatione cedere nemini.

Quæ hominum, etiam Regnorum & Imperiorum vita est; oriuntur, confurgunt, florent: donec ordinario reuoluti temporis cursu, validissima illa Monarchiarum corpora, concutiantur, decrescantq; . tandē, vel rursus assurrectura, vel penitus interitura. Ac, licet si externa vis conuellat Imperiorum bases vehementer; maiori tamen discrimine, interna mala afflixere potentes populos, quassatamq; Ciuilibus dissidijs Reip. carinâ pessumdedere. Idem hoc sæculo experta Polonia, grauissimo bello ex causa rebellionis vexata. Cui narrando me accincturus, Cosacorum originem, & quomodo ex ignobili appendice, in id succreuerint nominis, edissero. RUSSIA, celebre olim Sclauonicæ gentis imperium, sub nomine & peripheria Sarmatiæ continetur; complectens populos, ab ipsis Euxini Ponti ostijs, ad vltimos Europæ Asiæq; terminos, vastissima terrarum spatia incolentes. Quos vsitato vocabulo Ruthenos, (diuersi ab illis, qui eiusdem cognominis Galliam Aquitanicam inhabitant) cultiore dialecto Russos, ex Græco Roxolanos nuncupamus. Gens ea, vni olim parebat Monarchæ, nunc bifariam diuisa; Moschi, Poloniq; Regis, dominium agnoscit. Iazygas, Bastarnas, Dacos, Cumanos, eas oras tenuisse Annales perhibent; Roxolanorum, vel solius Corn: Taciti testimonio, celebriori nomine, dum bellicosa na-

A 2

tio,

Crome-
rus.
Tacitus

tio, strepentia eo tractu Ottonianorum Ducum arma, varia sorte reprimat; clarius cæteris nationibus, ex bellica virtute, nomen suum effecit. Romæ dein translata Imperij sede Bizantium, etiam illuc per arma notitiam sui traduxit, donec sub Basilio Macedone commercio religionis cicurata: post, sub Constantino Iuniore Imper. Orientis, per Sororem Annam affinitate tractabilior; in res Græcicas magis æqua, & melius affecta fuit; Maxime sub Wolodymero bellicosissimo Monarcha, in ultimos Septemtrionis recessus, Roxolaniæ fines protendente. Quæ distracta interuentu temporis amplitudo, nomen in præsens ac vestigia, priscae magnitudinis retinet. Eam itaq; quæ in Ortum protenditur interiacente Campestrum solitudine Pontus Euxinus alluit; ab Austro Chersonesus Taurica, Moldauicæq; fines adiacent; Occiduo latere Poloniam respicit. Sarmatas esse, vel Ouidij Elegiæ probant, apud quos sub frigido axe exilium tolerando, incalescentis amatorio igne carminis, pœnas exolvit. Ita, ubi sui iuris Russia, cum Polonis gente finitima, sanguinis ac idiomatis (non nisi dialecto discors) eiusdem, dum vel finium proferendorum, vel Virtutis ostentandæ libido svasit arma, vario Marte luctabatur; quoad vi maiore, & Fortuna Polonorum fractis æmulantis populi viribus, in societatem magis libertatis, quàm in dominium Victoris concessit. Eaq; huic inclyto Regno vnienda, non alterius, nisi Casimiri Magni (etiam sub Casimiro amittenda) opus fuit. Ille namq; quo rituum morumq; diuersos, in concordia stabilitæ societatis retineret firmitus, Iurisdicundi similem utriq; populo normam, & communionem impertierat libertatis. Sub Iagellone posthac Rege, inter Fratres Principes sanguinis dispertita, ne isti sine patrimonio agerent; quale, legum periti appennagium vocant. A Fato dein, aut vniione Lithuanicæ fuit, ut postliminio, ad corpus Regni membrum rediret: atq; ita facta est,

Russia diues opum, studijsq; acerrima belli.

Varius

Varius dehinc status eiusdem fuit, illius malis ægrescebat Polonia, simul & succurrebat calamitati: ipsa vicissim, mutuo eius utebatur Pacis bono, ubi terminata Triumphis bella, in altissimam Prouincias Regni tranquillitatem resoluisent. Hinc diuitiæ, abundantia, Panis saturitas; mox, ubi deses otium illecebra peccandi est; in luxum abusumq; optimæ Pacis fructus conuertebantur. Russia maxime Terram promissionis egit, non mellis tantum lactisq; vberis stillicidio, sed rerum, quas natura vsui postulat, omnigeno prouentu locupletissima. Solum istic fertili glebâ frugum ferax, & vbique herbidum est: irrequieta arva seruntur, stercorationis haud indiga, ac raro per alternos annos telluris respirio. Equorum bellacium nullibi fecundiores Equicæ; armenta item bouum proceritate insignium, quos pecuaria Russiæ, magnæ parti Europæ transmittunt. Hic, Proceres quantum bello boni, tantum in fastum ac pompam compositi, figere domicilia: numerofo famulatu ac satellitijs stipari, in sumptus ac luxum nimium quàm effundi, inter sese leui contentionum occasione committi, in gloriam vertebant. Nobilitas profeminatis stirpibus in Regno augescens, ex arctiore natali solo, in patentes longè latèq; oras trasineabat; terræ vbertate, & minori impendio comparandis ex empto possessionibus, allecta. Plebs maxime exuberavit, cuius increcente frequentia, ut aucto habitatorum numero consuleretur, nouæ Colonice deductæ sunt, præcipuè Ducum militiæ Polonæ auspicijs, qui æstiuis Castris, ne miles sine disciplina ageret, per camporum deserta, vallum fossasq; pro ambitu oppidorum condebant: quibus operis abscessu legionum, conueniæ aduersum vim externam protegerentur. Post, ex successu, & rei priuatæ emolumento, pleriq; Magnatum eiusmodi erectiones attentauere, vnde nomen Vkrainæ enatum, ac si limitaneæ Regionis: Colonice verò, Slobody dictæ; quod, incolatus earum, ad certum tempus, à laboribus vectigalibusq; immunis existeret. Tres Palatinat Vkrayna quæ latè patet

A 3

com-

complectitur; Kijoviensem, Bracławiensem, Czerniechoviensem. Quorum descripti limites, à montano circa Tyram tractu, Barium versùs, ac hinc transuersim ductâ lineâ, ad vsq; Lithuaniæ fines, quâ Prypetius Borysthenem subit, diffusa locorum amplitudine, sinuantur. Hic Arces, à veteribus Rursiæ Monarchis conditæ, quæ præfidijs infestæ, vim hostilem arcerent. Potior, præter Kijouiam, Bracławienfis ad Hippanim, Cyrassy, Kaniovia, aliæq; , impositis à Rege Præfectis dudum tenebantur: quibus sub prima occupantium Tauricam Scytharum initia, velitares alas auctorare permissum. Verùm post, maiore vi incurfantibus Scythis, addebat Respublica cohortes stipendiarias, à Proceribus item, aulici Comitatus ac satellitia submittebantur, quæ hostium latrocinia reprimerent, etiam talionem illatis armis reponendo. Invaluerat subinde mos, ut bellatrix Iuventus, dum per arma exercendæ virtuti deest in pace occasio, Campestria ubi Barbari alere equos sueti, incurfaret; promptis passim ex plebe delectibus, cum ea voluntariorum infra rigorem disciplinæ militia, nonnisi à Ductoribus decus, à gregarijs prædam omnino respiceret. Referunt Annales, Prædislaum Landzkoronium vigore animi & natalibus illustrem Virum, dum Sigismundi Primi Legatum ex Taurica reducem, non aliam excursionum Scythicarum causam adferre audit, quàm ægrè Hanum cohibere posse numerosas ditionis suæ *Hordas*, (ita vocantur) quin erumpant; generoso ardore succensum, euocatis è Rursia Voluntarijs, Tartaros in suo sterquilinio adortum, ac ad vsq; Meotidis ostia Aquilas Polonas circumtulisse; interceptisq; manubijs, par pari reddidisse. Tales ubi ex successu collibuere excursus, ut promptior quisq; cogere turmas, destinare in prædam qui prædarentur, ac incurfare solitudines perrexit: & si quando non ex iusto aut commodo publico lacefferetur hostis, metu poenæ, in confinio illo, à Patria remoti confidebant. Accessere legibus nocentes, & perdita exulum ingenia, ut numerum Societa-

Bielsci.
us.

tis illius, ita audaciam complentia. His antesignanis, noua militia extulit caput; ac sub Sigismundo Primo, Cosa-
corum nomen recens audiri cœpit. Memoratum Paprocio, Samuelem clara è stirpe Zboroviorum, dum cæso Wapouio proscriptus, poenæ se subducit; aggregatum Cosacis, cum quibus quæ tentauerit vel subierit pericula, abundè ille exequitur. Hic itaq; miles, notæ in consecrando hoste celeritatis, vocabuli Kozak appellationem accepit; quod à Capra (vernaculè Koza) veloci animalculo deriuatum; denotat agmina, quorum expeditæ agilitati, nihil abruptū sit, nihil imperuiū. Ac, ne sine sede, nova (si Dijs placet) societas ageret; excitata per adsitam Borystheni ripam receptacula, celebrius alijs Zaporozze, à quo post Kozacy Zaporoviani, seu Zaporoscenses, nominari cœpere. Locus is infra scopulos Borysthenis existit, quorum tredecim obiectu, naturæ solertia, violentiam fluminis constrinxit: lapideis molibus graduatim per intervalla locorum, nulla humanâ arte potentiâue dispositis. Haud pigebit inferere cognomina eorum, quò ex nomenclatura Sclauonica, maneat memoria, rem proprietatis Polonicæ esse. Nempe supera parte, Kodak, Sulski, Lochanny, Strzelczy, Dzwoniec, Kniehynin, Nenasytec, Woronowa, Zabora, Wowniow, Budyłow, Tawulzany, Liczny, & Wolny. Infernè itaq; , quâ Samarra fluvius Borystheni miscetur, in peninsula nidificando, à liminibus illis seu Porohy, locum Zaporozze nominauere; ac si trans limina Borysthenis situm. Eo modo infestus amnis, nauigandi vltum suggessit; vnde postea, constructis lembis, ignotum mare ausirimari. Remigij genus è tilijs Myoparonès, (ab illis Czayki vocatos) quadraginta & ultra hominum capaces, conficere soliti. Ii sunt mobilitate summâ, & apertum per mare facillè gyrabiles; qui, nec vada timent, nec fluctibus periclitantur. His celocibus, vastos Ponti Euxini recessus pererrant; ac quandoq; Thraciæ minoris, ac Asiæ littora populati, armorum terrore, Turcici Imperij penetralia tremefecere. vnde

Turca sæpius accepti contemptus æger, querimonijs aliquando & minis, factum inculavit; retorsione à Polonis opposita, quod similia à Scythis pateremur. Equidem, advertebāt id curas Reip. non mediocriter; tam, quò pacta cum Ottomanicis illæsa servarentur, quàm finibus Regni, redacta in ordinem Cosacorum militiâ, maiore curâ tutâdis. Apparebat siquidem augescere eorum multitudine, ubi per convictum & affinitates plebi permixti agunt, seditionibus obnoxios fore: proin, seueris pœnis, si quando excesserant, coerciti; ad regulatæ militiæ leges haberi cœpere, disciplinâ & usu armorum imbuendi: neq; præmijs, quæ excitarent merituos, deficientibus. Tribuni ac Legionum Legati, quò firmius vinculū constantiæ foret, è Nobilitate Polona creati, Centuriones minorumq; Ordinū Ductores, *Asawula, Attamani*, è Sympatriotis; sed, quos fides & emerita stipendia commendassent. Præscriptus lege publica sex mill: numerus, condito Albo seu Matricula, vnde *Registratorum* nomen, quò, à cætera plebe, in auctoratus servitio Reipublicæ miles, discerneret. Summo iure præfidebat datus à Rege *Commissarius*, si opprimerentur, innocentum vindex & protector; ubi demeruerint, exactor pœnarum. Quovè fixo loco eius militiæ Magistratus bellicus ageret, Trechtymirouia oppidum in Palatinatu Kijoviensi assignata, circumiacentibus qui huc pertinerent vicis, in usum ac possessionem eius militiæ transcriptis. Cæterum, evenit plerumq; plagâ illâ, iusta viris statura, validi robore artus; & non tam asperitate cæli, quàm assiduitate periclitandi, durati animi. Ob prædam flocci vitam pendunt, nihil recusant ob formidinem, gloriæ famæq; nomina, prætextui tantum adsumuntur. Vigiles, ac interritos agere; sitim & inedia iuxta pati; Æstatis Hyemisq; iniurias, sine sensu tolerare; usus, qui etiam naturam vincere solet, docuit. Aggerunt valla, producunt opera, & quæ sunt pedestris militiæ, exequuntur: ubi insilière equos, observant exactè signa; ac, ut primò acerrimè prælia ineunt, ita sustinendi

itera.

iterati impetus, non eadem est constantia. Ast exploratum missi, hostem planè suffurantur, locorum notitiâ, & suopte ingenio, sagacissimi vestigatores. Etiam, quoties usus poposcerit, epibatas agunt, in aqua lutræ, in terra talpæ, & omnia exactè conveniunt. Nihil maiora flumina traiekturos moratur, si quæ impedimenta, & imperitos nandi, connexa arundine, vel falcibus vimineis defluant: vnus præcipit, eadem cunctis festinandi cura. Inest genti naturalis quædam malorum tolerantia: ac dum omne studium, si bello destituantur, in prædas venatumq; intendunt; labor inediaq; transit in mores. Crebris convivij ac assiduâ computatione nihil vſitatus, hîc parta, dispendio vitæ spolia, impendere lubet; & quæſitas bello manubias absumere volupè: ut planè & enixè cupiant otium, & penitus aspernentur. Hi itaq; sunt Cosaci, ruina florentis Regni, & suâ ipsorum perfidiâ Orbi cogniti: non temnenda virium manus dum propugnat, fatalis omninò ubi nocet. Quos ab recentibus authoribus Nizovios, quasi inferæ partis Insulanos, Lubienius noster vocari asserit. Vscocos alij, ac Martelosios, ut Paulus Iovius, nuncupant: plurimi gentem discretam, & singularis nationis nomen Cosacos in hanc diem putavere. Certè ij, tam qui in Pontum exonerantis se Borysthenis anfractus, quàm, qui Rhæ Tanaisq; fluminum ripas insident, promiscuo vocabulo Cosaci dicuntur: nostrates quidem Zaporoscensium vocabulo, qui ad Moschoviticum limitè degunt, ad Donū flumine Donensium nomine compræhensi.

His legibus moribusq; aliquandiu, si non æquo, tolerando tamen iure, cum Cosacis agitatum est; donec illi circumspicere vires suas, frequentiamq; speculati, quam dono Reipublicæ habuerant libertatem, debitam interpretabantur. Præcipua ex plebe motuum semina, quæ per municipia insolescens, dum legitimam pœnæ irrogationem pro Tyrannide, & debitum subiectionis pro servitute accipit; instinctum, in enormes vexandæ Patriæ ausus

B

sus

Const:
Anni
1590.

Piafeci-
us.

ius dabat; insinuando querelas sibi obstrictis, & Cosacis præfensas iniurias, in se redundaturas persuasis. unde, aliquoties seditio; dehinc rebellia arma in Regnum stricta, tandem iusto bello, sed non inulto Marte oppressa. Neque laude præclarorum facinorum frustrandi Cosaci. Etenim, præterquam quod Scytharum in Russiam incursiones egregie cohibebant, etiam viam modumque Ottomanicæ potentie concutiendæ ostenderant; vel insuper mutuo metu destinendis Barbarorum insultibus. Dum ab ijs, Synopen Septemtrionalis Asiæ Emporium, expugnatum direptumque; Aslan Horodek, validum Turcarum propugnaculum dirutum; ipsa denique Constantinopolæos pomeria, excitatis incendijs fumo suffusa, Cosacis ex Universali Orbis prædone prædam agentibus. Quod si usurpando maris dominio, uti occasione collibuisse, gloriam, & pacem, & Cosacos, à nobis haberemus. Tandem versa cithara in luctum, & medicina in toxicum degeneravit,

ANNAL-

ANNALIUM POLONIÆ

AB OBITU

VLADISLAI IV LIBER PRIMVS.

An. CH. M. DC. XL. VIII.

Elenchus Contentorum.

Rincipium Anno est à morte VLADISLAI IV. cuius accurata descriptio, Locus, morbi causa, eiusdem incrementa, qua conscientia dispositio? ac in extremis animi firmitas, dehinc obitus? Numerus annorum Vita ac Regni, Genus, Coniugia, Qualitates. Subiuncta ut mortem prænuñciaverint, Cometes, Solis deliquium, ac præter alia, Imaginæ D. Virginis MARIÆ Xiāy illachrymatio. Sequitur mortem Regis immediatè in Vkrayna rerum commotio, auctore Chmielnicko; cuius ortus, parentes, ac genus, breuiter perstricta. Bellum antehac inter Turcas & Venetos geritur, unde stimulus in arma Vladislai, quibus Respub. intercedit. Per Vkraynam inter plebem tumultuum occasio, Rebellionis initia & indicia, in qua Vexillifer Regni non impigre aduertit; nisi ex negligenti Tribuni sequestro elapsus Chmielnickus, fugā se in Zaporoze subduceret. Seditionis dein per emissarios sparsa semina, diuerso ut in talibus solet argumento. Hic de Vnione Sacrorum Ruthenorum aliquid; etiam, ut plebs non in totis moderato dominio per Vkraynā ab Heris habitā faerit, ac qua priuata in seditionem, ac mox in arma causa euauerint: ut sollicitati in ferendam opem Scythæ, & rebellibus associati. Generalis interim Exercituum Regni it obuiam, quibus viribus? Dispertit copias, quarum pars cum Stephano Potocio occurrit hosti ad Zoltemody. ubi pugna, demum perfidia Cosacorum profligantur Potociani. Hoc successu elatus Chmielnickus, in nostros ad Corsunium inuehitur, pugnatur & hic non instrenue: dein militariter carrago retro mota abit: tandem, fato magis quam Virtute hostium superantur Nostri, capti cum omni Commilitio Ducibus. Primæ Regni mortem Regis publico programme denunciat, afflictā Interregni si unquam specie. Comitia Conuocationis absolvuntur. Etiam hic Chmielnickus internuntios mittit, tum Literis. Procerum inter se similitates. Casimirus ac Carolus Fratres Principes,

B 2

1648. pes, Ordinibus de Orbitate Regni, isti vicissim illis de iactura Fratris condolent. Hic de Casimiri aduentu in Regnum nonnulla. Sapiendis Vkrayne turbis mittuntur Comissarii, citeriore Russia bello undiq; ardente. Kiselij in promouenda pace studiū. Krzymonosius rebellium alter Dux emergit, cui se Wisniouecius opponit, ac primò in conditum agmen cadit; dein, nullo succursu recedit. Mox Regimentarij exercitum in hostem ducunt, ubi malè inter primores militia, conuenit nihilominus tamen, Zaslauiensis cum Wisniouecio conciliantur. Inter istos ad Constantinouiam de proseguendo bello deliberatur, de quo Kiselij; wisniouecij item sententia. Rebelles ad Prilawce ingenti Exercitu confident: Superueniunt & Poloni, interim fatalis quadam in decretorium certamen mora, donec Scytharum accessione, aucti rebelles nostriscum pugnant. Pugna eius descriptio, ac, ut per imprompta consilia fluctantibus animis, probrose à Pilawcijs discessum fuerit: ita Exercitus numero validus dissipatus, Castra direpta sunt. Sequitur Electio Regis, quo modo & more Comitibus ea instituantur? circa quorum inchoationem Leszczyński ad Ordines sermo. Multiformis hic materiarum concursus, de Exorbitantijs, de Confederatione, unde enata Dissidentium in Religione querela? multa cum acrimonia nec sine turbamento. Casimiri ac Caroli Principum Fratrum, de seponendo ambitu Regni ultro citroq; litera. Casimiri mox ad Ordines Legatio. Rationes pro natiuo Rege: item pro Fratre natu maiore Caroli: item legatio. Externorum Principum etiam. Carolus demum ambitu Regni se abdicat, summo omnium applausu, statimq; Casimirus in Regem nominatur. Deductus in templum Electionis Diploma recipit, Pacta confirmat, ac in Arcem regresso, Regis curas ab Indictione Comitiorum Coronationis orditur. Sub hac, bellum nihil remittit, Leopoldi obfessa, oppugnata, strenuè defensa: ac, ut hostis abitu sine noxa pacisceretur, collato are liberatio procurata. Zamoscium inde itum: eius Oppidi initia & situs; tunc verò quantum in defensionem apparatus, & qui praesidio praefecti. Circumfessa ea, muri machinis verberati, instituta oppugnatio, sed frustra. A Czarnota Chmielnicius exagitur, dolo oppidanos ad deditionem tentat; etiam Weycherum literis compebat externum ratus. Colluditur dehinc scriptis, verbis, donis. Cum iam Varsouiam ad Comitibus delegasset ille internuntius, suo more vulpizans, & omnia populationibus permiscens. Tandem Smiarouius à Rege mittitur, finitam Electionem et potiri rerum Casimirum adtulit. A quo suadetur Chmielnicius in regressum, ac obsidionem Zamoscij soluit. Hic finis Anno.

Ncipit aperiente Fato Scenā, lu-
tuosa rerū protasis, VLADISLAV IV. Re-
ge Poloniarū vitā functo, tot sæculis quot
annis dignissimo Principe. Ac licet si pro-
miscua mortis lege teneamur omnes, Re-
gū tamen quò eminentior natalium ratio;
eò curiosius causæ decessus, & momenta extremorum
perquiruntur. Proin, non abs re fuerit, accuratam novis-
simæ periodi descriptionem, à non nemine, qui hærenti
in limine æternitatis Principi aderat, ex fide tradere; recisā
imper-

1648. Impertinentium prolixitate: cuius tenor. Placuit Diui-
na bonitati, Serenissimum Regem Vladislavum, à caducis ad
meliora transferre Regna, & immortalibus aptare Scep-
tris. Describam ego luctuosissima narrationis seriem, & quæ oculis
auribusq; coram excepi, eodem quo peracta sunt ordine, accu-
ratè referam. Non quia ciere vel innouare merorem velim; sed
quia futurum spero, funestam cateroquin narrationem; non
paucas habituram solatiorum miscellas. VI. N. quatrduo
progressi MERETIVM, una die quieti datā; postridie, quæ fuit
IV Maij, Rex actutū inter venatorum turmas, primò mane
campos ingressus, non prius venari desijt; quàm sol ad occasum
declinaret. Vbi vehemens (corporis sui pondere graui) &
nec dum optimè post morbos composita valetudinis agitatio,
occasionem causamq; fatalis obitus prouocasse creditur. Iba-
tur enim vero curru venari per inuia, tanto animi astu, ut cum
auriga, non satis audacter, pro reuerentia Maiestatis, Regem
sulcis stipitibusq; superueheret; Rex ipse excusso homine, habe-
nas raperet, & animo alacriter indulgens, cursumq; nulla lege
temperans, nec curru parceret, nec sibi ipsi. Secunda post me-
diam noctem bona, tristem effectum exercere cepit violenta vo-
luptas; ac primū quidem pleureticis correptus cruciatibus,
præter morem doluit; sequens tamen dies benignior visa, iamq;
noua cum venatoribus expeditio designabatur, quamvis interim
sitis permolesta, & quoddam fastidium non desisteret. VII Maij,
vehementius exarsit renum viscerumq; ingens dolor, & omnium
vitalium in horas aucta consiliatio: dehinc, aestus corporis,
dolor capitis, sitis, insomnium, tedia, tandemq; superuenit acer-
rima febris. Cum malum incresceret, aperta vena est; proflu-
xitq; floridus & optima nota sanguis. Ac licet si phlebotomia,
in corpore pleuretico opportuna fuerit, exinde tamen non im-
minuta mala, sed aucta; inter quæ, grauis & in omni febre pe-
riculosus singultus. Ergo præternatura vel artis remedia, opẽ
è calo aduocare necessum erat. Tum verò Rex ad sacram E-
xomologesim ut se pararet monitus, non difficilis in eo repertus,
vel tardus. Dicit vix potest, quanto dolentis animi sensu, quan-

1648. tag, lachrymarum affluentia, diuinissimum reconciliationis Sacramentum suscepit. Sed præpediuit atrocitas illa singultuum, manifestam Corporis Domitici irreuerentiam minitans. Rogati Medici, ut singultibus quàm impensissimè ponerent modum, intenderunt curam, ut stomachum ab illa inflammatione liberarent. Quod successit aliquatenus, post unam enim & alteram horam, omnis illa singultuum tempestas, in malaciam composita est. Verùm ardentior febris, ab incendio stomachi cor ipsum affligere, & patientem ad extrema adigere non desijt. Interea salubrioribus ille singultibus, concessit animum, sub ipsius Missæ Sacrificium, quod ager è lecto audiit, in deuotione effusus; id uice à sui ludicis Maiestate deprecatus, ut concessa misericorditer peccatorum ueniâ, beatum uitæ finem poneret. Tantâ uerò animi quiete migrationem illam meditabatur, ut nullam penitus alicuius trepidationis indicium proderet; imò à primo statim decubitu, quasi futura præagens, morbum hunc prædiceret sibi absq; dubio postremum. Integro post susceptam Sacram Synaxim triduo, cum doloribus luctabatur, usq; ad angorem astantium, morbo succumbens. Qua ex diuturna lucta, tum corporis tum animi mutatio, dum nihil spei relinqueret; viribus iam multa conflictatione deficientibus, suggestum est adesse horam, quâ Athletam Christianum ungi oporteret Oleo extrema unctionis. Ad quæ ager statim prorupit in voces flagitatorias, extremum illud fragilitatis nostræ remedium postulando. Factum sine mora, ter iam repetita Sacramentali confessione; ac dein, sacrum Cereum manu præhensum sustentans, Sanctæ fidei constantiam, ad extremum usq; balitum seruâtam protestatus est. Porrectam mox Crucis imaginem pectori adpressit, continuo Spiritus tractu inclamans, MI DILECTE. MI DILECTE. Neq; reticendum, quod optimus Princeps priusquàm ungeretur, præclarum Christianæ modestiæ, & Regiæ pietatis specimen edidit: nam inter alia temporis congruentia meditamenta, ardorem animi comprimere non valens; O quàm uelim (inquit) nunc toti mundo esse spectaculum, in quâ mortales tanquam in speculo videant, quæ in me DEVS exhibu-

it spe-

1648. it spectanda. Ac primò, qualis sit humanarum rerum, præsentis uitæ, vanitas: deinde, quanta sit super unum peccatorem misericordia DEI & benignitas. Voluitq; ista, coram omni astantium turba, iisdem uerbis repeti; quod & factum, magno animorum motu. Sed cum adesset extrema nox, (media inter 19. & 20. Maij) circa horam undecimam, manifesta signa capi poterant deficientis uitæ: demum, ante secundam post mediam noctem, tranquillissimè expirauit. Qui præsentibus aderant, quietem illam tum animi, tum corporis admirantibus, quæ non expirationi, sed indormitioni alicui, similior uideretur. Superest, ut ceruices Diuinæ potentiæ humiliter inclinemus; dum iactura, quam in tanto Principe patimur, immensa est. Priuatus autem luctus, solatium quoddam habet, à memoria tam beatæ migrationis; neq; opus, ut allenare marorem quiscunq; uelit, cum quoddam solatii compendium sit, permittere habenas dolori, lachrymisq;. Hucusq; ego ex relatore, ultra promissam breuitatem deflexi; enarrando nouissimo tanti Regis termino, de quo tum varij rumores.

Mortuo Principe, cecidit (eheu!) Corona capitis nostri; statim pax exulat, bellum recluso lani ostio hospitatur; ac, ubi tantum fidus ereptum Polonis, nomen gloriaq; gentis obscurantur. Vitæ spatium illi LIII. Anni, Regnandi XVI. fuere. Vetus in domo regnatricæ nataliū claritudo, Paterno genere è regia Svecorum stirpe; quo nomine debita Regni illius hereditas, titulus usurpatus mansit; donec linea in Ioanne Casimiro Fratre extincta foret. Ex Matre ite sublimes tituli, Annæ Cæsarij Filiæ Sororeq; genito; unde Austriaci stemmatis ac virtutum particeps. leminatum nulla prole superstite matrimonium, cum ex Cecilia Renata, Sigismundus Casimirus prospero Fato parentes extrema anteverterit. Ex Ludouica Maria, breui consortio exfors sobolis, eo dolentior populus obitu, nullo in spem paternarum Virtutum successore. Cæterum, inerant Principi excelsæ dotes, animus ingens, pectus inconcussum, artes imperatoriæ, per experimenta bellorum partæ;

1648. partæ; conſequentē, (quæ rarò ſeparabilis eſt) cupidine gloriæ, pariter & opum contemptu. Valetudo non quidē probè firma, aſt penſavit fortuna obſequentior, ancillata ad extremum uſq; diem. Olim adoleſcens, peragravit magnam partem Europæ; inde, aucta famâ, non quòd viderat orbem, ſed quòd aſpiceretur. Rempublicam, ut Patriam coluit; Cives Patris in modum complexus: etſi quādoq; obſtinatiùs, quàm is veller, avitam libertatem tuentes, & quantum contra nitentibus, plura tribuebat, eò plus amoris aſſecutus. Inde firmata vndiq; pace, productis limitibus, ſtatuq; Regni florentiore reddito, PATRIÆ PATER. Magni nomen meruit, quòd modeſtiùs defuncto, grati Cives addidēre. Staturâ fuit iuſtâ, capillitio ſubſtavo, ac vergentibus in ſenectam annis rareſcente. Inceſſu geſtuq; gravis; & quamvis multa obeli corporis arvinâ craſſior, in virilem tamen motum validuſ. Extremæ voluntatis codicillos, in anteaſſum ritè conſectos, aſſignatis, qui curâ exequendorum ſuſciperent; in manus Leonis Caſimiri Sapientia, Magni Ducatûs Lithuania Procancellarij, tradidit; conſcientiæ moderatore, Gregorio Schoenhoff Societatis Ieſu Theologo; à cura corporis, Antonio Crauth Medico, extremam operam navantibus. Talis in pace. Vbi ingrueret bellum, Regia armorum voluptas tranſibat in mores; & quæ alijs inter crepundiorum ludicra, acta Principi noſtro ſub caſſide adoleſcentia: ut, impubes adhuc, & nondū Rex, ex Vaſto Septemtrione, Capto Szuyſcio Moſchorum Monarchâ, triumphaverit; ut, Chocimenſi acie Oſmanū Turcarum Imperatorem, ad accipiendas pacis Leges, adegerit; Svecum, fortunæ intemperantiâ; Scythas, innata ferocitate inſultantes, repreſerit: pleniores renarrant Hiſtoriæ faſti. Hi quinimo Coſaci, præſentjū malorum cauſa, nunquā victricia Vladislai ſigna ut aſpicerent, ſuſtinēre; ſæpè victi, ſemper reſipientiū in morē plangendo; imponebant Clementiſſimo Regi; ut, quos ſimulanter querulos adverſus Magiſtratum impotentiam, eoſdem & op-

preſſos

1648. preſſos crederet. Etiam extrema Regiminis, non ſine obſtreſtatione fuēre; perſtriſto maximè Cavalleriæ invento, quòd multis acceptū, tanquam in ſpeciem apparens exter-norū titulorū æmulatio; revera, tollendæ inter Civēs æqualitati fabricata machina. Tum, ut rara vergente ætate voluptatū parſimonia, & à recentis hymænei tediſ alienus egerit; ut nulla Paſtorum, à ſemet cum Turca initorū curâ, bellum peregrè cupiſſet. Hæc, ex Commentarijs Viri: Clar: tum temporis in limine Aulæ illius immorantis, excerpta; quæ aliter tradere haud quaquam auſim. Etſi, iniquus is ſpargēdæ ad poſteros famæ trames, inter magnas Heroū virtutes, alicui imperfectioni locū dare: niſi vitio humanæ curioſitatis excuſandū, quæ quādoq; in ſole maculas quærere amet.

Neq; imminencia mala ſine præſagio fuēre, Deo per extraordinariam cæleſtium corporū collisionem, abſtruſâ futurorū ſeriem præmonſtrante. Namq; Cometes, funeſtum Coronatis capitibus ſidus, per ſupremas aëris regiones, horridâ miſſili igne caudâ effulſit: qui integro ſemestri per varias locorū differentias errans, dein, lento in ſublime Arctoi poli motu elevatus, ferali flamma ſenſim evanida, eſſe deſijt. Acceſſit grande Solis deliquiū, Lunâ clariſſimi Sideris ſplendorem, ad menſuram deuncis condente: vix ex Aſtrographorum calculo, tertiæ partis ſemiſſe, in uſum lucis mortalibus permiſſa. Ac quāvis eæ Luminariū Eclipſes, dira ſemper ſublunari Orbi portendant, maior tamen ex præſenti formido; quòd enormis ea, ac in ſigno Arietis, (cui Zodiaci primicerio Poloniam ſubiacere periti autumant) non omnino proſperi ſucceſſus, dependentis à ſuo Planeta Regni, ſignificari crederentur. Sed maneat cæliperitis ſua fides. Etiam quæ in anteaſſum evenerant, in omien præſentium trahebantur. Siquidem biennio ante, ex fortuito igne incendium, fodinas Wielicenſes ab intra penitus devaſtarat: vnde, non tantum Salinarij redditus imminuti, ſed in exuſtis Officinis irreparabilia damna (quæ tamen impendio reparata ſunt) conſecuta. Ad hæc, ad Caſimiri-

C

am.

1648. am inferiorem, exundantio Vistulæ, qualem veterrimi mortalium non meminerant; aliquot mappalia cum incolis eluvione absorpsit. Tum recens, fastigium Portæ Cracoviensis, quæ ab expellendis sceleratis Profana dicitur; vento, quo itidem Loviciæ, in Palatio Archiepiscopali Turris, utræq; opere firmo, & substructionibus mœniorum, validæ corruere. Verùm talia ad casum non iniquè referri possunt, hoc quod sequitur, ut maius quid fortuito contingente, ita per supernaturalem motum factum constitit.

Xiaży, quod olim Tenczyniorum hereditas, nunc Marchionum Myszkoviorum Ordinato Iuri subest, in Parochiali Ecclesia, colebatur ex antiquo Imago, Immaculatissimæ Virginis MARIE, Filiolum gremio gestantis: ac, quo artifice elaboratum opus, nec traditum à maioribus, nec quæsitum à posteris. Convenerat solenni feria ad Sacra crebrior populus, cum Imago in dextro Altari sita, primò impalescere, vultum visibili mœrore contrahere, demum in lachrymas solvi lumina cœperunt, ex utroque oculo guttis stillantibus. Conspicit populus rem fortuitam, accurrunt Mystæ, & utriq; mirantur, scaturientes in rubedinem coralli rivos, ad ima faciei molliter deciduos: cum Augustinianus affestra, num humefactionem coloru, vicinum marmor causasset, experiundo? purpureum rorem attrectans, merissimi sanguinis essentiam esse cognoscit, docetq;. Attoniti cuncti miraculo, stupebant; cum idem alio comprobatur. Incumbebat ad templi vestibulum, grabato seu gestamini Originarius quidam, manuum pedumq; à quatuor lustris destitutus officio: Hic quo motu sacra agerentur sciscitatus, re comperta, postquam fiducia plenus, calamitatem suam commendaverat illa-chrymanti Virgini (*stupe, qui legis Miranda DEI*) Ecce subito pellit diuturnâ paralyfim Medicina cælestis; surgit omnibus coram sanus & valens, cuius ægritudo cunctis nota: nec amplius indigus gestaminis, fatetur ac monstrat operantis Numinis mirabilia. Vbi latè sparsa famâ, ab loci

Ordi-

Ordinario delegati visores (Commissarios vocant) fuere; qui, re alta indagine perquisita, eius magnalia esse, Qui FECIT POTENTIAM IN BRACHIO SUO, pronuntiârunt. Benigna namq; MATER, sanguineis voluit testari lachrymis, quantum se afficeret, sanguinari⁹ futurus, devoti clientelæ suæ Regni, cataclysmus. Obstrepe qui voles heterodoxe, vel nega Virginis Patrocinium, mihi verò hæc anchora, & asylum esto. Nam cui non benigna, quæ peperit misericordem? Huic Paranympus Angelus ait, *Aue gratia plena.* Sed suaferim, qui scitis venite ad aquas, nam certè MATER DEI-Hominis, gratiarum mare est.

Non infaustus Christianitati Annus, consignabat operoso septennij labore, restitutam postliminio Europæ tranquillitatem; Generali pacis tractatu, HAMBURGI primùm, sub Annum 1641. instituto: tandem Osnabrugæ præsentis 1648. (impositâ Triginta sex annorum cruentissimo bello coronide) concluso; nisi Gradivus theatrum non scenam mutans, diu per Germaniam Italiamq; peregrinatus, tandem in Sarmatiam nostram, apparatus curasq; belli, peregrè traduxisset. Non à vi maiore potentiavè, Regnum hoc concuti cœpit, ex nobis Israël nostri perditio fuit. Primus, impiæ Rebellionis author motorq; Theodorus, vernaculè Bohdanus Chmielnicki, seu Chmielniczenko, Michaële Patre natus; quem pleriq; Mazoviâ oriundum, alij Lisianska municipio Vkraynensi, retulere. Qui post, sorte vè casuvè, Zoskwiam vicinum Leopoli oppidum delatus, inter infima servitiorum, Aulæ Zoskiewiczianæ vitam tollera- vit; donèc, Ioanni Danielowicz Palatino Russiæ, Præfectura Czehrynensi attributa, illuc demigrans, scribam à rationibus proventuum egerat. In quo aliquandiu officio solers, nec hero defuit, nec sibi ipsi; contracto cum muliere Cosaci generis matrimonio. Vnde, contubernio illorum immixtus, militares ad curas, mutationi aulicæ gratiæ provisorus, animum applicavit. Vbi vero Generalis Exercituum Regni Zoskievius, reducendo ad Moldaviam Gra-

C 2

tiano

1648. tiano se accingit: Danielłowicz Socero gratificaturus, haud exiguam Sclopetariorum manum, ex circumiacente Ozybryno ditioe coactam, in id belli submiserat; Michàele Chmielnicio minorum ordinum Centurione. Sic à curis œconomicis, ad munia belli digressus, profligato ad Cecoram Polono Exercitu interimitur Pater, Bohdano Filio in captivitatem abducto. Factum dehinc, evoluta biennio, ob gratam Patris memoriam, procurantibus Cosacis, ut Bohdanus permutatione captivorum, è Tauricâ liberaretur. Vnde redux vel suo commendatus infortunio, vel quia ex usu literarum aliquo, non inhabilis tractandis negotijs fuit, in pretio apud contubernales Cosacos esse cœperat. Puer namq; in gymnasio Kijovienfi navarat literis operam, etiam pleriq; Iaroslaviae apud Patres Societatis studuisse retulere. Certè, maturior annis, sensus abdere, ex usu præsentia metiri, spes in futura promittere, comitatem ferociamq; prout conduceret ostendere, didicit; & minas sæpè, nunquam omittere ultionem. Aderat huic militaris pressio sermone facundia, animus obtegens sui, renidens vultus, quo præcipuè, ut nitida glacie foetentes aquæ, recessus pectoris teguntur. Obsequiū, dum tyro, ubiq; præsetulit; nunquam, nisi spe veniæ, aut elabendi viâ præuisa, in extrema obstinatus. Sed ægrè violentam tussim compresseris: & sub stramento ignis, ubi fumum, mox flammam emittit. Etiam hic, quò per rebellionis tyrocinia, in futuræ sortis apicè graderetur, Seditiois Tarasij satelles fuit: dein, Ostrianinum ac Huniam rebelles secutus, atrocis facti complex, quod, soli auctores expiavere supplicio, meritas poenas evaserat. Reperio in commentarijs belli ad Kumeykos gesti, postquam deprecandæ Maiestati Regiæ, ex se delegatos Cosaci mittere iussi, Bohdanum Chmielniciū unum inter septem fuisse; eoq; actu intimam status Reipubl. rationem penetrasse; ac, velut viscera inspexisse: in quæ post, atrox Matri-cida sæviret. Narratum quin etiam sparso rumore memi-

ni, suspectum semper extitisse, ut in nova promptum, Konięcpolscio Generali Exercituum; mente turbida ac ingenio in prava quæq; solerti, coniecturâ æstimatoris. Siquidè vagis Cosacorum in pontum Euxinum excursionibus cohibendis, dum placito Ordinum, Fortalitium KODAK, excitaretur; ratus Dux, quod res erat, eum licentiosorū obicè ac frænum, obliquo Cosacos intueri oculo; ac præsentem tortè Bohdanum, de natura loci & regulatâ operis formâ sciscitaretur, prodidisse affectum; expresso per Laconismū sensu. Manu facta (*inquit*) manu destrui. Nec verbis detuit eventus, primum namq; succrescentis Chmielnicij potentix facinus incubuit, Kodaco evertendo.

Subaltum pacis conticinium, quale Vladislai Regis Viri-
us ac fortuna operabantur: subierant tandem animum, artibus belli innutritū, curæ armorum contra Turcas movendorum, quo fatalis potentia illa, torrentis in modum Europam inundans, aliquomodo sisteretur. Ægrius ferebat Rex, gloriâ paceq; florens, ut vir otia retur, qui ephebus triumphavit. Sollicitabant quin etiam Veneti per Tyepolum Legatum, succursu Christianitatis tum maximè indigentes: Turcarum Imperatore, per clarissimæ Reipubl: excidium, ad subigendam Europam viam aperire moliente. Et quamvis Thoma Moresino, Classis suæ in Ægeo mari Præfecto, navali pugna hostem profligassent; mox tamen Barbari, rescissa Canæ obsidione, ac Rhetimo nobili oppido intercepto, ad Cephaloniam Venetos mari depulerant. Qui, dum armis iniuriam reparare satagunt, totâ Europâ subsidia conquirentes, arduam suggerebant bellaci Regi gloriæ materiem. Accedere visa, Innocentij X. Pont: Max: autoritas, qui belli pro Gloria Crucis gerendi, supremum Vladislao armorum imperium, deferri volebat. Insuper amor Veneti nominis, ac grata hospitij memoria, in quæq; ardua promptum, nec famæ contemptorem Principem exstimulabant. Verum dignas Heroico genio cogitationes, sistebant Leges Patriæ, debebatq; pri-

1648. examinatis causis ac circumstantiis, vnanimi Ordinum, consensu bellum præconceptum approbari. Cui tamen Comitibus Generalibus intercessum fuerat. Non laceffendū gratis Ottomannum, qui cum Polonis initum fœdus, vtcunq; coleret, irritare quiescentem perinde esse, ac si soporatum leonem, vellicare. Servandam servanti fidem, & succinctum Orientis potentiā Tyrannum, non asperandum. Contulisse exteros præter vota nihil, dum Poloni eo cum hoste ad Chocimum congregarentur; nunc, cur ijdem alienā causā discrimen subire debeant? è re ipsorum non esse. Fas & ius, inconcussam servare fidem, cuius violata tristia exempla, gentem servandorum pactorum, tenacem probè erudièrunt. Hæc Senatus, hæc Eques, quā singuli, quā universi: donec, mitis Rex, indulgens magis quàm consentiens, ea meditamēta penitus abdicaret. Misso Constantinopolim, Miaskovio renovandis cum Imperio illo fœderibus: verū intercessisse bello, quàm non in re nostram fuerit, præsentia ostendunt. Ita quandoq; æger medicatam potionem fastidit: & opinio humana, sæpè profutura aspernatur. Evanescente belli famā, dilabebatur miles, non item resilière Cosaci, cupitum cum exosa gente bellum, & spolia Orientis flagrantissimè agitantēs. Iam quippe huius militiæ novi Magistratus creati fuerant; tum missa reparandis armis myoparonibusq; pecunia, in præludium belli attentos erexerat. Adhæc, non neminis ab Aula in Vkraynam directum iter, suspicantium sermonibus occasio fuit; eo discessu præliminaria offendendi Turcæ agitari, promptissimis Cosacorum sollicitatis; quo iners otium bello, cum obventu gloriæ, prædæq; mutaretur. Iam verò inter Cosacos, Elias Barabaszynko, ac Chmielnicius cæteros vsu rerum ac militari experientia præcellebant. Ille proin, Dux Zaporoscensium, hic, Notarius renunciari fuere; ambo, quantum ingenio, tantum & moribus diversi. Namq; Barrabas obsequij tenax, & nisi legitimè arma indicerentur in bellum promptus, vbi motus in plebe ac turbarum semina videt, avocabat vulgum

deter-

1648. deterrebatq; . Per fidem gentis, pignorumq; caritatem, per Principis invicti genium, pro quo & sub quo tot æterna bellis decora paravissent; abijcerent nova cum discrimine, vetera cum securitate sequerentur. Viperini partus esse, Patriæ viscera lacerare; effundendam congruentius vim, in latrocinantes Scytharum turmas, aut invadendum subito incursum Euxinum, ducturum se ut consuisset in hostes Regni, si ita Reipubl. expediret. Caterum, si tristi rebellionē fidem temerare intendant, haud se spectatorem aut complicem fore; imò destinata morte, enorme crimen anteversum. Nequaquam Chmielnicius pari innocentia agebat, quatiēbatur irrequietum ingeniū; nunc, avidæ turbarum multitudinis consensu; nunc, ex impedito bello offensæ (ut rebatur) Aulæ, facili conniventia; Etiam nostrā, per profundam pacem socordiā, fatore suo urgebatur. Subibat mentem, cur bellum innovatum, & restinctum? sumpta arma, & abiecta? si auderet agere vè in promptu decus & fortunam? si secus alea iaceretur, indulgentiam facto non in arduo sitam. Etiam in Aula Consilijs pacis nondum acquiescente aderant, qui explosum bellum, non ut bonum loquerentur; ac excurrere permissis in Pontum Cosacis, facilem provocandæ hostilitati ansam, periculosā prudentiā differebant: Gnara hæc Cosacis, seu potius interitæ ad tumultus plebi: quæ, dum impunitatis imaginatione, in futura molimina exa-cuitur, non diu author seditioni, neq; author defuit multitudo. Percommodè enimvero acciderat, ut obex licentiæ popularis tolleretur Barrabas; scilicet, quantum Patriæ fidus, tantum per bonas artes exosum seditiosis caput; nec diuturna in interimendo intercessit mora, homine militarily securo, & publico magis, quàm sibi attendente. Namque per speciem amicitiae, à Bohdano ad suscipiendum è baptismatis fonte infantem invitatus, egit hospitem, & cōpatrem; mox vbi Spiritualis amicitiae vinculum, omnem doli metum excluserat, donis certatum & poculis: inter quæ, post breves rixas ex destinato ortas, contra ius hospi-

tij,

Alberto
Miasko-
wki Suc-
camer.
Leopol.

1648. tij, à suomet commilitio Dux trucidatus. Vt severiorem incusabant alij; certè ijs, qui manus sanguine innocentis cruentarunt inerat conscientia; ne à viro incorrupto, & per omnia Patriæ addicto, agitatae rebellionis proderentur. Mirum certè, sine vindicta fufum sanguinem, ficcarijs abijisse impunè! Sublato eo, increbrescebat subinde rumor, conciliabula seditiosorum coire, ac pestifera consilia sub pallio cudi; applaudente passim plebe, mox in partes transgressura. Iam Onias notæ fidei Centurio, ad Szembergium scripserat; sufflari ignem mox in grandem flammam, ni comprimatur erupturum: apertius Romanus Pesta, vetus Bohdano sodalis, sed iam tum crescenti æmulus; Alexandro Koniecpolio Regni Vexillifero, conspirationis indicia ordinemq; detulerat. Neq; is in animadvertendo tardus extitit, Ioanne Krzeczovio, Chmielnicius iniectione manu præhendere iusso, donec ipse, in campestris peregre iturus, super obiectis cognosceret. Factum dehinc, ut reducem Buzynum divertentem, veterrimi Cosacorum explendo officio adirent, etiam Chmielnicius, alium recondita pro tempore ferociâ, affuerat; ut veniret, à socijs stimulus, ex ratione equi, quem singularis pernicitas commendabat, venumdandi. Hic, ad obiectum concitæ in arma plebis crimen, devolutus ad pedes Vexilliferi, factum negat, testes appellat, intercessores exhibet, fidei ac meritorum commemorans specimina. Assistebant multi clientum Koniecpolio, qui à reo præhensati ciendæ gratiæ; tum ij qui aderant Cosaci, adleverato Bohdanum insontem esse testimonio, noxij & ipsi evincebant; ut planè mitior in reu, non extra merita positum Herus appareret; præsertim ubi Krzeczovius, Fideiussorem se offerret, mansuri in officio Bohdani, per speciem familiaritatis, honesta sub custodia apud se detinendi. Cognatione Spirituali Compatres ad invicem erant, ynde, præter speratam resipiscentiam, in Tribuno stimulus spondendi. Ratum habet Vexillifer vadimonium, interim Chmielnicius apud se retentum Krze-

Hyacinthus Szembergius Cosacorum Commisarius.

Ioannes Krzeczowski Czerniechowski Tribunos Cosacorum

czovi-

1648. czovius, indulgenter habet, solatur, philotesios præbuit; mox, ubi temeto obrutus ipse altum indormierat, fideiussus vadimonium deferens, primum in insulam Buczek, post Mikitin-Row, præcipiti fuga elapsus, demum sibillare incipit, ratus in desperato casu non languidè cunctandum; ne lentè tentato facinore perire, qui perdere posset. Trecentos ferme Sodalium è Cosacis isthac repererat, per quos hinc inde ablegatos, semina motuum spargit, famâ in maius omnia attollente. Neq; causas conquirere arduum, nunquam enim (ut lusciniæ cantio) rebellionis defuerit prætextus. Quas ego, ut vulgatæ, ut compertæ, & patre veritatis tempore approbatæ, expedio. Religio inprimis Græca, specioso nomine prætexebatur; cui illusum per nomen VNIONIS aiebat. *Episcoporum ac Asceteriorum interversis patrimonij. contemni passim Antistites, dum iurisdictione Spirituali erepta, instant VNITI ferro ad iugulum; aut Iesuitarum missionarijs, si quo adhuc angulo sincera Patrum fides maneret, improbata præiudiciòse inferentibus. Interim, per Comitiorum recessus, eludi, aut differri supplicantium preces, vel solo Schismatis titulo exosas. Iam verò, oblitteratum militia Zaporoziensis decus; ubi bellum ingruat, obrudi Cosacos periculis, mulceriq; profuturam alienis commodis fortitudinem; ubi defuncti periculo, vilem sanguinem, ac postremos mortaliū censeferi. Nihil à Quarcijs omissum, hostili velut in solo licentia; nihil intentatum ab heris savitia; qui ubi omnem furoris sui impetum, in capita innocentium consumpsissent, in insinuatatos contumacia immittunt cohortes; à quibus quandoq; integra municipia stirpitus exscindantur. Deniq; abiectione servituti non esse modum, quàm recutita gentis Iudaica dominatio, intolerabiliorem faceret. Et hac ut publicè tangentiâ, si viri sunt, excutienda. Tum ad semet digressus. Aspicerent se & misererentur; Zaporoziensium Notarium, tot stipendiorum veteranum, Barbaricam captivitatem perpassam, dum rude donari expectat, nullum ob scelus, nisi quod servire tyrannis volupe sit, periclitari: occisum sibi crudeliter filium, abductam vi-*

D

uxo-

1648. *uxorē, ereptū patrimonium, ne equo quidē quo mereret relicto, novissime destinata morti victimam quari. Neq; aliud emerito militi, post profusum sanguinem, & lacerū per vulnera corpus, restare amplius; nisi ut falso seditionis crimine, sub carnificis manu innocens moriatur. Præiudiciosè agi secum, & postquam in vno capite successerit, exitum imminere universis. Talia pronis auribus accipiebat vulgus, cui quies in turbis, in pace turbæ sunt. Neq; tamen in totum inanes questus fuere, quos, excusso fūco, ut se re vera habebant expono.*

Vnio, vetus Russorum genti petimen fuit, quæ, in Schismate pervicax, nihil minus suaderi patitur, quàm ut agnito Primatu Petri, cum Occidentali Ecclesia, Sacris ritibusq; conveniat. Hinc, crebræ inter Græco-Russos cum nostris contentiones, donec visum componendis in Religione controversijs, anteacto sæculo tentare vadum, vel ipsis Roxolanis Antistitibus, à Clemente VIII. Pon: Max: Nationalē Synodum impetrantibus, sub Annum CH. 1596. In qua Brestia Lithuanorum celebrata, sublatis exitiabilis discordiæ causis, utrinq; congregati Præsules, Vnionem Sacrorum animorumq; instrumento publico, conscriptam instituerant; agnoueruntq; Græco-Russi supremum militantis Ecclesiæ Caput, Petri Successorem: missa mox in id rei Legatione, honorandum. Iamq; simul Sacris operati, inconfutilem Christi tunicam consarcinasse gratulabantur; cum Leopoliensis ac Premisliensis Wladicæ (vocabulum id, dignitatem Episcopalem connotat) retracta à communi consensu aliquā imperitorum Sacrificulorum turbā, Acta Synodi illius, ac si in præiudicium OEcumenici Patriarchæ factitata, sugillarunt, secessioneq; tacita, illud tanti momenti negotium disruptere. Itaq; in partes sub Vnitorum Disunitorumq; nominibus scissi, iurgia primò inter se se, post litigia, aliquando Violentas aggressiones cœptarunt; præsertim, cum Religio, ubi non ratio sed affectus iudex est, sua cuiq; optima videatur. Hæc itaq; tum pro capite, tanquam læsa, veteribus novisq; odij causis superposita:

Sueto

1648. *Sueto rebellis genij more, qui nunquam Regionem invasit, nisi prius vñitata Enthesi, religionem obtenderet. Cum plebe Vkraynensi, non sine aliqua iniuria agitatū, diffiteri nequeam; pro Profectōrū, Heroumq; eius oræ, austero aut tractabili ingenio, ipsiusq; plebis natura, adversum imperantes morigera, aut calcitrante. Nam, decumare Equireas, recensere armenta, decuncem mellificij capere, aliq; subiectionis onera, veteri more pendi solita, utcunq; tolerabant. Verum, postquam, sub nomine augendorum censuum reperta nova Exactionum vocabula; ut potè, à venatione ferarum pelles, à piscatione insuetum vectigal, pro diurno labore capitatum triobolares nummi, mulctæ, pænalia, aliq; eiusmodi; uti gravia incusabant quærebanturque; præsertim cum imminerent, districti æris conquisitiōni Exactores, hærilia mandata rigidè obtrendentes. Maxime ludæorum incusata acrimonia; qui, dum à rationibus redituum, (intrattas vocant) molestā industriā, proventum præiudicio municipum intendunt; vel pro avaro gentis more, monopolia exercendæ cauponariæ redimunt, morte expiandum odium incurrebant.*

Ad privatas desciscendi causas referebatur, Lis à Daniele Czaplicki Subpræfecto Czechrynenfi de prædio Sobotow mota; quod nullo iure, nullisq; autenticis instrumentis probato rei dominio, à Chmielnicio perperam usurparetur. Contra ille, deserta ac nullius possessionis arva, verbali donatione à Præfecto loci Patri suo collata; firmatam diuturno usu possessionem, ac ex iure feudi, vnde Reipub: militaret habitam, pervicaci asseveratione contendebat. Diu erat, ex quo, contracto inter se dissidio, alter alterum oderat; nimirum, quod Czaplicius, in Scythas oram Czechrynensem populates prorupturus, ac Bohdano signum militare tradens, ubi non pro animo ductoris agentem signiferum videt, ferro malè mulctatum, etiam erepto Vexillo probrosè habuerat: hinc semina odij in longum duraturi, dum alter contemnit ut imbellem, iste ultionem destinat

D 2

1648.

nat in infensum. Factum dehinc, ut de controverso prædio instituta lite, fundus quidem Præfecturæ Czechrynenfis; Prædium autem infelix, Bohdano cum omni re familiari addiceretur. Ast fastidijt ille arbitrorum decissionem, indignè ferens, ut cuius rei possessor esset, eiuldem non esset dominus; ac, æstimato prædio, ubi inter partes ex pacto cõvenerat in pretium, loco decessit, non tamen animo expunxit iniuriæ prætensionem, passim famigerens, ereptum sibi iniuriâ patrimonium; quod, recepta in nummis compensatione, vendiderat. Certè, impubem eius filium, exceptas à Patre minas pueriliter evulgantem, à Komorovio Czaplicij genero, medio Czechrynenfi foro fustigatum, non tamen interemptum, constitit. De vxore fallum omnino, imò contrarium evenerat; cum subito commotis Vkraynæ rebus, profugam Czaplicij vxorem rapuisset, Chmielnicius; quâ, primùm abusus, mox matrimonio iungens, dein atroci morte sustulerat. Hæc, de causis belli: qui progressus, exequor. Strepente novorum motuum famâ, dici vix potest, quo ardore percita plebs, in causam & partes novi Ducis ruebat. *Registrati* Colaci (albo militari nomina professi, ita vocabantur) improbare factum, ac rebellionem detestari, efficaciori ubi fallût perfidia, ostendebant: è populo, egentissimus quisq;, desertis penatibus, velut ad classicum confluit; unde, circumspicere ille se se, & accursu multitudinis, in destinatos ausus erigi cœpit; respiciens protinus Scytharum auxilia crescenti noviter potentia opportuna. Præerat tum genti Iſſan-Gereus, non temnendis Reipubl. obstrictus beneficijs; nisi, quòd stipendia gratuito pendi solita, iam tum sub Vladislao retenta, indigum Dynastam exasperabant. Hic, à Chmielnicio ferendo succursui compellatus, ambiguo petacem responso suspenderat, nempe *Nondum se hostem Polonis, etsi denegata solvuntur, donaria, in amicitia persiurum; agerent illi & experirentur, se interim progressum ac successum cœptorum operiri.* Verùm, intento digito monstrabatur Thohay-Begus belli famâ,

præva-

1648.

prævalidus: ac, quem ex legem, militariq; tumentem licentia, periclitari, non pro iactura Hanus acciperet. Agebat is Præfectum Perecopi, quod antiquis Dromon Achillis dictum, in ipsis Tauricæ faucibus obiacet; ac, dum hinc mari Pontico, illinc Mæotide palude alluitur, ductâ inter utrumq; fretum fossâ, Isthmum illum omnino reddit impenetrabilem. Nomen loco ex Slavonico idiomate Perecop, Romanarum legionum isthic olim hybernantium opus; nuper, depulso Trapezuntinorum Dynastarum imperio, insedit Mengligerey Scythæ, retinuitq;. Thohay-Begus porro, internuncios Colacorum, ob acceptas antehac clades, acerbè primùm increpitos; dein, ubi multis in nos probris, in Scythas adulatione certant, data indissolubilis armorum coniunctionis acceptaq; fide, mox in causam apertè descensurus, dimisit.

Pullulantis rebellionis rumor, aliquantùm in levi habitus, tandem militia Polonæ Præfectos, acrius ut par erat, in opprimendum malum advertit. Ducem Exercitus summo cum Imperio agebat Nicolaus Porocki Castellanus Cracoviensis, inter prospera aut ambigua belli, à prima iuventa enutritus; sed qui lenior naturâ aut indulgentiâ imperij, coli magis quàm timeri meruisset. Is Krzeczovio, è cuius sequestro profugerat Chmielnici, ex condigno minax, interminata poena capitis, quò reum fisteret, severè præceperat. Expedierat item, sub ipsa propalata seditionis initia, Ioannem Chmielecium sagacem virum, ingerendæ Bohdano resipiscentiæ, sin obduruerit; ut, quo vento abruptæ spes intumescerët, scrutaretur. Verùm is nihil pro spe Generalis adferebat, etsi multis deterrens, plurima pollicitus, cum obfirmato in extrema egisset. Tum verò cohortes, hybernis primo Vere excitæ; *Registrati* Colaci, acribus edictis coniungi Exercitui iussi; super hæc ad Arcium Præfectos, ac municipiorum Magistratus, severa continendæ in Officio plebis mandata dimittuntur. Legiones *Quartiana* constabant, quater millium numero; exercitus, animo,

D3

1648. mo, disciplinâ, ac experienciâ bellorum, fortissimus. Præ-
 terea, honorariæ Procerum alæ, ad bis mille accedere visæ:
 Aderat Kalinovius, Magister Equitû, quem nostrates Cam-
 piducem vocant, Hieronymus Sieniavius Leopoliensis, O-
 drzywolscius Winnicensis, Ballabanus Trębowlensis Præ-
 fecti, alijsq; Tribuni præclarâ militiæ famâ. Cæteros Rus-
 siæ Proceres, in communis causæ defensionem convolutu-
 ros spes erat, etsi ij langvidiûs re erepta cōcurrerēt. Wisnio-
 vecius trans Borysthenem agebat: Koniecpolium morbus
 detinebat Brodij: quorum Heroûm par, multum absentia
 suâ detrahebat præsidio Reipubl. Confederant Cosaci, quâ
 Tasma fluvius in Borysthenem evolutus, restagnantib;
 aquis bifurcatum sinum efficit; loco tutissimo: vnde pars
 consilij videbatur, isthic consistentes, in aperta camporum
 prolicere; aut cavea in illa, ab univervo Exercitu adoriri.
 Displicuit enimverò in vnus turbonis damnatos conatus,
 tot palmarum Exercitû latebris admovere; meliûs fore, pe-
 nes quos summa rerum censentibus, si parte virium præ-
 missa, nondum adultâ potentiâ opprimeretur, maiore par-
 tæ victoriæ gloriâ, vbi non totis viribus in ignobilem ho-
 stem pugnatur. Equidem insuperabile casuris Fatum est,
 supera illa mente mentem hominum obtenebrante; quæ,
 cuius fortunam mutare constituit, consilia corrumpit.
 Præmittuntur ergo Octo levioris armaturæ cohortes cum
 Octingentis sclopigeris Equitantibus, qui genere Rusi, ha-
 bitu tantum Germanos simulabant. Namq; eius oræ Pro-
 ceres, quo splendor familiæ, per sumptuum compendia ef-
 fet, satellitia è mediastinis ac plebe cogebant; quæ demum
 in Ordines Desultoriæ militiæ descriptæ vestitæq; (vulgò
Dragani) in vsum tractandorum armorum erudiebantur.
 Insuper, quater mille Cosaci è *Regestratis* ab Duce desti-
 nati; qui prono Borysthene tergo rebellium advoluti, eò
 faciliûs in deditionem aut victoriam circumclusos cogerēt.
 Ac quo avitæ virtutis illustrius foret, ijs copijs Stephanû
 Potocium Nizynensem Præfectum, Generalis imponit, ad-

ditis

ditis Ioanne Sapieha Ovrucense Præfecto, Szembergio Co-
 sacorum Commissario, Czarnecio Protribuno, Zaczwili-
 chovio Cohortis Ductore, ac Grodzicio Germanicæ legio-
 nis Tribuno. Abeuntes quid velit Dux edocet, adiuncto
 hortatu, vt veterani fervorem Iuvenis filij, prudentiâ suâ
 temperarent; daturû se interim operam, postquam rem im-
 pigrè sint aggressi, maturè subveniendi. Itaq; alacriter ivê-
 re capacia bonæ spei pectora, nullo in præsens dubio, de
 Cosacis amne occursuris, quibus tanquam longo & con-
 stanti Sacramento imbutis, prolixè fidebatur.

Iam Thohay-Begus, traiecto Borysthene, auxiliare
 XVI. Mill. agmen Rebellibus iunxerat, quo erecti subsidio,
 consilia, prælio experiûdi, agitavêre: maximè, quòd tentata
 fide *Regestratorum*, in similem perfidiam inclinatos com-
 perissent. Vbi verò bipartitum Polonorum Exercitum, per
 transfugas patuit; nihil in rem suam opportunius rati, ali-
 quo à Borysthene digressu, in occursum nostris deprope-
 rabant. Primus excubitorum Ductor Czczelus venire
 hostem nuntiavit. Præibant Scythæ, non vt moris discursu
 vago, sed silenti agmine, & excursionem impermissa; secu-
 ti Cosaci, per carraginis latera, vergente ad occasum Sole,
 ad Zoste-Wody metati sunt. Id, lacui nomen, qui facilib;
 ripis, & herbido circumquâq; solo; sed profunda voragine,
 & fallente vestigia limo invadabilis, ab argillacco fundo,
 flavescentibus aquis, Zoste-Wody dicitur. Supervenêre
 dein Poloni, ac quod hostis in primo occurso languidiûs
 ageret, ad formidinem referebant. Verum, cunctandi cau-
 sâ, in absentiam Chmielnicij referri debuit; qui spatium fal-
 lendi nactus, eos qui amne submissi Cosacos, vt, præsens
 sollicitatum iverat, ita mox, in partes ac perfidiam suam
 pellexit, Scytharum accessione; quòd nunquam credide-
 rant attonitos, & dudum mutuo in nefas consensu, trans-
 fugium non ultra differentes. Relictis ij navigijs terrâ i-
 bant; vnde, conspectâ à nostris glomerati pulveris nebulâ,
 spem coniecturamq; omnibus iniecerat, subsidio venire

Rege-

1648.
 Stepha-
 n° Czar-
 niecki
 Lubo-
 mirseij
 Protri-
 bunus.
 Nicolaus
 Zaczwi-
 lichowski
 Rothma-
 gister.
 Chrysto-
 phorus
 Grodzic-
 ki.

Gandzic
Præfecto.

1648.

Regestratos, quorum accessu facilem victoriam, cæso aut supplici hoste reportandam, augurari primum fuit. Ast contra fors vertit; Gandza melioris notæ Cosaco, ut perfidiâ lociorum Bohdani partes auxisset; eodemq; illo de adventu Thohay-Begi, ac numero Scytharum referente. Ingens eius Barbari inter militares nomen; quod, in experientia præliorum acer, non perfunctorium partibus auxilium accessisse videretur. Ut verò patuit desertores rebellibus aggregatos, spe magis victoriæ quàm animo in pugnam Potociani concidebant. Proin, provisus quæ tempus monuit, ad Generalem citus equo nuntius de statu periclitantium missus est; & ipsi, Castra ad lævam Lacûs, carrorum ferriè, ac subitarijs operis, firmavêre; nusquam prælium detrectare visi, eum subinde circumcursante hoste, prorumperent globi nostrorum, in adversos non sine iactura hinc inde illati. Mox, eductis ante Carraginem signis, identidem ostentata acies stetit, velut fortunam prælio periclitari volentium: ubi verò commodum fuit, conversa in Scythas acie, pugnatum acriter signis collatis; in quo prælij incipientis æstu, Theutonico habitu sclopigeri, primò, in speciem trepidare; mox, loco sensim cedere; tandè, obliquo flexu, dum in cohortes nostras hostis incumbit, exilem aciem proditoriè nudaverunt. Abscedere proin campo necessum erat, Tribunis suppetias intra carraginem præstolari consentibus. Ubi verò, proditio cum fortuna, in exitium nostrorum conspirasse visa; Chmielnicius consummandi primi successus insaniâ ferox, circumquâq; volitabat; voce & exemplo perurgens, quò socij successum celeritate præcipitarent. Rursus, in futura respiciens, ad nostros, ut nullæ subsidiorum spes, & cuncta miseris extrema, clamitabat. *In manu sibi victoriam esse, neq; tamen in eam exarsisse sitim, quæ non nisi amico sanguine restinguenda foret. Non ut captivos reposcere, verum ut incolumes, innocentiam patientiamq; suam restarentur.* Sub hæc, lasconem Rascium postulando subsidio ad Generalem emissum, interceperant Scythæ,

1648.

thæ; vinctumq; ac literas in extrema redacti Exercitus summam continentes, in terrorem monstrabant. Iam pulvis pyrius, quem continui ictus exhausserant, iam commeatus, deficiebat: ac, quod eo temporis interstitio, nulla comparerent auxilia; dolor simul & metus, qualis in novissimo discrimine cadere solet, subibat periclitantes. Vnde, inter Ductores convenerat, retromota in militarem regressum carragine, hoc, quod in loco hærentibus imminebat periculi, eluctari: omnibus brevi conamine, viam sibi ad reliquum exercitum aperire, facile iudicantibus. Geminò iam militari à Zolte-Wody oberant, cum subitâ impressione Scythæ sistunt Carraginem; adeò impetu pertinaci ingruendo, ut primorum Ordinum Equi iugales, aut sagittarum iactu caderent, aut mutilarentur. Duravit aliquandiu pugna fortissimè resistantibus nostris, non iam pro vivendi curâ, ast magis pro decore mortis, anxij. Cum, re inclinata, Potocius. *Sinistrè aleam, nec ut sperasset cadere (ait) magis iniquitate sortis, quàm suâ culpâ, aut ignaviâ circumvento. Verum quando proditio victoriam invideat, decus in gloriosa morte quarendum. Id decretum sibi, in armis, & cum armis, satius occumbere; quàm, ut probrosa deditio, inter venalium greges, à superbo hoste vel irato Patre, degeneris animi argueretur.* Nemo dein ferias manibus aut armis concessit, e manibus maximè fistulis reprimendo vim; donec densior imber corruptis madore sclopis pyrioq; novissimum defensionis beneficium eripuisset. Non hîc militum strenuitatem Ductores, non milites Ductorum virtutem, aut exemplum desideravêre. Donec, continuo quatuordecim dierum conflictu, nullo succursu, præstantissimus virorum nucleus, novella hostili ferociâ victima, cecidit. Neq; prius hostes carragine potiti, quàm Potocius duplici vulnere, à quo mox vitam posuit, sterneretur; non magis pulcherri mi fati honestamento decorus, quàm insita Potocianæ Familiæ magnanimitate memorabilis. Tum, ut quisq; cæsi, aut vincti. Sapielha saucius Thohay-Bego celsit, Szembergius

1648. gius Scythis se dedidit; Czarniecius, ac Grodzicius à Chmielnicio subtrahiti, arctis in vinculis ad Fortalitium Kodacense remittuntur. Hic est ille Czarniecius, victus modò & victus, colludentis fortunæ pila; hostis ludibrium: sed, veniet revolutis annis tempus, dum contumeliæ dedecus, ac captivitatis sortem, ferro ac funestis rependet genti cædibus: idq; (quod præcipuū virtutis argumentum est,) per arma & apertum bellum assequetur. Inter captos fuere; Thomas Vliniski Generalis ex Sorore nepos, Ioannes Chreptowicz Palatinides Novogrodenfis, Chrystophorus Chelmski, Gabriel Balchacki, Balicki, Dimitrowski, ac complures nobilitatæ strenuitatis. Adeò omnes repente involuti malo, vt, ex tanto mortalium numero, vix vnus altervè evaserit, qui cladis nuncius superesset.

Generalis iam propè Czirkalsios cum Exercitu penetraverat; cum Marcus Gdeszynski, alæ Equestris Ductor, cæsas cohortes, & deproperatis itineribus, hostem contrahendere attulit. Visum proin, ingruentem eum, itineris laborisq; molestiâ fractum, insperata virium oppositione aggreddi; aut, in dissiata reductum, propediem cum parva præda abituri Thohay-Begi, societate, frustrari. Verùm, consilia quandoq; vini naturam habent; quod, diuturnitate læpè fit generosius; etiam nonnunquam acescit. Ita, tum benè consulta malè cedebant: quò namq; longius in intima Vkraynæ abducebatur hostis, eò maiora capiebat, ex accursu plebis virium incrementa: iam vnus profligati exercitus, alterius fugati, famâ validus. Ita, retrogressos Korsunium excepit; ad quod, excitatum olim vallum exstabat; cui, extemporaneis operis reparato, Duces secum Exercitu commiscere. Hic, visum Numini, longam Poloniæ prosperitatem, geminata clade castigare. Haud moratus quippe Scythæ, gyratis more suo cuneis, per subiectam castris planiciem effuso agmine, assultavit; vicissim, militari nostrorum iuventute, prima pericula velitando occupatura. Eductæ interim legiones; ac, protensis vt numero æquiva-

lere

1648. lere ostenderent cornibus, acies instructa fuit. A dextris Campidux Kalinovius, ab leva Odrzywolscius, Generalis qua medium aciei substitère Kazanovio Meratori Castrorum; Denhoffio curâ rei tormentariæ incumbente. Vix campum inierant signa, cum ingruens hostis necessitatem pugnæ imponebat. Neq; Ducès detrectavère; imò brevi hortatu erecto milite, classicum canere iubent; monitis alarum Ductoribus, ne retrogradus Scythâ ultra stadium, vrgeretur. Tum verò Odrzywolscius, in vectum in se Thohay-Begum egregiè reprimat; ac imperij memor, non longè insecutus recedit. Is iterum, quò in destinatas insidias proliceret, omne suorum robur in consistentem aciem effundebat. his rursus illis repulsis ac repellentibus, donec, in summam nihil profecturus hostis, finem prælio ea die fecerit. Quæ inter, non vivere Regem, tacitè primum ac sparsim, etiam hoste suggerente, rumor crebrescit: vnde, multiplex subibat eo statu rerum consideratio. Disseriebant quippe. *Ubi sublatus è vivis Rex, pro quo pugnaret? quis virtuti laudes, aut meritis premia, retribueret? vel novissima perpeffi, à quo subsidij erigerentur? Dato, vinci posse Chmielniciū? Ast fecundum nimis rebellionis nidum, eò pro vno capite millena substitui? vnde, toti Vkraynæ, quæ in armis staret, etiamsi centimani sint, impares fore: pugnando in Hydram, cui, reciso vno capite, multiplex renascetur. Interesse vel maximè Patriæ, propugnatores finium Exercitum, incolumem servare: quo casum passo, ingens Respublica detrimentum caperet.* Etiam, contigit tum, vt subiecto horreis oppidanis igne, Korsunium omnigeno comœatu refertum, fortuita flamma absumpserit: vnde mox, ex penuria victus, in Castris inedia, non immeritò invalidura timebatur. Quibus permoti Duces, accitis Tribunis, consultavère; Acienè instructâ prælij aleam experiri? An, sub Carraginis tegumento, regredi conducibile foret? Plures, ipseq; Campidux sentiebat, aperto campo Scythas aggredi; quibus favente numine semel campo depulsis, non arduo negotio facem

E

plebis

¹⁶⁴⁸ plebis disijciendam. Nec moranda facta consilij; ne intercluso pabulo Equis frustratis; mox, sine Equestribus viribus, aves visco hærentes, faciles capturæ se exhibeant. Ast Generâlis, destinatum sibi extra prælij aleam, conservandi Exercitus rationes pertentare (reposuit) delibatos nuperâ pugna milites; fractos morte Regis omnium animos: rebellium verò vires supra quàm credibile in momenta, adolescere; proin, tutiora consilia, fortioribus anteponenda. Nihil verò rutius sibi videri, militari regressu, sub Carraginis munimento: unde, propugnatori militi salus, imminenti hosti certum sit exitium. Sensere confestim urgētis fati vim, qui consilio aderant: proin, iunctim obsecrabant Generalem, ut fervore militum utens, prælio haud differret experiri. Etiam Kalinovius, discutiendo proposito, neq; sui ut Collegæ suâs postpenderentur, instabat. Cui responderat indignanter Generalis. *Primicerium se, ac, ut præsentē Parocho cessaret iurisdicctio Vicarij; (eo tum proverbio usus) ita, penes se summā Imperij esse: Campidux iniuncta exequeretur. Iam verò, à committendo prælio, vel nefasto diei lune omne prohiberi, quo nihil auspiciato agi expertus sciret; recurrente per annorum seriem, memoriâ hebreæ pubis, ab infanticida Rege enecata.* Tum, ad Tribunos conversus, Vos inquit, viros ex virtute, & milites ex officio agite! ego, Ducem me memnero! Differri non detrectare prælium animus est; cuius signū, non blanda rogantis voce, sed tubis clangentibus accipietis. Haud occultum ad hæc murmur inter militares occæpit; ut Odrzywolscius militariter apertus, palam exprobraret: sedisse animo Ducis, tragico imitamento Cecorscensis cladis exhibere scenam. Digressi è Prætorio Tribuni, letalem discordiam, pro infelici augurio, in plures transmittabant. Sequenti manē, Nicolai Bieganovij operâ, componitur Carrago; quàm Thabor vocitant. Constat, eâ currum per ordines sibi connexorum seriē, in modum munitonis Castrensis dispositā, intra spatium existente; ubi sarcinæ, aliq; impedimenta comportata manent: defensori mili-

ti in-

ti intra vel extra prout conducit stationes assignantur; ut, planè mobilis machina, aut tractitium vallum, ubi procedit, ¹⁶⁴⁸ desuper appareat. inde, quod ex carris militaribus constet, nomen Carraginis fortè enatum. Quæ, ubi mōta, Duces, simulq; Ordinum Ductores, abactis equis, pedes ivēre; sequebatur desultoria alacritate miles; & omnes, qui ante reprobabant consilium regressus, exemplum præeunrium sequebantur. Non latuit peracutum & sagacem Bohdanū, Polonis Bohussaviam iter intendi: proin, sub noctem antea etiam, illuc promptiores è suis ad VI. Mill præoccupandæ viæ transmiserat. iussis, quā ad Grochowce pagum, densius betuletum, convalles, ab eluvie aquarum cavæ discriminabant, eas ductā transversim fossā cōnectere; super eggestum aggerem sclopetarijs insidentibus. Segnius interim arbutis aut truncis impedita carrago processit: & si maxime deproperaret concisis currum ordinibus diducta, ac in eluctandam indaginem silvæ impeditior. Iuvabat attamen, quod, eadem arborum densitas, hostem distinebat, nō nisi extrema agminis suo more carpentem. Instituta nihilominus eousq; profectio, quā impervios calles fossa iunxerant hostes: ubi, velut ad cataractam, aut obiectum repagulum, vndiq; Cosaci impetiēre nostros; ut in postremo agmine, turbatis stationibus, aliqui locum defererent. Verūm Campidux, laborantib; ea parte, cum promptissimis subsidio accurrēs, animos ordinesq; restituit: donec desultoriorum aliquot manipulis, cum duobus pedestribus Vngarorū vexillis, aperiendæ viæ præmissis, ab hoste fufis; eodem simul impetu, hostis tota mole frontem ac latera carraginis invasit. Potocius Generalis affectā valetudine, ac continuo labore lassus, quidquid & maturo Duci & strenuo militi incumbit, nihil omisit; eadem præstitit Kalinovius, etsi gemino vulnere, in capite ac cubito manus enormiter fauciatus. Nondum tamen vicerat hostis; nisi Equifones ac lixarum pleriq; intra meditullium carraginis recepti, dū quicq; in communi periculo pro se metuit, inscensis equis,

E3

ac qua

1648. ac quâ statio Ostrogienſis legionis, curribus evolutis, in fugam ſe præcipitarent. Id ſervile factum, quantum cõcuſſerat pugnantium animos, tantum hoſtem accendit, ut acrius impeteret ſuccumbentes. Quippe, ad ſublaturum à Coſacis clamorem, ſummo conſiſſu accurrebant Scythæ, denſa ſagittarum procellâ noſtros conturbando: ac dein, quâ diſruptâ curruum ſeriẽ, nudatum præſidio latus apparebat, patulam carraginem perfregere. Atrox hîc prælium cum eò noviffimo termino; pugnaciſſimus quiſq; adverſa fronte in ingruentes rueret, honeſtam mortem mutuis vulneribus quærendo. Nec deerant, qui, re perſita, vitæ magis quàm famæ memores, per occultos tramites vitato diſcrimine effugerent. Aſt hi pauci, plures & potiores, inter edita non poſtremæ fortitudinis documenta ſuccubuere. Inter captos, (quæ fortunæ ludibria!) Generalis Exercituum Dux, & Princeps Senatus fuit; Campidux Kalinovius, Kazanovius, Sieniavius, Odrzywolciſius, Baſſabanus, Ordinumq; Duſtores ferè omnes: Bieganovius, Chmielecſius, Komorovius, Iaſkolſcius, Kowalcſius, Chomentoviſius, Gdeſzynius, Turmarum Præſecti. Ex Commilitio Nobili, Stephanus Bidziniſius, qui poſt meritis honoribuſq; quos arma faciunt clareſcet; Tyminiſius, Oraczoviſius, Kuczkoviſius, ac omnes ferè ſocij Nobiles Scythicam ſubiẽre captivitatem. Producti in conſpectum Thohay-Begi Duces, brevi verborum ſolatio accipiuntur, ægro Potocio medicus cum fomentis (Herbenius nomine) reſtituitur: ac curruſ utriq; devehendo attributus fuit: nam & Kalinovius ex vulneribus decumbebat. Dum ſpeciem miſereſcentis oſtendit Barbarus; interim Chmielniciſius, ſtudioſè à conſpectu ſe ſubducebat: vel, ſi compareret, tanquam quæ patrata minimè vellet, oſtendens. Sieniavium primâ iuventâ, & oris decore conſpicuum, ubi cognitum cuidam ex proletarijs Scythæ, in manus veniſſe: repetit Thohay-Begus indebitam gregario prædam, ſibiq; retinet. Fama erat, mox libertati reſtitutum, memorabili in Barbaro gratitudine, cum & ipſe

Bieganowski.
Chmielecſki.
Komorowski.
Iaſkolſki.
Kowalcſki.
Chomentowski.
Gdeſzynski.
Bidzinski.
Tyminiſki.
Oraczowski.
Kuczkowski.

1648. ipſe à Sieniavij Parente bello captus, gratuitam libertatem obtinuiſſet. Hoc eſt illud geminum concuſſæ Poloniæ fulmen, hæc rebellis fortunæ rudimenta: ita circumagitur Orbis viciffitudo; ut, qui nuper circum Balſhidis littora diſſitaq; Ponti Oſtia armis clareſcimus; ruſum, revoluta ſorte, caſum pateremur, ſub ignobili victore.

In tam horridis motibus, dum omnes vel amiſſo Principe dolent, vel ingruentibus periculis percelluntur; Archi-Præſul Gneſnenſis Matthias tum Lubinſki, raræ æquè pietatis, ac ætatis, mortem Regis Vniverſæ Poloniæ per editum denunciat. Ipſe namq;, ſub Interregno, Primas Regni Primuſq; Princeps eſt; Regalia exercet, ac Caput publicorum conſiliorum habetur. Vbi verò, de intermittendis fori munijſ, Lublinum dederat literas; conſeſtim, aperto conclavi lectis, Tribunalis Iudices, ſuſpendunt Sacroſanctæ Juſtitie ſtateram, ſimulq; per Provincias, omnis minorum ſubſelliorum Iuriſdictio ceſſat, ac ſi ſublato cum Rege capite, in membris quoq; ſua virtus emoriretur. Subrogatâ ad interim veterimâ Iudiciorum formâ, Kaptur: cucullum, ſeu monaſticum capitis involucrum denotans: Nomenclator Latinus Syntereſiſmũ ex eo dixit, quòd mutua obligatione omnes Status, ad conſervandam inter ſe tranquillitatem fœderentur. Ius hîc dicunt, per Provincias delecti extra Ordinem Iudices, Gallie Parlamenti non aſſimili modo; niſi, quòd illic cum vita durat munus: noſtratibus, non ultra Interregni ſpatium officia extenduntur. Priſca eius ſubſellij ex antiquo ſeveritas eſt; ut quiſq; meruit, indicuntur pœnæ: inexpugnabili (fortè, quòd non diuturna poteſtas) Areopagitarum fide. Poſt ordinatum Juſtitie curſũ, ad luſta verſus Interrex, VLADISLAI IV corpus, Varſaviam devehendum procurat: quod, ubi functus vitâ Meretij Rex, ab Antonio Tyſzkiewicz Pocillatore Lithvaniæ, loculo impoſitum fuit. In occurſum iverant Andreas Leſzczynius Culmenſis Epicoſopus, idemq; Regni Procancellarius, ac Staniflaus Warſzycius Mazoviorum Palati.

Staniflaus Warſzycius Palatinus Mazoviarum.

1648.

Palatinus, præter plerosq; Ministrorum Aulæ. Adveſta vrna, ac in Arce reposita, exhibebat cunctis grande vanitatis paradoxum: post impletum famâ nominis Orbem, etiâ Reges mori.

Bogusla-
us Le-
szczyń-
ski Ge-
neral.
Maior
Poloniae

Comitijs dein Convocationis ex Indictione Primatis ad XVI Iulij incidentibus, frequentissimi Proceres Varſaviâ convenère, omnes palla veste induti; qui idem lugubris color, tegebat famulitium: plebi quinetiam, cui, magnitudinẽ Principum, temporum felicitate metiri mos; lætis ac popi- naria interdictum: testando vniſverſaliter dolori. Ac pri- mum Ordines Regium corpus Venerati, etiam Chriſtianæ pictatis ſuffragia addebant, piaculari Sacro in Divi Ioannis Baſilica: tum, & per alia Urbis templa, magno concursu ce- lebrato. Postquam verò Nuncij terrestres, coetus sui mo- deratorem, Boguslaum Leſzczynium, Maioris Poloniae Generalem, delegerant; Triclinium maius, quod Senatori- um vocant ineundo, consultationes publicas cùm Senatu auspicabantur: vt adnotem, is Ordo confessus erat. Ad ca- put circuli, præſidebat Primas; latera, occupabant Præſu- les; post hos, sæcularis Senatus; Senatum ponè, Nuncij; nul- la de vſitato confiſcendi more mutatione: præter Solio Re- gis, architriclinio elatum nulli, vtpotè vacante Throno, vſui. Hic pauca, tempori ſervientia, præſatus Primas; the- ma consultationi per Gembicium, Maiorem Regni Secre- tarium, proponit: in eam ſummam. *Iuſtiſſimum dolorem, eſſe Civibus, extincto Principe; filijs, amiſſo Patre; omnibus, ſu- blato benefico Patrono. At, ſuper vacuum videri, luctui indul- gere, cùm honeſtius ſit, viris meminiffe. Sculptam quippe in pe- ctoribus cunctorum tanti Principis memoriam, obſtringentib; quemq; beneficijs, vel ſaltim dulci regiminis recordatione. Fu- iſſe nuper Polonos ſub tanto Rege beatos; gloriam, pacem, for- tunam, quaſi ex Amalthea cornu proveniſſe: occidente illo, ac ſi ſole, omnia teterrima belli calligine involvi. Neq; opus cala- mitoſa Patria typum verbis circumſcribere; cùm, ingruentium malorum ſenſus, percellat multos; penetret ad omnes. Immine-*

re rebel-

re rebelles ab intra; deſoris, vicinos minari; inter ſe collidere 1648.
Statuſ, odio aut emulatione. Medicina malis primitus è calo- voveri; ſecundariò, à mutua concordia ſperari poſſet: ſi, magna Parentis charitate ſimulatibus depoſitis, contra hoſtem armis, erga Remph. amore, inter ſe concordia, Regnicola certarent. Affore propitium Numen ritè invocatum, non aliâ victimâ ca- lo gratiore, niſi pro pace, dilectione nitentibus. Ea promunere proponere. &c. &c. Ac cuncti præſentium intuitu, ma- gnis rerum momentis, magnas curas tribuendo; quidquid, vel ad reprimendum hoſtem, vel ad retinendam Vicinorũ amicitiam, deniq; ad conſervandam Reipubl: incolumitatẽ pertinere videbatur, abundè providebant. Quoad bellum gerendum. Delectus militares per Provincias inſtitui iuſ- ſi; vt lectus miles, Exercitum XXXVI Mill. componeret. Cui regundo Præfecti, ſub *Regimentariorum* nomine de- ſtinati. Nempe, Dominicus Zaſſaviæ Dux, idemq; Pala- rinus Sandomiriensis, Nicolaus Oſtorogius Pocillator, ac Alexander Koniecpoli Vexillifer Regni: penes quos, ſum- ma rerum, Triumviri. Tum, quo plurium conſilio res bel- lica niteretur; additi, ſub titulo *Commiſſariorum*, è Sena- tu: Simon Sczavinus Breſtenſis, Ianuſſius Tyſzkievicius Kijoviensis, Hieremias Dux Wiſniovecius Ruſſiæ, Stanisla- Potocius Podoliæ, Adamus Kiſielius Braclaviensis, Palati- ni. Ex Equeſtri Ordine: Michael Zebrzydovius Enſifer Regni, Alexander Lubomirius Comeſtabilis, Georgius Lubomirius Minoris Poloniae Generalis, Hieronymus Sie- niavius Leopoliensis, Conſtantine Lubomirius Sandecen- ſis, Zbigneus Firley Lublinensis, Præfecti: Stanislaus itẽ Firley, Ioannes Potocius, Ianuſſius Pruſſinovius, diverſarũ terrarum Succamerarij. Ex Maiori Polonia. Hieronymus Radzieiovius Łomzenſis, Stanislaus Denhoff Wielunensis, Andreas Grudzinus Rogoznenſis, Iacobus Rozrazovius Koninensis, Ioannes Crzybovius Varſaviensis, Albertus Weſſel Rozanensis, Sigismundus Denhoff Socalienſis, An- dreas Oſſovius Wſchovenſis, Præfecti. Ioannes item Sa-

F

dovi-

1648. dovius, ac Alexander Karchovius, prolixam consilij bellici paginam implebant: addito demum Chrystophoro Arciszovio Armamentarij Regni locum tenente. Hæc tum consulum pluralitas, nihil in summam præstitit; cum res bellica, ac si horologium, vnius manu tractata, expeditius procedat: iuxta vetus Taciti effatum, *non aliter imperandi constare rationem, quam si vni reddatur*. Tum quoque Dissidentes in religione, occasione vsuri, quod sui Iuris facta Respubl. pro lecta sua non parum tentavere. Transeo projectum scripti, districtius, sub proxima Electionis Comitia enarrandum. Subinde, ad Comitia venerant Cosacorum tres è Veteranis Internuncij. Georgius Boldar, Wisniak, & Mozera. Vbi ijs publicum datum, redderant literas Chmielnicij, ad Vladislaum Regem scriptas, ac si author adhucdum Fati Regij inscius foret. Lectæ per silentium eæ, quas ex vernacula exhibeo: interesse ratus, quâ titulo causisq; belli dignoscendis, quâ genio rebeli, tanta cum patrasset, ac si excusabili crimine proficenti.

Serenissime ac Potentissime Rex, Domine, Dñe Noster Clementissime.

Subiectionis fidem, tum et militaria obsequia nostra, quam humillimè Sac. Reg. Maiest. Vestra. Dño. Nostro Clementissimo deferimus. Quamvis creberrimæ Exercitus Zaporoscensis querelæ, aures Sac. Reg. Maiest. Dñi Clementissimi pluriès fatigaverint; non admissas tamen supplicum preces, vel suppressa miserescentis suorum Principis rescripta; nullo malorum respiro, planè constitit. Nunc, Procerum Praefectorumq; Vkraynensium graviore Turcico pressi iugo; fiduciam in Deo, spem alleviandi mali, in sola optimi Regis clementia, reponimus. Multis retrò annis patimur iniurias, contumelias, depeculationes; nec bonis tantum, et quæ avaritiam irritare possunt, sed liberis corporibus vis inferitur. Arva, ex antiquo possessa, vel

de novo

1648. *de novo exculta, prædia, horrea, molendina, et quodvispam Cosacorum est, pro libitu rapientium adimuntur; abiguntur pecora, expilantur alvearia; equis, quibus milites meremur, privamur. Nec ingemiscere licet, preces pro contumacia; questus et lachrymæ, pro rebellione audiunt. Plena Cosacis ergastula, et carceres publici; luunt alij corpore; alij nullâ, nisi quod ditiores, causâ trucidantur. Conquerimur irritò effectu, patimur nullâ inimicorum satietate. Legati Legionum nostrarum, ex protectoribus proditores facti, atroci in nos seviunt laniatione; quippè Dynastarum Vkraynensium Vasalli, aut à clientelis. In complementum miseriæ, deterrima gens Iudeorum, calidè novos prædandi sinus exquirat; mox ubi spolijs substantiolijsq; nostris se expleverit, varijs technis ac criminationibus, urget Praefectos, in necem Cosacorum vecordes. Inde nobis restes, et gladij, si criminis accusari possumus ex eò, quòd ad Regem nostrum, et supremum Vindicem, vel confugimus, vel confugere meditamur. Addita à sevientibus exprobrationes, ferrent vel mitterent ad Regem supplices libellos, expectarent futura, paterentur presentia. Itaq; intolerando amplius mali sensu, extrema avitis sedibus pulsi miseriâ, relictis coniugibus pignoribusq; consulendum censuimus vitæ, inter tot inimicorum insidias, evidenter periclitanti. Nec aliud nisi in Zaporozie lectum nobis reclinatorium; unde olim maiores nostri, Regno huic, ac Serenissimis Regibus obsequia, meritis militaribus Orbi nota, præstitere. Verum neq; eò secessu fida nobis statio, impetitur, et ad necem deposcimur, non ut subiti Regis, et milites, sed ut vilissima mancipia. Testem DEUM appellamus, nos ab obsequij debito, ne latum unguem recessisse; Cum Illustrissimus Castellanus Cracoviensis, in Zaporozij aditis securos esse non sinens, admoto exercitu Borysthenis latebras oppugnavit, nec miseros exules, loco tutos esse permisit, donec perderet: nominis generisq; Cosacorum, agitando excidium. Proin, cum valido Exercitu succinctus, requireret sanguinem innocentem, ex necessitatis extrema consilio, uti operâ et protectione Hani Crimensis, adversus novissimum discrimen coacti fuimus. Inde factum Vin-*

F 2

dice

1648. dice DEO, ut aridis cum lignis, etiam crudam struem ignis involveret. Origomali, vel tanta cladis causa, cui meritò adscribi debeat, DEI iudicium esto. Nunc, Exercitum Zaporoscensem, ad ima pedum S. R. M. provolutum, humillimè deprecari, culpa ac noxa commissorum condonandis: Dein testari, ut semper hac militia in fide adversum Optimos Reges constans extiterit, etiam nunc stabilem in obsequio manere; ac, si quid erratum est, promptà dein operà, ut qui inviti peccaverint eluendum. Precari item, ut privilegia ac immunitates suæ, à Sereniss: Regibus gratiosè militia Zaporoscensi impertita, incolumes manerent. Quibus cum postulatis, ad ima subsellia victricis Solij devoluti, Suæ Serenissimæ Maiestatis, Domini Clementissimi Fideles subditi manent. Datum in Arce Bialacerkiew, die 2da Iulij. An. 1648.

Bohdanus Chmielnicius, Senior Exercitus Zaporoscensis S. R. M. D. S. Clem.

Quo responso dimittendi Internuncij, anceps distinuit deliberatio. Cum multi Maiestatis Reipub. memores, simulatam facti pœnitentiam perosi, acriori responso; plures, (inter quos Kisilius) haud asperandam ferociam suaderent, & utili in tempus moderatione cicurandam. Lupum quidem (ut aiunt) auribus non teneri; ast multitudinem, si palato & tempori congruentia dicas, quocunq; velis circumduci. Isti, dum inter expediendi moras, officia salutantium Proceribus impendunt; fortè conzigit, ut apud Primatem, in frequenti concursu hospitem, à quopiam interrogarentur. Eccur communem Patriam detestabilibus armis impeterent? Nonnihil ad subitam quæstionem hallucinati, incircumspecto aut per simplicitatem verò responso, se suosq; excusabant. Iussu Aula indicta Cosacis arma, missamq; reparandis Myoparonibus pecuniam fuisse: eos demum belli paratos, ab insuetis otio, vel oppressis insonibus, in defensionem sui conversos. Quæ in congressu plurium prolata, emanando in publicum, fecere, ut pullularer prompta in messem excrecere suspicionum seges; intervenientibus in-

ter

ter Proceres simultaribus, & in publicum damnum prorupturis odijs. Cum enim Ossolinus, Supremus Reg: Cancellarius censuisset, non aliter coalituram pacem, nisi exclusis fervidioribus subiectis; miti & persvasibili viro, summa belli gerendi traderetur; eandemq; sententiæ constantiâ privatis sermonibus tuitus, asseveraret: ubi violento ingenio Regimen exercitus committitur, perinde esse, ac amenti tradere gladium: fœcunda suscitandis inimicijs Aula, tanquam in Wisniovecij iniuriam, aut diminutionē iacta, trasmittebat. Vnde iustæ iræ in æmulum calcar, præsertim ex Regundi Exercitus munere translato, in Zaslaviensem Wisniovecio privatim infensum. Ad hæc, Terrarum Prusiæ Nuncios angebat Pucensis Præfectura, contra consuetudines Provinciæ, transmissis indigenis, Cancellario collata possessaque: hinc acrius contendendi motivum: ac dum privata studia, Weyheranæ domus clientes promovent, prætextus publici adsumebatur. Urgebant namq; infensi, ut formato iudicio, in causas belli inquireretur. Talibus non obscurè se peti Cancellarius videbat; verum æquè dicendi promptus quàm silendi, sustinuit aliquantum; donec mitesceret ardor: gnarus malevolentiam ipso impetu efferari, demum elassatam, velut amisso aculeo torpere. Tum verò subsidente motu, magnificè de fide in Patriam suam, confidenter de meritis prolocutus. Non se moveri (ait) hac acclamationum procella, minus agentibus inimicis, qui falso crimine traductum, non tam se rectæ conscientie fiduciâ securum, quàm Rempublicam turbarent. Eiusmodi discordia sibilis, subscribi hostium voto, hoc sibi dolori esse; ceterum discutienda mox obiecta, ut fumū vento fortiore. Provideretur prius incolumitati Patriæ, ubi salva illa, & Electus Rex; cui crimen perduellionis dijudicandum lex committat: instruendam litem, & quæ huc spectant; tum demum, legitimo sub iudice causam dicturum. Agebat pro eò, & Bracławiensis Palatinus; asserens, vafrum commentū esse hostis, tanti nominis auctoramento, alliciendæ in rebel-

1648.

Georgio
Ossolin.
ski Supr.
Regni
Cancell.

F3

lionem

1648. lionem plebi abutentis: vel scindendis Civium animis, per dolosas artes perfidiosè imminentis. Itaq; , Primatis iussu, requisiti super vulgatis internunciis. Nihil se à Chmielnicio ea super re accepisse in mandatis, responderunt; nisi, quòd incerto auctore rumor, inter Cosacos sparsus; ipsos quoq; non ut articulum de fide retulisse. Talibus in tempus fulta Cancellarij auctoritas, reseditq; manente odio verborum ardor. Expediti Cosaci eà rescripti summâ. *Compati Ordines afflicto Patrie per Interregnum Statui, cuius res pessum irent, non aperta vi extranei hostis, sed unde magis dedecus, quàm vulnus dolet, ab internis motibus. Ast, quæ iam transacta, castiganti Numini adscribenda esse: quòd si in posterum, fide & obsequio cõmissa rependunt Cosaci, universali amnestiâ, cuncta obliteranda: interim expediti Commissarios à Republ. tranquillandis Vkrayna rebus, eosdemq; Zaporovianæ militiæ libertatibus, si qua vetere orbita exciderint consulturos. Cessarent hostilia virinq; bona fide, nec ultra Barbarorum libidini sanguine Christiano litaretur.* Simul amandatus Pedestris Centurio Wolski; qui, eadem illa Ordinum nomine Cosacis insinuarer. Sub Comitij, Principes sanguinis Ioannes Casimirus ac Carolus, dum corp⁹ Regium invisunt, à Collegio, Nuntiorum Terrestrium salutabantur; condolendo orbitati & mærori, quem Principes in tanti Fratris iactura tolerarent. Reposita vicissim ab ijs verba consolationis fuere; cùm, & Regnum Poloniæ pro communi parente, eiusq; bona & mala, ad se pertinere profiterentur. Carolus tum in Iablonna, Casimirus in Nieporët subsistebant: qui, (ut adiungâ) integrâ adhuc dum Regali Domo, nimirum superstitè Sigismundo Vladislai Filio, visendi amicorum Regum Aulas extra Regnum ierat; ac, tum fortè Viennam Austriæ delatus, acceptâ mortis fraternæ notitiâ, in Poloniam redire maturavit. Acciderat ante, ut Princeps, seu abrupta spe in apicem rerum eundi: seu humanarum rerum rædio, institutum Patrum Soc: IESV, suscepto Romæ habitu ingrederetur: sed mox, Fratre Rege, Req; publ: im-

proban.

1648. probantibus, ijs valedicens: quo mutato consilio, circumdaret eminentioris statûs speciem, Cardinalitiæ purpuræ à Summo Pontifice honorem acceptârat. Vnde subiugressum Varfaviam, plerisq; Procerum in occursum venientibus. *An è re esset, Cardinalitio habitu Urbem ingredi sciscitanti?* responderat Korycinius Oswiecimensis Præfectus. *Regij diadematis, simul & Cardinalitij Galeri, unum Caput in Polonia incapax fore.* Hinc factum, ut Princeps atro tegmine, ac paludamento usus; & tẽpori serviret, & novis odijs ansam subtraheret. Finiẽre dehinc Comitia post expeditos externorum Legatos, qui orbitati nostræ condolendo affuerant: futura Electione ad pridie Nonas Octobris indicta. Nunc bellici actus, tantisper resumptæ Togæ, fibulam laxant.

Tum verò, ex voto & sensu cunctorum, Kisielius Bracławiensis Palatinus, Senator fidei & animi præclarus, cõmissum paciscendi negotium adornabat; additis à Republ: cooperatoribus, Francisco Dubravio Premysliense Succemario, Alexandro Sielscio Dapifero Posnaniæ, ac Michæle Obuchovicio Regi à Cubiculo. Chmielnicius tum, post Corsunenses Cannas Annibal, ad Białocerkiew confidens, super libero com meatu per Petronium Łasko, ritûs Græci Ascetram compellatus, Centurionib; suis coram, lectis Palatini literis; quis in pacem cunctorum sensus foret, perquirebat. Ast fremebat incondita turba, nullam sibi in pace credens securitatem: ac probris incessens nuper formidabile, iam tum contemptum, *Commissariorum* vocabulum: ut qui doloso pacificationis titulo, successus fortunæ morari intenderent. Accedebat, astutè vulgatum, temerè creditû, Internuncios Cosacorum Varfaviæ cæsos; vnde, irritati ac metuentes, ad mentionem pacis exhorrescebant; donec reduces illi, falsum rumorem docuerunt: ac arbiter negotii Kisielius, ut in pacem legis audire vellent, utcunq; persuasit. Verum, ordiendo negotio, ingens ex Maximo Krzywonosso impedimentum: qui, è ditione Ostrogienfi, dudum ob-

agita-

1048. agitata latrocinia capitalium damnatus, pravâ æmulatione scelerum, Ducem se furenti plebi exhibuit: & ut quisq; mortalium perditissimus, ac exlex; huic se coniungebat. Unde, primum coactis grassatorum globis; vastare, vrere, diripere, idq; nullo resistente impune: mox, iusti exercitus Caput, (ultra LX. Mil. sub signis habebat) per Wolszyniam, Podoliamq; incendia ac cædes latè circumferebat. Eò auctore continenti flamma refulsit; quidquid, à Pripetio ac Stucza amnibus, ad usq; Sanum florentis oræ continetur. Videre erat luctuosum incendium; dum Sacræ Ædes, publica ædificia, operosæ palatiorum structuræ, velut iugi flammâ, vrerentur. Passim indefensæ Arces; oppida adversum vim patentia; nemini in repugnandum nisus; cunctis in stuporem versis, & fataliter torpentibus. Deformata ultra hostilem modum Regione; quidquid divini humaniq; iuris obviûm, funditus evertere destinavit. Proculcata Religio, Iurisdictio omnis interversa, sublatis Magistratib; infida, nedum itinera, verum & latebræ fugientibus. Domus, vici, campi, rapinis, incendio, foedè afflicti: trucidatis promiscuè *Lachis*, ut quemq; fors obtulerat. Potissima in Heros sæviendi materia subditis, protrahebant vagos, conquirebant abditos; & cunctis, qui non prævenerant discrimen, moriendum fuit. Czetwertinius (Kniazium nuncupant) Borowicæ in oppido interceptus; violatâ in conspectu vxore, ac enectis liberis, demum ipse à molitore proprio ferratâ pilâ, mediûs præciditur. Ast mihi in totam scelerum imaginem Thymantis velum.

Furente Krzywonoſſo, Kisielius, quominus securius adire Chmielniciû valeret, sanciendo privatim armistitio; aliquot Commilitones ad eum præmiserat: vicissim ille, pari numero suos, ad Palatinû; qui vtrinq; essent, sine dolo inhibendæ hostilitati, vadimonium. Visa his flecti pertinacia, quam in primò limine fortuitus casus commovit. Dederat Palatinus ad Moschoviæ Ducem literas, ne se Rebelliû moliminibus immisceret, submonentes; quæ tum interce-

ptæ,

1648. præ, nimium quàm irritârunt promptû in extrema Chmielniciij animum, usque eò furoris prolapsum, ut dimissis ad Krywonossium legionibus, intercipere Commissarios, ac extrema Polonis inferre mandaverit. Unde stolidè ferox Krywonossus, obsides illos, quos sub fide habuit, miserabiliter mactavit, mitiora Kisielio scriptitans, quo impendentem obsidibus Cosacis necem averteret; revera ut delusos vana imagine modestiæ Commissarios, facilius circumveniret. Ad quæ anxius Palatinus, quid faceret, diu animo distrahebatur. Si irritus mediationis, ne cæpto quidem negotio abscederet, apud Concives spe pacis delusos, vapulandum erat? Sin iratis Dijs, in promovendo negotio perstaret, non necessaria irritato hosti victima, casurus. Placuit demum viro propositi firmo, per literas Bohdanum, pertentare, reperto ferendis Kopystynio Nobili Russo. Ast calci sementem mandare videbatur, contemptim accepto latore, ac remisso authographo literarum ad Moschum, scriptarum, in sinceri adversum se animi documentum. Exin, abrupta spe, cum fortè an consilio Metropolitanum Kijoviensem, nactus, iterum curas in negotium advertit. Sylvester is Kossow, genere Patritius, nec vita à natalibus dissimilis, & præter Vernaculam, etiam Latinâ promptus facundiâ. Hic itaq; ad Bohdanum prece evictus ibat, efficaciore acturus commercio, si titulum religionis Antistes prætendisset. Equidem specie desiderantis abire ostendit, verum à Duce retentus, verba tantum per Epistolas dabat, inclinati in pacem Chmielniciij testes, nisi renuente plebe, pronus in mitiora inhiaberetur. Nimirum, ita seditionum Duces haberi solent, ut primo motu ciendis in arma popularibus, existant validi, mox ubi mitiora volunt, flaccescentis fidei insimulentur. Magni auctor est dum in scelera itur: ubi resipiscit, odisse primum vulgus, mox adversari, dein damnare, & ex poenitentia flagitij, nisi antevertit periculum imminet. Hærentibus *Commissarijs* Hieremias interim Wisniovecius ægrè à Borysthene eluctatus, quis

G

1648.

Janusius
Tyszkiewicz
Palatin. Ki-
joviz.
Olsinski
Metator
Lithu.

quis tandem successus Commissionis, ad Constantinoviam operiebatur. Celebre ea tempestate Hieremiæ nomen erat, non apud suos tantum, sed etiam inter hostes, præclara nominis famâ fruebatur; quod Dux bello strenuus, in pace comis, proliceret studia cunctorum ingenito candore & militiæ gloriâ. Vnus ille, vel fatente invidiâ, reverentiâ & amore suâ obstringebat populares, militi potissimè gratus, quem gemino, Liberalitatis, & Virilis in discrimina ausus vinculo, devinctum tenuit. Comperto is, Colacorum legiones deproperatis itineribus, quo se Krzywonosso iungerent festinare; quidquid in contiguo cohortium erat, in adversos citus contrahit, cum Tyszkiewiczio Ki-iovienfi Palatino, ac Samuele Olsinio Duc. Lith. Metatore Prætoris Legioni Præfecto, quàm Guardiam nuncupant; etiam plerâq; Nobilitate penatibus extorri, se se aggregant; ut vix ter millium complerent agmen, ast in quo Dux & miles, exiguitatem numeri, virtute superarent. Cum his Krywonosso immensam multitudinem trahenti, ad Zwiahelium occursum. Nihil hæsit ille quin primò congressu pauxillam manum obtereret vel fugaret, cum Hieremias à suis facile impetrat, ut magno animo capefferent prælium, non verba magis, quàm exemplum præeuntis secuturi. Et mox classicum canitur, etiam ex adverso tumidus hostis, contemptim eoq; solutiùs in sparfos signa infert. Luditur, non pugnatur, recessus modo, ac in gyrum circumacti ordines, modo non simulatæ fugæ species ostenditur. Donec peditem propè retroacta acie, nacti Poloni spatij quantum satis concitandis Equis in Equitem Krzywonosso, à sua abstractum carragine, vehementissimè involant. Pugnant isti, & numero prævalent, nostri iterum vacillare ostendunt, donec à latere paludis prorumpens Olsinius, raptim immisso desultorum globo in fugam confusos præcipitassent. Krzywonosso equum nactus, evasit, ad ter mille è plebe cæsi, & internecivè Equites fundi poterant, nisi æstivo sole ingens palus, minore iacturâ elabi permit-

teret,

teret. Pulvianus tum Centurio captus, nuper à Chmielni-^{1648.} cio impellendo ad hostilia Krzywonosso superveniens; qui sponte plerâq; inania aut falsa, demum adhibito scrutatore igne, in confessionem veri adigitur. Nempè antegressum mandato Bohdani Krzywonossum, & præcipitanter in pugnam descendisse; in procinctu subsequi cum legionibus Chmielnicium, ingenti quâ Scytharum, quâ Colacorum potentia subnixum; cui ad Albam vndam, (ita Vistulam vocant) progredi destinatum. Vnde Hieremias, etsi primis successibus non deesse cuperet, ast dum vix Centesimam hostilis potentiae partem adæquat, in tutum copias reducere maturavit, Cautus Dux, & impetum ratione moderans. Ne tamen penitus statione absisteret, dimissis Tuczynum impedimentis, rursùm alacres nupera Victoria cohortes, ad Rossolowce hosti obijcit. Neq; animi promptum destituit fortuna. Quippè Krzywonosso, delendæ ignominiae ex clade cupidus, iterum aleam prælij periclitari ausus, iterum funditur; nam edoctus Polonos tranando amni imminere, intercludendos ubi dispartiti ratus, emissio turmatim equitatu properè ruebat; Carragine, si vis maior ingrueret, ponè sequente. Vbi verò aliquot cohortes Polonas comperit, effusè institit abscedentibus. Cū Baranovius, legionis Wisniovecij Protribunus, retrusis succurrens, ut erat celeritatis eximiae, cum iisdem pervicacissimi certaminis initium fecit. Cuius impressione, primū rebellium qui restiterant obtriti, reliqui vix delibata pugnâ præcipientes, ad Carraginem delati sunt. Securus præcursores Hieremias, in carraginem duxit, bipartito Polonis signa inferrentibus, disieceratq; egregiè peditū agmen, multisq; cum in ipso certamine, tum in recessu trucidatis, tandem campo potitus & carragini impar, satis habuit Equestribus viribus hostem multasse. Hæc tum Wisniovecius suoptè Marte & proprijs auspicijs.

Sub hæc Legiones, lentis nimium itineribus, è Polonia confluebant; Cum interim malè cohærentis Procerum mi-

G 2

litari-

1048. litarium animos semina discordiae distraherent, contracta dudum, inter Zaslaviensem, Wisnioveciumque simultate. Nam quod in armorum Praefectura, Praelatus Hieremiae Dominicus, in diminutionem iniuriamque Wisniovecij, alienum honorem, sequaces sui referebant. Accessit, ut ferme acrius leviora pungunt, ex intima Zaslaviensis familiaritate, Samuel Lasz Excubiarum Regni Praefectus, asperis facetijs dicax, & promptus ciere offensas, Verborum licentia. Neque apertus ingenij Wisniovecius, laesum se infensumque, dissimulabat; iam post recentem Krzywonosij cladem, suo animo & militum studijs erectus, nihil de victoria ad Triumviros referens; iam cum Tyszkiewiczio, Koniecpolio, Kalinovio iuniore, alijsque Procerum, disjungi animo, scindi consilij, segregari Castris incipiebat. Plures Zaslaviensem & auctoritas Reipubl.; potiores Wisniovecium & robur militiae sequebantur. Par utriusque natalium splendor, hic est Corybutha affini Iagiellonibus stirpe; ille ex veterrima, Ducum Russiae propagine, oriundi. Hieremiae parva bello decora, & recens militari gloria celebre nomen; Dominicum ex attributis Fortunae, magnum virum facile crederes, bonum libenter. Amplior huic per opimas devotiones, opum congeries; sufficiens pro statu Ducali & Wisniovecio haereditum, nisi inferior eo quod per bellum exutus facultatibus. Quantumque ille a Reipubl. delati muneris dignatione, anteire: tantum iste, omnium calculis antehaberi; uterque aestimatione indolis, & qualitatibus suis, (ut vulgus amat) censebantur. Exitibilis omnino aemulatio erat, nisi caritate Patriae prava certamina abolerentur. Hinc interventu amicorum, aeris primo uniendis labor, at tamen Hieremias, ob bonum pacis communi concordiae voto subscripsit. Ad Czolhanski Kamien transacta haec, ubi invicem amicas, concordiae pignus dexterarum, obtulere. Iure merito gratulanda reconciliatorum animorum unione nisi dispendium temporis, (selqui mense complanationi insumpto) incompenlabilis iacturae fuisset. Nimirum quam
praecla-

praeclare Romani illi, qui antequam Curiam ingressi, privata deponere odia, publico consulturi. 1048.

Itur ergo gravi agmine, & lustrato exercitu XXXVI. Mill: pugnatorum, censa sunt. Hastarum praecipue cohortes eminebant (*Hussaros* dicimus) levior armatura in *Arquebuseros*, & loricatedos distincta; peditatus ad Germanicam militiae Regulam, Corpus agminis constituebat. Sub armilustrium, splendidissimae apparere Legiones, non comprioribus ea militiam, in choragium Paranympis. Neque solum rutilantia arma, arma nitentes auro phalerarum, segmentatarum phrygio opere sellae Equestres; verum exquisiti mensarum apparatus, instructae multa arte dapes, versicolor vestis, praeiosae pelles, culcitrae, stragulae, circumferebantur, cunctis abusu certantibus. Quam profusionem, ex moribus Tribunorum, haerens per stativa miles imitatus, postquam stipendiarium aes decoxerat, dum Martem (ut loquitur) pergit, intolerabilis divexatis colonis transibat. Inde oppressi per rapinas populi, questus & execrationes, tanquam nihil gravius ab hoste pati potuissent. Regia ac Spirituum bona, eo malo maxime afflicta, unde prodierat libellus, Patrimonium Ecclesiae, sacrilega attractantium militum manu violatum, vindicans; verum leve ex imbelli folio retinaculum, imò emissarium scriptum circumlatum fuit, quo alendi ex bonis Ecclesiae militis, ius & fas esse, non nemo ostendebat; supra usum & morem, allegato ex sacra pagina Abimelechi exemplo, qui Panes Propositionis Davidi militibusque suis obtulisset.

Neczaius Cofacorum Tribunus, vir in pericula praecipuus, propè Exercitum suggestus, aliquot succensis Oppidis, Constantinoviam in oculis Ducum invadebat, contra quem ac si aliud agendo, Laszcius destinabatur. Nam etsi omnes hostem esse scirent, nemo credebatur; adeo effreni victoriae praesumptione, ut plerique maioris nominis, extra ferri usum, loris tantum flagrisque ad parandam eam, opus esse dictarent. Hinc altius per nimiam fiduciam vulnus acceptum,

1648.

Wolski
Rzemyk

& qui ante visum hostem, verbis feroces, in procinctu discriminis, diversa loquebantur. Fortè super progressu belli instituebatur deliberatio, cum motus militaris subito in Castris ortus, animos consulentiū distraxit. Dum namq; intrant Castra, Commissariorum currus, aliquot audaculi eos excutere ausi, tres quatuorvè Cosacos ex ijs abditos protraxere. Ortus inde tumultus, frementium aut incessantium, convitijs Kisielium, potissimo incentore Corrigia Wolski, quin lingua immodicus, convitiabatur, tam propè à proditore Palatinum aiens, quàm sit à Rutheno; aliaq; læsiva, in innocuum, etiam à potioribus iacta. Vbi innouit factum, aliquantum iræ, plus dolori indulgens Kisielius, fidem Collegarum obtestabatur, qui Cosaci illi & vnde; nempè à Krywonosso armistitij servandi obsides fuerant, à Palatino arbitrio Ducum reservati. Sedato tumultu, indignatione Kisielij sopijt promissa in auctorem animadversio. Qui idem, in Concilio militari, infectæ Commissionis interpretis, enumeratis quæ pericula curarumq; ærumnas, Collegis cūm adierit, factum inclemens, & abrupta hostis temeritatem, vtili moderatione inculcavit. Tum de progressu belli gerendi requisitus; bello non prælio agendum censuit, patheticè differens. *Ea spe et voto huc se tra-*ctum, *ut patratore pacis, & concordia auspex, non fecialis aus-*suasor belli adesset. *Vita discrimina, fortunarum dispendia,* & *acerbiora morte ludibria, sine sensu iniuriæ pertulisse se; om-*nem *movendo lapidem, quominus Optatum pacis negotium,* consummaretur. *Nunc, qua manu palmitem Oliva ferre sper-*ravi, *ferrum teneo; & qui ut vivere omnis, etiam hostis pos-*set, *medijs quantum humana ope datum institi; is nunc in com-*munionem alea, *qualem fors belli præscripserit venio. Civis ac* Senator sum, *plena fide Patriam, integerrimo Reges meos vene-*ratus obsequio. *Ac, si cui genus, si virtus, & innocenter gesti ho-*nores, *fiduciam augere possunt, certè mihi; qui sanguine ei si è* Rutheno, *ex ijs tamen descendam Swietoldycijs, quorum auxilio* & consilio, *corpori Regni, Nobilis Roxolania accesserit. Sibi*

cum

1648.

*cum Rebellibus, præter eadem sacra, commune nihil, & quomi-*nus *hac seditionis hydra, Herculeæ sub manu cadat, inter præ-*cipua *votorum esse. Et hac non iactabundè, sed in argumentū* inculcata *virtutis. At, de ratione belli queror? Bello, non præ-*lio *agendum censeo; eluso namq; morâ, & cunctatione hoste, tu-*tio- *riorem victoriam, vel absolutam pacem, citius speradam. Sor-*tis *adversæ considerationem non ingero, periculosam prælij aleam* detestor, *ubi sine sanguine vincere licet! Sat namq; tempestivè* vincimus, *provisâ, ne pati casum contingat, securitate. Et ra-*tionem *quàm impetum sequi: iam Zoltowodensis, iam Corsunë-*sis *cladium, tristis suadet recordatio; nisi properando periclita-*ri, *quàm deliberatè vincere maluerimus. Nemo rapido torrē-*ti *obijcit repagula, nisi temerarius: cūm tamen cursum aquæ, si-*sti *posse consilio, usus ostendat: Circumferenda arma sunt;* quorum *ostentatione, subitum hunc & violentum motum, non,* arduum *erit componere, vel tollere facilè. Dandum bonorum* recol- *lectioni, malorum pœnitentiæ spatium! aut hos metus, aut* illos, *quietis amor, utrosq; conscientia, ad sanitatem mentis re-*ducet: *& amabunt redire ad obsequium, tanquàm, qui inviti* peccaverint. *Quod si mitem respuit medicinam temeritas, sal-*tem *pignorum caritate, & penatium curâ (quæ utraq; morta-*libus *carissima esse natura voluit) fidem ac in pristinum statum* retrahentur! *Et hac liberè quæ sentio expono; vos verò, quibus* ea *cura incumbit, agite, incolatu Vkrayna manente; an fundi-*tus *deleto? ne quid Respubl. detrimenti patiatur. Fiducia o-*rantis, *& quia plurium causa erat, si Vkrayna arderet bello* internecino, *traxerat in sensum Palatini possesores maxi-*mè. *quotus quisq; enim, qui amplis redditibus præ victoriæ* titulo, *multari mallet. Ea torpedo invaserat animos; ut,* ante *bellum, de calamitatibus eius deliberarent. Subscri-*bebant *sententiæ Palatini & Dobeslaus Cieklinius, Castel-*lanus *Czechoviensis, qui omnium consiliorum Ducis arbi-*ter, *pervincebat. Consilio non manu, dissuendo rebellium* consilia; *ac, spatium recolligendis animis concedi oportere;* nam, *si ferrum cervicibus imminet, desperatio accen-*detur;

Cieklin
ski Ca-
stel. Cze-
choviens

1648. detur; hinc spes sublata veniæ, pertinaciam irritabit. Hæc aliquo assensu dicta, excepit Wisniovecius (secutus Commentarium trado) Adprobarem & ego vestri rationes consilij, si quanta ante me dicentium facundia, par hostis modestia foret. Rebelles, nè cladibus & sanguine nostro saginati, moderabuntur felicitati? & patientur cursum victoriarum sufflaminare? quæ imaginatio magis, quàm ratiocinatio est. Me sponsore minimè? instabunt cæptis, & vel in ruina nostra, vel in exitio sui, absolutionem sceleris quærent. Sed circumferre bellum placet? aut hostis infert? Verùm, morâ eludendus? ergo insultabit verna ille, circumfusus Exercitus nostro agminibus, obsidebit vias, carpet pabulatores, interceptis commeatus, & illudens, hostilia exequetur; nos interim compressis manibus, patiemur ea, ut videamur non sensisse. Interea, tractatum prætenso vocabulo, dum vilis charta, scriptorio atramento tingitur, nobilem Roxolaniæ profluvium sanguinis, absorbebit. Horret animus tanti dedecoris imagine, ut dum latibulis Vkrayna consulimus, meditullium Patriæ, in sedem belli concedamus. Sed neq; ego unquam facundiam exercui; & momentum instat, strenuo actu, non acumine ingenij Laurum mereri. Cur è re nostra prælio decernere? has adfero. Scythæ trænato Borysthene, mox sunt affuturi, maturandum proin, in rebelles, cum sit facilius discretos aggredi, qui validiores, postquàm Barbaris iungentur. Adisse præstitutam stipendio diem, missionem aut pecuniam flagitaturum militem, neutrius facultate, vel copiam; hinc turbas & desertionem signorum, necessario cõsequenda. Comitæ Electionis imminere, à quibus abesse tot egregios Cives, æq; indecorum ac inconveniens fuerit. Reddendam Ordinibus rationem, consumpti per morarum ambages temporis, gravi arario sumptuum erogatione. Insuper, adultum autumnum, & exhaustam longa vastatione Oram, imparè commeatibus futuram, vel solâ molendinorum ruinâ; per incendia aut raptus absumptis ferramentis, famem causante. Ex sola celeritate, tranquillandæ Patriæ pendere momentum, nec aliter pacificandi constare rationem, nisi prælio transigatur.

Refri-

1648. Refriscarent memoriâ, Pereaslaviam, Starzec, Kumeyskos, aliq; rebellionum cubilia, audendo agendoq; excisa; eosq; violentos motus, nonnisi sub ictu ferri concidisse. Vobis itaq; quibus arbitria rerum delata, definire expedit, quid prævaleat? An Vkrayna ut hostilis oblivisci? an nimium ut sua meminisse? Hæc nostri deliberantes.

Chmielnicius quoq; cum tota virium mole non segnis veniebat. Fidem superat numerus Copiarum, quas ad CL. Mill: excrevisse, pro comperto fuit. Namq; seu Lechici nominis odio; seu præguftatâ licentiâ, omnis multitudo agrestium vnius Herdonij partes sequebatur. Neq; nostras modo plebs, sed externa quoq; gentium colluvies, Valachi, Moldavi, Servij, Rascij, tum Rhæ amnis accolæ, haud dispar Cosacis germen (Duncij dicti,) catervatim confluebant. Ac primò Kodacum, inter Borysthenis ac Samarræ fluminum confluentes, fortalitium, admoto Exercitu expugnavit, diruitq;: Alexandro Mariano Præsidij Præfecto, Gallo, fidem suam in extrema, Nobili Fato consignante. Post, Barium, populosam cum Arce urbem, frustra propugnante, Andrea Potocio, ineunte Augusto cepit; Krzywonoſſo, retandam Cameneci; Kolotka, Olycæ quatiendæ, dimissis. Et Cameneciū tum extra discrimen creditum, Luceorientis cum Korecensi tractus, celeritate hostis evastatus fuit. Dehinc ad Pilawce vastum illud rebellis multitudinis agmen conduxit. Defluit hic Fluvius mediocri alveo, sed qui multo limo reddit vada fallacia, & dispensatis per depressa præta torrentibus, in altissimam voraginem corrumpit locum. Augebat lutolentam loci naturam, autumnus intemperies; addidit hostis inſeſſo prior loco, artificium nocendi, pertusis aggeribus ex immissa aqua, pubitenus tenacem vliginē involvendo. Vbi in adversos mota signa Polona, facile animadvertere fuit, quamvis in speciem ira & ardor, dissentire ab animis iturentium vultus, & priorem verbis efferbuisse ferociam. Deinde, placuit prima congregiendi præludia, à procursatione velutum ordiri; quod pugnae genus,

H

adeo

adeò Polonis familiare est; ut eo pugnacissimus quisque & Nobilior Eques, ostentandæ virtutis artisque; militaris, periculum facere expetat. Quippè gens, domandis equis, ex veteri disciplina, innutrita, cursum animalis mira rotatione, gyrisque; inflectere; celeriter insultare; agili demùm evitandis ictibus recessu, campum & hostem fatigare solet. Non æquè promptus ea parte præliandi Cosacus, verùm innato astu tutior erat; præter scrobes etenim foveasque; passim excitatas, in quibus cespitantes equi noxio casu sessores provolverent; per densa Virgulta ac arundineta inseruerat sclopetarios, qui in vectos Velites, ex destinato feriendo, ipsi adversum reciprocos ictus mansere securi. Dehinc, subitarijs prælijs certatum. Nam & Samuel Łaszcz, Czarnotam Cosacorum Metatorem, dum in commeantes nostros erumpit, non sine cæde repressit: Et Michaël Iordana Dobczyensis Præfectus, traiectum paludis, infernè eluctatus, Castrorum hostilium tergum summa celeritate invalebat: Ofsinius denique erectâ subitariâ ad caput stagni munitione, aperta quâ ad commeandum, viâ: hostem penitus aggere reiecerat. Ita trifariam succedente cœpto oscitabant, penes quos rerum summa, delabentem in manus occasionem eripi passi, iamque; planè de rebellibus transactum erat; si vincere voluissimus; sed incruenta victoria placebat. Postera luce correxere errorem illi, occupato primùm vado, quo nuper Iordanus traiecit: tum permunitis eggesto vallo Castris, à tergo & fronte tutiores. Cùm ecce sero diei, clamor ac vociferatio audiri, machinæ resonare, ac sub intempestam noctem nictare excitati ignes cœpere; aliaque; quibus militaris lætitiæ signa exhiberi solent. Mirari nostri insuetum ignium fulgorem, & in cassum datos è phalaricis fragores ridebant; ex quibus pulveris pyrii dispendium tantum sequeretur. Vnde, deserturum Castra hostem, alij surrogatum Chmielnicio alium Ducem; alij veriùs Scythas, ijs clamoribus auxilio accire, de quorum adventu relationes concordabant, in diversum trahebant.

Neque

Neque ultra, cum prima luce, à Valachis Tyfzkievicij affertur, Scythas in procinctu esse. Quippè Crimensis, Hanus, sanguine pignoribusque; licitante plebe Vkraynensi Patrocinium, præmissis sub Thoay ac Szerym-Begis, Tauricanæ militiæ polemarchis XL. Mill: suorum, surgentem rebellium potentiam adiutū ibat. Qui ambo, opere magis quàm linguâ belligeri; mirâ celeritate omnem notitiam sui præveniendō, subtus Castra ferebantur. Fortè tum Palatinatus Brestensis quatuor cohortes, ex more militiæ in campo arma virosque dum recognoscunt, per nebulosum aërem, frequentioris agminis suspitione facta, ingruentem vim Scytharum non nihil distinuerant. Proin conclamato hostem adesse. Quidquid veterani militis, continuo in campum procurrit secuti alij, forte magis & spontè, quàm ex destinato, aut ordinatione discurrebant. Vnde evenit, ut qui ordo agminis, quæve aciei dispositio, ex vero tradere haud facilè fuerit: cùm & fatalis nebula visum adimeret, signaque; velut ad raptū primi mobilis, hæc, illac inerrarent. Porro, videre erat, ad non dubiæ cladis omen, multos distribuendis imperijs, neminem exequendi se se ingerere; inexplicata passim cōsilia, discordes sensus, nutantes animos: denique; quo vno subsidio res bellicæ constant, spes boni successus, tractæ visebantur. Triumvirum potior omnia in suggerentiū arbitrio reponens, dum restrictam Imperatoriam potestatem attributam habet; ut re bene gestâ, cunctim ad collegas laudis nomen; ita secus cadente aleâ, ignominiam ad cunctos pertinere arbitrabatur. Moribus is mitis ac probus, & præter spectatam fidem, dicti peculio in publicum opportunus; verùm, in asserenda auctoritate lenior, & suâ insufficientiâ excusabilis. Equidem, nihil transigendo bello, pluralitate imperantium perniciosius; nam, ut patet extenuari amnem, in plures rivos diductum; augeri, si minora fluentia accedant alveo; ita summæ Magistratus labescere vim, in plures diviso imperio.

H.

Eductis

1648.

Wito-
wski Ca-
stellanus
Sando-
marien.

Eductis legionibus contigerat, ut Stanislaus Witovius Castellanus Sandomiriensis, cum legione Provinciae suae, (nam per Palatinatus instituti delectus, etiam vocabulis Palatinatum Legiones distinguebant) in fronte aciei staret, primos impetus hostium retundendo. Cum fervidiores ex Mazovijs, ubi campum hostilibus catervis compleri vident, in eos vehementiore procursu nullo Triumvirorum iussu inveci sunt. Ac primo conatus utcumque successit; ast, dum ultra illatis signis penetrant, iam cum incurrentium hostium vi, simul loci vliginosi iniquitate luctando reprimabantur, promptioris cuiusque succursu indigentes. Non defuit, laborantibus Witovius, ac concitatis ad impressionem equis, Czarnotam ex praecursoribus repellit, eodem, mox impetu alia rebellium agmina excipiendo. Quoad Chmielnicius a lateribus Scythijs circumvehi iussis, omne peditatus sui robur, fronti nostrorum obijciens, impulsam aciem restitueret penitus. Interequitantis hinc inde, ex ore excitando fervori militum, adhortantia verba audita sunt. *Za Wiru Motojcy, Za Wiru.* id est pro fide agite viri, qui tamen effervescente praelio, confestim se extra signa subduxit. Siquidem non perfunctorium certamen oriebatur, irruentium universa mole incumbente Witovio. Cum iterum non classicum audiri, non cornua aciei moveri, denique nullae in succursum laborantibus cohortes, mandato ac ordine submitterentur. Vnde Witovius iam circumventus, dein accursu Ossolinij ac nonnullorum, rursus in hostem signa vertens, eo tumultuosiore pugna premere-tur, quod media parte hostium in aggerem compulsae, maneret altera in campo, tergum pugnantis infestatura. Nihilominus ille aggere potiebatur. eoque res summo contenti-onis ardore processerat, ut undique compulsi intra stagnum Cosaci passim mergerentur. Ast, qui retrò aggerem reli-cti velut indagine clauserant Witovium, ac undique, ordines ob loci angustiam explicare non valentem ictibus impere-bant. Ante cuius oculos Zagorovius, Petri Piafecij Signifer cadit,

Ossolin-
ski Prae-
fect. Stro-
hnicca.Piafecki
Rothm.
Zagoro-
wski.

1648.

Mozga-
wski.

cadit, item Mozgavij, Sulimierscij ac aliquot veterani, ob-truncantur. Attamen Tribunus melior animo, quam fortuna, impulsus suorum agmen quae verbis, quae exemplo ro-tentavit; donec vehementiori impetu, quam ut locus retineri, aut servari Ordines possent, retrocessum est. Praeter Ossolinij egregij bellatoris nomen promeritum, Witovius ipse, ut ingens vitae discrimen, ita & commendationem virtutis tulit. Equo namque succisis suffraginibus ferendo sessori invalido, impetu ruentium in aquas praecipitatus; aegre currulis ministri ope, vitae & campo redditus fuit.

Constabat inter veteres militandi, non ultra crastinum, Decretorium certamen differri oportere; cum ecce, è bellico consilio accitis nonnullis, extra Castra consultatum est, pavida iam, inter consternatos deliberatione. Hic non nemo inveterata sapientiae fama, (ut persaepe verba, si hor-taris inflammant, si metum subdis, terrent) fortunae in praesens iniquitate inculcata, Constantinoviam militari regres-su Exercitum reducendum suavit. Illuc aequo loci situ, opportuniorem explicandae aciei campum fore: quippe adventare Marchionis Myszkovij cohortes, Weyheranas item peditum legiones propere esse, nec aliter rem inclinata restituentae, nisi retroceditur, firmissimè alseveravit: simi-lia, qui eadem pavebant, censuere. Itaque ne praecipitatus disces-sio videretur, datur negotium Thobiae Minoris cohortis Praefecto, qui carragini deducendae attenderet, locum interim retinebant legiones, nihil minus quam regressum adornari credentes. Ast motorum curruum strepitus, tum inconditi lixarum clamores, non obscuram abitus suspicionem inie-cerant, maximè quod Primorum sarcinis convasatis, campo se illi pederentim subducerent, tegendo probro, castris se praesidio ire simulantes. Quae inter, exacto die, increbre-scit rumor. Magnates abiisse. Erravit quisquis primos oculos, in praelio vinci asseruit, etiam aures hac parte va-lent; etenim organum istud, dum sonum vocalem cordi transmittit, pavorem quoque communicat, Tum verò cun-cti,

H3

1648.

Ati, nemine per obscurum noctis retentante, stationibus abscedunt, Arciszevius Olsiniusq; Præfecti peditum, ubi rem perditum vident, diu inter ignominiae metum, & nihil profuturam fortitudinem hæsitantes, exeunt & ipsi Castris; at tamen hosti distinendo, defixerant abituri per valla, distinctis spacijs hastilia, quibus funiculi scintillante igne annexi, attentæ per noctem vigiliæ speciem referebant. Diu abitum nostrorum hostis ignoravit, aut non credidit, id planè iuxta Tragici sensum.

Victosq; quamvis videat, haud credit sibi. Potuisse vinci.
Obscurumne noctis, an metus doli, retinuerit? incertum; an fortè subita felicitate attonitus Victor obriguerat. Certè agrestes Rutheni, qui ad nostros venalia deferrebant, primi indicium abitus fecere. Quod ubi compertum sublato clamore præcipientes Cosaci, in deserta castra feruntur, non arma in casum expedita, non si dolus subesset securitate provisum, inermes planè irruebant. Longâ pace cumulas divitias diripendo; ea satietate, ut vel Cyathus vini adusti, argenteo vase, aut pretiosa, villosi serici veste permutaretur. Hæc ut gesta, ut transacta expeditio, fastis inferui, (contigit ea 23. 7bris die, quem Mercurij dicunt) haud reticendo, infamis abscessus circumstantias. Si indiscretus odio veri narrator, infensis videor; veniam ex historiæ lege impetrabilem spero; interesse publico ratus; ut, quemadmodum Nautæ vitant brevia Syrtesq;, ad quas alia nave naufragium passi: ita in hoc Regnorum æstuoso mari, detegere scopulos expedit, ad quos improvidè offendit, ampla Reip: ratis. Nec est, cur rubore suffundi debeamus? imbellis est, quisquis non fortior post plagam surrexit. Roma non reticuit funestas Annibalis victorias, dum Cannarum & Trasimeni dedecora fusè memorat. Quid Gallis, clades non ut mala profitentibus, Ticinensi prælio tristius? Germanorum ad Nicopolim Budamq; expeditiones, sat funestæ fuere. Etiam Choyniciæ, ac Fagineti Valachia, Annales nostri mentionem prolixam faciunt. Neq;

vlla

vlla gens, Regnūvè exors Fati, quod pertuso Fortunæ dolo, non aliquid de adversis delibaret.

1648.

Restituendis Poloniæ rebus, quæ pessumibant, efficacissimum ex Regnaturi Electione remedium creditum: cui cardinali actui tempus, pridie Nonas Octobris occurrebat, Eum Actum quæ sollemnitate transfigeremus; his qui ignorant nostra, pacis suggero. Duos Ordines Regno Poloniæ contineri, ex Veteri instituto, & cœva status ratione palàm est; Senatorium nempe, qui in Spirituales ac Sæculares distinctus; ac Nobilitatem. REX, non tam extra, quam verius supra Ordinem est; Et Senatores quidem ex Officio publicis consultationibus, nisi quid legale impediatur, interesse debent; ad Nobilitatem seu Equites, dimittuntur per Provincias edicta invitantia, missis à Rege Latoribus, qui mentem Maiestatis, & necessitates Reip. Provincialibus facundè explicant. Quæ post, Proceres ad particulares Conventus congregati, super propositione Regiæ deliberrant, selectisq; è gremio Legatis (si sunt Nuncij Terrestris) locum in Comitij, ac ius sancienti vetandiq; obtinent. Ast Electio Regum, itidem Actus Comitialis, non vicaria delegatione, sed comparitione personali univrsorum expediri consuevit. Quicumq; prærogativâ Nobilitatis gaudet, cuiuscūq; climatis indigenæ, divites æquè & pauperes, senes illi seu iuniores, & quisquis, modò genere Patritius, & Polonum imperium agnoscat, ius suffragij in nominando Rege vindicat. Hinc vidimus, tot millium Nobilitatis, in aprico Varsoviensi concursu, ad miraculum Exteris, posteris ad imitationem; ut scilicet regnaturus omnibus, eligatur ab omnibus. Hæc prærogativa Libertatis; Subest ab occiduo latere Varsoviæ Vicus Wola, æquabili circūquaq; planicie; ibi dimenso pro eapacitate cœventium spatio, locus Electorum concessui sub libero love, egesto vallo obducitur. Circum operis ambire usus docuit, ne scilicet impertinentis famulitij accursu, consilia turbentur. Actus iste, primùm à Divinis exordium habet, maximâ omnium

Ordi-

*Electiois Regu
descriptio etc.*

1648. <sup>Obu-
chowicz
Mozyr.
Tribun</sup> Ordinum frequentia, in Divi Ioannis Principem Urbis Basilicam concurrente, caelesti suffragio rite implorando. Cum etsi omnia negotia, ea tamen maxime quibus salus publica innititur, nusquam auspiciato, nisi recte Numen invocetur, proveniant. Peracto sacro, verba fecit Stephanus Wydzga Sieciechoviensis Abbas, Concionis themate, fatidico, aut certe concurrentibus placituro. *Eligite Regem de filiis Domini Vestri, eum qui placuerit vobis, et ponite eum super Thronum Patris eius. 4. Reg. 5.* Dum de templo, in campum Proceres eunt, numerosae circumpedum cattervae ac satellitia, late patentes campos insident, antebij compita, suspensus expectatione populus complet; donec Primas circum ingressus, campestris Campestri Gentis Comitia aperuerit. Senatui excitatum ligneo tecto Nubilarium erat; Nobilitas per ordinem Provinciarum in Circo confidebat, quae mox concordibus suffragiis Moderatorem coetus sui (Mareschalcum appellant) delegit Philippum Obuchovium Mozyrensem Tribunum ex Lithuanis, alterante in eam gentem vice subrogandi. Aliquantum iste onus recusavit tegendo ambitui; Cui dum Boguslaus Leszcynius, Maioris Poloniae Generalis, virgam directricem de manu tradit, universum Conventum Reipubl. libertatisque admonebat, facundo proaemio. Insuper libens, tanti viri eruditum sermonem, dispendio paginae ab oblivione vindicandum, vel saltem acerbam malorum memoriam, magnificentiam verborum solaturus.

Ordinar auspiciato, Caestri gens Polona insistimus Theatro. Theatro iam non illi servientis Romae cui construendo, quidquid quatuor Orbis partium luxuries possedit magnificum, conferre coacta; eo tantum usus, ut novissimi illi Romanorum, gymnici spectaculis alienata mente, ac servitutis suae obliti, infelicis tragediae existerent spectatores. Aspiciebantur illuc Neumachiae, seu pugnae navales, ut fictis aquis exstingueretur flagrans Patria amor: obruereturque residuus erga libertates zelus. Committebantur hominum belluarumque paria, quod crudelibus insue-

facta

1648. ^{1648.} *facta ludicris, luvēis Romana, cadibusque morti non desuesceret; et ea humanitas vocabatur, cum pars servitutis esset. Nativum hoc nostrum non nisi Supremi Architecti, fabrefactum magni theatrium, longe distat ab illo. Non tenduntur hic arbitrio cuiusquam, aut libertati laquei; non cecuratur a Dominantibus populus; patulo ingressu et egressu, patent hypocrisēis expertia Polonorum prisci moris pectora. Ac, ut nonnemi cupitū eiusmodi palatium erat, quocumque patulo, et apertilibus parietibus, virtuosus Actus sui non occulerentur; nec modo dissimili, Martius iste noster Campus, patens et expositus est Universo Orbi, quo videat et iudicet, nihil usquam occultum Sarmatas per rationem statūs agitare, sed inspectore DEO, Orbe Christiano teste, lura exercere Maiestatis. Et quidem re ipsa exercemus, ita per DEI gratiam constituta Polonia, ut per ipsam Reges regnent. etc. Et hic est Patriae nostrae Cardinalis actus, ex quo campi Dominae libertatis integritas pendet, quam nunc super omnes amphitheatri scenas pretiosiores, in hac expeditum imus arena. Ast, quā ardua sit dominantis, vel si datur magna componere parvis, quā difficilis etiam Ministri electio? ut vetus magni Politici effatum fuit. Minore discrimine sumi Principem quā queri. Praesertim cum optimum necessitas, et unicuique liberē querendi potestas sit. Opus verò id, quā arduum, ita inventu vix possibile videtur, post Vladislauum Magnum, parem aut similem Orbi Sarmatico reperiri Monarcham. etc. etc. Iam verò, si quando examen arduum, de regnaturi subiecto fuit, certe hac calamitosa Polonia crisi, dum fatali periodo summa imis miscentur, Attoniti haeremus cladium intuendo congeriem, cum stupore refricantes vulnera, ab ignobili (heu) victore illata. Quod si ad aequilancem revocaverimus, internas dissensiones, in flammam arduos diffidentiarum fomites, privata studia inanibus spebus gravis, personarum respectus, quas spe, veneratione, ambitu, destinamus scepro, non arduum modo; sed formidabile opus erit Dominaturi Electio etc. etc. Sed utcumque res cadat, difficultas tamen hac, hoc ardui operis negotium, unicuique gentis nostrae decus et solatium. In Polonia namque, non*

I

vna

1648. una Dominantium Domus, & ceteri servi; sed difficiuntur Europa Regia, Principum penetralia, & inclinationes, disquisitis demum qualitatibus, non cunarum prerogativa, aut aulicâ praxi, sed unanimi innumerabilis populi consensu Reges accipimus. Iacent Imperij Ordines, Cœtovirorum iudicio ostendi, Imperiali lauro destinatum Caput, aut quibus alijs gentibus nascitur Dominus, vel alieno designatus arbitrio toleratur. Sola sine exemplo Polonia, eligit Reges, non in conclavi, sed in aprico, non missis in tristem urnam schedis, sed emancipata vocis vivo calculo, tot Electorum suffragijs, quotquot ex vocatione Equestri, armis tractandis natos; nidus libertatis educat. Quem actum ut Dij benevertant, &c. &c. Hæc de verbo in Latinum translata, subiunxi, cum curâ tum habitæ libertatis, aut monumentum, aut vestigium.

Cœpta de more Comitia, multiformis consiliorum materies excepit, ut persæpè fit, in plurali consultorum numero. Senatus vota, duorum capitum fuere, reprimendi hostis; tum accelerandæ Electionis medijs comprehensa. Ast, vigeat Exul Vkraynæ Nobilitas, provideri sibi de reclinatorijs, pignoribusq; , ac desertis à fortuna succurrere, suadebat humanitas, nonnulli perperam administrati bellirationes, reddi volebant: Exorbitantijs tempus impendere, ex præscripto legis plerisq; consentientib; : qui demum pervicere, ut deliberativè magis, quàm decisivè caput illud consilij tractaretur; de quo pauca. Exorbitantia etymon, ex legitima Orbita acti in devia currûs, traduxit Metaphoram ad leges; quæ, si per non advertentiam convulsæ, aut prava interpretatione, dolovè malo detortæ; sub Interregno maximè, dum sui iuris est Respublica, in pristinum statum asseruntur. Asserendis lex publica, ante nominationem Electi Regis tempus præscribit. Arrisit oblata aut studio procurata, Dissidentibus occasio, proin subnectebant gravamina se se prementia, quasiverò in alio Reipub. cardine, nihil magis exorbitari potuisset. Ianusius ac Boguslaus Radivilli Patruelles, ille Campidux Lithuanæ, hic Stabulo

Præse-

Præfectus, inter lectæ columina erant; accedebat Gerhardus Dönhoff Pomæranæ, ac Andreas Leszczynius Derpatensis Palatini, tum & Zbigneus Gorayscius Castellanus Chelmsensis, qui doctrinâ & dicendi arte præstans, pro causa disseruit, etsi modesto exordio, disparem subiungeret, epitasim. Namq; exaggerata maiorum prudentia, quod ex causa Religionis, vndantia Civili sanguine Regna haud æmulati, Evangelicæ Confessioni Edicto Confœderationis caverint; permessa nimirum arbitrij libertate colendi Deum, quo quisq; ritu vellet; ac steterisse amplius quam sæculi intervallo mutua pactione vtrosq;. Et quamvis non sine iniuria suis, cum, contra mentem expressæ legis agitatum foret: attamen amore pacis, boniq; publici, silentio transmissa ea, quæ inter Concives, ex inordinato Zelo emergebant. Ast nunc terminos transgressam audaciam, palam convulso quo explicitè cautum securitati Dissidentium, diplomate. Patientiâ interim suâ irritari inimicos, per intervalla temporum atrociores: vim publicæ tranquillitati illatam, oppressos Decretis Tribunalitijs indemnes, nullo crimine, nisi quod diversæ in sacris opinionis fuerint. Arceri Niemierycium vetustæ stirpis, & pleno in Rempubicam merito, Succamerariatûs Kijoviensis munere; interdictum noviter Palatinæ Derpatensis publicum funus; Lublini honesti Civis cadaver, inhumanè à Scholaribus tractatû, Ereptos naturali tutelæ Zbaszicij nepotes; exusta flammis templis; malè mulctatos Verbi Ministros; prout non ita pridem factum Cracoviæ; sub studentium nomine, dum Lucæ Sznukij, ac Servacij Cypseri, hostilem pænè in modum direptæ domus, ac pergulæ; interfectus Michael Kałay in Villa ad latus amici, non quod nocens esset, sed quod Hæreticus diceretur. Et capita tantum hæc, per compendium memorari, vbi singula recensentur, tædiosam synopsis fore. Quæ quid aliud quam præiudiciosæ tolerantia & convulsæ legis documentum? Concludebat; evidenter fractâ legem, ac eo in cardine nimisquàm exorbitatum: tum nisi

I 2

medel-

1648.

Goray-
ski Ca-
stellanus
Chelm.

^{1648.} medella malo quantocius apponitur, optari quidem, ast sperari optatum Electionis successum vix posse. Hæc pro sequacibus Chelmenfis. Cæterum de *Confederatione*, ad quam velut ad Iovis Triphiliij turrim refugiunt Sæctarij, adnotare lubet. Regnum Poloniæ, recepta primitus Apostolicæ institutionis dogmata, cōstantissimè retinuit semper, mansitq; cæleste sēmen, in armis gentis funditus radicatum; donec halitu venenato novatorum, afflatu Europa, Etiam Sarmatæ simplices olim, & novitatū olores, luis eius contagio inficerentur. Quod facillè Zizania irrepsit pullulavitq; pleriq; ad Sigismundi Augusti Regis lenitatē; alij, ad Spiritualium eius temporis remissum Zelum; causas referant. Neutris adstipulor ego, iam quod periculosa Regum, etiam post fata redargutio; iam, quod minùs vero consentanea, in Præsides Cleri expositio; quorum extra iurisdictionem in temporalibus Nobilitas, dum veneratur ut Pastores, non agnoscit ut Iudices. Temporum culpam, vel ex libertate vitium crediderim: dum namq; iuventus nostra, exteros peragrat, literarum morumque præcepta hauriens, ætatis licentiâ, cui plerumq; nova placent, exoticas religiones afferebat. Ac quod, maiorum imaginibus clari, & multæ inter suos existimationis, erroneum dogma primi amplexarentur, inde nomen ex se, opinionemq; sceleris circumdederē. Istis aggregati plures, quibus nova volentibus, vel in exoticis gustus, plerisq; arridentia palato commenta, & solo novitatis impetu commendata, ab Ecclesia Romana desciscendi, causam dabant. Nunquam commodius, quàm in turbido piscari aiunt, etiam succrescens secta, sub interregno post Augustum, scissis in partes Ordinū studijs, lege publicâ securitati suæ caveri extorserat, ac tum primum nomen Confæderationis audire cœpit, elaboratæ in speciem modestiæ *Dissidentium* concessum. Equidem segne nec irritans remedium malo credi potuit; si certis regulis, & quod tolerabilius insaniret dogmatum genus, eo circumscriberetur. Verum, secundiore Hæreseos quàm

parti-

parricis nido, sub pallium illud Confæderationis, seu ob bonum pacis condescensionis Catholicorum, ingesta sunt, veterum portenta Atheorum: damnata Anabaptistarum deliria: Orco sepultæ Arrij blasphemix: aliæq; impiorum commenta receptata. Hanc itaq; ex temporum necessitate fabricatam machinam, *Confederationem* inquam, tum violatam, querebatur Chelmenfis, multâ verborum acrimoniâ. Commovit Ordines gravior expositio, multi ex Senatu suadebant mitiora, indignabantur præcipuè Mazovij, vetusto incolarum eius Provinciæ erga fidem Catholicam zelo. Cum primis Balthasare Sarbievio Terræ Ciechanoviensis Iudice excipiente. *Temere incusari à Dissidentibus Sacrosancta Tribunalis Decreta, cum interim ab ipsdem fundamentales Ducatus Mazovia Leges, subvertantur. Frequentari in Urbis pomerio Radivilli ades, publicis conventiculis, vicina Ecclesia clamore convenarum obstrependo, & detontibus Verbi præconibus, spargi in DEUM blasphema, in Catholicos convitiola.* Hinc initiū contendendi, egressusq; fervor erat, civilem disceptandi modum, adeò, ut pleriq; velut ad conflictum arma expedirent, vi reprimenda. Si quid, componendis animis loqui institere, acclamationibus obruebantur, nec cuiusquam industriâ sedata tempestas fuit, nisi dum cuncti in dissonas voces prorumpunt, mox omnes velut ex condito in silentium consentiebant. Vbi patuit, quod audire vellent, Stephanus Korycinus Osiecimensis Præfectus, postquam illata gravamina prudentissimè dispunxerat, præsentis materiæ congruentia intulit. Nempè. *Hinc calamitosa Poloniæ recidiſſe statum, ut suum miserando Israël ex se acceleretur exitium. Imminere hostem desoris; intergeri discordiâ, utriq; malo, à præpostero Civium zelo, fomitem esse. &c.* *Dissidentium securitati antiquâ Lege abundè provisum, cur novam relinquit, diffisi veteri? nunquid obliti, à bonis Civibus frustra iteratam sponſionem exigere, quorsum enim repetere, si semel tuta esset? Si vim passi, aut publica tranquillitas in ijs violari potuit, præstò Tribunalia, quæ ius dicant?*

13

Hic

^{1648.} *Hic non forum accusatorium, sed campum eligendi Regis esse. Capefferent proin Remp: unito cum Catholicis voto, cuius bona malavē pariter ad omnes sint derivatura. Dicturos interim Ordines de ijs quibus gravari se aiunt, in vim preparamenti. Electum Regem postulationem pactis firmaturum, si iusta est. Non tamen subsidebat motus. Niemierycio namq; vehementius incusante, quod Kijoviae Succamerarius, ab exercenda iurisdictione sua, quā finium arbiter est, excluderetur; reponebat Tyfzkievicius Palatinus, ad Edictum Confæderationis, solummet Augustanam Confessionem referri debere; Excludendos eo syncretismo, pestifera Arrij labe infectos, neq; se cum illis vnā Patriā gaudere velle, qui inconsutilem Vnigeniti Dei vestem, impiè ac blasphemè lacerarent. Ideo Niemiericiū arceri Succamerariatu Kijovienfi, quod Provinciæ illius dignitatum, nemo per legem capax sit; nisi qui Catholico Romanæ, aut Orientalis Græcæ Ecclesiarum ritus, profiteretur. Adhæc Niemiericiū sequacem se Arrij negat, verum Symbolo Athanasij prolato, vt profiteri receptam Ecclesiæ doctrinam vellet, indignabundus renuit; Comitij se non Synodo, aut disputationi de fide, interesse respondens. Etiam Dissidentes requisiti, an Sectæ pro membro agnoscerent eos, qui Arriani vocarentur; dum Ius Civitatis tribuere pudet, & excludere dolet, distinctione utebantur. Non qui de religione, sed qui in religione dissiderent, pro suis agnoscendos. Sed veniet Arrij sequacibus sua dies, dum non in Cælum montem, sed in Plutonis vallem migrandum erit, & eo perditorum grege, tandem Polonia levabitur. Ita scissis, partim studiis, inter utrosq; suspicionibus laboratum, vi extorquenda esse, quæ precibus impetrari nequirent. Accidit enim verò, vt Præfectus Stripatorum, ita iubente Primate, arcendis ob tumultum servitijs, frequentiores Peditum ordines, ad portas valli conglobaret. Ac tum Vexillifer Regni Koniecpolius, numerofo amicorum Clientiumq; septus comitatu, Circum intrabat; cum ingresso Hero, reclusi postes*
extre-

extremam sequacium turbam, aditu prohibebant. Relata isti ad iniuriam exclusione, aditum vi moliuntur; repugnant Centuriones, milesq; velut in hostem ferro obpigitur, donec duobus è Satellitio cæsis, etiam Zolkievius, veteris militiæ, hastili Decurionis transversim actus, enormi vulnere, quanquam medentis peritiâ, non letali. ^{1648.} Zolkievski.

Evoluto Octobri cum vndiq; hostis, armis Vistulæ ripas quateret. ab Exercitu missi aderant, Hieronymus Radzieioui Lomzensis Præfectus, cum alijs: qui dum obsesam Leopolim, irritosq; Wisniovecij Ducis, in reprimendo hoste conatus, referunt; tanquam formidinem augentes, minus gratè accepti fuere. Adeo nimis securè agebatur, cū tamen continua incendia, speciè coloremq; inimici ignis, in everberato fulgoribus cælo, de nocte passim monstrarent. Neq; interim omisere Principes Regij perfamiliares, colloquijs, ac literis inter se agere; quarum à Casimiro ad Carolum is tenor.

Serenissime Princeps Domine Frater Colendissime.

Inspertum penitus accidit, quod Serenissima Maiestas sibi non solum uti Fratri Majori, sed communis Domus dignitati, eo Regni ambitu gravis immineat. Staccinè verò amor innatus exponi debet, non indigenarum modo admirationi, sed ex censura externorum? Per Deum, duo nonnisi superstites, nec concordēs agere possumus. Mibi (quod obstrictâ iureiurando fide scripserim) si per naturæ ordinem iuniorem nasci contigisset, non modo ex se nulla regalis fastigij, à Fratre assequendi remora foret: sed omni conatu, incremento eius insisterem. Sperans omnino Fratris fortunam, venturam in partem Sortis meæ, decoris, & Solatij. Nunc passim liquet, non amorem modò debitū eo progressu titubare, sed ipsum hoc inclutum Regnum confundi. Enixè itaq; à sua Maiestate petere, vt utroq; maturi iudicij intuitu perpensa, utriq; consulere velit, sermonib; ansam. Reip. consu-

1648. confutioni subtrahendo materiem. Enixurum se, ut abolita presentis temporis necessitate, non Fratris modò, sed Filij loco, suam Maiestatem habeat, omnem fortunam, in sinceri affectus contestationem profusus. Quod si Clientium res agi videatur, quid ni commodis suis adversari me metuent? quorum constantiam animitus probo; eo loci favoris, gratiaq; futuri, quo me ipsum secuti. & certo certius eandem, quam nunc Sua Maiestati contestor, propensionem experiuri. Datum Neporentij die 6. Novembris An. 1648.

Regiæ Maiestatis Vestræ ex Corde amans Frater,
IOANNES CASIMIRUS, Sueciæ REX mp.

Iacobus Michalowski Tribunus Lublinensis, Aulæ & Genij Principis, ad quem mittebatur nō rudis, idemq; super virtutis opinionem suadendi promptus. Hic multa semotis arbitris, ex cōmisso Casimiri dislerens, eo tenore responsum tulit.

Serenissime REX

Domine Frater Colendissime.

Non intensior cuiusquam cura mihi, quàm amoris Fraternali cūm Sua Maiestate constantissimè retinendi; non, tamen, quo modo communis Domus honor violatus à me, probè dispicere posse; nec item assequi, unde materia promanet, publico livori, & obirectationi. Avertat DEUS, remorari à se Fortunam Sua Maiestatis: sed neq; in levi habendam eam sortem, quæ etiam mihi sperari & evenire possit; præsertim, cūm fastigium Throni Sarmatici, ex Ordinatione Altissimi & libera Gentis suffragijs, unice dependeat. Constiturum se in qualicūq; Fortuna gradu, & Fratrem meminisse, quod idem ut Sua Maiestas præstare dignetur, animitus petere. Sui sequacium, ab utrinq; non immemores. Datum labtonna die 7. Novembris Anno 1648.

Sacræ Regiæ Maiestatis Vestræ Frater & Servitor,
CAROLUS FERDINANDUS mp.

Talia

1648. Talia privatim; mox publicè ad Ordines Regni Legationes aderant. A Casimiro Georgius Tyfzkievicius Episcopus Samogitiæ, Stanislaus Warszycius Mazoviorum, Christophorus Koniecpolscius Belzensis Palatini. Lubomirius item Stabuli Præfectus, Koniecpolius Vexillifer Regni, Sieniavius Leopoliensis Capitaneus: ac, cum Naruszevicio M. D. L. Referendario, Lubienius Primatis ex Fratre Nepos. Qui frequenti Ordinum consessu, multa de orbitate Reip: & afflicto in præsens statu, proloquente Tyfzkievicio intulere; concludendo, omnia in Casimiro qui se ipsum Vniversis daret reperturos. Quibus tum rationibus dicto & scripto vulgatis, pro Rege Sueciæ certatum, strictim subnecto.

Georgi
Tyfzkie
wicz.
Stanisla
us War
szyci.
Chrysto
phorus
Koniec
polski.
Lubo
mirski.
Sienia
wski.
Narusze
wicz.
Zubinski

Ex stirpe Regia Polonis Regem eligendum.

I. Ex perpetuo tenore, & more maiorum, ex Linea regnatrice Reges sumentium; hinc tot interregna eluctatam feliciter Poloniam, quod successor ex stirpe Regia eligendus, non in incerto esset. II. Ex debito gratitudinis, cum vita functi Reges, de constanti Civium benevolentia persuasi, curas laboresq; Regendi, ac si debitum quoddam posthuma gratitudine exoluendū, subditis reliquerint, certi thesaurizare successori, quæ in commune conferebant. III. Quod nostrates, ad idioma, leges, mores Polonia formati, gentem amicam fastidire non possunt. IV. Legibus devinctum Principatum scientes, sub lege habebūt, diversa ratione illorum, qui in Dominatunati & educati, pro inexpugnabili argumento tenent, Leges infra Reges esse. V. Subduci fomitem molimini, practicanda in electivo Regno, Regum potentia, ubi confidunt successorem sanguinis, à paterno solio haud excludendum. VI. Ex speciali respectu Domus Regiæ, cui, ex causa nostri, hereditarium Sueciæ Regnum decessit. Non deferendos proin, qui à fortuna & regali patrimonio de-

K

serti

1648. *ferri sunt. VII. Non alia ingruentium periculorum certior
aversio, quam Regem e domo sumere, quem inconsulte peregre
quasieris.*

Vter igitur eligendus?

I. Non teneri quidem gentem liberam, ullo respectu successi-
onis aut hereditatis; verum dignitati Reip: consentaneum, ma-
iorem Fratrem preferre; cum id, natura Ordo, mos gentium,
prærogativa nascendi poscere videatur. II. Natura boni-
tatem, ac affectuum moderationem spectandā, ut qui maturus
annis, spectatus bello, & subacto per experientiam sit iudicio.
III. Si fortuita in commendationem valent, maiestas oris,
membrorum firma compages, & totius corporis, digna viro Re-
ge Symmetria, pro eo agunt. IV. Reip: præsagium, quæ Prin-
cipi Casimiro non circumscripserit subsequenter Fortunam,
(Provisio vocatur) Quasi Fatum ostenderet ac destinaret,
suo tempore ad Regium culmen sublimandum. V. Pa-
rentum iudicium, qui amore pari omnes liberos prosecuti, Casi-
mirum nihilominus Regno natum, ex qualitatibus excellentia iu-
dicarunt. VI. Usus rerum, ac utriusq; fortune capax ani-
mus, nec prosperis elatus, nec succumbens adversis, quæ utraq;
multum ad Civilem prudentiam conferunt. VII. Cum Sue-
cis pacta fœderum elabi, quæ, nec retineri, nec in posterum stabi-
liri, queunt; sine Regis Sueciæ assensu singulari. Recuperandā
non alio prætio Estoniam, nisi tituli Regni Sueciæ abdicatione,
quod utrumq; in potestate sua Maiestatis. VIII. Meritorū
memoria, ab isto Moschovitico bello ad Smolenscum, fortissimā
legionem submissam, ac valido illi propugnaculo, ut succurre-
ret, in persona adfuisse, ingenti vitæ discrimine, nec minore vir-
tutis encomio. IX. Peregrinationum eventus, non sine, sed in-
tentione iudicandos. Ergo cordato Principi inter Gynæci ille-
cebras, delitescendum? aut inter Sorices palatij, competentius
otio hebescere? Si quid fortuna adversi obiecit, exsuxisse Regiā
apem, firmitudinem animi, ex carduo tribulationis. X. Amo-

ris &

1648. *ris & observantia indicium, quod Vladislao Fratri, in cōpetitio-
ne Regni, non solum mitis amulus, sed in deducenda Cacilia Au-
striaca consorte, obsequentissimus extiterit Paranympbus. XI.
Provida frugalitas, simul heroica munificentia, nunquam Pa-
tria per prodigalitatem gravis, quæ quandoq; Regia virtus cē-
setur. XII. Mutatam vitæ regulam, nihil ad Remp: face-
re? Quidni ambitu omni seposito, Fratre Rege certo successō-
ris, religioso tranquillitati applicaret animum, ubi inturbide
quod reliquum ævi transigeret. XIII. Independentem eum,
a scrupulosa unius manu ductione; nec impotenter per aliena
arbitria trabendum. Habituros Cives promptum aditum,
ac facilem audientiam, apud eum Regem, qui naturā, praxi,
& contemplatione, rationes Status Regnorum, in tota planē E-
uropa introspexerit. XIV. Certum ex nomine omen, ut
quemadmodum Vladislav IV. omnes antecedentium Regum
Virtutes, in se traxerit; præstiturum eademmet Casimirum. Et
cum præcessor potens laude diceretur, succedaneum pacis iussō-
rem futurum. Hæc ut quisq; in spem imminentis fortunæ
adrepens, vulgabantur.*

Seriùs aliquantò Caroliani adfuere. Quia temperato af-
fectu, nec efflicto ambiens auctor, ita REX fieri voluit,
ne Fratrem exueret. Princeps Legationis erat, Stanislaus
Zaremba Kijoviensis Aristes, Adamus Sanguscus Wołhy-
niæ Palatinus, Olbrachtus Czerscius Chelminensis, Andre-
as Rulzkovius Inowrocławienſis, Castellani. Tum Theo-
doricus Potocius Haliciensis Succamerarius, Venceslaus
Leszczynius Wylocensis Præfectus, & cum Stephano Ni-
szczycio Bełzenſe Vexillifero, Isidorus Dux Zaslavia. In
publico isti, paria ut priores memorabant, nisi, quod con-
sultò moderati encomia, plura ex usu præſenti addidēre.
Nempè Decem Mill: armatorum, ex privato Principis æra-
rio, autoranda, sustentandaq;. Cessuras frugalitate eius
partas opes, in publicæ inopiæ levamen, ac exinaniti Fisci
subsidium. Quidni verò (conficiebant) Electus in Regem
Carolus, Pastorem & Patrem afflicti in præſens populi ege-

K2

rit?

Olbra-
chtus
Czerski
Castell-
Chelmi-
nensis,
Andre-
as Rulz-
kowski
Castella-
nus Ino-
wrocław:
Potocki
Lesz-
czynski.
Niszczy-
cki.

1648. rit? qui nunc Exulibus Vkraynæ, regalis mensæ dapes, in alimentum elargiatur. Satis pro causa erat, autore supra commendationem posito; nisi quod Potrykovius Rozanensis Succamerarius, dum opes Principis, angustijs Fisci subventuras, & vacantis Episcopatus Plocensis ditiones, in reclinatorium Vkraynensi Nobilitati, multa adlevatione dispertit, indignanter à plerisq; audiebatur; quod venale Regnum velut sub hastam trahens, etiam patrimonium Ecclesiæ, ne illis quibus addicebatur probantibus, Laicorum vsui destinaret; homo inconsultè largus. Annotabant curiosi, neminem inter Caroli delegatos ex Lithuanis fuisse; cum validum id pro causa, si utriq; genti Oratores suos recognoscenti, delectus placeret. Aliter Lithuanos neglectum sui, negatis suffragijs vindicatuos. Demum potito rerum Casimiro; id, in meriti iactantiam vulgarum. Iisdem ferme diebus affertur, Stephanum Ragocium Transilvaniæ Palatinum, mortalitatem explēsse, quod non incommodè rebus nostris accidisse creditum. Etenim insolens otio Satrapes, & non nisi Carpatorum montium interiectu Regno affinis, quàm non ex fide nobiscum egerat, ostendit. Quippe legatione muneribusq;, surgentem Chmielnicij rebellionem dignatus, efflagitando à porta Ottomanica pro Cosacis patrocinio, haud dissimulanter institerat. etiam tacitam cum plerisq; factionem aluit, Regni per arma invadendi. Quæ detecta eo modo fuit. Venerat nuper Cracoviam, Richterius quidam, gente Allobrox, (Sabaudos dicimur) haud obscuris Apostasiæ indicijs, quæ tamen in speciem Alcumisticæ artis professione velaret. Hic, sub Interregno, servum fidum diu expertus, in Transilvaniam ablegat, quibus Metropolim nostram raro præsidio firmam, Nobilitatem ad Comitum Electionis abire, Cosacos nullo reprimēte grassari, aliq; nuntiabat: addito, si quantæcunq; copię admoverentur, iam ferro, iam auro, Regnum facile fore occupanti. Ignorabat contenta literarum lator, liberali in Viaticum stipe oneratus, cum subiit metus, ne si quid He-

rus

1648. rus moliretur exitiosum, deprehensus ipse, alieni sceleris pœnas lueret. Redit itaq;, & latorem se literarum ad Transilvanum coram Iudicio Capturali Cracoviæ fatetur, exhibetq; quas insutas, interulæ gerebat. Lectis, palam est, proditorem intra viscera urbis esse. Inijcitur proin- manus in autorem, qui datus in vincula non abnuebat manum & crimen, multos in conscientiam tanti ausus vocans: ast tunc carceri mancipatus; post, sub Coronationem, veniam criminis ac libertatem recuperavit.

Iam omnes externorum Legati, amicos luctus studiaq; in Polonos sua, prolixè exposuerant. (fuere à Summo Pontifice, Imperatore Romano, Galliæ, ac Daniæ Regibus, Sueciæ Regina, vno fermè omnes, ex compassione orbitatis nostræ sensu.) Cum subinde Fato submovente obices, aderat à Carolo Principe cum eodicillis, Stanislaus Rakovius Pultoviensis. Præpositus, ad Ordines missus. Quibus non obstinatus competitor, assequendi Diadematis ambitum, boni publici ergo exuere professus, valida pro Fratre Casimiro recommendatione nitēbatur. Adeo facile abdicatæ cupiditatis regnandi (qui tamen affectus cunctis alijs flagrantior est) in abdito tum causæ fuere. Alij quod Princeps naturâ mitis, & pacatis moribus; tranquilliori vitæ addici mallet: alij fraterno amori conservando præposterarum curas exuisse credebant; repertis qui vulgarent, cum omnis assequendi Diadematis vis ac moles, in primoribus militiæ Pilavecianæ ei collocata foret, & isti reddendis prosperam administrati belli rationibus exagitati, in asserendis partibus torpent; anteveruisse consequentiam, ac infallibili cum bono publico laudi, quàm evanidis Sceptro potiundi spebus, institisse. Vbi lectæ pleno Comitio literæ, res diu desiderata, multo cum honore Verborum, & plausu accipitur. Omnes extollebant æquanimitem, ac modestiam, Virtutes Iagiellonicæ stirpi connatas, quæq; alia honorifica in Principem, aut congruentia laudibus. Ordinum nomine actæ palam gratiæ, per Nicolai Cnie-

K₃

wols

1648. wolsz gente Ravicium Cuiaviensem Episcopum. Quod re-
 stincto æmulationis fomite; quod amoris fraterni ac Re-
 ip: causâ, Filium Patriæ Princeps Carolus, quàm Regem
 agere malit, rem gratissimam, & non nisi divinæ gratiæ ad-
 scribendam accidisse. Regium prorsus facinus, ac omnes
 antiquitatis superans panegyres, magis se dignum avorij
 folio, quàm ambientem ostendere. Cuius Heroici facti
 memoriam, non in fastis modo, sed in cordibus Polonorum
 perpetuò mansuram. Adesse Iovi adamantinas Fati tabu-
 las, in quibz (prout olim Casimiro Iusto inter Fratres quin-
 togenito contigit) futuram Principum fortunam descri-
 bat. Etiam Carolo, ex Providentiæ divinæ lege, quo nunc
 ultro decedat Regno; Regna superfutura, vel si Heroicæ
 virtuti, ex Regno minus adæquatum est præmium, in ani-
 mos Polonorum perpetuò Ius esse. Efficax absolvendis
 Comitij medium, confestim discriminofam illam animo-
 rum tempestatem, in malatiam composuit. Nam sequen-
 ti luce, conclusionem Actus auspiciatò prosequentes; ubi
 primùm promiscua Vocum Harmonia, VENI SANCTE SPI-
 RITUS occinuerant, ad nominationem Regnaturi accessere.
 Antistites primò, tum per cōsequens è Senatu, dein ex Or-
 dine Equestri viritum suffragium postulati; universi IOAN-
 NEM CASIMIRUM, in Regem Poloniæ sublimari petebant.
 Adsunt è vestigio Provinciarum Succamerarij, (Principes
 ij Nobilitatis qui & finium arbitri) apud quos profitentur
 nomina Electores, Iurij; suffragij tuendo, inscribuntur vo-
 lumini legum specificè singuli, monumentum avitæ liber-
 tati ære perenniùs. Absolutis suffragijs exurgit Primas, ac
 multa canitie Venerabile caput detegens, imperato per Ma-
 reschallos silentio, Electum nominat promulgatq;: No-
 minationi, ut quàm diutissimè Regnet, ac vivat, vota sub-
 jungens. Excipiunt vocem VIVAT, quotquot in Circo cō-
 sessores: extra vallum dehinc vocali applausu perlato, toto
 it clamor cælo; donec machinis creberrimè detonantibz,
 humanæ voces, artificiali fragore, supprimerentur. Etia

his

his ex imperato desinentibus, iterùm Vniversi in oppletam
 nive humum, in genua procumbunt, ac agendis Deo Ter:
 Max: gratijs, *Te Deum laudamus* modulantur. 1648.
 Ocio nu-
 per, prætextu, diffidentijs, respectu, in partes acti, nunc v-
 niversalis Sympathia, iunctim Deo acceptum ferunt bene-
 ficium, sibi concordiam gratulantur. Mirare, qui voles!
 Regum tactu strumosos curari: maioris vim prodigij ob-
 tineret, regnandi libidinem studio pacis exui, nuper discor-
 des infensosq;, conformibus vniversorum placitis vniri:
 deniq;, religione, idiomate, moribus, habitu, diversos Cives
 concordare, supra miraculum esse, ut certè in Electionibus
 Regum Poloniæ, digitum Virtutis Dei extendi, nemo ne-
 gaverit?

Dum deproperant, ut quisq; celerius, in occursum E-
 lecto Regi; inter cæteram salutantium turbam aderat, Si-
 gismundus Skarszevius, olim Vladislai Aulicus & Miles. Skarsze-
 Notum Casimiro viri ingenium; & quamvis ad seria non wski.
 ineptum, aulicâ tamen elegantia, per argutè sparsos iocos
 celebratius. Hic, dum per viam Casimirum, iam ut Regē
 veneratur, quæsitus à Principe, Equis in circo Rex desti-
 naretur? respondit. *Quod Polonia disordine stare dicatur, e-
 xinde sibi fastigiū illud omnino debitū, si modo nomē inter candi-
 datos profiteri voluisset. Non alio quippe quàm se summam re-
 rum tenente, maiorem Atakiam seu perturbationem Ordinis
 futuram, ut qui detrimentofo alea ludo disensus, opima devo-
 lutionis litem, per non attendentiam foro, indiscretus lusor per-
 diderit.* Arrisit Princeps ioci energiâ delectatus, cum eò
 peterentur cavillo, Electionis Comitia, per morarum am-
 bages protelata, rebellibz interim hostilia exequētibz. Re-
 gem Senatorio vico in Arcem Varfaviensem, digredientē;
 illinc in Divi Ioannis Basilicam, Præfules immediatè præ-
 cedebant, Carolo Principe, ac Sedis Apostolicæ Nuntio,
 vtrumq; latus stipantibus. Sequebantur Regni Senatores:
 ac, qui intimioris admissionis officia sibi vendicant; cir-
 cumfusa dein Nobilitas, ac Curiensium turba passim ibat;
 ut non

1648.

ut non compleri modo templi ambitus, sed obrui populo, & reclusis foribus, vrgens frequentia arceri à Prætorianis debuerit. Rege in solio recumbente, Pontificalibus indutus Primas, solemne orditur Sacrificium; in quo, ubi salvificæ Hostiæ, in Verum CHRISTI Corpus sit transubstantiatio, commovet se trono temporalis potestas, ac cernuus poplite ad scabellum aræ Rex, agnoscit Factorem suum, recipitq; in Sacra Synaxi eum, qui habet tenetq; omnia. Peracto Sacro, traditur ei authenticum Electionis diploma, iterante nominationem Primate; ac excipiente Equestris Ordinis Mareschallo. Et Primati quidem Regia brevitate per se respondit. Prolixius Ordinibus delati Sceptri gratam mentem aperit, vicario sermone vsus, Leszczynij Maioris Poloniae Generalis, Cancellario Magno ob valetudinem absente. Ac, quo firmitus cooptatum corpori suo Caput adhærescat, arterijs venisq; circumducitur. *Pacta Conventa*, dicimus, inter Regem ac Ordines, quæ Legati eius fiduciaria potestate, de toto & in solidum implenda, interposito sponsioni iuramento, promiserant. Et hic est apud nos murus ille Spartanus, inter Regnantem ac subditos: hoc veterrimum liberæ gentis arcanum. *Posse Polonos sub Regibus esse, non posse sine Legibus.* E Templo in Arcem digressis ab Electo primum Regias curas inchoante, promulgatur Edictum Comitiorum Coronationis, ad XVI. Idus Ianuarij indictionem continens. Exulibus Russiæ omnem moram deprecantibus, ac (ut imaginatrix in ærumnis mens humana est) properum ad penates reditum, cum Rege inaugurato sperantibus. Regredior ad bellica.

Re ad Pilavcios transacta, Hieremias Wisniovecius diu sua sponte & animo, mox placito Ordinum delatum Exercitus Regimen obtinens; quantum licuit arctis rebus, resistere velle, hostium insultibus ostenderat. Ac, in primo limine, gratus utcunq; militis, ast, dum æs militare non superpetit, obsequium brevi desitutum sustinens; idemq; miles spe evanida stipendij dilabatur, Leopoli in defensionem anima-

1648.

animata, etiam ipse ad Comititia Varlaviam iverat. Vnde, amoto eo, intima Russiæ imò viscera Poloniae pervastare, Rebellibus facile fuit. Disceptatum inter eos aliquamdiu, an post Pilavcios promotis armis, in novissimum agonem exagitare Polonos? an saturatis pingui offa, regredi, & partis frui satius foret? Chmielnicius vim Ducis & auctoritatem complexus, adhuc dum titulo parcebat; Seniores se Exercitus Zaporoscensis inscribendo: auctorandis edictis vsus Sigillo, virum cum appposito genæ sclopo referente. Erasmus Czarnota nihil non ausurus, & ipsi Chmielnicio donec perderet formidatus Castrorum; Krzywonosii Prædatorum, Kalina Excubiarum curam obtinebant. Eustachius, Woronczenko, Loboda, Burlaius, ex veteribus Tribunis erant. Sed vis agendi penes Ioannem Wyhovi-
um, qui Bohdano ab Epistolis, multa vel in ipsum Ducem
efficaci suasu, aut consiliorum successu poterat, tantæ moli
curarum imparem, vel per temulentiam distentum. Is, ge-
nere nobilis, religione Græcus, olim *formularius* in Castro
Kijoviensi, ob adulterata publica Acta capitali poenæ addi-
ctus, deprecatione Procerum meritum supplicium evaserat.
A forensi dein praxi, pæna prævaricationis absterritus, ad
studia belli transtulit animum; Zolkowodensi clade captus,
ac liberatus intuitu communium Sacrorum, tum vigore
solertis in quæq; ingenij, Bohdano se se innuaverat. Eo au-
tore, ut creditum Cosacorum Tribuni dictis sententijs, om-
nino invadendum Poloniam censuere; nec quisquam è
tumultuosa concione repertus (Czern nuncupatur milita-
ris multitudo) qui non ad exitum persequendos *Lachos* tur-
bulentis vocibus conclamaret. Chmielnicius ipse quam-
vis fello militi respirium concedere optasset, ne tamen cõ-
sensum multitudinis frustrari videretur, in Leopolim op-
pugnandam, consensit.

Metropolis ea rubræ Russiæ, olim Regum gentis, Leone conditore sedes, nunc Archiepiscopi ritus Romani Cathedra celebris. In hanc turbulentis rebus, multa cum pigno-
ribus

1648.

ribus Nobilitas, etiam frequentes ex circumiecta ora aggreſtes, qui germine & ſacris cum hoſte ijdem, intro ſe receperant. Excitabat in deſenſionem incluſorum animos Chriſtophorus Arciſzevius per externæ militiæ munia egregiè verſatus. Tum Wiſniovecij ſuccuſum pollicentis hortatus, hyemis iniuriæ, nec ultra Electionem Regis tentaturi hoſtilia rebelles, erigebant incolas, in ſuſtinendum obſidium. Primus Głowacki Equeſtri in Polonia loco natus, cum præcurſorū agmine, ſigna pomerijs intulit. Subſequebatur tractu Glinianenſi Chmielnicius; metatisque ſecundo ab Vrbe lapide caſtris, tentamenta amicitiae præmiſerat, ſcriptis ad Magiſtratum literis eo ſenſu. *Liberatorem ſe Ruſſia ad Metropolim gentis, cum Exercitu Zaporoviano venire; & planè conſentientibus ſecum Civibus, ſocietatem ſuam, gloria commodisq; illorum ceſſurā. CC. Mill. armatorum militare ſibi, præter Scytharum immenſum numerum, non cuiusquam iniuria, contractum Exercitum, ſed terrori externorum. Egregiè proin, ſimulq; opportunè inclamam Vr-
bem rebus ſuis conſulturam; ſi tanquam omnis fortune comparticeps, & religionis vinculo propior, ſibi adharere velit. Quod ſi Proceres Polonos, à Pilawcijs profugos, qui intrò habeantur dedit, eo auctoramento ſtrictius ſe à Leopoliensibus obligatum iri. In id rei mutuo iuramento, fidem aſtringendam. Ceterum ſpretam amicitiam, detrimento fore. Lectā epiſtolā animoſiores indignatione rudem aſtum explodebant; petière Cives concedi ſibi reſpondendi officium, ne omiſſa humanitate irritatus, in circumiacentia ſæviret. Reſcripti ſumma fuit. Mirari Leopolim, quod à Duce Zaporoviano literas amicitiae indices legat, interim à milite ſuo hoſtilia patiatur. Ceterum, nec amicitiam ſi modo ea uſui eſt reiſcere, neq; ſocietatem amplecti poſſe, utraq; mox tranſacta Regis Electione firmaturi. Nunc benevolentiam ſperare eorum quos nunquam offendiſſet. Proceres Regni, per tranſennam nuper in viſa vrbe, Varſaviam ad Comitia proſectos; Cives tantum incolasq; pomeriorum, includi mœniji, arces utraq; præſidijs militaribus*
inſide-

1648.

inſideri, in hos Praefectus imperium, etiam in Urbem ius eſſe. Ut benè interim Dux valeret, animitus cupere. Urbem eam aſperi circum colles ambiunt: qui cæteris præminet, Calvus dicitur, ex arenarum è longinquo albeſcentium congerie. Huius iugo veteres, Ruſſorum Monarchæ, ſuperſtruxerant Arcem, in apparentiam magis quam uſum; anguſta intercapedine, tum rarâ puteanæ aquæ, & inſalubri copiâ. Temporum neglectu, quod per altæ pacis oria, hæc munimina neglectim habentur, ſine cura arcetum illud ſtetit; ſuperne Vrbi imminens: ut exinde, cuncta in foro diſpici poſſent. Illinc, prima Coſacis tentamenta, comperto imbellē turbam intro agere, cum tamen LXX peditum præſidium, cum Burgrabio ineſſet: præterea, è vicinis mappalibus aggreſtes, crepidini collis ſuperſtantes; falcibus, ſaxis, & quæ alia arma caſus miniſtrat, nitentes in ſumitatem Coſacos, arcebant: ac, in præceps provolvebant. qui demum, à iugo montis protruſi, fiſtularum globis ex mœnibus petebantur. Superventu Scytharū (die 6. 8bris.) Arciſzevius futuri providus, haud ægrè Civibus perſuaſit, quominus ſuburbia, mœnijiſ contigua cremarentur, ne hoſti ſuffugio, aut Vrbi nocumento forent. Factum incunctanter, ignisq; vel poſſeſſorum manu ſubiectus, per amplas, quæ ſacras quæ profanas ædes exuſit. Conduxit dehinc inſtructum in oppugnationem agmen Chmielnicius; ac, quæ in Figulorum platea, Carmelitarum veteris obſervantiæ cænobium eſt, (nam Diſcalceati alia vrbiſ regione degunt) excitatis tormentarijs ſuggeſtibus, toto biduo fulminavit. Demum, quantum è veteranis roboris erat, id omne è regione Portæ Halicienſis, in muros immiſit: alijs ſuorum agminibus, circumquaq; urbem quaterere iuſſis. Adequitabat ipſe primæ inſiſtens impreſſioni; vrgebant & Tribuni pedestria agmina, ſubeundis mœnijiſ deſtinata, præ cæteris Euſtachio ac Głowacio, ordinem impreſſionis diſponentibus. E contra in Vrbe Arciſzevius, ad omnia vigil ac interritus; animoſa Nobilitas; Cives in obſequia prompti; niſi, quod ine-

1648.

rat aliquis à municipibus metus, qui Græco-Russis sacris hosti obstricti, tentata secreto aut convulsa fide, proni in turbas timebantur. Siquidem, & *Wladyka* loci, datis nuper ac interceptis ad rebelles literis, non extra suspicionem inclinati in partes animi arguebatur: & Georgius quidam è Civibus mercator opulentus, sub specie venundandi ferri plumbiq; multo apparatu bellico hostem instruebat: qui tamen deprehensus eius facinoris, exemplari supplicio poenas luisset. Itaq; evitandæ prodicioni, per decurias Armenij, Russiq; mixtim inter Catholicos dispersiti, demum præcisa facultate nocendi, iuvare ostendebant. Iterum enim verò ab hoste magno impetu, in oppugnandam urbem: etsi tardius lignæ moles seu opercula, adversus ictus è muris continuos prætenso, per exustarum domuum maceries, ac hiatus celariorum, promoverentur. Acerri-
mè tamen excurrerant a cænobio Basilissarum Virginum, ad Bernardinos: & quidquid mœniorum portæ Haliciensis interiacet, supra stridentib; telis, subtus nitentib; cuneis invadendo: ac, quò vociferatione impet; geminaretur, protervè minas & impropéria addebant. Verùm mox, repressa irruentium violentia fuit; ubi excussa à muris tormenta, evidente noxa in confertos librata, tum & manualium Scloporum explosio certa destinatione mitteretur; ac nulla esset per opacitatem fumi, declinandi ictus providentia. Quinimo, Chmielnicius ipse, ex albo Equo & militari signo notior, dum muros obequirit, tormentariâ pilâ petitus, equum nò sine discrimine vitæ amisit. Sub hæc, à præfidiarijs, aversâ templo Iesuitico portulâ eruptio instituitur: quòd eo loci infirmior murus; ac fossa, multa quisquiliarum illuvie oppleta, indeque non sine periculo tentari latus Urbis, apparebat. Eadem alia parte exequuti Cives, conatu ut strenuo, ita non improspéro; nam, dum pellendo vagos isthac vociferatio ac armorum fragor invalescit, interim, ad Haliciensem portam oppugnatio flaccescebat; adeoque nostris creverant animi, ut transcenso vallo in abscedentes illati, hinc inde sternerent obvios, ultra bis

1648.

mille Cosacorum iactura; Chmielnicio constante eius diei experimento. Sub vespèram oppugnantorum agmina recessere, nihil ultra memoratu dignum agitando; imò, ac si susceptæ oppugnationis suppuderet, mitioris animi signa ostendebant: identidem captivos remittendo, quo suos reciperent. Quippe, dum multitudo mœnia subit, plurimi in subterraneas specus delapsi, à Leopoliensibus capti abducti, sunt. Atterebantur præterea iniuriâ cæli, per adultum autumnum invalescente; morbis quoq; ac inediâ, quâ ipsi populationibus exitiosis, causaverant. Vnde Dux, faciliorem annonæ rationem arbitratus, si dispersitis agminibus bellum circumferret; ut quemq; in prædas promptiorem, vastandis Provinciis dimisit. A quibus immani sævitia iterum, in subiectas Vistulæ oras, debacchatum fuit, nec in mortales tantum, sed quidquid manu factum, miserabile incendium, aut evastatio absumpsit.

Chmielnicius cœpti irritus, ac modos reparandæ contumeliæ circumspiciens, quatiebat iugi è tormentis verberatione muros; strues lignorum fabricandis operculis comportabat; vineas erigebat; etiam transversalem fossam adversus eruptiones obsessorum, molitus. Cùm Glowacijs, ex frequentibus colloquijs Civibus notus, data suggrediendi fide, ductario in Urbem fune tractus, ubi dispositas stationes, & plena propugnatoribus mœnia videt. *Non amplius (inquit) armis opus; capto vicissim experimento, utrinq; viros stare, & hinc atq; illinc mortales esse. Ast, si tranquille agere, & pignora in tuto habere cordi est, honorarium es devinciendis Zaporoscensibus date.* Cui, nonnemo ex ijs quibus deducendi officium, ferro non auro tueri salutem decretum nobis, reposuit. Post, ubi apertis institorum tabernis, venales merces, præcipuè victualium videt, intento digito. Cur non mitterentur ea Cosacis, validum conciliandæ amicitiae munus? Responsum fuit. Mitti posse si amicos agunt; si hostes, ijs quibus nuper ferculis tractandos. Vbi patuit hostem mitiora velle, eademq; Vrbi validæ, sed impara.

1648. parata expedire; brevi deliberatione placuit, oblatam tantisper offam, canem avertere. Iam quippe evoluta Octobre, Arx superior in manus hostium venerat, ac nimia convenarum frequentia constrictae Vrbi, unde fames & morbi invalescerent, aliquo medio consulendum videbatur. Collatis itaque cum Praefecto praesidii rationibus, placitum requisito tutè adeundi commeatu, super liberanda Vrbe Chmielnicius pertentare. Subsistebant Cosaci ad Lupinum montem, Dux ipse in viciniore pago Lesienicijs stationem cum Scythis fixerat, cum quo delegati (inter alios erat Samuel Kuszewicz Syndicus Urbis) multa in speciem submissione collocuti: tandem impulsere, ut velut fortunae obsessorum, misertus, exercitum abducendum promitteret: si in antecessum honorarium æs, conciliandis in abitum Scythis exolveretur. Postridie Chmielnicius ipse Urbem propè suggestus, pileo protenso signum dedit, cessandae utrinque hostilitati; simulque Glowacius cum Pir Aga Tartaro, recipiendo lytro urbem introire. Corrasa itaque ex publico ac privatorum peculijs C. Mill: Imperialium, præter varias pannorum sericorumque merces, (famam de numero pecuniae secutus trado) rapacitatem hostis satiavere. Qui Zacharia Chmielnicio patruele, cum decem alijs Cosacis, manu tenendae transactioni relictis obsidibus, multo tormentorum fragore ab Vrbe discessit. Providum à fine consilium, modico æris hostimento, à cervicibus inclytæ Urbis impendens discrimen avertisse.

A Leopoli, in Vkraynam regressurum spes erat, cum impulsu multitudinis in obsidionem Zamoscij abripitur. Etenim prædatorum antesignani, haud tutò rapinas acturi, retrovertendi sugillabant mentionem, plebem in vrgendam plus ultra fortunam exstimulando. Præcarium Duci in multitudinem regimen, ac in speciem potestas est; quæ nollet laudat, quæ vellet occultat: & ut quisque turbidiora obtrudit; mancipato ex metu obsequio, quæ placita vulgo, approbare cogitur. Igitur, hinc motis signis, quo impen-

curam

1648. curam belli promovendi ostenderet, Varfaviam iter edicir; Zamoscium interim per viam aggrediendum destinans. Si-
tum est illud, in Chelmenensi tractu; mox, ut cum tempore etiam cognominum nomenclatura mutatur, Familiae Ielitorum trinas hastas pro Stemmate deferenti, ex se nomen dedit. Mansitque fidele hæredium in manibus Zamosciorum, haud interrupto dominij titulo; donec Ioannes Exercituum Regni Generalis Praefectus, in validum & regulatum munimentum crexerit. Tot in hanc diem irriti assultus, ac fortiter toleratae obsidiones, asserunt inclytam Civitatis, simul & auctoris gloriam; iustius fortasse quam Magdeburgum sui incolæ, *Intactam Virginem*, appellandum. Cæterum, æquabili planicie situm obtinet, circumfusus adulto opere mœnibus: quæ, in varios hæmiciclos, propugnacula, ac reductus militares, sinuantur. Introrsum, implet muri altitudinem humus, cui exinde adversus tormentarios ictus, inconcussa firmitudo. Subiacet perampla fossa; & quæ alia reprimendo hosti ex arte, aut propugnantibus ex usu, præsentis sæculi militaris architectura reperit, cunctis egregiè permunita manet. Vladislaus Marchio Myszkovius Grodecensis Praefectus ab Wisniovecio hostium incursionses cohibere iussus, dum tantæ potentiae campo impar est, intra Zamoscij mœnia cum CCCC. Equirum ala se se receperat. Aderat Ludovicus Weyherus Castellanus Elbingensis, cum legione peditum: Stephanus Oborscius Capitaneus Livenfis, ac Bar defultorium *Cotonellus* ter CCC. Schlopigeros equitantes induxerant: quibus demum Wisniovecij peditum phalanx in praesidium accessit. Egregium præterea Ioannis Zamoscij, loci Domini studium enituit, qui octingentos milites proprio ære lectos, & apertum multa supellectile Martia armamentarium, vsui Patriæ devoverat. Unde præter Cives & frequentem Nobilitatem, ad ter mille & quingentos praesidium reduci poterit. Aderat tempestivè provisa annona, tormenta, pyrij pulveris copia, libratores, aliaque defendendo aut lædendo requisita;

ac in-

Myszkow.
wikiMag.
chio.
Weyher.
Castelli
Elbin.
Oborski
Zamoy.
ski Praef.
Caluscia.

1648. ac insuper mutuis imperantis parentiumq; inter se consensu. Ita privatorum arces ac oppida, facilius defendi ac retineri patet, efficaciore semper vnius curâ: cum, quæ multi curant, nemo curret.

Ferunt Hyænam humanas imitari voces, dum vorax, est; & lupum cauda blandiri, vbi gregi insidiatur: ea planè rebellis genij indoles, præmeditatæ versutiæ obtendere fidē modestiamq;. Chmielnicius vrbe potiundi ex spes, sufficiens operæ prætium rebatur, si multato extorsione lytri Zamoscio, suspenfa arma, quasi in gratiam Electi Regis ostenderet. In quem finem, præmiserat Niebabam è suis, in primo limine tentandis obsessorum animis; verum, huic in conspectum venienti, occurrebat ab vrbe tubicen, hominē è conspectu facessere iubens; Præfectis ex dignitate, Civibus ex interdicto, colloqui abnuentibus. Ita, non pro spe acceptus, dum portas velut in altissimo otio patentes, & raros in muro vigiles advertit, incuriâ defensorum, vel contemptu suorum fieri autumans, Chmielnicio in oppugnandam omni conatu Urbem autor est. Tum vero sub oculis vrbis circumductis Legionibus, quo dispecta multitudo terrori esset castris vndiq; confedit. Ultra LXXX. Mill: suorum cōputabat, præter conductos sub Ali-Murza Scythas, Valachosque. Ast, velitando tantum, aut fossas excitanda multitudo desidebat, Bohdano ad Villam Labonki, consilia oppugnationis remissius agitante; interea fervidioribus è Tribunis adusq; contumeliam temulentum otium, & abiectum pavorem Duci exprobrantibus. Maximè Czarnota convitiabatur; post captivos Duces, Exercitus deletos, Leopolim deditam, Zamoscium privati patrimonium, minimè restitutum; nisi, quod hostis Polonus non oppugnandum, idem quoq; Cosacorum Dux velit. Invisa hæc, simul suspecta Chmielnicio, ex ratione autoris; qui non in Polonos tantum insanè ferox, verum & ipsi formidolosus erat. Ast vana obtendebantur; iam quod inceptus November (4. eius die in conspectum Zamoscij ventum) rigente

gente passim gelu ac turbido cælo gravis, excitandis operis 1648. incommodaret; tum, quod sparsus rumor inceserat, à Zamoscianis arripi consilia lytro avertendæ obsidionis, modò Cosaci à vi temperarent. Ut magis crederent, missitandò nuncios Chmielnicius faciebat; sub simulato literarum officio, statum vrbis animorumq; exploraturus. Primò Marchionem Myszkovium, velut civili salutatione dignabatur; dein Nobilitatem, ut quisq; notior, scripto conveniebat; etiam Weyherum respiciens, quem externum ratus, in amicitiam societatemq; non erubuit invitare. Ast hic, generosè pro causa & indole sua. *Eum se esse Weyherum* (respondit) *qui, non modò Civis Polonus, sed idem Senator Regni Castellanus Elbingensis, eo loci pedem fixisset; vbi, fide & fortitudine avitam virtutem amulari; non perfidia labe Maiorum decora temerare fas credat. Esse sibi supra tria peditum millia, qui omnes, etsi ad Germanicam militiæ regulam stipendia Reip: mereant, nihilominus ex Borussis, Pomaranis, Cassubis, Livonibus, Curlandis, alijsq; Regno annexis Provincijs collecti; ut vivere cū fide, ita mori ante perfidiā destinaverint. Sin ab hostilitate desistunt Cosaci, idem se præstiturum. Tum mox uno sub Rege vbi eligitur, utriq; commodius arma & animos in hostes Regni sociaturi.*

Quæ inter, nè nihil agere videretur, in curas oppugnationis se accingit; ac pluteis tabulatisq; adversus machinarum ictus paratis, virgultis, stramentis, & quæ alia excitando igni faciunt comportatis, manipulatim exhibebat vini adusti dolia: Argyraspidas suos, quò in prælium ardescerēt, more gentis tractando. Præbunt isti sospiti Duci, ac Trafones, ante discrimen Hectoras mentiuntur. Tum verò acies ad impressionem disponitur. Præseagit plebs è crassis arboribus opercula, quibus à fronte latitans, à tergo oblongis perticis ludibusq; clauditur, ne in effugium spes aut modus esset. Consilium illuc respiciebat, ut primis obsessorum ictibus, in vilia ipsi multitudinis capita absumptis, istorum obiectu, acies prætorica regeretur. Tum demum

M

vetera-

1648.

veterani institere: sustinentibus latera Equitum turmis, si vis deforis ingrueret. Verum, ut machinae horribili boatu signum irruptioni dederant, tardius moliebatur gradum, multitudo; ante se hostes, post se non amicos metuendo: quippe, ut quisque in assultum segnior, ferro & vulneribus urgebatur. Notavere praesentes, continuo infestam utrinque explosionem adeo extitisse, ut per nebulam ac fumum obscurior arderet dies: ac si, immisisse caelo ignibus. Nocentiora tamen ab oppido tela veniebant, cum Cosaci nulla aut rara hominum noxa, in muros tantum saevi, iacularentur. Unde, prima illa acies ebria ac inermis, resolvi in abscessum coepit; & quae tegere debebat sequentes, confundeat fugiendo: praesertim, ubi ab oppido proruptum, & plurimi inter claustra lignea, manuali ferro oppressi. Iam Cosus Humanensis Centurio vir acer, ac ex collateralis comitatu Ducis sacricola, globis discepti: cum Chmielnicius, ira in autorem oppugnandi vecors, Czarnotam in muros ab Aquilonari latere ire iubet. Ivis sane in discrimina obstinatus, iussu virgultorum fascis, in concavum valli deicere: quo explanato accessu, murum facilius ascensione superaret, nisi, antesignanorum complures, exitiabili audacia telis obruti, temerarium suggestum impossibili conatu, & grandi Cosacorum iactura constitutum, caeteris monstrassent. Etiam Czarnotae, glans oppido immissa, femur transfixit: unde, gravitas vulneris ferociam fregerat. Non ultra XVII. ex nostris ea die periisse reperio, cum caedem hostium ingentem fuisse; ut qui ad ictus expositi credibile fuerint. In vespere irremissa duravit oppugnatio, nox utrisque partibus respirium dedit. Irrequieta ad haec Chmielnicio mens, ubi potiri vrbe arduum, abscedere ignominiosum reputat; simul & unius oppidi constantiam, post tot successus bellorum, vinci se indignabatur. Remissa ergo vi, quam aliquoties irritum tentaret; e vicinis mappalibus aggreſtes induxit: ut transfugium mentiti, incenderent Zamoscium; aut labefactata aliquorum fide, ad defectionem sollicitarent. Dum

neu-

1648.

neutrum succedit, exeunte Novembre, aderat amico clangore tubicen, pacati nuncij insignia ac literas ferens, quibus propè conclusionem vergere Electionis Comititia obsessis nunciabat. Quod etiam Cosacos, quâ parte Cives sunt, valiturum pro Principe Casimiro transmississe suffragium. Venerari Zaporoscenses nomen Maieſtatis, (aiebat) uti filios eiusdem Reip: decet; & donec throno imponitur Electus, vindices Regij nominis stare. Aperiret itaque sibi Zamoscium portas, ne vi recludere necessum habeat. Si medium inter haec duo requirit, ostendere Leopolum, urbem tanti nominis, modum; ubi, quid Zamoscensibus conducatur, in aliena prudentia reperturos. Remittit quandoque de fervore Mars, & sua inter bellantes intercedunt urbanitatis officia. Etiam hi, accepto latore comiter, nec indonato, rescribere partium Duci. Gratiâ habere Zamoscenses, quod cum publicus tabellio neglectum in officium adest, aut intercepto comite adire nequit, exhibendarum novellarum munus, militaris Tubicen probe exequatur. Renuntiare vicissim, Ioannem Casimirum Electum Regem, (iam quippe Electio innotuerat) componendis Regni turbis, in viam se dedisse, mox affuturum. Interea, qui sibi ex professo agant hostes, e contra non amicos scirent, desperata sympathia inter eos, qui Patriam oppugnant, aut tutantur. Haec praesidio Praefecti, cum interim communicatis familiarem in modum sermonibus, ab utrinque ioci aut probra inter milites, mutuò miscerentur. Simulque quatuor vasa vini generosi, ab oppidanis Chmielnicio missa sunt, ut inter hostilia ferox animus, eo honorario mulceretur.

Hic assidens ille, interim ad Comititia scripserat, coactum se in arma, & quantocius regressurum; si iniuria, quas à Winiovecio & Koniecpolio passus, redhiberentur. Heroas namque illos, in tantum ubique, vatiniâno persecutus odio; ut palam iactaret, eliberaturum se Duces Regni e Taurica, modo ne regimine Exercitus à Republica collato, Hieremias potiretur. Mox, sub ipsum Comitiorum finem, Varſaviam ablegarat Andreâ Huncel Mokrsium, subacti

Mokrski.

M 2

per

1648. per religiosas disciplinas ingenij; addito ei Zacharia Chmielnicio patruele. Per hos, inculabat antea acta; excusabat presentia: & in mille figuras versatilis Protheus, credi verbis simulatae modestiae volebat: qui, atrocibus factis, iuratum hostem Regno ageret. Adhibito proin ab Electo Rege Senatu, mittitur Iacobus Smiarovius Nobilis Roxolanus: qui indicaret Cosacis, summæ rerum impositum, Casimirum, eumq; civili remedio vulneribus Reip: prospectum; redirent modo pacatè ad propria, Regiæ clementiæ confisi: dum Rex, quæ in hanc diem transacta, magis fato & errori omnium, quam delicto singulorum, tribuenda putet.

Smiaro-
wiki.

Rego
wiki.

His mandatis instructus, in Castra Cosacorum ad Zamoscium, sub initium Decembris (Varsaviâ dimissus die 27. 9bris) venit. Non ingratus utiq; hospes, iam per rigidos aquilones asperato cælo; iam comneatum inopiâ, in famelica turba temeritatem animorum frangente. Addidit momentum accelerando abitui, sparsus rumor; Hieremiam Wisniovecium, Exercitui regundo impositum, festinatis itineribus in rescindendum obsidium convolare. Quæ ubi vulgata, habito liberaliter Internuncio Regis. (cui mira vaficie persuasum volebat Chmielnicius, recessum à Zamoscio novi Principis gratiæ tribui) excussis pro militari more tormentis, obsidionem solvit. Inhæserè abeuntis tergo nostri, quo novissimum agmen à populationibus absterretur. præcipuâ inter alios Iacobi Regovij dexteritate, qui sparsim disiectas rebellium turmas, maximè in traiectu fluminum excutiebat, sternebatq; cæso ex insignioribus Kalina Tribuno; quem, celeritate præventum, & fiduciâ virium securum, impare manu profligavit. Liberato, ablesu hostis, Zamoscio; iam vastum hostilium Castrorum ambitum perlustrare; & ut ductis per varios anfractus fossis, se se circum Urbis munitiones ingesserat, contemplari vacavit. Iam in mutuas gratulationes Civibus ac militi effundi, Præsidiorum invictam virtutem

oppi-

1648. oppidi incolis; his rursus illorum egregiam fidem, & socios in pericula ausus, efferentibus. Dignum memoratu Ioannis Zamoscij Calusienfis Præfecti insigne erga Remp: studium: dum, præter militem proprio ære conductum, etiam præsidio intrò recepto, de comneatu, ac re armamentaria, omniq; requisitorum genere providerit: profusâ, & ultra privati sumptum, largitione. At enim, privato detrahit, quisquis in publicum parvus est; & omnium iacturam pati cogitur, quem, in usum Patriæ, denarium erogare piget. Singulis partibus totum constat, & particulariter omnes eniti debent, in conservationem vniuersi.

Zamoy-
ski Præf.
Calusio

ANNAL-

ANNALIUM POLONIÆ

REGNANTE

IOANNNE CASIMIRO LIBER SECVNDVS.

An. CH. M. DC. XL. IX.

Elenchus Contentorum.

REX Electus Czeszochouiam pergit. Clari Montis situs, simul brevis Sacri istius Depositionis mentio. Inde Cracoviam venit, quæ pompa & plausu acceptus. Arcem intrat. Rupellam visitat. VLA-
DISLAV. Magno funus ducitur: eiusdem tumulatio, ac Epigrapha.
Novus REX coronatur. In Forum Metropolitæ venienti, Magistratus Urbis fidelitatem iurat: Comititia Coronationis reddendis male-
gesti bellationibus, turbantur. Contentiosam materiam sopit REX, pertinentia ad
defensionem Patriæ tantum tractari volens. Iterum Præfectura armorum Trium-
Viris commissa. Lascij mors. Gallipes ardet. Comititia Conclusa. Post qua, REX Var-
saviam abit, matrimonio Regina Ludovica iungendus. Vkrayna iterum status. De-
scriptio Kijovia vetusta sanè urbis. Commissarios pacificandis istis rebus Chmielni-
cius Pereaslavia excipit, non pro spe tractat ac indignè expedit. Causa tam occata-
ta infamia. Sub regressum illorum bellum ardescit. Internuncius Regis in aquas pra-
cipitatur. Firleius copias contrahit, Wisniowecij ac Konecpolij cohortibus augetur.
Chmielnici in adversos it. Adest mox & Crimensis Hango, quo uterq; numero Exer-
citus? Ad Zbarazium primum belli præludium, & hostis clades. In Castra Polona &
Sexaginta machinis fulminatum. Iterum pugna Equestris, & aliquorum è nostris in-
teritus. Oppugnatio Castrorum Universalis. Consilium reducendi à Zbarazio Equi-
tatis, discussum. Eruptio à precipuis instituta. Chmielnicius dolum, dilata vi ten-
tat. Sieracovius occumbit & alij: Cuniculi aguntur, interim valli contractio. Ob-
fessæ

sessæ præmuntur fame, etiam dissidijs. Hostis Germanos milites in transfugium solici-
tati: REX interim Varsaviâ, suis succursurus movet. Lublini de bello gerendo de- 1649.
liberat, ibidem ab obsessis nuntios extrema necessitatis accipiens. Eius hostem ver-
sus iter, ac ad Zborovum congressus. Primi in regios Scytharum incursum. Regis
in prælum animus, & dexteritas. Pugna dein atrox, fortuna anceps, ac utrorumq;
pro retinendo campo certamen. Polona acies fluctuat, quæ mira fortitudine restituit
REX. Aliud de nocte discrimen, cui item imperterrito animo à Rege obviam itum.
De die iterum hostis & prælum. Lixarum non inutilis opera. Casorum ea pugna mē-
tio. Tractanda pacis præludia. Litera ad Regem Hanj. Patrum Patratum con-
gressus, demum in quas leges pax coaluerit. Zbarascensium in extremis constantia &
ex obsidione liberatio. Regis gratia calo pietas; qui à Proceribus Zbarascensis militie
salutatur Leopoli. Isdem vacantias disperdit, milite passim quarulo & neglectum se
habitu fremente. REX deposito cultu Germanico, vestem Polonam induit, ac Leo-
poli abit. Etiam in Lithuania rebellio turbat. Radiviles in sessa hosti loca recupe-
rat. Hostes statim Lithuanos proturbat, mox casus. Succedit Krzeczovius, identi-
dem certamen instaurans, donec & iste profligatus suis interimeretur. Podobaylo hu-
ic amne succurrens fugatur. Mors Lubomirij, Palatini Cracoviensis. Item Pauli Pra-
secij, Præmislensis Episcopi. Comititia extra Ordine Varsavia celebrata. Leszczynis
confectam pacem Regi gratulatur. Ut eo temporis mordacia scripta seu Pasquilli in-
ualuerant. Pacta Zboroviana per legem approbata. Wisniowecio ac Radivillo Du-
cibus publica gratitudo. Moneta externa depressio, ac de loco Metropolitano Kyovi-
ensi in Senatu Regni assignando discursus.

ZB ZBIORU

JANA SAS ZUBRZYCKIEGO.

Primum novi Regnantis iter Var-
saviâ directum Czeszochoviam fuit, visita-
do ex devotione loco; etenim Dei-paræ
addictissimus Princeps, regiminis pri-
mordia Regum Regina, solemniter voto nun-
cupare voluit, auspiciis & finem fortu-
nata; non facilius per quemquam impetraturus, quàm per
Matrem à Filio. Locus ille, Clarus Mons dicitur, confinia
propè Silesiæ situs, cui amœnitatem natura, venerationem
Præfidis Virginis cultus, tribuunt. Assurgit media planicie
rupes, in montem leni declivitate exposita; in cuius iugo,
Basilica, & peramplū Cænobiū, extructa sunt. Hic religi-
osæ Paulinorum Eremitarum familiæ asservatur, Immacu-
latissimæ Virginis Mariæ Imago, celebris miraculorum
numero, & qualitate, per indigenas, advenasq;. Artificem
operis, Divum Lucam Evangelistam perhibent; qui, notos
Dei-paræ vultus, adæquatis coloribus ac lineamentis imi-
tatur, grande vertentibus sæculis beneficium reliquit. Su-
stinen.

1649.

stinendæ Iconi, non linum laminavè delecta, sed solidæ tabulæ colores superinducti; quæ eadem, ex cupressinis cōpacta asseribus, speciem mensæ ostendit. Hic Numen, per Almam *Matrem* miranda præstat; ac, in continuis cæli favoribus, dum Omnipotentia suam mortalibus demonstrat, non inefficax Genitricis apud se, asserit patrocinium. Loco in isto, quæ dextera Eius operatur, sublimi & soli Creatori competenti modo fiunt, qualia triplici nota, velut Lydio lapide, à vanis, Theologi distinguunt; nempe magnitudine, fide, & fine. Non hic, deportatæ in cribro aquæ præstigiū, aut discissā novaculā cotem, & quæ minuta alia tactis superstitione animis miramur. Sed, dum reviviscunt mortui, sanantur ægri, cæci vident, claudi ambulant; tum innumera, quæ per collum istud, à Capite Christo, in fideles larga manu diffunduntur, pro miraculis accipimur. Hic, quicumq; cum fide recurrit, in precibus suffragium, in suffragio beneficium, in beneficio, Deum agnoscit. Qui per hanc *Theotocon*, quam iure merito *Beatam dicunt omnes generationes, Facit magna, Qui potens est*. Inibi Rex, votis rite conceptis, Numini, à quo, & per quem omnia, supplicavit. Probè & sapienter, ô Dominatores terræ, accepta datori referre; non ignari tollere posse qui tribuit, & depri-mere qui erexit.

Loco sacro solvens Rex, rigente pascim bruma, traharū vestibulo, Cracoviam venit; in suburbano Urbis destinatam ingressus diem operiens. Quæ, vbi illuxit; Proceres, Equestres, plebs, agminatim prodibant; & universa in officium faustæ introductionis effundebatur Polonia. Distinguebat Ordines, amictus formâ, colorq;: Præsulibus sacræ Togæ, Senatoribus Romanum in morem laticlaviam; iunioribus prætextæ; aliâq; vestium vocabula, quas gens nostra, abusus propè, excogitat, & mutat. Rex testando mærori pulla tectus, vivacibus alacer oculis, insigni catherio, qui & ipse atricolor erat, vehebatur. Non ignarus is sessoris, exercitato gressu ad numeros ivit, motu habena-

rum

1649.

rum versatilis, & tacito instinctu Maiestatem gestare ostendens. In antecessum prægrediebatur levioris armaturæ miles, sub vexillis novem; succedebant septem densatis Ordinibus peditum phalanges, suis quæq; Ducibus, ac signis, distinctæ. Post has XIV Hastatorum (*Hussar*;) cohortes, virorum armorumq; nucleus, nec immerito Legio fulminatrix dicenda. Tum, ut quisq; splendidior Eques, anteambulorum agmini, se se ostentandi ergo ingerebat. Vbi ad Divi Floriani, Tutelaris Regni Patroni, Ædem ventum, Universitas Academica: mox, ad cognominem Portam, Cives Urbis, intròeuntem Regem compta panegyri salutavère. Portæ vestibulum, eruditi Magistratûs polities, in tempus ingeniosis ornaverat picturis; ex iisdem, à sex Consulib; prælata umbella Regi, sub quo invisio aspecturis involucro, nō vsq; adeo Maiestas videri, & aspici potuit: Tunc mirum dictu, quanto effusæ in spectaculum multitudinis incurfu, oppletæ viæ, iam planè inviæ erant; compita, plateæ, imò tecta, sub pondere concurrentium laborabant: proiecituræ ædium, compluvia, fumorum emissaria infessa: eratq; inter curiosos audaci temeritati locus, ut esset, spectaculo. Ad ingressum fori, assurgebat Arcus triumphalis, multo emblematum acumine, in cuius summitate Regina Avium, vetustus Sarmatiæ character, inclinato in reverentiam capite pennisq;, intròeuntem Principem adoravit. Ultra, ad Castrensis plateæ orificium, exstabat alter; in quo itidem præcessorum Regum effigies, adscriptis elogijs cernebantur; acsi, redivivi illi, optato successoris ingressui, adesse & applaudere censerentur. Isthac, in Arcem Arcium itum, in cuius extimæ Portæ limine, à satellitio submouente turbam, præcisa curiosis spectandi licentia est. Hic, Arcis Præfectus Georgius Lubomirius, quo nomine Generalis Minoris Poloniæ audit, servatum illæ fidei Depositum, auctori suo consignat: præ foribus item Cathedralis Basilicæ, Petrus Gembici Antistes loci, Clero suo circumfuso, faustis cum apprecationibus salutat; Demum Rupellam

N

(seu

Lubomirski.

Gembicki.

1649. (seu Skalkam) celebrem nece D. Stanislai Martyris locum, visitavit Rex; viditq; à Regia manu, innocuè fusi cruoris Pastoralis, rubentia in hanc diem vestigia.

Postridiè, VLADISLAVO Magno iusta persolvuntur. Videre erat miram metamorphosim, abdicata hesternæ ovantium imagine, cunctis pullam vestem indutis. Quò namq; charior populis, aut illustrior victorijs Princeps, eò magis dolori, tanquam exolvendo debito indulgere libebat. De-vestita octijugis vrna, eodem quo pridie populi concursu, cui perinde læta ac tristitia spectandi, eadem curiositas est. Præibant artificū collegia, post, Religiosæ familiæ omnes; tum Academica cum Professoribus iuventus, Antistites dein cum Clero, supremo omnes in Principem officio fungebantur. Ante feretrum equitabant signiferi, quisq; Provinciæ suæ Vexilla deferentes. Mœstum visu anteaetorum contemplatione, dum victrices Aquilæ, nuper bellantem Regem comitatæ, ad sui Victoris exequias properarēt. Vbi verò in Basilica Arcis, D. Venceslao Sacra, locus Sepulchro infertur; confestim, utriusq; gentis Mareschalci, virgas moderatrices; Cancellarij sigilla; Ærario Præfecti, Claves; officij sui insignia, concutiunt: & quæ alia recepta funerandis Regibus solennia, peraguntur. Quæ tum sepulchralis, Regum felicissimo Epigraphe, in paginam rescribo, vindicandæ ab oblivione memoriæ.

VLADISLAVS IV.

Poloniæ Sueciæq; REX.

Post Fastum Asiæ depressum,

Repressam Moschæ perfidiam,

Domitam fortunatæ tunc Sueciæ ferociam,

Prostratam latrocinantis Tauricæ insolentiam,

Restitutam fertilitati Pacis Poloniam.

Post

Peracta brevi annorum, armorumq; compendio

Magno.

Magnorum sæculorum bella

Cum

1649.

Toto in Orbe sibi fecisset monumentum

Hic suis cineribus fecit.

Obijt Mereczij Æræ Christianæ M. DC. XL. VIII.

XIII. Kalendas Iunias.

Ætatis LIII.

Hic iacet oclusus, parva REX Magnus in Vrna,

Olim cui fuerunt, vix tria regna satis;

VLADISLAVI Quarti: nomen si inscripseris, horret

Moschus, Turca timet, cætera turba gemit.

Credunt pleriq; Phœnicem, ex cineribus cremati Patris renasci. Nihil Regum Poloniæ inaugurationi similis, dum vno tumulto, in solium succedentis alterius, fit sublimatio. Abdicatur statim cum pulla veste, omne mæroris vestigium; & in publicam lætitiæ summo studio paratuq; vniversum Regnum se se componit. Rex, sacro solenni interest, regali ornatu conspicuus; qui, vbi solito ritu, Panem & vinum altari intulerat, admoto Evangeliorum volumine fidem astringit; in hæc præcipua. Ex præscripto legum se regnaturum; Catholico Romanæ fidei tutelâ; administrandæ Iustitiæ curam; omnino, conservandæ libertati studium; sacrosanctè servaturum adpromittens. Tum operâ Primatis Regni, cui munus coronandi incumbit, Sacro Chrismate unctus, ac Diademate redimitus, soliū Regale ascendit. Hæc vbi peracta, festivi plausus intra Basilicam personant, extra pulsatæ Templorum campanæ, simulq; machinæ explosæ, Regis iam Coronati, ultra Urbis mœnia nuncios agunt. Finit epulo dies, legatis externorum ex invitatione, Polonis ex debito adesse ducen-
tibus.

Postridiè deferendæ Civium Metropoleos fidelitati impensum. Verus hic comitatus Regum mos, ut cum Proceribus in Senatu, Equestribus in campo, populo quoq; in foro, Maiestas se ostendat, communicetq;. In fronte am-

N₂

plissi.

1649. plurimæ Pannariorum ædis, theatrum prægrandes sustinebant substructiones, in quod ascensus erat per gradus, pinis suggestu circumquaq; cancellato. Erecti solij verticē, purpurea umbella multo serico pensilis inumbrabat; cum omne subtus pedes tabulatum panno coccineo sterneretur. Adulta die, ab arce descendebat Eques Rex, Coronam Duce Zastaviæ Dominico, Sandomiriensi; Hieremiâ Wisnoviecio Russiæ, pomum; Nicolao Abramovicio Trocensi Palatinis Sceptrum: Alexandro Koniecpolio Vexillum Regni; Michæle Zebrzydovio, qui sacer est, ensē: ex officio deferentibus. Iterum ea, quæ pridie condensatæ multitudinis pervicacia, occurrebat; non quemquam ætas, non sexus cōtinuit, quominus cuncti oculos, intenderēt in Maiestatem: multos traxit videndi curiositas; vulgum alliciebant sparsi à Quæstoribus nummi, gratissimum liberali dispensatione xenium. Continebat numisma, imprēssum feræ characterem, quæ non clavis beneficio, sed reductis per circulos literarum notis, relerari solet, addito lemmate. *Compactum est desuper.* Recumbentem in throno Regem, admissus in conspectum Magistratus humillimè salutavit, in præsens obsequiū, ac constantem in extrema fidem spondēs, aureas in pelui faberrima claves, offerēdo hieroglyphico verba supplebat. Dum laudatur constantia, aut in futurum gratia adpromittitur, subrepens nox quò obscurior, eò missilibus ignibus clariùs nictabat; dum sursum iactæ è pyrobolis flammæ, cadentes stellas referunt. Mira hæc talium rudibus, & plerisq; improvidè curiosis intra vestium, aut crumenarum iacturam, stetit spectaculum: siquidem, quo nocturnæ tranquillitati consuleretur, designatæ militum Centuriæ, forum vicosq; circuibant, ferâ nocte commeantibus tutum digressum reddituræ. Factum dehinc, ut qui accessendis spoliatoribus destinati, turbarum ipsi autores forent, & inferrent vim, prohibitori; audaciam obscuro tenebrarum irritante. Fortè sub primum contricinium, minister triclinij, Marechalci Kazanoyij ad hospitium remeabat,

Abra
mowicz
Koniec-
polki.
Zebrzy-
dowski.

bat, cum à globo Satellitum interceptus, in prædam rapitur. A natura implicito linguæ vinculo erat, nec immeritum casum deprecari, vel cuiusnam esset effari, aut suppetitum conclamare, mutus potuit; qui dum discingitur vestibus, (& hæ argento facto variegatæ erant) latrones amplexatus, gypso ad manum apponit spoliantibus notas, designatq; authores prædæ, non nisi in crastinum valituræ. Sequens dies prodidit asteriscis notatos, unde liquidâ probatione, res suas mutus, in integro restitutas habuit. Adeo nihil est, quod de naturæ malignitate queramur; rependit illa ademptam loquellam, intellectus sagacitate; pensat acumine ingenij, oculorum imbecillitatem, permutat auris vitium, æquivalente talento: & si in aliquo requisito detrahit, eadem provida dispensatrix, extraordinaria qualitate compensat.

Dehinc Comititia cœpère, vbi primum de auspiciata Regis Coronatione, transmissa sunt per univèrsum Regnum, denunciatoria programmata. Ordo quin etiam Equestris, nonnihil in deligendo Collegij sui Directore moratus, tandem in Franciscum Dubravium Præmisliensem Succam-
rarium consensit, non magis in civilibus prudentem, quàm
probum. Proderat, quod vir pacatus, extra curas
præsentis belli, se se rationibus militiæ non implicuerat. Altum quippè impressa manebat ignominia Ordinibus, ex perperam administratâ ad Pilawcos expeditione, cuius reddendas rationes, effectim poscebant multi è Nunciorum Collegio. Acta res, ut nova solent. magno animorum motu, multis vindicandam exemplari pœna infamiam gentis urgentibus; cum alij non immemores notabilis in Convocatione controversiæ, instituta lite in causas belli inquirendum censerent. Dissidium id propè iacturam Comitiorum erat: nisi ratio temporis, & periculosa in potentes reos severitas; ipse deniq; Rex, magnum habiturus ex clementia ad famam argumentum, ut tali proposito decederent, per submissos suadendo perfecisset. Redarguto ni-

1649.

13 natura supple-
vices defectus.
vel potius ingenio
natura corrigit
vitium.

Dubra-
wki
Succam
Præmisli.

1649. <sup>Radzie-
iowski
Præf. Lomzen</sup> miæ libertatis Radzieiovio Lomzensæ Præfecto; qui, ex Tri-
umviris vni transacta excusanti, adulterinam relationem
obiecaverat. Adeo, in hac libertatis arena, temperamento
caremus, iam linguæ violentiâ impotentes ad vsq; licentiâ;
quandoq; ad servilitatis probrum obtorpesimus. Ad pro-
positum consultandorum thema, quo pertinentia tantum,
ad defensionem Patriæ Rex tractari volebat: ægrè compo-
sitâ animorum procellâ, convenit in ea capita. Quarciana
militia, ad antiquum numerum & normam reduceretur;
armorum exercitio & disciplinâ, in specimen tyronibus.
Exercitui ad XXX. Mill: reducendo, imperati novi delecti;
permessa provincijs optione; ut quibus in autoratus præsto-
miles adesset, quantocius in Castra mitteretur; quæ mallêt,
pecuniam ærario ad conducendum inferrent. Quibus in
exolutionem stipendij copijs, decies terna Fumalis Exactio
sancita. Super hæc, ob casum, decreta Generalis Expeditio,
(Publicam motionem vocant) quæ Regij arbitrij facta est.
Rex namq; Edicta Evocatoria, *Literas Restium* emittit,
quibus quotquot prærogativâ status Equestris gaudent, pa-
rere necessum. Namq; intermisisse militiam Viro Nobili,
non probro tantum datur, sed iure caduco patrimonio
cadit, & honore. Præfectura armorum cui committeretur,
diu in suspenso habita. Wisniovecio traditam sub Electi-
one memoravi; etiam tum omnium calculo, ex parto cele-
bri per arma nomine, ei muneri destinabatur: ast, pervicere
simultates, aut veriùs summam tenentis Aulici suffragium,
ut Andreas Firleyus Castellanus Belzensis, anteiret; ex rati-
one ætatis porior habitus: seu, quod Cancellario Magno
fanguinis vinculo obnoxius. Additi collegæ, Stanisla-
us Landzkoronius Camenecensis Castellanus, ac Nicola-
us Ostrorogus Pocillator Regni; qui, compari prærogativa,
Triumviratum regundi exercitus, inter se partirentur. Ita
tum finita Comitia: in quibus, Samuel Laszius Excubiarum
Regni Præfectus, ingenio in iocos æquè ac serâ ambidex-
tro, extremum diem obiit. Militiam acriter exercuit, la-
xius

Firley
Castell.
Belzenf.

Landz-
koron-
ski Cast.
Camen.
Ostro-
rog Poc-
illator
Regni.
Laszcz

1649. <sup>Mul-
1649.</sup> xius vitam, qui alumnorum Martis, familiaris nævus. Mul-
tâ ille, etsi tenui patrimonio, circumpedum catervâ stipaba-
tur; quandoq; ut profunderet, ex alieno largus. Amœnita-
tem ingenij erat in quo requireres; memorabili in iocum
facto, dum ex scriptis Bannorum, in se iudicialiter latorum
paginis, (*Extractus vocant*) subluta veste, in conspectu Re-
gis comparuit; cunctis novitatem insueri cultûs miranti-
bus. Extrema vitæ, non sine signis Christianæ pietatis fu-
ère; tumulum ad Sanctum Stephanum Sortitus Cracoviæ.
Subnecto calum, qui tunc sub Comitij acciderat. Adhæ-
ret Cracoviensi Regiæ, angulare Palatij auctarium, vnde in
subiecta prospectus; Galli-pes, seu *Kurza stopa*, dictum, i-
gnota vocabuli derivatione. Hic, sine curâ habitus ignis,
facilem concipiendæ flammæ materiam nactus, ac subito,
pro natura elementi per lineas contignationes evolutus,
summa ædium corripuerat. Exitibilis fulgor, longè la-
tèq; per obscurum noctis resplendens, atroci horrore semi-
somnes mortales consternerat: ac, ut repentino in discri-
mine sit, etiam qui disiti loco, alieno in periculo trepidâ-
tibus. Proximo in conclavi, Rex, alto se commiserat so-
mno, cum subita periculi imagine experrectus, quotquot è
Contubernalibus aderant, in restringendum ignem provo-
cavit. Nonnisi tamen absumpto ædis fastigio sæviante,
flamma; cum & nox modico vento haud tempestuosa esset,
ac pervigili Excubitorum accursu, citius ipsa paventium,
consternatione incendium sopiretur. Hinc, multa Sciolis
disertandi materies, ex acri Elementi naturâ argumentanti-
bus; ut corruptrix flamma, pessundet omnia; ita, similes e-
ventus portendi, ex natura portédētis. Casum, alij, in me-
lius torquebant. Ignem Regis hieroglyphicum esse, qui
vrat hostes, amicis subditisq; impertiatur calorem: ac, quod
nunquam otiosus aut languens sit vividum; ac indefessum
agendi Principem præmonstrare. Arfisse eandem Regiæ
partem, sub natalem VLADISLAI IV. idq; invicti Principis
non falsum præsagium fuisse; absumptumq; scandula-
re te.

Piasceio

1649. re rectum, mox æreis laminis in usum diuturniorem con-
stratum; nunc, sublato flammâ ære, bracteis è solido argē-
to intègendum.

Inter honesta ludorum oblectamenta, Rex, Carnispruij
vt vocant residuo Cracoviæ transacto, Varfaviam properè
ivir: Moschi Legatum illuc, qui ad Comitia venire tardave-
rat, excepturus. Verior causa suberat, quo ante instans bel-
lum, pridem destinato matrimonio Ludovicæ Reginæ iun-
geretur. Illa quippè valetudine impedita, neq; Vladislai
funeri, neq; Casimiri Coronationi, interfuerat: Varfaviæ in-
terim commorata. Vbi Rex venit, non diu laborandum
erat, in condicendis eius matrimonij legibus; conciliatore
Carolo Fratre, missantibus nonnullis, approbantibus cun-
ctis. Præsertim, cum per Ioannem Torresium Adrinopo-
litanum Præsulem, Bulla dispensatoria ab Innocentio X.
Pont: Max: in id rei exhiberetur. Ludovica Maria Gon-
zagea è stirpe, Caroli Niverniæ ac Retellorum Ducis filia,
elato supremis funeris Vladislao marito, dignis regali toro
qualitatibus, nec indecora affinitate, se se monstrabat. Cla-
rum quippè inter Italos Gallosq; Gonzagarum nomen, ex
multa inter Principes Europæos cognatione, ab aliquot sæ-
culis manet. Ac, nè quid claritudini deesset, Paleologæ stir-
pis, penes quam exacto sæculo Orientis imperium, stemma
præferunt. Ad hæc, pares generi, animi dotes, expeditum
ingenium, in curas viriles composita mens; & dum formâ
ac vultu insignis habetur, nihil præter speciem muliebre.
Postquam constitit Principem ita velle; omnes certatim
subscribebant. Votis quippè Regijs accedere visa, ratio pu-
blici, nè exdotatione viduæ, opimas Præfecturarum hypo-
tecæ nomine possidentis, affligeret ærarium: nè per poti-
ores Europæ domos, quæ sita alia; rationem temporis, ac
talamum Principis, officiosa cunctatione moraretur. Dif-
ferebant Aulici *dato inveniendam? placituranè ea Principi?*
Probaturanè Respublica? præsertim si non de pari Regio fa-
stigio torus, aut discordante religionis sensu, incongruum displi-

ceat

1649. ceat consortium. Legationib; interim trahi tempus ac sumptus;
intentionq; Hymanei facibus Regem, à curis & meditatione bel-
li avocandum. Mariam Ludovicam, vividâ iuventâ, edrundē
sacrorum, sperata fecunditatis, ac iisdem in penatibus esse; quā
tolerabilius sit Regno habere, quàm quassisse. Ast, vetita Canonū
rescriptis in Fratrum uxores coniugia? vetari quidem, sed
quoties regnorum incolumitati, conducit; Vicarij Christi au-
toritate permitti, ac rata haberi. Ita Emanuel Lusitaniæ, Ale-
xandri Vl. Pont: Max: permissu, defunctæ uxori sororem ger-
manam: Henricus Vll. Angliæ, Arturi Fratris relictam, lu-
lio Il. approbante superinduxerant. Aut, si domestico & recē-
ti exemplo opus; paternum Sigismundi Ill. sufficit, binas sorores
coniugio sibi iungentis. Hactenus lueti discursus. Certabat
quisq; placendi artibus; quia nihil in Aula, quàm fingere
facilius. Ea matrimonij stipulatio, vltimis Martij inter-
contrahentes trāfacta; nuptijs ob ægritudinem Reginæ di-
latis, donec adulto Maio, qui hilaritatis mensis est copula-
rentur: cum tamen Romæ contrahendis nuptijs Maius,
planè inauspicatus antiquitū censeretur.

At Chmielnicius, Kijoviam veterem Ducum Russiæ sē-
dem ingressus; nihil minus, quàm ad pristinum statum, &
obsequium redire agitavit: hic aspici, & frui præsentibus
visum. Ingressus fuit, qualis victorum in triumpho solet,
dum superbo equo vectus, quos spiritus in bello gessisset,
vultu referebat. Adequitabant Tribuni, multo auro splen-
didi, pretium victoriæ popularibus ostentando. Circū-
lata rapta de nostris signa, tormenta, conopæa, aliq; mar-
tia supellex; existimationi suæ, & opprobrio Polono augē-
dis. Exinde latè effusa plebs, plaudens & ovans, insolito
nimium quàm spectaculo fruebatur. Prodibant obviam
atrata sacrificulorum agmina, excipiebant Gymnasiarchæ,
(nam hic iuventus Græcis literis imbuitur) præmeditata
panegyri, vt Roxolanæ gentis Mosem, vt assertorem religi-
onis, salutando. Et crassa adulatione, congerebantur in
rebellem Macchabæorum decora. Ita à popularibus exce-

O

ptum,

ptum, inflat spe adpromissi à Turca patrocini, Dzedzały
 1649. à Porta Ottomanica redux. Distendunt typhum, Moschi,
 Transilvaniq; Legati, etiam vtriusq; Daciae Regulorum,
 gratantes & in assentationem effusi. Conducibili inter po-
 tentes vicinos constitutis arcano; ut cuiusvis exambiant a-
 micitiam, armis praevalentis sequantur fortunam. Hoc
 philtro Chmielnicius emotâ mente, non pro Bohdano age-
 bat. Vbi in delubris, per imitamenta pietatis, ante altaria
 cernuus; Clerum in speciem venerans; in ornatum tem-
 plorum superflua peristomata transcribens: vbi domi, in-
 ter commensalium greges, ariolos super futuris scrutari; sa-
 garum praestigijs totum se dare; & cuncta bacchanalibus,
 quam sobrijs consilijs propiora, agere. Commisereri, in-
 dulgere, palinodiam ad vsq; e mentitis lachrymas canere;
 post indignari, furere; & aut saevire ipse, aut atrociam manda-
 re. Prothæo mutabilior, aliquando patens omnibus; nunc
 austerus, & conspectu arcens; modo immodicè blandus,
 mox poenitenda praecipiens. Cum ex omnibus quaecunq;
 iussisset fecisset, plausus vulgi, & publica lætitia seque-
 tur. Hæc, Kijovia prima vidit, & mirata est: quæ florenti-
 bus Principum Rusiæ rebus, Metropolis gentis, ante Leo-
 polim habebatur: prosperis ipsa suis, vel cladibus famosa.
 Olim urbis cum præmijs amplitudinem, septem dierum
 circuitu constitisse, Annales tradunt: nunc, maceries tantû,
 & rudera, antiquæ magnitudinis vestigia ostendunt. Ad-
 iacent Cænobio Zophiæ, Dynastarum gentis *Sepulchreta*;
 prout quemq; heroica virtus, vel vitæ integræ actæ opinio,
 in cultum superstitiolæ posteritati insinuavit. Angustum
 17. Piecza- intra specum vestibulum ducit; ex quo, in ima progressus,
 declivi gradu. Tetra intus solitudo spirantibus auris; ac,
 qui introeunt, attentè custodiendæ faces sunt, ne vento ex-
 tinguantur; nam, ex labyrintho illo, filum Ariadnes non
 educit. Miranda sanè cryptoporticus, in flexuosos an-
 fractus sinuatur; operis fornicem, ipsa fabricante naturâ;
 qui multi ævi patiens, nullum vitium, aut ruinam, à tot sæ-
 culis

culis minatur. Illuc videre est, per obvios calles recuban-
 tia humana cadavera, pleraq; integro vultu, & nusquam
 1649. vetustate adefis; nisi fulicaret nigredo, corporum artubus.
 Aicetræ loci monstrant ista, & dum ignota miramur, frivo-
 lis narrationibus onerant exquirentium credulitatem.

Bellum interea, acsi insecta, quæ per hyemem intermori
 solent, torpebat. Cum Smiarovius Regis ad latus Chmiel-
 nicij Internuncius, pacem componi posse identidem scri-
 ptitaret; simulatione delusus: aut quia vera promere peri-
 culosum sibi (prout evenit) arbitraretur. Equidem Rex,
 haud expectato Coronationis actu, præmiserat Kisielium,
 Bracławensem Palatinum, componendis in nomen suum
 Vkraynæ motibus. Ivère simul additi Palatino collegæ,
 sub nomine *Commissariorum*, Albertus Miaskovius Leopo-
 lienfis Succamerarius; Gregorius Kisielius Novogrodenfis
 Vexillifer; ac Iacobus Zelini Bracławienfis Pocillator: qui,
 adulto Ianuario, Kijoviam, locū colloquio per literas Boh-
 dani destinatum, mox Pereaslaviam evocati perrexere: pri-
 mō non inhonorè accepti, & multa grati adventus in speci-
 em testificatione. Ast, dum super enuntiandis quæ adferret,
 admissionem requirunt, locum in publico foro præscripsit:
 haud capacia ædium conclavia caulatus: revera, ut vulgo
 simulq; externis, dignationem suam iactaret. Commove-
 rat magnanimos viros rei indignitas; nisi Palatinus mulcē-
 dam ferociam dictitans, vix persuasibiles Collegas eo in-
 clinasset; ut de loco nihil ambigentes, tractando negotio
 accederent. Offerebantur primo loco dona; Vexillum Re-
 gio nomine inscriptum: Clava, commissi Præsidatûs Zapo-
 roviani insigne; cum diplomate in eam rem authentico: a-
 dijiebatur transactorum amnestia; Regis favores; aliaq; ex
 usu præsentis: Palatino, ut erat raræ facundiæ, dona verbis
 cumulate. Qui dum in rem verba facit, multitudo in con-
 cionem vocata, adeo inconditis clamoribus infremuerat,
 ut nec Oratori finiendi, nec Duci suo respondendi vices
 deferre pateretur. Oggerebat maximè Dzedzały. *Quid*
vos

Miasko-
wki.
Kisiel.
Zelinski

1649. vos Lachi (inquit) sub hoc crepundiorum fūco, nobis frænum imponere satagitis? ut admissō inconsideratē iugo, inexcussū posthac sessorem patiamur. Facebant ista melle delibuta dulciaria, armis non verbis agere expedit; habetote Poloniam vobis, Vkrayna Cosacorum esto! Egrè dein fremitu sedato, quæstus nonnihil Dux præreptam sibi respondendi necessitatē; de clementia Regis indubitanter; de erratis Cosacorum modicè ac velut excusando, pro pace ambigūe differuit: quominus eo in negotio aliquid certi statueret; Tribunorum causatus absentiam: nam, prout pleno Comitio Commissarij mitterentur, ita ad summam pacis conducere; ut, quæ afferant, vniuersis Cosacorum legionibus exponerent. Responsum certè, in rem præsentem atrox, & velut ab insultante ludibrium. Poenituit tandem præcipitanter collatorum donorum; magna spe ut asfolet, cum bono eventu, haud congruente. Accedebat indignæ tractationi, quòd Commissariorum hospitia distinctim attributa, circumstarent exploratores, probra ac scommata ingerentes: famulitij transfugia, præcipuè Iarmolovicij cuiusdam, qui Palatino ab epistolis, eoq; arcanorum conscius, non sine discrimine Herum deseruerat. Exacto ita semestri, compellatur Wyhovius specie obsequij rerum arbiter; ut, si in pacem leges displicerent, saltem honesta missio Commissarijs tribueretur. Diu is nihil agere visus, quoad tandem ut ad valedicendum, Ducem adirent effecisset. Vbi congressi, hic Miaskovius ingenuè. Quia ita Dux Zaporoscensium nullo responso, grandi temporis iacturâ, detineret Reip: Commissarios? (quæfivit,) seu pax displicet, seu bellum denuntiandum est expediendos; vel quòd etiam apud Barbaros nefas, indebito manciparet carceri? Quâ insperatâ quæstione pulsatus, stetit immotus diu, & silens, donec velut emerſo ab admiratione animo, sublatam ex mensa schædam, Palatino porrigeret, eiusmodi capitum,

Puncta

In gratiam Serenissimi Regis.

1649.

Nomen, memoria, & vestigium Vnionis, qualatè Russia patet, non esto.

Romana Religionis templa pro tempore existentia sunt, soli PP. Soc: JESV exesto.

Metropolitanus Kijoviensis, ponè Primatem, in Senatu Regni, locum habeto.

Russia dignitates Palatina, Castellana, aliq; ritus Graci Terrigenis tribuitor.

Exercitum Zaporoscensem, auctâ per omnem Vkraynam militiâ, libertati pristina restitutor.

Cosacorum Dux, à suprema autoritate, id est Sac: Reg: Majest. dependentiam habeto.

Gens Iudaica, in omni Russia ne compareto.

Hieremia Wisniowecio regimen Exercitus, ne mandato.

Quæ si acceptata, & ex fide præstita fuerint, vniuersalem pacem fore; transigenda mox circa Pentecosten Commisſione, concludendâ. Hæc ille author & arbiter paciscendi.

Quâ fortunæ ludibria?

Fessos heri duxit boves,

Dat magnis hodie iura Quiritibus.

Legit contractis humeris Palatinus scriptum, ac altum suspirans, Collegis legendum transmittit; quibus mutuo se, respectantibus, ad Bohdanum conversus. Non considerare videris futura, Dux Zaporoscensis, præsentium obventu, ac tuo, vel nostro Fato occacatus, fortunam tantummodo respicis? quæ cui ancillatur addictius, eo deserit turpius; vitro perlucido simillima, sed levi casu frangendo. Crede mihi, si tibi militiæq; Zaporoscensi consultum vis, tuæ te felicitatis satietas teneat, ne vnius alteriusvè prælij successum, bello pessundes. Desere ambitiosa, incumbere profuturis. Nec tantisper annitaris perditum Poloniam ire, quàm servare Russiam. Nunquid enim dissociatis, Polonorum viribus, eandem quam tueri profiteris religionem, ab insultu Turcarum, aut Scythica rabie, defendes solus? Minime?

1649. nime? erudierunt te anteacta? nosti, quid Ottomanus, quid Scythæ meditentur? Cordolium illis, deductas in Bessarabie campes-
tribus colonias; oderunt in contiguo viros, & arma; nec, nisi radicitus exstirpare Russiæ gentis nomen, satagunt. Præstitam illorum sub consociatione armorum operam, nunquid Orientalis Ecclesiæ rituum causa, susceptam reris? nunquid Cosaci nominis amplificandi studio? Fortunæ experimentum faciunt? si Poloni non successerint profligandi; in Cosacos gentem limitaneâ, in Roxolanam sobolem, veteribus novisq; odij causis, vim & ferociam exercituri. Nos interim confodimur invicem, Poloni, & Cosaci, Lithuani, & Russi, ac mutuis cadentes vulneribus; ubi cognatum ferrum utrorumq; vires exhauferit, opprimenti Barbaro faciliores prostamus. Meminisse debes, rem esse tibi cum Rege potentissimo; qui, quò nunc clementius agit, tantò mox acrius in ultionem sprete Maiestatis insurget. Dum itaq; velut Iris è calo, prompta erroribus indulgentia Principis, nuntiat fœdus populo suo; cohibe & tu nimiam fiduciam; reiectisq; irâ ac spe, fallacibus bellandi authoribus, oblatâ clementiâ per occasionem utere! Si temnis, religionis gentisq; Roxolanæ excidium, tibi imputabitur! Zelo dicentis, aut stimulante conscientia, illachrymâsse Chmielnici fertur; nisi fortè simulatio suberat, eruditus in fletum quando vellet oculis. Præstolantibus dein respondit. Modo inculcata tutela à se sumpta arma; retinenda, donec vita cum libertate steterit: aut mors servitutis præoccupet. Fortunam suspectare ut lubrica est, æquitati causa fidere, quâ prævalet. Quantum ad Regem, eum uti Dominum venerari: Proceres Nobilesq; odisse, & nusquam amicum semper infensis. Qui tamen, si renuntiant hostilitati sincerè, faciles in pacem leges fore: si implicant, sibi apertum bellum, dolosa tractatione tutius. Adjiciebat, ut Turcæ patrociniis firmus, ut iuratis Scytharum armis invictus, omnem deniq; viciniam, pro Cosacis voto, aut palam stare: insuper, OEcumenici Patriarchæ svasu & benedictione, in belli continuationem vrgeri. In eiusmodi tonitrua, modo fusus lachrymarum imber, desinebat. Cæterum, cur tam obstinatè Re-

giæ clementiæ illicia spreverit; constitit causam fuisse, quòd redux Constantinopoli Dzedzały, oblata Turcæ in subiectionem cum tributo Russiæ pretium legationis tulerat: mandata ab Aula illa, ad Silistriæ Præsidem, uti arma viriq; quando Cosaci indiguerint, submitterentur. Patriarcham quòd attinet, non OEcumenicus ille (quem titulū, Constantinopolitani Patriarchæ perperam usurpant) sed minor aliquis Præsul, nomine Eudoxus fuit. Qui censuris à sede sua exactus, à Moschis ubi diverterat pro lapide scandali habitus; ad Cosacos demum, talis pastor ad tales oves venerat: dignum patella operculum. Aderant homini, ætas inclinata; versatile ingenium; linguæ promptitudo; & ex characteris reverentia, autoritas. Hic Chmielnicius à Zamoscio reducem, Illustrissimi Principis attributo titulo, quo gnaviter concutiendæ incumberet Poloniæ, Patriarchali benedictione stimulavit: rerum ab eo gestarum, magnitudinem, ad Constantini Magni encomia, indignissima comparatione extendendo. Humana ingenia sæpe se gloriæ avara sunt, quid si suggestio improba, calcar in illicita addat, ac oleum affundat igni: ut fecit impostor iste. Imò suetâ Apostatis audaciâ, divinis in sacra Æde operatus; Chmielnicius, non petentem, neq; poenitentem, imò nedū edormitâ crapulâ, ab omnibus conscientia nævis, patratis, seu patrandis, abusus Sacerdotij clavibus, absolvit: ac, renuenti, panem Mysticum porrexerat. Insuper, eundem, cum abducta Czaplificij vxore, etiam tum absente, verbis ritè conceptis, matrimonij vinculo copulavit. Hæc palam Pereaslaviæ, Commissarijs Reip: præsentibus; Moschi Legato, viro gravi, adstante: circumfusus passim Cosacis, & plaudentibus.

Abituri Commissarii duo in gratiam Regis, à Chmielnicio præstanda requisiere. Primò quidem, ut describeretur linea, neutri parti ad exercendam hostilitatem transgressibilis; quâ, velut constituto limite, Polonorum æq; ac Cosacorum legiones, immotæ subsisterent. Tum, ut Captivos ergastu-

abusus Patriarchæ
ni: Patriarchæ

1649. Koniecpolski.
Potocki
Czarniecki.
Grodzicki. ergastulis solveret; non alio magis specimine, quam si Con-
cives dimittit; fidem suam Reipub: probaturus. Ij erant,
Koniecpolius, Potocius, Czarniecius, Grodzicius, alijque,
quos antea actis praelijs interceptos, servili carcere detinebat.
Et primum quidem, haud gravatim concedere visus; pro
eliberandis captivis, preces omnino aspernabatur. Ad quæ
iterum Miaskovius. *Captivos dimittere, quæ Christianis pie-
tas est, ea Barbaris humanitas vocatur; nec ullam adeo effera-
gentem reperiās, quæ eiusmodi beneficium neget: ut quandoq; re-
cipiat. Se, in Turcia legato, ab Himbraimo Imperatore capti-
vorum, permultos, non ex trivremium solummodo transtris, sed,
ex ipsis Palatij penetralibus, in gratiam Regis Vladislai dimis-
sos eduxisse: Regem quoq; pari amicitia tesserā, cum Turca cer-
tasse. Nunc, à subdito, eoq; recentibus Regis beneficijs obruto,
Cræes interceptos detineri; non indignum modò, sed nefas esse.
Quos, si omnem humanitatis sensum pectore exclusit, vel in gra-
tiam Regis dimittendos moretur, lytro saltem in antecessum e-
xolvendo, liberari patiatur.* Ad quæ ille. Frustra dispendiū
verborum fieri, abutū concedi hospitibus, captivis vincu-
la subeunda; Commissionem deinceps ad Russavā, ita in-
stituendam, si prius Czaplicius deditur sibi; quo: nisi subdu-
cto fomite, flammam belli extinguere non posse. Ita tum
Commissione illa, primò intuitu facilis, tractatu dura, eventu
tristis, finem propè contumeliam habuit. Reperio in Cō-
mentarijs, eo vsq; solertem Palatinum; ut Erasum Czar-
notam, in spem Præfidatus Zaporoscensis erigeret; si consi-
lia belli foventem, & regentem Chmielniciū, quā in vul-
gus valuit popularitate, subrueret. Cū palam esset, ani-
mo violentum Czarnotam, nec Bohdano in summam fidē,
nec Polonis vndecunq; amicū: vndè plus spei, illuc ani-
mum conversurum. Caruisse successu molimen, eventu
ostendit; imò quod tentatus Czarnota, consilium non pro-
diderat, salutare Commissarijs fuit. Enimverò, nihil nō ten-
tatum à Republica procurandæ paci; nihil omissum à Re-
ge, quominus prospiceret sanguini subditorum. Ast repu-
diant

1649. 1649. diant illi favores Regis, contemptui habent, immensum pa-
candæ Patriæ zelum, rebellionis chorago, depresso & hu-
mili loco se stare opinante, nisi supra Cives & Remp: teme-
rarium caput extulisset. Improbæ temeritatis causam,
illi plebs imputavit, ille plebi.

Regredientibus Commissarijs iam ubiq; classicum inso-
nabat, vniuersa tumultu perstrepete Russia Harasko. Ostro-
giā invasam diripuerat; Polesiam Krzywonoſſi iunior, po-
pulabatur; Podoliam quā submontanus tractus, plebs se-
ditiosa sub varijs ducibus concutiebatur. Samuelē Coreciū Dux Ko-
recki. sui subditi, in Fortalitio Korecenſi obsederāt; & nisi maturè
convocato, quem alere mos ipsi milite, periculo se forti-
manu eripuisset succumbendum fuit. Ac, quominus ipse
Kisielius Palatinus Huszczæ oppido proprio ex itinere V-
kraynenſi respirans, discrimini se subduceret, citis Wyho-
vij literis admoneri debuit. Additum ab ipso Chmielnicio
præliminare, Internuncio Regis Smiarovio, nullo probabi-
li crimine, aut iurisdictionis titulo, ne virili quidem morte, Smiarovia
włki.
subtus glaciem in aquas præcipitato. Cædis causa, ob scri-
ptas Zyferarum notis literas, quibus arcana consilia pro-
dere insinulatus, nec convictus: vel si maximè factum li-
queret, incompetente contra ius gentium iudicij, ac suppli-
cij forma. Vbi belli resurgentis rumor Varsaviā perlato,
Rex Firleium citis literis admonitum, attendere rebus ius-
sit; ut non ultra descriptam lineam inferret, neq; intrā, ho-
stilitatem pateretur. Confestim ille contractis quæ spar-
sim hybernauerant cohortibus, imminetia avertendi, con-
siliū, agitavit. Tardiùs quidem commeabat miles, mu-
tatione imperij, necdum obsequio, ac disciplina imbutus,
ut severioribus edictis, poenas in pigros, nisi festinarent Du-
ci decernere necessum fuerit. Id quippè vetus militaris
imperij arcanum, percommode rigore, aut notabili cle-
mentia, regiminis primordia initiare; cū remisso Duci
authoritas decedat, austero per omnia obediat miles.
Landzkoronius Triumvirorum alter, quidquid turbarum
P circa

1649. circa montana Podoliae impigre repurgarat, plus ultra ausurus in seditiosos, nisi invitatorijs Collegarum lueris, ad corpus Exercitus acciretur. Inter hæc, è re Firleio visum, populatoribus Horynij amnis traiectu arcendis, Zaslaviam præsidio Castrisq; insidendam præripere; quam Doniec ac Taborenko rebellium antesignani, in oculis eius invadere nitebantur. In hos ergo expedierat, donec ipse signa movet, Suchodolscium Litinensem Præfectum cum ala Ostrogiana, qui non longè pervectus, explorato hostium itinere, intra proximæ sylvæ latebras suos abdit; supervenientes Cosacos, fessos & imparatos aggressurus. Ast, fors tulit, ut eandem sylvam stativis in noctem commodam peterent Cosaci, quorum antecursores, in pugnam provocantes rarus adesse Suchodolscius, facile vagos dispulit, ac dispallatos ad usq; carraginem insecutus. Ea vero superabat vires expugnanda; unde Firleius requisitus, per noctem submiserat auxilio Kłodzinum, Kossakovium, Rozniatovium, Strzyzovium, turmarum Præfectos, cum DCCC Sclopigeris, qui summa vi nec minore periculo disrupta carragine, etsi rebelles ad meridiem se acriter defenderant, quoad pars in fugam pars in cædem impellerentur. Ad vnum omnes deleri potuere, nisi Sulzence oppidum non intutum fugitivis receptaculum præbuisset. Septem è nostris intercepti, Kłodzinus, Leszczynij, ac Lukovius Witovij Optiones, non leviter sauciati. Ita disperso præcursorum agmine, afferebant passim nuncij Chmielnicium tota virium mole adventare, quem alia atq; alia suorum agmina prægrederentur. Hic in statuta fuit deliberatio; utrum Camenecum subire expediret, quod valido sui munimento, omnem belli casum sustinere iudicaret; an Leopolimæ ubi accursu cohortium vires supplerentur. Sed obtendebat Firleius mandata Regis, omni connisu intra Wolhyniam hostem sustinere iubentis; pervicitq; eo maximè intuitu, ne in obliquum latus quò Camenecum est, adducto Exercitu, vacuæ defensore Provinciæ populationibus aperirentur.

Permo-

Suchodolski.

Kłodzinski.
Kossakowski.
Rozniatowski.
Strzyzowski.

1649. Permovebat quin etiam, si in meditulum Wolhyniæ deflectunt, Wysniovecio, Koniecpolioq; (qui Firleiana imperia haud quaquam æquo animo subituri credebantur) in societatem belli pertrahendis. Quippè Præfecturâ militaris alteri delata, non æmulum magis quam militem exasperabat, alium Ducem quam qui pridem meruisset, obrudi indignantem. Firleius præterea quia à dogmatibus Calvinii, alienaverat potiores; ex diversis causis contractum odium, prætextu religionis velantes. Verum orta inter excellentes animos æmulatio, facile imminentium consideratione sopiri potuit: cum Firleius in commodum tantum Patriæ delato munere usurus, honorificis nuncijs pertentatos Heröes, in communionem gloriæ laborisq; invitaret, officiosè promittens regimine Exercitus decedere: rursus alter iudicio Reip:, ac ætatis ratione, dignationem illam recusaret, moderato animorum certamine dissidium finiebant; Wisniovecio ac Koniecpolio cum ter Mill: veteranorum Castra ingressis.

Aderat è vestigio *Istan-Gereus*, Tauricæ Princeps, immensas Tartarorum seu Scytharum, (ita namq; in contextu Historiæ vocabo) copias trahens, quæ ultra C. Mill: tunc censa sunt. Præter Budziakos quippè Perecopitas, Nohaios, ac Dobrucenses, & quæ alia serperastra in vastis Bessarabiæ campis stabulantur; è semota Colchide Piatyhorcios, Czercassios; etiam Rumeliensium Turcarum sex Mill: addiderat Silistriæ Præses; tum licentiosa Karaïssorum vtriusq; Moldaviæ signa, visebantur. Cosaci dehinc supervenere agmine prorsus innumerabili: quod tamen XVII. legionibus comprehendi cognitum. Ex his prima Czernohrynensis, ipsius Chmielnicij Prætoria. Circassiensem ductabat Woronczenko; Pereaslaviensem Loboda; Karuoviensem Kuthak; Bracławiensem Neczaius; Białocerkwianū Hyra; Humanensem Stepka; Corfunensem Mrozovicius; Kalnicensem Eustachius; Hadziacensem Buršaius; Mlioviensem, Łochuicensem, Rumnensem, Nizinensem, Ostrensem,

P2

sem,

1649.

Hann.
Krymski.Budziaki.
Perecop.
Nohai.
Dobru.
cze.
Piatyhorcy.
Czerkieszowie.
Karaïsszy.

1649. sem, sui Tribuni: conduxere; onerosa nedum campo, sed & paginæ nomina. Oppidatim illi vicatimq; in turmas, nullo pretio lecti abeunt, ubi accrevit ex promiscua turbâ numerus, legio componitur; cui Dux, Tribunum imponit, *Assawulas* id est legatos, ac Centuriones, ipsi sibi ex audacia notos, deligunt. Cohortes millenis contubernali-
bus & amplius constant, hoc bello præsertim, quarum sexdecim quandoq; vna legio recipiebat. Etsi in componendo legionum corpore, manipulorum ac turmarum ordo non servetur; quo ex pluribus aggregati, hinc suas phalanges æstimant, dicuntq;. Fidem certè superat numerum præsentium, ut ultra CC. Mill: oppugnandæ Poloniæ venisse crederentur. Ad universale quippè classicum, genus omne Ruthenum sub signa convolaverat: vnde prostabant exinanita viris oppida, vacua municipia, deserti penates: carebant mappalia agricolis, artificia operarijs, domus privatae, præter sequiorem sexum habitatoribus; vix quæquam imbellibus annis, aut effæta virium ætate, à bello immunem reddente.

A Zaslaviâ demum, post subitaneos congressus, Zbarazium ventum; Marathonem certè, aut Thermopylas Sarmaticas: quod in tractu Wolhyniæ situm, cognomini Zbaraziorum familiæ appellationem indidit. Ea, bello ac pace inclyta, aliquot sæculorum intercurso viguit, donec in Ianussio Cracoviense Castellano, ac Chrystophoro Comestabili Regni, improvido utriusque Fratrum, cælibatu, lineæ ramus deficeret penitus. Etsi Zbarazij hæreditas, item in agnatos Wisniovecios devoluta, Dominos loci, Korybutos, in hanc diem agnoscat. Orientem versum, monticello Arx superstat; infernè oppidum situm iacet; fossa & ligneo sepimento circumductum. Hic Castra meridiem versum metata sunt, ex dimenso Christophori Przyemscij, ob militaris OEconomiae peritiam, armamentario Regni Præfecti. Non sinam præcipuos legionum Turmarumq; Ductores, ea obsidione præsentis, innomina-

Przy-
iemski
Arm.
Præfect

tos

1649. tos abire; quò recensitis nominibus, excellentissimi argu-
menti scœna, fidem plenius mereatur ad posteros: vel saltem irrepremiatæ virtuti, ex perennitate famæ maneat solatium. Exercitus is, in quinquepartitum agmen distingu-
ebatur. Primum erat Andreæ Firley Castellani Beżen-
sis, Trium-virorum potioris. Sub hoc merebant ipsius Præ-
toria, Andreas Sieracovius Campestris Regni Notarius, Caroli Ducis Corecij sub Dougierdo, Marchionis Myszkovij sub Trzebinio, Radzieiovij Łomzensis Præfecti N. O-
ptionibus, Hastatorum cohortes. Post hos Arquebuseri dicti, nempe Kłodzinij, Dęmbinij, Pogorscij, Pigłowskij, Kobierzycij, Iastrzebskij, Mycielskij, Tomicij, Skorzewskij, ac Vnuskos, signa. Loricorum turmas (alias *Panczerne Roty*) ducebant. Piafoczynij duo, Succamerarius, ac Præfectus Nowogrodensis, Kossakovi Subiudex Bracławiensis, Hulevicius Zwinogrodensis Præfectus, Czetwertynius, Rozniatovius, Strzyzovius, ac Hołubus: claudebant Desultorum manipuli novem, ducentibus Stephano Oborscio, ac Smoguleccio. Alterum agmen Landzkoronij Camenecensis Castellani, in quo præibant Regium Vexillum sub Kłobukovio Pro-Tribuno, Landzkoronij ipsius sub Mysłiszewio, Lubomirij Minoris Poloniæ Generalis sub Niepokuczycio, Lubomirij item Sadecensis Præfecti sub Raiec-
cio, Kalinovij Metatoris Regni sub Sokolnicio, cohortum Vice-Præfectis. Loricorum deinde Ductores, Alexander Zamoscius Supremus Excubiarum Præfectus, Georgius Kisielius Novogrodensis Vexillifer, Koniecpolius, Mellefcus, Dulzynscius, Vieyscius, Falbovius, Raieccius, & Wiazievicius, ac cum Suchodolscio quatuor Ostrogienfium, Ordinatorum signa. Ad hos pertinebant Corffij Germani Equites. (Raytrovie,) tum & Desultorij sub octo signis; binæ item peditum legiones, sub cura Przyemscij armamentario Præfecti. Tertium Ostrogæi Pocillatoris Regni, quinque hastatorum signis componebatur. Eidem Adam Sieniavius Leopoliensis, ac Marcus Sobiescius Crasnostavi-

P3

ensis

1649.

I.
Firley.
Sierako-
wski.
Doug-
ierd.
Trzebin-
ski.

Kłodzin-
ski.

Dęmb-
iowski.

Pogor-
ski.

Pigłow-
ski.

Kobie-
rzycki.

Iastrzeb-
ski.

Myciel-
ski.

Tomi-
cki.

Skorze-
wski.

Vnu-
sko.

Piafoc-
zynscy.

Kossako-
wski.

Roznia-
towski.

Strzyzo-
wski.

Hołuba-
ski.

Oborski.

Smogu-
lecki.

II.
Landz-
koron-
ski.

Kłobu-
kowski.

Mysłisz-
ewski.

Niepok-
czycki.

1649. ^{1649.} ensis Praefecti, inclyti Heroës iuncti, præter cohortes hastatas, sexcentorum Militum manum proprio ære, aucto-
^{Raiecki.} ratam ductabant. Lubomirij item Comestabilis Regni sub
^{Sokolni} Puzovio, ac Brestensis Praefecti, Szczavinij sub Chomento-
^{cki.} vio Optionibz. Iungebantur Loricati. Hieronymus Zbro-
^{Zamoy-} scius Prasnysens Capitanus, Carolus Potocius, Ioannes
^{ski Excu-} Sokolus, Ioannes & Gabriel Axakovic, Comorovius, Po-
^{biarum} niatovius, alijq; præsignes viri. Septem præterea Denhoffij
^{Praefecti} Desultorum manipuli, & tria Hungarici peditatus Vexil-
^{Kistiel.} la comprehendebat. Quartum Hieremiae Ducis Terrarum
^{Melle-} Rusiae Palatini, cui aderant, Nepos ex Fratre Demetrius
^{szko.} Wisniovecius. Prætoria Hieremiae sub Baranovio, Zamo-
^{Duszyn-} scij Calusienensis Praefecti sub Serebryscio, Demetrii sub Li-
^{ski.} biszovio ad Mill: præterea selecti militis sub diversis ducto-
^{Vieyski.} ribus, secum in Castra conduxerat. Etsi tum maximè exu-
^{Falbo-} rus per bellum facultatibus. Quintum Alexander Koniec-
^{wski.} polius Vexillifer Regni duxit. In quo præter primipilarè
^{Raiecki.} sub Wyzycio cohortem, septem *Quarcianorum* numerata
^{Wiazie-} levioris armaturæ signa; sub ductoribus Zachwilichovio,
^{wicz.} Ielcio, Kalinio, Dziko, Ratovio, Cetnero Golinscio. Insu-
^{III.} per Aulicus eiusdem Comitatus, ad trecentos ex fortissimis
^{Ostroro-} luvenum constabat, cum CCCC Desultorijs, ac gemino
^{gi.} Hungarorum peditum Vexillo. Quibus ex privato pecu-
^{Sienia-} lio stipendium, in publicum usus. Haftenus innotuit no-
^{wski.} menclatura ad Zbaraziū obessorum, quorum virtuti præ-
^{Sobie-} mium æternitas. Certè numerus bellatorum ad novem
^{ski.} Mill: vix extendi poterat, cum XII. Mill: in apparentiam
^{Puzow-} censeretur: sueto militiae more, prægnantes Matriculas æ-
^{ski.} rario obtrudere, raro apud sterilia signa milite, & depascen-
^{Chome-} dis hybernis, quam condensandis Ordinibus frequentiore.
^{towski} Ineunte Iulio Sierakovius Campestris Notarius, adven-
^{Optio-} tui hostium explorando præmissus ab involantibus Scythijs
^{nes.} funditur, ad ipsa propè valla Castrorum reiectus; adeò vi-
^{Zbrocki} olenter, ut in conspectu aliquot è nostris obtruncarentur.
^{Potocki} Hinc præfagium mali ominis. Etiam Firley pedestre Ve-
^{Sokol.} xillum,
^{Axako-}
^{wie.}
^{Komo-}
^{rowski.}
^{Poniato-}
^{wski.}
^{IV.}
^{Wisnio-}
^{vecij P.}
^{Deme-}
^{trij Dux.}
^{Barano-}
^{wski.}
^{Serebry-}
^{ski.}

xillum, in ipso Prætorij vestibulo hærens, fulmine tactum
fuit, contusi manubrij fragmento proximo excubatore exa-
minato. Sed perversum vatem metus agit, & ab erectis
animis temni talia, aut non adverti debent; non raro ina-
nia, sæpius falsa. Itaq; qui vnus modus salutis superfuerat,
ad datum tubæ signum, omnes certatim muniendis Castris
concurrerant: pedite in primos labores vocato, mox Eques,
non modo obire vigilias, insistere campo, exploratum ire:
verum etiam excubare pro vallo: deniq; rutris dolabrisque
admota manu fossam & aggeres, quasi non nova & mira-
gerebat. Surgentibus ad regulam operis, distribuun-
tur stationes (*Quartera*) Tribunis, ut designatio tulit tu-
endæ.

Hoste ubi adest conspecto Poloni, à vallo & Castris, in
campum & equestre certamen sese expediunt. Vidisses pu-
fillum Davidem contra Goliath fundam aptare; aut Trecē-
tos Lacones quos miratur antiquitas, adversus Persicas
Xerxis myriades, accingi. Fortè legionis Wisniovecianæ
currus, at vet9 Zbaraziū hæserant; in hos recenti, sed qui
acerrimus esse solet impetu, Scythæ incurrere: non modo
præda, sed & sanguine, in primo belli præludio, (vnde illis
in eventum, vaticinium ducitur) imbuendi. Ibant nostri
composita Carragine, cui ducenti pedites, & bina signa E-
questria præsidio errant; spreto assilientium conamine,
militari via, ad suos tendentes. Cum Hieremias, neces-
sitate suppetias ferendi impositam ratus, in digressum ob-
struentes Barbaros movet, quem mox & Koniecpolius se-
quitur. In rem fuit concitato gradu, innoxios reddidisse
hostilium sagittarum ictus. Collisi utrinq; certant acri-
ter Scythæ truci clamore ac missilium procella: nostris vi-
cissim exerto ferro, & brevioribus sclopiis è vestigio hunc
submoventibus. Ast exiles Polonorum globos, velut Eu-
rypus aquas, hinc indè supervenientes Barbari multitudine
sua hauriebant. Nam, etsi in conspectu nostrorum præ-
liantium ardor: præsentis tamen auxilio erigere promptū
non

1649.

Libiszo-
wki.Cholo-
niewski.
Zuk.v.
Koniec-
polij.Zacwill-
chowski.Ielec.
Kaliniski.Dzik.
Rato-
wski.

Golinski.

Cetner.
Wzy-
ski.

1649. non erat, ne immensæ hostium copiæ, tenuē aciem in succursum distractam, circumgrederentur. Attamen Zamosciana ac Lubomirsciorum duæ cohortes, in latus pugnantium obliquè immissæ, nonnihil submoverant prævalentes, ut tandem Wisnioveciani animo ac imperu resumptis, eā se indagine expedirent. Etiam à Castris in confertos machinarum displosio instituta est, efficaci incidentium pilarum successu, ut hostis celeriter dispersus, cadente Calnederio Hani quæstore, desperatæ Carragini viam recedens aperuerit. Desiderati ex Koniecpolianis Ratovius turmæ ductor, Offovius, Czarnovius, Bromirscius, &c. Ex Wisniovecianis Rakovius, Omielinscius, ac viginti alij commilitones præter gregarios. Hic primus Bellonæ foetus; ita Mars fortissimum quemq; pignerare solet.

Rato-
wski.
Offo-
wski.
Czarno-
wski.
Bromir-
ski.
Rako-
wski.
Omielin-
ski.
Postridie, Chmielnicius sub diluculum, oppugnandis Castris se accingit, ac primò minarum prodigus, Scythis circumquaq; adequitans, oppidarum in Castris Polonorum epulum, mox se exhibiturum spondet. Nec mora, sequitur verba conatus, datur impressio, è quadraginta maioris modi Tormentis signum; (septuaginta omnino habuit) quibus commodius librandis, eminentes suggestus, circūposuerat. Claudebant accessus, ac vias militares, vndique disposita agmina, in coronam Castra ambientia; terribili oppugnationis apparatu, cum ex machinis fragor & telæ, ab hominibus, non nisi clamor, & minæ iacerentur. Apud Polonos ante discrimen silentium, vel quod decretorij actus. (occasiones militariter dicti) anxias mentes distineant; aut strenuitatis iudex modestia, omnem fervorem in futurum certamen differat. Non tamen Duces accedendæ militum alacritati defuere; ordinando vel excitando, verbis, exemplo. Scilicet. *Ut pondus in lance, ita causam in bello prævalere; illo ius & æquum propugnante, qui Deus Exercituum est. Quò maiori persungimur discrimine, eò amplior gloria, præmiâq; speranda. Ex contemptu periculi, & nusquā succumbentis animi magnitudine, militem vel ab hoste asinari;*

qui

1649. qui, ut nūc odit strenuos, ita mox, erit præco indomita virtuti. Ergone tantum Poloni, in equis viros agunt, quadrupedis latioris pedibus, non suæ virtuti confisi? utiq; & campum, & vallū, eiusdem generis glebam esse. Cur ad æternum obsidionalis coronæ decus, non ruerent ambidextri? Non quippè insolitum genti munimina tueri, Moschua, cor Septentrionis demonstrat; à Polonis infessa ac possessa, biennio dein propugnata. Quod verò pro retinendo alieno factum; id, pro gloria gentis, & tuenda qua etiam ignavis cordi est salute, facilius videri posse. Properat enim verò Rex, concurrat Patria liberandis; si modò viriliter, brevi desituram procellam sustinent. Si degenerant, quā fronte adventanti in auxilium Maiestati occursuri? quale à submissis in suppetias legionibus amicum salve recepturi? ubi inglorij agunt, & postquam Pilar ecianum probrum impunè abijci, more Romano decumandi. Contra insistentibus, servatæ Patriæ decus, assertam inter arma Principis Maiestatem, præmia ac obsidionales Coronas, imputanda: & quod superat, gloriosè ad posteritatem traductum nomen, aviternè mansurum. Talia erigendis animis sparsa, reliqua supplevit necessitas.

Detonantibus machinis, ab hoste in valla infestis signis iterum ardore ingenti. Quàm pertinax fuerit impressio, abundè pro rei memoria dixero; quòd, quā Ducis Firley Statio, superatum primo impetu vallum fuerit, in summo eius fastigio signiferis Cosacis, Vexilla expandentibus. Ast, respondit ferociæ propugnatorum virtus; antesignanis quò penetraverant obtruncatis; & postquam cruor fusus concitavit animos, prorumpentes Poloni, depulso ac confuso Cosacos, infestissimè perurgebant: ut, receptui signo dato revocari debuerint. Maius ea parte quā stagnum oppido subest periculum, quod nondum adulta valla dispici, & è fastigijs collium propugnatores numerari possent. Isthac Burlaius cum transf-Borysthenianis invaserat: Hungarico peditatu, cui loci custodia commissa, dum certamen intermissum censeret, aut, in aliena discrimina oculos vertit, remissiùs agente. Quo exitiabili incursu, planè loco potie-

Q

batur

1649. batur hostis, nisi Przyemscius cum suis accurrens, & decedenti signifero necem ense minatus, turpem abscissum aliquomodo inhibuisset. Eum, ut quisque alacrior non expectato imperio, secutus, etiam lixæ turmatim accurrentes, plenum discriminis assultum repressere: demum, ut nimium audax Burlaus, & apertus ingruerat; ita mox, maiore vi & haud fallentibus ictibus tractatus, locum deserere cogebatur. Subsidio huic ibat cum Equestribus turmis Mrozowicki, & si maturasset, omnino periculum geminaturus: sed iam confusis Burlay ordinibus veniens; etiam iste inter-scisso à Koniecpolij Equitatu regressu, haud prosperius rem gessit: cum præter cæsos non paucos, plurimi suorum, voragine stagni sorberentur. Eo conflictu Theophilus Raiecki, Lubomirij Optio, egregia antehac militari laude; dum geminato assultu cohortem in hostes invehit, maioris pilæ ictu, calce pedis attrito, pugnanse quo delabitur. Non ante hostis incubuit gravius; non eum una cohors sustinuit generosius: repetebant quippe Commilitones strenuum Optionem, ne vivus ludibrio, aut interceptus scrutandis consilijs servaretur: instabant surripiendo Scythæ, donec vi maiore subductus, enormi diffracti cruris dolore, intra quatrimum non inhonora morte terminaverit. Etiam Poniatowij turmæ Præfecti, digna memorari virtus; qui, dum lapsu equi prostratum Mrozoviciam invadit, circumventus à Cosacis, multiplici in vulnere vitam posuit. Cæsar ex hostibus Burlaus senex, excursionibus in Pontum Euxinum famosus: ipsius namque ductu Synopen, Emporium Asiæ, invaserant Cosaci; ac pleraque eo autore patrata; dignior equidem meliore fato, si non contra Patriam pugnas-set. Multum hoc pertinax certamen hostium absumpsit, ad stagnum præcipue enormi strage; ubi, dum spatiofo lacu plurimi hauriuntur, cadaverum sanie taboque corrupta aqua, insalubris posthac potantibus Polonis habebatur.

Suppudebat dehinc Chmielniciū ludibrio esse Scythi, vanam ad Castra Polonorum invitationem ridentibus, ac

crebro

1649. crebro Hani hortatu, in non despondendum animum sugillari. Totus itaque in continuandum obsidium versus, quæ antiquo usu recepta, vel de novo reperta machinamenta, circumcludendis obselsis molitur. Ac primo, viæ obsidionalis tractum, multiplici fossarum flexu sinuatum aperit; per cuius tortuosa diverticula, ab ictibus securi Cosaci, tuto in valla mitterentur. Eiusmodi opera Aprobes, recens nomen invenere; latitudine non ubique æquali, sed pro oppugnantium numero, & usu, ampliata aut contracta. Eggesta humus fossores tegit; unde impunè iaculari, & subterranea opera, moliri. Hic viæ obsidionalis tractus, brevi propè valla accessit; ut non modo ictus, sed sermonem quoque iacere & excipere, promptum fuerit. Sub hæc, è circumpositis machinis indefinenter ictus dati, adeo crebra missilium procella, ut, superflui grandinis instar per Castrorum aream globi dissilirent. Multorum inde miserabilis secuta strages, cum plerique discerpti, alij effusis visceribus, aut truncatis membris semineces sternerentur. Christophorus Swarzewski, elimati miles ingenij, ac ex argutis iocis Proceribus familiaris; Trzebinus item Marchionis, Myszkovij Optio; Iagielnicus Zbroscij signifer; occubere: etiam, Zabkovius Bernardinorum instituti Presbyter, inter sacrificandum ad aram cæsus. Relictis itaque papilionibus, specus in terra effodi debuere; in quibus securior degentibus commoratio: tum, conopæorum lacinia per summitatem valli prætensa; quarum obiectu, liberior collimandi scopus erepta; vel, ut minus noxia tela mitterentur. Vicissim, machinæ nostræ par nocumentum dabant, librationum arte, & infallibili scopum destinantium efficaciam. Palmam tunc artis iaculatoriæ, è tubis rotulatis tulere, Butthlerus Centurio, ac Muchovecius è Societate Iesu Sacerdos, dexterima sclopetorum libratione ambo commendati; ut nusquam vano ictu displodere observarentur.

XVI. Idus Iuli, iterum oppugnatio, pari furore, maiore apparatu adornari coepit. Opercula seu lignæ moles,

Q2

(Cosa-

Swarze-
wski.
Trzebin-
ski.
Iagielni-
cki.
Zabko-
wski.

Butthler.
Mucho-
wiecki.

1649. (Cosacis Hulayhorody dictæ) ex crassis trabibus compa-
 ginatæ, pontes rotis tractiles, insternendæ fossæ tabulata,
 vallo superando scalæ, aliæq; in præsentem usum, sub ac-
 cessum operarum comportata. Sed maximè formidolosus
 suggestus, vnus è multis in eam altitudinem excitatus, vt
 ex eo, in meditullio Castrorum quidvis dispici, & destinatis
 ictibus facillè feriri posset. Omni aditu, (passus militares
 vocant) præcluso, pabuli inopiâ emori equos necessum e-
 rat; hinc, nonnullos altior perstrinxerat consideratio, vt in
 concilio militari propositum fuerit, quatenus incluso cum
 re armamentaria, in fortalitio Zbaraziensi quantum pedi-
 tum foret, equitatu abscessu consuleretur. Aiunt meden-
 di periti, vt, qui visu ægros alterius aspiciat oculos, com-
 municato & ipse vitio aspectu succumbat: idem ferè me-
 tus efficit, qui non vnus tantum subiecti motus est, sed cõ-
 municativus multorum. Verùm exitiabile propositum,
 discussit Hieremias, apertè & ingenuè loco haud quaquam
 decessurum se protestatus. *Iam verò (inquirebat) concessò*
Zbarascensis Castellæ angustias duarum legionum receptaculum
fore? Equitatum verò, vel aptatis Dedaleum in morem pennis,
circumfuso hosti ereptum iri? Tot verò egregios qui equis de-
stituti milites desinere, imò prodere fasne fuerit? Etiam fa-
mulitum Castrense, incolas oppidi aggressum turbam, si non alio
titulo, saltem quæ Christiani sunt, conservare necessum. Vt vt
sit, seu vitam decori, seu decus vita anteponimus, alterutrum lu-
cramur, si obfirmato in extrema animo, strenuè locum tuemur.
 Ad hæc iuniores Procerum, fortissimum consilium auctori
 gratulati, promptas in hostem manus, aut focianda morte
 pectora, invicem offerebant. Ac mox, dicta factis proba-
 vere. Obscurâ adhuc dum luce, Cosaci è regione quâ Za-
 poscios itur, impressionem tentaturi subibant, & quidem
 inobservati, quod sudum aëris nebulâ obscuraret: iamq; su-
 perato aggere sepimentum reuellebant, cum pedestris De-
 curio, cõmendæ annonæ in oppidum delapsus, vt ingru-
 entes advertit, succursui inelamavit. Pulsantur mox in
 subito

subito discrimine campanæ, accurruntq; miles, ac permistus
 vulgo oppidano, pugnat; donec Fedorenko impressionis
 Duce glande trajecto, vita hunc & in oppidum vis defice-
 ret. Verùm ad sublatum hac parte clamorem, Castra rursus
 omni virium mole, oppugnata sunt. Ruēbant tormen-
 ta fatales ignes, è quibus fumus, vel Soli diem eriperet. Cū
 sub meridiem insigniores, societate erumpendi condita,
 in pulcherrimi facinoris consortium, turmales quisq; sibi
 probatæ dexteritatis adsciscit. Memorabile spectaculum
 erat, dum prorupturi Herōes, tendendis commodius arcu-
 bus, manicas substringebant; ferrum & sclopos in ictus ex-
 periebantur; ac, levioze in pedestre certamen cothurno, mu-
 tuum se se in periculi contemptum, sui contemptores, ex-
 stimulabant. Prorupere dein, sibi quisq; Dux, sibi miles,
 ea invicti animi contentione, vt superato vallo repertos ho-
 stes adorirentur ac funderent: mox, per densissimos cune-
 os enisi, ad Vexilla vsq; adversæ aciei penetraverint; & quia
 eripere ea non ex usu erat, in opprobrium discerpserint.
 Neq; hinc indomitæ fortitudini meta. Quingenti illi, in
 ligneas moles seu Opercula impetu facto, submoti qui pro-
 pugnabant, tria incenderunt, ad cædem & excitatam flam-
 mam hoste attonito. Siquidem, eo fermè instanti, densis-
 simum imbrem profuderat cælum, tantâ repentinæ tempe-
 statis vi, vt latè patentem planiciem, aqua, palmotenus invo-
 lueret. Hinc mirum, cunctis imbre perfusis, adeo in pro-
 ptu fomitem igni inveniri potuisse; vel, quomodo eodem
 humore madidæ moles, tam facillè conceperint incendium.
 Auctor in erumpendum Hieremias, (etsi is, in ipso procin-
 ctu, cum Sieniavio tum ægro, auctoritate Ducum ab excu-
 su cohibitus) post hunc Sobiescius Crasnostavienfis Præfe-
 ctus, Demetrius Wisniovecius, Sierakovius, Potocius, Ko-
 niecpolius; ac, vt quisq; apprimè pugna, è nobili Commi-
 litio. Virtus & indoles Herōum, vt encomia militariū me-
 ruit, ita demum livorem concitavit; repertis è Magistratu
 bellico, qui fervidiorem impetum probarent minus; nullo
 condi-

1649. condigno indomitæ generositati pretio; irreparabili, si se-
cus alea caderet, partium iacturâ. Quippè, contemptu, nō
provocatione periculorum, firmitudinem animi æstimari;
& vbi non sunt decretoria prælia, à Præfectis militiæ, non
tam exempla exigi, quàm præcepta. Adeo, apud invidos,
nunquam suum constat virtuti pretium, temeritatem affin-
gunt fortitudini, formidinem excusant circumspectione;
& dum excellentissimæ virtuti invident, magno plerumq;
periculo errant. Sed fortium est agere, prudentū ratio-
cinari.

Parum armis proficiens Chmielnicius, rursū multiformis Prothæus vulpinatur. Vbi tela irritus voti hebetavit, colloquium poscebat; quæ vi non potuit, dolo assecuturus. Ac primo argumentum fraudis à minori ordiens, Kisielium Vexilliferum Novogrodensem, ac Zacwilichovium congregi sibi; cum quibus æquabili medio armistitiū sanciretur, poposcit. Præsto sunt isti, ambo noti noscentesq;
Zacwilichovius præcipuè, qui dudum Cosacorum *Commis-*
sarius, inter rigidam acrimoniam, & remissam facilitatem, studia eorundem promeritus; etiam Chmielnicio privatæ familiaritatis nomine illigatus. Hunc enimverò Bohdanus, obiter de statu obsessorum interrogatum, ut partes suas fortunamq; sequi vellet, crudus suavor sollicitavit. Erubuit protinūs talia dici sibi emeritus senex; requisitoq; vicissim, an quid maioris momenti, tractandum vellet? vbi & mero gravem, & nihil ad rem ingentem audit, obtenta missione, cum Collega abscessit. Tum demum quo scæna speciosius argumentum haberet, suadetur Scytharum Hanus, ad colloquium Proceribus Polonis invitandis; ut nimirum tanti nominis autoramento, haud diffiderent adesse. Quo nomine emissus Sefer-Cazius, Principem suum arbitrum dirimendæ hostilitati, offerebat ea lege: Si Hieremias ac Koniecpolius, beneficiū salutis ab eo Principe præsentibus peterent; id gloriæ Herōum, id incolumitati obsessorum omninò conducibile. Dilato in crastinū congressu,

gressu, Dei beneficium fuit, occultas astuti hostis insidias contingenter rescivisse. Quippè, instante nocte, duodecim è Firleiana statione contubernales, in marcentes somno Cosacos delati, obtruncatis plerisq;, tres vivos abduxerant; quorum vnus, è Prætoria legione Chmielnicij Signifer, Regis Poloniae cum ingenti Exercitu adventum, narrari retulit, ac mox venturum, à Chmielnicio præstolari. Quem, prævertendo periculo, finem obsidioni imponendum velle; evocatis militiæ Polonæ Proceribus, si prodeunt, nequaquā posthac ad suos dimittendis. Fraudem suspicari facillè fuit, ex suspensis pridie Sefercazy verbis, altum recondito dolo mitiora obtendentis. Cur namq; non Firleium aut Ostrogæum collocutores vellet, defæcatæ prudentiæ viros, & penes quos armorum imperium, iusq; statuendi esset? Fidem insuper faciebat, nullius ausi non capax Bohdani ingenium, in extrema quæq; discinctum, rursū per temulentiam secreti impatiens. Proin postera luce congressum exposcente Sefero, excipiebat Ianicius commilito, idioma-
tis ac moris Barbarici gnarus; Proceribus quos Scythia requireret, castris exire, ex lege militiæ, ut potè Præfectis Legionum, haud integrum esse; vel si maximè vellent, Ducibus ac Commilitio retentante. Verū proponeret ille colloquendi Thesim, si quæ ex vlu & commodo Exercituum forent, Proceribus à se relatum iri. Ad hæc, Scythia subira-
sci, spretamq; mutui colloquij conditionem ægreferre; maximè, quòd sponsioni Hani non crederetur indignat, post-
ponit velut imparem, ac campo abit.

Interea hostilitas vtrinq; exercita duravit, maximè è machinis continuata displosione. Andreas Sieracovius Cam-
pestris Notarius (quod officium inter potiora militiæ munia) dum fortè necessario digressui vallum subit, è tormento per spinam dorsi ictus: pari item fato Sielnicius, multo militarium dolore occubuere. Slugocius etiam Sienaviij Optio, enormiter fauciatus, ac Hieronymus Zbro-
scivus Prasnyensis Præfectus, dum honorem quem arma faciunt

1649.

Ianicki.

Sierakowski.

Sielni-
cki.
Slugo-
cki:
Zbroſki

ciunt sectatur, eodem mortis genere interijt. Cuniculi de-
 1649. mum maximâ curâ & irrequieto labore, subtus stationes.
 Firleij, ac Koniecpolij, ab hoste acti: etsi irritò operarum
 successu, cùm orificia specuum asseribus trabibusq; sufful-
 ta, vtcunq; incipi; ast in longum produci nequirent, mi-
 nus tenaci humo, & nisi sublicis fulciretur, dehilcente. O-
 peribus ijs militare vocabulum *Miny*: minax scilicet mor-
 tiferæ artis inventum. Quos ea cura exercet, tali ratione
 struunt, machinamentum. Erutâ humo, specus subterra-
 nea aperitur, iustæ altitudinis intervallo, per quod sursum
 tendentes flammæ, vires suas exerant: tum orificio specus,
 aut (vt periti artis loquuntur furno) firmissimè obturato,
 inditur fomiti ignis excitando incendio, quo demum mœ-
 nia vrbiū, aut maiora propugnacula evertuntur. Quod
 si loci angustia, vehementior flamma constringatur, partē
 debiliorem petit, viresq; suas, ac naturæ impetum, in ea,
 quæ minùs obstant exerit. Eas suffosiones vestigare artis
 est; quas si concussæ terræ strepitus non prodit, superpo-
 sitæ in pelui aquæ motu, aut resonantis tympani murmu-
 reprehenduntur. Deprehensis occurritur, adversos o-
 bliquis meatibus cuniculos agendo, quibus nomen *Contra-*
miny: donec ad hostium opera perveniatur. Istarum op-
 positu, priorum violentia eluditur. Equidem, dum in su-
 perficie globi terraquei, angusta est digladiandi mortalib;
 arena, intra terræ viscera, locum prælio quærimus, centro
 terræ proximiorē, vbi infernum esse aiunt. Tunc, vbi ex
 crebrioribus catervis cuniculos fodi, suspicio erat, passim
 missiles ignes, ac iacta è mortarijs mala-Granata sunt. Te-
 lo, artificiosæ solertiæ id nomen ex ferro in rotundum ela-
 borato, cuius concavum ignitis alimentis structores talium
 infarciunt: vis dein, arte moderati ignis, globum flammivomum excutit, mox, in fragmenta dirumpendum. Et tu-
 bis æneis, seu pyrobolis, sursum mittere mos est, quò in me-
 dios hostes, vel recta delapsi, dissiliente metallo terreant,
 aut vulnerent. Edificijs superiecti incendunt, non semper

scopum

scopum tangentes, cui destinantur. Artis gloriam antea acti
 sæculi ingenia tulere; dum, non iam prælijs, aut iusta acie, 1649.
 sed hoc veluti compendio, sanguinem humanum fundere
 placet. Potissima mortiferæ artis palæstra Belgium, eiuf-
 modi Archimedum productrix, vendicat sibi inventū hoc-
 ce regulatum, aut amplificatum. Verum, vtinam eo mune-
 re nostra carerent sæcula, manerentq; sua fulmina Iovi;
 tum validi corpore ab infirmis, generosi ab ignavis, animo
 & robore distinguerentur: assereretq; nativa Sarmatarum
 virtus, pristina maiorum decora, & gloriæ amplitudinem.
 Cæterum, in frequenti pilarum eiusmodi iactu, quo vitare-
 tur pulveris pyrij dispendium, vasa axungiarum vetere pi-
 ce imbuta, incensaq; milites nostri multa volutatione, in-
 confertos mittebant: ad quarum lapsum, diffugiebant Co-
 saci, notas ex effectu Granatas metuendo; donec ludicrum
 terriculamentum patesceret, temnereturq;. Etiam rare-
 scente defensorum numero in arctiorem peripheriam, line-
 am circumvallationis contrahere illuni nocte necessum fu-
 it: præmonita vigilum attentione, ne consilium hosti per-
 transfugas patesceret. Ergo indistinctim, Heri à servis,
 Commilitones à gregarijs, aliud vallum introrsum molie-
 bantur; interim, nè amota signa retrocessum proderent,
 frumentarios saccos perticis inditos, per prioris valli sum-
 mitatem defixere, quò exstantium vexillorum manente,
 specie, securus intrò se reciperet miles.

Iam alter mensis inter continua pericula exactus; non
 item in sufferendis quæ internè affligebant malis, supera-
 bile obsidium videbatur: nam, qui tantisper hominibus vt
 homines restiterant, tandem fato, & extremæ necessitati
 succumbebant. Frangebat animorum constantiam fa-
 mes; cùm, ieiuno stomacho languescant membra; mox, vi-
 gor animi; dein, vita extinguatur. Omne in vitam alimen-
 tum defecerat; eo vsq; invalescente fame, vt consumptio
 cuiusvis generis fare, equina in esum transiret. Quippè
 nuper inopiâ pabuli, exactis equis, nonnulli mactando suos

R

carno-

1649.

carnosiores partes fumo induratas, in casum famis servaverant: etsi, non omnibus ea futuri providentia, peditibus præcipue, quibus iam canes felesq; & quæ alia abominatur natura, sine fastidio mandebantur: lora quinetiam, aut coriacea curruum velamina, lebetibus emollita ad ignem duritie, pro minutalis obsonio erant. Neq; turmales tantum aut legionarij vexati malo, etiam Primores vim famis sentire ostenderant; equinam, non iam mentientibus aromatis, aliam in speciem formatam; sed, prout denigraverat fumus, ori ingerendo. Idem potabilium defectus; fraude mercantium dilutis liquoribus, & in immensum aucto prætio. Aqua insuper, è cadaveribus submersorum, tum Castrorum purgamentis contracto veterno, passim verminosa fuit. Subvenire levandæ fami videbatur, quòd sub initium obsidij recepti aggreſtes, iam tum famelica turba, missionem ultro polcebat. Sex Mill: promiscui sexus erant, perpetua macie consumpta & simulachra tantum viventium: gravè agmen in communi inopia, ubi retinetur; si dimittitur, prorsus miserabile. Retinendis institere Duces, adpromissa distributione quantum superesset victualium; non tamen suaderi poterant, gnari promitti quæ non haberentur, & diuturnæ tibi celerius fatum antepontes. Vix miseri Castris pedem extulere, cum ab involantibus Scythiis maſtantur, semiviva cadavera, nullo operæ prætio in longinquam captivitatem trahenda. Præter famem, Pyrius pulvis defecerat, libratores mutilati aut enecti, præcipuo militarium operum Architecto (Ingenierum vocat) Aderſio Centurione interempto. Nocebant insuper crebra ad hostem transfugia, repertis ex intima Ducum admissione proditoribus. Ex his armamentarij ac annonæ defectus, tesserae militares, innotescebant; unde pleraq; etiã fidos tegi debuere, quandoq; differri; maxime eruptiones! quarum vna quòd hosti innotuisset luctuosa; in qua præter XXX. è Commilitio, Ioannis Chreptovicij Palatinidis Novogrodensis, ac Predborij Landzkoronij Castellandis San-

Chreptowicz
Landz.
koron.

decen-

1649.

decensis, illustria cæſorum nomina, cladem insignivere. Indebitum certè animosis Iuvenibus à manu plebeia fatum; nisi, quod bellum, nullo personarum delectu, gloriam æque distribuat ac mortes. Sed, nihil ita exitiabile, quàm sueta heröicis animis tinea, simultates. Causam ingratis potissimam comperio: dum, implorandæ cælesti opi, ad circumlatum Venerabile Sacramentum, omnis militia Deo *Exercituum* supplicat, ac eodem instanti, in Prætorio Firleij, Præcones verbi obstrepunt malè; Catholicis auribus, acceptæ fuere diversæ canentium voces: hinc, in authorem odium, in Ministros minæ; quæ, ne in factum transirent, maturè in Castellum subduci debuere. Quæ, tanquam ex composito ab æmulis instructa, dolebat Firleius, suspicax senectâ & anxius tolerandi. Etiam Cosaci, ut fermè vehementior circa finem motus est; vel, quòd diuturni pertraderet discriminis; vel, antevertendo quem præſto compererant Regis adventui, respirare obsessos haud patiebantur. Noſtri vicissim, ubi plus periculi, frequentiores convolare; adversum pertinaces inconcussa firmitudine obniti; novis & transversis loricarum operibus aditus impedire; & super omnia, obduratum contemptu mortis animum, opponebant. Si acinaces, aut suctum lateri ferrum, in danda vulnera hebes; si bombardæ crebro usu, aut madore imbrium corruptæ; earum loco, sudes, perricæ, lapides, curruum fragmina, & quæ alia casus arma ministrat, ad inferendos ictus adsumebantur. Quæ inter, communicati in modum familiarem, ab utrinq; sermones, aut convicia. Improperabant hostes. Æquale laboris pensum, Heri subditis indicere? revolvî annum, neq; exactos census? transisse ver, neq; exdecimari armenta? rudere interim tædioso mugitu, pecuaria Ruſsiæ, ad Vratislavienſes nundinas anhelantia. Erant ex nostris, qui per risum responsarent. Laboris quidem hætenus concedi vacationem; ast mox aggerem per Boryſthenis alveum ab ipsis condendum: neq; in totum remissos census, quos abundè exigat, per Vkraynam hospitans

R₂

Exer-

^{1649.} Exercitus Lithuanorum. Etiam decimas à Scythis repeti, non iam decumum pecus, sed Vxores pignoraq; Cosacorum in Tauricam abducentibus. Hæc illi, sueto iurgandi more.

Novissimum tum Chmielnicius, versipellis ingenij exhibuerat specimen, Germanos milites in defectionem sollicitando, si successisset dolus, egregia copiarum parte obesos nudaturus. Dum negotium prolixiori secreto indiget, & modus tentandi facinoris in arduo est; componit ad Winiovecium literas, eo titulo. Illustrissimo Duci, Terrarum Rulsia Palatino, amico nostro, etsi minus sincero. Contextus Epistolæ vana pleraque aut futilia continebat; nisi quod literas Ducum, subsidij nomine ad Regem datas, remittebat interceptas. Is, qui attulit, nuper trasfuga; dum cum notis sermones miscet, scelus suum necessitate excusans, Corsianæ alæ signifero fortè obvio, tradebat convellentes fidem militum Germanorum codicillos. *Quibus (aiebat) stare hucusq; obsessi Exercitus incolumitatem, Germanorum pectoribus defensim, ubi imbellia Polonorum, externa virtute protegitur. Incertis assibus venundari viros fortissimos: stipendia semper promitti nunquā solvi; aut à Præfectis, qui ferme ex Polonis sint, interverti. Computarent pericula ex fusum sanguinē, levi ex imaginario ære aestimātū. Quod si, ubi fortiter mortem contempserunt, non amplius vitam odisse pergunt; fructuosorem apud se militiam scirent, ac in promptu stipendia, semper victoribus numeranda. Commovēre ea fidos milites; quod, suspicione probri, hostis constantiam suam temerasset. Responsum itaq; pro statu præsentis magnificē, pro tentata fide exprobranter; latore interim retento, punitoq;: nam, & Bohdanus emissarium nostrum iugulatum à se, non negabat, qui irritaret.*

Quæ, de obsidione Zbaraziana ex probatissimis Commentarijs, aut præsentium relatione mihi comperta, ex fide tradidi; nullo condigno prætio occulendi vera, aut aggerendi falsa. Equidem decedit Marathon, Leuctre, Sa-

gun-

^{1649.} guntum, alijsq; celebres obstinatā defensione loci, pari Legentium credulitate, & affirmantium pervicaciā memorati, virtuti ad Zbarazium obsessorum; & quæ alia recentium oppugnationum exempla, admirationem sæculi exhauriunt. Certè, prodigio affine fuit, virorum XII. Mill: ægrè computanda, vulneribus, strage, inedia, cæli inclementiā exhausta; supra CCC. Mill: ferocissimarum gentium, invicta animi constantiā stitisse. Bimestre obsidium, propè continua oppugnatio fuit: Viginti generales assultus numerati: Sex supra decem equestribus prælijs decertatum: Reductus operum, seu contractio valli quater tentata, & perfecta; septuaginta quinque eruptiones institutæ, pleraq; successu prospero, non vllas, ut fert ambigua Martis alea, clades luctuosas fecit: septuaginta maioris modi tormentis fulminatum; ex quibus, missiles globi, ad instar grandinis per Castrorum meditullium evoluti: ac, ubi vacavit instructices comportati, non perfunctorij certaminis spectaculum mansere. Neq; reliquos celebris obsidionis actus, punctatim referre gravarer; nisi narrandorum copia fatiscat. calamus, aut, satietate excellentissimi argumenti obruatur. Dabunt veniam, infra meritum memoranti, sublimes animæ, edecumata fortitudinis decus, à posteritate recepturæ. Superstitum item Iudicia deprecor, si quorum ingentibus factis, adæquato ex verbis præconio delum; studium certè, & iniquam nulli voluntatem, attulero. Quanquam, non à vi humana, aut mortali robore, ea fortitudinis miracula patrata, credi necessum; cum dextera Domini fecerit virtutem. Namq; vnum caput, contra centena & amplius stetit, planè ex Deo fuit; apud quem fortuita asini mandibula, in multiplicem Philistæorum cædem sufficit. Nunc, dum festinanti in succursum Principi, circumacto narratione stylo occurrendum est, inscribo Zbarazensium obsessorum virtuti, condurans paginae monumentum.

*Non vos ego, inquam, perpetiar mori
Dum vis mihi adsit; perpetuum quibus*

R3

Deben-

1649.

*Debentur incisa, excelsa in Columna
Nomen, Honos, Statua, Aeq. fufum.*

Rex Casimirus, præter Firleij literas, etiam ex Hungaria, ac Valachia accepto, Scythas iam coniunctos rebellibus, mox, Turcam apertè in causam descensurum: acriori solitudine, incolumitatem suorum vrgere coepit. Regem se meminerat, semper in ardua promptus: etiam, quò initia regnandi, præclaro servatorum Civium encomio, circumdaret, æmulatione fraterni exempli; nam, & Vladislavus vix coronatus, depulsis ab obsidione Smolensci Moschorum exercitibus, pari facto famam meruerat. Itaq; , indicta egressui Varfaviâ, die D. Ioanni Præcursori Sacro, Lublinum versùs inter instituit. Scendenti equum, reddebantur literæ à publico rebellione. (Polztam dicunt,) quibus præter arcta indagine, clauula ad Zbarazium Castra, etiâ insolita Smotrycij fluminis inundatione, mœnia Cameneci, maximè Portam vrbis quæ Polona dicitur, subrutam labefactatamq; nuntiabatur. Silentio Rex contenta epistolij transmisit, ivitq; per alacritatis imitamenta: cùm à collateralibus, observaretur, aliquoties Regium equum cespitasse, gressus alioquin pertinacem, & pedù securû. Dum cancro miles confluit, Rex Lublini semestri coactus subsistere: vbi matriculis cohortium calculo subditis, armilustrium in pagina condebatur. Hastatorum non amplius mille-ducenti, loricorum XIV. Mill.; septem peditatus cum desultorijs computata sunt. Dux, copijs cum Generalissimi titulo impositus, Georgius Ossolinus, Supremæ Regni Cancellarius: Peditatum peculiari imperio regebat, Christophorus Huvaldus, gente suecus, externorum bellorum imbutus famâ, ac experientiâ. Verùm, vtriusq; dignatio adverso rumore fuit; quod prior togæ meritis præclarus, belli decora avidius cuperet; quàm, ut consequeretur: Huvaldo in materiem odij vertit, quod externus patriotis prælatus, & quidem Weyhero Pomæranie Palatino, id muneris ex merito ambienti, nec consecuto.

Hic.

Hic, in concilio militari, primum deliberationis punctû. *An patrandò bello adesse Principem? an seponi melius foret?* 1649. ipse Rex in persona se bello adfuturum declarans, sopivit. Pro Generali Nobilitatis Euocatione, certatum acriter sententijs; censentibus plerisq;. *Non usq; ad incitas redactam, Poloniam, ut adversum servilia arma, intimas Regni vires excire debeat. Adesse veteranarum cohortium robur, confluere Tyronum supplementa, honorarias item Procerum alas convolaturas: insuper, solam Principis Maiestatem, ubi iusta causa subest, in summam prosequendo bello suffecturam. Ut nunc Rebelles obsessis Zbarazcensibus graves, ita mox binis Exercitibus impares fore: dum hinc terribile Maiestatis nomen, illinc indurata contemptu periculorum pectora, utrobique vrgent. Publica Motione excita, nudari Reip: arcanum, superficie tenus, externis acceptum, ac formidabile; insuper destrui gentis estimationem, si quæ Ottomanicam potentiam terruerint vires, autonomo uni, ac purgamentis oppidorum, inconsulte opponantur. Habendam rationem penetratiorum Regni; Quid si Suecus fastiditis inducijs pacem agrius ferat? Moschus disgratia, manifestus fœdera violet? à plebe quin etiam nostrate, alieni sceleris successu, paria metuere circumspectio iubet. Tum adgeneralem Expeditionem delati, improbabant segnem tardimobilis motum, famosiorẽ longinquo, quàm cominoproficuam militiam, elevando. Deniq; concludebant. Ut concretæ nocturno gelu aquæ, ubi calorem sol diffuderit, liquefiant: ita genium Rebellionis, temeritatis gelu rigentem, tepescere Maiestate coram, & emolliri, veneratione aut metu. Diversi alij, inter quos, Casimirus Leo Sapieha, Procancellarius Lithuanie, quo non alius Procerum, numerosiorẽ militem ad latus Regis conduxerat, sensum suum ex ordine aperiebat. *Non iam ad ursina cubilia, neq; cum ignavâ Pauluci manu, sed pro aris & focis, defensivè belandum. Stare omnem in armis Russiam, non magis ferro & igne, quàm odio & vindictæ cupidine flagrantem: Adesse Crimensem Hanum, cum omni Taurica potentia, avidam rapiendigentem.**

gentem; cum Cosaci libertatis prae-textu arma ceperint. Exor-
 dine itaq; facimus, si aq; nostras ac hostis vires libramus. Stat
 1649. contra plebs, immanitate ferox, & vix turmatim, ne dum vi-
 ritim computabilis: eccubi adaequata resistendo vires? ubi vel
 decuma parte proportionata copia? veteranos cohortes exau-
 toratas; honorariam militiam merum ens esse: novos delectus,
 serum post bellum auxilium adpromitti. Iam verò fortuita re-
 putando, confusa mens reluctancia verba cohibet. Ergo Regem
 nostrum, spem & columnen Patria, lucernam Poloni Lithuaniq;
 nominis, fervidi magis, quam providi, tanto discrimini substi-
 tuemus? Nec siverit DEUS, hoc capite in casum dato, primum
 Regni vivens periclitari. Vnde ergo, nisi excita Nobilitate,
 (quod iam ante facere par erat) promptior resistendi facul-
 tas. Convolutabit illa in gloriam pulchro succensa fervore, ubi
 provocantem Aquilam pullos videbit: redibit intermissa in pra-
 cordia virtus, velut bellaci equo, quem nullā degenerem senectā
 esse aiunt. Ita venatrix ales, acta in cavea hyeme, nihil de vo-
 latu remittit, & ferrum quandoq; exacuit rubigo. Ad hac, ubi
 effrenis Rebello, omni virium nisu universa Polonia imminet;
 etiam defensio universi, generali conatu instituenda: nimi-
 rum, dum infensa naturali odio plebs, in Nobilitatem insurgit:
 quidni Nobilitas, cui generis ac vocationis prerogativa, armo-
 rum usum tribuit, contra non ierit! Vnde, & qualiter Regno-
 rum progressus, ac incrementa sunt; pari modo conservationi
 attendendum. Dum verò progredimur, instituendum iter est,
 velut providi Patresfamilias solent, qui peregrè abituri, custo-
 diam domus committunt vigilibus, aut claudunt. Similiter no-
 bis, suspecta aut periculo obnoxia, per foedera aut praesidia fir-
 mada. & c. Hæc illi sensu magis, quam animo discrepantes.
 Ea tandem pervicit sententia, ut Edicta tertia (literæ Resti-
 tum) Nobilitatem convocantia dimitterentur: tum demū,
 ubi in procinctu discrimen, speciosa dictu, à facto neces-
 sarijs, serò nimis discernendo.

Lublino abiens Rex 16. Idus Iulij, obvium in itinere ha-
 buit Stapkovium, qui à Ducibus Zbaravianis, extremæ ne-
 cessi-

Stapko-
wki.

cessitatis, nisi in instanti succurritur, veniebat nuncius. Plures arduum facinus aggressos, tempore ac successu an-
 1649. revenerat. Stagnū quippè Castris subiectum, lintre trans-
 vectus, per noctem margini arundinetis obfiso adrepebat;
 de die fruticum ramalibus se se involuens, ac per devia ser-
 pens, quandoq; cœno aut paludibus abditus, tandem excu-
 bias hostium, periculosā solertiā fefellerat. Vera narrari,
 vel ex latore apparuit; qui, macie ac squallore deformis,
 cum angustias obsessorum scripto & dicto testaretur, etiā
 aspectu sui monstrabat.

Verū hostem promotis signis, exactè omnia ad regulā
 militiæ procedere visa; Rege ipso tesseras militares enun-
 tiantes; enuntiatas, non ab excubitoribus modo, sed & Præ-
 fectis vigilum, dum incognitus per noctem com meat, re-
 quirente. Hinc, quibus eā curā, enixiūs officio attende-
 bant, censorem Principem remissi muneris veriti: simul mi-
 les exemplum vigilantiae, in Præfectis æmulabatur. Ne-
 cessariæ quieti paucillas horas tribuebat, sub primum di-
 luculum, ac si sol bellatori præveniendus esset, revertentes
 è custodia campestri cohortes, inspicere; prodeuntia agmi-
 na, ordinare; aciei corpus ac latera subsidijs firmare; sollicito
 adequitando ubiq; & baccillo imperia designando: arte mi-
 litari ac praxi valens, ut potè à prima adolescentia, per ar-
 morum experimenta enutritus Princeps. Vna deerat no-
 scendi hostium consilia felicitas; cum exploratores nostri,
 aut per imposturas fallerent; aut hosti adhærescerent; de-
 niq; interciperentur. Iam verò, excurrentes cohortes, quas
 subtrūs hostem emittere usus militiæ obtinet, nulla scien-
 dorum certitudine redibant. Legio Ostrogienſis per eos
 dies Toporoviam prægressa, dum Scythas qui admodum
 rari visebantur, invadendi audaciam sumit, non sine cæde
 repellitur, Peſka Hungaro notæ audaciæ Signifero cæso, ac
 Zolkievio vetere militandi capto, cum plerisq;. Et Zolkie-
 vius ad Hanum deductus, primò surditatis obrentu quæ-
 sita declinans, mox, quasi illuderet, subirascente Barbaro,
 minis

S

Zolkie-
wſki.
Peſka

1649. minis territus, quantæ Regiæ vires forent? gnarus omniū, haud reticuit. Vnde spes ac fiducia hosti crevit; cum contra, quotquot inde à nostris intercepti, aut detecta proditiōne præhensi, non pollicitis aut spe veniæ, non extremorum metu, in confessionem veri adigi potuerint. Et cavere à proditoribus haudquaquam facile fuit, cum agrestes Rutheni, per Castra victualia sub specie mercatus circumferendo, rimarentur quæ illos nescire expediebat: alij se in servitia cohortibus insinuabant, probando quos oderant, odisse quibus addicti simulantes. Ita, dum nos arcanâ hostis consilia ignoramus, ei nostra, non aliter quam sua, patuere; transfugio omnia prodentibus.

Bieykowski. Michalowski. Præfect. Krzepicenis. Gdeszynski. Pozowski. Propè Zborovum Exercitus constiterat; cum incertus primò rumor, dein, qui vidēre, aut passi hostilia, Scythas in proximo vagari nuntiant. Bieykovius impiger iuvenis, comite altero fortè excurrerat; nec longè pabulatores cæli, & in se discrimen verti conspicat⁹, pernici cursu insequentibus ereptus, comperta per Hyacinthum Michałovium Krzepicensē Præfectū, Principi defert. Rex, ad momenta rerum intentus, Gdeszynio ac Pozovio turmarum Ductorib⁹, negotium dat; fideli indagatione rei explorandæ. Excurrunt isti, ac, dum Scythæ non comparent, negant indici fidem; cæcos ab lixis agrestes, ac rem citrà periculum esse, pervincendo. Zborovum oppidum, fluvius Stripa præterlabitur, mediocris ille, sed præaltis gurgitibus, & tū vi imbrium auctus, gemino ponte constratus erat, quo divisim celerius traiceret exercitus, alveum, aquis & lacunis occultis, egrè superabilem. Solenni Assumptæ in cælum DEI - PARÆ die, Rex, in vltiorem ripam, sacrorū causâ transcenderat, cum adesse hostem conclamatum. Patientē namq; copiarum Regiarum adventu, ita Chmielnicius suas dispertierat vires, ut cum parte earum occurreret Regi, alteram obsidioni ad Zbarazium continuandæ relinqueret: id agendo, circumspecto silentio usus; ut, non modo obfessi, sed, nè ipsi quidem qui obsidebant Colaci, abscessū socio-

1649. fociorum scirent, sentirēt⁹. Obiacebat ab læva per amplū quercetum, summitatibus arborum multa fronde, nullis subtus dumetis impeditum: ibi fama tulit, Chmielnicius penitus explorandis Polonorum copijs, eo usq; abruptâ audaciâ vsum; ut in fastigium quercus irrepens, ac semipēfilis, circumiectos campos, & quantitatem Exercitus flumen tranantis, sudo sub auroram cælo, specularetur. Inde digressus, autor Scythis est occupando loco, isthic prima prælii experimenta tentaturis. Nec morâ ivēre confertim ab agrestibus per compendia viarum circumducti, in obliquum latus; vndē, prius sentiri quàm præsciri adventus eorum potuit. Korycius cum Ostrogienſi legione extremum agmen claudens, in vectos aliquatenus sustinuit; ast interſcindi se à reliquo Exercitu advertens, militari regressu subducebat suos, pugnandi cum Scythis gnarus, neque in summam audax. Hinc vacuum campum naſti, in currus nostros illati sunt, Polonis repentino superventu perculſis, maximè lixis aliâq; castrenſi turbâ; quæ, instanti discrimini se subducens, implicatos pontes curribus obstruebat; ut neq; istis expedita fuga, neq; parte ex altera commodè auxilia submitti potuerint. Nemo aderat, qui imperia distribueret, cum Witovius ex necessarij consilij ratione, occurrit cum promptioribus hosti; ut si min⁹ currib⁹ subvenire posset, ac saltem pontem tutaretur; quoad subductis impedimentis, Rex consilia & subsidia expediret. Aderat simul Ossolinus Stobnicensis Præfectus, ac quinq; cohortes Nobilitatis Terrarum Ruſiæ, omnes animosè in hostem in vecti. Erigebat pugnantes Sapieha Procancellarius, cum septem signis propere accurrens; & quidquid citriore ripa nostrorum erat; sed impari manu congressis magis animus supererat, quàm spes victoriæ. Nam, licet si aliquantum remittere ex feruore Scythæ cœperint, mox tamē recentibus alis aucti, adeo pernici recurſu impressionem, redintegraverant, ut ne instruendorum quidem scloporū, pediti tempus daretur. Tum verò reciprocante prælii æstu,

Witovius confosso equo ac cæso Zaluscio legionis legato
 1649. ægrè subducitur; idem Sapiehæ Procancellarij discrimen,
 Zaluski. quem extremo nisu languescens equus, prostituebat immi-
 Kurczo- nentibus Scythis, nisi Curtij par Fratrum periclitanti Hero
 wie. subvenissent. Luctuosum sanè noctis præludium belli!
 Cz. ski. Baldovinus Ossolinus ipso in flore ætatis, Andrea Czescio
 cohortis Oprione, ac XVI. socijs Nobilibus, in commilitiū
 pulcherrimū Fati ascitis, eundem quem pugnans locum an-
 teceperat, moriendo occupavit: funesta Patruo gloriæ ma-
 teries; cum, ex eo Ossolinæ domus subsidium, viro ad Mar-
 tios actus nato, vnicè destinaretur. Cecidère item post
 rem strenuè gestam, Felicianus Tyłzkievicius Palatinides
 Tyłskie Brestensis, ac è Roxolana Nobilitate plurimi. Pedites Vn-
 wicz. gari, simul & sclopigerorum Caroli Corniachtiquatuor-
 Cor- manipuli, postquam ter aut ampliùs sclopos exploserant,
 niacht. servatis etiam in morte ordinibus, ferro excisi. Insigne
 hic fortitudinis exemplum dedit, Kowalscius è stirpe Ko-
 Kowal- rabitarum, Terræ Leopoliensis signifer. Sub inclinatam is
 ski. pugnam, præcisa manu dextra, creditum decus Vexilli,
 sinistra tuebatur; etiam hac truncatus, ac alijs succumbens
 vulneribus, subitè se involuit signum; ut quod vivus non
 poterat, saltem suppressum cadaveris mole, mortuus serva-
 ret. Certè Argivo illi robore animi par; quem, manu vtra-
 que recisa, dentes in navem, ac si harpagine retinendam
 coniecisse, memorat, & miratur antiquitas. Submotis le-
 gionibus, iterum in condensatos cursus ivère Scythæ; qui-
 bus arcerdis, Georgius Rzeczycius Præfectus Vrzedovien-
 Rzeczy- sis, à latere cum tribus cohortibus advolans, postquam ma-
 ecki Præ iore audacia, quam consilio, elici se in apertam planiciem
 sectus patitur; intra septa retrusus, ac obtruncatus cadit, præter-
 Vrzedo- artes militiæ, idiomatum Orientalium notitiâ clarus.
 viciensis. Cum quo, simul interimitur Czarnecius Curruum Regiorum
 Czarnie Præfectus, olim Alexandri Principis Poloniae Hephestion
 ecki. alter. Hæc prima Martis prolusio.

At Rex, nihil subita incurfione turbatus, in decretorium

certa-

certamen se se comparat; imperia distribuens, ex neces-
 1649. sitate temporis ac loci, legiones ordinans; de transitu, de Ca-
 stris, de producenda acie, æq; sollicitus; & postquam in to-
 tum maturi Ducis munia implevit; ut pro interrito milite
 se gesserit, infra tradam. Dum Castra tumultuarijs operis
 firmantur, confestim eductis in campum legionibus, (nam
 à fronte se alia hostium agmina ostentavère) acies eum in
 modum instruitur. In dextro cornu, Cancellarius Gene-
 Potocki. ralis, cum Stanislao Potocio Podoliæ Palatino, ac Grabrie-
 Palat. le Stępkovio Bracławienſe Castellano; Denhoffij manipuli
 Podol. sclopigerorum, ac Sapieharum cohortes, tum Belzensis-
 Stępkowski. Castell. wski. Bracław.
 Palatinatus, ac Præmissiensis Terræ Nobilitas, pro prima a-
 cie constitère. Sinistro, quod pratis contiguum, imperia
 distribuebat Georgius Lubomirius Poloniae Minoris Ge-
 neralis, cum Ioanne Sobiescio Iavorovienſi Præfecto, ac Ca-
 rolo Duce Corecenſi. Iungebantur, Zamoscij Kałusienſes
 Præfecti; tum ordinatorum Ostrogienſium alæ ac semila-
 Makowski. cera pridiano conflictu Witovij legio; huic adstante Ioan-
 wiecki. ne Pozovio voluntariorum ductore, quâ protensum acie
 Pozowski. cornu definebat. Hos ponè subsidiarium agmen ex Rus-
 sica Nobilitate, tum Christophori Koniecpolij Belzensis, ac
 Kisielij Bracławienſis Palatinorum, turmis constabat; adiū-
 ctis Equitibus Germanis Waluroti, ac Thobiae Minoris co-
 hortibus binis; ut qua parte aciei maius discrimen ingru-
 eret, castris item, si hostis impeteret, præsidio forent. Me-
 diam aciem legiones peditum, sub Huvaldo (Infanteriæ Ge-
 nerali) firmabant; ante quam, cōstitit Rex vultu fiduciæ ple-
 no, etsi in vno loco cōsistere haud vacavit, more Solis in o-
 mnes agenti. Stipabat latus aulica Hastatorū Quingentorū
 cohors, egregiè fortis illa: tum expeditius ineundo certa-
 mini, in geminum agmen divisa; quorum prius, Nicolaus
 Gniewossius Radomienſis Præfectus, Signifero Iacobo Mi-
 chalovio Tribuno Lublinenſe: alteram Vbyſz Dapifer Go-
 stynenſis, sub Optionum nomine ductarent. Apud hos in-
 signium Equitum robur fuit. Adhærebat iusto loci spatio,

S3

Prato-

1649.

Wolph.
Wie-
wierki.
Gissa.Koss.
Przyem-
skiIendrze-
iowski
Sladko.
Wkiz

Prætoria Stipatorum phalanx, sub Fromholdo Wolphio, Wiewierscio, Gissa, alijsq; Legatis. Inter legiones machinæ bellicæ procedebant, quò densatis in fronte manipulis rectæ, in irritatum prælio hostem certiore iactu disploderentur. Machinas sustinebant sclopigeri Equitætes, ducen-
tibus Kossio, ac Przyemscio iuniore. Hos rursus subsidio erigebat Zamosciana peditum legio, sub Bergemanno Tribuno, ac Leszczyniorum recens in Castra miles. Sub meridiè Rex aciem obequitans, iam fronte & oculis, iam hortamentis Regia brevitate prolatis, intrepidas spes, & certam victoriam cunctis, si viriliter agunt suggerebat. Sex viros lateri comites adhibuerat, quos tamen mox instante certamine, ad signa remisit, Iendrzeiovio, ac Sladkovio retentis. Interim Scythæ relictis agminibus adornant pugnam. Etenim, ferinam tantum diuturnitate maceratam, sapere in proverbio est: bellum in instanti patrandum, dum fervor viget; opportunitas adest, & quoad flagrant in certamen animi, non flaccescunt. At dum Polonos, inhibita velitatione in statariam pugnam intentos vident, tria caudis viridibus vexilla qui Aulicus Hani comitatus erat, in Lubomirscij alas effundunt, sueto præliandi more, adversæ aciei lævum cornu suggredi, sagittarum ictibus, qua manu commodius mittuntur, turbandæ. Gnarum id nostris, proincominùs promotis Ordinibus ictus eludunt; etiam opportunus à nobis ventus fecit, ut minùs noxia tela caderent. Clamor dehinc ab utraq; acie, Polonis salvificum Redemptoris Iesu nomen, Barbaris *Halla*, quod DEUM significat ingeminantibus. Memorare lubet, vetustum Sarmatarum morem ante prælia canendi, non magis clangore tubarum, quam pio cantu militarem fervorem accendente. Nam, ut superstitio ignavos facit, ita vera religio fiduciam auget: præsertim, ubi iustâ causâ erectus miles, cum pro gloria Crucis victimam se devovet, etiam pro se præsentem DEUM, pugnatorem credit. Tum verò certam, si quod unquam memorabile oritur; dum illinc immanis

multis

1649.

multitudo hinc; invicta constantia; paria utrinq; virorum robora; equorum agilitas; idem utrisq; ferendi nifus opponuntur. Præcipuè levo cornu haud parcè sanguis fusus; ubi utraq; acies tam arctè coiverant, ut non bello aut mutuo dandis vulneribus cohæsisse; sed, unius gentis homines, in novæ societatis vinculum coalitos crederes. Eminebāt Duces, in parta maioribus bello decora, gloriose assurgentes; etiam, miles pertinaci conatu virtutem præfectorum æmulatus; quoad Barbarorum numero implicitis Ordinibus, sensim resolvi, locumq; deserere cœpit; adeò exitiabili abscessu, ut in retro consistentes suorum turmas ingruendo, eas, aut impetu, aut exemplo abriperet. Attamen constantia Ductorum, præcipitem suorum confusionem, si non restituit, certè retentavit diu. Eadem iam & dextræ alæ fortuna erat, ubiq; repressis aut loco motis signis: cum re inclinata Pozovius, ut erat per transversam genam sagitta ictus, manente vulnere telo, ad petendum auxilium accurrit. Confestim Rex, densatis peditum legionibus, in adversos Hoaldum immittit; ipse incitatiùs ad Equestres, procurrens, gradum inhibet, & Aquilas retro in hostem,vertere signiferis mandat. Præhendisse aliquorum fræna, insinuando regressui; &, ut præter ingenium sævus ferrum in ora intentaverit, qui viderant affirmavere. Pudit enimverò, pugnam ciente Rege, locum deserere; ac cuncti sociantis periculum Principis reverentiâ moti, contra signa obvertunt. Iam quippè pedes strenuè suggestus, densa globorum procellâ submovebat Scythas, alijs prælonga acuto ferro hastilia, in ora caballorum contorquentibus. Percommodè & Potocius Palatinus Podoliæ, evocatis aliquot è subsidario agmine turmis, adoriri pugnantium latus ex obliquo præcepit: quæ strenua impressio, confusos suorum Ordines nonnihil restituit, ut tandem vacillantem, hostis impetum sustinerent; velut æquali utrinq; Marte. Neq; interim tormenta cessabant; quanquam ancipiti periculo in permixtos suis hostes, emissa. Sub vesperam, recessit

1649. celsit Scythæ, insolens per noctem agendi, etiam legiones nostræ campo subductæ sunt.

Defijt sub noctem prælium, aucto in maius per tenebras discrimine. Intempesta siquidem nocte, dum per traiectum eluctati currus, meditullio Castrorum perstrepunt, ac lixæ inconditis clamoribus contubernales requirunt, ac ut advocant; suspensos anxia rerum expectatione animos, tristi imagine confundebant. Multos, occultus pavor, in eventum belli anxie respicientes pervaserat; non pauci, ex falsa relatione consternabantur, infimis è fece militari passim spargentibus: Regis cum Proceribus sarcinas convasari, ac plerasque ultra traiectum in tuto esse; nec aliter rebus comclamatis succurrendum; nisi Rex, abitu cum potioribus sibi consuleret. Hinc aucta credulitas & pavor; ac, ut est præpta inter tenebras affirmatio, etiam validiores animo, ex pridiani conflictus trutina vacillare. Interea, ordinatis quæ usus posceret Rex, de secunda vigilia, si daretur, necessario somno obiter membra solaturus, itinerario recubuerat essedo: cum plurium accursu, quid ageretur vestigantium? primò Ecclesiastes Cieciszovius, mox Tyfzkievicius Pocillator Lithuanix edocent; hostis dolo, an suorum ignavia, sparsam de abcessu Regis è Castris famam: hinc, apud cohortes tumultuari, equos insterni, clitellas compilari, & nisi illicò subveniat, Pilavecianum probrum propè esse. Ille, animo ad subita firmus, inscensò raptim equo, ac prælucentibus facibus, apud principia legionum cunctis se videndum præbet, ac ubi frequentes coire advertit, arguenti propior alloquitur. *Me, Me, adsu Rex vester Poloni, quibus cum, ut vivere placet; ita pro Patria commori, non indecorum fuerit. Eccur verò Civis Regem, miles Imperatorem deserent? cur tot defuncti periculis, cum victoriam constantia complere possint, per socordiam amittant? Frustra enim cœpimus, si non duramus. Præsto se esse, & perstiturum; non arbitrum, quodò fortiter agentium, sed Ducem: denique, si fors ita ferat, gloriosa mortis socium.* Verba Regis, non flectere modo ani-

mos,

1649. mos, sed pavorem ipsum frangere visa: addentibus, qui comites lateri; ut Nobilitatis innumera vis, propè Castra fir; ut Scythæ repudiatis Cosacis, regiam amicitiam præferant; Zbaraziani, cruento prælio obfessoribus reiectis, Regijs copiis in crastino sint iungendis; aliæque ex usu præsentis, quæ mox, incussere probrosi pavoris verecundiam. Non tamen sine infami exemplo nox fuit; ipso quippè motus initio, duo equestri familia genti cohortium ductores, execrabile facinus ausi, Regem & Castra turpi fuga deferendo. Contubernalium impetu abreptos plerique dixerant: fatius credo, quod per tyrociniū belli adhuc rudes, flagitio opportunitatem noctem, & infamiam per tenebras consuli putaverint. Eò notius probrum, quod præclara uterque domo, nec exiguam secum catervam, in societatem abitus traxere. Etiam eadem noctis tenebræ profuerant, nè exemplo nocerent. Proin, militari infamia notati; ut, non impunita ignavia, terrori esset. Parcendum nominibus, vel ob sola Maiorum præclare facta duxi; etsi in posteris probrum avertere addito, unum ex Accipitrinis, alterum ex Gozdavitis fuisse. Exemplum hac in parte Chronographorum nostrorum sequor; qui, fugacis ex Haliciensis prælio Palatini, cum cognomen reticent, stemma referunt.

Postridie, agminatim campum occupant Scythæ; etiam Cosaci, depressa vallium silentè traductis legionibus prætervecti, quod intentos prælio Polonos à tergo adorirentur; vel, ut posthac paruit, fugæ intercludendæ. Alium enim vero Polonorum Exercitum exactâ nocte crederes; Tribuni, ac Centuriones, sub primum diluculum, frequentes instibulo Prætorij aderant, iussa præstolantes: ij maximè, quos nocturni pavoris conscientia arguebat. Damnabant isti transacta; ac, de imminentibus animosè loquebantur. Idem turmalium in fortia facta consensus, cum infimo cuique liqueret, nonnisi unam in virtute & armis spem esse vitæ cunctorum, & victoriæ. Eductæ legiones in aciem; eo, quo pridie ordine, steterè: quoad hostis primâ impres-

T

sionem

1649. fionem, in oppidum vertit, quod Castris contiguum, sine alterius detrimento capi nequibat. Inde, delubrum Ruforum, exacto praesidio nostro, ubi sui iuris fecit conglobata agmina vno tractu, tam in valla, quam in aciem nostram immittebat. Agitymir-Bey, ac Thohakay Murza (Thohay-Begum namque acerrimum Colacorum Patronum, contagiosa lues Tauricam pervagata, nuper extinxerat) in Ossolinianum cornu; Chmielnicius cum suis in levum invecti sunt, Hladkio sapientia oppidi invadente. Iuvabat hostes, incolarum oppidi verius propolarum; qui, ut plurimum ex Russis perfidia; signum invadendi campanarum pulsus dantibus; aut, quae per depressiorem fossam facilius aggressus, fumo succensi straminis iudicantibus. Dimicatum nihilominus strenue; nisi, quod temperato impetu, retundebant magis nostri vim, quam inferebant; ne, incitatus fervidius Eques, peditem praesidio sui nudaret; aut retrusus ordines legionum, ac tormentorum perturbaret. Ita, suspensus aliquatenus eventu, dum prima acies locum tueretur, acer in omnem rei gerendae occasionem Rex, etiam ad lixarum coeuntes globos advolat; semiermes illos, & velamina linea pro vexillis secutos, per lateris comites, ad strenue agendum promissis erigit: in tempus, proletario agmini, Zabufcium Ducem praeficiendo. Non renuit iussa vir promptus, simul turba illa aspici se & videre Maiestatem gaudens, (ignota mutuo & ex habitu solo se se noscitant) ad praestandam bello operam sub oculis Principis accingebatur. Iam in Regium Evocatorum Vexillum illati Scythae, iterato resumptis viribus, universae aciei graves incubebant; nisi, quod regulate data imperia, & ad amissim observata; ubi opus, submissa auxilia; latera subsidij erecta; fessi, mutati recentibus; tormenta praecipue usus & terrori, & quae alia solent, immotam loco reddebant. Etiam, famulitium Castrense, aliquam, si non opem, certe succursus imaginem exhibebat: subtus oppidum, praecipue haud poenitendo certamine in Colacos invectum. Et si postea hostes,

Zabufski

hostes, ubi ardentius primo successui insistere comperiunt, longius elictos obtruncarant plurimos; quoad reliquis, ac currentes Olesnicij Praefecti Opocznesis Desultorij, non sine multorum iactura receptum ad suos, aegre aperuere. Istis, dum exemplo ac instinctu praestit Lisiecius, e Societate Iesu Sacerdos, ibidem aliquot globis traiectus, occubuit. Penes quem victoria eius diei steterit, indicat abscessus Scytharum iterato campi possessione decedentium; adeo prope, ut ne cadavera quidem suorum, quae tota passim arena, ad mille foede sparsa iacebant, inhumata reliquerint. Causam pugnae haud consummatae; alij in Hannum, ultra invito Deo pugnare abnuentem; alij, in Ministros, plura sibi ex reconciliatis partibus, in obventum destinantes, reiecere. Captus tunc Adil-Murza ex potioribus quem Rex Szembergio concesserat, Fratri Hyacintho ex Taurica permutatione liberando. Mirum visu, inter cadavera repertam faeminam Scythidem, habitu viri ac pharetram accinctam; quae, conflictu illo, dum imperterrita Amazon fatum provocat, globo traiecta, virili morte interiit. Neque nostris sine iactura exactum certamen, Zacharia Czwertynio, Paulo Swierfcio Ensisfero Podoliae, Kaszovio, ac Chocimircio turmarum Ductoribus, caesis ac praeter XLVII. Nobiles commilitones, ad Millequingentos ex promiscua militia desideratis. Saucij dum rem strenue gerunt, Miaskovius Leopoliensis Succamerarius, Stano Vexillifer Sanocensis, Gdeszynius item ac Brodovius Rothmagistri.

Interim Generalis, ab exacta prudentia solers, de ponendis per conditiones armis, multa solitudine agitavit. Neque eo rerum statu, Rex mitiora abnuebat, maxime ad Zbarazium obsessis metuens; ne fame, aut extrema vi, in ditionem cogerentur. Subibat nihilominus anceps cura, de modo pacis ingerendae; si prior scriberet, non facturum ex Maiestate? si compellatorias praestolaretur, crudelem moram, & exitiabilem obsessis cunctationem? Placuit Ministris

T2

nistris

1649.

Olesni-
cki.

Lisiecki

113

Cze-
wertyn-
ski.Swierfki
Kaszo-
wki.Choci-
mirski.Miasko-
wki.Gde-
szynski
Brodo-
wki.

ZE ZBARAZU
DARSAZ ZBARAZU 1649.

1649. nistris tentare vadum, dimisso cum literis captivo Scythæ, quibus. *Exprobrata obiter Hano ingratitudo est; quod vitæ, & imperium Taurica, beneficio Regum Polonia adeptus, hostem non ex merito ageret; maculoso rebellibus fœdere illigatus, olim amicitia regali felix, inclutusq;.* Cosacos semper antea Scythis infensos, etsi nunc ex usu socios simulent: mox, ubi adulescunt vires, odia & arma in eos, quorum in præsens opem nituntur, cōversuros. Ita, à catullis lupi, ubi succreverint, devorari nutricem hadam; & pestilentis morbi contactu, etiam eos infici, qui medentur. *Nullus magis quàm Principum interesse, erudire subditos, Rebellionem esse posse sine prætextu; non posse sine pœna.* Probè item Hano causam & finem belli perpendendi; quæ prior, si iusta est, etiam exitus, velut æquus iudex, unde ius fasq; steterit, ei victoriæ dabit. Lectis haud oscitanter Hanus, dū vel protracti non sine iactura suorum belli tædium vrget; seu immeritam hostilitatem, cum proficuo amicitia titulo, non ineptè confert; pacisci velle respondit. Stylum Epistolæ, breviter scriptæ infero.

Fortunatus Iſſan-Gerey Cham, Serenissimo Poloniarum Regi IOANNI CASIMIRO, Vitam ac Sanitatem.

In primis sua Maiestas si valet prosperè nec ne? se quidem precari omnem fortunam ac salutem suæ Maiestati; tum, florens in diuturnos annos imperium. Significare item, quod literas amicitia prænuñcias, à sua Maiestate acceperit; entis tamen mirari, quod sua Maiestas postquam Regnum iniit, nullius internunij legatione se dignaretur: immemor planè, neminem inter mortales adeò perditè nasci, qui non alicui usui esse possit, vicino requirenti. Ut ut sit, se animo hybernandi in has oras venisse, at tamen amicitiam non abnuere, nec colloquio defuturum. Etiam Chmielnicius scribere ad Regem iussus, paruit; eo scripti contento, ut à prima iuventa Regibus fidus; ut per exacta stipendia, captivitatis sortem, & honesta in bellis vulnera emeritus; tandem inimicorum conspiratione, falsi criminis invidia oppressus, modo inculpatæ tutelæ, ad defensionem sui arma sumere coactus fuerit. Prolixa dehinc Sy-

nopsi

1649. nopsi exaggeratis iniurijs subnectebat; decedere se haud il- libenter Zabulcio, Præfectura militari Zaporoscensi; cum, ignoscere Principe, mortem, quàm irato, vitam habeat potiorè. Dū fiducia paciscendi animos mulcet, interim triduò irremissa hostilitas duravit: interprete nihilominus Scythæ, de loco personisq; instituendi colloquij, ultro citroq; commeante. Cui, obiecto, quod haud bona fide paciscendi media quærerentur, incio Hano vim fieri; mox desitutam respōdit, quominus negotium maturaretur perurgens. Vbi de loco convenit, prior Wezyr-Hani, levi tectus endromide; ast in decoram oris gestusq; gravitatem compositus, venire præoccupavit. Neq; in Generali mora (nam hunc patrandi pacis negotio, specificè requisierat Hanus.) quin operienti cum collegis accederet. Dicto salve, paulum steterè mutua contemplatione defixi. Dein Ossolinus prior, in rem divertens. *Quid causa, quod veteris amicitia iura, inter viasq; gentes, violata sint? quid rei, quod socialis fides interversa? bello fœderata Polonia laceſſita? rebellibus præstitum patrociniū? Ecce Scythæ facti sint protectores hostium, & amicis hostes? A Polonis certe, cur eos vicinitatis pigeat, commissum nihil.* Cui Wezerus. *Iura amicitia, in integro manere respondit; Tributa Principi suo pendi solita, si redditis, utriq; domum redintegratis animis abimus.* Hic Generalis ad mentionem tributi aperte excandescens. *Tributi nomen (inquit) Poloni ignoramus, accipere ea, non dare sueti: alio titulo stipendia gratuita pete, quæ Regi munifico dare moris, ut ijs obligatus, hostes atq; & amicos pro delectu eiusdem habere tenearis.* Scythæ in energia vocabuli nonnihil hærens, postquam hallucinantis interpretis accusaverat errorem, in crastinum differri colloquium petijt.

Vbi dies, conveniunt iterum in pacem arbitri, Wezyro in argumentum seriò desideratæ concordia Chmielniciū adducente. Eminus is, sublato capitis tegumento, venerantis exequabatur officium; ac remotior quàm ut de collegio arbitrorum immisceret. Kisielius Palatinus, ac Sapieha

T3

Procan-

1649. Procancellarius, Ossolinio cooperatores negotij aderant; binis itidem à parte Scytharum, Sefer-Kazio, ac Sulimazio Agis, Wezero adiunctis. Vbi verò diu, vtrinq; dilceptatū, tandem, in eas leges convenēre. Quoad Scythas.

I. Abhinc, inter Serenissimum Ioannem Casimirum Regem Poloniae eiusq; succedaneos; tum Istan-Gereum Hanum Tartarorum, eiusq; posteros, fida pax, & amicitia manebit.

II. Rex Poloniae ex munificentia sua, stipendia Hano largietur, Camenecū quotannis mittenda. Hanus vicissim cum copiis suis, Regi ac Regno ubiq; & contra quemcunq; hostem adesse ac auxiliari, pro delectu Regis tenebitur.

III. Excursiones, ac hostilitatem omnem, in ditiones Regni Poloniae Hanus posthac inhibebit: praeda item & abigeatus vetabit.

IV. Copia eiusdem, hic & nunc, ab obsidione Castrorum ad Zbaraz discedent; nec ullam digredienti Exercitui, molestiam facessent.

V. Quae eadem copia Scytharum, ac si quid Turcarum Rumeliensium, secuti Hanum in id belli, pacatē & sine noxa ē finib; Regni abducentur.

VI. Rex Poloniae vicissim, in gratiam Hani, Exercitui Zaporoscensi supplici indulget, ac in gratiam recipit: qui fidem & obsequium in posterum stabilia, iureiurando astringet.

Et ea quidem cum Scythia pactio, vtcunq; audijt; dum is, pro externo, & pari se gerit. Cum Cosacis, ut pote subditis, & Rebellibus, in stipulatum deducta compositio, pupigit; eos maximē, qui extra periculum positi, promptius os in trāfactorum vituperium, quā manus in agendorum auxilium gerere solent. Sed arguentium supercilio potentior necessitas effecit; ut, accipiendo leges daremus: & dum venia erratis necessario tribuitur, nomen clementiae in securitatem transiret. Cum Cosacis, potiora, puncta fuere.

I. Libertates Exercitus Zaporoscensis, sarta tecta manebunt, recenti Sac: Reg: Maieft: diplomate approbanda.

II. Mi.

II. Militia numerus ad XL. Mill: reducetur: Matriculā seu Albo per Praefectum conscribendo: quòd ad Acta Castri Kijoviensis, quò omnibus innotescat, porrigetur. 1649.

III. Delectus Cosacorum, per oppida ac colonias Regias fiet; Nobilium bonis omnino immunibus. Liberum nihilominus erit cuiq; ex plebe, in Civitates conscribendis delectibus addictas, sine omni Heròum impedimento demigrare, reliquis in solita subiectione permanentibus.

IV. Hyberna, Stationes, ac Exactiones, quocunq; titulo, militares, in Civitatibus quae militiam Zaporoscensem complectentur, Exercitui Regni non assignabuntur.

V. Immunitatibus Ecclesia Orientalis Graco-Russae, lege publica cavebitur, templa eius, Clerum, ac bona Spiritualia, ab Unitis non invadenda.

VI. Dignitates, ac Officia Kijoviensis, Bractaviensis, ac Czerniechoviensis Palatinatum, incolis eorundem, Status Equestris, ritus Graeci, conferentur.

Neq; in totum Chmielnicius sui immemorem egit, etsi maximē plebicola videri volebat, addita instrumento pacis appendice; quā, Praefectura Czechrynenfis, prout in sua circumferentia existeret, eidem Zaporoscensium Duci in feudum addicebatur. Ita tum, pax compaginata; eo rerum statu persuasis omnibus nihil abnuendum, etsi nimia poscerentur. Demum, Chmielnicius deprecandae Regiae Maieftati in Castra venit; (die 19. August.) ad visum Regis. Praetorium equo disiliens, quòd idem fecerat, eius, qui ex centenis constabat, comitatus. Praeuntis itaq; Kisielij haerens vestigio, in conspectum Regis admissus, in terram defixerat oculos; credo, ubi aspectus vncti Domini, fulgore suo, everberaverat caligantes. Dein, ad ima pedum provolutus, inter alta suspiria dixit. Non eum in modum expetitam sibi copiam, salutandi Ser: Reg: D. S. C. Verum, quae transacta, magis malignitate Fati, quā culpā suā, humillimē deprecari. Indignum se omni clementia prorsus fateri; persuasū tamen esse, eam, quae supremi Numinis est, etiam vicarij eius, miserico-

1649. *sericordiam adversus supplicem fore: quæ cor humiliatum nō despiciat. Ad hæc Lithuanix Procancellarius (Ossolinio tum absente) Quanta, qualivè patrata; à nemine, nedū ab autore ipso ignorari posse; neq; ideo recensenda, quæ omnibus palam sint. Serenissimum Regem refricare vulnera nolle, ubi ea, miti clementia sua remedio sananda credit. Idq; more Solis, qui bonis æq; ac malis lucet; ita Optimus Princeps, dum pacatos Cives propugnat, refractarijs parcit. Ignoscit verò ea lege, si enormitas facti, ac pro demerito pœna, constanti posthac fide, & pro patria meritis diluentur. A Rege digressus, lusu rãdum coram delegatis præstitit, nihil super contentis disquirens, conscientia & assuetudine formatus: ut, quo momento fidem astringeret, eodem & falleret. Post hæc, Cancellario Magno obiter salutato, castris excessit. reverso simul Lubomirio Minoris Poloniæ Generali, non aliter Cosacis Bohdanum fidei nostræ permissuris; nisi de restituendo tali obside caveretur. Mox, inter Principes, iam fausto fidere amicos, vtrinq; donis certatum. Rex Polonus, acinacem distinctã gemmis vaginã, cantherium item formã ac phaleris insignem, Scythæ: Hanus vicissim versicolore mballum, pharetramq; cum arcu Gerico, etiam plerosq; captivos; inter quos Zolkievium in gratiam Regis remittebat. Ac, quò in longum duraturæ paci consuleretur, datis obsidibus, rem transactam firmare placuit. Deliberavit aliquantum Rex, quemnam è nostratib; mitteret; plerisq; barbaras oras, & longinquum clima, & fluxam gentis fidẽ sequi, abnuentibus. Fortè in Prætorio frequens ut assollet è primoribus Iuventus convenerat; qui, familiari discursu, de qualificato inter se subiecto sermocinati, supervenientem Denhoffium Socaliensem Præfectum, iam Principis designatione, iam Generalis Soceri voto, substitui negotio aulicã jovialitate contendunt. Denhoffius verò, eo animo in Regem ac Patriam, natum se testaretur, qui non Posphorum modo Tracium, sed remotæ Persidis oras, & ultra mudi limites positam Tulen adeundam, mandato Principis haud dubiter: mox, ad Regem re delata, laudibus cumu-*

latus

latus Denhoffius, cum Hano expeditur. Suliman Agã è prioribus Scytharum, egregiæ indolis Barbaro, ad latus Regis in antecessum ablegato. 1649.

Hostis à Zborovo reductis agminibus, Zbarazium iter direxit, & quamvis ex conclusæ pacis efficacia, ad obsecros libertatis beneficium pertinere profiteretur; quo tamẽ pretium impensi sanguinis non intercideret; collaticium æs donarij in speciem postulavit. Huc Rex Ozgam Leopoliensem Notarium, ac Thobiam Minorem Rothmagistrum, desideratæ liberationis nuncios præcurrere iusserat, qui dum collationem pecuniæ, Hano in vim gratitudinis offerendam suadent, asperius à Præfectis militiæ accepti sunt. Ad illatam quippè Lytri mentionem, exarserant insolentes contumeliæ viri, responderantq;: *Penderent, qui exsolvendo fidem dedissent, se contractu stipulatorio in iniuriam terrij eiusq; absentis lato, non teneri: ne nisi, quoad vita ferrumq; suppetierint, de hostium aut si fors ferat, suo sanguine depensuros.* Ita invicti Heröes, nihil de prima ferocia remittendo, tandem perseverantia, ac magnanimitate sua, perfecere, ut hostis offa frustratus, non temnẽdus præco strenuitatis retrò abiret: passim vsurpato dictorio. Ad Zbarazium ab vno Polono, decem Scythas, è contra ad Zborovum propelli. Hæc est igitur memorabilis, illa pugna Zboroviana; quã duo bellicosissimarum gentium Principes; alter Ottomanicæ Portæ satelles; Univerſæ alter Christianitatis stationarius; hic incredibili virtute, & iustæ causæ fiducia: ille innato in arma fervore, & immani copiarum numero, inter se concurrunt; sub protectæ rebellionis, & defensæ Patriæ titulo. Certè DEI opus credi necessum, dum à paucis multitudo cæditur, sistitur; demum velut fusi sanguinis fatietas cœpisset, in mutux pacis leges, velut lassatæ partes, coaluere. Debitam post DEUM, VIRGINI DEIPARÆ, quæ Poloniarum Regina dici amat, victoriam, multorum pietas censuit: quòd solenni eius Assumptionis die, hostium vis dimicando fracta, ac Polonorum robur, divina ope-

V

erectum,

Ozga
Minori

1649. erectum, in finem dirimendi actus duravit. Erat in augurali Prætorij imago, Virginis MATRIS, ex asceterio Belzenfi vnitorum, in id belli desumpta, quam ante cernuus Rex, vel integris quandoq; noctibus orationi vacare, ab intimioris admissionis Ministris, observatus. Tunc, quò grata beneficij memoria existeret, Cracoviæ in primaria Basilica, quam in Circulo Beatæ Mariæ nuncupant, anniversarium in memoriam eius victoriæ, ac sacra, in ævum duratura instituit; addicta in censum loci, ex fodinis Wielicenfibus, salis nativi pensione.

Abeunte Scythia, Rex Glynianos, dehinc Leopolum movit. Nihil polita & elegans Vrbs omisit, honoris; & postquam incitamenta triumphii exhibere vetita, læto populi applausu, incognito subeuntem Regem, excepit, compta oratione per Martinum lanczevium Doctorem Medicum, finem bello gratulata. Hic, dum fessam valetudinem brevi respirio solatur Princeps, interim à Zbarascensis militiæ Primoribus multa inter salutandum verborum solennia audiebantur, cum Rex, vnumquemq; alloquio dignatus, ad cunctos laudatione aptissima descenderet: & illi, vindicæ desperatæ salutis Regem, ac redivivis, exhibita postliminio luce, iterum Parentem, non falsa exaggeratione afferret. Ac quo virtus, non irrepræmiata staret, Firleius Sandomiriensem Palatinam dignitatem accepit; ut eo titulo sepulchrale non nisi elogium augeret, in brevi fato functus. Compar Firleio, sortito honore Adamus Sieniavius, quippe Notarius Exercituum renuntiatus, haud intermittente, quo in Castris correptus languore, ingenti desiderio extinguitur, præclarum Roxolaniæ fidus. Hieremiæ Wisniowiecio Præmissiensis; Landzkoronio item Stobnicensis, amplo reditu Præfecturæ cessere. Pollicitis alij sustentare. spem iussi etsi quandoq; diuturna expectatio, ingens sperantis animi tormentum sit. Et cum Præfectis quidem fortuna liberalius egisse visa; at miles querulus fremebat, quod longa fame, ac vulneribus enectus, armorum super hume-

lanczo-
wiki.

Firley.
Sienia-
wiki.

1649. humeros fasces deferendo, ne micam quidem commeatus submissi, vel ut saltem morbidum, ac vulneribus semineces socij, vehiculis ex conducto deportari, à Zbarazio possent, haud impetraverat. Exasperabat quin etiam post cæsum in prælio Rzeczycium Vrzedoviensis Præfectura, in Grébolszovium Regis aulicū, collata; qui, inter arma inermis, elusa militarium petitione, è pane benemeritorum participaret. Accidit enim verò, ut alia sæcula virtutis, alia præmiorum exempla ferant: ac sæpè apud pacatos Principes, quorum ingenij vis, intra politicas artes subsistit, præsentius fortitudini sit præmium: fortes ipsi ac gnavi, vel solo regnantis exemplo, militem ad strenuè agendi vigorem, induci satis existimant. Leopoli abiturus Rex, positâ externi cultus Germanicum in morem veste; quâ, ab ineunte ætate usus, nostratæ habitum induit. Lætum id aspectu Polonis, & in maius interpretatione affectus Regantis (nisi mox incesceret fastidium) acceptum; dum, non in regimen modò gentis, sed in mores quoq; & amictum popularem, Regem suum immigrasse gaudent.

Neq; Lithuania, vnionis vinculo Regno huic colligata, otiosa rerum spectatrix, belligerante Rege, esse poterat. Quantum enim incolatus eius Provinciæ, ritu ac usu religionis propius hostem accedit, tantum armis & successu misceri, non renuebat. Primus hic in turbas antesignanus, Antonius Niebaba, Koresteszoviâ oriundus; per subsilvanum Polesij tractum, aliquandiu cum prædatorijs turmis persultans, tandem accessu Napalicij ac Feskonis, ad triginta Mill: sub signa contraxerat. Intercepere ij insigniora eo tractu oppida, quâ Borysthenes Lithuaniam ab Vkrayna dividit; nempe Starodubum, Homel, Loioviam, Brahanium, quæ nullo virium experimento, per prodicionem à municipibus dedita sunt. Aberat Ianutsius, Radivillus Căpestis per Lithuaniam armorum Præfectus, (Generali Kiszka supremâ valetudine impedito) citis attamen nuncijs commonitus periculi, negotium dederat Vladislao Woł-

Grzem-
bolsz-
wiki.

Radzi-
will.

Woł-
wicz.

1649. vicio Campestri M. D. L. Notario, vim irruentis hostis sustinendi. Aduere Georgius Mirscius Excubiarum, Samuel Komorovius Castrorum Praefecti, Vincentius Gasievius, Horscius, Niewiarovius, Mirzenis, ac multi alij e turmarum Ductoribus; quorum superventu, Niebaba, retracto ultra traiectum Prypecij agmine, sequentes in adversa ripa expectavit. Mox Lithuani, extractis quos hostis demerferat pontonibus, ac ijs superato flumine, loco securum eoq; solutius agentem invasere; ac nihil memorabile ausum profligarunt. Dehinc Pinsko, Russo incolatu frequens oppidum, victoribus obsistere ausum; ab irato milite, mox expugnatum direptumq; mansit. Congruente temeritati poenam; iussi namq; oppidani, Cosacorum antesignanos, vel socios dedere; insolenter responderant, substitutos proprios iugulos pro ijs, quibus secum, praeter commune genus, eadem sacra forent. Resederat posthac aliquantum morus; nisi, Pilavecenfi successu, efferata plebs, rursus in turbas consurgeret: Sluczkum, ac post Byhoviam nobile Sapiehanæ Domus haeredium, armis subitis involvendo. Verum illud fidei suæ commissum, Sosnovius Dapifer Vilnensis, egregie defenderat: Sluczko Lucas Ielscius cum pedibus succurrens, Tribunum Hladkium magno conatu oppugnantem, ut recederet coegit. Is Hladki (quod formosum sonat,) submissus à Chmielnicio isthic Dux, non vaga arma circumferre, aut in terrorem raptare agmina solitus: verum inconditam turbam ordinatim habens, ex regulari bellandi ratione, non perfunctorio Lithuanos discrimine laceessere videbatur. Proin, Radivillus famam surgentis belli excitus, huc deproperavit: sagax & prudens, plurimum animo & praesentia Imperatoris, quam Legatorum vicaria opera perfici. Neq; diu, etsi maxime infesto anni tempore, Czarnobylum, Grodecum, Mohyloviam, aliaq; cis Borysthenem, ac Berezynam (quos fluvios constemma mea Wapovius, unum esse asserit, experientia diversos monstrante) aliaq; infesta hosti loca, deditione capit. Rzeczy-

1649.

Mirski.
Komo-
rowski.
Gasie-
wski.
Horsti.
Niewia-
rowski.
Mirzen-
ski.Sosno-
wski.
Ielski.Wapo-
wski.
Hister.

ca ali-

ca aliquantulum facefijt negotij, & post hanc Mozyrū, quod ad Pripetium in paludosis situm, ac recens Kijoviā, misso 1649. praesidio animatum, vim sustinere praesumpsit. Oblata Mozyr. Prypec. Fl. spes veniae incolis erat, si, sepositis armis, victoris clementiae se dederent, quæ dum spernitur, superato ascensione, vallo ac deiectis propugnatoribus, in Radivilli potestatem redactum; dein direptum, in praedam militi cecidit. Superfuit Bobroyscum, quod rursus Lithuana arma experiretur; praemissi velites tentando; dum pacata media suggerunt, in eos gemina ab vrbe eruptione procursum; sauciato enormiter Fronckievicio Hastatorum Radivilli Optione. Superventu deinde Ducis, terrorem ubiq; circumferentis, deditioem ea lege fecit; vita & bona municipum salva ut essent, turbatum rei sine exceptione traderentur. Ita, sponsione integra, perquisiti autores, ac puniti; quorum aliqui, dum suo scelere mori, quam meritam poenam malunt; iniecta ædibus flamma, seipsos cremavere; attendente milite Lithuano, ne quis effugere spontaneum supplicium posset. Caput rebellium, idemq; autor se se exurendi, Poddubicz, (is substitutus Hladkio) dum vltulatus, violentiam ignis non fert, cum plerisq; Centurionibus captus, fracta laqueo gulam poenas dedit. Michnenkoni qui Mozyrum propugnaverat, quod militariter in extrema ferro se tuitus, à carnifice recisum caput, ac portæ oppidi appensum mansit, exemplo & terrori. Et profuit terruisse, etiam validioribus oppidis formidine exempli colla submittentibus. Hæc, sub præteriti anni finem, sequentia praesentis transacta.

1649.

Mozyr.
Prypec.
Fl.Fron-
ckie-
wicz.Pod-
dubicz.

Sub Anni huius initium, impatiens otij rebellio, ut apud nos; ita in Lithuania quoq; infesta arma exercere coepit: nihil intactum sinens, quæ latè Russiæ nomen extenditur. Etenim, in Regnum apparanti Chmielnicio bellum interrerat maxime; Lithuanos intestinis turbis distineri; tum formidolosos sibi, si ex vi Unionis Polonis coniunguntur: quam Molcho, cuius flagrantissimè ex ambitum patrociniū respiciebat ostensurus; adeo sibi prona ad vincendum omnia,

V 3

ut qua

1649. ut qua parte veller, concutere Poloniam, haud ægrè posset. Vix credibile! ubi legitimis Principibus bella sunt, graviari Provinciales tributis; vexari exactionibus; dum corraduntur in militem stipendia. Posteaquam corrala, segnes coire delectus, diffugere tyrones, Præfectos luxu, gregarios rapinis exerceri; ac, ubi bellum ingruat, disciplinæ incapaces, præter alia militiæ flagitia, spes eorum, a quibus in auctorati destituere, impedimentum verius, quàm auxilium. Contra rebelles, affatim suppetunt sine tributis nummi; sine pecunia delectus; sine tympani pulsu, legionarii: non baltheus quemquam auctorat, non Iusiurandum fidem astringit; rara Duci de armis, de Equis, ac com meatu cura; modò in abrupta præceps feratur, non sequitur modo multitudo, sed ruit. Ac, quòd mirandum, qui nuper omnium indigi, per bellum abundant & pascuntur, velut mures ex alieno penu.

Anno vertente, Radivillus dispertierat in hyberna Exercitum, per aditam Borystheni oram; eo consilio, ut in parato existentibus copiis, vndecunq; malum prorumperet, festinè in herba opprimeretur. Suspecta hæc hybernantiū vicinitas Chmielnicio, vnde Helià Hołota, turbidū ac præferocem immisit, qui, à cladè magis, quàm rumore orsus, legiones in stativis hærentes inopinato invasit; ut omnia, quæ Pripetius alluit, Lithuanos depelleret. Nimis quātum in eo Exercitu, exinaniti ordines habebantur; vnde, concisum sua exilitate agmen, haud arduo negotio dispelli poterat; maximè sub absentiam Wołovicij Præfecti militaris, quem in Martios actus promptū, adversæ valetudinis cura, peregrè abstraxerat. Proin, ubi cognitū submotas stativis cohortes; opportunè Vincentius Gasievi, cum Otthenhausenij defukorijs, ac Donovanij peditatu, repentinæ incursioni sistendæ, promptus veniebat. Factum inde, ut successus Hołotæ, ad adventum Gasievij evanescerent: ac, septem Mill: agmen, cui præerat, intra palustres Pripecij refluxus compulsus, denique dispersum fuerit; multis

multis cæsis, aut submersis; inter quos ferro, an aqua dubium, Helias ipse interiit.

1649. Ast in hydram pugna est, cui si vnum refecas, plura capita succrescunt; etiam hic, pro vno Duce, plures substituebantur. Ioannes quippè Krzeczovius, surgente nuper rebellione fideiussor Chmielnicij, præter vasti exercitus, Krzeczowski Tribun. Czehry nensis. numerum, etiam famosi Ducis nomen, secum trahebat. Is prærogativâ generis, Eques, instituto vitæ, miles, ac post Cosacorum Tribunus, accuratiùs artes militandi in Castris nostris perdidicerat, quæ mox hostiliter in adversis exerceret. Huic adiunctus Podobaylo, eo tantum vsui fuit; ut tardiorē collegam, & vsu rerum prudentem, in exitium inconsulta temeritate traheret. Pripetius amnis, in Chelmensi territorio è palude propè Lubomliam ortus, ubi in se aliquot ignobiles rivos absorpsit, tortuoso per Wołhyniam decurrens alveo, tandem in Lithuaniam illatus, Borysthenem subit. Quantum amnes isti circumplexi latifundium, sanè vastum, illud crebris municipijs incolebatur; tunc ardente bello, à suis eq; hostibus funditus desolatum mansit. Hinc ex com meatu ratione Krzeczovius, ultra Prypecium eluctari: Radivillus intra distingere hostem, diversi agitabant. Lentus in occursum veniebat Lithuanus, quia distrahendis hostibus, opportuna loca præsidijs firmando, tennes dispertierat vires: præceps Rebellis veniebat, præter stimulantem ad festinandum Podobaylonem; etiam maturare negotium per se satagens, sciensq; magis vapulare apud Cosacos, qui remissius agerent, quàm qui perderent suos. Nil congressum vtrisq; demorantibus (*die ultima Iulij*) ad Loioviam, infestæ acies sibi occurrere. Nam ubi Dux erectus ac interritus, magis pericula, quàm hostem contemnit; etiam miles ad exemplū Imperatoris sui animos conformat. Dum Georgius Mirscie pro munere Excubitorio, distinet ingruentes Krzeczovij turmas; ut opportunè captatā morā, reliquus exercitus flumen trajiceret: hostis illudi sibi impatiens, ad arma clam.

clammat, ac expeditiore Equitatu emisso, Mirscium, vim sustinentem adoritur; ac planè circumfundit; quoad Gasieviana, ac Chodkieviciana Legionibus adiutus, reliquo exercitui iam flumen eluctato ad generalem conflictum campum aperuisset. Vtrisq; in procinctu, Radivillus signo dato, expeditas cum Nieviarovio alas, in medium quæ robur hostium immittit; eo impetu, maximè hastatorum, ut prima vi impulsa Cosacorum acies, ac confusis ordinibus terga verrens, peditem præsumpta victoria carragine evolutum, planè destitueret. Propè erat ut succuberent Cosaci; cum Krzeczovius conglobato peditum cuneo, submissisq; in altera fistularijs, acerrimum certamen instaurat: vsq; adeo succedente ausu, ut cæso Proculbitio cohortis Optione etiam Gasievio ob transuerberatum spiculo equum in terram provoluto, retrusi Lithuani, non ampliùs promore militiæ confuso regressu secederent: imo conversâ praelij fortunâ novissima iam ratio salutis videbatur, si composita Carragine Rzeczycam oppidum, militari itinere regrederentur. Audaciùs quippè quam consultiùs occurrisset hosti, palam erat, cuius exercitus ultra XL. Mill: armatæ multitudinis continere credebatur. Verùm sæpè supra captum humanum Omnipotentiae vis, consilia & rationes mortalium subito versat; erigens succumbentes, elatos depressens: etiam tum flaccescentem victoriæ spem, casu fortuito excitavit. Contigit namq; ut Radivillus nuper Mozyro, quod iterum hostium partes sequebatur, ad officium reducendo, ablegaret Komorovium Tribunum, cum Quingentorum manu: cum CCC. item velitibus, Pawlovicium, festinantem ad Castra Krzeczovij plebem opportunè disiecturum. Redibant ambo, impigrè mandata executi, cum ex concussæ terræ sono, dein, machinarum fragore, coniectura assequuntur, manus in proximo conferi. Et quia Pawlovicius prior de congressu suorum ex agrestibus intellexerat, comperta Komorovio refert; ille nihil moratus, ut erat pugnacis animi, in accelerandum succursum com-

Prokol.
bicki.

Komo-
rowski.
Pawlo-
wicz.

mili.

militio autor fuit. Tergum carraginis suæ Krzeczovij profundæ sylvæ applicaverat, pediti apprimè commodq; loco ab arboribus, in subeuntes Lithuanos, certo ictu pilas contorquenti: rursus ubi ingrueret vis equestris, veprium ac densioris frondis obiectu, tutam stationem retinenti facilè. In hos Komorovius, à latere, quæ repulsis suis instabant signa infert. Convertuntur isti, & sclopetorum ictu equites sternunt, sed novas & visu maiores copias Lithuanis subsidio venisse rati, locum sensim deserebant. In abscedentes demum immittitur. Ielscij, ac Iuszkievicij peditatus; qui, cum ab iisdem arboribus velut in feras iacularetur, facile trepidos dissipavit: campo, & ora sylvæ potitus. Nō is tamen Duci hostium genius, ut primâ plagâ succumberet; nam, quæ saltuum obscura, & maximè lutulenta, suorum ordines revocat, ac quantum ex tempore licuit, egestam fossam, densis concedibus obsepit, nihilq; non agit repugnando. In extremis quippè constitutus, bifariam spes evadendi circumspiciebat; iam Podobaylonem prono flumine superventurum; iam Carraginem post se relictam subsidio, & comæatu partes erecturam, præstolando. Verùm in utroque fefellit eventus. Namque Iuricza cum ala Equestri campo plano circumactam stiterat; quæ, à Noldij, ac Wechmanni peditatu oppugnata, cum septemdecim tormentis, ac instrumento bellico in manus venit; in oculis planè ringentis Krzeczovij. Vnde, desperatione, ac iacturâ vecors, quominus succurreret periclitanti, latebris novissimè prorupit. Conferuntur iterum manus eo infestiore congressu, quia potior Equitatus Lithuanici pars, iuvando pediti equis defilierat; & Cosaci, continuata diu explosione noxij, ubi instruendi sclopos pulvis & tempus deficiunt, utrinq; collato pede, ferro ad manum pugnant: quoad circumventi, desperata penitus in armis salute, per obscura noctis, aut memoris dilaberentur. Krzeczovius acceptis vulneribus semianimis, currui imponitur avehend; mox, instante metu, desertus, ad Radivillum con-

X

duci-

1649.

Ielski.
Iuszkie-
wicz.

Iuricza.

Noldi.
Wech-
mann.

1649. ducitur. Ferunt sermones nostrorum percunctantium, aut miserantiū, eo vsq; averſatum, ut reclinis curru caput illideret, quo concuſſo, accelerata morte, vitā abiit. Meliore fato & famā dignus, ſi non ut turpis proditor vltice Nemefi occubuiffet.

Reſtabat Podobayſo debellandus; is, ſubmiſſurus amne auxilium, Krzeczovium, ut praelij aleam præcipitaret induxit. Subvehebat XII. Mill: Coſacorum, coadunatis pōtonibus impoſita, qualibus Boryſthenes traijci ſolet. Baydaki ſeu hyppagines ſunt, laxioribus ſupernè tranſtris, ac repando alueo, centum hominum quandoq; capaces. Ex his conſectā claſſe, nihil minùs, quàm rem cum Krzeczovio tranſactam opinatus; prono amne deſcenſum moliebatur: iamq; e fortuito ceſpite, terreum in ripa excitaverat propugnaculum, ſuis tutius exponendis: cum Gaſievius, promptiſſimis Equitum, in opus molientes immiſſis; (maiori namq; pervicacia inſtat miles, vbi graviore diſcrimine perfunctus) quotquot in continentem exſcenderant, ripā protrudit; interceptis novem lembis maioribus, quibus, ſubvehebatur cōmeatus. Podobayſo ferocior verbis quàm actu, cum reliqua claſſe in adverſam ripam enavigans, diſcrimini ſe eripuit; duobus navigijs maioribus per feſtinatū abſceſſum, rapidi amnis gurgitibus abſorptis. Hæc, tum in Lithuania acta: cum planè conſtaret, eius anni praelijs ſupra XXX. Mill: Rebellium ferro iſthic periſſe. Certè, debita ex ſtrenuè adminiſtrato illa parte bello gloria Radivillo Duci: non ſolūm, quòd ingenti animo hoſti multitudine prævalenti, ſe obiecerit; verūm, quòd extra dilationes poſit9, ingruentem præveniret; illabi in intima Lithuaniae haud paſſus. Claruere præterea, Vincentius Corvinus Gaſievius, M. D. L. Dapifer, Vladiflaus Woſovicius Notarius Campeſtris, Michæl Caſimirus Pacius, Alexander Komorovius, Georgius Miſcius Excubiarum Præfectus, Georgius Hoſcius Orſzanenſis Gubernator, Niewiarovi9, Chodorkovius, Podſeckius, cæteri9; Tribuni ac Turmarum.

Ducto.

Gaſie-
wſki.
Woſlo-
wicz.
Pac.
Komo-
rowſki.
Miſki.
Niewia-
rowſki.

1649. Ductores. Etiam externæ militiæ Præfectis, Reynoldo Tyzenhaus, Groth, Othauzenio, Noldio, Ganckoffo, alijsq; ex forti præſtita opera, egregium nomen promeritis. Deſiderati per cædes, Kotovicius iunior, Rozyc, Młocius, Ierzykovicius, ac permulti clarioris notæ commilitones. Maxima equis deſilientium iactura, vbi Krzeczovius indagine ſylvæ clauſus, oppugnatur. Vbi verò ad Zborovum tractatu pacis dirempta hoſtilitas fuit; etiam Lithuani modum armis impoſuere; factūq; ut, quæ gentes diviſim pugnaverant, inſimul partæ tranquillitatis bono fruerentur.

Sub id fermè temporis, Stanislaus Lubomirſcius Palatinus Cracoviensis, vitā excedit; ſuper claritudinem generis, præclarā vbiq; famā. Ingens viro animus, elimata multo uſu prudentia, ac exiſtimatio totā vitā eximia: poſſeſſo permerita Regum favore, per popularitatem, Civium ſtudijs. Amavit Patriam, ut nemo ſui temporis; opes & facultates, in uſum eius (ſi exigeret,) facilè inpeſur. Neq; tantummodo intra Patriam magnus, etiam Principes Europæ, intuitu famæ ſuſpexere, & percoluere. Sed, maximè debita laus, quòd poſt Chodkiewiczium, Turcico ad Chocimum bello ſubſtitutus; ac mox gloriæ, arduam ſpartam ſuſceperit animoſè, geſſerit fortiter, & cum bono Regni conſummavit. In aulae tropicis, in militiæ munijs, ac officio Senatoris, vbiq; immotus, & ſemper idem. Ætatem produxit ad ſextum ſupra ſexageſimum annum, dudum ante mortem diſpertita perampla inter filios hæreditate; quò repudiata terrenorum curā tranquillius vacaret; cōponendo ad æternitatem animo. Prudentis ſanè viri typus, abdicato mundo noviſſima ſpeculari, ac vltro fortunarum congerie carere velle; cum tamen cupido habendi, poſt omnia ſenibus exuatur. Pompa funebris multo accuſſu Nobilitatis, frequentata Wiſnicij, in templo Carmelitarum, à ſe magnificè extructo. Nam viginti ſacras Ædes ab eo fundatas aut dotatas, inſcriptio tumuli continet.

Sequitur Lubomirium Paulus Piaſecius, Premiſliensis Episcopus.

X 2

piſco-

Piaſeck
Episcop.
Premiſli.

1649. piscopus, austerâ & innocente vitâ, etiam ante Sacerdotiû;
ubi Antistes factus, vixit exemplo constantiæ, ac prisco ri-
gore Præfulum. Spei Vladislai IV. admotus, Camenecê-
sem Cathedram obtinuit; mox, ad Præmislensem translatu
est. Magnum Piafecio inter sapientes nomen; quamvis
aulica praxi imbuti, quod subtristi vultu, à natura forma-
tus, Stoicam austeritatem incesserent, demissos simulatæ fa-
cilitatis mores, è diverso exprobrantem. Claruit scriptis;
nam, præter praxim Episcopalem, totius Europæ Historiâ
sui temporis edidit; veracem eam, & ex diffusiore stylo cõ-
mendaram. Ipse, totâ vitâ dueros labores, & acerbis con-
tentiones, sibi fuisse asserit; quarum ætas mea nonnihil me-
minit; dum odio veri, aut libertate Historica pleriq; offen-
si, acribus inimicijs nepotes eius incesserent. Coætaneus
planè Lubomirio, namq; eodem vt ille LXVI. ætatis anno
mortalitatem explevit. Pro funere laudavit mortuum
Czartoryski. Florianus Dux Czartoryscius, Canonicus tum Cracovien-
sis, eximias Præfulis virtutes, mox & ipse Præful, oratione
complexus. Et hinc, felicitati eius (vt Plinius ait) supre-
mus cumulus accessit, laudator ex meritò facundus.

Comitiorum extra ordinem agendorum, rem arbitrii
Regij factam supra retuli; qui Conventus, si quando, certè
eo statu rerum necessarius erat: cum, & exul Russiæ Nobili-
tas, non aliter ad Patrios lares admittenda videretur, nisi
prius pacta ad Zborovum inita, lege publicâ firmarentur;
& post, tot experimenta præliorum exhausto militi, in sti-
pendiorum exolutionem, tributa per Provincias, non nisi
ex consensu publico, scisci debuere. Quin etiam Cieklini-
us Castellanus Czechoviensis, cum Wiazievicio Succame-
rario Mscislaviense, Moschuam missi Oratores, nihil illac
amicum adferebant. Ioannes quoq; Wielopolski Bieccis
Præfectus, splendidissimâ ad Transilvaniæ Palatinû legatio-
ne perfunctus, etsi Claudiopoli in speciem honorificè tracta-
retur, inter arcana tamen aulæ illi, vir perspicax deprehē-
derat, quod, in Principe isto, maius quid sinceritatis Respu-

blica

blica desideraret. Frequentes itaq; Ordines Varlaviam
coivere, arrectis omniû animis, quomodo tandem cum di-
scrimine finito bello, desiderata pax absolutè inciperet. Le-
szczynius Maioris Poloniae Generalis, coetui Nunciorum
Terrestrium impositus, eloquio ac multa tractandis animis
arte; dum exantlati periculi magnitudinem, tum Regis E-
xercituumq; virtutem magnificè extollit, assecutus dicen-
do fuerat; vt Poloni, ad se pertinere victoriæ fructum, ad
hostem belli mala arbitrarentur. Neq; Oratori elegan-
ter dixisse frustra fuit, Nicolao Danielovicio Thesaurario
Regni per ea tempora fatis functo; ac Quæstorio munere,
(quod est inter illustres, ac opimas Regni dignitates,) in
Leszczynium translato.

Dum publicè, quod evaserimus, victoria vocatur; priva-
tim multa exaggeratione sugillabantur transacta. Ac pri-
mò, vix subscripto pactorum ad Zborovum autographo,
volitabant mordacia scripta, in satyram flexa; multipli-
ci argumento & stylo, concordi sensu, cavillandi. Per-
stringebatur ijs, cum Barbaro Principe fraternitas; ex Sa-
lomonis parodijs desumpto acumine. *Ecce quam bonum,*
& quam iucundum, habitare fratres in unum. Deinde *Hæc*
est dies quam fecit Dominus; exultemus & lætemur in ea. Al-
ter Aretino planè dente, Regis acta morficabat, non incon-
cinnis quidem Rythmis, ast nigro sale aspersis. Quorum
exordium:

Mutasti statum, verum non Fortunam,
Tulisti cladem, nobis & non unam.
Patria sensit vires tuæ sortis,
En habes fructum & c. & c.

Neq; ista renarro, vt probem; sed, vt non trivialis inge-
nij partum, aut Milesias fabellas ostendam. Hinc fuit, vt
Stanislaus Kobierzycius Castellanus Gedanensis, in Senatu
sententiam promens; gravissimè in authores taliû invehe-
rerur, legeq; publica statuendas pœnas censeret; quo, servi-
lia ingenia, in caninum silenter mordendi ausum asuefa-
cta,

X?

Kobie-
rzycki.

1649. Et, exemplariter punirentur. Equidem Romæ statum Pasquilli haberi aiunt; usus scribendi, apud gentes ferme omnes invaluit; dum per faceta aut erudita dictoria, occultissima quæque Principum, in publicum emanant. Et quamvis eiusmodi licentia, vetere ac nostro ævo penitus reprimatur; non ideo tamen pruvius iste ingeniorum, compesci potest, invalido adversum pervicaces pœnæ remedio. Nam, ut in foco igni subiecta ligna dum ardent, crepant; nec si mergas, malum suppresses; Pasquilliseriam in imo vado, ut ranæ solent, coâxantibus. Certè, magno animò contempsit Rex; etsi probrosi carminis auctor, non planè ignoraretur. Heroicâ ex contemptu & Principem decente ultione; cum spreta hæc exolescant, si irascere agnita videntur. Neque mitiora in Cancellarium; imò ultra satyræ acumen, emissarium scriptum, propè accusationem continebat. Sub titulo *Compendium Consiliorum Cancellarij Magni*. Summa capitum eiusmodi. Rebellioni Cosacorum studio quæsitæ causas, ex convulsione Paëtorum ac amicitiae cum vicinis Principibus; hinc, Ottomanum acrioribus literis; Scytham, retentis donarijs; Suecū, tituli Regij denegatione; Moschum, procuratis disgratijs; irritatos. Iam ad aggrediendum bello Turcam, excellentis animi Regem Vladislauum, Republicâ inficiâ, ac inconsultis Ordinibus, succensum; acceptatam cū Venetis armorum societatem; Europæos Principes in id belli sollicitatos; Cæsaream, Sueticamque militiam, dotali Ludovicæ Reginae gazâ, inautoratam; Cosacos instinctu, promissis, ac submisso ære in bellum impulsos; quos demū paratus, evanescente belli Turcici famâ, in Patriam verterint. Tum, ad præsentia delati. Asscuratam recens imagine pacis Remp. exautoratas cohortes, dimissos veteranos; demum, ardente bello contractos sub signa Tyrones, non indictis ante in stipendia contributionibus. Publicæ Motioni, obstinatè contra validas suadentium rationes repugnatum. Depressas studiosè hostis vires, exaggeratam multâ hyperbole submissionem, & sine prælio pacem, sine di-

scrimine

1649. scrimine triumphum, imaginativè exhibita. Quibus pessimè suavis Rex, contra hostem ierit; & nisi Deus per adstitem Angelum protexisset *Vinctum suum*, omnes in vnus consilio perituros. Omitto reliqua, magis ex livore & odio iacta, quàm publicum tangentia. Hæc, idoneum commentarium secutus, ne dissimulare videar, subiunxi; quibus tunc æmuli, fortunam tenentis arbitria rerum Archiaulici, vrgebant. Verum, ut falconibus, minorum gentium aves infestæ sunt, volatu aut crocitu; non tamen nocent vel pungunt: ita, fastigiatam felicitatem allatrant tantum invidi, non mordent. præsertim, si potentiae vis, stabili Principis gratiæ, tum prudenti moderationi, velut fulcris innixa, subsistat. Hic tum fluxus & reflexus Aulæ, per vituperia aut laudes, in utroque immodicè æstuantis.

Igitur, pactio Zboroviana per legem publicam approbatur; brevi admodum contextu legis, ac si expediret succinctè scribere ea, quæ diffusè audire libebat. Invenit ibidem promeritas grates, palmaris Zbarascensium militum virtus; laudatæ publico præconio & Zborovianæ legiones; destinato Lublino; vbi, tributa Provinciarum conferrentur, & miles promerita æra numeraret. Concessum super hæc *Donativum*; quo virtus (dum querneas, aut gramineas coronas dare non nostri moris) gratuito ære, repremiaretur. Meritis quoque Hieremiæ Ducis Wisniovecij, Terrarum, Russiæ Palatini, tributum; ut omnis quam Horol amnis allueret ora, eidem in hæreditatem Ordinū consensu addiceretur. Etiam Radivillus, Exercitus Lithuanici Præfectus, nè non ex fama tantum, quæ gesserat nosceretur, propè triumphi modum in aream Arcis Varsoviæ ingressus, exhibebat XL. rapta ex hoste signa, aliaque cum captivis spolia. Eas manubias, vbi succinctâ in militare stylum oratione, præliorum locis ac discriminibus enumeratis, pedibus subiecerat Maiestatis, Numinis favori, ac Regis fortunæ, debitam victoriam ascribebat. Non inique ostentator sui, si subditi cum Rege, & minoris cum maiore periculo, comparatio abesset. Verum huc verti iactatio victoriæ visa, ut quam Rex

1649. Rex generalem per Lithuaniam armorum Præfecturam, conferre (valetudine impedito supremo Duce) moraretur; illud regimen, ultra civilia spirans animus, ostentatione, meritorum præriperet. Non tamen ideo quidquam ex debita laude detractum, concessâ Nevelix, ac Siebierij quam ex iure feudi possedit ditione; ut deinceps, in hæreditatem verteretur. Res monetaria, magis privatorum rationes interturbavit, quam in publicum commodum cessit; dum externi numismatis valor imminuitur. Talerorum inprimis *Kopowe* dictis; qui, dum adulteratâ materiâ, aut depresso valore, pretium non implent, subditi officinis in vernaculos nummos recudebantur. Ad ea, quærentur mercatores; plebs, autoribus malè imprecatur; prodigis, novæ numerorum rationes displicent; etiam avari torquentur adeo, ut in contiguo campanili Viazdovix, sacricola quidam, huic mamonæ Deæ incubus, dum meliorū incuriosus, depressum nummi pretium dolet, laqueo infelix homo vitâ abruerit.

De loco Metropolitano Kijoviensi in Senatu assignando, (is venerat quidem Varsoviæ, non tamen eam dignationem efflictim deponere visus) verbis acrius certatum. Eo tùm Præsulatu ex collatione Regia fungebatur, Silvester Cossow patritiâ apud Roxolanos familiâ genitus, aliquâ doctrinâ, etiam morum famâ. Pro admittendo faciebant, sponsio Principis, ac Pactorum impletio; citra iacturam authoritatis Antistitum concedi locum posse, multi diserebant, Regis ut vocant *Beneficiato*. Interesse multum Reip. pacis obsidem habere eum, dum honoris specie retinetur. Primas Sacrorum gentis, & in populum obtentu religionis validus. Qui si in partes Regias agit, habebitur velut instrumentum, continendæ in officio plebis Roxolanæ: si frui non fuerit, confessurum in Senatu, tanquam apud alterius mundi homines: ac mox, ubi faciem dignationis capit, sponte loco decessum iri. Quod diversorum in Fide rituum officere nihil, cum pleriq; ex

Disi-

1649. Dissidentibus, probè Senatoriam expleant functionem. Iam, si sæcularibus in Regis consilio, qui diversa sacra sequuntur locus est; ecurr Primati Russiæ considerare non liceat? Si excluditur, non alium sanè speciosiore prætextum turbandi Chmielnicio, quam in primi capitis puncto, prætensâ scilicet religione, *Pacta* violari. Verùm Præsules acriter obsistebant, decessuros se Senatu, ubi veniret ille minitantes. Præiudiciosum quippè Orthodoxæ Ecclesiæ, infamè sibi (*aiebant*) cum adversario Primatus PETRI considerare unâ; damnum mox à curia Romana syncretismum talem, ac in Regno Apostolicæ Sedi addicto, Episcopos pro fautoribus Schysmatis audituros. Senatores quidem à fide Catholica differentes, in tantum non arceri Senatu, quatenus ad politicam Regni administrationem rationes adferunt; diversorum verò rituum Spirituales, nunquam cum Orthodoxis Præsulibus, in rationibus Status, animo ac consilijs sociari. Abiisse è conclavi Regio Olesnium Cardinalem, imò sacris interdixisse Metropolim Regni: dum Vladislaus Iagiello cum Hussitarum Ministro, conversationem suspectam alit: se vero in præsens admisurus, ut caput Græco-Russi Schysmatis, Romanæ sedis exprofesso inimicus, non modo secum consilio publico intersit, verum etiam de loco, aut præsidentia certaret. Non potuisse quenquam nè Regem quidem, in præiudicium Ecclesiæ pacisci; neque tanti esse Zborovianam pactiōem, ut immunitates Ecclesiæ veterimas, novella stipulatio, eaq; necessitate extorta infringat. Hæc Antistites. Planè constitit, ubi exploratum Kisielio de obfirmatis Episcoporum super non admittendo voluntatibus, primò protelandum negotium, dein, regressum Metropolitano perluasisse, securiori cupitæ admissionis non venienti, quam reiecto.

Hic finis Comitiorum, quem & ego huic Anno impono: tot Civium sanguine purpurato.

Y

ANNAL-

ANNALIUM POLONIÆ

REGNANTE

IOANNE CASIMIRO LIBER TERTIVS.

An. CH: M. DC. L.

Elenchus Contentorum.

Abies sæculi ex crebris per diuersas Monarchias rebellionibus. Præcipue Neapoli Massanieli seditio. Gravior in Anglia contra Regem Parlamenti commotio, eum execrandi ac detestabilis facinoris succincta narratione. In Polonia Kazanovius Curia Marschallus moritur, cui in eo munere succedit Lubomirius. Decessus item Korecij Ducis, inclita familia ultimi. Pkayna status. Chmielnicij Kijoviae subsistentis superbia, ac dispendiosa in Scythas largitio. Pacis in effectum deducendus Kisielius pergit: etiam Exul Nobilitas, sed utriusque elusi: dum in bona reinducuntur Domini, mox à plebe exagitati, aut trucidati. Chmielnici aliquid agere ostendens in albo conficiendo harent. Legati à Moscho Varsoviæ veniunt, qui donec ablegatus nostræ Moschuæ redit, detinentur. Legatus item Hani Crimensis ad Regem: cum quo simul Denhoffius à Taurica dimissus: in brevi & Duces Exercituum Libertati restituuntur. Chmielnicius album Cosacorum Regi transmittit. Scythæ in Circassios auxiliatur. Neque diu cum in priorem insaniam relapsus, Nuncium Turcæ & donâ recipit: unde in nefaria contra Patriam consilia prolabitur. Decessus Ossolinij, Cancellarij. Pro vacante eo munere Candidatorum ambitus: Soldscius Episcopus Poznaniensis moritur. Thimothei nuptiæ in Valachia agitantur. Brevis Valachia descriptio. Ut illud Noradino bellum in Moschos parnati. Potocius Generalis ad Camenecum Castris confidet: predones montanos compescit: hinc prætextu Chmielnicio pacta Zboroviana violari. Eius ad Generalem arrogans Legatione

Legatio: Valachiam interim cum Scythæ invadit. Unde miser Palatinus grandi ære pacem & abscissum emercatur. Miles Polonus in Castris ex indigentia fremit. Commissio Lublini exolvendis stipendijs indicta, legiones interim condito armilustrio in hyberna dimittuntur. Kisielius rebus infectis Veraynâ abscedit. Vbi turbæ rursus invalescunt. Chmielnicius Cameneco intercipiendo attendit: Turcæ gratificatur: quorum cum Venetis navale prælum, & virtus memorabilis. In Claro-monte Virginis Mariæ imaginis, ad Sacellum translatio. Rex Ordinibus Comitæ indicit. Cosacorum ad eadem Internuntij cum quibus postulatis, & quàm ea non sine indignatione accepta. Kisielij pro Cosacis, aut verius contra Unionem ingens studium. Wereszczaka Ruthenus arcanorum Aula proditor. Sensus Ordinum pro bello gerendo. Commissarij nihilominus pacificandis rebus in antecessum expediti. Nobilitati publica. Expeditio indicta. Anglo Regi ab Ordinibus pecuniarium subsidium. Cracovia tumultuatur, Studiis Hæreticos vexantibus. Lubilaum per totam Christianitatem universale medio sæculo celebratur. Hebdovensis Monasterij Basilica fulmine icta, ac combusta, Norberthana familia Primas in Polonia ac Matrix. Demum Christine Regina Sueciæ Coronatio, simulq; Caroli Gustavi, Palatini in Principem, eiusdem Regni hereditarium designatio.

Recensui annum motis in Regē armis rebellibus prorsus execrabilem, & ad invicem collisarum partium mutuâ strage funestum: at, non vnius Russiæ labes ea, veriùs degenerantis sæculi opprobrium; dum, velut ex conditio, erga Regnantes fide obsequioq; exutis, in florentissimis Europæ Monarchijs tumultuatur. Etenim, sub annum M. DC. XL. VII. Neapoli repertus homo sortis extremæ, Massanielus, qui concitâ vrbis multitudine, sub prætextu onerosæ tributorum exactiois, rationes Imperij Hispanici cōturbârat adeo; ut Prorege in curia obfesso, tollendos gravaminum abusus, per seditionem extorserit. Verùm, obiter desævijt hic turbo, oppresso mox autore, ac Ordinario Magistratu in pristinum statum restituto. Enormior sub annum præteritum in Anglia rerum commotio exarsit. Imperabat Anglis Carolus è stirpè Stuarda Iacobi VI. Filius; qui primus Scotiæ, ac Hybernæ Regnis, in vnum corpus cum Anglia coalitis, Magnæ Britanniæ Regis titulum usurpavit. Mansit Patri stabilis & pacatâ, donec vixit, dominatio; utpotè politicis artibus apprimè imbutus; diver-

la sorte Caroli: cui, etsi itidem mite ac tractabile ingenium, cum Rege Gallo per sororem contracta affinitas, cognatorum Principum studia, aliaque fulcra potentiae adessent; ab intra omnia in convulsionem status Regij, & periculum verterant. Rex, in causa religionis summo iure aliquid promulgari voluit; adversabantur Ordines, utrisque pervinendi in contrarium nixus; unde, ex mutua diffidentia, aliquot annorum dissidium, in bellum definebat. Dehinc Parliamentum, quae est suprema Anglis Iustitiae Curia, armis praevalens, Oxoniae Regem obsidet, ac Scotorum fidem secutum, bello prosequitur: mox cum Hamiltonio infracto partium assertore profligatum, in custodiam proci scelus! abducit. Ex eo successu Thomas Fairfax Exercituum Generalis, cum Oliverio Cromwello Cancellario triumphans; Exercitus praetio corruptus applaudit; Populus miro astu seductus, aut fasciatus, rem suam agi persuadetur; omnes denique simulatione deluduntur. Ad proposita paciscendi media, Rex conditiones quascunque ratas habebat; eae, quod facilius acceptatae suspicionem, mox metum iniecerunt; ne, quas necessitas extorsit, temporis opportunitas irritas redderet. Itaque ad motis copiis, Londino dies Regi dicitur. Iis accusationis capitibus. Quod Parliamentum a Rege despiciatui habitum; iurisdicção eius subsellij annihilata, sprete Edicta & in tollendam sacrosanctae Iustitiae domum conspiratum. Cruento item bello, cuius ex Rege causa, involutam Angliam, vexatam Scotiam; Irlandis interim, qui seditione Regnorum unionem convellerent, pravo exemplo indultum. Horum reus peragitur Carolus in Iudicio, quod CL. viris, ex Optimatibus, plebe, ac milite de novo lectis, componebatur. Quicumque Regi fidi aut Iudicium partes detrectaverant, carcere vel exilio mulctati. Instructa lite, sistitur coram Tribunali Rex; obijciuntur crimina, producuntur literae, testes, aliaque instrumenta haud convincentia. Pulsatus interrogatione super obiectis, praeter exceptionem Fori & Iudicium, respondit nihil. Fit iterum li-

tis

tis contestatio, producitur, requiritur; etiam tunc nihil de iure respondet; nisi iudicem, praeter Deum, cui immediate subfit, nullum agnoscere; infra se positis cunctis, quocunque titulo magistratibus: nec cuiquam in se ex subditis, sibi in omnes competere, merum ius & imperium. Ita, dum certus accusator non comparet, Populus Anglicanus Delatoris partes subibat, idem accusans & iudicans: ac, quod nullo iure potuit, summam iniuriam destinatum facinus exequitur. Tandem, die XXVII. Ianuarij, in Palatio Withal, sententiam mortis immotus accipit. Inauditum sane facinus, cum ex Iure naturae omnino nefas sit, stare eos ad subditorum Tribunalia, quos Deus sibi Vicarios, populis Iudices dedisset. Etiam Legi Civili processu contrario, perquam iuridicalis redargutio, in Regibus tollitur. Decretum summa fuit. *Carolus Stuartum Angliae Regem, multorum criminum reum, quae iudicialiter diluere, dedignaretur, tanquam Tyrannum, Proditorem, Hostem Patriae, morti addici, ac ut decoletur sententiari.* Ducitur enim vero Rex damnatus in extructum pegma, septem palmos a terra erectum, ubi de innocentia sua differuit quantum satis; dein, extrema morituri verba fuere, a Mauritio olim Imperatore in consimili tragædia usurpata, *Iustus es Domine & recta iudicia tua* (addebat Carolus,) *qui permittis non raro, ut per iniustum supplicium, commissam culpam iuste eluamus. Fateri & agnoscere, nunc capitali poena, talionem a se exigere, ob Thomam Straffordium Proregem Irlandiae permissu suo capite mulctatum.* Quae post, condonata inimicis offensam, nullam ut apparuit imminenti mortis formidine, caput iustitiae ministro refectum praebuit; cum se prius in Protestantium Augustana confessione mori declarasset. Exanguis corpus Windsores, regio sepulchro infertur, brevi tumuli inscriptione. *Carolus Angliae Rex. Anno 1649.* Ita tum tumultus Anglorum Regicidio stetit, vix audito saeculis exemplo, posteris detestabili. Reperio, tanti facinoris potissimam ex Religione causam promanasse. Carolus namque recepto perperam

Y3

ab Hen-

ab Henrico VIII. more, pro capite Anglicanae Ecclesiae se gerens, ritus quosdam ac ceremonias observari volebat, mollioris Lutheranismi sequax: obfistebant Calvinistae, nihil, nisi ex puro Verbo Dei, cultum eius crepantes. Hinc dissidio fomes, regali sanguine extinctus, aut suscitatus. Quod, etsi dolendum, manifestam nihilominus vindictam Numinis detegit; ut qui Sacerdotium Regno confundens, pro Capite Ecclesiae se gesserat Rex; & Regno & capite privaretur. In cuius indigna necē, Regniq; internē collisi misera faciem, non invenusto disticho allusit nostratum quidam.

Cur tam delira praeceps ruit Anglia mente?

Nempē, suum ferro messuit ipsa caput.

In Polonia, Annum hunc incepit funere suo Adamus Kazanovius Curiae Regni Mareschalcus, rogae meritis praeclarus, bellica minus curae habuit; antiqua ē Grimalio stemmate familiā, vitam splendore Senatorio transegerat. Hunc olim, Vladislao IV. adhucdum adolescenti, adeo percarum fuisse memorant, ut Sigismundus Pater Rex, Filio, ne annulum quidem sibi à Matre datum retinenti, (eum Kazanovio donaverat) prodigaliter exprobrare necessum habuerit. Ea vicissim Civis in liberalem Principem animi testificatione, ut Kazanovius, divendito quantum habebat patrimonio, ærarij Principis angustias suppleret, ē privato censu. Vnde, miratus aliquando Vladislao, eius in se affectum, quaesierat. *Itane verò Kazanovius causā sui patrimonium decoxisset? cui ille. Sic fortunam meam tecum Princeps coniunctam velim, ut Te favente indigens esse non possim, absq; Te, dives fieri nolim.* Post Kazanovium virga Curiae directrix, transfertur in Georgium Lubomirium, Minoris Poloniae Generalem: per merita & casus suos, ut fert lubrica aulicis via, crebro nobis posthac memorandum. Neq; eo tropico fortuna viri stetit, dum in supremum Regni Mareschalcatum, brevi provexit eundem: Lucas quippē Opalinus, supra triginta annos eo functus munere, quo tranquillius ad aeternitatem compararet ani-

mum,

um, renunciaverat Magistratus ad tædium exerciti fascibus; quantum reliquum vitae, LEZAYSCY, (hic imago Virginis Matris in cœnobio Bernardinorum miraculosa habetur) transacturus. Et quidem Opalinio, ne non extremo ætatis, sine honore edecumatus senex ageret, confertur Palatina Ravensis dignitas; Nepoti verò, eiusdem nominis Lucæ, post Lubomirium Curiae Mareschalcatus: solita in emeritas stirpes Regum inclinatione, ut fidem & promptitudinem maiorum, radicitus insertam animis posterorum credant.

Mox, ut ferè Optimatum funera se concomitari solent, Samuel Carolus Korecius in ipso ætatis flore, præclarā apud Regem, & Concives famā, rebus humanis eximitur. Ab Olgiardo Lithuaniae Principe descendente lineā genus duxit, sanguinis prærogativā Dux, Maiorū sub Coreciorū vocabulo, celebrata fortitudine. Samuelem comprimis avum, annalium testimonio habuit egregiè fortem, & Turcicis prælijs diu illustrem; donec in Thomæ Moldavi perfidiæ casses incidens, Ottomanno captivus missus, Bizantij interiret. Memorant, ad aspectum Herōis proceritate insignis ac robusti, attonitos hæsisse Barbaros, dum martiā indolem, vultusq; etiam sub catenis formidatos suspiciūt. De cuius animi corporisq; robore, numeris patrijs compositos versus memini, ad reminiscētiā virtutum Herōicarum reducēte modulamine. Neq; Carolus ab avitis vestigijs degener, laudabili in gloriam conatu assurgebat, nisi immatura morte præveniretur. Cuius causa, quod minimè speres, ab imbelli manu provenit; vitam namque connubio stabiliens, inter nuptiales tedas, diris devotionibus, ac incantamentis sublatus, ultimus bellatricis familiæ hæres, lucernam Corecij nominis in se extingui fecit. O curas hominum! ô quantum est in rebus inane! Ad Zborovum bis caeso equo, ac hostium telis penè obrutus, incolumi vitā pugnaverāt, quā inter vota & applausus amicorum, à scelestā manu, in talamo poneret. Ast in hunc Orbem.

1650. Orbem vertitur Orbis; qui sunt, desinunt; incipiunt, qui non fuere; in ordinem mortalitatis nati: admittimus posteros, & postquam bona saeculi vidimus, cedimus venientibus.

Verriginosae interim Vkraynae qualis in praesens status, ordo dicendorum enuntiare postulat. Chmielnicius in Vkraynam redux, non eum se tulit, qui fidem & obsequium supremae potestati praestare teneretur: verum, effraeni novae potentiae appetitu princeps, ac maiora indies volvens animo, depresso se loco stare credebatur, nisi sui Iuris independentem sterisset. Reputabat superbus homo, ad Zborovum velut in statera, libratam sui Polonorumque potentiam: unde, monstratum Orbi, non futile Cosacorum nomen, & amicitiam tanti constare, quanti armis valuissent. Stipabant tres legiones latus, in custodiam, ex probatissimis Cosacorum coopatae; circumequitabant ter mille conductitij Scythae, praeter solitam laterali comitatu turbam. Efferebat plebs Russiae, exitio sui constitutam Ducis felicitatem, victosque *Lachos*, ac perpetuam libertatem iactabat: cum interim imperatae capitatum pecuniam, per immites exactores corraderetur, qui oppida vicosque in quantocius exolvendum aes urgebant. Eo quippe tributo, Crimenfi Hano praestita bello opera rependebatur. Addidit Chmielnicius Quinquies Centum Mill: Imperialium, ex privato peculio donarij nomine, in eam repente evehit fortunae immensitatem, quae magnis alioquin Principibus, vix per diuturnum in alta pace imperium, conquiri valeat. Etiam haec dum non sufficit largitio, populosa municipia Tyræ contermina, (causatus quod *Lachorum* partes saecuti incolae, & nunc eorundem iuris extra lineam essent) in praedam ac manubias Scythiis prostituit. Quo nomine innumeri mortales, in servitutem abducti, vel hinc miserrimi, quod apud Barbaros humana mancipia, eò loci sint, quò & pecora.

Pactis in effectum deducendis, negotium dederat Rex Kisielio, iam tum post sublatum morte Ianussium Tyszkiewiczum.

viciu, Kijoviensi Palatino, cum Maximiliano Brzozovio, 1650. Provinciae eiusdem Castellano. Neque ingrati sperabantur apud Cosacos hospites, quod longa antehac commansione inter accolae Vkraynae cogniti, etiam uterque Orientalis Ecclesiae sacra profiterentur. Istitis aggregabatur passim Exul Nobilitas, immemores iniuriae animos, in spem futurae admissionis ostendens; cum magnum calamitati fomētum spes sit; & non sentire mala videtur, quem diutina expectatio sustentat. Qui Commissarios Reip: adesse nuntiaret praemissus Thomas Sosnicius, à Chmielnicio oscitanter accipitur; ac mensis spatio detentus, nullo certo responso redibat: praeterquam alacrem eum tantorum hospitem adventum praestolari, ut mandata Regis exequerentur; ac se, sopiendis in plebe turbis prorsus invalidum, autoritate qua venirent, sublevarent. Nihilominus Nobilitatis in possessiones reinductionem differendam suavit, quoadusque confecto Albo, apprehensio bonorum tutior foret: facto inter haeredia, & Regalia discrimine. Itaque, adventantes Commissarij, inter multa non simulantè cupitae pacis argumenta, accepti sunt: Chmielnicio literas Regias (credentiam vocant) multo osculo ac lachrymis recipiente, & exactissimè, in omnibus profundum fingente obsequium. Post primos congressus inter convivia absumptos, ubi vacavit, Palatinus de Rege plurima ut potens, & successu armorum invictus; rursum ab innata clementia ut mitis, & benignus, aliaque differebat, per quae malè sanum cerebrum, aequilibrio suo restitueret. Dein actum, quae adimplendis pactis serviebant, abundè omnia pollicente illo, modo matricula seu Album militiae Zaporoscensis conficeretur. Sine quo (aiebat) delegatum pacis negotium, ut nec homo nisi infusa animam, reviviscere posse. Quam verborum modestiam, prudentissimis viris imposuit, ut Bohdanum naturam, & assuetudinem fallendi exuisse crederent. Itaque Palatinus Nobilitati, quominus se extra lineam contineret, autor est; si lentè festinant mox laribus quisque suis gavisuri. Mensis

1650. vnus interstitium poscebatur, in quod haud ægrè assensu, substitère ex voto suadentis exules, vel id solum sibi gratulati, quòd extimam natalis soli oram, pedibus contingerent. Interea Chmielnicius ex semente belli, messem colligebat. Municipijs quæ ad dominos reditura tributa indixit & exegit; alia Tribunis elargitus, aut quos sibi magis obnoxios rebatur, annonæ & pecuniæ corradendis. Involavère illi in Præfecturas; arces, prædia, horrea, apiaria expilabant; pecora ac equireas abigebant; quidquid denique in rapinam cadere potuit, proprietarijs interceptum. Vnde in autorem opima vndique conferebantur, ditescereque ex spolijs omnium vnus, tum demum de immobilibus disputabile ius relinquens, postquam quæ auferri poterant, sui iuris fecit. Post Octobrem, evolvebatur alter mensis; cum Palatinus quæritur haud integra fide secum agi, admissionem realem vrgens quantocius. Bohdanus iterum hæsitat, donec tandem aliquando Kiefelium, ut velut Prorex Kijoviam pergeret, hortatur. Ingredientem sequuntur Exules, deploratis penatibus postliminio reddendi: Ostentatur imaginaria reinductio, imperatur subditis obsequium; ast vix pedem in possessionibus Heri figunt, cum recalcitrant multitudo, ac non diu exota dominationis tolerans, prorumpit in cædes. Studio conservandæ vitæ, relinquunt iterum domos, Kijoviam se recipiendo, ubi negata in vrbe statione, extra pomæria consistere coacti; cum raro cuique buccellam panis, aut manipulum fæni, ex ditionibus proprijs efferre daretur. Interim, aucto in immensum victualium prætio, aut potestate emendi impedita; miseri, si quidquam æris, novissimos in usus reservaverant, emungebantur. Discussio demum sopore Palatinus, intensius in opus curas versurus, accito Metropolitanò Ducem adibat, ac quam frigidè utrique in exequendis pactis, se per id temporis gesserint exponit, ac vrget. *Mea (inquit) in aggrediendo Pactorum executionis opere remissa; vergentis in extremum ætatis vitium fuerit: tu Dux* quan-

1650. *quanta alacritate, perficiendo negotio te accinges, tantum in Patriam ac Regem, fidei tuæ specimen dederis. Maturandum proin, quo ego pigra senectutis torporem resarciam; et tu prompti obsequij gloriam merearis.* Ad hæc Chmielnicius; nullam ex se moram paci promovendæ respondet; verum eius negotij molem, prægrandi quærcui consimilem, quæ ut crescat, sæculum absumit. Tum aliquid agere ostendens, urbanum Magistratum, in nomen Regis coram Palatino adigit; in autores cædis Holubij viri Nobilis, recens crudeliter interempti inquit; ficcarios in vincula raptos supplicio afficit; eam in factum austeritate, ut incorruptum iustitiæ assertorem crederes. Vbi ad conscribendum Album Zaporovianum devenère; hic demum Rhodus, hic saltus fuit. Veterani quidem Cosaci, statum pactis circumscriptum non abnuebant; verum ditionum alienarum invasores; ac, ut quisque è vulgo turbidior, arridente licentiâ, adscribi matriculæ satagebat: vnde omissorum, processerant ultra verba querimoniarum, ad XL. Mill: congregatis, qui ad pristinum subiectionis statum redire palam detrectarent. Per delegatos ea turba expostulavit cum Duce. *Itane verò desereret suos, qui defendere de se meritos debeat; immani Polonorum tyrannidi proderet? Pacis nomen decipulam esse, ac sub specie imaginaria compositionis, enormem latere dolum? quo disarmato ipso et militibus fideissimis nudato, divisim utrique interirent. Caterum si deliberatum Chmielnicio decipi et perire: inventuros alium, qui meliore fide et industriâ, publicæ Cosacorum incolumitati attenderet.* Talia plebs à Tyra & Bogo maximè, cui Neczaius temerarium caput, eam super iniuriâ requirendi Ducis animos fecerat, facilius innuens ab universis quæ singuli nequirent obtinenda. Ad quæ ferociter iacta, Bohdanus, palam formidinem novi motus prætulit: quippè, non vanus suberat timor, ne exacerbata multitudo incuriosum ut rebatur sui desereret: ac scissis substituto alio studijs, per quos in illo apice steterat, eorundem secessione caderet. Quæ inter, resumpto aut ab-

Z 2

iecto

1650. iecto *Regeſtri* codice, caput ſcalpere ſolitus tergiverſaba-
tur, ſidentidem Palatino quid revera ſentiret aperiens. Ni-
mirum tractatu Zboroviano ad impoſſibilia ſe obligatum,
indiscreta militiæ Zaporofcenſis ad numerum XL. Milliū
reductione. Hinc fieri vix poſſe, ne tanta hominum mul-
tudo albo excluſa, ſibi vel Poloniſ atrox bellum, de novo
inferat neceſſe. Maximè verò delectibus illis Wiſniove-
ciana, ac Konięcpoliana hæredia petebantur: tum, quòd
Herõibus ampliſſimæ per Vkraynam ditiones, ac ideo ali-
enatis coloniis minuendos redditus hoſtis volebat; tum,
quod bellaces viros, ſi intra meditullium Vkraynæ commo-
rantur, implacabili vtrinq; odio haud quieturos, non vanè
pertimeſceret. Vnde, quidquid ad iſtos opulentorum redi-
tuum ſpectabat, interceptum eſt. Mliovix quæ Konięcpo-
lij ampliſſima ditio, pro cineribus tinctorijs qui colorandis
Mliow. pannis elaborantur, (vulgò Potafſe,) eo mercimonio in
Valachiam venum diſtracto, ad bis centum millia Imperiali;
corraſa, in commodum Chmielnicij ceſſere. Sed quid ci-
neres memorem, recens ex ſtrage crematarum arborum,
congerendæ pecuniæ inventum, Septuaginta Konięcpolio
interciderant eo bello, maioris nominis, vrbes in Vkrayna
conſiſtentes, præter innumeros vicos ac mappalia; ex qui-
bus ordinarij proventus, ad cenſum ingentis patrimoniij,
quotannis ſumebantur. Ita factum, vt quæ corruptio v-
nius erat, alterius in acquirendo, generatio eſſet.

Ablegatos in Moſchoviam retuli, Cieklinium, ac Wia-
Gieklin- zievicium, in veteri amititiæ vinculo Moſcho confirman-
ſki. do. Redierant iſti nullo definitè reſponſo; ſiquidem Dux
Wiazie- ille, per legatos expoſituram recipiebat, vnde læſum ſe ac
wicz. violata pacta prætenderet. Venerant proin, Alexius Tur-
becius, cum Gregorio Puſzkino, comitatu ac faſtu inſoli-
tis; ipſiſmet, quod renuntiando foederi adeſſent famā ſpar-
gentibus. Nimirum ex deſtinato Pacem peroræ genti in-
tererat, colorem bello quærere; quem facile nanciſci ijs,
quos orijs tædet, ac ruere in arma deliberatum.

Eximu-
labat

1650. labat Moſchum, vniverſalis Monarchiæ Ruſſorum ambi-
tus, iure belli acquirendæ; dignum famā ac nomine ſuo re-
batur, ſi communium ſacrorum cauſā belligerans, pro pro-
rectore Orientalis Eccleſiæ audiret; inſuper metus, ne in-
attritam mutuā armorum collifione Vkraynam, immiſſo
Turca, in ditiones quoq; Moſchoviticæ, per latiſſimum
Septemtrionis tractum diſfuſas, Ottomanicis armis oſtium
pateſceret. Naturā ingenijs eorum inſita formidine, vt
dum tuta timent, impendentibus malis tempeſtivè provi-
deant. Alta iam inter Magnum Ducem & Chmielnicium,
interveniebant legationum commercia, communicaban-
turq; arcana ſtatus, alterutrum tangentia. Id vnum eni-
xè agente Bohdano, vt dum in præmonitionem alterius oc-
cultā enuntiat, etiam in minimis fidem ſecreti requirens,
fraudium ſuarum artificium tegetet. Varſaviam legati a-
dulto Martio venère: quibus introducendis Caſimirus Ty-
ſzkievicius Pocillator Lithvaniæ, cum Alberto Weſello Cu-
Tyskie-
wicz. Weſel.
riæ Signifero miſſi, extracto per ſalutandi officia die, vt
carpentum Regium, quod honori magni Ducis præmitti
ſolet, inſcenderent, ægrè impetraverant; Moſchis identidē
an Regius currus eſſet, multa ſedulitate ſciſcitantibus. Iſti,
dum per viam colloquuntur cum Tyſzkievicio, filius We-
ſellus, magis idiomaticis eorum intelligens, quàm vt ſer-
mones ſociare poſſet. Diſplicuit enimverò ſilentium
Moſchis, apud quos loquacitas pro ſapientia eſt. Proin
Puſzkinus, eccur taceret percunctatur? Ille, quòd non pro-
bè idioma calleret, tacere ſe malle reſpondit. Moſchus de-
hinc ſubinfert. Cur verò te (ſermonis noſtri ignarum di-
cere debuit) ſtultum ad nos Rex miſerit? Ad quæ Weſel-
lus in primo motu vix ſibi temperans. Non ego (inquit)
ſtultus, ſed ad ſtultos miſſus, cum quibus currulis miniſter
meus, quòd idiotiſſimi veſtri non expers, deducendi ho-
nore probè deſungi poſſet. Excivit promptius reſponſū
meditatam legatorum iram; vnde, velut laceſſiti iurgio fo-
rent, non Weſello modo, ſed ipſi Regi indignari oſtende-
bant.

1650. bant. Convocarat subinde Rex Varſaviam à Senatu cō-
plures, quid extra ordinem legatio illa adferret, excerptu-
rus. Paſſim indicendo bello veniſſe ſpargebant; quæ ve-
rò ſtupiditæ pacis cauſa nemo aſſequebatur, etſi facili con-
jecturâ, ex rebellionẽ ignem ſuſſlari. Quippè, ut occidus
nobis Sol, Antipodis oritur; apud quos item die noſtra nox
eſt; ita ſeditioni in ſecuris metus, in metuendis conſiſtit,
ſecuritas. Dato legatis publico, poſt prolixam Titulorũ
Magni Ducis recapitulationem, violatam eius dignitatem
quærebantur. Quod Proceres Poloni, ſcriptis ad Boiarios
(ita Senatum ſuum appellant) Moſchovia literis, indebita
vel haud ſufficienti titulorum metodo, iniurioſè tanto Princi-
pi detraxiſſent. Iam à Regni Cancellario, habitam Romæ ad
Pont: Max: orationem, quâ Vladislao IV. univerſi Aquilonis
victor, ac iure belli Moſchovia Dux dicebatur, Regium Ecclē-
ſiaſtem Ciecifoſovium, multa in gentem probra, dum Schyſnati-
cos vocat, effutire. Publica item diffamatione traduci, per li-
brum Twardovij Poetæ Leſnæ impreſſum, quo devictam à Po-
lonis Moſchuam, infame iugum ſubiſſe autor eſt. Neq; retice-
bant qualiter ſalutatorio congreſſu, accepti, Weſellum le-
gatis impropèrante arguendo. Conſiciebant ex præmiſ-
ſis, violatum à Polonis fœdus; ac læſa fœdera per contume-
lioſè tractatam Ducis ſui Maieſtatem, quem Deus ſuper al-
ios Reges & Monarchas, amplitudine imperij & opum e-
vexerit. Hæc Moſchi. Non alias magis ſuâ ac Reipublicæ
iniuriâ Regem Caſimirum indoliſſe ferunt; dum adeo
procaciter inſultat, malis noſtris erecta gens, & in occaſio-
nes nocendi intenta. Tunc quidem ſpretâ temeritate ver-
borum, æquanime tulere reſponſum: cū ambitio, ubi te-
minitur, in ſeipſam mordax eſt; ſi irascare, perviciſſe vide-
tur. Albertus Radivillus Lithuanix Procancellariſ, ad capi-
ta propoſitionis, in eum ſenſum reſpondit. *Rempublicam
Poloniam perpetui fœderis, & amicitia iura, cum gente Mo-
ſchorum, ſacroſanctè colere: teſtari id Polanoviienſem Conven-
tum; quo in gratiam pacis, per amplexu ultra Bereſynam tractu,*

Cieci-
ſzowskiTwardo-
vski.

cum

1650. cum diſpendio limitum Regni deceſſerit. Quid ultra peterent?
niſi præmeditato diſſidio, viam bello aperire intendant? Si ti-
tulorum imminutio adeo læſit, ut in cauſam belli prætendatur;
discutiendam venturis Comitibus cauſam, ac re iudicata, ſententi-
am reis (prout de iure venerit) ſubeundam. Etſi errata titulo-
rum, magis ad imperitiam Styli Roxolani, quàm ad ſtudium la-
dendi referenda, nemo ſanus negaverit. In libros typis impri-
mendos, cenſuram Regi non competere: Eccleſiaſticam curam
eam; neq; tanti crimen eſſe, ut aliquot literarum apices, rum-
pende paci, ſufficiant. Vladislao IV. Moſchovia Ducis titulũ,
Electione gentis, non Oratione Oſſolinij collatum liquet, cumq;
biennij ſpatio uſurpatum, donec ex conventionẽ pactorum abdi-
caſſet. Reliqua pro inanibus ſcrupulis habenda. Compilarent
q; Moſchi Annales ſuos, ac pro libitu imprimerent: nequaquã
Polonos, adeo ſeverâ criſi in faſtos eorum animadverſuros, ut
aliquot iota, per incuriam, aut atramenti defectum omiſſa,
ſanguine humano elluenda vellent. Mox legatis Varſaviae tan-
tiſper denunciata mora fuit, quoad internuncius noſter,
pertentando Ducis animo miſſus, Moſchuâ rediret. Ad
indictam manſionem incuſare fidem liberi commeatus
fractam: etſi non immemores, ſub Demetrio, noſtros bien-
nio donec reſponſum datur, Moſchuæ detentos, non ideo
tamen violati gentium iuris poſtulaffe. Etiam faſtum e-
orum depreſſerat, quod dum ſubſiſtunt Varſaviae, prodie-
rat à Mareſchallo edictum, omne commercium, indigenis
negotiatoribus inhibens, niſi ſingulari eiſdem Magiſtrato
permiſſu accedente. Solent namq; illi, in comitatum le-
gatorum inſtitores recipere, qui à promercalibus immunes
telonei, venundatione mercium quæſtum faciunt; parte lu-
cri ijs decedendo, vel potius legatis ipſis mercatum exer-
centibus. Ad bis centum currus onuſtos, tum adduxerant.
Aſt, ubi vetitum inſtitutoribus negotiari, inviti Moſchi vena-
lium ſarcinas clauderant, ad ſubductum lucellum mur-
murantes. Equidem, ſicut aqua multo igne ebulliens, le-
ni oris ſpiraculo deturgeſcit: ita non luſta verborum, non

oppo-

1650. oppositi animi vi, quam modesta industria, & artibus egregijs, superbiam rectius viceris.

Subsistentibus Moschis Varaviae, venerat à Scytharum *Hano* Musztaff Aga, militari vir animo, & quod in illa barbarie rarum, moribus compositis. Principis ille sui nomine compellebat Regem, ut mutuo sociatis armis, bellum in Moschum ambobus iniurium, verteretur. Nihil è re nostra opportunius accidere potuit; nam, seu belligerandum esset, non temnendum offerebatur in provocatorem virum adiumentum; seu redintegranda pax foret, multum ex societate tali, in aversionem belli interni, apparebat commoditatis. Confirmabat constantem *Hani* amicitiam, è Taurica redux Denhoffius: post quem Bieczynius Regis Internuncius, afferebat, præter devinctos barbaræ gentis animos, etiam in tribuenda captivis Ducibus libertate, Hanum non usque adeo difficilem videri. Eos siquidem tradi sibi Turca volebat; renitebatur Scythæ ne redimendorum pretium intercideret; in Poloniam si quantocius lytrum exolvitur, haud imprompte dimissurus. Super hæc, si de Moscho discordiæ manifesto, Rex iniuriam armis ultum it; C. Milli Scytharum, Regia mandata quocumque verterentur præstolari. Ipse verò Internuncius, ubi contigit in Aula aspici; aut per viam cum Moschis congregari; admotæ capulo acinacis manu improperebat; Capras barbata esse, ac Phrygionissas sub virili pilo, segmentandis peristomatibus natas dictitans, passim ac indignanter; quò in nos, & bellum studia non ficta, testaretur. Adeo gens armis innutrita, non molli otio, aut illecebris hebescit; non dissipiosis stativis grave incolatui respirium quærit; sed continuo motu & actu, bellis, velut Salamandra igne, vivit ac subsistit. Ex bello seges, ex bello messis est; pro spicilio manubias quærunt, melius docti ferro metere hostium capita, quam aristas. Inde inter eos, quanto quis inter arma melior aut strenuus, tanto opum auctior, & rem familiarem ampliorem reddit. De eliberandis militibus Polonica

Denhoff.
Bieczynski.

1650. nicæ Ducibus, non verbo-tenus narratio stetit; nam mox Potocius, ac Kalinovius Patriæ ac penatibus restituti fuere. Sanè ingens Dei beneficium, exitus de Ægypto tantorum virorum; cum & Chmielnicius multa largitione enixissime instaret, retinendis; & Aula Turcica præconceptum in nos bellum medians, traditionem illorum apud Scythas licitaretur. Gnarus talium Moschæ, Chmielnicij cuncta referentis indicio: ac hinc fortè evenit, ut formidolosa sociandorum in se armorum mole deterritus, per ablegatum Regis Galinium, restringebat mandata priora; legatis data in conditionatâ belli denuntiatione: nempe, si detractionis titulum rei, actione pulsati puniuntur; ac in reliquis rebus, prætensionibus, ex veteri formula satisfit à Polonis, ita factam tectam pacem servare velle: sin satisfactio negligitur, tum demum illatam iniuriam armis depulsurum. Quæ, ut legatis cognita, mox damnata priore immodestia, compositos aliam in speciem animos tulere; simulque ad amica utrinque colloquia descensum: Moschis identidem, quod Barbarorum arma in illos, qui Christiani essent, sollicitare nostris, quod maculoso patrocínio rebellibus illigati, ac nullâ pactorum curâ refoverent seditionem, exprobrantibus. Demum, comiter Regio convivio excepti, donisque (quæ illis dare mos, ut recipiant) ad suos cumulati redire.

Rex à Moscho in bellum provocatus, à Scythæ in Moschum stimulatus, inter geminum defensionis, & oppugnandi Martem neutri accedens; unum metu in servanda ad tempus pace continet; alterum obtentu fœderum, distinet; probè gnarus, patrando bello plus virium; retinendæ paci, plus iustitiæ requiri. Has utrasque gentes, Scythas nempe & Moschos, etsi multum inter se infestas, præhensabat. Chmielnicius; iam unius patrocínio erectus, alterius mox erigendus: quæ, dum ambæ in Aula nostra negotiantur, etiam ille æstimato in præsens statu, rerum specimen fidei suæ per Internuntios (*die 3. Maij*) exhibebat. Rei nucleus, in oblato Albo, seu *Regeſtro* Colacorum, iuxta transacti-

A a

onem

1650.

Potocki
ac Kalinowski
Duces
Exercitus

Galinski

1650. onem Zborovianam Regi approbando; quo in sexdecim legiones militia Zaporozcensis, stabili in posterum obsequio, ac meliori Ordine Reip: militatura, continebatur, Quibus verò sub Tribunis, & quantos delectus, vnaquæq; legio complexa, memoriæ causâ adnotabo. Prima erat ipsiusmet Prætoria Czechrynensis, cui imperitabat, Theodorus Iakubovicius constans militum Num. 3189; Czerkassienfi, Ioannes Woronczenko, Num: 2989; Kaniovienfi, Semen Pawicius Num: 3120; Korsunenfi, Lucianus Mozyra Num: 3472; Humanenfi, Iosephus Gluch Num: 3087; Braclaviensfi, Daniel Neczay, Num: 2072; Kalnicenfi, Ioannes Fedorenko, Num: 2046; Kijovienfi, Antonius Adamovicius, Num: 2008; Pereassaviensfi, Theodorus Loboda, Num: 2015; Kropivnicenfi, Filon Dzedzalyus, Num: 2053; Ostrenfi, Thymothæus Nosacz, Num: 1958; Mirhorodenfi, Maximus Hladki, Num: 3158; Pułtaviensfi, Martinus Pułzkarenko, Num: 2783; Nizinenfi, Procopius Szumeyko, Num: 983; Czerniechovienfi, Martinus Niebaba, Num: 996; Hæc summa in præsens albo comprehensæ militiæ Zaporoscensium.

Iakubowicz,
Woronczenko,
Pawicz.
Mozyra
Gluch,
Neczay.
Fedorenko.
Adamowicz,
Loboda.
Dzedzaly.
Nosacz.
Hladki.
Pułzka-
renko.
Szumeyko.
Niebaba.

Grata hæc Regi, si in finem constantia perdurasset. Et si nonnihil considerationis iniecerant subiunctæ supplici libello appendices, quibus Internuncij vrgere iussi, *Unionem* per totam Russiam, ut omnino Rex tollendam procuraret ex pacto: simul, quod in præsens Crimenfi Hano contra Circassios auxilium, requisitus Chmielnicius misisset, excusabant. Facile intellectu erat, tam prætractæ concussionem immeritæ vnionis peti, nequaquam Regi Orthodoxo concessibilem: quàm præposterè in Circassios auxilia Hano, submissa excusari: quorum alterutro tam facto, quàm faciendo, maiestatis vim seu irritabat, seu experiebatur perduellis. Cæterum, Circassij finum Carcinicum incolunt, originem ex Colchide ducentes; nunc, ut cæteri in Taurica incolæ, Scythi tributarij: adusq; gravi sub iugo habentur, ut capitibus liberorum, servitutem redimere.

necef-

1650. necessum habeant. Ex ea gente olim Mamaluchos oriundos Historiæ tradunt, qui diu Ægypti opes, ac Persicam potentiam turati, tandem Zelimi Turcæ prævalentibus, armis concidère. In hanc diem retinent aliquod Christianismi vestigium, multis ad Machometi ritûs descendentibus. Mirum dictu, quàm alacer in submittendo auxilio Cosacus; nno solum ut mutua opera Hanum, demereretur, verum & Turcæ ostensurus, non fluxa fide aut ignavo partibus accessu, in causam descensurum: qui nunc Ottomanni clientem Scytham, eo conatu ac discrimine adiutum iret.

Quos inter curarum æstus, cumulat Rex primogenita prole; Filiam enixa Regina; cui, ad lavacrum regenerationis assistente CAROLO Principe Patruo, inditum nomen ANNE THERESSIÆ fuit. Die Mariæ Magdalensæ lucem primam aspexit infans, multo parentum gaudio, ac tota Polonia fecunditati Regiæ per exhibitos ubiq; triumphos, applaudente. At ille ros solatij, fati inclementiâ adustus, subito exaruit.

Malè humanis ingenijs consuluit natura, (vbi depravato animi habitu agimur) quod non ad parta & præsentia, sed ad futura eaq; abrupta cupiditatem intendamus. Eadem animi palsio in præsens Chmielnicium transversum egerat; adeo mutatione subita, ut qui primis Maij, per missos Varsaviam Internuncios, nihil videbatur omisisse, testandæ erga Patriam fidei; idem, ne mensis quidem interstitio sibi constans, hostilem contra Rempublicam animum profiteretur. Etenim Metropolitano, ac Kisielio frustra retinentibus, Kijoviâ abierat. Osman-Agam Czauzium ab aula Turcica venientem Czechrynæ excepturus; qui eum Cæsaris sui nomine, amicum & locum Imperij Ottomanici appellatum, in excutiendam omnimodè Regis Poloni subiectionem, stimulabat: exhibitis in id rei à Præsidente Silistriæ codicillis, brevitatem Imperatorij mandati supplementibus. Addita verbis dona, Toga palmata, Ensis capulo eburneo,

A a 2

1659. burneo, Vexillum caractere lunæ notatum, clava deniq;
militaris imperij insigne. Duo Czauzius occultos inter
sermōnes vrgerē creditus; nempe vt Vkrayna Vasallitij
iure, in patrociniū Turcæ; eidemque illi Camenecum,
Podoliæ, in pign^o fiduciarij obsequij consignaretur. Quo-
ad primum, non diu deliberavit Chmielnicius; nihil hæsi-
tans, super exuendâ vni, dandâ alteri fide. Camenecum,
acutus fallendi, tantisper in arcano habendum persuasit,
quoad Commissarij Polonorum (quos perurgendo in Tur-
cam bello adesse, vafre imponebat) imagine pacis delusi a-
birent: tum demum, imparatam urbem facili negotio ca-
pi posse ostendens. Ita, sualum ac donis cumulatū con-
vicijs sobriæ mentis Barbarum adhibet; ipse, ingentes cra-
teres, in nomen Imperatoris exhaurit; nihilq; non agit, vt
amicum ex asse simulet; facili apud incuriosum credulita-
te, & futili officio fidem metiente.

Comperta hæc, Kisielium graviter perculere; non va-
nè præparatoria novo bello cudi prævidentem; cum con-
tra datis ad Regem literis, Chmielniciū in fide stabilem,
& omnia in pacem prona, spondentis in modum nuper
perscripsisset. Proin, intimius explorandis rebus, celerri-
mè submisit Gregorium Kisielium Fratrem; qui superveni-
ens Czechryniā, ipsomet Bohdano susceptum Turcæ Pa-
trociniū, velut quoddam honoris complementum iactā-
te, ingenuè factum improbavit: identidem obsecratus, vt
talibus desisteret, quæ in præiudiciū Regni, ipsiusque
Maiestatis apertam vergerent iniuriam. Quippè vir, æq;
religioni, (quam Græcā profitebatur,) ac libertati anxius,
generosè differebat. *Investituras Feudi, ab Ottomanno acce-
piare Provincias Regni in protectionem externam dedere; Le-
gatos à vicinis etiam hostibus recipere; quid nisi meram iuriū
Sceptri usurpationem esse? & penitus abdicata fidei argumen-
tum. Quam nunc volupè Turcis, inter Cosacos versantibus, in-
timas eorum vires scrutari, protectionem pollicendo; donec in-
tremissi, prout in Hungariam sub Solimanno dicerent; Veteres*

migr-

1659. migrate coloni. Quod, si ex materia insalubri, theriacam con-
ficere velit, Dux retento tantisper Czauzio, acceptati ac remit-
tendi eius rationes, à Rege perquireret. Hæc à viro ingenuæ
libertatis, dici sibi adeo impotentè tulit Chmielnicius; vt
non Poloniam modò, sed Romam quoq; , & quidquid post
illam nomine Christianitatis audit, se Turcæ traditurum,
ebrio fastu minaretur. Aderant simul cum Kisielio, multo-
rum Procerum, quibus in Vkrayna ditiones delegati; offi-
cia venerantium, & pro tribuendo in propria aditu, dona
ferentes: hos omnes mentis impos, in instanti strangulare
iussit, exploratores dictitans. Neq; segniùs quàm man-
datum erat patraretur facinus, nisi Wyhovius, concessibi-
lem à temulento, ad sobrium, appellationem ratus, vim in
in crastinum inhibuisset. Post vbi crapulam sopor discus-
sit, Satin, salvus Kisielius esset percunctanti? vbi arctè cu-
stodiri relatum; limine abscedere lictores iubet, præcocem
excandescentiam, cui ab ira & multo mero impar esset,
obtendens. Dissimulatâ iniuriâ Kisielius, multis iterum,
iterumq; vt resipisceret agebat; ast nihil profici suasionē,
potuit; imo præsentē illo Czauzio expediebatur, eo palam
responso. *Ab Duce Zaporoscensi ac omni Cosacorum militia,
Turcarum Imperatorem, in supremum Dominum ac protecto-
rem adlegi: profiteriq; se, resq; suas in potestate Porta Otto-
manica posthac & semper fore.* Hactenus Pacta ad Zboro-
vium inita valere.

Sub ipsum torridæ æstatis finem (die 9. Augusti.) mori-
tur Georgius Ossolinus Supremus Regni Cancellarius, æ-
tatis cursu, in Annum supra LV. vergente. Sub Vladislao
Polyticiis artibus floruit; obitis legationibus clarus; vnde
accescit experientiæ vis, & per potiores Europæ regias, e-
xercita dexteritas. Siquidem, Romana ad Urbanum VIII.
Britannica ad Iacobum VI. Germanica, Veneta, Hetru-
sca, aliæq; in experimentum excellentis qualitatis celsere:
vbiq; ex dignitate gentis, ac Regum peractæ. Neq; sui
negligens, dum honores quos externi Monarchæ collatiti-

Ossolim-
ski Can-
cellarius
Regni.

1650. is titulis instruunt, aucupatur. Etsi revera talia cum Traiano parietariam herbam, aut cum Symbolista *Magnificū Nihil* dicere liceat. In sepulchrali quidem lapide, post enarratam meritorum Synopsim, subdebatur velut Palmarum exantlati laboris decus. Post alia.

*Tot laboribus venierunt isti, quos tumulo incisos legitis tituli,
Trium Polonia Regum sunt, data meritis ornamenta.*

Quibus

VRBANVS VIII. Pont: Max: *Ducalem.*

FERDINANDVS II. Rom: Imper: *Principalem.*

Superaddidēre Tyaram.

Vt suum, quā latē patet Christianus Orbis, Cūem,

De proprijs agnosceret insignibus.

Non uni Regno vixit, Non uni ast eheu cecidit?

1655. Conf. Inde non deerant in Libera Repub: quæstus multorum, æqualitati metuentium; ut prohibitive deinceps lege cavendum foret, similia externorum Principum crepundia postulare, acceptarevè. Cæterum Ossolinus, sub Ioanne Casimiro, militaria tentavit; maior togato in pace vilis, & consensu omnium militaris imperij capax, nisi imperasset. Certè odia publica in imminentiam viri, velut in scopū collimavere, ut fermè semper fulminat invidia, quos notat fama. Tenuit Regum liberalitate, præter illustre Cancellarij munus, cōplures amplo reditu Præfecturas. Nam, si cui, regia cū alite lucrosa venatio, ei certè baiulo est, & custodi. Illi primitias (ut vocant Vacantium) hæc volucris defert; illi opimiora largitionū conquirunt; is demum (quæ boni divisoris ars) aut pro se agit, aut pro alijs, efficaci commendatione impetrando. Quippè, apud Reges nostros, *Panis benemeritorum*, non prostat venalis; sed prout virtus aut merita, cuiusq; ita honores & præmia, ex iusto & æquo distribuuntur. Hinc Cancellarius proximior lateri tribuentis, & velut sub manu subsistit ea, penes quam Iustitiæ distributivæ lanx est, & donandi arbitrium. Erat Ossolinus, exi-

1650. us, eximijs à natura dotibus felix, industriā felici, eloquio prompto & sublimi; ut iure merito sui temporis Oratorum princeps haberetur. Aderant fortuita, decor vultus, Statu-
ra procerior, simul & cultus magnificentia, venerationem conciliabant. Neq; illi acquisitæ opes, intra sæculi usum steterunt. Etenim superante privatum sumptum impendio, miraculosæ imaginis DEI PARÆ, in Claro Monte Aram, in augustam quam conspiciamus formam, elaborari fecit. Itē Climuntoviæ avito hæredio, Basilicam spectabilis artificij, cum fundatione Collegij Canoniorum orsus, à fato præventus imperfectam reliquit: ut merito conqueri liceat, non hominibus tantam, sed inanimatis quoq; operibus, gravem imminere sublato autore orbitatem; dum non æq; in sacra aut publicum animati successores, malunt ostendere incepta, quàm perfecisse.

Post Ossolinum, quisnam muneri substitueretur? ambiguum aliquamdiu mansit: intenta Aula omni, & prout quisq; optaret, hunc vel illum destinantibus. Mox, sudat concurrentium ambitus, quisque renarrat merita, ac conquirendo suffragio, ostentat pares muneri qualitates, Principi, aut qui iuxta latus. Prodit interim libellus accurratè scriptus, *Candidatos* in comparisonem ac trutinam vocans, graphicā cuiusq; descriptione. Legi tunc ego, neq; hisce pagellis, interficere gravabor. Ordiebatur quisquis ille Thesim. Cessit satis Regni Cancellarius, cuius bonitas etsi in controverlo nonnullis, magnitudo omnibus inconfesso est; ob idq; operosum de successore iudicium, nisi quis paria antecessori talenta attulerit.

Primus, Candidatorum Illustr: Castellanus &c. Innocentiā vite ac liberalibus studijs, Patria commendatus: etiam quòd ob externarum rerum peritiam, ad Tractatus Sueticos destinetur. Eidem, Principis Caroli vetus clientela, Archiepiscopi Gnesnensis consanguinitas, Familiaritas Vice-Cancellarij Lithuanici, qui in Historia eius palmam præripit, animos addunt.

Secundus Illustr: Palatinus &c. Magna subnixus Parentela.

1659. la, certum est; tum recentis legationis Gallicae merito, denique aurâ Nobilitatis valens, habet auctoritatem sperandi.

Tertius, Illustr: Pocillator Regni &c. Quem longa rerum experientia, merita in Patriam, Antecessoris iudicium, emerita bello atas promovent, & consensu monstratur.

Quartus, Mag: Capneus &c. Florida insignis aetate, acrimoniâ ingenij, sermonis elegantia, splendore vita conspicua. Reliqui Terentiani Eunuchi, à quibus nec speres, nec metuas. Hæc Thesis. Hypothesim ut in adiuncto fuit, pono: quantum pro literato munere literis velitatum.

I. Homo probus est; sed hic Polytecum non Theologum formamus: Virum acrem Magistratus desiderat. Quorundam verecundia non facit ad Aulam; studia in umbra nata, non alibi se iactent; aliud plectrum, aliud sceptrum. Historici opera utilis est Reip; sed de saculo dicturus, pingui otio fomentando ingenium, non est abstrahendus, ab erudita contemplatione sua. Eiusmodi scriptoribus quò fides adhibeatur, strepitus Civiles penitus sunt fugiendi. Quòd, si verum fateri necessum, homo is novus, idcirco requisitam in Republ. animi presentiam, habere non potest. Quòd si populi captabit auram, formidolosus Publicola; si Regias asseret partes, sine fructu & auctoritate Regulus.

II. Generis & Originis contemplatione, magnificum Aula nomen inducet, & debitum pro beneficio interpretatus, largitorum agrè agnoscet; auctori suo gravis, æq; populo invisus. Supercilio ac parentelis valens, ex se omnia posse arbitrabitur. Genius quoq; eius probe dispiciendus, ob meditatam quandoq; inobedientiam; & parcat, etsi non agnoscit, fragile est ingenium.

III. Dignitatibus ornandus, non officijs onerandus. Vidimus iam fractum laboribus hebescere; quis fructus, si in ipso curarum aestu, ac rerum molimine labori & aetati succumbet. Considerandam quin etiam, haud affluentem rei domestica copiam, ad hæc prolem numerosam. Felix genitor si tam fecundus non fuisset. Quòd si ad pradam sonitumq; lucelli trahentur suffragia Cancellarij, vel ex tropicis prioris Aula didicimus;

neve

neve studeat aliquando invisus Principi, Magistrum agere.

1650. IV. Neq; ex tam magna Familia, ut seipsum miretur, neq; tam humili, ut contemnatur. Iter medium, inter præruptam contumaciam, & deforme obsequium tenere sciet. Ingentibus inimicis superstes, non solum quantus, sed & qualis demonstrat. Expedit enim verò, ut post tanti in Republica Ministri decessu, Aula eclipsim non patiatur. Venient externi, eundem magnificentia domi splendorem invenient, nulla qualitatibus, nulla forma mutatio; expeditus tanquam è tripode sermo, & cuius nationi familiaris. &c. Talia, occultè primò, ut quisq; curiosior sparsa, mox cunctis patuere. Nec fallam trutinam constitit, Hieronymo Radziejovio Lomzenle Præfecto, in administrationem sigilli minoris vocato, deferente munus Principe. Occultis tunc inclinationis Regiæ causis, ex ætatis maximè (ut tum vulgatum) ratione, quòd maturiores annis, imper-suasibiles Magistros agant, ætatis fiducia. Fuere, qui Leszczynio Regni Procancellario tribuerent, ad quem tum alternante vice, supremi sigilli cura redibat, eum sibi collegam adsciscienti; qui annis ac rerum usu, in comparisonem veterani veniens, longo intervallo qualitatibus eius decederet. Verum sua quandoq; fertilitas arboribus nocet; deglubetur confestim candido vellere Agnus hic, & qui nunc ad invidiam multorum vberè pascua lascivit; mox ad commiserationem marcidus, lana sua spoliabitur; quæ in tempus memoranda manent.

Offolinum Cancellarium morte prævenit Andreas Szoldrski Episcopus Poznaniensis. Cui Cathedra in illa successor datus Casimirus Florianus Dux Czartoryscius Canonicus tum Cracoviensis; non modò extra ambitum præfulatus adipiscendi, sed ne cogitans quidem. Enimvero, adhuc tum supererat ex parte aliquid priscae integritatis in Aula, ut non hominibus honores, sed honoribus homines darentur.

Inter hæc per Vkraynam intendebatur Hymænei Valachici curæ, quarum cedarum fumus, non modo regiones

Bb

cas

1650. eas in præsens offudit: Verùm sequentibus annis Basilij Palatini fortunam, ac dominationem adussit. Haud incongruens reor, de Valachia, quoniam se nunc, & posthac crebrius rebus nostris immiscet; simul & Nuptijs flagrantissimè tum agitis, pauca subnectere. DACIÆ nomen his olim regionibus tributum constat, quarum citerior *Valachia*; vltior recepto inter accolæ nomine *Multany*, dicuntur. Vtrisq; Turca Præsides imponit, cùm antea Moldavus sub fide Hungari Regis; Valachus sub clientela Polonorum perdurarent. Italicam originem iactant magis quàm deducunt, à Flacco Prætorè Romano Flacciam; hinc detorto vocabulo Valachiam dici, contendentes, etiã manente aliquo in idiomate illorum, corruptæ latinitatis vestigio. Sacra Christiana profitentur, multum ab Ecclesia Romana diversa; & quamvis ad Græcorum institutum accedere ostendant, etiã his, in plerisq; sensu & ritibus difformia. Qui præest, *Woda*, ac si Palatinus dicitur, dominaturq; suis despoticè, rarò admodum exemplo; ut dominatus in extrema vitæ continuatus, à quoquam produceretur. Familiaris quippè populo, à fide lubrica nex, ac in ferendis Præsilibus animi inconstantia adeo, ut apud conterminas gentes, Valachicus dominatus, coturnicum venatione haud durabilior, in proverbium abierit. Illi etiã ut cæteri Sarmatæ Equitatu gaudent, etsi miles eorum prædari melior, primo incursum aliquid valeat; statario prælio, aut in vniuersum bello, haud quaquam sufficiens. Medium regionis fluvius Moldava interluit, à quo nomen genti recentius inditum. Dissimulat à Polonico latere Tyras, alias Dniestr rapidus amnis; qui, ex Alpibus Carpatiis ortus, vbi diffuso terrarum ambitu multos perennesq; amnes absorpsit, tandem in lacum Ovidij, ingenti ostio evolutus, hinc ad Turrim Neoptolemi, quæ hodie Mōcastrum est, in Pontum Euxinum exoneratur. De Ovidio has inter gentes olim diversato, pleriq; fabulas autumant, cum tamen ijs locis exulasse, Elegiæ eius testentur; & vo-

cabu-

cabulum lacus Ovidij, à celebri Exulis nomine inditum, vero simile fuerit. Certè Patrum memoriã, dum illac militaria nostra signa circumfert à Woynovio Equite, inter maceries rudèrum, lapidem inscriptione tali inventum, Starovolscius prodit.

*Hic situs est Vates, quem divi Caesaris ira,
Augusti Latia cedere iussit humo;
Sapè miser voluit patrijs occumbere terris,
Sed frustra, hunc illi fata dedere locum.*

Neq; fidem antiquitati assero, relinquens integrum iudicium Philologis: affricent illi, si vacat ad Lydium veritatis lapidem.

Valachia tum præerat Basilius Lupuli, firmato in illa gente imperio; ac solerter partis opibus, non indignus. Chmielnicio vilus, in quem crescentem potentiam reclinarat. Huius itaq; Filiam, Thimothæo primogenito uxorem destinat; etsi missi semel atq; iterum proxenetae, nihil ex voto precantis retulerant; Palatino haud integrum sibi in eiusmodi fœdera, inconsultâ Portâ Ottomanicâ, descendere obtendente. Etiam Virgo maculosum rebellione, procum averfari credita; cum Demetrius Dux Wisniovicus oblata eius coniugij spe, lassos, incognitus veniens. Dumna (id virgini vocabulum) notitiam adeptus, etiã affectum præceperat, florente ætate ac Ducalis stirpis claritudine, Thymothæo potior. Vnde Pater, ac Filius Chmielnicij temni se indignati, apud Aulæ Turcicæ Summates, initæ cum Polonis conspirationis insinulavere Palatinum: hinc maximè ducto argumento, quod is obtento pro se posterisq; *Indigenatu* Regni, etiã traditâ recens Radivillo Duci maiore natu Filiã, infra se poneret Turcas, omnem spem in sinu ac fiducia Polonorum collocando. Non ingrata hæc Turcis, pro avaro gentis more, si grandis quercus subvertitur, opima spolia sibi destinantibus. Neque tanti ruina Valachi æstimata, quanti constaret, si Cosaci in subiectionem Portæ Ottomanicæ pertracti; haberentur aliquan-

Bb 2

aliquan-

1650.

Woyno
wki.
Staro-
wolski
Scri-
ptor.

1650. aliquando non ineptum aggrediendae Poloniae instrumentum. Vetere augendi eius imperij arcano, cui internae vicinorum collisiones, in stabilimentum Fortunae vertunt. Meditante Nuprias Chmielnicio venerat; ut Scythae, destinata in Moschoviam irruptione, per campestria Equos alerent; à Polonis in id belli socianda arma, adhuc dum sperantes; etiam Cosacis subinde à Noradino iussis, in communem hostem expedire arma. Hic labor hoc opus incubuit, Chmielnicio eam offendendi Moschi necessitatem solerti eludere industria; simul & Scythae iubentis auctoritatem fartam tectam tueri. Recurrendum proin fuit ad suetas artes, qualibus refertum eius ingenium. Itaque indicit in bellum expeditionem suis, rem armamentariam recenset, legiones contrahit, ipse propediem moturus, tanta festinatione, ut ruere diceres. At, quò destinatum fulmen, erumperet, aperiebat nemini, praeterquam persuaso Scythae: paratus illos ad mandata Noradini verti. Nihil Barbaris morae ac evulgatione arcani detestabilius, ut qui consulta factis iungere sueti, expeditis agunt, quam minantur. Neque tum reticentis consilium Chmielnicij improbavere; Noradino in Moraviensem tractum, quàm isthac in Moschoviam itur intento, suosque donec reliqui traiciunt Borysthenem operiente. Cum interim machinator, telam meditati doli hinc ordiretur.

Postquam ex Taurica Potocius Exercituum Generalis obtenta libertate venerat; post breve fractae valetudinis respirium, capeffendo armorum imperio se accingentem; non tantum nobilissimi Tribunorum concurrento salutavere; sed, ut quisque è militaribus meritis aut stipendijs clarior, ad ordinarium imperium latus, reditum plausu & votis prosequeretur: insitæ militi nostro erga Duces reverentia, ut nullo minus quam imperantium mutatione gaudeant: nec sequiore fortunam ab ijs alienentur. Affectum oriri inde crediderim; quod militia Equestris, tota Patricijs constans, libentissimè obediatur Praefectis; quos, paritate generis æqua:

1650. æquales, Magistratus tantum ac virtutis titulo superiores agnoscit. Etiam Duces, etsi in speciem severitatem praefereunt, magis tamen amore erga concives feruntur: probe scientes, ad lene imperium obloquentiores; & qui alacrius iniuncta exequantur, quam iussa. Enimvero Generalis contractas ad Camenecum legiones, dum in hostis armati molimina intentus castris continet; submontani tractus, accola, latrocinij suetum genus, invadendis per noctem castris consilium coepisse comperiuntur. Per confragosa ij, (saltus Nedoborij, latrones Levensij dicti) multam in praedas audaciam degunt; utraque Tyræ amnis ripam, infami colluvie famosam, ac mutuarum rapinarum consorte: cum hinc nostrates, praedam ad transtyranos deferant; illi vicissim quidquid ex Moldavia raptum, cum istis permutatione, spoliis negotientur. Hi itaque per pascua, nostrorum Equos furari; commeantes intercipere; in angustijs nemorum si quæ ingrueret vis, manus opponere ausi: donec cognito maioribus accingi. Missus à Generali Kondracius, cum aliquot velitem turmis, in suis receptaculis deprehensum Mudrenkum, qui se pro capite latronum gerebat, cum vnde viginti complicibus captum adduxit. Ij molimen aggrediendorum Castrorum falsi, palis infixi sunt, dispalati reliqui, aut metu supplicij errabundi ad Cosacos confestim profugere. Congruebant hæc proposito Chmielnicij; proin furit quàm ante acerbius, palamque apud armatas legiones circumductis qui ad se refugerant, ut erant vulneribus, ac cruore deformes, etiam Noradini ablegatorum praesenti monstrabat; laeviore bello pacem, & palliatam pactis tyrannidem inculando. Hoc scilicet erat pactio Zborovianam infregisse. Ablegatum dehinc Scythae donis excultum, multis lachrymis persuadet: vi & dolo urgeri se à Polonis, Kisielio quidem ab intra adversum Turcam armare legiones cogente; ab extra, Potocio cum validissimo exercitu imminente; neque ultra minari, sed audere agereque perdendis. Alias, extremam diem illuxisse Cosacis, nisi Scytharum

1650. tharum beneficio, vita perditis, ut semper, tribuitur. Talibus, pravè suaderi se finit Noradinus, cohibitisq; quæ in Moschoviam destinabat armis, Potocio succenset, simulq; comperta Hano renuntiat: neq; is ambiens, quin vera afferantur. Mittit confestim Mehmet Gazy Atalycum (ita vocantur ex prærogativa ministerij, Filij nutricum prolis Hanorum) Regem ea super iniuria conveniendo, quæ Hano dum mediatoris partes sustinet, vti propria accipienda foret. Mittitur item ad Potocium Sartorides è Cosacis, qui perfunctoriè salutato Duce. *Nondumne belli satur esset Generalis (ex abrupto quæsit) ut pactis stabilitam pacem ei gratis infringere libeat? unde verò, quòd nulla probabili necessitate, admotus ad lineam Polonorum Exercitus Cosacis minetur? aggressibus exitium inferat? qui dum subiectionem moderato dominio præstant, ad iugum illiberatis servitij non tenentur.* Ad hæc Generalis (admonito prius debitæ modestiæ Cosaco) respondet. *Mandato Regio, eo loci se metatum, et constitutum; donec aliter iussus, aut non ex commodo publico hic morari advertat. Gnaros moris antiqui Cosacos, etiam rebus domi pacatis, militem æstivis Castris quæ placet haberi; ubi bruma ingruat, in hyberna dimittit. Subsistere se intra lineam, etsi citra et ultra eam, fundus sit Regius. Si modo consimili, Cosacorum Dux sincerum obsequium erga Maiestatem ac fas obsequij præfert; ecurr tota Vkrayna classicum perstrepat, agmina coeant, armentur legiones? Neq; verò fallaci papavere soporatum se, quin quo ea molimina vergant, non intelligat. Sane irritando Generali missum constabat: sed is, non intelligere ostendens, intemperantiam linguæ, manu in tempore ulturus dissimulavit; intremis Chmielnicij mentem subodoratus, qui ab excursione Valachica subito conversis armis, Camenecū ex improvviso tentare, meditabatur. Namq; in brevi Nosacz, Puszkarencus, ac Dorofius Tribuni, cum XVI. Cosacorum mill: Valachiam inrupere; ad Sorocam Noradino iuncti, supra XX. Mill: Scytharum mira celeritate trahenti, Ruebant namq; ad parata spolia Barbari,*

Kraw-
czenko,Nosacz,
Puszkarencus,
Dorofius.

eo fer.

1650. eò fervidius, quòd conterminæ regionis dites incolæ, in prædam faciles; aut si repugnatum foret, sine sanguine, quòd evenit, vincendi destinabantur. Palatinus adversū vim subitam animo & viribus impar; vxore cum liberis in Arcem Niemiecz ad Seretum amnem relegatā; ubi profundam indaginem fagineæ sylvæ concædibus obsepserat, opacitate nemoris, ac inaccessis saltuum vitam tuebatur. Eò miserior quòd immeritus, quàm quòd imparatus prima impressione succumberet; cum tamen felix arma teneat, infelix paret. Interim, ab hoste, non bellum, sed continua populatio acta. Quidquid obvium, ferrum ac flamma corripit, quidquid in abusum verti potuit, prostituitur. Iassij Palatini sedes, in favillam eunt: crematum olim Illiū ob raptam Helenam, tristi imagine referentes; ac tota planè subito igne inarserat Valachia; aspiciente Basilio, ac familiares in summitates arborū eniti iubete, qui per noctem ex fulgore ignium, quæ loca flammarentur, coniecturaliter recognoscerent. Aderant, quibus fideret maxime Kurnarscius, à secretis; tum aliquot Poloni dudum ex conducto lateri adhærentes; inter alios Dobroszovius, fide & militari industria cognitus. Hic, extremo discrimine, novissimum consilium suggerente; ære oblato hostem avertendi autor; mittitur paci & abscessui hostium emercandis. Saturaverat iam opulenta præda Scytham; Cosaci imminentem limiti Valachico Polonorum exercitum respiciebant; unde mitigandæ hostilitati utriq; faciles, quo vltior eius oræ vastatio cessaret; Ter Centum Imperialium Mill: exnunc Noradino depensis, abutum paciscuntur: præter alia militiæ Præfectis donaria, ac incredibilem spoliatae Provinciæ prædam. Chmielnicius quoque non infra operæ pretium, concussione Valachi habuit, Palatino expetitas Nuptias, ubi ex naufragio tabulas recollegisset, spondente. Certè dirum necessitatis telum est, qui nuper elocandæ filix conditionem abnuebat, modò spretam quærere cogitur; ac nuptialia munera recepturus, immensa largitione crude-

Kurnar-
ski.
Dobro-
szowski.

1650. crudeles procos licitari debuit. Misera semper Moldavia. Regulorum sortè; namq; validioribus Monarchiis inclusi, conducibili arcano omnium ambiunt amicitiam, potenti-
oris sequuntur fortunam. Verificata ad amussim paræ-
mia, *Valachos, acsi in media adsum regione constitutos esse;*
quos infernè molestes fumus, supernè conspergat aqua decidua.

Eæ artes Chmielnicij fuere; seu fulcra feliciter grassan-
tis audaciæ; quibus Turcam in protectionem sui allicit;
Scytham à bello Moschovitico abstrahit: Moschum falla-
cis amicitia fuco nobis hostem reddit: Palatinum iniqua
criminatione circumventum, impune opprimit: denique,
nihil super exuenda iterum fide hæsitans, modos incom-
modandæ Poloniæ peruestigat. Stupor animum subit;
hominem ortu & ingenio modicum, adeo astu & alta con-
siliis indagine valuisse; ut non vulgo tantum & impe-
ritæ multitudini, sed magnis Principibus imposuerit: ac
grandi quadam impostura illudens, velut Circæo poculo
fascinosos, in coniuratum adversum nos odium induxerit.
Quippè Scythia, naturali ingenij sagacitate solers; Polonos,
dum aperte Cosacos perdere nequeunt, imagine Pactorum
exarmatos, oppressum iri credit: Moschus Scythicis armis
terrefactus, Cosacorum patrociniū suæ consulturus secu-
ritati, suscipit: Turca subiectionem protectione licitatus,
alieno dispendio incrementa quærit. Horum Bohdanus,
acuto in pessimis ingenio, autor ac motor. Quis ille tan-
dem (ex intimis eius comperta narro) præcipiti temerita-
te, ac continuâ remulentiâ furiosus, ne horulam quidem e-
labi passus, quin continuâ crapulâ mentem sensusq; mer-
geret. Neq; tum Generalis otiosus ardentis Valachia i-
gnes aspexisset, nisi Regijs literis inhibitus, nequaquam in-
tra alienos fines immittendum exercitum, potius sua tueri
iubentis. Quin etiam Anni tempus, ab evolutio Autumnus
gravè, ac diutinâ in Castris consistentiâ attritæ legiones,
etsi nupera legatione offensum Ducem tardavere. Nec
deceant in Castris seditionis gliscentia semina, quæculo
passim

passim ob retenta stipendia milite, & indigente. Indicta
quidem Lublini *Commissio* fuerat, ubi à Rep: dati *Commissa-*
rij, quantum unicuiq; cohorti exolvendum maneret, sub-
ducto calculo discusserant; verum, dum militares *Deputa-*
ti cum *Assignmentibus* (id papyraceæ satisfactioni nomē)
ad Provincias, quæ Ærario tributa non intulissent, remissi,
dilata aut irrita solutione redeunt: ut fieri amat, ubi miles
eger, in tumultum desitura querelæ elusorum timeban-
tur. Dein, instans bruma consilium suggessit, in hyberna
distribuendi; quò, segregatis manipulis, pullulantes turbæ
evanescerent; quæ concursu multitudinis valescunt, ac nō
nisi, ut ignis, subtracto materiato, extinguuntur. Abituri-
ente sub finem Novembris milite, armilustrium conditum
fuit: in quo, dum viritim Commilitones arma equosq; cen-
sendos exhibent; Baranovicius procacioris linguæ miles, ac
rudibus iocis, seria interpellare suetus, dum ex albo cohortis
suæ vocatur, subdit pro more militiæ manuali sclopo
ignem: eoq; ictum frustrante (namq; pyrio pulvere non
instructus erat) ad præsentem conversus Ducem. *Hoc* (in-
quit) *pro retentis stipendijs*, alterum efficaciore bombo di-
spodens. *Hoc, pro paratis* ait. Ioc⁹ is ad facetias militares
relatus; etsi eo cavillo rei veritas exprimeretur, enervem-
scilicet sine nervo militiam: cum quibus legionibus Impe-
rator debet, illæ se nihil Imperatori suo debere opinantur.

Hæserat interim Kijovix tantisper Kisielius, Palatin⁹, qui
dum sub inani prudentiæ nomine inefficax se capistrum
susq; deq; motis rebus advertit; varijs præterea, iniurijs, ac
in caput machinationibus exagitatus, statione abscedere
constituit. Etenim odisse haud obscure ostenderat Chmiel-
nicius, diversis sermonibus ac literis perstringens, tanquā
communium sacrorum proditorem. Proin super animi
ægritudinem, crurifragæ Podagræ acutissimis vexatus do-
loribus, Brzozovio Collegæ delegationis negotium, quasi
rediturus committens, Trelisios primò mutando aëri, mox
sensim Vkraynâ decedens, Holzczam ditionem suam regre-
ditur.

1650. datur. At, nō id Brzozovio authoritatis, aut industriæ; ut quæ Palatino desperata, intra orbitam tranquillitatis reduceret. Hinc abscessu eius, post brevè idq; infidum ab armis respirium, atrox de novo tempestas Vkraynam corripiebat. Iactante passim plebe (Czern nuncupatâ) venisse tempus; ut qui hætenus impotentibus Heris abiectè servierant, tandem immutata vitæ conditione, dominarentur. Et omnia in bellum inclinabant. Crimensis Hanus, qui hucusq; fidei datæ, nimium quàm tenax videri voluit, per ablegatum (ut supra innui) Regis amicitia renuntiabat. Neq; verbo tenus minæ stetere. Nodarinus, etenim cōductis in Tauricam è Valachia manubijs, iterum in Sauranenses campos, revolantis in modum redibat: opem Cosacis in novissimo, ut aiebant illi, discrimine laturus. Chmielnicius ipse excitis suorum agminibus, ad extimum Podoliæ limitem ea specie stetit, ac si arma in defensionē sui tantum stringenda, ostentaret. Verum, cardo versutissimi consilij Camenecum respiciebat, amoris in hyberna legionibus, subitanea aggressione, intercipiendum: ubi exolveret traditione pactum, tumdemum proluxa sibi à Turca, in meditatum contra Polonos bellum, auxilia pollicendo. Discussit tamen omni humana caliditate potentior VIS PROVIDENTIÆ instructum dolum; sub revoluti Anni initium, violenta Imperatoris Turcici morte, & atrocibus inter Purpuratos dissidijs, Monarchiæ eius statu, graviter concusso. Etiam bello Veneto distrahebantur, navalibus armis Rep: illa prævalente. Quod per transfennam, ut obiter exarē, honori gentis fortissimæ tribuendū est. Veneti infidendo mari Ægeo, classem Iacobo de Riva Præfecto, ad Hellesponti fauces emisierant: quæ, freti illius potens, infesta pererrantibus Turcarum classibus maria redderet. Nō tulere audaciam præreptæ maris possessionis Turcæ, geminas classes haud procul Smyrnâ opponendo; à fronte simul & tergo Rivam invasuri. Impar utrisq; Venetus; alteram quæ Constantinopoli veniebat, nam altera Affricana

fuit,

1650. fuit, in portu Foggiano aggreditur. Duobus diebus acris conflictus duravit, utrinq; mutua strage protractus; donec interclusam Christianam classem tantisper nutantem, interveniens casus, in felicem prælij successum erigeret. Fortunam pede utroq; truncam, eamq; volatilem, non insulse finxere veteres: cum ea specie, in bellicis maximè, observari soleat, cæcum Numen, & nulli fidum. Nam, neque victo animum despondere expedit, quia volucris est: neq; nimis præsumendum victori, ut visco præhensam teneat, quia pedibus caret. Prostabat in nave oneraria Veneta, pyrio pulvere, & artificiosorum ignium alimentis referta; in hanc magnitudine conspicuam destinatis ictibus collimabant Turcæ, ut à globo pyrobolari non continens modò & contentum, sed alia quoq; ut ex ordine cohærebant navigia, incendium corripuerit; unde pelagus ardere visum, & simul hominum, ac elementorum bellum esse. Quā exitiabili flammâ confusâ classe Venetâ, Santorinius navalis Trierarchus, inter alterutrius elementi violentiam periturus, memorabili audacia, aquis se credidit, anchorarijs funibus quib; ardens navigium subsistebat, acumine ferri præcidendis. Digna memoratu imperterriti militis virtus: quoties flammis vltus, mergum agit; ubi interclusus ab aqua halitus, inter ignes respiria quærit: fluctuat, interim, scissis rudentibus oneraria, ac vehementiore Austro, in medios hostes impulsâ, cōfuso restinguentiū ac pugnatū Turcarū ministerio, proxima quæq; incēdio hauriēs, Venetis ingentis victoriæ momentum dedit. Namq; turbatos eo casu Barbaros aggressi, cruentissimo prælio profligarunt. Et strenuo quidem Trierarcho, vita & gloria superfuere; honores & munera, ne irrepremiata virtus maneret, inclita Resp: ex merito tribuenda curavit. Ea ex victoria, quamvis exacto Anno contigisset, non missorum Cosacis auxiliorum fructus, in nos promanavit; abhorrentibus Turcis ex vetere legis suæ instituto, cum binis gentibus belligerare.

Cc 2

Memo.

1650.

Memorabilis in Claro Monte Czeszochoviensi solennitas, eo anno transacta, fastis connotari meretur. Hic ultra trium sæculorum spatium, Imago VIRGINIS DEI PARÆ, celebre eius loci ac Regni Depositorium arctiore Sacello mansit: ac, quod in Aquilonem murus fenestras aperiret, liberiore sole excluso, lux necessaria orantes destituebat. Matthias Lubienius Primas Regni, adhibita curâ & sumptu, sacrum locum ampliaverat, subiuncta porticu, ac supernè circumiectis peristylijs. Decoris augendi zelum æmulatus Ossolinus Regni Cancellarius, aram Imagini augustiore forma erexit; in artificium ac materiam cum Religiosis loci concurrento. Eius altaris totum undecunq; opus, sua cum structura ac columnis, ex hebeno constat, quarum capitella ac summæ coronides, puro argento marginatæ sunt. Interstant Sanctorum Statuæ, ad mensuram hominis, eodem è metallo fusiles; quæ dum autoris monstrant magnificam pietatem, cælum aut famam meruisse profitentur. Aderat celebritati actus Primas ipse, cum quinque Episcopis, in opus transferendæ Imaginis suffragantibus. Affuit & Martinus Kalinovius Campi. Dux Regni, tum primus è captivitate Scythica, in montem Taumaturgum, reddendis magnæ Liberatrici votis, veniens. Miraculo non caruit, ad 40. Mill; convenarum numerari potuisse, non modo è contermina Silesia, sed ex disitis climatibus alijs, peregrinantium turbam. Sexto Nonas Septembris absoluta solennitas ea; quâ mundum & protoplastem Evam creatam, communis Ecclesiæ sensus tenet. Ita tum prompta in servitium cælorum suarq; Regina Polonia feriatæ est, & quem semper inter prospera cultum eius professa, ne quidem inter adversa belli obliteravit.

Kalinowski.

Pacandæ Vkraynæ, ubi demum Rex irritum ex clementia remedium videt, habendis Comitibus se accingit. Quippe ut fulminis ignem, non aquis aut liquore quopiam extinguibilem esse aiunt; imò affusâ frigidâ incrementa eius provocari; qui idem caprino lacte exstinguitur: ita seditione,

1650.

tionem, cuius Spiritus in turbine operatur, non dulcedine pacis aut remedijs clementiæ sopiveris, nisi cruore restinguas. Congregati ad particulares Conventus Ordines (de his conventibus, ut sunt Comitibus Generalibus, quidam actus præparatorij supra relati) consultabant, cum discretiora *Universalia* à Rege supervenire, præmissas *Instructiones* complementia. Inlerò supplementi eius tenorem, constare ut possit, ex formalibus Edicti Regij verbis, quibus ex causis, non trahi modò sed cogi in defensivum bellum Polonia debuerit.

IOANNES CASIMIRVS

DEI gratiâ REX POLONIÆ,

Mag: Dux Lith: &c.

Quamvis S. R. Mai: in Instructionibus ad particulares Conventus datis, abundè rationes exposuerit, Semestrium Comitiorum Ordinibus Regni indicendorum; verum, quum crebri ijs, certissimi afferant nuncij, de perniciosis ac ultimè Patriæ discrimen struentibus hostium molitionibus; è Rep: visum, imminetia cunctis innotescere pericula. Parum erat Rebellibus indissolubilem cum Scythus amicitiam, sanguine Polono, & ex cidio Russia sancijisse; nisi etiam nunc, omni exuta erga Maiestatem nostram, Remq; publ: fide & reverentia, rursus Barbaris associantur, in fœderatos Regni bella moveant, vicinis auxiliâ suâ spontè submittant, ac spreto legitimo imperio, Crimensis Hani ex asse subditos præstent. Tantæ perfidiæ evidentia documenta esse, in bellum Moscho quasi movendum, initam conspirationem cum Scythis; dehinc astutè conversa in Valachiam arma; pulsum dominatu fidum Regno Dynastam, spoliatam Provinciam, nihilq; omissum hostilitatis, non alio fine intentatæ, nisi ut volenti bellum in Christianos Ottomanno, facilis violatorum Pactorum prætextus, contra Regnum hoc enascatur. &c. Eum in finem, patrociniū & clientella Turcæ à perduelli acceptata, deferente Porta Ottomannica per Czauzium investituram Ducatus Russia; idq; in præsentia externorum Legatorum, in

Cfz

maiores

1650. maiorem Maiestatis nostra contumeliam. Etiam nunc ab eodem Rebellium Duce, foveri Bizantijs internuncios, blandiri Barbaris, ostentare Vasalli fidem, cuius adversus legitima imperia, luce meridiana clarior felonia sit. Neq; propè se tantum, sed & ultra maria, ac remota Oceani littora, odium nostri transmittere; expedita recens ab Hano in Sueciam legatione, cuius contenta etsi penetrare arduum, causam tamen cuiq; assequi licet; ut scilicet securior, sub alieno nomine commeans rebellis, velatam prætectu legationis Scythica perfidiam, ultra Balthidem traduceret. Hoc motivo rursus efferscens Russica plebs, ac dudum insuefacta cadibus, Nobilitatem pacis fiduciam penates repetentem, indignissime tractavit, ac cruentas iterum manus, in hericidia distrinxit. Sic itaq; rebus inclinatis, cum imminens Ver nonnisi internecinum bellum parturiat, &c. &c. Consulite Fid: Vestra, in extremum præcipitium deducta Patria, in nostra pro bono communi alacritate, nihil desideraturi. Datum Varavia. &c.

Incepta frequenti Ordinum concursu Comititia, advertebant consulentium animos; cum omnes spe pacis exclusi, apparandum bellum quantocius censerent; quod, nè conjuratum in nos Orientem traheret, metuebatur. Hosti in promptu copiarum, celeritas, & immortale odium nostri: nobis mussitans retentis stipendijs miles, insufficiens Aerarium, tardæ contribuendi rationes, aliaq; armorum obstacula, in considerationem veniebant. Ast pervicit iusta vindicandæ iniuriæ repressio; ut acrius curæ ac meditamenta, ad imminencia verterentur. Propositam per Cancellarium Reg: thesim, in maiore conclavi, quod Senatorium dicunt; excepit univocus omnium Ordinum sensus, nihil eo Comitiorum actu, nisi quod ex usu & ratione stabiliendæ pacis, gerendivè belli foret, tractandum. Affuere hinc Cosacorum internuncij, maturè à Chmielnicio submissi; ut, quæ pervicax ille in pacta Zboroviana peccaverat, si simulata humilitas non sufficeret excusandis; saltem armorum decreta, & inevitabilem Principis indignationem, solito astu rimarentur.

1650. rentur. Plurimum sensus erat, indignos haberi, qui Maiestate coram exhiberentur: admisit Rex, & exponere palam iussit quorum causa venissent. Modestè cœperant, nec nisi prensatâ Regis clementiâ aliquid prolocuti; dein supplicem libellum, in adiumentum memoriæ prompsere, deiecto in terram obtutu, attoniti, ut fermè ij maximè submissi-onem simulant, qui ex destinatò offendere intendunt. Capita scripti, ex exemplari infero, nè quisquam odio hostis conficta credat. Nempè. Ad ratificandam Cosacorum pacificationem, multum interesse, ut Pactionis Zborovianæ articuli, novo firmentur iuramento, à potioribus è Senatu Regni, scilicet Primate, Archiepiscopo Leopoliense, Cracoviense Episcopo, Exercituum Regni, & Lithuanie Ducibus, Leone item Sapieha Procancellario. Firmitudini item pacis conducere, ut Hieremias Wisniovecius Terrarum Russiæ Palatinus, cuius propensus erga Zaporozcensem militiam favor (apertissima ironia erat,) & subditos clementia liquet; tum Koniecpolius Vexillifer, Kalinovius Metator Regni, Lubomirius Sandecensis Præfectus, sine signis militaribus, personaliter in ditionibus suis per Vkraynam residerent. Unio malorum causa tolleretur, ac libero Græcæ religionis exercitio, tam in Regno, quàm Magno Duc: Lith: permissio, Spirituales Græco Russi, in immunitatibus Clero Romano æquarentur. Petebant insuper, ut concessâ haud quaquam in verbis laboranti simplicitati veniâ, oppressi populi, Rex protectorem agere vellet. Sanè fermentum vetus.

Cuicunq; mortalium, nedum prudenti & generoso Regi, Rebellis protervia potuisset: Ille Civili sanguini parcens, si pacem tolerant, novissima exempla meritis ignoscit; isti beneficio abusi, sponfionem verbi Regij spernunt; nova quærendo securitati suæ obligationis vincula. Verum dolosum hoc aulæum, explicari tantisper expediebat, donec instructo choragio, totius actionis series panderetur. Moderabatur Nuncios Terrestris Vincentius Gasievius. Duc:

1650. Duc: Lith: structor, qui bello egregius, etiam ad rogata Pal-
ladis actus, promptas qualitates nunc retulerat. Plurimū
namq; eo loci ingenium ac industria moderantis valent, ut
Naucleri in regenda nave peritia. Vbi audiendis de more
Senatus votis ingressi Nuncij; lectæ sunt Kisielij Palatini ad
Regem Kijoviā scriptæ Literæ; quibus postulatis Cosacorum
accedendo, super obsidibus ijs pervicaciter annitebatur.,
titulo & potestate *Commissariorum* mittendis, quo infamis
vadimonij nomen, mollius audiret. Ast pro tollenda *Vnio-*
ne, ultra quam consuasorem agens, liberius argumentaba-
tur. Scilicet. *Orientelem, ac Occidentalem, pro una eademq;
Ecclesia se credere: cuius utriusq; CHRISTUS Caput, ab Apo-*
stolis successio, Doctores q; doctrina eadem: q; quarum una, sine
altera subsistere nequeat. Quod in ritibus ac ceremonijs discre-
pent, minus esse; si in principijs ac fundamento conveniunt. Ad
quid verò inconsutili tunica Christi scissura illa? Vnitōrum?
Disunitōrum? Cui bono dividenda Ecclesia, quam DEUS con-
iunxit? Obstructo eo fonte, nusquam promanatura verborum
dissidia, unde plerumq; in arma impulsus. Conficiebat dein
his formalibus. Fidem eorum provoco, qui unā mecum patra-
tores pacis, ad Zborovum inita fuere: de tollenda penitus vnio-
ne, in stipulatum legem fuisse deductam; quod autentico in-
strumento non inserta, Collegis in arcano habendam pervincen-
tibus: ut collatum id magis beneficio tribuentis Reip:, quam ex-
tortum necessitate, Populi Russiæ crederent. Quidni verò tri-
ginta turbantis vnionis delubris, rependimus? nē aliquot millia
Ecclesiarum, abominabili desolatione, sacris vacuæ prostant?
quidni vili appendice, Græcis ritibus malè avulso, q; Romanis
non benè coherente, cruentissimi belli procellam sistemus? Pro-
visuros posthac existimationi, qui prius saluti cōsuluerint. q;c.
Hæc ille, cum præter scriptum, etiam ex facto casuali nimis
quam vapularet. Inter aulica ministeria Regis, erat qui-
dam Wereszczaka, stirpē Equestri, moribus & animo non
planè illiberalis. Hic, ex commendatione Palatini inter
ephebos adscriptus, aliquo tempore specie ingenui egerat,
genere

1650. genere & ætate innocentiam spondente. Cum interim,
verba Principis excipere, privatos cum intimioribus sermo-
nes auscultare, vestigare arcana, aliq; sacrilega curiosita-
te rimari: quæ aut internuncijs Cosacorum vulgaret, aut
Chmielnicio literis transmitteret. Ac de proditore consta-
bat, exprobrantibus secretiora quæq; Cosacis, & certam si-
bi rimam ad intima Regis patere penetralia (vbi meraco
incaluerant) effutientibus. Cæterum persona ignoraba-
tur, donec Wereszczakæ ambigui sermones, attonita ad mē-
tionem rebellium mens, & nimia ingerentis se in cubicu-
lum Regium assiduitas, suspectum reddidit: dein, literæ
charactere Græco, eoq; Zypheris implicito, deprehensæ,
indiciū fecerant, venalis animæ, per quam, velut tubum,
fumus ille arcanorum evaporaret. Neq; abnuebat crimē,
reperito inter excussam supellectilem fasciculo Epistolico;
quo; de statu Comitiorum, nonnullos ex sacricolis Russis.,
eorundem ipse sacrorum, convenire destinaverat. Fuere,
qui factum mollius, nec pro crimine acciperent; prout fit,
ut quæ terra delictorum ferax est, eadem & patronos sce-
lerum gignat. Equidem, si probabile crimen fuit, exem-
plarem pœnam meruerat; certè in speciem tantum anim-
adversio exacta, amandato reo Mariæburgum, vbi sub cu-
stodia aliquamdiu detentus, neq; ultra de libertate aut pœ-
na comperi.

Cumulum publici odij implese videbatur Kisielius, æq;
suos invisus, ac hosti suspectus: dum alterum parti proba-
re se studens, pro Rep: apud Cosacos; vicissim pro illis a-
pud Remp: enixius agit. Contra omnium sensus animosq;
fuere, reparandæ per arma iniuriæ, in bellum inclinantium.
Potiores quippè è Senatu in eam sententiam vnanimiter
differebant. *Impiè hostem facere, quod suo ingenio Regis, ac*
Reip: sincerissimum animum metiatur. Infirmum (inquit) pa-
ctiōis Zborovianæ vinculum est, aliam sponsionem requiro? no-
va iuramenta volo? Ad quid verò iterari iusiurandum, si semel
factum ex integro obligat? Ad quid geminata Procerum sponsi-

1650. ones, si verbum Regium, quod suprema subditorum lex esse debet, simul et authoritas Reip: transacta firmavere? Nam si pax est ordinata imperandi ac obediendi concordia; nihil à parte Regia omissum, quod facturum se Rex receperat: etsi stipulatio inter Regem ac subditum, in alijs Regnis pro illegitima habeatur: nec obligari contractu necessitatis Principem, iurisperiti affirmant. E contra, ubi à Cosacis obsequium? ubi reddita Sacra templis, aris Sacerdotes, iustitiæ Tribunalia, exules penatibus? Imò pessimo exemplo invasa Regalia, intercepta privatorum bona, erepta cunctis omnia, et nemini suum reddi. Quorsum verò obsides firmanda paci exigat? nisi veteri apologo fidem veri facturum; dum lupi non aliter cum pastoribus, in gratiam redituri erant, nisi custodes gregis canes in vadimonium constanter retinenda amicitia dederentur. Hinc deduci postulata Cosacorum, mera infanientis cerebri commenta esse, quibus palam Regia, ac Ordinum Maiestati illudant; fideq; data, velut fidibus colludant, quas nunc intendere, nunc remittere ex usu suo perierantes possint. Etiam tollenda (inquit) VNIO, fons mali et origo? Ergo tollendam simul libertatem, neq; tantum Spiritualem, sed et politicam. Non enim temporalis pax habebitur, ubi religiosa violatur. Ne verò ille persuaserit, ut in gratiam iurati hostis, tollatur conscientiarum arbitrium: propagetur Schisma, ac convellatur cardo Legis illius: Quod tibi non vis, alteri ne feceris. Etiam quamvis maxime velimus, rem eius momenti haudquaquam ex iusto et aequo presterimus. Ut, quippe auctoritate Summi Pont: Russorum cum Romana Ecclesia VNIO, in Synodo nationali enata; ita si tollenda, eiusdem Sedis, cui inter lepram et lepram discernere datur, iudicio stare necessum fuerit. Ubi igitur bona fides hostem non obligat, nec per obsequij debitum ad pacis regulam cooperatur: ad stricti iuris contractum recurrere opus, ac armis subigenda contumacia. Sperare enim licet melioribus auspicijs pro aequitate pugnuros, quam qui propugnant perfidiam.

Ut sæpe res secundæ negligentiam creant; ita imminenti sollicitudo, in propulsanda pericula complanat Civium

animos.

animos. Etiam tum Ordines summo studio, nec minore consensu, media tranquillandæ Patriæ agitavere. Nam semotis è conclave Senatorio arberis, non dies tantum consultationibus, sed integra noctium spatia data; ut observatum sit, Rege, Senatu, ac Equestri Ordine assidentibus, viginti septem horis, continuatam sessionem durasse, actui concludendo. Qui finijt ipso Natalis Christi pervigilio. Sancitorum eius Conventus summa fuit. Si Cosaci animatus eiurât rebellionem, Pacta Zboroviana in effectum deducenda, per Commissarios à Rep: assignatos. Erant ij, Stanislaus Zarembo Kijoviensis Antistes, Adamus Kisielius Kijoviensis, tot vicibus spei ac laboris irritus, Gregorius Horcius Mscislaviensis, ac Stanislaus Landzkoronius Bracławiensis, Palatini. Tum Georgius Niemierycius, Christophorus Tyszkiewiczus, ac cum Czetwerrynio, Koslakovius Subiudex Bracławiensis; qui convento ac requisito in co-operationem pacis Chmielnicio, res Vkraynæ in tranquillū statum restituerent. Secus, cadente alea, iubebantur Exercituum Duces, contractis ad lineam copijs subsistere, intenti, nè quid ea parte mali ex insperato erumperet. Imperati item per Provincias delectus circum emissis diribitoribus, externo militi contrahendo. Nonnihil circa Contributiones difficultatis emerfit, Nuncijs Ferrarum obtinentibus; afflictum passim Regnicolarum commeante milite statum, unde desolatæ Provinciæ exolvendo impares: tum, quod evocandæ in bellum Nobilitati, remittere expediat tributis necessitatem: iuxta vetus proverbium, ex vno eodem agno, haud pellem duplicem detrahendam. Assensere nihilominus ad Conventus particulares se se referendo, reservata libera optione; ut, quo quæq; Provincia exactionis genere velleret, contribueret; auctis poenis, in nocivam pendendi moram, pigramq; convehendarum pecuniarum tarditatem. Sciscitur præterea publica sine divisione belli MORTIO, (id vocabulum retinet, universalis Nobilium in bellum Expeditio,) vnicum huius inclyti Regni,

D d 2

in pa-

1650.
Zarem-
ba Episc
Kijovi
Horcius
Landz-
koron-
ski.
Niemi
rycz.
Tyszkic
wicz.
Cze-
twerryn
ski.
Kosla-
kowski.

1650. in pace munimentū, in bello praefidiū. Tribus quinetiam ē
 Cosacorum grege, merito & fide in Patriam haud obscuris,
 Ius Nobilitatis collatū, ut ea prerogativa donati, praemio-
 rum Reip: laudatores essent, & exemplum. Ij fuere, Mar-
 gievicz, Gorski, ac Iuan Doroszi, cuius filius Petrus, sequē-
 tib9 annis traditior Russiae audiet in manus Turcarū. Ab
 Margie-
 wicz.
 Gorski.
 Doroszi, Anglo quinetiā Rege, cuius post sublatū execrabili exem-
 plo Patrem, afflicta tum fortuna fuit, legatus subsidium,
 deposcebat: pronā omnium in deiectum regali fastigio Prin-
 cipem commiseratione; etiam, quod Iacobus VI. Avus,
 moderni, Turcico ad Chocimum bello, aliquanto aere iu-
 verat nostros, redhibendum officium suaderet humanitas.
 Iussi itaq; quotquot per Regnum haberentur Angli, ac Sco-
 ti mercatores, ab omnibus bonis, ac mercimonijs decimā
 pendere, inde collectā pecuniā in iuvamen, à fortuna de-
 presso Regi submittanda.

Eodem Anno Cracoviae, subitus exarsit tumultus, orto
 à Studentibus initio. Quod, etsi non eius momenti ut fa-
 stos impleat, nihilominus cautionis ergo inferā, nè contē-
 pta scintilla quandoq; gravius excitet periculum. Craco-
 viae Studiorum celeberrima Univerfitas viget, autore Cafi-
 miro Mag: Rege Poloniae inchoata; ab Heduige Regina
 deinceps erecta, & dotata; ut planè mirum sit, quod Ma-
 gnus perficere nequijt, foeminam absolvisse. Eius Gy-
 mnasij alumni, privilegia quaedam credunt aut iactant in-
 dita sibi, quosq; à fide Orthodoxa alienos divexandi. In
 Iudaeos potissimum desævijt procella, cum qua gente pu-
 eris Vatinianum odium perpetuò durat. Nec ultra pue-
 rilem insolentiam stabat excordis populi vexatio, donec
 serpente Bohemica Hæresi, indultū aliquid Scholarium li-
 centiae fuit: quo obstrueretur eo terriculamento via, nè
 malum Poloniam quoq; contagione noxia inficeret. Nul-
 la siquidem pestis promptius luem vulgat, quàm iste fidei
 morbus. Vbi verò de Lutheri nido, novitij errores Sarmati-

am

1650. am quoq; involverant, incumbens studijs iuventus, verbi
 Praecones sibillis primò ac scommatibus excipere; & post-
 quam respergere vivida odia ausi, manus quoq; intren-
 vit. Hinc, in consuetudinem abiit, quoscunq; Heterodo-
 xos divexandi Ascensionis Dominicæ die, pro anniversa-
 rio turbarum delectā. Ee tum recurrentæ coibant pue-
 rorum globi, inconditos clamores serendo; cæterum, iner-
 mis turba, nec in tumultum valitura. Ast, concursu in po-
 pulosa vrbe exlegibus, grassatoribus, celariorum incubis, à
 collegijs artificum exclusis, ac ut quisq; nocturnis latroci-
 nijs suetus; dum sub nomine studentium impunitum cri-
 men, & faciles rapinas sperant, numerum auxere in immē-
 sum. Non deerat quidem in reprimendis Scolaribus, Re-
 ctoris Academiae vigilantia, (is tum Ioannes Rolinius Do-
 ctor Medicus) qui Contubernijs mansionibusq; Studenti-
 um clausis, coeuntis turbæ agmen dissipaverat; verum ni-
 hil eo conatu in summam profici potuit. Namq; in aedes
 medio foro conspicuas, impetu facto, irruptum est; ac evul-
 sis foribus, acta præda: nihilq; omisum eorum quæ hostis
 solet, igne excepto. Infidebant Praetorium armati Cives,
 forum Castrensis miles occupaverat, utriq; velut in confli-
 ctum expediti, cum incondito agmine illo in tabernas in-
 stitorias. (*Bogate Kramy*) vim iterum vertente: pedites
 in confertos iaculati, aliquot fauciavere duobus prostratis.
 Vix (nisi ipse vidissem) credibile, quod non fulgore ferri,
 & armatorum opposita vi, territum puerorū agmen abscef-
 sit; imò irritatā ex vulneribus ferociā, impari certamine
 congregiebatur; antesignano Scholarium, ubi hastili decu-
 rionis contubernalem traiectum videt, ea vi robustioris
 brachij in Centurionem involante, ut ferro ad manum, cæ-
 tera inermis, armatum prosterneret. Effusus oppleuerat
 forum populus, anxiae matres requirebant filios; etiam Ci-
 ves, ne sua ipsi in pignora crudeles forent, vim inferre ab-
 nuebant. Sero diei, dum per plateam, quæ fraterna dici-

Rolini-
ski.

Brack-

D d 3

Heydu.

Heyducorum vestitu, Valvas Basilicæ S. Francisci fistularum globis traiecerant, irâ & odio, (vt creditum) sub larva explendis. Ita finijt puerile bellum, ægrè triduoano labore. Magistratus, ac aliquot hominum cæde, sopitum. Et posthac complures è turbonibus, quorum notabilius delictum erat, brachio sæculari traditi, condignas tumultus, conciti pœnas, pependere. Neq; intra sectariorum vexâ, ea tempestas stetit, in Iudæos proruptura; nisi seiunctim habitantes ij, præuiso ante discrimine; iam Urbico è Castimiria, iam à Proceribus emercato præsidio, se se munijset. Equidem illi multorum sub id temporis criminum postulabantur. Præter quippè enormia nundinis laroffavienfibus furta; ab ijs, qui repositorium altaris, in Claro monte expilarant, sacra vasa nefario ausu cœmerant, autoribus in iplo venundandi commercio præhensis, ac igni addictis. Tum, quod (si vera fama) Orlovix oppido, vbi Christiani frequentiores degunt, geminos pueros, quorum ætas loquellæ impos factum prodere nequiret, clam parentibus circumciderant. In Prussia quoque, vt diris devotionibus Christiano litarent sanguine, puerum excarnificasse narrabantur. Vnde recutitam gentem, si pro pueris, pueri vlciſcerentur, multi molli accipiendum putabant. Ast, quod in tempus transmissi, elusam vim solertiæ suæ, aut importuno quorundam patrocínio debuere.

Tunc etiam Vniuersale Iubilæum, medio sæculo incidens, recurrebat celebrandum; reſeratâ Romæ aureâ Portâ, ac è largo Indulgentiarum fonte, Christi Vicario INNOCENTIO tum X. Pont: Max:, dona Ecclesiæ, in fideles, quæ per latifundia Orbis Christianitas diffunditur, pleno sinu distribuyente. Excipiebat Vrbs, terrarum olim nunc sacrorum Caput, accurrentes ad limina Apostolorum peregrinos, promiscuè & humaniter: tota Italia in tractandis, profusa humanitate cerrante. Neq; tantum Europæi, aut qui ultra Alpes confident; sed è longinqua Perside, Ethiopes, Georgiani, Chineses, aliæq; ad extremas mundi metas positæ gentes,

gentes, affuere. Illud tempus adesse ratæ, quo Mediator ex Isaia Vaticinio profiteretur. *Vt medeatur contritis corde, & annuntiet populis indulgentiam, ac predicet annu placabilem Domino, & diem ultionis Deo nostro.* Ritus hunc largiendarum gratiarum, & veteris Iubilæi norma originem traxisse, multi scriptores Ecclesiastici ostendunt; quodq; primitus beneficium transacto sæculo dabatur, mox à centenario in dimidium, dehinc in quadrantem sæculi, transcriptam. Occlusio Portæ finit festiuitatem tardè redituram, quæ dein in Regna & Provincias, per Edicta Pontificia transmissa, communicatur.

Subnecto, quia cum tempore congruit, Ecclesiâ Cheb-doviensem quæ quinto milliari Cracoviâ distat, fulminis igne tactam exustamq; eodem Anno die XX. Iulij. Ignis eiusmodi ab exhalatione in æthere produci, peritorum opinio est, materiam viscosam excitatâ à collisis nubibus flammâ, tanquam excussum sclopo globum, in subiecta iaculante. Et fulmina, multi fortuitum quid putant, alij prænuntios ignes cælestis iræ credunt; etiam id quod Cheb-doviam ferijt, haud dubiè incendium armorum, sacra æq; ac profana per Vkraynam correpturum præſagiebat. Illic tunc Cruce in summo templi culmine violenter icta, vtrumq; muri latus ad fundamenta disciderat: flamma primò ligneas contignationes, mox subiecta ædificia depascente; quoad totum Monasterium antiquitate nobile, mirum in modum deformasset. Et Monasterium quidem labentibus annis restaurari potuit; maius Ordini dispendium à consumpta sacri instrumenti Camera, ac archivio per celebri, cum iuribus privilegijsq; in favillam redacta. Agit hîc Divi Norberti familia, olim, à præmonstrante loci Christo Præmonstratensium dicta; sub Canonorum Regularium titulo. Introducta in Regnum circa Annum CM: 1170. sub Boleslao Crispo, Nobilibus Polonis eius loci fundatoribus & Jotatoribus: adiectâ primævæ fundationi clausulâ, in loci Abbatem, ex eiusdem Monasterij Professis per-

1650. ^{Stepko-wiki.} ^{Tholibowiki.} sis personam Nobilem, perpetuò eligendam: qui idem Abbas, aliorum eiusdem Ordinis in Regno Poloniae PRIMUS PATER est. Ampliavere dein iura loci Succedanei Reges, per collata gratiosè privilegia; haud conferendam cuiquā titulo Administrationis Chebdoviensem Abbatiam, nisi qui Ordinis ac loci eiusdem alumnus fuerit. Ast ea prae-rogativa, seu quod exiguus eius Beneficij census, Religiosis de facili impetrabilis venit; seu quòd eo ex Ordine, rarè qualitatis subiecta prodeant, non bono magis Ecclesiae quā obsequijs Regum nata & apta. Recens memoria tenet Ludovicum Stepkovium, loci Abbatem, simul Episcopum Camenecensem, à secessu Cænobij ad curulem Senatoriam, insignes animi dotes, sub Casimiro Rege transferentem. Etiam Albertum Tholibovium, eiusdem Ordinis alumnus, Poznaniensem Antistitem, pro Ecclesia Dei, zelo, pro Patria, politicis artibus probè instructum, Senatorijs munij ætatem impendisse. Hæc ex occasione fulminis, quod, etsi à causa naturali proveniat, si tamen terminum à quo spectamus ab irato cælo immitti nemo negaverit, terrendis mortalibus aut præmonendis.

Annum consigno rebus Sueciæ, constare ut possit, quando Carthago hæc, infestissimum nobis Annibalem parturierit. Sueciæ nomen etsi recentius, antiquitatem originis multi Chronographi sui asserunt, Magog Noë ex lapphet nepoti, exordia eius adscribendo: certè ex posteritate Adæ, primævo illo generis humani seminario provenisse, extra dubium fuerit. Propaginis amplitudinem sub nomine Gottorum demonstrant; qui, proles seminatæ stirpibus augescentes, ubi diffusam multitudinem Cimbricæ Herosnesi, ac Scandinaviæ anguli non capiunt, trans maria effusi, Thraciam ac Mæsiam primò, dein Italiam, Hispaniamq; sub Gottorum, Vest-Gottorum, ac Ostro-Gottorum vocabulis possederint. Horum ubi intercidit potentia, etiam nomen oblitteratum: nunc Sueci ut loca primæ originis insedere, ita & stirpis successionem iactant, & nomen usur-

pant.

1650. pant. Ab ipso Diluvio regnari gens cœpta, Salicæ legis planè expers, sexum in imperijs non distinguit. Hinc Thamirim clade Cyri nobilitatam, in stemmate Gottico recognoscunt, & Margaritæ sub regimine agitasse, pudenda viris subiectione, non diffitentur. Etiam nostra ætate, tot annorum ac bellorum victores, muliebri imperio subdi haud dubitavere. Siquidem Gustavo Adolpho, in conflictu ad Lurham Saxonie cæso; Filiam eius unicam Christinam, non modo ut Regni post Patrem succedricem, concordie obsequio coluere: verum, sub nomine ipsius iura belli pacisq; administrata sunt, propè septennio. Hæc tenella virago, nominis armorumq; fragore, totam Europam concussit; paci leges, bello imperia dedit, in totumq; virili officio functa est; donec maiorennis, ex tutela Eleonoræ Brandenburgicæ matris exiens, Holmiæ ab Upsaliense Archiepiscopo, (qui olim Catholicæ Sueciæ Regni Primas) miro omnium Ordinum consensu & applausu, diademate regio insigniretur. Aderat Carolus Gustavus è Palatina stirpe Biponti Dux, Gustavi Adolphi Sorore genitus; qui dudum causæ & armis Suecicis immixtus, per omnes militiæ gradus merendo, dum excelsæ indolis experimeta adsunt, ad summum per Germaniam armorum imperium, sub Generalissimi titulo, (quod tum munus Leonhardus Dorstenfornius abdicarat) consensu Regentium Sueciæ, ac miro militum studio provehebatur. Hic itaq; Conventu Norimbergensi, compositis Germaniæ rebus in Sueciam veniens, iam collapsâ afflictæ Domus Fortunâ, iam merito edecumata fortitudinis commendatus, in Principem hæreditarium eius Regni, assentiente Christina, designatur. Ea spe ac designantium voto, ut matrimonio Regiæ iunctus, muliebri imperium, in virile mutaret. Ast Christina indignum animo suo rata, ut foemineis affectibus regeretur, quæ viris & armis imperitaverat: Vbi Carolus omnem illi publico diplomate, caverat venerationem, consilium & vota statuum elusit; facilius persuasa ut successorem acciperet,

Ee

ret,

ret, quàm virum. Neq; diu erit, raro transactis sæculis exemplo, labentibus inaudito, cùm non Regnum modò, & opulentæ gazæ hæreditatem abdicabit Christina; sed natale quoq; solum linquens, (quod sine speciali illuminantis Numinis ope, fieri nequijt) Sectæ quam Augustanam, Suecia profitetur, magnanimè ac perseveranter vale. dicet. Quæ per seriem annorum fufius, Deo dante, memoranda manent,

ANNAL.

ANNALIUM POLONIÆ

REGNANTE

IOANNE CASIMIRO LIBER QVARTVS.

An. CH: M. DC. LI.

Elenchus Contentorum.

Post pacta Zboroviana, magis bellum desijt quàm pax cœpit; Cosacis exitiosa molientibus; Rege nihilominus, qui mitiora ingererent, ad Chmielnicium delegante. Ex occasione de militia Polona aliquid adiectum. Campidux in Vkraynam iter destinatus in Krasne Neczajum adoritur ac cadit; Scianam obsidet & capit; Landzkoronius lampolium celeritate præveniens excindit. In Winniciam arma dehinc versa, quam Bohunus tutatur, acriter & providè. Arce & oppido captis, obsessi vni Monasterio se committunt. Rumore interim sparsò adventantis Cosacorum exercitus, properè nostri Winniciâ abscedunt; abeuntes cur non carpserit Bohunus? Regis in Lubomirios indignatio, cuius causa ex possessione Fodina Salinaria. Dirimenda liti dati arbitri, sequius quàm par erat tractantur: inde acrior in Georgium offensa, velut facti autorem. Campidux à Winnicia exercitum reducit. Chmielnicius Camenecum obsidet ac oppugnat, irritò effectù. Abeuntem Campiducem Scythæ persecuti, commissâ subitaria pugna retruduntur. Rex Varsaviâ Lublinum movet, indictâ generali expeditione Nobilitati. Hic mediatione Regina, læsa Regis gratia Lubomirij reparatur. Dona Regi à Ponti Max: per Nuncios Apostolicum exhibita. Regina Crasnostavi valedicit Regi; qui iter faciens conspectu exploratorem capi mandat. Potocius Generalis ad Socalium in Castra: quo mox & Campidux cum legionibus veniunt. Subinde animi militarium, ad divina sublati solennitate; simul in excessivos rigore penarum ad disciplinam imbuuntur. Interea

Ee 2

Napir-

1651. Napirscius in montanis turbat, seditiosam plebem in novos motus concitanda; ijs turbis, submissa copia sopiendis. Poloni ad Beresieczko Castris confident; etiam Hostis; quanta utrisq; copia? Primus occursum, dein pugna, sequenti die atrocior commissa; tertia demum, decretorium certamen. Locis situs, & acierum ordo; impressio vehementis, quoad hostis in fugam se daret. Dziedzaty carragine se suosq; tuctur, nocte praelium dirimente. Oppugnandane Carrago an obsidenda? discrepant Tribunorum sententia. Rebelles interim misericordiam Regis astute explorant, continuo hostilia ausi & patientes. Dziedzaty in regimine substituitur Bohemus: qui specie pugnaturi in fugam se coniecit, secuta Ducem multitudine. Abscessu hostium in Vkraynam Rex moturus, avertenti longinquum bellum Nobilitati, concedit domuitionem. Qui dum regreditur, Leopoli morbo succumbit; mox Lublini de morte unica Filiola nuncium accipiens. Continuata dehinc tumultus Napirscij relatio, ut vigilantia Episcopi Cracoviensis preventus, tandem meritum supplicium cum socijs subierit. Discessus Regis Gedanum, & ea in Urbe commoratio, per sumptuosam magnificentiam memorabilis. Mors Constantia Sororis Casimiri, Neoburgico Principi nupta. Exercitus sub hac Polonia Vkraynam intrat, bellum continuaturus. Chmielnicij in reprimendu conatus, societate Scytharum erecti, cum Lithuanorum arma altera Vkrayna parte circumsonarent. Ad Pawolociam moritur non sine bonorum dolore Hieronimus Dux Wisniowecius, Trelijs municipio potitur miles & excindit. Radivillus cum Lithuanis Polono Exercitui iungitur. Pacem flagitantibus, sed more suo Cosacis mittuntur Commissarii, qui indignè tractati agere ad suos remeant. Exercitus Bialacerkien versus tendit, hoste primum praelium adornante, mox in Castra refugio. Consilium militare apud Polonos de proseguendo bello; dehinc pacis leges discussa. ac obelusa, quarum capita methodicè inserta. Chmielnicius in Castris Duces depracatur: idemq; Radivillo verbis infestus, sub vesperam ad suos redit. Potocius Exercituum Generalis pace conclusa extremum diem obit.

Adirempta ad Zborovum hostilitate, magis in respirium à bello transactus Annus, quam in pacis stabilimentum cessit: siquidem, velut mutuo ex consensu partium, posita arma sunt: quæ mox infestioribus animis resumerentur. Poloni, convulsam Reip: Statum, contumeliam Maiestatis, ac opprobrium suum, ultum ire satagebant; ita tamen, mitioribus medijs pacari ferocia posset: Cosaci remedia periculorum, ipsa pericula arbitrati, aut asserere patrata facinorosa bello; aut excidio sui merita supplicia prævenire intendebant. Destinatum his, excussa directi dominij subiectione, Vkraynam independentem, ac sui iuris facere: indignum illis, ut qui multo maiorum sanguine constiterant limites Regni, rebelles protervâ lacerarentur. Inde istos iustior

iustior causa in fiduciam, illos præceps anteaactorum successu animus, in extrema propellebant. Hucusq; Fortuna per incrementa ac gradus Cosacis læta, nobis infestior; iam velut in auge consistet, mox elassata decrescet; dein, ancipiti lance successus dispensans, dum se alterutri parti venditat, neutrius erit.

Igitur Rex, ubi ignoscere irritum, terrere sine armis vanum putat; totus in apparatus belli versus, literas ad Metropolitanum Kijoviensem dederat, misso Machovio veteris Turmæ Ductore: qui fidem & pacem convulsa, bellum & vastitatem imminetia, nisi tempestivè poenitentiam Cosaci præoccupant, suggereret. Effectus operæ Metropolitanus in obscuro fuit: Chmielnicius à Machovio, multis ad resipiscendum suusus, haudquaquam mores ut exueret, induci quibat. Flebat, iurabat, diras ciebat, aliq; in ostentationem innocentia: cum de facto, IX. Mill: Scytharum, Karasz - Murza ductore (hybernantibus commeatum, ac pabulum, totâ suppeditante Vkrayna) ad latus accincti starent: legiones Cosacorum suppleræ; novæ conscriptæ; opipida per inimicam operibus militiae hyemem communita; Fortalitia præsidij firmata; extra lineam agrestes ad resumenda arma sollicitati; omnemq; conatum eius ad bellum versum, evidentissimè constaret.

Res monere videtur, ut qui modus & ordo in militia Polona servari soleat, paucis consignem. In Equite (ut ait Aristoteles) omne robur militiae apud antiquos fuit; etiam Sarmatis, eam militandi rationem congenitam apparet, vel Tacito asserente. *Omnem Sarmatarum virtutem in Equis esse; quibz ubi per turmas advenire, nulla acies obstiterit.* Quippe regione campestri & plana, equorum maior usus, & citius victoria paratur. Ad sunt hic generosi greges, opima, pascua alendi ac domandi animalis solers cura: ac, dum non muniminibus, sed pectorum obiectu patriam protegimus; equitatu duplicari vires solent. Bifariam is distinguitur, in Hastatos nempè, & Loricatos. Hastati principem in e.

Machowski.

Hoffa-
rze.
Panczer
ni.

1651. exercitu locum obtinent, cataphractorum in morem armati, duplicem ensē accincti, quorum altero cæsīm, altero punctim feriunt: manu hasta, acuminata cuspide, ac fluitante serico insignis, defertur. Isti, seu commeat Exercitus, seu stativis hæret, principia legionum constituunt, robur virium & efficacissimum præliorum fulmen. Vnde, ex Neotericis magni nominis Scriptor, inter omnia collapsuræ Sarmatiæ posuit, neglectam eius militiæ conservationem, aut oblitteratam. Levioris armaturæ Eques, more veterum Sarmatarum pharetras gestat, lorici è squamis ferreis pubetenis tectus, quæ sagittarum ictus utcunq; sustinent, non item sclopetorum. Vtrumq; militiæ genus, è Nobilitate constat, (nihil præclusā etiam plebeijs ex commendatione virtutis merendi viā) ac Socios appellant; post quos servitia secundi Ordinis miles censetur: prout etenim quisq; sociorum, gemino aut terno Equo meret, ita æs militare recipit, equosq; ac servos armatos, iuxta album cohortis alere tenetur. Legendorum peditum non eadem conscribendi ratio, & usus; isq; passim novus. Pulsatur instituendo delectui tympanum, oberrantibus vicatim diribitoribus, qui pagorum pergamenta, & sucti laboris peractos vernas, aliquot obulis inautorant, ac sub signa contrahunt. Vbi invalescunt numeri, miris circuitibus divexant agrestes, rapinisq; imbuunt novitium militem. Ita, emunctis provincialibus, serò nimis conducitur in Castra legio: nec diu, cum nullo commeatu provisa, retentis à Fisco, aut interversis per Ordinum Ductores stipendijs, famelici tyrones, signa deserunt, aut fame penitus intereunt. Hinc vidimus, mancas prodire ad opera Martis peditum legiones, earum legatis, ærarij publici detrimenta, sua in lucra vertentibus: mercede dilapsorum militum interceptā, aut vitā functorum in se derivatā. Eum pessimi exempli morem, plerosque Procerum imitari non pudet, infami quæstu, quem glorioso militandi nomine abscondi credunt, compendium lucri faciendo.

Kalino.

1651. Kalinovius Exercituum Regni Campestris Dux, omni spe pacis evanida, etiam ab hoste lacepsitus, in Vkraynam (incertum an iubente ita Rege) armatus iter destinat. Quippe Neczaius Bracłaviensis Cosacorum Tribunus, Wolhy- Neczay, niæ, Podoliæq; plebem in arma concitaturus, Barium extra lineam invaserat; eaq; super iniuria requisitus, superbè scripserat Campiduci, præterita exprobrando, ac in præsens ad conferendam manum temerariè provocans. Irritavere talia virum contumeliæ insolentem, ut ex provocationis lege, arma armis opponeret. Intendebat præterea dolorem, amplissimarum possessionum Domino Vkraynā arceri; perditissimo quoq; avita eius hæredia occupante. Iam Machovius in conciliando Commissarijs securo aditu, nihil impetrato redibat; Chmielnicio fidem liberi commeatus dare negante ijs, quorum securitati ab autoritate Regia, ac veneratione quod gererent officij, abundè provisum esset: etiam eos inermes prorsus, nec nisi descripto à se comitatu venire volebat. Monuerat proin Campidux, per dimissa circumquaque Edicta plebem, ad obsequium rediret Regiæ clementiæ certa; Exercitum Polonum pacandæ tantum seditioni venire, si abdicato turbarum studio, Cosaci quidem iuxta pacta Zboroviana ordinariæ Iurisdictioni subessent; subditi ad solitam subiectionem reverterentur. Vbi verò illicium clementiæ, inter pertinaces spernitur, ineunte Februario motis Stanislavoviā signis, excubantem Woroszyłoviæ Spacienkij Centurionis turmam, nè nūcio cladis emisso interciperet; aliquā hinc interiectā morā subsistens, ut & consilia hostium probè dispiceret; & seriùs excitæ cohortes, ad corpus agminis accelerarent. Decesserat iam Bario Neczaius, adventantes in subsidium maiores copias operiendo; cum provocatorem recessisse Campidux indignatus, ac comperto solum curis bacchanalia in Krasne agere, (namque excubanti Spacienkio fidens, sub Krasne Carnispriviū genio indulgebat) quantociùs institit Lyæo Martem committere. Fervidum Duce, ac triennalem rubigi-

1651.

Piaso-
czynski.

rubiginem ferro detergere satagentem; sequitur læta æli-
es, quam vix septem Mill: componerent, ast exilitatem nu-
meri virtute suppletura. Præit socijs Piasoczynius Nowo-
grodenfis Succamerarius, Korycio cum aliquot manipulis
ponè secuto; qui sub noctem subtus valla allapsi substitère,
quoad superveniente Landzkoronio ingruerent vna. Con-
stitit, vbi suggestæ cohortes, ex incolis Krasnensibus quæ-
piam, quòd ex concussæ teluris sono, aut vehementiore,
quæ suburbia canum latratu, adventum exercitus conie-
ctaverat, Tribunum periculi admonuisse; at is, è statione,
excubitores regredi, aut suos advenire quos expectabat ra-
tus, spreverat monentem, imminentium incautus, aut per
temulentiam incuriosus. Vbi præcursoribus nostris revul-
si postes introitum facilè concedunt, non nisi ab aliquot so-
mno marcentibus stationarijs custodita porta, obtruncatis
istis irrupère. Ad sublatum mox clamorem euolvit se mè-
sis Neczaius, ac inscensò spadicè equo, in contra tenden-
tem Piasoczynij Signiferum, eo impetu devolat, vt succiso
vexilli manubrio virum alioquin robustum prosterneret.
Sequebatur Contubernalium turba, à mero & interrupto
convivio violentior, irrumpentes arctâ plateâ sustinens,
maximè noxia, ex ostijs ac fenestris eiaculatione. Nam
præter promiscuum loci incolatum, ad ter Mill: è veteranis
in præsidium descriptæ lineæ adfuerant. Vnde desperata
præcursorum salus fuit, nisi Kossakovius cum Bracławienfi
Nobilitate, ac aliquot sclopigerorum manipulis accurrens,
retracto valli sepimento, patientiorem secutis post se cohör-
tibus aditum aperuisset. Iniectus etiam ædibus oppidi i-
gnis, in pugnandum aut restinguendum municipes distra-
hens, perituras cohortes vindicavit, & cædi hostium initiū
fecit. Neczaius inter confertos pugnans, cum fratre ca-
dit, temerarius & ferox, quod ei pro virtute fuit. Eum,
hinc inde ordines perrumpentem, Dobrociescius præhen-
dens, reluctantem dehinc Zukus, pensilis plumbatæ impul-
su, prostravit; quo ictū debilis obtruncatur; Nobilitatis

Dobro-
cieski.
Zuk,

præci;

1651.

Howra-
tynski.
Krywen-
ko.

13 Tyzka.

Mora-
chwa,Szaro-
grodzCholo-
niewski.

Kalusz.

præcipuè Bracławienfis manibus, non iniquâ in invasorem
patrimoniorum irâ. Cæso Tribuno, ac inardescantibus,
flammis, Hawratinius ac Krywenko Centuriones, in Arcem
se cum socijs recepère; velut obsidium toleraturi. Circum-
positæ nihilominus confestim legiones, extrema nisi se de-
derent minabantur; non segnius ijs in subeuntes tela rege-
rentibus. Impossibilis planè credita expugnatio, asperri-
mo gelu rigente humo; cum Cosaci moliuntur fugam, no-
cte concubia. Excivit strepitus militem, frigidior aurâ
tum insomnem, vnde interclusi, per stagnum passim iugu-
lantur; Hawratynio, ac Tyzka ex fuga retractis, ac mox
carnificis manu strangulatis. In arce, non temnenda su-
pellex armamentaria reperta; etiam Neczaij cadaver locu-
lo impositum, ad quem sacrificuli aliquot emortuale carmè
occinebant. Eo tristi præliminari bellum cæpit. Quo Mo-
rachwa, dum illac com meat exercitus, territa, haud distu-
lit morari victorem; seq; dedens, mansit illæsa, præter im-
peratos com meatu traditione armorum mulctata. Post
hanc Szarogrodum occludere portas ausum: Ostium il-
lud Vkraynæ habetur, naturâ & arte prævalidum: tum, præ-
ter dura municipum ingenia, Mill: Quingētis Cosacis præ-
sidio tenebatur. Proin, quòd Zamolsij Calusienfis Præ-
fecti hæredium, ingerendæ resipiscentiæ Cholonievius O-
ptio missus, spontaneam deditionem persuasit. Indè cir-
cumfuso armorum terrore Scianam aggreditur Kalinovius.
Aspero colli imposita ea, per abrupta rupis, maximè ardua
via in superius oppidum quod inferiori superstat, velut in
aëre pendulum. Centurio Kalusius tuendo loco imposi-
tus, missos à Duce, qui severitatis vel clementiæ exemplo ad
deditionem flecterent, pervicax eluserat. Nullam suppe-
tere copiam æris dictitans, qua oppidum sibi commissum
redimeret, arma virosq; superesse, vt se defendant. Super-
bum certè responsum merebatur, vt pertinaciâ vi frangeretur.
Proin, Kalinovius Castrensi famulitio, per ardua in
summitatem editi iussu, ipse in inferius oppidum irruit,

Ff

brevis

1651. brevis impressione deferente hoste, eo potitus. Restabat
superius maiore periculo tentandum, vnde, è iugo inaccessi-
bile rupis, saxa ingentia in subeuntes provolverentur; quibus
militum multi miserabili casu obruti, reliqui loco decede-
re cogebantur. Cum Chrzaſtovius solers iuvenis, fortè vil-
licum paterni ruris evocatum, imminentis in sequentem
diem oppugnationis admonuerat, tanquam miseraretur.
Ad hæc Senex, consulere vitæ transfugio se velle respondet,
nisi pignora quæ deferere nefas esset, vetarent. Rediens ta-
men, dum excepta ab hero obfclis divulgat, etiam formi-
dinem communicavit. Mobilis vento multitudinis inge-
nium est, terret ubi in fortia impellas; si animos convellis,
in pavorem resolvitur. Etiam tum in extrema toleranda
coniurati, trepidi senis hortatu, in deditionem suadentur.
Nihil morante Kalusio, quin vnâ portâ Polonis patefactâ,
ipse aversâ cum Cosacis abiret.

Lampol. Dispar fortuna, & casus atrocior Lampolij fuit, quod ad
Tyram amnem conterminis ab vtrinque prædonibus pro re-
ceptaculo habitum, Landzkoronius aggrediendum susce-
pit. In rem erat, sparsus, de habitu Campiducis Winnici-
am destinantis rumor: tum ingenium Tribuni extra mo-
ras positi, ac quo destinarer iter, exactè celantis. Equi-
dem, seu togæ, seu sagi consilijs, nihil arcano conducibili-
us; imò silentium anima belli gerendi est: cum nequid-
quam egregium eum præstare posse credas, cui lingua solu-
ta. Glocitant gallinæ vile ovum pariendo: vepatrix ales nus-
quam vocalis, ubi in prædas agitur. Comperto nimis-
quam securè Lampolium agere, utpotè celebri mercatu nu-
dinis, sub id tempus recurrentibus; ipso diluculo oppidum
subeunt cohortes suspensio gradu, ac portam velut sibi ape-
riri intrant. Oscitabant vix discusso somno municipi-
pes; expectati alij tabernas institorias aperiebant, quoad
vici deinde forum, milite Polono non amica manu cædes
ac vulnera intentante, complerentur. Ita deprehensi, cam-
pani æris sono ad arma conclamant: tarda discriminis

depul-

1651. depulsione, ubi ferrum iugulis imminet: neque omnes in idē
conveniebant, incolis defendendi curas, advenis fugam
agitantibus. Ergo isti trans flumen eluctari conati, dehi-
scente ponte, vorticibus rapidi amnis sorbentur; Civēs
succenso oppido, in cædes ac prædam patuere, sæviente
palsim victorum gladio; ut quos Lampolij nox securos re-
liquit, in meridie sol occidione deletos aspiceret. X. Mill:
hominum promiscui sexus interijisse constans fama tulit;
non temnendum meriti, trium legionum testimonium.
Præda à milite & igne distracta, dum fortior quisque pu-
gnat, vilissimis celsit.

Dein Kalinovius edomandæ Vkraynæ gloriam præsu-
mens, in Winniciam arma vertit. Sita ea ad Bohum, qui
Herodoto Hyppanis; ac, vetere ævo pro specula Orientis
habebatur: tunc invalescente seditione, incolis refertior,
dum pagi in oppida, oppida rursus accursu conveniunt,
in populosas Vrbes excrescerent. Propugnandæ submi-
serat Chmielnicius Bohunum, in omnes belli casus expe-
ditum; ac quod in vno subiecto rarum, consilio æque valē-
tem, ac fortunā. Is, præter ambitum oppidi ac Castris, e-
tiam Monasterium in contiguo operibus complexus, pro-
vifo hinc inde receptu, si vno loco pelleretur. Postquam
à Stribulo præcursores Cosacorum in procinctu esse cogni-
tum, Landzkoronius successu anteaكتورum fervidior, ad
Sadkowce in adversos illatus, facili negotio leve hostium
agmen fudit. Bohun quippè, confligendi studio, pugna-
cem virum in iniquum locum pertrahendum facile cen-
sens, suos opposuerat; qui, simulato in præsens metu, incū-
stanter recederent. Recessit fuit, qualis fugientium solet,
etiam ut in victos insecutio; itumque ad Hyppaniam instans
alacritate summa; donec in adversa amnis ripa, effusi ca-
tervatim Cosaci, refugis se se iungentes adornarent in spe-
ciem pugnam, dolo commodius tegendo. Nam, quæ sugges-
suros arcem Polonos opinati, exciderant in flumine spatio-
sas voragines, quæ superiacetis stramētis lento vnius noctis

Ff2

gelu

1651. gelu concretæ, fallax baratrum occulerent. Progrediuntur ignari fraudis Poloni, animat Palatinus ac præit; cum ut illata signa sunt, ita primi Ordines diffracta glacie hausti; eo dolentiore casu, dum, qui in postremo agmine, ne ab antesignanis superarentur virtute obnixè instantes, miserabile sociorum fatum protrudendo vrgebant. Vbi demum legiones aliæ adsunt, inarsere animis indignâ virorû fortium strage. Etenim, præter Palatinum, inter fragmina glaciei novissimè periclitatum. (Pacoslaus Landzkornius opportunè Patruo subvenerat erigendo) Gregorius Kisielius Circalsiensis Præfectus, vir egregij animi, cadit; Nicolaus item Melescus Dapifer Novogrodensis Cohortium Præfecti, ac ducetis cõmilitio. Kisielij cadaver, in adversa ripâ iacuit inhumatum, negante sepulturam hoste eorundè sacrorum sequaci. Enimverò, cædes in bello proritant ferociam, & fusus sanguis refundendi incitamentum est. Nam, ubi letale balneum cruentis vestigijs patens circumgressi nostri, in Arcem redintegrato impetu irruunt, eandemq; post primam impressionem, capiunt. Ab arce, in oppidum versa vis; nulli horum magis attendente Bohuno, quam ut Monasterium, cui fidebat maximè retineret; minus interesse arbitratus, si tota Winnicia pellitur, dum modò vna corte clausus, victorem exercitum moraretur, nec ambigens submittenda auxilia, vel sanè Chmielnicius ipsum rescindendo obsidio accursurum. Invadendum proin, à nostris Monasterium destinatur, quod iam abrupta rupe, iam alluente amne probè firmum: etiam subitis operibus permunierat industria Bohuni, in futura sollicitudinem vertentis. Ad datum signum, ivère summo fervore cohortes, nuda in destinatos ictus pectora, ad usq; claustra hostium penetrando. Ast in irritum conatus cessit, reiectis non sine cæde, ac inter alios desiderato, Libiszovio Demetrii Wisniovecij Protribuno, notæ strenuitatis lene. Repugnabant quippè obstinatè Cosaci, in tantum validiores. Vbi trifariam divisas vires, defendendo vni Monasterio cõ-

Kisiel.

Melle-
szko.

Libiszowki.

traxê-

1651. traxêre. Attamen, per submissum Ascetram Bohunus suæ per deditione Ducem conveniebat; ablegatusq; fuit Baranovius Kijoviensis Dapifer deditionis legibus in pactum deducendis. Quâ morâ vsus, cum CCC. Equitibus ultra Hyppanim excurrerat, subsidijs si quæ venirent explorandis. Etsi non adeo bellè hospitatus; contigerat namque ut aliquot cohortes Polonæ, sub cura Strzyzovij, ac Vieyscij exploratum missæ, sublustri nocte in Cosacos incidendo; vbi tessera militaris ignorantia hostes prodidit, summo ardore in adversos irent, reiectis aut dispallatis insistendo: sed maximè Bohuno ipsi discrimen incubuit, quem ex fulgore lorice, ad radios lunæ micantis, cognitum, ut quisq; ex Polonis fervidior capiendum destinabat. Iam Rogalscius Signifer Kalinovij assecutus, manubrio vexilli tunde- bat, super armos equi reclinem; iam commilitonum alter manu præhenderat: cum hic elassato equo, prior cespitante sessoremq; provolvente desistentes; ac si fatum eriperet manubias, irritò uterq; conatu abscessere. Neq; hic finit discrimen, instabant iugulo fugacis alij; cum quo loco contortum in se flumen glaciem exuerant; aquis se credit, quarum circumactus vorticibus, glaciei fragminibus contusus, ac gelu rigescens, Syrtim illam incomparabilis equi virtute, superavit. In Monasterium dein regressus, non exantlato periculo, non lassitudine, aut necessariæ quietis usu munia intermisit; sed sub diluculum in excubias nostras erupit, de die ad valla pugnavit, eodem illo scutulato equo vectus, cuius beneficio, ac pertinaci virtute, pridianum periculum exhauserat. Agnoscunt Poloni, & an satis salvus iocabundi quærunt? quibus ille respondet. Nupe- rum sub arce Winniciensi balneum, consimili officio, eodem in amne sibi repensum. Ita viris fortibus, pericula, in materiam non infecti colloquij cedebant.

Quæ inter, missi Comoroviam exploratores afferunt; omnem circa oram copijs in subsidium Winniciæ venientibus compleri, propediem affuturis. Quinetiam interce-

1651.

Baranowki.

Strzyzowki.
Vieyski.

Rogalski.

Komorow.

Ff3

ptus

1651. prus emissarius Chmielnicij, edicta ad plebem, bellum imperantia ferens, narrata comprobavit. Vnde Campiduci deliberatum, relictanè Winnicia, adventanti hosti in occursum iret? an vnus adhuc diei mora, obsessos in dediti-
onem compelleret? Iam sub adultum Martium, altiores cæli tropicos repetente sole, hyems in solitam àëris intem-
periem resolvebatur; quod anni tempus, hosti commodi, nostris inquam: ad hæc, attritus iniuria cæli miles, ac fati-
scentes diutino opere equi suasere, vt prius securitati, quàm victoriæ consuleretur. Visum inde retromota carragine, expeditiorem venturo hosti obijcere exercitū: ast, quæ sem-
per sanis consilijs infesta nox, etiam tum imperia Kalinovij intervertit. Erenim, Castrense famulitiū, exonerare Cur-
rus inutilibus sarcinis iussu, infrænabili per obscura no-
ctis licentia, sociorum currus quibus reuēta à Iampolio præda habebatur, expilare cœpit, vt evacuarentur imperiū Ducis obtendendo. Eò maiore inter raptores & prohibē-
tes tumultu, quòd Tribunis severitatis exemplum ni defi-
sterent minitantibz, malè per noctem constaret authoritas. Hinc necessitas, in consilium verti debuit, plerisq; signis, sponte dilabentibus, reliqua Castris eduxit Campidux, ad-
versum imminētia tutior, si hostem acceleratis itineribus supervenientem, aperto campo exciperet. Non vno quip-
pè tractu, sed laxato agmine veniebat Chmielnicius, vt nu-
merosis legionibus succincto, Polonos indagine clauderet. Quod verò per nocturnum tumultum, haud segnis occasi-
onem Bohunus, illacessitos abire siverit, lepido casu inter-
veniente accidit. Dum abscedit Exercitus, fortè aliqui ex gregarijs, largiore meraco somnum provocante altum in-
dormierant, cum à contubernali, vt sopori satiùs quàm vi-
tæ finem imponere mallent excitantur. Beneficium erat, sed cui mentis impotes indignarentur. Ægrè tandem per-
suasi, dum in viam sclopos instruunt, quia nondum ad se mens ex crapula redierat, eos in portam contiguam eiacu-
lantur, ignari speculatores Bohuni illuc delitescere. Isti
demum

demum abcessum stratagemati imputando, ardorem eru-
pturi Bohuni in diem distulere, & ipsum suspicione anxiū:
Polonis interea sine noxa abeuntibus.

Sub id fermè temporis, indignationem Regis domus Lu-
bomirsiana incurrit; acriore in Georgium offensa, quem in Supremum Mareschalcatum Regni nuper provectum, memoravi. Causam hinc promanasse constat. Proven-
tus salinarum in Regno, nativi perinde ac factitij salis, mensæ Regiæ adscribuntur; è quo iugi thesauro, præter or-
dinarios sumptus, si largiri placet, abundè æra Regibus suppetunt: si item congerendæ opes sunt, non parçè co-
cervantur. Fodinæ istæ, Wieliciæ Bochniæq; ad ipsum Carpatorum montium radicem existunt, fossilis salis co-
pia tot sæculis sufficiente, & singulari Numinis providen-
tia, in ævum suffectura. Istarum reditus, nè solers homi-
num curiositas de novo reperiundo sale imminueret, recē-
tes scrutandis venis specus aperire, cunctis lege veritum. Quod si latens minera in fundo terrestri deprehendatur, fi-
sco Regio cedunt bona, substituta possessori æquivalente compensatione. Retroactis annis, Sebastianus Lubomi-
rius Castellanus Woynicensis, idemq; salinarum Admini-
strator, in pago dirionis propriæ Lednica aperuerat eruē-
do Sali specum, à cognomine suo Lubomirz nuncupatum, qui dum vbere proventu auget possessoris opes, facile invi-
dos concitavit, alienam felicitatem in sui diminutionem ac-
cipientes. Itaq; poscente id Rep:, Fodinâ & Villâ Vir Pa-
triæ amans facile cessit; aliquali Porembæ per legem Anni 1607. compensatione redonatus. Verum contemptores sui
sequuntur opes, & qui has Patriæ causa prodigit, maioris, fortunæ capax est. Rursus Stanislaus Filio, iam tum Russiæ Palatino, in fundo ruris hæreditarij Sierſza Wieliciæ cohæ-
rente, sal copiosus inveniendum se præbet; excitata officina à divite vena Cunegundis dicta: nimirum quod ea Sancta Hungariæ Regis Filia, salutare id mensarum condimen-
tum, velut dotales opes, miraculosè in Poloniam transpor-
tavit.

Wiel-
czka.
Bo-
chnia.

1651. ^{1651.} tavit. Mansit diu penes possessorem vsus Cunegundæ habebatq; Palatinus tanquam rem suam haud controversi iuris; etsi quod sciam Commissarij, utrum fodina ea salinis Regijs præiudicaret? delegarentur. Verum per hos, in cognitionem rei seriò advertentes, lis dirempta fuit, ut dominium possessori integrum, confectis ac subscriptis tabulis addiceretur. Ita tunc detrimento Fisci sine privati iniuria occursum: ea namq; tempora fuere, quibus excellentia Civium merita in pretio habebantur; & Princeps non æq; de habendo sollicitus, largiri magis quam acquirere amabat. Morte Stanislai vsu capiunt Filij Cunegundem, extrema Patris voluntate in communem omnibus vsum addictam; nempe Alexander Stabulo Præfectus; Georgius Regni Mareschallus, ac Christophorus Sandecensis Gubernator eum æmuli, sine quibus rarò eminens fortuna, ut nec Sol sine umbra stetit, tacita delatione inculpavere: Proventus Oeconomicos mensæ Regiæ interverti ab ijs, qui ex iactura salinarum Reip: ingentia lucra perciperent; & nisi repetundarum quamprimum agatur, diuturno vsu, firmari possessionem, velut hæreditatem. Datur itaque negotium Boguslao Leszczynio Regni Thesaurario, Luca Opalinio Curia Mareschallo, Francisco Dembinio Cracoviensi Succamerario, ac Iacobo Michalovio Lublinensi Tribuno, rei ut se penitus haberet instituta *Commissione* dignoscendæ. Aderat & Fisci Procurator (Instigatorem appellitant) Daniel Zydkievicius, subactio per forensia ingenio & prompta in utramvis partem facundiâ. Commissariis negotium agressis propè erat, ut antiquata litè, addiceretur vsus officinæ possessorib; secundum tabulas olim ab Ossolinio Cancellario confectas; nisi Zydkievicius, quo zelus hominem Aulæ probaret, obtunderet identidem grande regias opes detrimentum pati, etiam Reip: rem agi, quæ communis vniuersorum Parens sit, &c. Hic Mareschallus, irâ magis quam ex vsu præsentis excitus, interpellat, *Solusne tu Zydkiewici ad Matrem hanc te referendo Filium agis; & nos qui tibi videmur. &c.* Ille, Nobilem se quoque & cuicumq; genere parem, asserens, provocavit impatientis fervorem, ut baccillum arundineum, contendentis capiti illideret.

Rara laus ex eo facto; equidem provocante iurgio affectum efferbuisse constitit, semper ita à moderato pectore auto-

1651. ^{1651.} autoris aliena, & qui magis meminisse, quam vlcisci offensionem crederetur. Certè Rex altius impressam offensam accipit; Commissarij publicis instrumentis testatam faciunt; læsus Fisci procurator liberius querulatur; etiam æmuli cristas arrigunt, quibus pridem suspecta eminentia viri, & supra mensuram aliorum qualitates. Infensis monstrabatur facilis in ultionem via; qui incrementis inhiarèt opima ostentata spolia; neq; par sum amicis distrahendis, quorum tamen integerrima fides fuit. Vnde emissaria scripta volitabant, (non ignoto autore, qui lapsurus mox & ipse, Commisistri fatum procurasse creditus) quibus, facti emphasis exaggerata, eo fermè sensu. *Letale est quidquid in Reges peccatur; & in crimina Maiestatis non modò iuste, sed necessariò advertendum. Oblitum enim verò Ministrum modestiæ & obsequij, quæ utraq; Regi suo uti Domino tenetur: immemorem beneficiorum, quibus ad invidiam largientis, recentèr cumulatus foret. Atrox utrinq; crimen; & refractarium esse, & ingratum. Nam violata actus Commissorialis securitas, quid est, nisi mera ex sensu legis perduellio? unde, in Regem optimum iniuria, in Delegatos contemptus, in Privilegiatum Regni Officialem, contumelia promanasset. Præmeditato actum, ab ipsismet Lubomirij efflagitata delegatione: ubi annuisset Princeps, discussam vi maiore ab eo, cuius maximè intererat, ex munere quod gerit, salvam præstare actus securitatē. &c. Non in eum vsus, virgam moderatricem Primicerio Aulæ traditam, ut ea innocentes viros fustigaret: nec decuit, qui legum custos ac vindex habeatur, iura si quæ competebant, armis asserere. Illegitimum quippè eum processus gradum, nedum subditi cum Rege suo, sed etiam inter pares. Iam verò, si elaborata in tempus modestiæ veniā petit, non facile ignoscendā; recidivo deprecaturi errato, ut qui, post Philippū Hutiniū, Decretorum Notariū, itidem fuisse depexū, gradum facinoris in Zydkievicio fecisset. Deniq;, si factum impunè abit, & Rex infra se ponit, facilem contumelijs aperire Maiestatem, ingenuum quemq; Aulā decessurum, minore ignominia sensu ubi ferrum vulnerat,*

1651. *quam ex fustis vibice.* Iustus Mareschallo ex offenso Rege, timor erat, statimque damnata vehementioris affectus impotentia, reparandæ quoquo modò gratiæ insistit. Totum Rex in meditata surgentis belli incumberebat; quorum non postremum adiumentum in eo subiecto, seu consilium spectes, seu subsidium. Itaque, opportunitate usus, factum agnoscit, ac diluendo multa submissione agit, flagrantiore in vindictam affectu, per temporis intervalla despumante. Molliendæ iræ, non falsam præviderat viam, vir Aulæ intelligens; per Reginam huic institit, hanc appellat, valida in animo Regis conjugæ, & arbitria plenè possidente. Ut redintegrata Lubomirijs gratia, infra tradam. Sed introspecte quisquis es Aulam, cum videris referta atria, obsessas penetralis fores, oppletum incubis limen; cogita larvato actu scenam instrui, & tot vertumnos esse quot homines. Amplum hoc diversorium hypocrysas forum est, in quo præter fumum venale nihil. Hic iusiurandum titulus fidei re carens, ineptum amicitiae vocabulum, inanè prudentiae nomen, nisi hæc omnia privatae utilitati inserviant. Per urbanam comitatem, ac obvios in discursum sermones, abstrusa quæque arcanorum sagacissimè vestigantur. Accedunt simulatio & dissimulatio, incognita veteri Ethicæ entia, nunc cardinales eo loci virtutes. Inter hæc, mira rerum antiperistasis. Hunc Curulis suæ rædet; illum crescens alterius fortuna premit; ævum transit, neque gravidæ spes parturiunt; horulæ momento casus transigitur. Ita omnes sicut aquæ, alij alios trudent, mox à sequentibus protrudendi; ac, dum felices oderunt, infelices aspernâtur, medij manent, inter eminentium contemptum, & parium invidiam. Vkraynæ situs, ut fermè planus, ac campestris est; ita aquis per depressa stagnantibus, in lacunas ac crebriores scaturigines resolvitur, mirabili artificio variante naturâ: ut feracissima latifundia perennibus amnibus, herbida valles torrentibus, ac paludibus distinguantur. Hinc fit, ut per ænosa & vligine impervia, mitiori Anni tempore tractus

diffici-

difficilior: minori negotio commeant Exercitus, ubi per rigorem brumæ, flumina, ac fallacia paludum congelantur. 1651. Eo consilio Kalinovius instans Ver præveniens, confectum opere hyberno Exercitum, Winniciâ Barium, inde Camenecum reduxit; partem securitatis ratus; ut, seu Vrbi vis immineret, seu incursum hostili Exercitus præmeretur, in promptu mutuum adesset auxilium. Etiam Rex facile fore iudicans, quin ad opprimendam paucillam manum, universis viribus rebelles convolarent; quantocius omni prælij alea, nisi suaderet aliter opportunitas inhibita; regressum literarijs edictis iniungebat. Tenebat namque sollicitum ora illa, exacti anni stativis commeatu penitus exhausta, & vix Cameneco in ordinarium præsidium suffectura. Quid, si simul vrbs & legiones intercluderentur, angustia rei frumentariæ laboraturos utrosque; si annona novissimos in usus oppidanis reservata, cum socijs legionibus dividitur, perfunctorium diutinæ obsidioni solatium fore. Melius, si interim vrbs fato suo permetteretur; quod & factum.

Abitu legionum Chmielnicius desertum Camenecum reputans, cum expeditis copijs Dzedzałum (die 6: Maij) præmittit, lætus ex destinatione haud arduè patrandi facinoris, si cataram illam Regni meridionalem, in emergendi patrocinijs autoramentum, Ottomannis reclusisset. Ast cælum haloses fortalitorum definit, & urbium cardinalium claves, è zona fati pendulas, nulla vis humana extra assensum eius (*Qui custodit Civitatem*) extorserit. Pauca proinde statu & situ urbis præmitto. Camenecia seu Camenecum Podoliæ, primævâ urbis erectione obscurum, sub Annum CH: 1300. à Ducibus Coriacijs, in formam elegantioris municipij redactum, superstat in prominenti colle, præruptis in modum coronæ cautibus ambitum: inter quas, per spatiosam convallem Smotricius amnis circumductis in gyrum aquis, prolabitur. Accessere genio loci prævalido amœnoque, munimenta ac artis opera, unde in hanc diem, humana manu inexpugnabilis creditur; donec

Gg2

annis

Kamie:
nieczo-
dolski.Smot-
trycz
Fl:

annis sequentibus, Christianitatis prædo (proh dolor!) eriperet. Gemina porta aditur, quibus Polonæ ac Ruthenicæ vocabula: geminas item Arces habet, veterem ut autumno oppido coævam; nova autorem Sigismundum III. Regem agnoscit, curatore fabricæ Theophilo Szomberg, ingenioso eius ævi militarium operū Architecto: quæ ambæ perpetua munitione vrbi cohærent. Fossas per adfita egerere, haud permittit duritia rupis, eò magis latomicos specus aperire; hinc adversus cuniculorum terriculamenta, à soliditate fundi securitas. Tuebatur arces Petrus Potocius Podoliæ Generalis; Vrbi suetum inerat præsidium præter circumsitæ oræ Nobilitatem; quæ, ingenua hic ac bellax, Zaczwilichovium eo temporis, ut subintraret cum aliquot cohortibus, postulando induxit. Eam Dzedzaly dum repentina hyemis resolutione tardante, abscedentes Polonos assequi nequijt, recollectis ad Barium copijs cum XL. Mill. Cosacorum, obsidione cinxit. Smotrycius nuper ultra solitum exundans, aquarum eluviè quâ Polonam portam subit, murum subluerat: quod vbi Dzedzaly cognitum, ratus madore subtus labefactatum facile deiiciendum, si supernè concutitur, è tormentis in supercilio edicti collis locatis, quid in tantum munimen posset, experiebatur. Ast in muros verberatio nullâ planè oppidi noxâ instituta fuit, globis per diductæ vallis spatium, evanido iactu intercidentibus. Immissi dein, per devexum iugum Cosaci subiecta diversoria invaserant, ad ipsa molenina infestis cum signis penetrando; ast ab erumpentibus præfidiarijs egregiè depulsi, conatum tentandæ vrbis, mox omisere. In procinctu quippè erat Chmielnicijs, qui, (Cosacorum X. Mill. ac XIV. Scytharum, ad insequendum Campiducem dimissis) sibi ipsi occupandæ vrbis gloriam relinquere volebat. Fecit sanè & suo more ferox oppugnavit, actâ in præcipitium magis quàm prælium turbâ; irritò successu nec iacturæ expers. Nam Potocius Arcei Præfectus, non tantum egregiè vim sustinuit, verum etiam cū

expe-

1651.

Szomberg.

Dzedzaly.

expedita suorum manu in adversos prorupit: idem ab vrbe Moravicius, & Niewierscius Centuriones præstirere; dislosionem machinarum libratoribus nostris ea arte tractatibus, ut aliqui antesignanorum capita, condito ut tempus tulit pignore ferienda, contenderent. Potocius inter primos pugnans, virilis animi palmam tulit, etiam ab evitato vitæ periculo felix; propè enim casus fuerat, nisi turmæ Valachicæ subcenturio, præsentaneam opem periclitanti adtulisset. Debita certè ob strenuum in discrimina ausum, bellaci viro laus; ex lege militari non item, quæ Præfectis ex commisso locum tuentibus, erumpendi in persona, ius non esse præscribat. Ita tum de obsidione Cameneci (die 19. Maij) transactū, irritò conatu, non spem solum Chmielnicijs, sed & avarum Ottomanni desiderium eludente. Demum Paniowce pretium operæ fuere, aliquâ bello Chocimensi fortalitium famâ, quod oppugnatum Turcis restitisset. In id nunc vis versa, & diu ab ijs qui intro erant sustentata, donec Trzylatkovius insanum caput, pactus inter Cosacos Tribuni dignitatem prodidisset: ast tradito loco, capite mulctatus, cōdignas perfidiæ pœnas dedit. Sed neq; ijs ex voto successit, qui insequendi Kalinovij negotium susceperant. Comperto namq; is hostium superventu, impedimenta omnia celeriore Exercitus tractum morantia, abijci aut exuri fecerat, inter Castrense famulitium equis vectorijs distributis, reliquos equitibus in terga confessores accipientibus: abibatq; pedetentim agmen expeditum, fugientium ostendens vestigia. Invaluerat subinde rumor, laborantibus suis, Regem cum Exercitu quanto citius succursui præsto futurum; vnde Campiducem, qui iam rebellionem semivictam vulgasset, suppudebat refugium in conspectum Regis venire: nec minus metuentem, ne pertinax Vkraynæ nullo successu invasio, exprobraretur. Itaq; signa ad Kupczynce obvertuntur. Intererat vadū inter abeuntes & insequentes potentius; ad quod, relictæ cohortes aliquot sunt, quæ hostem si distingere non possent,

1651.

Moravicius.
Niewierski.

Trzylatkowski.

1651. saltem ludificando morarentur. In has ille, lassus exercitū reliquias ad vadum desidere ratus, impetum facit, Scythæ præcipuè, cui omne vincendi in celeritate compendium est. Obijciūt se temerè proVectis nostri, sustinētq; haud in summa perstituris cū ad exortū à tergo certamen Campidux gradum sistens, vbi dimidia pars hostium vadum traiecerat, sat pro tempore ratus, in quos experiretur, animosè invehitur & pugnat; adeò infesta vi irruens, vt primò impetu disiecti Scythæ, ac vt quisq; ex ijs ferocior, circumventus è vestigio caderet. Moniak-Aga è primoribus interimitur, Karassium triplici vulnere faucium arundinetum textit, Neczay Murza vivus præter alios in manus venit. Giganti compar erat, fusco in colorem Ethiopis vultu, & supra humanam corporis molē, carneum quoddam propugnaculū, à natura formatus. In hunc retrusis suis, obsistentem, loachimus Laccius commilito devolat, ac vehemēti collisione, excusso hostis acinace, vi lacertorum præhendit, ex equo detrahare conatus. Pessima fors capientis fuit, vbi in terram actum, Barbarus subitū se involverat, præter immanē corporis pondus, etiam tenaciori limo immersum. Luctantibus superveniens Curovius turmalis, ac casum pereuntis socii misertus, Scytham clavo adunco ferit, & postquam repetito ictu viribus languescebat, ambo demū dedititium cepere. Exhibitus Regi, ex grandi statura suspiciebatur, non impar duobus Hercules. Laudatus Laccius ex animoso aggressu, laudatus & Curovius ex servato socio, quos inter controversia est, pro captivi lorica, quæ egregiè elaborata, pretium periculi, utriq; poscebatur: sed ea datis in litem arbitris Curovio celsit, adpromissa alteri Principis munificentia, remunerandæ strenuitati.

Kurovius
wiki.

Postquam depulsum Vkraynā exercitum nostrum constitit, Rex omni mora exclusa (Pridie Idus Aprilis) Vistulā trajiciens, in viam se dedit. Pauci è Senatu præter Sigillorum Præsides aderant, dilapsis à latere permultis, quò curatius instructi, Principem in id belli sequerentur. Lubli-

ni dum

ni dum accurrunt expectati, dum vaga damnosis circuitibus confluunt signa, aliquantum Rex præstolatus, identidem per Edicta accelerandum iter militi pœnasq; ingerebat. Eriam omissa cunctatione literæ Restium tertio iam dimissæ sunt, nè signis evulgatio (vti ad Zborovum accidit) inter causas contingentis periculi audiret. Insero programmatiss essentialia.

IOANNES CASIMIRVS DEI Gratiâ REX POLONIÆ,

Magnus Dux Lithu: &c. &c.

Licet in solitudine ac cura paterna, nihil enixius Sac: Reg: Mai: habuisset, quàm vt interno bello sopito, consummata pace Regnicolæ sui fruerentur: neq; ad publicam Motionem Nobilitatis, unquam devenire necessum foret. Verum, quoniam fœdis fragus hostis, iam à S. R. M. eo nomine obnuntiatus, iam à delegatis Reip: super resumendo tractatu pacis requisitus, oblatam Clementiam aspernari præsumpsit: ingruentium periculorum provisu, cogitur tandem S. R. M. vim iniustam, necessaria armorum oppositione, repellere. &c. &c. Accedendo itaq; IN DEI NOMINE Ad novissimum in extremo periculo remedium, scilicet Generalem Expeditionem, (cuius maioribus nostris salutaris usus, neq; Deo dāte improficuus nobis futurus) innotescimus hisce tertijs literis Restium, &c. Pro fide itaq; Orthodoxa, incolumitate Patriæ, ac Libertatibus tuendis, vt quisq; vocatione Equestri, ac generis prerogativā obstrictus est: arma indicare omnib; ac, pro die quinta Iunij, locum ad Constantinoviam veterem, Conventui generali, vbi armitulstrum ac census militaris condetur, assignare, &c. Datum Lublini die 20. Aprilis, Anno reparatae Salutis M. DC. LI.

Hic læsa Regis gratia, Lubomirijs reparatur eo modo. Vacabat Rex devotioni in Æde primariâ: cū, peractis sacris, Procures latus propè accedunt; is officia venerantium præstari ratus, recipit subinde literas, à Primate Lubienio, quibus

1651. quibus post vota impertiendæ de cælo victoriæ deprecabatur Lubomirij ex malè tractata *Commissione* noxam, ut qui se errasse non abnuant, & factum meliori actu reparare intendant. Subdidit oretenùs plura Leszczyniæ Procancelarius, eadem postulata, cunctis è Senatu qui aderant in adiuncto ferentibus. Reluctabatur Rex, vim sibi per preces fieri vetans; iamque propè erat, ut intercessio successu careret, donec Regina non irritus mediator accedens, gratiam in solidum reparasset: cunctantiùs promotò indulgendi negotio, quo è viris Clarissimis titulus clementiæ augeretur. Ita finijt dissidium illud, cum in antecessum Zydkievicius non temnendo æris hostimento placatus foret.

Tunc quoq; ab Innocentio X. Pont: Max: Ensem cum Galero Regi; Rosam Reginæ; Ioannes Torresius Præsul Adrinopolitanus reddidit: non ingrata Paternæ sollicitudinis insignia. Actæ solenniter gratiæ; maximè, quod in superficie Epistolij; Encomium, DEFENSORIS FIDEI Regi Sarmatiæ tribuebatur, velut debito titulo, Rege lætante. Quidni enim ex constantissimo erga Sedem Petri obsequio meritum, imò debitum id, dicere liceat? Polonia utique Hæreses non parit: &, si quando fulmen anathematis in se vibratum sensit, paternam animadversionem accepit morigerè, spontè abdicans Regium honorem titulumq; non nisi ubi crimen expiasset, Apostolica auctoritate resumendum. Protrudit enimverò aliquis Regum, accisas Maurorum reliquias, aut impuram recutitorum fœcem, ditioribus suis eijcit; hinc in superlativo Catholicus dicitur. Assuit alter speciosam pietatis laciniam, & curam fidei temporalibus obtendens, pro primogenito Ecclesiæ audire amat. Non invidemus Poloni, usurpatos mero usu appendices, si Reges nostri meritissimo iure, FIDEI DEFENSORES, dicuntur. Siquidem, Regnum hoc, velut rosam Catholici fidei odoribus fragrantem, circumstant spinarum aculei; Machometan9 Oriens, Schysmaticus Septemtrio, Hæ-

reticus

1651. reticus Aquilo, Gentilis Taurica, superstitionosa Dacia, etiam illa ipsa cervicosa in obsequium Roxolania. Hos inter, scopulos immobilis Poloniæ fides, trophæum Crucis latè expandit, & bella Domini acerrimè præliatur. Ex condignò & meritò, Clypeus ac Antemurale Christianitatis appellanda. Nisi, quod insit quædam bonis verecundia; cum nulli minus laudari cupiant, quàm qui magis meruerunt.

Regina Krasnostavo Varsaviam regressura, valedicit in tempus Regi. Fama fuit, pertentatos ab ea modos, ut interesse bello liceret. Non incredibile, ab amore coniugali provenisse sollicitudinem: multi insitam maternæ stirpis animositatem dixere; namq; è Lotaringicis ea supra sexum erectioris animi, bellis non interfuit modò, sed præfuit: unde Amazon Galliæ dicta est. Verùm remeare ob bellum casus visum; tum, quod non expediret, consilio eius, quo valuit maximè, intima Regni nudari. Sub valedicendū immotum animum præferre ostendit, quoad scandente Equum Rege, diu coercitæ lachrymæ prorupissent. Adstabat Gynæceum, quod è toto Regno lectissima formâ componunt viragines; quæ suas quoq; in dolore partes ratae, Dominæ lachrymis socios fletus addiderant. Dixisses venusta Phidiacæ manus simulachra imbre perfundi, aut molle corallum in gemmea resolvi stillicidia. Solabatur subinde mœstas, Aulica luventus urbanè pollicendo, innoxias quas funderent lachrymas, mox cruore hostium pensandas. Motis signis, equitanti ante Prætoriam cohortē Regi, obvium se dat mendicabulum hominis, detricto germanicum in morem bubalino amiculo, morticinum quid circa viam deglubendo. Conspectum, palàm edixit Rex speculatorem esse. Requisitus, quis & cuias? constanter respondet, ex pedestri legione quæ vicino oppido subsisteret, inter gregarios haberi. Ast, propiùs adduct9, hæsitat; mox, ad conspectum Maiestatis tremit: quæstionibus dein subiectus, emissarium se Chmielnicij, qui videndi in persona Regis negotium suscepisset, fatetur. Igitur, quia in

Hh

Præto-

1651. Prætoria Vladislai Regis militasse cognitum, tanquam proditori & transfugæ suspendij pœna irrogata.

Sokal Buk Fl: Ad Socalium quoad Bugus alluit, subsistente Exercitu, Generalis Potocius, insigni militarium cominatu adibat, Regem, sub impressum manui osculum, non visam exacta trieteride Maiestatem salutando. Etiam Rex gratum sibi tanti viri reditum; tum fide alijsq; veterani Ducis qualitatibus laudatis, ijs se vsurum spondit, si modo fracta laboribus bellicis valetudo eius restituta manet. Dehinc patientissimo campo copiæ. *Stipendiariorum* recensitæ sunt; illis quales & quantæ, se se velut in præsentem conflictum monstrantibus. Aderant armorum Præfecti ambo subinde interequitantes; Potocius inclinata ætate & recenti morbo languidior; Kalinovius, (nuper à Cameneco Castra cum legionibus introierat) recens commotæ Vkraynæ merito erectus; vterque consummatam maturi Ducis famam implentes. Hic Princeps, Imperatorem se Ducibus, Ducem militibus, cunctis Regem ostendens, per flagrantē æstivo Sole diem, aciem instruxit. quæ vbi regulata methodo diducta in cornua fuit, adequitabat hinc inde signis; cumq; adderet militi alacritatem, vicissim conspiciens recipiebat. Neq; omissum per divina, animos in spem cælestis auxilij præparare particularis Iubilæi indulgentias, Exercitui in hostem eunti Pont: Max: impertiente. Sub Corporis Dominici anniversarium, eas è thesauro Ecclesiæ opes, in Orthodoxam militiam visum diffundere; circumferendo Christi Corpori mystico, è Prætorio Regis processione institutâ. Deferebat sacram thecam Leszczynius, Regni Procancellarius; instabat aliquo spatio præcedenti Rex, ad obversam Hostiam cum accenso cereo, vbiq; poplite cernuus: ac, quò palam esset, ad præsentiam æternæ Maiestatis temporalem fasces submittere, regiam vmbellâ supra velatam involucro Panis Divinitatem, à quatuor Proceribus præferri voluit. Senatus ac Tribuni stipabant, circumquaq; dein militaris turba. Prælegendis de more

Evan-

1651. Evangelijs excitatæ erant, apud principia legionum quatuor Aræ; ad quas dum cum sacris mysterijs itur, Aquilas, deferentis Antistitis pedibus cohortium signiferi substernebant; in recognitionem terrenæ potestatis ab Eo, qui Deus exercituum est, immediatè dependentis. Equidem ingēs bellatori fructus, si spem firmam in adiutorio Numinis figat, eamq; externo cultu exaggeret; ista quippè patrociniū in partes sperantis validè trahunt; nam, cum quo Deus, quis contra hunc? Neq; inibi severitatis exempla desiderata; nonnihil laxatæ inter continuos belli actus militari disciplinæ instaurandæ; quæ præcipuum imperij, ac obsequij stabilimentum est. Nam, vt crebriores conflictus strenuos milites reddunt; ita fiducia armorum, resolvit disciplinam; nisi opportuna severitate Ducis contineatur. Permulti tunc è cohortium Præfectis, demeruerant, turmales conniventer incolas mappalium acerbè habendo: repertis, qui, sine pudore flagitij, aut cura honoris, à rapinis ac violentia nequiquam temperarent. Hinc quærulantium impulsu, à Generali die dicta, (nonnullis callenti iudicio subductis) Pawlovij duo turmarum ductores, nimis licenter egisse comperti, capitis supplicium subiêre. In propatulo Castrorum exacta pœna, quò & Nobilitas, non impune vexam provincialium abire videret, & stipendiarij formidine exempli à similibus deterrerentur.

A Socalio sextis demum Castris Beresteciam ventum, Beresteczko. agitata cum præcipuis deliberatione: Tranatone styro, in patentia camporum eluctari? an prætenso ad lævam amne, locum obiectu paludum tutissimum occupare, expediret? securiora plures suadebant: vsus prudentiorum commendabat consilium, quominus patenti planicie, ingentis aciei explicandæ opportunitas, antecaperetur. Vtramq; sententiam Rex in suspensio tenuit, necdum adventus hostium, certus, & in arena consilium formaturus. Festinantem inter hæc ingens sollicitudo advertit. Quippè, Petrus Gem-

Hh 2

quâ

Gembl-
cki Epif
Cracov:

1651. quā Carpatij montes Hungariam disterruant, tumultuari
 plebem, & exitiabilis seditionis iacta semina, celeri nuntio
 exponebat. Autor turbarum Alexander Napirscius, dudū
 a servitijs Aulæ, dein mendicaria stipe erro, mox impostor,
 sceleratum animum ad curas enormis facinoris aptaverat.
 Exstimulabat turbidum & nequam caput, præceps ex alieni
 sceleris successu audacia; præsertim, quod subalpini inco-
 læ, genus vulgi per latrocinia exercitum, sodalitium ad ne-
 fas facile promitteret, pari locorum ac hominum feritate:
 deniq; si nefaria cœpta malè celsissent, ad Hungariæ con-
 terminos latrones, tutum deprehensus receptum prævide-
 bat. Hanc itaq; telam ordiens, primò meritisimæ Kost-
 carum domus, nomen ac stemma ementitur; dein, diplo-
 ma Regium confingit, quo missum se illi tractui præsidio,
 firmiter persuaderet. Sic, astructa apud imperitos fide,
 Czorstinum Arcem ad Dunajecium sitam (Platembergus
 eius Præfectus, Iudæum loco Curatorem imposuerat) cum
 sequacibus invadit, possessionem vsurpat, & pro legitimo
 loci Præfecto agit. Asciverat iam ante socium sibi, quen-
 dam Czepiec, versipellem illum, ac dudum ciendis turbis
 artificem, eoq; Mareschalci cognomen, (credo per anti-
 phrasim) ferentem. Hic itaq; per rura volitans, exuto he-
 rili iugo, alleviationem onerum, & lene recentis Præfecti
 dominium, quæq; aliæ trahendi in seditionem vulgi illece-
 bræ sunt, insinuabat; Colacos in exemplum monstrans, ac
 Regem ita velle, impostorio diplomate pervincens. Fa-
 cile dein aliquot turbonum confluxere, mox superventu-
 ris alijs; alijs successum facinoris tacito consensu præsto-
 lantibus. Occupato Czorstino, minus habuit, spes in cō-
 tigua oppida, aut privatos domos avertere; nisi Metropo-
 lim Regni in spolia destinasset. Submissi qui statum vr-
 bis explorarent, dum pyrium pulverem aliaque eiusmodi
 cōemunt, intercepti, in quæstionib; seriem instructi disci-
 minis, quod in proclivi erat, aperuere. Ut malū, vigilantia
 Episcopi, in herba oppressum, infra tradam. Enimverò
 percel-

Czorsti-
ni.
Platem-
berg.
Præfect.

percelluit atrox nuncius cunctos, ingenium vulgi summa
 imis miscere natum expendentes: dolebantq; velut univer-
 sali classico excuri subditorum perfidiam, ad circumquaq;
 invadendum per seditionem inclytum Regnum: Auge-
 bat sollicitudinem, nè oræ illius Nobilitas laribus pignori-
 busq; metuens, Castris iniussa abiret: si item opprimendo
 molimini vires distraherentur; non sine discrimine ac tur-
 bamento fore; cum Nobilitati sine copiarum divisione,
 belli gerendi modum, vetus lex præscribat. Quodsi ema-
 naret arcanum, intima Regni à tergo misceri? dein, bipar-
 tiri Exercitum: augendam inde rebellium ferociam, & qui
 nunc universis Regni viribus, tanquam pares arma oppo-
 nant, distractis, graviores ac superiores se ferant necesse.
 Evicit tandem ratiocinationem necessitas, ut Michæl Ze-
 brzydovius Ensifer Regni, Alexander ac Christophorus
 Lubomirscij, ille Hyppocomus, hic Sandecensis Guberna-
 tor, cum bis Mill: virorū selecta manu, sedandis turbis mit-
 terentur. Quod multarum eo tractu ditionum Domini,
 vel herili autoritate obsequium, vel oppositis armis tran-
 quillitatem, facile ingesturi forent tumultuantibus.

Excurrebat interim Koniecpolius Regni Vexillifer, con-
 firmando ad imminentes belli casus, Brodensi fortalitio
 suo, simul è paterno armario, machinas in id belli suppe-
 ditaturus. Tantum namq; Heröis istius in procurando pu-
 blico commodo studium fuit, ut post tot fortunarum & Re-
 galis propè patrimonij dispendia, vitæ prodigus; etiam ex-
 tremum Patriæ halitum donaturus videretur. Is, ex itine-
 re, ubi Olycam hostilibus armis quati cognoscit, cum ali-
 quot cohortium aulico comitatu, huc properus ivit, nisi e-
 vulgato per agrestes adventu, cuti timentes Colaci, obfi-
 um Olycæ solvendo, raptim abitum maturassent. Post
 hunc Gabriel Stępkovius exploratum missus, hostem ad
 veterem Wisnioveciam, immobili statione hærentem com-
 periens, facile persuaserat, totis viribus in occursum eundi.
 Ast, ubi Stephanus Czarnecius, ac dein Koniecpolius ite-

1651.

Zebrzy-
dowski.
Lubo-
mirscij.

Stępko-
wki,
Czarne-
cki.

1651. rato excursu iunctos iam Cosacis Scythas comperere, eaq;
captivorum relationibus firmarentur; mota iam Carrago
fisti, & hostem versùs procedendi, mutari consilium debu-
it. Nunc, quibus quantivè partium viribus, grande hoc
prælium gestum, ex peritorum æstimatione, consigno. Me-
rebant Regi *Stipendiariorum* XXXVI. Mill: sed qui hy-
berna expeditione rarescentes, deducto calculo tetrantem
desiderarent. Huc pertinebat pedicatus octo legionibus
comprehensus. Nobilitas, quæ sub nomine publicæ Mo-
tionis audit XL. Mill: superasse credita: complurium Pro-
vinciarum è Maiori Polonia signis ob loci distantiam ad-
huc dum absentibus. Hæc trutina peritorum de numero:
etsi militia Polona numerosior appareat, circumducto per
solutum morem frequentiore famulatu, ad privata magis
servitia, quàm in vsum præliorum. Eæ Polonis vires.
Contra Hanus Crimensis Centum Mill: selectissimi Equita-
tus adduxerat, cum tribus Soltanis, qui è Stirpe Gereca a-
gnati, Præfecturæ armorum per Tauricam imponuntur;
præter innumeros Murzas ac belli Duces. CC. Mill: Co-
sacorum censebantur, exceptis, qui circumcirca pabulan-
do ac vastando, non affuere. His copijs Chmielnicius Dux;
inter nos natus ac educatus, nostra in militia didicerat; quid
in adversa faceret? Armantur Scythæ arcu ac sagittis, aci-
nace latus accinguntur, præcipuos lorica ferrea tegit, ali-
qui breviores lanceas Arabum more vibrant. Potior in-
danda vulnera vis in manu ac equis consistit, quæ potissi-
mè ignavos à frontibus distinguunt. Dandorum quippè
ictuum efficaciam Caballi iuvant, præter pertinacem cur-
sum, in volubiles gyros, expediti. Cosacorum pedites lon-
giores fistulas gestant, ab excussa è filice flamma scintillan-
tes. Similes equiti sunt, qui, ubi opus ex equis pugnat;
ubi statarium prælium imminet, desiliens in pedes densa-
tis Ordinibus aciem constituit. Eos planè Dymachas Ma-
cedonicos rectè vocaveris. Verùm omne robur in coadu-
natâ Curruum seriè consistit, quæ ut nostris, etiam illis, Tha-
bor seu Carrago dicitur.

Quar-

Quarto Idus Iunij, passim fumantibus à longè stativis,
palam erat, hostem in procinctu esse. Ibant quidem redi-
bātq; exploratores nostri; aliqui tamè fallaces coniecturas,
pro certò indicio ferebant: donec Sereda è Lubomirska-
na ala Valachorum caput, quatuor veteres Cosacos; Zaru-
dny item è legione Wisniovecij Centurio totidem Scythas
adduxissent, præcursores hostium gemina leuca tantum a-
besse nunciantes. Sol propè meridiem erat, cum ij in li-
xas, pabulum egredi cotra iussa Ducum ausos, investiti; ac
nonnihil è fastigijs collium, situm loci speculati; ad con-
ferendam velitari certamine manum, nostros provocabāt.
Ast Zamosció Excubiarum Præfecto, id pugnae genus (ita
à Rege iussus fuerat) omnino inhibente; suppudebat Po-
lonos formidinem exprobrantibus Barbaris, velut congre-
di abnuentes stare: quoad incrementibus catervis, ac ma-
gna speciè & clamore involantibus, ut quisq; eo pugnae ge-
nere notior miles, equum sortemq; tentare permissus. Di-
scurrunt ergo singuli, binivè; tolutim aut incitatus ut pla-
cet; ac cum destinato æmulo, quem non ira aut delectus;
sed casus obtulit, sinuosis equorum gyris, & suo ingenio
experiuntur. Concurant, instant, refugiunt; deinde fe-
riunt vel capiunt, activo aut passivo, prout se fortuna dat,
eventu. Anceps consecratorij ludi finis, vnius victoria, cæ-
des alterius, aut captura. Certè non ingloria eo in thea-
tro monomachis scæna, quibus immensa humani sangui-
nis sitis, occidere aut occidi volupè facit. Probè gens no-
stra inhumanas Taurocertaminum luctas ignorans, vel ab-
horrens; nec adeò per gladiatoriam artem cruoris avida,
maius fundendi sanguinis incitamentum gloriam, hinc cum
Barbaris decertando æstimat. Postquam nonnihil velita-
tum; tum verò Scythæ non obscurâ suorum iacturâ in præ-
lium accinguntur. Solent illi, ex primo certaminis præ-
ludio, eventum imminentium sollicitè vestigare; nam, si pri-
mum interempti hominis cadaver, prono in adversam par-
tem capite cadat, pro omine prospero accipiunt; sin ad se
versus

1651.

Sereda.

Zarudny.

Samo-
paly.

versus relapsum provolvatur, sortis adversae infallibile praesagium reputant. Neque tum curiosos sua haruspicina fefellit. Quippe notabilior versicolore equo barbarus, interequitantes Polonum pilo Arabico invadens, ab eodem sagitta per transversum pectus acta, cecidit prostratus. Quae sui retrorsum procumbentem conspicati, sinistro praesagio vecordes, in aciem nostram agminatim effusi ivere. In-fistebant campo ordinatae legiones, lenioris aurae spiraculo signata Cruce vexilla ventilantes; cum Koniecpolius, ampliore gloriam fore non nescius, si primitias discriminis in oculis tot exercituum occupasset, copiam à Rege pugnandi poscit, habetque. Ut resonare tubae, dat se eunti socium, Mareschallus Regni Lubomirius, necessitudinem sanguinis quam iuncti Heröes, non alibi rectius demonstradam ratus, quam ubi sanguinem, à consanguineis fundere usus Patriae postulat. Initium hic pugnae, non animosiore procursu, quam conflictu obstinato. Quam inardescente succedebat Campidux; hunc dein, circumfusus erigebat Wisniovecius Palatinus, simul Cracoviensis, Sandomiriensis, Lenciciensis, ac Russiae Nobilitas, ferrum impigre stringens; ut planè dimidio virium in primum fortunae experimentum à nostris ageretur. Quoad inumbrante vespere, Scythae, in non simulatum abitum solverent aciem, crocodilino planè gentis impetu; ut, qui perculsis instent acerrimè; rursum fortiter reiecti, cedunt instantibus. Pulsos campo etsi nox ingrueret, leuca Polonica Koniecpolius consecutus, ad satietatem ferro in traiectu paludis ultus est: hic namque caedi amplior locus, quo in fugam angustior fuit. Creditum, agitasse proxima nocte cum primoribus Hanu, de modo renovandae per pacta cum Rege amicitiae; nisi Chmielnicius numerum roburque nostrorum elevando, in adversas meditationi pacis curas, retraxisset. Nesciunt (aiebat ille) *delicatulii isti, quomodo ferendus sit pulverulentus aeris afflatus, aestivi solis ardores, transigendarum sub dio noctium intemperies; vel si maximè adversum iniurias calis obduerint,*

ruerint, si modo Quarcianorum prima vis utcumque frangitur: reliqui, aut in Regem male affecti, aut inter se se dissidijs agitati, denique, invicta armorum nostrorum coniunctione terrefacti, e nervis longa pace militia, agre in officio manebit. Neque signa tantum, sed Regem suum turbidi deserent, prout nuper quod probe sciret; aliquot legiones Regi infensa, Castris iam abissent. Tanti erat Napirscij molimina celasse, grandi ex revelatis nocummento.

Successit dies Petro & Paulo, coetus Apostolici primicerijs sacer; quo rarefcentibus sub diluculum umbris, equestres alas Rex in campum prodire imperavit. Etsi namque universali praelio, de summa rei decernere cuperet, nihilominus ardorem prudenter in aequilibrio continuit, donec quid ultra intenderet hostis, quæve certa potentiae eius, mensura esset, penitus explorasset; nunquam futurum iudicans, quin Barbari tota virium mole in se venirent, pridiano conflictu malè mulctati. Ast contra vertit, vix enim ut pedites Cosaci accurrerent morati, quam Campiducis statio, effusis agminibus Scythae investiti sunt. Praeliando iidum à sinistra manu emittunt sagittas, in dextrum aciei cornu primò ingruunt. quod si iactu telorum Ordines confundi vident, ibi ulteriorem vim vertunt: si irrita impressio nihil turbat, velociter in medium aut extrema agminis feruntur. In eum modum tunc praeliati; quippe Kalinvio ad fusam volatilium telorum procellam immoto, in Szczavinij Brestensis Palatini legionem, ac qui ponè stabat incubuere, immensis suorum catervis totam laevo cornu aciem involvendo. Ea parte Landzkoronij statio, idem impetus incubuit; qui festinus in gloriam felicitati suae imputavit, quod transmissis levi assultu collateralibus, velut ex destinato impeteretur. Excipit itaque animosè vim, stricto ante signa ferro praecurrens, ceterque praelium atrox & anceps, nullo inter permistos, qui sui, qui hostes discrimine, nisi infestos signa distinguerent. Siquidem cum Chmielnicio Hanus, quidquid penes utrosque roboris, hic exerebat.

1651. Laboranti sub immensa multitudine, submittitur Campidux; dein Wisniowecius; Cosacis opponitur regia phalanx stipendiariorum; Prætoria Generalis Legio, Palatini Podoliæ, ac Sobiesciorum Fratrum alæ, & quæ alia Nobilitatis signa hic steterunt. Pugnatū ultra quatuor horas collato gradu, collisione adeo infesta & gravi, ut præter Landzkoronium, ac qui alij in eodem ordine locati, vi maiore reiectum; Potocij Generalis cornu, confusum planè nutaverit, ac signum Prætoriæ cohortis ex manu Vexillarij Brzostovij, ab hoste raperetur. In oculis Regis ea præliantū fortuna, ubiq; accurrentis, & disponentis; & nisi retraheretur, omnino discrimen gregariorum subituri. Si repulsi sui, generosam vivacibus oculis iram, & motu ingruentis vindictam ostendebat; si pulsus loco hostis, pio suspiriorum fervore, ac maturo succursu vincentibus aderat. At enim, ubi reliquum Equitatus Polonici robur, in hostem ruit, Scythæ fluctuare, mox tergum respicere, dein pedentim regredi occipiunt; neq; diu Cosacis abscessu sociorum morantibus. Pulsis Campo nè instarent Poloni, datum receptui, signum cohibuit: quod Carrago hostilis in procinctu adesset; tum nè ex fuga pugna Barbarus, fracto per acclive montis insequentium impetu, iteratam vim in lassatos effunderet. Nullum quippè probrum Scythæ, regredi aut fugere, dummodo rursus instet; is hostis, improvisus aggreditur, providens elabatur, si sequatur intercept, si fugiat evadit, exercetur clade non succumbit, & cui soli bellum, bellum est.

Rex militari tessera DEUS NOBISCUM, quo cælestis opis fiduciâ augeretur, enuntiata, sub primum conticinium, de proseguendo bello consultavit. Fixum ei manebat, in decretorium certamen tandem accingi, cum idem Ducum Exercitus sensus esset, & veterrimorum militiæ. Nisi quod Leszczynius Cancellarius, antiqua resumpta thesi, *Interessetne pugna Regem? an seponi melius foret?* deprecabatur modestè, quod togatus securiora suaderet; exem-

plis

1651. plis ac rationibus ostendens, ambiguis prælij Principem eximi oportere. Ita vi populi sepositum à confligendi periculo Davidem, nè extingueretur lucerna Israël: Vladislavum Jagielonem, cum ad Grunevaldum, tum alibi prælio subductū: Sigismundū III. gessisse bella, magis quàm tractasse: Hanū quinimo ipsū, quavis pro audaculo censeriamet, spectatorem, non actorem, hac utraq; die prælij fuisse. Quod verò Rex tot ictibus, tot telis, ac discriminibus se obijciat, periculosa audaciæ videri. Ad hæc ab Rege responsum. *Incolunitatem propriam, non supra salutem Civium, cura sibi esse; unanimem populi cum Rege vitam, proinde unum corpus, uno animandum spiritu. Ego verò (inquebat) nequam me à pulcherrimi operis consortio excludi patiar, videant ante se Cives Regem, & hostes formident. Eximi dubijs præliorum, esto sanè placuerit Regibus alijs, sibi minimè: ut qui inter ancipitia fortuna eductus, magnis experimentis didicerit, successum victoriarum post DEUM, adminiculo imperatium parari. Iungenda facta consilijs, ut nec provocemus discrimina, nec suspecto abscessu, elabi sinamus vincendi opportunitatem. Nec quisquam ultra dissuadere institit, cum æq; anceps videretur, adesse Regem prælio, & subducere.*

Tradunt nostrates Chronographi, ad Coronoviam cum Crucigeris Polonorum prælio, terno respirio, velut partes mutuo condicerent, ab armis cessatum; quo acrius in consummandam victoriam animi accenderentur. Etiam hic, terna per integras noctes interstitia data; siquidem, binis diebus reiectus hostis, dum identidem reparaturum se, prælij fortunam minaciter iactat, etiam nostri quid anceps fortuna feret; aleam periclitaturi expectabant. Vix albescente cælo, per depressiorem tubæ sonum excitæ legiones campum inibant. Quibus ordinatim consistentibus, videre erat redivivam Christianæ militiæ normam; cum Rex cælesti Viatico refectus, in idem pietatis omnibus præiret. Ad extemporaneas aras, incruenta sacrificia Mystæ offerebant, multis sparsim quò poenitentium animos noxis expi-

li 2

arent,

1651. arent, fortuito cespiti incumben-
 tibus. Memini tum, in
 prima armorum rudimenta vocatus, veteranorum sermo-
 nes, qui refricata variarum expeditionum memoriâ, nun-
 quam in eum numerum Poloniæ vires excrevisse, affirma-
 bant. Loci situs is ferme erat. Obiacebant orienti Soli
 Castra, excitatis operibus à fronte munita; alluebat sinistra
 parte Styry, tortuosus ille, & multo limo vadis fallacibus;
 à dextris hinc inde palustria suberant, restagnante amne,
 vel loco ipso, per depressum situm humenti, ac cænofo. A
 Beresteczko, tergo oppidum Beresteczko ditionis Leszczynianæ, inter-
 quod ac Castra, super decurrentem amnem, gemini pon-
 tes, acri custodia firmabantur. Ex adverso spatiosi latè
 campi per diductam planitiem in exporrectos colles desine-
 bant. Dispecto loco, ac ordinata probè acie, nonnihil mo-
 ræ iniecit suborta in primo diluculo nebula, quæ tamen
 caligine sua, in disita tantum prospectum adimeret. Cau-
 sam maligni effectus, adscribebant nonnulli magicis præ-
 stigijs, (interceptæ aliquot sagæ fuerât, quæ capita artusq;
 humanos, recens à corpore recisos castris iniicientes, diris
 devotionibus incessere crederentur) quibus nec assentiri,
 nec contraire animus est, prono in eius modi artes Russo-
 rum ingenio: cum tamen à nocturno humore, ac palustri
 exhalatione nebulas produci, verisimile fuerit. Vbi tamè
 decretorium momentum instat, liquidissima solis lux, ve-
 lut complicato in exhibendam scænam Aulæo, ut se partes
 mutuo contuerentur, fecerat. Insero triplicatum aciei
 nostræ ordinem, ex commentarijs aliquot inter se collatis,
 excerptum: nam ex memoria, quæ mortalibus labilis est,
 præsertim interlapso tam grandis ævi spatio, haudquaquâ
 ausim. Primæ campo institere, Alexandri Zamoyscij, ac
 Marij Iaskolskij pro munere Excubitorio, equestres alæ,
 submovendo veliti attendentes; nam id pugnæ genus, in
 terminato capitis supplicio, omnino Rex vetaverat. Pan-
 debatur dehinc media acies, stipendiariorum sub Klobu-
 kovio Protribuno Legione Regia, ac septem signis sub Pia-
 soczy-

Zamoy-
 ski.
 Iaskolski

Klobu-
 kowski.

Pia-
 so-
 cynski.

1651. soczynio Succamerario Novogrodenle præeuntibus. Ali-
 quo post intervallo legiones peditum sub cura Sigismundi
 Przyemscij securæ, inter quas sparsim campestres machi-
 næ, trahentibus equis ibant. Iungebatur à latere Chry-
 stophorus Houvaldus, cum tribus; ab altero Zamoyscij cū
 vna legione Bergemannus Tribunus. Rex dehinc scutu-
 lato equo incessit, armis pubetenus tectus, sed quæ milita-
 re sagulum velaret. Quatuor viros lateri comites adhibu-
 erat, quorum expertæ strenuitati fideret maximè, nempe
 Chmielecium, Kłodzinum veteranos turmarum ducto-
 res, tum Głovovium Novogrodensem Dapiferum, ac Sa-
 muelem Nadolscium Czczevensem Præfectum, reliquis ad
 signa quemq; sua dilabi iussis. Medium Regem conspice-
 rant, gemina bipartitæ cohortis signa, ex flore gentium,
 Evocatorum in modum, lateri adhærentia. Casimirus Ty-
 szkievicius Lithuaniae Pocillator, Signifero Iacobo Micha-
 łovio Tribuno Lublinense vni: alteri Ianussius Wessellus,
 Capitaneus Ostroviensis, Vexillario Alexandro Iendrzeio-
 vio, utroq; Quingentis gravioris armorum militibus con-
 stante, imperitabant. E vestigio Regis ibat Phalanx, custo-
 diæ Corporis sueta, (Guardiam nuncupant) sub Fromhol-
 do Wolphio à Ludinghausen, Prætorianis Præfecto. Po-
 nè Ludovici Weyheri Pomeraniæ Palatini, ac Boguslai Du-
 cis Radivilli, Denhoffijq; Sokaliensis Præfecti Equites Ger-
 mani, (quos Raytros dicunt) locati: subsidio his Iacobi Wey-
 heri Marieburgensis Palatini, ac Hyacinthi Rozrazouij sub
 quindecim signis desultorij. Dehinc Grudziniorum, Le-
 szczyniorū, aliorūq; Procerū alæ, ac sub Valderodo à Duce
 Borussiae missi D. Equites Schlopigeri: exilis, nec pro debi-
 to aut amplitudine Vasallitij iuris, eo casu Poloniæ succur-
 sus. Ad medium item agmen pertinebant, Siradiensis,
 Łanciciensis, ac Brestensis Palatinatuum Nobilitas, iuxta
 quam Sexcentorum legio, à Carolo Principe submissa,
 sub Georgio Comite Schaugotz, ac Cremfio Tribunis,
 proceffit. Hic aciei & robur Exercitus. Quidam enim ad
 prin-

1651.

Przy-
 emski.

Howale.

Chmie-
 lecki.

Kłodzin-
 ski.

Głogo-
 wski.

Nadol-
 ski.

Tyskie-
 wicz.

Wessell-
 ski.

Micha-
 łowski.

Iendrze-
 iowski.

Wolph-
 Weyher.

Denhoff-
 Rozra-
 zowski.

Gru-
 dzinski.

Lesz-
 czynski.

Walrod-
 ski.

Schau-
 gotz.

Crembs-
 ki.

1651. principale mēbrū, vis potissima convolaret? cū cor in ho-
mine, iam firmo membranæ involucro tegi, iam costarum
& pectoris muro muniri, quod scilicet thesaurus illuc vitæ
fit, talium periti prodant. Dextrum cornu Potocius Exer-
cituum Generalis regebat; vbi, per solum imperia dividi ne-
quirent, Stephani Czarnieci, ac Adami Kazanovij Legato-
rum, vicariā operā vsus. Iungebatur Landzkoroniana,
ac Szczaviniana Legiones, Mareschalci Lubomirij, Sapie-
hæ Procancellarij Lithuaniae, Opalinscij Palatini Poznani-
ensis, ac Sobiesciorum alæ Equestres: extremum aciei cor-
nu, Koniecpolio Vexillifero, cum turmis suis claudente.
Sinistrum Campiduci Kalinovio parebat, cui adstites, Po-
tocius Podoliæ, DOMINICUS DVX Cracoviensis,
Palatini; Sustinebat Hieremias Wilniovecius, cum Kalino-
vio Metatore Regni, ac Ioanne Zamoyscio Calussienſe,
Præfecto. Dehinc, istis Cracoviensis, ac Sandomiriensis
Nobilitas, vt pridie suffragata. Modo consimili, dextro
cornu in subsidium erant, Ordinatus sub Korycio miles,
ac Palatinatum Russiæ, Lublinensiumq; cohortes. Quip-
pè militia *Quarciana*, primum locum & discrimina sortie-
batur, vbi isti adornassent pugnam, Nobilitas non numero
magis, quàm virtute, insignis, stipendiario militi æmula
sterit. Præcellebat Sandomiriensis legio, viris armisque
instructissima, supra duo millia militaris iuventutis conti-
nens; cui tum Vladislaus Marchio Myszkovius Palatinus
imperitavit: Legato legionis, Martino Dembicio Pocilla-
tore Palatinato. Similiter alij alij præerant, Cracoviensib;
Zastaviensis, Lublinatibus Tarlo, Siradiensibus Koniecpol-
scius, Mazovijs Warszycius, Wolhynijs DVX Czartory-
scensis, &c. &c. quibus ea prærogativa ex officio incumbit,
vnde Palatini, quasi Duces belli vocantur. Quotquot ve-
rò hastati milites aderant, inutiles eo conflictu sarissas in
vallo Castrenſi defixerant: quæ dum fluitantia serica leni-
or aura ventilat, velut alterius exercitus imaginem emine-
re ostendebat. Desidens interim nebula, Regij Exercitus qua-
titatem

Czarnie-
cki.Kazano-
wſki.Szcza-
winſki.Landz-
koron-
ſki.

Sapieha

Sobie-
ſki.Opalin-
ſki.Gru-
dzinſki.Koniec-
polſki.Dux Za-
flavie.Dux Wi-
lniove-
cius.Kalino-
wſki.Zamoy-
ſki.Myszko-
wſki.Demb-
cki.Zast-
avie Dux

Tarlo.

Koniec-
polſki.Warszy-
cki.Czarto-
ryſki.

titatem & ordinem hostium oculis, qui primi vincti, aut
vincuntur, aperuerat. Vnde Hanus, ad primam redditæ
lucis vsuram, aciem Polonam adhibito perspicillo specu-
latus, quærentis in modum dixisse fertur. *An iam Bohdani
edormitâ crapulâ compos mentis esset? qui sibi tamdiu futili-
bus somnijs extenuando Polonorum vires, illusisset. Iret enim ve-
rò in antecessum ad destinatâ mellis vindemiam, vbi tot aculea-
ta apum examina abigeret.* Alludebat quippè, ad consuetam
Chmieli paræmiam, in bella Hanum invitantis: venirent,
Scythæ vel inermes mel collecturi, dum Cosaci reclusis
alvearibus, fumo apes dispellunt. Demum, velut emerſo ab
admiratione animo, quâ parte periculum rei faciendum
esset, cum potioribus agitavit.

Animadverso, à cunctabundo Hano differri pugnam,
Rex moræ impatiens, per emissarium, ad conferendam ma-
nam provocavit. Simulq; Orfinovio, moris Scytharum
ad Arabicæ literaturæ notitiam perito, illuc Hanum esse,
quâ caudatum viride signum appareret, asseverante; iussus
librator in ostensum scopum machinam dirigere, vbi mo-
dicum aberrante ictu, ipsum prætervolantis globi impetu
concussit, signiferum eius lateri adstantem prostraverat.
Quo præſenti discrimine territus, nec ultra letali specta-
culo cōmodare oculos sustinens, ab extrimo colle, quis tan-
dem prælij successus foret, prospectabundus egit. Mox
signum pugnæ, clangentibus tubis ac continuo machinarū
fragore datur. Ab hoste præter promiscuum clamorem, ac
dissona murmura, nihil audiri potuit, nullo apud Scythas
lituorum vsu, cū agminum ductores elata voce, aut levi
tympanulorum pulsu vicem tubicinum subeant. Tum ve-
rò Galga ac Noradinus Tauricanæ militiæ impositi, diu su-
orum agemmata per collium declivia sustinendo, vbi pe-
detentim in se Regios ire vident, summo impetu Potocia-
num cornu invasere. Ad collata vtrinque enixè signa,
ruunt immista Scythis equitum Cosacorum Vexilla. eorū-
dem hinc inde pedestres advolvuntur cunei; demum car-
rago

1651.

Orfino-
wſki.

1651. ²rago ferreis torquibus connexa, latitudine frontis ad medium milliare consequitur; quam intra pedestre agmen, velut post vallum incessit. Lævorsum ea deflectere visa, cū Hieremias per Denhoffium Socaliensem Præfectum, invadendæ provinciam deposcit. Factâ pugnae copiâ, non segnis idem dictorum executor, transmissio ad subsidiarias cohortes imperio, quò cumarent aut erigerent præliantis fortunam, agmini suorum præviis in adversos incurrit. Ibat fortissimus Heros ferro ad manum, cætera inermis, athletica in gloriam libidine ardens, ut in tripudium ire diceret. Sequitur Ducem alacris miles, & aliquot simul in vectis legionibus, cruento admodum congressu per utrumque cornu præliabatur. Accidit percommode, quod sol medium cæli pervectus, adversis radijs hostem everberaret; simulque ab occidua plagâ reflante vento, excitatus pulvis in eundem verteretur. Subinde Rex calescente pugna ad vexillum Evocatorum allapsus, stricto ferro & oculis acer, his formalibus infit. *Ea me tenet virtutis vestrae vetero Polona opinio Milites, quod contemptum Maiestatis æternæ enormiter læsa; Tempia ac altaria Divinam abominabili desolatione profanata; Iura Dei & hominum violata uturi: in hanc rebellem colluviem, extirpando nomini ac generi Polono Barbaris associatam, non degeneres Maiorum postere, viriliter agitis. Hic unâ mecum, eius quam Deus dederit sortis participes, aut laudabili vita, aut præclaro fine, sociandi.* Præsto aderat Leszczynius præliaturis benedicens, alijque è Castrensi Clero, præcipuè Minoritarum instituti vnus, qui grandiore ad manum Cruce, advolutus signis, pathetico in rem præsentem sermone, militem erigebat. Relonabat interim horrendo phalaricarum fragore aer, machinis per opacum pulveris fumi; flammis ructantibus; ac concussa tot vestigijs terra, exciri pulveris caligine, velut cædes mitigatura, involvebat præliantes. Nè sic quidem erepto oculorum usu, in vulnera ibatur; hostium Ducibus, ubi æstus prælij vocat, pervicaciter ingruentibus, Noradinæ maximè Szcza-

vinia

1651. viniana, ac Metatoris Regni alis repulsis, in lævum se conjecerat cornu, eo consilio, ut interscisso subsidario agmine, imminentem carragini peditatum, ab impressione averteret. Eius incursum Cracoviensis ac Sandomiriensis legiones nimis quàm periclitatæ, nisi Hieremias maturè animadverso discrimine, aliquot signis è legione sua iam tum pugnante submissis; magis Civibus servandis, quàm perdendo hosti institisset. Ante meridiem cæpta pugna, in serū diei perduravit, quoad Scythæ in supremum conatum vacillantes, ordinibus suorum perruptis, recessum cædi prætulissent. Neque Cosaci abscedentibus socijs ultra institere, plerisque in fugam vna abreptis, reliquis intra carraginem se recipientibus. Chmielnicius speciè retrahendi Hani, fugæ comitem se dedit: vel ut plerique tradidere, sub custodiam acceptus, conductusque; quo renovando bello incolumis autor staret, aut certe impensi sanguinis maneret vadimonium.

At Dziedzały, peditatus Cosacorum caput, magis à socijs quàm ab animo desertus, ad fluvium Plesnia cum Carragine, inter lutulenta paludum confidens, subitario per noctem eggesto vallo, cum reliquis qui aderant Tribunis, curas defensionis in sequentem diem partiebatur. Cū interim à nostris nescio quā consiliorum morâ, differretur impressio: Potocio Generali asseverante, fugienti Scythæ potestem sternendum esse, ut suo frustratus stratagemate, abiret nullo victoriæ turbamento: tum, quod sub ipsum prælij finem vehementius plueret, ea repentini nimbi violentia, ut non modo humectata tellus, nitentium vestigia falleret, sed Equi virique ea procella foedè affligerentur: pedes præcipuè ubi madore corruptus pyrius, inutiles sclopos gestaret. Suberat quidem pluviae causa naturalis, attractu aëris diurnam caliginem in eum vaporem solventis; nihilominus belli periti asseverabant, ubi conflictu Martio fusus mortalium sanguis, solitum in fortuitos imbres resolveri cælum, ac si spontaneæ cædis miseresceret, taboque & cruore obli-

K k

re obli.

1651. re oblitam humum, cælestibus aquis expiandam vellet. Ita finit memorabile eius diei prælium ad VI. Mill: hostium cæsis; minor certè pro numero præliantium iactura, cum Scythas sua celeritas, Cosacos ad carraginem receptus, eripuisset. Neq; nostris incruenta victoria obtigit. Cecidère ex præcipuis, Adamus Kazanovius Castellanus Haliciensis, Adamus Ossolinus Lublinensis Gubernator, Sigismundus Landzkronius, Iordan, Ligeza, Rzeczycius, Turmarum ductores è Quarcianis. Ex Lubomirscij Marschalci cohorte XX. Nobiles commilitones; inter quos Stanislaus Xielscyus, præter Martiam indolem ad gratias factus; è Sobiesciorum item ala plurimi, quod inclytum fratrum par Heroica animi magnitudine, tum & posthac in bellis claruit. E Provincialibus, Adamus Stadnicus Ductor, & Succameranus Sanocensium, Georgio Stano, Matthias Bal, viri prosapia illustres. Cracoviensis Legio à Scythis involuta, supra XL. Provinciales amisit; inter alios Prædislaum Pieniazek, fortissimi illius per Livoniam exterasq; gentes bellatoris, Cavalleri nepotem, Przerembsciū Krupkam, &c. Similis Sandomiriensium contribulium meorum fors fuit, quorum ex sola Martini Dembicij hastata cohorte, viginti quatuor contubernales interempti, inter quos Olbrachtus Kochovius, glande traiectus occubuit. Ad latus tum veterani stabam, qui dum ad fortuita belli tyroni attēdit, præclaro fine, ante victurum Nepotem Patruus moritur. Reliquorum qui interiēre transmittendis ad posteritatem nominibus, haud legnis nomenclator adesset; si incuriosa protunc adolescentia connotasset gloriosè cadentes, vel singulos descripsissent eius belli commentarij. Subiūgam illudentis (vt solet illa) fortunæ casum. Carolus de Szupow Szembek, florente iuventa sed magis egregia indole cōmendabilis, pactus nuptias Virginis in id belli ierat, Marti prius quàm Veneri litaturus. Proch insana fortis ludibria dum pugnat, longioris fistulæ globo, vtrumq; oculum amittit, enormi vulnere, quanquam periticia medentis sanabili

Kazano-
wki.
Ossolin-
ski.
Landz-
koron-
ski.
Iordan.
Ligeza.
Rzeczy-
cki.
Xielski.
Stadni-
cki.
Stano.
Bal.
Pienia-
zek.
Prze-
rembski
Krupka.

Kochow-
ski.

Szembek.

1651. bili: Videt Rex & condolet, ac archiatris mandat succurrerent desperato visui: sed frustra; cum tenerrimum iæsa pupilla organum, quod ne iocum quidem pati dicitur, humana ope haud quaquam restitui valeat, semel violatū: obducta nihilominus vulnere cicatrix, diuturna medentis cura, nec exili patientis dolore. Etiam inter vulneratos fueret, Georgius ac Ioannes Potocij è stirpe Sreniavitarum fratres, tum Albertus Męcinius, cui periculosa verticis plaga, dedisse causam implicitæ per balbutiem loquellæ, credita. Ita sanguine sanitate vitæ, Bellonæ litandum est.

Inumbrante vespera fess Rex, Deo victori acceptam tulit prælij prosperitatem, Procerum præcipuis medium Regem genu flexo circumvolutis, ac in gratiarum actionem TE DEUM LAUDAMUS occinentibus. Multis post fusum sanguinem, prorupere lachrymæ, reputando, quàm in præsens evidenti divinæ providentiæ argumento, comprobatur foret, infirma adversum vim superam humana consilia, ac præsidia haberi. Exercitus sub dio torus mansit, iam diurno per æstum labore, iam frigida fusi per noctem nimbi procella, tum continuo tridui actu lassatus. Obiacebant passim humenti solo milites, in soporem tunc vetitū resoluti, quem non imperatæ vigiliæ, non Tribuni excutere poterant arguentes, vt nè mortem quidem recusare viderentur, quiescendo. Ac licet Præfecti somnolentiam increparent, mox miserabantur; vt quæ non neglectu muneris, sed naturæ exigentia proveniret. Post persolutas Deo grates, Rex vt equum inscendit, ita eidem sola animi constantia fretus, in primum diluculum insedit. Equidem subit admiratio, quomodo animus tot curis distractus, corpus fractum vigilijs, ætas deniq; gravescens, inter eos, negotiorum æstus, valetudinem illæsam servaverint. Cōplures noctes, etiam præsentem insomnes egerat, quem ego noto albicantibus maculis caballo, bis de nocte circumcumbentem excubias vidi. Sed ea vis fuit erecti igneique spiritus, vt cura omnium sui oblivisceretur. Vt verò ma-

Potocki
Męcini-
ski.

1651. gnitudo exempli proderat, ita grande vitae periculum subiit, cum propè Evocatorum vexillum, quod protensus è ferico caruleo erat, subsistenti; tormentariae pilae globus, subtus equum procidens, pedem qua crus talo iungitur, violentia impetûs concussit. Adeo nè Regibus quidem in bello casus parcere solent.

Hanus effusissimo cursu Wisniovecium oppidum primo conticinio veniens, inde mox mutato Equo ieiunus ac exlomis ante diluculum abiit, qui se pridie in Castris Regijs, *Bairanum* suum exacturum iactaverat. Quominus abeunti insisteretur, nox & imber, etiam lassitudo tardauere: attamen expeditus fuit, Celebi Murza è Tartaris nostratibus, extremo hostium agmini carpendo. Is, celerissime more suo iuit, per constratum vndiq; cadaveribus iter, multis sauciorum, qui agitationem terre non possent, sparsim iacentibus. Neq; vulgus tantum, sed è potioribus Scythijs multi per viam strati visebantur, inter quos Murtazi, ac Suliman Agas semineces repertos, vehiculo quale fors obtulerat, secum in Castra conduxit. Fatebantur ij grandi praelio victos se, Deo violati foederis poenam repente. Postridie afferebat non nemo, ex captivis literas Hani, quibus in fuga furiosus, & extra periculum audax, victoriam ac si dolo partam convitiabatur, ac fortunam reparaturus, in tertium diem ad Constantinoviam certamen indicebat. Contemptim accepta provocantis temeritas, quasi vero hostis arbitrio stare necessum, ubi de summa rei periclitandum: attamen nè vanus provocator sibi ex temeritate placeret, cum alis Equestribus Campidux in occursum ire iussus; qui, dum nihil ex pernecitate fugiendi Barbarum remittere comperit, regredi debuit, accelerante iter Hano, & quia vivus evaserat victoriam vocante. Verum astu Chmielnicij fiebat omnia extenuantis.

Carraginem Colacorum, non pro hesternâ opinione expugnata facilem, sequens lux aperuit: quam eggesto non temnenda altitudinis vallo, per noctem illi munierant, per

cuius

1651. cuius summitatem intarsi terra currus supernè locati sunt, inditis hinc inde loculamentis tormentorum, vnde commodior ex eminentibus in subeuntes explosio. Iuvabat situs loci admodum opportunus, vtrumq; latus alluente fluvio Plesnia, mediocri quidem illo, sed quod omnium Russiae fluminum peculiare, admodum lutulento. Is Styro immixtus, vtriusq; aquis palsim stagnantibus, palustria circumqua; efficit. Vnde quo securius pabulatum suos mitterent, à tergo traiectum geminis pontibus constraverant: ita, dum postica parte tuti agunt, omne suorum robur ad propugnandam frontem vertendo. Sub diluculum, quâ clamore, quâ tiliarum concentu, castra eorum personuere. Mos militiae obtinet surgentem auroram, excitantium se se vigilum cantu salutare; alij lunam sub nomine Diannæ, eo modulamine venerari dicunt, quod luminare istud praefideat tenebris, indeq; miles, transactam sine periculo noctem, sub abitum fideris, sibi gratuletur. Eum morem imitati illi fingeant latitiam canendo, verius metum, imitatione lætitiæ regentes. Ast ubi ex compluribus maioris modi machinis in carraginem collimatum, chorus ille, ferali crebrorum ictuum pausâ dissipatus, cessavit. Quoniam verò omne respirium dabat, à tergo traiectus liber, huc cura incubuit, obsessos circumductis agminibus intercludendi. Nam, si venturis (vt fama vulgaverat) subsidij erigerentur, illac recipi ea oportebat; vel si fugâ salutis consulendum esset, non aliâ parte, per compendia viarum arbituris. Re itaq; in militare concilium delata, post acrem disceprationem placuit, (etiam Regi) dum recens sanguine miles calescit, in instanti aggrediendos, nè is procrastinata impressione commeatus penuria enervis, in consummandum victoriam fatisceret. Stabat, (vt tum videbatur) potior ab ijs ratio, qui Civili sanguini parcendum volentes, tempore, & fame, & quæ alia sine cruore vincendi adminicula reperiri mos, in obsessos agere censebant. Discrepantibus sententijs, ante omnia placuit, liberum aquandi

Kk 3

pabu-

1651. p. bulandi; commeatum, si à tergo includitur hostis, con-
strinxisse. Ecquis verò ei spartæ sufficeretur; in dubio e-
rar. Hieremiam Wisniovecium Rex, & omnium vota de-
stinabant, neq; ipse affinem periculo gloriam detrectare,
visus; nisi quod à militari prudentia cautior, adæquatis pro
numero discriminis viribus, in possessionem loci mitti vo-
lebat; eum in usum XV. Mill: selectioris Exercitus, à Re-
ge poscendo; cum quantum in sustentato periculo gloriæ,
tantum in tuendo loco discriminis appareret. Ergo hic
sermonibus ut sit enata occasio, quasiverò Hieremias non
Exercitum modo, sed ingentis victoriæ decus, inter se ac
Regem partiri præsumeret: plura mox ausurum, qui aura
populari nimium velificatus, se in cooperatione victoriæ
Principi adæquaret. Proin, eo dilemmate iusta poscentis
desiderium elusum, Aut prælio experiri Cosacis decretum;
aut fuga. Si pugnant, in eam partem incubituros, quā pe-
nes Regem summa belli & fortunæ manet: si fugiunt, a-
versa parte prorupturos: quibus insectandis, nullo vsui pe-
des; sistendis, modicæ Equitum cohortes suffecerint; & e-
atenus tergo attendendum, ut prius Regi pugnaturus, iu-
sta acies & primitiæ gloriæ relinquantur. Negatis verò
quas pares opponeret copiis, mittitur Landzkoronius cum
Tribus Mill: intercludendæ Carraginis negotium suscipi-
ens. Equidem fatale erat, quod gloriam Wisniovecij ubiq;
subrueret invidia, quæ frequens inter militares, maxime
ubi in æmulandi certamine, minores virtutes adultis com-
mittuntur. Non tamen generosam æmulationem damna-
verim, invidia obfuit.

Cosaci, ubi in dies stringi se operibus advertunt, reven-
turi subsidij spe penitus evanescente, notam mille experi-
mentis victoris clementiam, prensare constituunt. Missi
è gremio tres, nihil apud Generalem Potocium omisere,
quidquid elaborata simulatio comminisci solet; ac quo rem
seriò agi ostenderent, flebant, & si non ignari nihil citius
lachry-

1651. lachrymis arescere. Haud fallebat Ducem, dissentire ab
animis supplicantium vultus, unde ad eos commotior in-
fit. Vos verò qui estis? non Regni huius mancipis, qui adversus
supremam potestatem impia arma capistis? non Christiani,
qui Barbaris associati, aras focosq;, imò pignora propria per-
ditum itis? Itane spreto legitimo imperio, magis Ottomanni a-
ut Scythæ tutela placeat? & abdicato Rege, nefarium turbonē,
ut sanguinem vestrum liciteur, præfertis? Faceffite confestim
vitā indigni, nisi aliter misericordia Regis iusserit. Post ad Re-
gem ducti, in conspectum Maiestatis reluctantem venien-
tes, ab ipso prætorij accessu confidentem salutabant. Vbi
aliquantum hæserē, tandem Piotraszenko alias Piotrasze-
vius vernaculo sermone proloqui cœpit, in eum sensum. Piotra-
szewski.
En qui nuper, ab ultore gladio tuo Rex potentiissime victi, condi-
gnas perfidiæ pœnas tulimus; nunc quantum à cæde nostrum su-
perest, supplices ad ima victricis solij subsellia procumbendo, dū
reatum defendere non valemus, misericordiam imploramus.
Humana malitia mensuram planè excessimus, haud diffidentes
demerita; quæ quantumvis enormia, non tamen innata cle-
mentia terminos supergressa, credibile fuerit. Parce igitur fa-
tentibus, aut quantocius nocentes mori iube: si namq; innatam à
te seponis benignitatem, non refugimus iustitiam. Centum &
amplius mortalium millia, protendimus paratos in necem iu-
gulos, si fuso tanto cruore enormitas sceleris nostri expiari po-
test; aut fundi illum etsi nocentem, clementia tua patitur. In-
digni plane sumus qui vivamus. Ad quid verò arma in eos
stringere Rex iubes? quos tortor conscientia exagitat, & vita
ipsa si non abruptitur, pro supplicio est; decerne utrumvis, oc-
cide aut parce: qualemcunq; ultima instantia Sententiam di-
xeris, huic inclusi carceri, executionem expectamus. Etsi, qui
ob crimen læsæ Maiestatis tuæ, iuste occidi possumus, maiore
gloria tua, si benignè errata condonas, odio peccati, quotidie mo-
riemur. Augere pates victoriæ famam nostri excidio, sed mi-
nues imperium; nam quidquid ultioni impendes, tibi peribit.
Aliquid visa movere dicentis energia, nisi sociorum, laci-
nias

1651. nias conopæi exosculantium morosa impostura, plerisque stomachum, aliquibus & risum movisset. Ad quæ breviter Leszczyński respondit. *Qua de Rege optimo, pronuntiarent, admodum vera esse: quæ de seipsis, nihil sinceri adferre; ac ubi desperata salus ipsorum, tempore convenientia fingi. Cæterum si fidem dictis adstruunt, absolute quæ Rex iubet, præstarent, nisi extrema pati maluerint. Hæc autem Regem velle, ac iubere. Eiurarent rebellionem; abdicarent Chmielnickij obsequium, Scytharum amicitie renunciarent. Legionum Tribuni, tui qui nunc Cosacis ac plebi cum imperio præsunt, Regis clementie fisci, se in officium sistant, captivos dimittant, Castra, arma, machinas, omnis generis, in manus Delegatorum consignent; demum iureiurando astricta fide, in milites ac originarios discreti, domum incolumes abibunt. Executione præmissorum non ultra crastinum differenda.* Ita citius venia promissa fuit, quam ijs ut eam peterent persuasum. Dictam legem non aspernari specie tenuis ostendere solummodo tempus in præmissorum executionem prorogari poscebant; unde priores duo ad populares regressi sunt; mansit Kressa, seu regressum sociorum operiri iussus, revera à suis nihil effective præstandum certus, indeque in Castris nostris salutis securior.

Vbi non comparent mox reversuri, vehementior è machinis verberatio, in carraginem instituta fuit, alis equestribus undecumque comparerent Cosaci, infestos passus tenentibus. Cæterum, quod tam proterve illuderent, dolus ex Tribunis suberat, qui haud falso rati, ubi se misericordiae Regis plebs permittit, culpam quæ omnium esset, sua poena expiandam; variè interpretati dedendi consilia, aut eludentes, opportunam ad elabendum moram, captabant. Etiam inter illos non planè conveniebat. Quippe Dzedzalyo in præsens amoto, Bohunum regimini substituerat multitudo; adeò in favorem vulgi prolutum, ut non ab alio efficacius desperatae salutis consultum iri existimaret. Is verò ab astuto ingenio vaser, pacis leges ita expendebat, ut, sibi maximè providens ac timens, causam multitudi-

nis

nis agere ostenderet. Educebat subinde agmina, ac non tantum retundebat vim; verum etiam oppugnans ac lacessens Piasoczynio, ac Sokoło turmarum ductoribus fauciatis, continuo infestas nostris vigilias effecerat: Pontibus in Plesnia tuendis, geminae impositae erant è cespite munitiones, has sub intempestam noctem, adeo inobservatus invasit, ut in vna XXVII. pedites, excinderet: alteram inclammantibus succursum stationarijs, bihorio oppugnaverit; quoad Campestris primum custodia accurrens, mox univrsus exercitus eo tumultu profunda nocte exciretur.

Hic status fuit à pridie Calendarum ad VI. Nonas Iulij. cum anceps ac suprema fatisciente animo volutans Bohunus, re cum Tribunis communicata, eo modo se indagine expedit. Primo diluculo, versus Landzkoronij stationem digressus, à tergo carraginis partem equitatus stare iussit, ipse interim traiectum prætervectus, metationem militarem (Quartieram vocant) dispiciebat, nihil ambigentibus suis, quin mox confligendum esset. Vbi verò nonnihil campo inerravit, sensim in abitum, qui consilij non erant ignari se dantibus, etiam ipse præcursores secutus. Ad propalatum Præfecti abscissum, animo & consilio multitudo destituta, quo iter metus monstrabat, desperatam salutem pedibus credit. Nunquam etenim hortamenta requirit pavor, exemplum sufficit. Ita porro desertus pedes, transuctis equitibus felicem fugam invidens, non ideo minus substitit, inter se contortus premensque, & ipsa fugiendi festinatione, sibi exitium ac mora. Landzkoronius recta in se hostem tendere credens, dum oblique intra palustria subducit suos, patientiorem fugientibus viam aperiebat, cum eum magis pares ad opponendam vim copiae, quam in prælium animus destitueret. Strepente demum tumultu excubiae nostrae prorupere, pugnam apparari existimantes: dein Mazoviorum aliquot signa forte condendo armilustrio tunc campum ingressa; donec cohortes alaeque con-

L I

sectan-

1651.

Piaso-
czynski,
Sokol.

1651. Standis irent destinatae. Imminebat fugientibus traie-
ctus, profundo limo immeabilis, cuius voragine plurimi
absorpti; et si lutulentam abyssum, iam supellectile Castrè-
si, armis, vestibus, etiam cadaveribus suorum, exaggerare
contenderent. Sanè divinitus immissum pavorem consti-
tit, & velut ab irato cælo irrogatum exitium, ut magis per-
sequenti Nemefi, quàm sævitiae victoris, strages imputanda
foret. Equidem ore proprio in poenam peccati cladem,
immissam fatebantur, latini ritus templorum desolationem,
sacrorumq; vasorum abusum, severè vlciscente Deo. Cō-
secuta fugam præventorum cædes, sæviq; promiscuè mi-
les, ad XXII. Mill: trucidatis, præter eos quos lacunæ ab-
sorperant. Videre erat passim per campos expirantium,
corpora, constrata cadaveribus palustria ac silvas, cum in
deditionem obstinati, ultro irritarent nostrorum ferrum.
Etiam in milite iustissimam iram accendebant reperti in
Castris illorum, semineces Poloni, manuum pedumque
summitatibus detruncatis, pecudum in morem excoriati,
verubus ad lentum ignem assi, extractione viscerum ex-
animes, ac multiplici carnificina recens absumpti. unde
miserabili spectaculo efferatus victor, sæviit velut iure ra-
tionis, ut fermè

*regi frenis nequis
Et ina, et ardens hostis, et victoria,
Gladiusq; felix, cuius infecti semel
Vexors libido est.*

Repertum in Castris Eudoxij illius Alexandrini cadaver,
sub prima rebellionis cunabula acerrimi plebis concitoris,
cum infula ac rituali græco, alijsq; altaris paramentis, quæ
in proximo Russorum delubro, quisquis fuerit sepeliri, ac
infausta spolia ibidem reponi Rex iussit. In Castris, ul-
tra LX. diversi modi machinæ interceptæ, cum plurimas
sub abitum voragini paludis immerfissent. Gladius quin-
etiam à Bizantino Patriarcha missus, Vexilla duo à Vladi-
slao, ac Casimiro Regibus, in autoramentum fidei Chmich-
nicio

1651. nicio data, velut poeniteret fortunam contulisse, tum pæce-
pta sunt. Literæ item externorum Principum; Album
Exercitus Cosacorum; Rationales; sed quod mirum, invē-
ti Commentarij, quidquid in Comitij, Senatus Consultis,
etiam intimo cubiculo Regis actum dictumvè, cōtinentes.

Arduam vincendi artem, longè difficilior partæ victoriæ
usus consequitur, ut olim prudenter Maherbil conterraneo
Duci exprobravit: quæ utraq; nisi prima causa concurrat,
nemo à se ipso præstare potest. Consummando bello Rex,
cum univèrsa copiarum mole, in intima Vkraynæ progre-
di destinaverat; non indignum operæ pretium ratus, si
Kijovia Russiæ Metropolis, prima victorem Regem salu-
tando, nomen & usum pacis, in reliqua vtili communica-
tione transmitteret. Extra dubium erat, non aliter finem
bello imponi posse. Ast Nobilitas longinqui climatis iter
detestabatur; adeo prosequendi belli consilij renitens ac
infesta, ut si per preces missio ægrè tribueretur, per detre-
stationem militiam abnuere palam ostenderet. Hinc peti-
re isti habendi congressus facultatem; ac licet si multis for-
midolosa videretur campestrium comitiorum imago, an-
nuit nihilominus Rex, quod tum prudenter negari non po-
tuit. Equidem suspicionibus laborare, innata genti no-
stræ qualitas videtur; quas tamen à libertate remove tam
arduum, quàm cohibere oculum, ne ad casum festucæ cō-
sulat obiectu palpebræ sibi. Instabat Rex per Senato-
rum complures populariter obsecrando, nè indefessos pro
Republica conatus suos medio in cursu belli Cives descē-
rerent; verum eo iam descensum erat, ut preces in oppro-
bria desinerent: quo nomine dum emasculata virtus, ac
turpe militiæ tædium Provincialibus obijcitur; etiam illi
perperam administrati belli rationes, & studio è nassa
dimissum hostem, vicissim exprobrabant. Quippè ar-
canum suberat; quo deproperatus Nobilitatis abitus,
impelli credebatur. Mali moris est, per Provincias
præcipua Nobilium capita Proceribus privato nomine
L12 obliga-

1651. obligari, dum clientelis adscribunt, beneficijs augent, epulis, comitate, & quæ aliæ insensibili servitio artes, manente in speciem libertate, mancipant incautos. Per hos, velut instrumenta deposcendæ missionis insusurratum consilium fuit, suggestis rationibus, quod lex Generali Expeditioni bimestre tempus præscribat: neq; valeat Rex educere Nobilitatem in hosticum, nisi prius exolvat cunctis viritum stipendium. Talibus imbuti, missionem flagrantius vrsere. Proceribus autem privatâ iacturâ stabat belli protractio; illi quippe publico gratificaturi, aut quo se inter arma Togati ostentarent, conductas cohortes deduxerant; pleriq; vt apertius expromam, ex opimis Præfecturis Regia largitione collatis, præstitere tanquam ex debito. Itaq; si bellum traheretur, graves sumptus in delectus quisq; suo evitando, dum impensarum piget, aut pudet angustiam æris profiteri: decentius se sumptibus subducere, nisi regressu Nobilitatis, non poterant. Hinc distinctus Provincialibus, petendæ missionis. Ne tamen contra instituta maiorû discessio foret, per Vladislauum Rey Libussensem, ac Czaplicium Horodlensem Præfectos, precabantur Regem, vt post tot heroicè superata discrimina, salutis suæ parceret: Sat gloria, sat vltioni datum, vbi victor ac sospes reddit Patriæ Cives, qui trophæa parva gratulentur, & grandi prælio victum hostem, præconem ingentis virtutis haberet; simulq; XII. Mill: recentis delectus quo legiones Quarcianæ supplerentur, in-
 Rey. Czaplic
 autorare præsentis ære polliciti. Ita tum obhæsit tantarû copiarum impetus, quâ robore, quâ numero memorabilium, qualesq; non antea acta ætas vidit, non sequens (affirmare ausim) visura sit. Etenim, supra Quadringenta armatorum millia: binis è diverso castris haberi, easq; copias triduo certamine in se concurrere; demum, post statariam pugnam, vincendi rationes in obsidium verlas, vbi virtute, dolo, obstinatione, sævitia certatum; nihilq; eorû quæ in bellis accidunt intermissum est.

Ad Cremeneciam Rex penetraverat, cum literæ Rever-

soria-

1651. soriales abituræ in domum-itionem Nobilitati concessæ, ac soluta balteo ex more patrio ea militia fuit. Istâc retrorsum-
 1651. turus & ipse, curas prosequendi belli Ducibus de manu tradidit, ex potissima valetudinis ratione, quam bellici labores ac incommoda cæli concusserant, instaurationem sui urgente. Brevi itaq; primores militiae in novissimum pacandæ Patriæ conatum adhortatus, (neq; reticebat quam nolens imperfecto bello abiret) audere illos agereq; propitio Numine iussit, quod è Republica ac Maiestate Regia videretur: vbi mitescit plebis ingenium ferro parcerent, in solam rebellionem fortes ac metuendi. Demum XVIII. Iulij in viam se dedit, Brodensem in arcem nonnihil divertens, inde Leopolim celeriter pervectus. Hic exquisitæ pompæ, quas elegans vrbs apparaverat; detraxit sequior valetudo eius, ob quam, ingressum solennem intermittere necesse fuit. Colicis doloribus pertinacissima febris accesserat, omnia artis remedia eludens, vel Medicis, vbi incisâ venâ, ad pigra præusti sanguinis stillicidia horrentibus. Beneficium Dei singulare creditum, brevi convaluisse: quib; dum Lublinum transit, ferali percellitur nuntio, mortis Filiolæ, sub id temporis Fato extinctæ. Grave vulnus erat, primitias proles intra infantiam amisisse; verum casum eû, cordatè admodum perferre ostendit: erecti animi Princeps, fortè, quod compensabilem iacturam non desperaret, Regina tunc quoq; ferente vterum. Sacris intentum apud Carmelitas, nuncius is excipit ab amicis suppressus, donec Prædicator pro concione solatia daturus, exemplum Iephthes allegaret, vnicam filiam in holocaustum cæforum Ammonitarum, immolantis. Non inconcinnum extenuando dolori argumentum, dum non temerario voto obstrictus Rex, sed conformi in Deum beneplacito, acciperet præmaturum filia obitum vt homo; toleraret vt Christianus. Varlaviam dehinc veniens, Basilicam primò D. Ioannis adiit, non Cleri, ne Reginae quidem perfunctoria salutatione excipi passus, donec primò Victori Deo grates persolvisset. Ita, hoc au-

L13

læum

1651. ^{1651.} laam prosperitatis fortuna vix expandit complicat; & gustum dulcium, felle amarorum interliniit.

Seditionem plebis per submontanum tractum, inaruisse supra innui; nunc, quomodo ea flamma restincta, obiter refero. Napirscius seu Pseudo-Kostka, vbi Czorstinum Arcem cum sequacibus infedit, quo capta velut legitimum nefas assereret, per literas ad Petrum Gembicium Episcopum Cracoviensem incuriâ Platembergi accusata, limitaneam arcem sine curâ habentis, receptam à se Regio iussu illâ, & nè hostis potiretur defendendam suscepisse, nuntiabat. In quem usum petijt mitti tormenta aliquot, in iustam loci, si vis deforis ingrueret defensionem. Prudens, & in publicum vigil Episcopus, quantocius congressibus seditiosæ plebis cohibendis, præmissâ turmâ Equestri, Iordanæ Præfecti Dobczyensis, Severiensium suorum sub Iarocio alam, sub Rebachio aulicum, cui item Mulsinenses sclopetarij accesserant peditatum, versus Czorstinum expedit: quantum celeritate effectum, ut proditor in ipso nefarij conatus fimine opprimeretur. Siquidem repente arcem suggesti Episcopales, Napirscium per tubicinem invitavere, ut si is pacatum Civem ageret, ad habendum amicè colloquium arce descenderet; esse enim Iarocio, quod nomine Episcopi cum illo semotis arbitris conferre velit. Ad quæ, negato superbè congressu, in subeuntes hostiliter iaculatus est. Neq; Episcopales cunctati, instituta è duabus machinis explosione, imparatos adoriuntur, (LV. intro capitum præsidium erat) ac deiecta ictibus termentarijs turre continuo immissus miles, puteum castello subiectum interceptit; unde, non diu obsidium toleraturos constitit, siti deditiorem accelerante. Czorstinum ad Donaiecium amnem situm, vnam portam habet, clivoso situ, quem inaccessa rupium ambiunt: unde pars consilij videbatur quantocius vestibulo portæ disiecto, impressionem feriò apparare; vndique Nuncijs afferentibus, iam prædonum montanorum globos, iam concitæ plebis agmina, propediem obsessis succursui ventu-

Napir-
ski.
Czor-
styn.

Platem-
berg.

Iordan.
Iarocki.
Re-
bach.

Dona-
ieci Fl.

ventura: Deproperata proin vis effecit, ut animo ad fura lapsi, è fenestra protento pileo, confestim impetum inhiberi petierint. Impares se namq; videbant mille armatorum irruptioni, nondum inter se coaliti, ac rarâ ut sit in recenti sodalitia, in extrema perdurandi fiducia. Itaq; loci ac nocentiorum capitum traditione, reliqui salutem paciscuntur. Ratum habet Iarocius pactum, ac consignata demum arce, victos Pseudo-Kostkam ac Mareschalcum abducit, reliquos incolumi vita dimittens. Ducti incunctanter captivi Cracoviam, ac per ora effusæ multitudinis plaustro traducti: dein, vbi instructa lite convicti, Napirscius palo; Mareschalcus (erat scultetus Czepiec dictus, concitandæ plebis dudum artifex) in frustra concisus; Ludimagister, diplomatis impostorij machinator gladio finièrè. Requisitus de origine ac natalibus autor, fatebatur Mazoviâ se oriundum, ac Napirscium vocari, cognomen ac Stemma Kostkarum impostoriè usurpasse, autorandis coeptis. Quæ ultra animo destinasset? si succelsisset (inqui-
ebat) molimen, in Metropolim Regni Cracoviam, vires, quæ triginta millium forent, conversurum. Statura erat gracili, capillitio crispo, & nihil uspiam in vultu virile. In aula Vladislai inter postrema servitia moratus, idiomata externa perdidicerat, hinc vestitu Germanico usus. Ita finijt novus Regni Catilina, vigilantia ac celeritate Præfulis oppressus, cui eo nomine memoriam & venerationem Polonia debet, opimos ex patrimonio Christi redditus, quos Patria contulerat, in usum eius convertentis. Proclerat subinde vaticinium ex astris conceptum, ab Adamo Broscio dudum in Vniversitate Cracoviensi, Matheseôs Professore, qui, etsi tum profundioribus disciplinis addictus, horis tamen subsecivis, observata siderum configuratione positusq; eventurum fore prædixerat, ut rebellionis Coryphæus, victusq; pridie Nonas Iunij, in Urbem duceretur. Sub secreto primum communicata amicis prædictio, in plures emanavit, ac curiosorum animos ad futura inten-

1651.

Broscius

ZE ZBIORU
JANA SAS ZUBRZYCKIEGO.

1651. ^{1651.} in gentes tenuit, fatigavitq; : eventu neq; in totum vero, neq; in universo falso, & tam in Victum Chmielnicius, quam captum Napirscium, vtrumq; perfidum ac rebellem, conueniente. Ita satisfactum ijs, qui multiformes artis canones, velut decreta astrorum, ac infallibilia oracula putant.

Ineunte Autumno (die 19. 7bris.) Rex, cum Regina, ac omni Curienſium comitatu, ſecundo Viſtula Gedanũ perrexit; compluribus navigijs eum in uſum inſtructis, ex quibus liburnica ingens Prætorix inſtar Maieſtates vehabat. Aderat Cancellarius Regni, tum alij intimioris admiſſionis Miniſtri; ſtipabat latus primaria aulae iuventus, magna contentione ornatu eminendi; ut quos ſpiritus in bello geſſerat, illa quoq; plagâ monſtraret. Thorunio obiter inuiſo, Mariæburgum quominus exſcenderet Rex, viſendæ loci illius OEconomix dedit. Occurrebant per viam Provinciæ eius Senatores, officia venerantium exhibendo, quæ melius bellanti Regi præſtitiffent. Dein, per placidâ æris temperiem, accelerante remigio Gedanum ventum; opulentâ vrbe ad excipiendum Victorem Regem, magnificè compoſitâ, paratâq;. Paucis ingreſſum memorabo. Vbi in conſpectum Regia claſſis venit, ad militares numeros Civium agmina in occurſum prodiere, cœrcita plebe, nê dum ſpectandi avida eſt, ſolennitatem & ordinem pompæ confunderet. Regulatè ſtabant toto amne navigia, ex quibus depreſſioribus tranſtris prodibat ſcapha vectoria, multa arte picturisq; inſignis, quæ ſubter Prætorix latus, declivè tabulatum ingerens, egredientium in terram veſtigia ſuſtinebat. Inde, per inſtratum coccineo panno ſolum, ivit Rex ad carpentum, quò comitum coronâ circumfuſus, Vrbem ingrediebatur: prælatis quòd ſerum diei eſſet, funalibus. Detonuere ſub ingreſſum machinæ, fulſere artificiales ignes, & quæ alia in triumphis Principum mos ſolennis obſervat, aut uſurpat. Peracta ab vrbis Magiſtratu ſalutatione, exquiſito ad multifaria venatione inſtructas menſas convivio, exceptæ Maieſtates remotis iſtis ſuccedebant

1651. ^{1651.} bant varij generis ſpectacula, non magis ex ingenio actorum laudata, quàm ex magnificentia ſumptuoſæ voluptatis. Ac primò quinquaginta paria ludionum, ſtatura ac habitu conformia in proſcænium venere, inſuſcatis atro colore, vultibus, quovè verifimilius aduſtos ſole Mauros mentirentur, è nigerrimis agnorum pellibus capillitium aptaverant. Saltatio ad numeros fuit, inter obiectorum mucronum culspides, aut innocuos rotatæ lanceæ iſtus; nihil mirabile illis, qui nuper iuſta acie dimicando, quid ſit vulnera dare, & feriri ſenſerant. Hæc de die. Neq; noctium ſpatia ſimilibus carebant oblectamentis, exhibita ſcæna, in qua idem, qui intererat Rex aſpiciens, videbatur. Quem eo ſchemate ingenioſus plaſtes expreſſerat, ut pleriq; niſi præſens adfuiffet, rem ſeriò agi exiſtimarent. Eques prodibat ille, lauro caput redimitus, læva frænos ſubſultantis Equi, dextra bacillum militaribus deſignandis imperijs tenens, ubiq; vividos bellaci aſpectu oculos, circumferebat. Siſtebantur item ſub larva rebellionis choragi, Chmielnicius, Bohunus alij, damnatorum in morem: quos ubi imaginarij iudicii ſententia ſupplicio addixit, depaſcebatur ſubiectus ignis perſonatos reos, meritis equidem illis, quorum non larvatæ ſtatua, ſed autores ipſi realibus flammis vrerentur. Poſt ad gymnica itum. Quâ ingenti oſtio, Iſtula Oceanum ſubit, proceſſerant in altum complures onerariæ, in ſpeciè inſtructæ claſſis; quæ, ad datum tuba ſignum, clamore remigum, ac fragore colliſarum navium latè reſonante, veri in ſpeciè certaminis depugnare. Dati & accepti à cœtis remisquæ iſtus, ſed qui tubera, non vulnera provocarent. Plures ex Neptuni filijs, ab antennis in aquas excuſſos, epibatæ admoſis lembis excipiebant. Aſt, nihil magis adverſerat ſpectantium oculos, proiectâ Neurobatæ cuiuſdam audaciâ. Is, à ſummitate turris Prætorix, ſuper extremum rudentem reclinis, violento duorum ſociorum impulſu præceps protrudebatur; facili, etiam ſi nemo adiuvarer caſu, & actu non agenti modo, ſed & ſpectatoribus horribi-

li. ^{1651.} Excussum curru solis Phætonem, non vsq; dissimili referebat imagine, cum pro Eridano Vistulæ ripa, & quæ infortunatum fratrem plangerent, adessent homini binæ sorores, defunctū tumulo, aut perfunctum lectisternio excepturæ. Enimvero attigit incolumis metam, datumque accepit pro histrionia lucar; exiguum certè quæstum, quo audax protervia procuraverat voluptatem spectantiū. Talibus tum, à sanguine & bello recentes animi, velut quodā oculorum pastu, recreabantur; cum similia à Romanis, Græcisq;, qui olim se Orbis dominos, & non ficti nominis Martes dixerunt, usurpata: non citra dignitatem spectantium legantur. Fas est quandoq; capaces arduorum animos, ad minuta ista & oblectantia demittere, curis mixta hilaritate diluendis: præsertim, si infania Circi, impudicitia Theatri, atrocitas arenæ, denique Xysti vanitas removen-
tur. Cur non Princeps ingenuo oculo spectet? etiam post scænam eiusdem supercilij Cato mansurus. Hinc popularitas regnanti, & non nimis austeræ Majestatis veneratio maior, cum corona subditorum arcumfusus, ita se Regem meminit, ut neq; hominem obliviscatur. Quæ honestæ lætitiæ data, ubi salva Majestate spectavit Princeps, neque nobis fastis inseruisse inconueniens fuerit. Pharus dehinc digna videri fuit, quàm Laternam vocant. Littori maris imminet eximium fabricæ opus, in cuius summitate specula superstructa manet, errantibus per Oceanum Balticum navibus, de nocte amicū lumen ostendens. Locum, naturæ & artis adminiculo probè firmum, tuentur Gedanenses, ob stationem in portu percommodam, quò ad Emporium istud, dum merces suas exteri afferunt, nostras recipiunt. Quid si Rex Sarmaticus, salo quoq; imperium suum insinueret? cum Polonia velut globus terraqueus, ac mediterranea orbis portio, vtræq; manu gemina præhendant Maria, ab Ortū Euxinum, Balthidem ab occasu, lateribus cohærentia. Et si liquidò constet, molimen eiusmodi ægrè laturis transmarinis, ex metu frænandi maris; si gens
campo

campo pugnam, possessioni æquoris instaret, instructa classe & apparatu navali. Ita dum nos negligimus, illi maris dominium sibi usurpant, campestem Polonorum gentem salo inidoneam rati; cum tamen amphibia virtus, plerisque gentibus insita videatur, quidni nostratibus? qui à natura & asuetudine formari, fortiter pericula subeunt, magis quàm contemnunt. Nec de iure disquirendum, cum ad possessorem littoris subiectorum marium dominium, ex lege naturæ spectet. Olivam post, quæ Gedano milliari distat, obiter divertens Rex ibidem pernoctavit. Cænobium id Suatopelkus Griphius Pomæranix Gubernator, Cisterciensi D. Bernardi familiæ fundaverat, dotaveratq;, imposito Olivæ nomine, quæ singulare pacis hieroglyphicum est. Non inani nominis mysterio, cum labentibus sæculis, eo loci septennale cum gente Suecorum bellum, conclusa nobiscum pace, sopietur. Hic constans traditio meretur fidem, aliquando panem in naturam lapidis obriguisse. Quippè, sub annum 1217. fame invalescente, dum cænobiarchæ loci accurrentes mendicos, è religioso penu-
sportulis reficiunt, fortè evenit, ut peregrinus quidam Pruthenus à Gerdaven, exacto pro se frustulo Panis, trium liberorum matrem, in itinere haberet obviam, plorantibus parvulis ac requirentibus escam, quæ deerat omnino afflictæ Matri. Quid ageret? poscebat vel micam saltem ab obvio, emorienti proli nisi misereretur inediā mox extinguendæ. Negat ille quidquam se panis habere, & quia è sinu prominebat buccella, lapidem esse impio commentò deieravit. Sic duriter elusa, & plusquam Agar, inter quæstus maternos ab immisericorde relicta est. Sed neq; is idem sportula ex voto vsus, eleemosynario pane, in lapidem divinitus converso. Qui lapis advenis monstratur, non negandæ afflictis opi, hortamentum.

Neq; interim omissa seria, isthac veluti è specula Rege cum Senatu, in longinqua prospiciente: Lubecam maxime, ubi tum à Republica Commissarij, cum gente Suecorū

1651. perpetuae pacis stabiliendae, conditiones discutiebant. Induciae quidem Sztumdorfensi foedere ad Annum 1661, pactae, mutuo inviolabilem pacem sanxerant; verum novus gentis Rex, famam propensi in Martia animi, initijs regnandi circumdare quærens, totus in bellum ferri vilus: cui cum iustae armorum deessent causae, veterem illam assuebat, agni turbantis aquam. Delegati quippe Suetici perperam nitebantur, ut Casimirus hæreditario Regni Sueciae titulo, se exueret; Livonia in lus eorum transcriberetur, cui retinendae erogata in militem per XV. annos stipendia ac sumptus, ærarium Polonicum refunderet. Talibus nec Regi, nec Poloniae tolerandis, dissuendi Conventus causam dedisse, nè ipsi quidem Sueci inficiabantur. Indoluit vehementer Casimirus, consanguinei eiusque novitij Regis, pacem temere spernentis elatione; etsi pervalerat rumor, iniecta aliquali spe, abdicationis tituli Sueciae Regni, potuisse in totum eo *Ente imaginario*, aut *Serenissimo nihil*, imminens belli diluvium obstruxisse. Etiam enatum recens dissidium inter Electorem Brandenburgicum, ac Principes à linea Palatina Neoburgicos, exortem curarum Regem non habuit. Namque Philippo Wilhelmo iuniori Duci, nuptum data Anna Constantia, Sigismundo III. genita, affectu & officio obligantibus, in sensum iniuriæ, ac partes consanguinei Principis, traxerat Regem; eo vel maximè respectu, quod Elector, uti Vasallus Regni, æquanimem Casimiri mediationem, non omnino postpositurus crederetur. Motus 19. exarserat anno præfenti, ex causa familiae herciscundæ, Ducatum Iuliae, Cliviae, ac Montium: revera prætextus religionis inerat, quam Elector Augustanam, Neoburgicus, Catholicam profitebantur. Indecorum namque visum Principi Lutherano, subditos pati in sensu religionis à se discrepantes: indignum Catholico, ut vetustus ijs in terris Deum colendi ritus, novitijs opinionibus supprimeretur. Hinc dissidium, mox querelæ; & ubi utriusque causae patrociniū apud sequaces non deest, prior Elector prætensionem ar-

mis

1651. mis asserere præsumpsit. Verum Cæsare litem iure suo gerente, (etiam Rex Polonus non defuturum se Socero, si pacifica compositio temnitur, scripserat) tandem suspensis per inducias armis, in redintegrata foedera, certis legibus ibant. At, non diu frui licuit, pacatis rebus Principis coniugi, die nona Octobris. Fato Constantiam è vivis tollente. Convixit illa marito etsi improlis concorditer, cui exdotandae paternam gazam Vladislaus IV. poenè exhausserat, munificus Princeps & solius gloriae egens. Exanguis corpus Coloniae Vbiorum, Dusseldorpium, quæ Neoburgicorum sedes, deportatum, ac inibi tumultatum fuit: sterili Sororis decessu, nihil Regi præter mœrorem, & pullam adferente.

Dum occiduus Borussiae limes, imitamentis triumphis occupatur, ad Orientalem interim plagam fervebant arma: Siquidem Exercitus Duces, componendis rebellium motibus, Kijoviam in sedem belli destinavere: ita ab Rege iussu, ut inlefsa utraque Borysthenis ripa, utriusque Vkraynae legem darent; simul, quod hac parte facilior commeatus, intacto per hyemem citiore tractu, ac illatis primo Vere seminibus, hornae frugis non inferaci. Supra XVIII. Mill: complebant *Stipendiarii*; Nobilitas, inter legendi militis & redeundi festinationem, VII. Mill: Tyronum addiderat; Peditatus VI. Mille censebatur. Aderant præter Generalem, Campidux Kalinovius, Wisniovecius Russiae, Kisielius Kijoviae, Porocius Podoliae, Landzkoronius Bracławiensis, Szczavinius Brestensis, Sapieha Witepscensis, Palatini, iidemque Legionibus Praefecti. Odrzywolski præterea Czerniechoviensis, ac Cerner Haliciensis Castellani: Samuel Kalinovius Castris, Zamoyscius Excubijs, Przyemscius armamentario impositi: Sobiescij, Wisniovecij, Danielovici, aliaque Russiae decora, adfuere; solis Porocijs novem turmarum ductoribus, velut Romae contra Volscos Fabijs gentili odio adversum rebelles confurgentibus. Ijs cum copijs ultra Słuczam lentiori quam ut Duces vellent itinere

M m 3

trana-

1651. ^{1651.} ~~Manatum~~; cum per exhaustam oram miles, fame simul ac lue epidemica affligeretur. Quippè Slucza amnis, pro transversi lineæ pactis Zborovianis descriptus, quidquid agrorum cis & trans continebat, omne id à nostris iuxta & hoste desolatum mansit; unde commeatus inopia maximè legionarijs infesta: quibus, in excursus pabulatorios nulla facultas, ac omnis conquirendi cōmeatus ratio, ex emplo constat. Quòd, si æs militare inexolutum aut interversum manet, miles interim eget, egens esurit, ex inedia morbi, ex fame invalescunt mortes; post Ductorum incuriā, aut quæstorum iniuriā, rarescunt Ordines, ac demum inopiā dispereunt. Quàm verò eius generis militia, enormi impendio constet, vexata tributis Nobilitate, emunctis per rapinas ruricolis; sentimus probè, quæulamur acerbè & postquam rapax malum verborum remedia superavit, nescio quam ob rem tolleramus. Et gregarios quidem complures fames, aut lues absumpsit: dolentius fatum Hyacinthi Rozrazevij fuit, Lubartoviæ ultimum diem explentis. ^{Rozrazewski.} Tribuni dignitate meruerat legioni impositus, vir probitate inter paucos, stirpe illustris, nec inferior meritis, si vita superfuisset. Namq; foris honorem, quem arma faciunt sectatus, etiam in Patria exoticam militiam exercuit, maiorum æmulatione; an insito ei stirpi genio, quàm Piaſceci germanismum sapere scripsit. Hunc secutus, Otto Ernestus Maydell, è Livonibus, Capitaneus Piltinensis, aliquantum ^{Maydell.} serius decelsit, per multa militiæ experimenta, Regi probatus æstimatusq;.

Chmielnicius, hætenus in alieno ut putabat theatro beligerans, iam intra Vkraynam retractus, si quid vsquam reliquum virium colligebat. Is Hano ad Beresteciam fuso, abscedendi socius, deinde sub custodia habitus, tandem gratiam indignantis ex clade Scythæ, eo modo raparavit. Nihil gente ea avarius, amicitias lucro æstimat, bella ob spolia gerit, humana mancipia licitatur, sanguinem deniq; humanum, si operæ pretium manet, prodigere commodi causâ

causâ non ambigit. Intimè horum sciens Bohdanus, ^{1651.} in dimisso quantocius ad Thymothæum filium Czechryniā (quem ei loco in omnem belli casum imposuerat) Wyhovio, præter alia ingentis pretij donaria, VIII. Cent: Imp: Mill: redintegratam amicitiam Barbari, ac libertatem emercuratur. Quâ grandi largitione evictus, quamvis in præsens festa Bairani sui causatus Crimum abiret, attamen ^{Bairan. Krym.} pollicitis auxiliis, fortunam partium se mox erecturū spondit. Itaq; diu ad Olszanicam expectatus, nec compars, nostris spem fecerat, non tanti æstimata dona sibi, quin magis sequiore ad Beresteciam successu absterreteretur. Cum insuper Generalis, datis per Ioannem Giebul- ^{Giebul. towski.} vium literis, iurata fidei eundem ac beneficiorum Regis, commoneret, nullo condigno pretio armis rebellibus se se immiscentem. Dum tardè is succurrit, Chmielnicius interim Mechaz Murzam, è Dobrucensibus Scythis, menstruo stipendio cum Sex Mill: pertrahit, quo præcurso, famam mox venturi Hani spargeret. Mittitur & Kotarzny ^{Kotarzny.} legatus ad Turcam, flagitando afflictis Cosacorum rebus subsidio, quos erigere si negat eo statu rerum Ottomannæ, invitos, nec felici Turcarum astro, in obsequium Regis Poloniæ redire nunciaret. Ad Bialacerkiew interim metatus, quidquid ubiq; rebellium virium convocabat: è diverso Ducibus nostris, edicta ad plebem emittentibus; quæ, si vitam ac pignora salva vellet, ad subiectionem reverteretur, si contra faxit, extrema quæ imminerent sibi imputaturam. Perferendis edictis simul explorandis rebus, missus Caryna, cum aliquot Ordinatorum manipulis: Pawolociam ^{Caryna. Pawoloc.} veniens, oppidi Advocatum, qui pro præfecto loci agebat, ut suis paterent portæ Zamoscij loci domini nomine compellarum, haud ægrè ut id faceret induxit; qui mox, stationes militi per suburbana distribuit, donec circumquaq; transmissis edictis, quid animi in vulgo aut obsequij sperandū, cognosceret. Interea (respirante Polono,) fingunt municipes diuturni belli tædium, accusant Chmielnicium, malè impre-

1651. <sup>Woy-
łowicz.</sup> imprecantur Cosacis; ac quo solutius miles ageret, recon-
dita domuū pandunt, victum ac potum, quo maximè mi-
litaris licentia provocatur, largius subministrando. Advo-
catus sub hæc Cosacos quos haud procul abesse scivit, iu-
gulandis de nocte Polonis accersit, præmeditatò agens, ut
casui imputata clades, à culpa præstaret immunem. Enim-
verò sublequebatur, quod Carynæ ignarum, Michael Woy-
niłowicius cum quinque legionis Wisniowecianæ signis, qui
in proximo vico ante ortum solis subsistens, seu ex concu-
sa tellure, seu animi præfagio, imminere aliquid suspicatus,
paratos in omnem casum suos continuerat. Cum ecce
Carynæ miles, iam ex fide tractantis advocati, verius ex
meracia nativi porus solutior, ab irruentibus Cosacis inva-
ditur. Perierant fanè omnes, etiam qui in subito periculo
equos nacti, Cosacis, ac Scythis, quorum DC. erant, effu-
gium præcludentibus; nisi succurrens Woyniłowicius, re-
colligendi spacium circumventis, ac hosti exterrito fugæ
necessitatem imposuisset, qui mox utriq; iuncti, manum il-
lam metu maioris potentiae consternatam, ad alterum usq;
à Pawłowicia lapidem, consecrati sunt.

<sup>Orkussa
Dudziel.</sup> Lithuanica quinetiam arma eo temporis, per utramque
Borysthenis ripam, consonabant; submiserat ante Chmiel-
nicius, destinendis Lithuanis, nè Polonis iungerentur, Thy-
mothæum in Severiam: dein metu periculi, aut quòd fide-
ret minus notæ inconstantiae Filio, admoverat in locum Or-
kussam, ac Dudzielum Tribunos; qui Provinciæ eius vires
in se versuri, inter confluentes Sossæ amnis, constiterant, sub
munitionibus Castrorum tuti; ac corradendis prædis firmo
receptaculo. In hos Radivillus leviori Equitatu præmis-
so, mox secutus ipse, peditatum machinasq; pontonibus,
impositas amne submisit: præ fervidus Dux, famâ magis an-
teactorum, quam præsentis apparatu formidabilis. Terro-
^{Polesie.} ri augendo Vincentius Gasievius, Subsilvano tractui quati-
endo expeditus; quòd non extra rem fuit, prout Cosaci di-
versionem armorum nostrorum intendebant, consimiliat-

te vires

1651. ^{1651.} te vires eorum distraxisse. Interim Lithuani, in munitio-
nes hostium adornata impressione, irritis primò & altero
insultu, ea invasere, quoad omni Equitatu in pedestrem co-
flictum se accingente, diu repugnantes Cosaci succumbe-
rent, ac simul Loiovia perampla Civitas recepta est, diffu-
gente præsidio. Inde ad maiora audenda instinctus Radi-
villo fuit Regis ad Beresteciam victoria, ac rebellium res,
vndique conclamata: siquidem rerum cursui insistens,
Czerniechoviensem tractum, à cœptis motibus belli secu-
rum, & omnigeno com meatu luculentè instructum, armis
complexus, vndiq; concusserat, nemini velut hostili in solo
parcendo. Post ubi successus & præda accendit militem,
etiam mandato Regis accedente, ulteriorem Vkraynam in-
trogressus, Polonis iungi destinabat. Nec diu hæsit haud
contemptor famæ, quin incunctantè Kijoviam fecundam
laudis materiem peteret; intimè gnarus eodem Polonicos
Duces collimare, nec sibi infra gloriam fore, si prior velut
meram victoriæ præcepisset. Præsertim cum iam Gasie-
vius disturbato cum sex Mill: Orkussa Tribuno, etiam tra-
ctu Kijoviensi quâquâ versus per exploratores decurso, plo-
terroris quàm præsidij ea in vrbe, ac in Polonos versa,
Chmielnicij arma, nuntiaret. De ea vrbe, ut olim sedes
Monarcharum Russiæ, ut vastati Orientis ditata spolijs su-
pra retuli; etiam ut nunc pristina amplitudine imminuta
manet, quod rebellionis imputandum. Ea agitantem, op-
portunè allapsæ literæ in spem erigunt; Metropolitanò lo-
ci pro Clero & templis, ut à vi militari immunia essent, e-
nixè velut victorem deprecante. Auxit animum cum in
brevis à Magistratu Urbis delegati venissent, si se ultro fidei
Lithuanorum committunt: quâ tandem conditione, aut se-
curitate, inclytæ vrbi consuleretur. Urgebat etenim malè
tutos Cives, præter inclinatam partium fortunam, patratorū
conscientia, ac metu anxij expendebant, Polonorum, nè an
Lithuanorum fidei, committere se se tutius foret? donec
potiorem iure qui prior tempore venisset, iudicarunt, nec

N n

adeò

1651. adeo metuendum Lithuanum, qui pro gloria tantum ut
 auxiliariis, in Provincia Polonica depugnaret. Nil cuncta-
 tus Radivillus propè urbem Castris conleat, quæ copiis
 cineta & succursu destituta, agitare super deditioe coepit,
 stipulatione verbi aut scripti, securitati incolarum caveri sa-
 tagens. Ast comperto venturi auxilij spe inflatam studio
 moras necere, Noldius Tribunus machinas navigijs subus
 Nold. Monasterium DEIPARÆ subvehere; simulq; Ielscius cum
 Ielski. peditatu Hungarico, aureæ Portæ advolvi iubetur, reliquo
 Exercitu in eminenti clivo ad impressionem stante instru-
 cto ac minaci. Nec ultra hælere Kijovienses quin se suaq;
 arbitrio Ducis permitterent. Qui urbem ingressus, exar-
 mata plebe, Magistratum, etiam Clerum, in nomen Regis
 iureiurando adigit, indicitq; diem, qua Tribunali suo no-
 centes, ac turbarum rei sisterentur. Sub adventum namq;
 eius Makiera cum præfidiarijs vrbe profugerat, quodq; do-
 lo malo emissus, municipales arguebantur. Vbi verò absen-
 tes fisci non potuere, indicta conscijs multa, aliquot no-
 xæ manifestis præsentis supplicio affectis. Minuit dehinc
 successus famam, ortum in vrbe incendium, quod vehe-
 mentiore austro flammam exagitante, ternas regiones æ-
 dificiorum tori absumpsit, omne restinguendi studium e-
 ludens, donec ignis interveniente platea sisteretur. Namq;
 in restinguendum ciendæ plebi, campanum æs pullare, sub
 poena suspendij vetarat Dux, tumultus metu; hinc maior
 ex igne ædium strages, grassante acrius dum non inhi-
 betur, elemento. Desisse videbatur malum, cum rursus die
 VII. Augusti reviviscentes inter titiones flammæ, maiore
 quam dici possit pertinacia recruderet: ædesq; sacras, in-
 ter quas vetustissimum DEIPARÆ asceterium, cum Gy-
 mnasio: Palatia item Nobilium, aliasq; ædificiorum stru-
 cturas, redivivus ignis in favillam redegit. Ea vrbs ca-
 lamitas, aliquam famæ Lithuanorum notam inuisse, vide-
 batur, sparso rumore, studio suppositum ignem, nè si inte-
 gra vrbe supervenirent Poloni, ex subacta in se fructum

præ-

1651. prædamq; derivarent; Ast rumori nihil inerat verisimile,
 autore incendij etsi sollicitè quæreretur haud quaquam re-
 pecto: Magistratu vrbs, ex institoris cuiusdam audacia, i-
 gni fuisse initium comprobante, qui velut æstro percit, per-
 gulæ facem, se demum igni iniecerit. Sic cum vetustate
 superbam Kijoviam, vnus mangonis rabies, miserabili in-
 cendio deformavit. Nihilominus Antonius loci Tribunus,
 vindicare de manu Lithuanorum satagens, Makieram nu-
 per vrbe profugum, cum bis Mill: Cosacis expedit, ut per-
 adfita flumini saliceta suggestus, navigia Lithuanorum ne-
 gligenter ut rebatur custodita exureret, vel in adversam ri-
 pam traducta, sui iuris faceret. Orkussam dein cum toti-
 dem Equitibus ac Scythis præmittit, tantisper circumfita,
 speculaturum, quoad sex Mill: peditum, terrâ suggestis; de-
 mum ipse navigijs prono amne immisis, urbem simul &
 Castra adoriretur. Verum Makiera obsequij insolens, An-
 tonij consilium temeritate corrumpit, cum nihil tentatis pō-
 tionibus, quæ ibat Orkussa, eidem se iunxit, ac ex improvi-
 so non procul disita ruguria, in dandam socijs navalibus
 resseram incendens, Lithuanis se in hostem expediendi op-
 portunitatem dedit. Proin Dux, Clero, ac Magistratu, ut
 se in Officio continerent, severè admonitis, in vectum Ma-
 kieram facili negotio repulit, ac rursus pugnam restauran-
 tem ad milliare propè insecutus est. Eo successu subsidi-
 arium peditum agmen consternatum, solutis mox ordini-
 bus dispallatur: Antonius quoq; temeritate rem perditam
 advertens, obversis & ipse in vltiorem ripam navigijs, abi-
 tu sibi consuluit: naves suas Lithuanis non ea celeritate ut
 assequi valerent, expedientibus. Siquidem Borysthenes
 aquilonarium fluminum post Tanaim maximus, vorticofus
 nimium est, nec semper vbi ventis exagitatus remorum
 ministerium patitur. Oritur is ex nemoribus Hercinijs in
 Moschovia, vnde directo in Orientem cursu Vkraynam in-
 tersecat, hinc in meridiem per campestria, multorum aquas
 fluviorum trahens, ingenti ostio in Pontum Euxinum e-

Nn 2

volvi-

1651. volvitur. Vastum id flumen, fusci coloris aquas habet, filvestrem originem referentes, quarum eâ natura, ut supernè nimisquam pigrè labi ostendant; at subtus, incredibili rapiditate feruntur, navicularijs ægrè contos in imò defigere permittentes.

Substitit in respitum Exercitus noster ad Pawłocia, cum grave vulnus infligitur Poloniae, ex morte Hieremias Ducis Wisniovecij Terrarum Rursiae Palatini. Genus illi è Korybuthæa Ducum Lithuaniae stirpe, familiâ olim sanguinis Regij, post Regnatrice. Pater Michæl Castellanus Kijovienfis, Mater è Mohilorum domo, penes quam exacto sæculo, dominatæ Valachiae mansit. Hieremias namq; Mohila Regulus gentis, per filiarum connubia, potiores in Polonia domos complexus fuerat, quo lubrico illi solio firmitus insisteret. Inde Wisniovecius nomen avi materni inditum tulit. Staturâ erat mediocri, vivacibus oculis, renidente ac subfusco vultu, membrorum symmetria teres, atq; rotundus. At animus magnorum capax, & omnis in arma inclinatio; nullam bellicam expeditionem præterlabi passus, quin adesset; aliquas proprijs auspicijs gessit, ubiq; Ducis ac militis, fortiter æqvè ac feliciter munis perfunctus. Nulla in eo dissolutæ aut indignæ voluptatis nota, procul erant rapacis ingenij sordes, a natura splendidus ac munificus, cui tribuisse sua, quàm appetisse aliena præplaceret. Hinc militum mirus in eum favor; & ultra quàm credibile populi studium. Sed non eo apud regnantes gratiæ loco stetit, præcipuè summam in aula tenentibus Ministris minus gratus: quibus non rarò eminentes militarium virtutes, suspectantur. Inde tradendæ armorum Præfecturæ, ab Rege cunctatio, dum ut ardentius quàm consultis in arma prompti, vel fortunæ, ubi in apicem rerum evadit, immodicum, æmuli differunt. Equidem Casimirus, ex merito compertæ dexteritatis æstimavit: erant tamen, qui suggererent, velut arcanum aphorismum. *Regem in hamisphaerio Regni sui solem agere, Proceres stellarum loco esse, quas ita lucere oporteat, ut meminerint, Soli lucem debere: nec offundant caligi-*

1651. nem auctori claritudinis suæ. Patrimonium ei trans Borysthenem amplum, ac pro fortunarum amplitudine liberalitas, grata militi virtus: ubi per bellum exutus opibus, abrupta facultate benefaciendi, eadem promptitudo mansit, & quæ eiusmodi aliæ qualitates, multa inter erepti desideria laudabantur. Quid bello hoc præstiterit, plena ante scriptorum pagina loquitur. Immaturæ mortis causa in esum melonum referebatur, unde stomachi languore, dein ardentissima febris correptus, in oculis totius Exercitus extinguitur. Ubi mortuum rumor Castra pervasit, quisq; accurre, re, mœrere, causam decessus sciscitari, & ad expositum sub Conopæo corpus, debitas Heroi non negare lachrymas. Assiscebant loculo Centuriones, ibant, reveniebantq; passim commilitones, tentorium circumstante in custodiam pedite. Dum effertur (XXIV. Augusti) compleverant, campum mæstæ legiones, omnesq; tanti viri occasu, etiam qui videri poterant non amici, indoluere. Auctum dein in Poloniam corpus, ad Grizeldim de Zamoscio, fidam prosperorum adversorumque consortem, manente apud cunctos, ubi sublata cum sublato invidia, amissæ virtutis memoria, aut desiderio. Hic finis Hieremias Wisniovecij Ducis, qui a plerisq; columnen Regni, non falso dictus. Auxerat sparsa fama dolorem, medicata potione interceptum, ac si extingui Heroës, nisi procurata morte non possent: falsum tamen rumorem docuerunt, nulla deprehensa venient, ubi exenteratum corpus, indicia.

Lentius demum a nostris promota arma, legionarijs inopia ac itinere afflictis: etiam Generalis Potocij gravescente valetudine: insuper a plebe, submissis qui pacem precarentur, & acerrimo in indulgendum suatore Kisielio, ad Hermanowkam non nihil distinuere. Venerat Hodynec, seu Aper, cum Andrea Kulka, tentandæ magis, quam petendæ pacis ad prima postulata solito more demissis rursus, ubi ad rem ventum, alia mox, idq; audaciùs velut mandata proferebant. Productis Chmielnicij literis eo sensu. *Irent*

1651. *paci procuranda sed ita, si pactio Zboroviana de toto in soli-
dum reassumitur. Fortunam partium in æquilibrio stare, &
sequiorem Berestecensis prælii successum, innumeris fortuna ex-
perimentis rependi. Quod, si fuscum cruorem ac desolata Russia
vastitatem, ad calculum Poloni revocant, fateantur necesse in-
comparabili iactura passos, quæ agerent. Multa interim despe-
rantibus speranda; Ottomanni patrocinium, Scytharum auxi-
lia, Transilvani succursum, & si cætera desint, vindicem Deum,
nec torpentem suam ex innocuâ clade dexteram. Interea clau-
denda oppida, firmandas arces, traiectus paludum ac fluminum
occupandos, quæ dum grandi temporis impendio revelluntur, in-
terim celi iniuria domabunt obstinatos: deniq; si in summam
armis prævalent Poloni, suamet municipia suos excindunt inco-
latus, damnosâ quæ multos pauperes reddet victoriâ. Superba
cunctis visa postulata ea, placitumq; toties ingestam cle-
mentiam, non impunè contemni. Proin faceßere iussis,
ut qui per illusionem alia facerent, alia loquerentur, Bialo-
cerkwam versus, iter institutum est: ex captivis cognito,
nō diuturnam passuros moram Cosacos in Castris Chmiel-
nicij, ob intercepta à Lithuanis pignora lateresq; abitum
vrgentibus. Præterea angli Chmielnicium, quod Vkray-
na in sedem bello delecta, plus numeraret capitatum homi-
num, quam aristarum; ac omnes subitis malis consternari,
a nemine succurri. Si quid extaret segetis, translapso mes-
sis tempore, intemperie autumnali corrumpendum, unde
famem suboriendam; nec multum interesse ut hostilis gla-
dius parcat, si ab inedia pereundum sit. Etiam in futurū
annum eandem transmitti calamitatem, ubi in hyemem
non seminatur.*

Trælisij
Dum transit Exercitus, Trælisij oppidum, primum in
exemplum necessariæ severitatis venit. Kisielius loci Do-
minus, miserat è suis, qui iuberent municipes recludere
portas, ac eiurata rebellionem fidem Reip: sequi, quominus
pignora & bona eorum salva manerent, spondens sibi curæ
futurum. Contemplere isti monita, submisso præsidio
tumidi,

1651. *tumidi, ac cohortes nostras suburbium propè euntes, præ-
mò fistularum ictibus, dein eruptione laceßivè. Strin-
gere in pertinaces vim Przyemscius iussus, duas legiones
peditum cum tormentis admovit; è quibus verberatione
in roborem sepimentum instituta, diu restiterant: quoad
famulitij castrensis accursu, corona militari cinctum op-
pidum captum est, ac ex merito suo tractatum. Centum
ex legionarijs interiøre; inter quos Wahlius, ac Strausius,
Ordinum Ductores, quorum posterior fragmento falcis,
foenariæ, ab imbelli foeminæ manu necatus. Vnde à gre-
garijs talionem reponentibus, atrociter & promiscuè sævi-
tum. Correpto flammâ oppido, recipiunt se in vallum
exterius foeminæ, quarum impubes tympanotriba (Theu-
tonem sermo prodebat) acuminata securi, ad XXX. iugu-
lavit, sub muliebri habitu viros tegi dictitans. Sat dexter
lanius, si vna die tot capras mactasset: perpetrassetquæ enor-
mis matricida omnium cædem, nisi a quopiam exploso in
hominem sclopo vitæ suæ attendendo, alienæ pepercisset.
Enimvero eiusmodi sunt fructus belli, ea Gradivi melsis,
perire aut perdere: occidimus & occidimur, ac recipro-
cante ferro confodimur, velut mortale genus extinguui, ni-
si ab humana manu non possit, Nimis quàm verum.*

Vnus homo per se potest occidere mille,

Vnum hominem possunt, vix generare duo.

Trælisiorum præiudicio, retinendis adversum vim op-
pidis diffisi municipes, confestim avia, aut Castra Chmiel-
nicij petière. Vnde Chwastovia, Wasilkovia, Stayki, aliæq;
oppida deserta sunt, repertis, non nisi quos ætas aut sexus,
deniq; secuta vitæ paupertas intra lares continuit. Dein,
quo vnita virtus fortior esset Lithuanicus Polono Exercitui
iungitur. Lætum visu, ubi se mutuo Duces gentium sa-
lutavère: gratum legionibus, alterutrius militiæ recogno-
scere decora. Vbi robur Legionum ostentaret Polonus,
fulgentibus signis armisq;, densato agmine, anxia retinē-
di ordinis cura conspiciendus: non interiorem se præstitit
Lithua-

Wahl-
Straus.

Chwa-
stow,
Wasil-
kow,
Stayki.

1651. Lithuanus, loricator bracteatusq; , in acie, in tractu ac Castris vigil; & quamvis numero inferior, Berestecensi atramentum trophæo, Loioviensem pugnam, ac receptam Kijoviam decæquivalere satagebat. Quarto iam in castra venerant Cosacorum internuntij, tories negato accessu, reiecti: vix tandem enixè petentibus, quorum causa venissent edisserere permissum, convocato in conclave militari concilio, quod tum æger Generalis decumberet. Illi breviter pro misericordia se venire dixerunt. Iam verò, Christianè admodum, ac ex ordine facturos Duces, si inhibita per armistitium hostilitate, Commissarij ad Cosacos mitterentur: vel saltem aliquis in antecessum iret, de loco ac tempore præliminaria negotij discussurus. Ad hæc responsum est. Ita ætate ac naturam formatum Ducem, ut rebus quam verbis agere malit; eo præsertim in negotio, quod promptius sit ferro decidere quam verbis protelasse. Non tamen adeo obdurati animi fore, ut non malit supplices videre Cosacos, quam reos; qui si ex animo rebellionem exuunt, hæc illis præstare necessum. Scythas ablegarent; Zaporoscensis Cosacorum militia, duodecim Mill: esset: Fides Reip: Iurisdic-tio Præfectis, Heris subiectio, integra manerent, nec aliter constitutam pacem. Dum conditiones expenduntur inhibere hostilitatem placuit, ac quò non vanum armistitij nomen intelligerent, isti severè coerciti pabulatores nostri sunt, nè quis ignes tugurijs, aut cædes incolis inferret, nè rapinas exerceret; exceptis sine quibus vita tolerari non posset. Ac quo præsens rigor efficacius in officio contineret lixas, sex qui delubrum Wasilkovienſe expulſarant, præsentibus internuntijs in furcam acti. Enimverò Machovius, iverat de loco condicendo, Commissioni. Ex Maiestate quippe Reip: videbatur, ut Rebelles, qui impunitatem erratis peterent, Ducibus coram sisterentur, amnestiam beneficio tribuentis Reip: habituri. Verum Wyhovius translatam ab usu forensi ad bellica dissertandi promptitudine pervincebat, grande pacis opus ex dignitate auctoris qui Rex est, &

Machovius.

Wyhovius.

extra.

1651. ex tractantium personarum securitate, nullibi commodius ac decentius transigendum, quam in arce Regia Bialacerkiew. Missuros quidem haud illibenter Cosacos, ad tractandum, in Castra, ac id quidem ex officio facturos, qui subditos se Reip: agnoscant: aut tempus & operam frustra infumenda, haud quaquam concessura in eas condiciones plebe quæ non se coram, in exclusionem sui, sancirentur. Similibus pacandis dissidijs solitum, à Republica mittere. Commissarios, velut in rem suam, non è contra; qui usus si invertitur, etiam inclinatos in tranquillitatem, incolarum Vkraynae animos, susque deque verti necessum. Ordinarius in conclavi semotis arbitris cuncta processura; si inpropatulo congregiuntur, convoluturos utrinque sciendi nova curiosos, hinc strepitum, mox verborum licentiam, & quæ consequi solent, inter infensos metuenda. Neque pro Scythis spondere, qui abdicatione societatis suæ, utrisque inimici, disturbando negotio nihil intentatum relinquunt. Talibus per Machovium suadentur Duces, ac confestim Kisielius Braclavienſis, Georgius Hlebovicius Smolenscensis Palatini; Vincentius Gasievius Dapifer Lithuaniae, ac Nicolaus Kossakovius Subiudex Braclavienſis, ultimam mandatum imposituri negotio, mittuntur: præter privatum comitatum, duabus legionibus stipantibus. Quis crederet tanti nominis viros, adeo obtusa mentis acie egisse; ut sine interposita fide, sine obsidibus, remisso assistentium legionum præsidio, inimicæ ac periuræ genti credendo se se, velut voracissimo Eurypo iniecerint? Etiam verò, dum sapiens errat, graviter errat: & quamvis simplicitas in errores impingat, crassius exorbitat prudentia, quia sapientis immortalis error est. Venientibus, Wyhovius honoris causa occurrit; deductos in arcem Chmielnicius perbenigne salutatur, ac mensæ adhibet: cum interim vespere appetente, iam portæ arcis, iam valla firmantur præsidio, circumfiderque miles armatus hospitia, velut non hospites, sed capti bello forent custodiendi. Sensim dein crescente

Czerſk.

Kisieli
Chlebo-
wicz.
Gasie-
wſki.
Kossako-
wſki.

Oo

tumul-

1651. tumultu, probra & ludibria, ad custodiam aut mortem de-
poscentium audiri capere, graviore anxierate quod initio
liberalis accepti, nec responderent ultima primis. Nocte
concubiam, Chmielnicius insomnes adiit, infranabilem ac-
cusans plebis ferociam, cui impar sit in officio continen-
da; secuta tamen in crastinum omnia spondens, ubi lym-
phatos per noctem animos, diurna relectio composu-
isset.

Perstrinxit ex merito indigna tractatio Duces, etiam
sparso rumore, iam caesos, vel captos custodiri; ut efflagi-
tando à Turcis patrocinio, Bizantium vades mitterentur.
Vindicandi contemptus spem amplexus Generalis, Kali-
novium cum parte copiarum versus hostem praemittit, qui
filenti agmine in Scythas oberrantes intentus ageret, (isti
recens septem Mill: aderant) & aggressione cœptantes,
subita vi moraretur. Is, ubi trinoctio per adiacentes con-
valles, vigil exegit à nuntio celerrimè allapso accepit redi-
re Commissarios, quibus tamen imminente periculo opi-
tulari necessum. Aegrè hos furenti plebi subduxerat Chmiel-
nicius, deinde ubi in patentes campos eminus reducti, no-
vo discrimine involvebat Dziedzały, innocuis capitibus
cladem Berestecensem ut rebatur pensaturus; idemq; Ka-
ralsio autor intercipiendi, aut certè excutiendi abeuntes,
Non usq; arduum factum erat circumvenire paucos & iner-
mes, vix iam CCCC. comitatu stipatos, attramen Gasievis
ac qui alij in discrimen prompti, tamdiu vim repressere;
quoad Wyhovij, ac Chmielecij accursu, Cosaci etiam Scy-
thæ submoverentur: tanto sanè studio pro nostris ferrum
stringentes, ut Chmielecus vnum è Centurionibus Cosa-
corum, qui sarcinis Commissariorum, pulveres nitratos
avehi, concitandæ in tumultum plebi clamitaverat, acina-
ce protinus obtruncaret. Idem alij praestitere, seu reve-
ra exhibendæ securitati abeuntium, seu ijs sinceritatis in-
dicijs, quam non fictè paci studerent monstrantes. Ita
tunc discrimini exempti viri insignes; aut currus sarcinaq;

Bohum.
Chmie-
lecki.

cum

1651. eum suppellectili mensarum argentea, direptæ Scythis cessa-
sere.

Bialacerkiew (quo iter Exercitui die XX. Septembris)
fertilibus circum paschuis flumen Rostia alluit, in proten-
sas ubiq; restagnans paludes, quibus ampla municipij po-
mæria ambiuntur. Patentissima hac ora planicies non col-
libus tumet, aut in montes assurgit; nisi quod hinc inde
prostant, exaggerati humo tumuli, veterum bellatorum se-
pulchra, vel quod satius crediderim hosti observando ma-
nufacta conspicillia. Notabilior Perepetycha vasta in sa-
stigium mole, quam incolæ narrant, bellaci ab uxore viro, Perepe-
tycha.
erectum mauzolæum. Appropinquans agmen plano cam-
po ordinatum incessit, cuius sinistrum cornu Campidux
Kalinovius, dextrum Radivillus cum Lithuanis, medium
Generalis tenuere: corpus agminis peditatu ac machinis
firmantibus: Carrago utriusq; gentis ponè sequebatur, à
latere & tergo assistentibus turmis, si vis deforis ingrueret
praesidio. Prosperi conflictus augurium dabat, Sabbathi
dies, quem Virgini Marti sacrum, vetito carniū esu, vo-
rax Russus profanet. Conspecta acie Polona Chmielnici-
us, ut quemcunq; è suis audaciorem properè traduxerat,
denso hinc inde agmine supervenientibus obijciens: ac, ut
post ex captivis cognitum, subministraret pugnaturis vini
adusti congiarium, quo fervidi spiritus latex, procuratâ in-
tempus insaniâ, fanaticos proliceret ausus. Unde remulê-
tia furibundi ac sui impotes, intra aciem nostram præcipi-
tes ferebantur, illapsi capiebantur, aut cædebantur; quoad
Scythæ sublata vociferatione, in excubitoriam alam, quam
antegredi mos militiæ obtinet, pro suo ingenio cursim
invecti sunt. Stabat ordinata acies, modò daretur si-
gnum pugnae in conflictum expedita, cum Petrus Potocius
Camenecensis Praefectus, (ex praesidio eius urbis, dum pe-
stis urget, exercitui aggregatus) impatiens laceSSI, cohor-
tes suas in adversos hostes praevius ipse rapit. Expediti-
or is Marti quam gratijs, ut ferè militares obtusiores vide-
ri amant,

Qo2

ri amant,

1651. ^{1651.} *amant, à sola laudandi strenuitate. Accendit Lithuanos æmulatio, ut impigrè ferrum & ipsi stringerent, mox cunctis in certamen se accingentibus. At Generalis, comminato, tubicini qui classicum intonare ausus, laqueo, revocare signa nullo suo permissu in hostem illata, præcipiebat; ad quem subinde accurrens Czarnecius. En inquit o Dux fugax turba, & iterum Berestecensi fato victi rebelles? Verum, eò acrius vim sistere mandante, iterum. Iam verò, si publica causa verbis disceptari potest, saltem privata iniuria armis vindicanda: dum præclarus Civis, idemq; Generalis Podolia, fortiter pugnas periclitatur. Tum demum, lento equi vestigio aciem contemplatus, signa legionum in adversos, movere permisit, identidem communem Martem, & dubia belli aleam, pro ætatis ingenio expendendo, in vincendum segnior. Secuta cunctationem, diei iactura, ac cum tempore incitatorum animorum flaccescens alacritas. Namq; Lithuanico cornu dexterrimè incurrente, non idem ab lævo fervor erat: cum Campidux, primas post Generalem militum imperij partes, sibi præripi quæstus, Czarnecium incusaret: ille vicissim, substitutum se in munus distribuendi imperij à Generali, cuius legionis Legatus esset, utriq; non pro tempore dissensere: quæ contentio prælio, & victoriae moram attulisse credita. Cosaci interim seriò rem agi advertentes, ac spatium campo digrediendi nacti, intra Castra se recepere.*

Rhabarowski.

Flexo in vespere die, obstinata in non vincendum consilia passim cavillabantur, servari eo modo hostes non vinci, foveri bellum non confici, Lithuanis exprobrantibus. Sub noctem Rhabarovius, à Kisielio penes Chmielnicium relictus, excusando errorem prælij per insolentiam plebis commissi, venit; mox Cosacorum delegatos prima luce affore nuncios, qui, seposita tergiversatione, legem pacis, qualem misericordia Ducum dixerit, acciperent. Iam sua toties credulitas, & recidens in rabiem hostium ferocia illuserat Generali, nihilominus vel quoad ita rebus expedi-

re,

1651. ^{1651.} *re, aut Regijs mandatis parere necessum existimaret: vel quod eum Fata crudeli bello immori non sinerent, convocato militari Magistratu, rem in consilium mittere constituit. Enimvero, hic adstrictis sententijs certatum rectè posito calculo quibusdam considerantibus. Seposita cunctatione, quæ in speciem magis quam usui esset consummandam victoriam, ferroq; adoriendas fusa ad Beresteczko plebis reliquias. Perterritam undiq; circumsonantibus armis eam; ideo tantum Castris ad Bialacerkiew immorari, quia fugere non posset. Si ferro negotium committitur, pacandam semel pro semper Russiam; levandam enormi tributorum impendio Poloniam; Scythas convulso sociorum statu, ab armorum coniunctione absterrendos; ipsam deniq; rebellionem, si caput conteritur, frustra posthac caudâ minari. Id honori nominis Poloni, quod apud exteros gloria armorum aestimetur, conducibile; id bellicosi Regis expectationi gratum, ac univærsæ Polonia salutare. Contra alij præsentibus, non futuris rem metiendam esse dictitabant. Non victos, sed subductos acie Cosacos, qui, si statariâ pugna minus rebus suis conducit, vallo ac Carragine rekti, in nuda Polonorum pectora iaculabuntur. Neq; in desperationem protrudendos, qui inter tot pericula deprehensi, prælium iam timere non poterunt. Si oppugnamus, obsidium prius quam exitium imminet, non adeo in proclivi posita expugnatione, ut Castra illorum velut ad manum clave referare, credibile fuerit. Univerfali prælio ad Beresteczko victi, numerosissimo Exercitu cincti, ab Scythis, Duce suo, Tribunis deserti, commatu ac omni instrumento destituti, alieno in solo, loco iniquissimo, quantum vires ac conatus nostros eluserint, in recenti memoria esse. Nunc, instaurata partium fortuna, apud se domi. (cum gallus in sterquilinio audacior sit) Hanc succursuri spe tumidi, & quæ alia in rem eorum sunt, expugnationem factu arduam fore: imò per celi inclementiam, in diâmq; afflicto milite, vix possibilem sperari. Si vincimus, Russiam in Russia quaeremus; tandem ubi solitudinem fecerimus, pacem appellabimus. Fas esse quæ iam, seu partium culpâ, seu celesti irâ tran-*

Oo 3

facta,

1651. facta, utili amnestia cicatricem inducere, ne malum seiviori re-
medio tractatum recrudescat. Cum præter suspectum fortune
ingenium, etiam mandata Regis, velut libella agendorum esse
debeant; satis egregium finem ex mente tanti auctoris bello impo-
nendo, ubi per leges pacis, cohibemus effrænes populi turbas, ni-
hil præter licentiam turbarum eripiendo. Talibus pro pace
multi, præsertim Kisielius; alias, nisi ratio rationis pro ipso
esset, ingratus pridem Orator. Aderat subinde capitibus
pacis recipiendis Hładki, cum Nicolao Sawa, ea personarū
toties missarum mutatione, ut sicut vnum flumen nemo bis
ingreditur, sic in cœpto negotio ex illis nemini, ad castra
nostra rursū redire licuerit. In prætorium deductis, ex-
hibetur exemplar redactorum in capita Tractatū; quod
ubi seiuncti legerant, iam paginæ oscula, iam Generalis pe-
dibus advoluti amplexus dabant; altero mox exemplari
per Sawam ad Chmielniciū remisso, eo tenore.

PUNCTA Ordinationis, militiæ S. R. Maie:

Zaporoscensis per Duces belli ac Commissarios expe-
ditæ ad Białacerkiew, die 28. Septembris
Anno Christi 1651.

Actis Omnipotenti, D E O humiliter gratijs, pro inhibita
internorum armorum collisione, ac stito Christiani sanguinis
profluvio, postquam ab Exercitu Zaporoscensi, eiusq; Ductore,
ac Præfectis militaribus, debitum obsequium, ac fidelis subiectio,
testata, et exhibita manent, Ser.: Regi, toti q; Reip.: Numerus
eiusdem exercitus ad XX. Mill: extendi permittitur. Albo, seu
Matricula per Ducem ac Præfectos, viritim cuiusq; militis
conscribenda; in authenticum instrumentum deducenda; nec
ultra anni proximi Festa Christi Natalitia, ad Acta Castri Ki-
joviensis, quo omnib; innotescat porrigenda; ubi prius autogra-
phum Varsaviam transmissum, subscriptione manus Regiæ fir-
mabitur.

Militia ea, intra et per Palatinatum Kijoviensem descri-
betur.

betur, idq; in bonis Regalibus tantum; liberum nihilominus erit
unicuiq; ad destinatos Cosacus tractus emigrare: dispositione,
alienatione, aut evectioe omnium bonorum, nequaquam à quo-
quam impedienda. Cuius beneficii titulus, ad solos Cosacos albo
comprehensos extendetur, plebe ad Herorum obsequium et subie-
ctionem reditura.

Hyberna Exercitui Regni, in Palatinatu Kijoviensi non assi-
gnabuntur. In Bractaviensi autem, ac Czerniechoviensi, diffe-
rentur tantisper, donec Album seu Regestrum, de toto absolva-
tur: quo absoluto Cosacorum stativa, mansiones, et domicilia,
ab oneribus eiusmodi immunia erunt.

Nobilibus Kijoviensis, Bractaviensis, ac Czerniechoviensis
Palatinatum, securam bonorum suorum usucaptio, ac possessio e-
rit: tum et Præfectis Regijs plena iurisdicundi potestas; ab e-
xigendis nihilominus censibus, abstinebunt, donec liqueat, qui ab
onere exempti, et quibus onus pendendorum incumbat.

Præfectura Czechrynensis, iuxta Privilegium S. R. Maie-
statis Duci Zaporoscensium in Feudum manebit: qui idem mo-
dernus, et succedanei, per diploma Regium confirmabuntur,
præstato iuramento fidelitatis Regi Regnoq;: Magistratus mi-
nores, ex commendatione fidei meritorumq; surrogabuntur, à
Ducibus Regni in omnibus dependendo.

Religio Græca, cum suis Cathedris, Ecclesijs, Monasterijs,
Collegijs, Scholis, iuxta antiqua iura et privilegia conservabi-
tur, si quid uspiam præsentis bello avulsum, aut male à quoquā
usurpatum, nullitati subiacebit.

Amnestia, seu perpetua patratorem oblivio, omnibus in uni-
versum sine exceptione manebit, publica Comitiorum lege appro-
banda. Si qui è Nobilitate partes Cosacorum secuti, in integrum
honori ac bonis restituentur: quod è converso Cosacis qui Regijs
partibus adhesere, servire debebit.

Scythas exnunc Cosaci relegabunt, attentā Ducis Zaporoscē-
sum curā, ut citra noxam ditionibus Regni abeant: cum ijs in
posterum nullas abhinc correspondentias, fœdera, coniunctiones
armorum, habituri: imo sinocere Regno pergunt, uti hostes tra-
dandos.

Limites

1651. *Limites Mag: Duc: Lith: ut semper antea, ita nunc quoq;
à delectibus Cosacorum immunes erunt.*

*Kijovia vrbs Regia, quòd ea Metropolis Russia, ac pro No-
bilitate iuridicundo delecta, stativis Cosacorū non onerabitur.*

*Ad futura Comititia Regni, Dux Zaporoscensium, legatos ex
suis mittet, pro impertita clementia Sac: Reg: Mai: ac Reip:
suppliciter agendis gratijs.*

In eas tandem leges Pax coaluit, aut verius in tempus per
breves inducias atrox bellum diremptum: dum & nos tan-
tū autoribus belli indulgemus, & illi arctis in præsens rebus,
mox ad naturam redituri, subvenire coguntur. Vnde mo-
mentanea veriùs quies, quàm duratura tranquillitas para-
ta est; non ita composito dissidio ut non sæpius, eadem ad
mala, etiam remedia malorum rediretur. Chmielnicius
ut se fidei nostrorum committeret ægrè adductus, dum di-
scessum adornat, ubiq; ab effusa multitudine cohibebatur
fræna, stapedes, vestium lacinias, quo retentaret præhen-
dente. Obluctatus in adversos identidem dictitabat. No-
tamen ad Regem Remq; Publ: non contra eundem est:
Vbi compertum oriri ex dissidentia metum, nè non tot fa-
cinorum reo, belli iura servarentur, obsidum loco ivère,
Sobieski Marcus Sobiescius Crasnostaviensis Præfectus, ac Theodo-
Porocki ricus Potocius Lithuaniae Pocillator, quo tandem vadimo-
nio, vernæ illius commutatio stetit. Mirum, eò Sabbatho,
quo congressas acies supra innui multo sole illustri, succes-
sisse noctem, à prima statim vigilia fœdo ac procelso imbre
admodum intempestam, velut cælum occasionis vincen-
di per neglectum intermissæ, doleret. Nec quicquam re-
misit malum in sextiduum perdurando. Qui imber pe-
dites stationi insistentes, ac adversum cæli iniuriam inte-
ctos, miserè divexavit, ut nec afflictis corporibus animos,
nec corpora languentibus animis, diutius sustinere vale-
rent.

Castra Polona ingressus Chmielnicius, in Prætorio Ge-
neralem cum Ducibus, more suo demissè salutavit, simul
veniam

1651. *veniam transactorum precatus est. Ad prolatum pacifica-
tionis instrumentum, an contenta, bonâ fide implere con-
stituisse, quæsitus? cum Deo bono statutum se pactationib;
respondit; nihilq; hæsit, quin subscriptione manus confi-
gnata, solenni iureiurando firmaret. Mensæ dehinc ad-
hibitus, iuxta assidentibus, qui comites venerant, Bohuno
Krawczynko, Chromeyko, Hładki. Antonio tum Hody-
niec Iudice Castrorum, ac suo ordine alijs. Ad illata pri-
ma mensæ fercula silenter sedit, multaq; inter familiares
discursus inferente Kisielio, vix responderat quidquam:
ast prælibatis, (qui mos vernaculæ,) saluti Regis poculis, me-
ro incalescens, non eum quem priùs gelsit; unde subita in
homine admirationi fuit mutatio: ut, qui modò pisce taci-
turnior erat, mox Daulia cornicè vocalior esset. Iam insi-
nuato cuiq; assidentium sermone, cunctis familiaris videri
voluit; prolatis dicterijs falsus ridebat, exprobrabat, cavil-
labatur; transmittentibus silentio nostris, morosam hospi-
tis hilaritatem. Multiloquium dein, meditato finire dissi-
dio, velle apertum erat. Prodidit hic malè celatas offensas
ebrietas, ut fermè illa omnis secreti impatiens est. Expro-
brante siquidem Chmielnicio, quòd privato odio adversū
se Lithuanicas copias Radivillus eduxisset, simulq; asperi-
oribus verbis Dynastam Valachum proscindente; paulū
commotior Radivillus, fortè non infra dignitatem aut ge-
nium suum respondisset, nisi assessores Cosaci, convitian-
tem Ducem suum à mensa removerent, alij offendiculum
verborum, quòd sui impos effutiret, deprecarentur. Bo-
honus præcipuè, quantum vultu & habitu militari cæteris
eminens, tantū ex omnibus potus ac linguæ modicus,
imponebat temulento modum, ad normam modestiæ re-
vocando. Ita soluta sessio, in eaq; temulentiæ phrænesi,
obiter valedicto Generali, Chmielnicius sub vesperam abi-
it, equo Thracio phaleris pretiosis ornato donatus. Cer-
tè mirabilè, cum assiduâ crapulâ aciem mentis hebetari cō-
stet; quomodo ille ad tantas res patrandas, animo & con-*

1651. filio evaluisset; nisi ut Bonosus in vino prudentior foret. Ad mensas consultabat, inter epulas deliberabat, inter calices concionabatur: Responso legatis, mandata Tribunis, nunquam sobrius dedit, ac planè inverso ordine sapere ostendit. Ebrietas crudelem, facundum, & pugnacem fecit; eadem rursus elicit in momentaneam poenitentiam lachrymas, mira effectuum varietate. Vnde Crimensis Hancus non planè barbaro animo scriptis literis, commonebat eum: quæ à nostris tunc interceptæ eo sensu fuere, *Amice, Zaporoscensium Dux. Salutem plurimam tibi opto (nec noverat is Tullium) simulq. Notario, Tribunis, Centurionibus, totiq. Exercitui Zaporoscensi, in multos annos. Fratrem meum Noradin-Soltan, Seferkazy, ac Supenkazy, Aga, aliosq. Begos, ac Murzas, cum exercitu quantum in expedito erat in suppetias tibi mitto; vix quoquam in Taurica mecum remanente. Vbi verò auxiliante Deo, istæ copiae Cosacis tuis iungentur, sine omni presumptione hostem aggrediaris; & commune factum te velim, ut pro veteri more ebrietati renuncies, attentè Deum pro victoria deprecando. Tibi benevolens, Istan-Gerey Hanc Crimi, ac multarum Hordarum Dominus.*

Ex his patuit non extra curam tum Hancus res Cosacorum: imò vix dum conclusa pace concordēs afferebant nuntii, L. Mill: Scytharum animo succurrendi Cosacis Borysthenem transisse. Nec Chmielnicius inficiatus, nè ditiones Regni ingrederentur, abundè operam suam Ducibus pollicendo. Tum demum Exercitus, viris equisq. inedia attritis, composito agmine Bisopoliam regressus; per Bracławensem tractum in hyberna dimittitur. Miserrima nobilitatis sorte, quæ primo turbine patrimonij eiecta, aut addere se tum servitio militari, aut inferi contubernio rebellium ac gratuito pane ali debebat. Lithuani in subfilvanam oram quæ Polisie dicitur, pro commodata eo bello opera, in respirium secessere.

Post transactam pacem Nicolaus Potocius Castellanus Cracoviensis, idemq. Exercituum Regni Generalis Præfectus,

1651. Aus, in brevi humanis eximitur, exacta ab ephebis in extremam usq. diem, inter arma ætate. Vix quippè tertium ætatis lustrum egressus, belli Tyrocinium iniit, in captivitatem à Scythis ad Cecoram ductus, post redux; quoad per gradus militiæ sub Koniecpolio Supremo Regni armorum Præfecto, Magister Equitum, creatus: rebelles ad Kumeyki Cosacos, non sine cæde eorum, & laude sua profligasset. Florentibus rebus, miti & populari ingenio habitus, ubi secus res evenere, pro remissione audijt: certè strenuitatem laudares; providentiam quandoq. requireres. Sobrietas magis in laude, quam usu fuit, præsertim ubi lautior victus apud militem nostrum, pro popularitate habetur; erga Patriam Nobilitatem comis, belli tardior, morum non planè culpabilis. Fato dehinc res Polonas versante, ad Corsunium Scythis mancupi venit; iterum redux, armis illatam contumeliam ulcisci magis potuit, quam voluit: in fundendum sanguinem, seu naturâ, seu ætate, segnior. In præsens instituta pace, morte non infelix videri poterat, si quam in ipso erat pacisci, ita rebellibus perseverare. Latyczoviam dum Præfecturæ in filium transferendæ pergit, paralyti tactus, in itinerario essedo moritur. Anno

Ætatis LVII. Castellanea Cracoviensis, prima in Regno curuli dignitate, in Stanislaum Warszy-

cium Mazoviorum Palatinum translata;

Præfectura Exercitus, in quod mu-

nus ex gradu procedendi Cam-

pidux destinabatur, penes

Regem deliberantē,

aliquandiu

mansit.

Warszycki.

natus 22. 1594
mortuus 2. 1651
22. 2. 1651

1651
1651
1651

1652.

ANNALIUM POLONIÆ

REGNANTE

IOANNNE CASIMIRO LIBER QUINTVS.

An. CH: M. DC. LII.

Elenchus Contentorum.

Rex cum Cosacis constituta, morte Potocij Generalis nonnihil vacillat: plebe Kalinovio infesta ac formidante. Multa è calo imminuentium malorum præsagia. Chmielnicij litera ad Turcam intercepta: Procancellarij Regni ut ceperit casus, à dissidio inter eum, uxoremq; inito. De facti circumstantijs coram Iudicio Mareschalcali cognoscitur: Reo Petricoviam se subducente. Pro causa quæ tum sermonibus aut scriptis vulgata. Filius Regi natus, mox denatus. Comitia Varisavia, in quibus pro Radzieio Filij literas supplices exhibent. Officia qua gerebat, diversis distributo: tandem Comitia nullo effectu dissoluta sunt. Postulata Exercitus Regni exolutionem stipendiorum petentis: tum Kalinovij requisitio, quo intacta pace cohortes novis delectibus supplerentur. In Vkraynam interim divertit narratio, qua turbarum plenæ ultra Borysthenem potissime. Chmielnicius Album Regi transmittit, sed adulterinum: interim cum Kalinovio simulanter agit, dissidens aut cavens. Trans Borysthenem plebs, in cohortes isthac hybernantes insurgit, sed medicis pacatis motus ille dirimitur. Thymothaus Nuptiarum Valachicarum prætextu copias contrahit, evocato in Campestria Noradino. Campidux ad Batovum castra confidet, Vbi subito incursum Scytharum involvitur, mox & Cosacorum. Przysiejski in tolerandum obsidium, sensus & animus. Pugna sub hac cum Scythis, ast superventum Cosacorum adies nostra succumbit: Capta exciso peditatu castra, fusa cohortes, facta omnino clades. Thymothaus cadem captivorum à Scythia emergatur. Signa via qua

ZE ZBIORU
JANA SAS ZUBRZYCKIEGO.

1652.

via qua cladem antetefere. Præter hæc Pestis, undecunq; Poloniam affligit, ignes, tēpestates, fluminum inundatio. &c. &c. Comitia Ordinibus indicuntur. Potocius ac Landzkoronius militem à clade Batoviana recolligunt: Copijs qua trans Borysthenem haferant, miro modo se ex manibus rebellium eripientibus. Ad evulgatam cladem delectus militares fervent: Rex sub initium Comitiorum ager decumbit: tandē convalescit, ad modos succurrendi Patriæ sollicitē intentus. Radzieio vius iterum deprecando instat: sed interceptis ad Suecia Reginam literis, lege publica perduellionē damnatur. Nonnulli ad prerogativam Nobilitatis adsciti. Archiepiscopus Gneznsis vitā decedit: Vacantia munera Rex pleno sinu distribuit: Cosacorum ad Comitia Internuncijs, se Ducemq; suum excusant. Wrzesovicijs Boheni, à locatione salinarū amoti, querella. Thymothaus interea Valachico concubio potitur: Pater Bohdanus in Camenecum appetitum & vires tertio vertens, irritō conatu abscedit. Ad quem Zacwilichovius cum alijs expeditus, quo demum effectu ac responso reversus. Sub finem Anni Cometes, se videndum præbet: de quo Astrologorum iudicia: etiam quædam vanitas redarguitur.

Mors Generalis Potocij, pacem quæ nuper coaluerat, haud oblique nec latentibus causis labefactare visa: cum is malè compositos plebis animos, diuturni imperij autoritate, ac reverentiâ, si non in totum cohibere, saltem mulcere crederetur: diversa Kalinovij fama, adversum crimina & contumaces indeprecabili; & qui vnus post Wisniovecium rebellionem formidabilis erat. Timebat ut rigidum plebs, suspectabant ut infestum Cosaci, opulentas per Vkraynam ditiores, de manu vsurpantium repetentem; unde offensus indignansq; dum sæpius minas pro ingenio suo evulgar, quia vlciscendi capax, non falsum suspicacibus metum iniiciebat. Quandoq; enim lenitate potestas temperanda: ac ut durante bello aptior severitas, ita turbidos animos, rectius in pacem clementia flexeris. Quod si minas addis, & verbis intractabilem te profiteris: præcustodiendo hosti agis, eundemq; ferociâ irritas. Sed istorum exitus infra erit, non ad satietatem modò, sed tædium. Nunc mirari libet, quomodo nefastus hic ac feralis annus Poloniæ extiterit: ut quo adversa fors in malis nostris gradum facit, dumq; finem calamitatum speramus, principium haberetur. Quis enim credidisset, sopitis armis belli effectus

Pp 3

recru-

1652. recrudescere? & semicompositum morbus in recidivam abiisse? Bellum pristinum velut ignis sub cineribus gliscit, cum alio super aliud impetitur, multiplici à plaga facilius prosternendi; & quasi non minus difficile fuerit destrui Poloniam, quam erectam esse. Caelestem iram, iuxta Nemesi scelera vindicantem dicere fas fuerit: nam si nihil à signis caeli meruendum, eccur luminare princeps horrenda Eclipsi obscuratur? Comete s funestos ignes per aëra spargit? non amici Planetæ foederantur: Hos non vanos futurorum prænuncios, sequitur dolenda Exercitus clades; pestilentia plurimos mortalium sternit; in Comitibus turbæ, in Aula dissidia, inter Procures ac privatos contentiones oriuntur. Hinc plenus atrocium contingentium Annus, altum paci, ut quæ magis ex præsentī necessitate, quam bona fide coaluerat, indormire non finit.

Habendis Comitibus se Rex accingebat, in quibus tractare pacis ad Biaſacerkiew initus, examinari debuit, lege publica approbandus: cum in Valachia intercipiuntur literæ, ad Aulam Ottomannicam à Chmielnicio scriptæ, quibus clientem se eius Imperij professus, protectionem & auxilia, in futurum ver submittebat, deposcebat. Nuncium eius Kotarzny dictum, in Valachia excutiendi autor Kondracius, turmæ è præsidio Camenecensi ductor, qui, solerter explorato quid ferrer, quovē iret, tendentem Nuncium, per subornatos ad id Valachos adortus, omni literario instrumento excusserat; & quia salva vita, resq; aliæ quibus Prædones haud quaquam parcere solent, mansere integræ; instructas à Polonis insidias, qui tum frequentes in Valachia, coniectari facile fuit. Ab intra Hieronymus Radzieiowius, nuper minus Regni sigillum adeptus, gratiâ Regis ac honoribus cadit; sanè dolendo casu, non quod à crimine immunis; sed poenâ delictum, & moderationem rigore exequendi superante. Initium concutiendo unde fuerit, haud perindè affirmem; nisi quod non obscura disgratiæ initia, ad Sokalium in Castris, conijci poterant: Radzieiowio

Cryſo.

1652. Cryſoviam oppidum crebrò divertente, velut in tempus, seposita Aulâ, privata curaturo. Pro comperto habitum, Castellaneam Cracoviensem morte Potocij vacantem, cū Præfectura Lublinensi, in gradum promovendi oblatam fuisse: ut honoratiore titulo removeretur ab Aula, fatiscen-
tis gratiæ creatura. Equidem honesta missio (si mens nō læva fuisset) offerebatur; sprexit ille, abdicationem Magistratus contumeliosam ratus, qualem in Valentino Dembinio, eiusdem gradus & exempli, Piaſecij hronicon perstringit. Subvertendo dehinc occasio à foemina, ac quod dolendum à coniuge fuit. Elizabeth ea Słuszczańka Lithuanis, Palatino Trocensi genita; priore voto Adamo Kazanovio Curiae Regni Mareschallo nupserat; vbi Radzieiowio coniungitur, liberius muliebres affectus solvere cœpit. Aberat primarium coniugij bonum charitas, unde inter scissos animis, matrimonium vertebatur in coniurgium. Mansuescunt leones, tygridem cicuraveris; Foemina vbi semel fibulam affectibus laxavit, in æqua ac iniqua, plana vel præcipitia perinde fertur. Verificata ad amulsum paræmia.

*Nulla vis flammæ tumidiq; venti,
Tanta nec terris metuenda pestis,
Quanta, cum Coniunx viduata tadis
Ardet & odit.*

Invalescente dissidio, res ad divortium spectare visa; reconciliandorum animorum neminis, nè ipsius Ludovicæ Reginae admissa opera. Mulier quippè cultu ac ætate florens, proritabat suspicacem virum, dum non amatur, aliò translato amoris facile credentem. Inerat cubiculo appensa prioris mariti imago, eam Radzieiowius amoliri iusserat; obstabat enixè vxor amoliendæ, unde velut contemneretur, in causam offensæ renitentia transibat. Tum verò nihil cunctata, rerum communionem polytico divortio solvere cœpit, infami separatione quæ Deus coniunxerat. Aciores hinc irarum stimuli, dum illa de manu mariti

1652. mariti usum bonorum vindicat; viro contra, qui caput & Dominus vxoris esset, ius in re eius retentante. Venerant subinde Varlaviam Słuszkovij, Fratres Radzieioviae, qui in maius exaggeratâ offensâ, malæ tractationis persuasi, iniuriam vlcisci destinavêre. Merebatur certè præsentia Regis, vt dissidium intra verba premeretur; vel si iniuria suberat, competentiforo vindicanda; verum irâ impotes, coacto ex servitijs agmine, in ædes Radzieiovij irrupêre; vbi, convulsis foribus, manuali ferro concussi aliquot intrò aut vulnerati, etsi nec explodendis sclopiis parcitum. Absens Radzieiovius, vbi de iniuria innotuit, huc citus rapitur: qui superveniens, si in actu violento patratores offenderet, modo inculpatæ tutelæ egisse nemo diffiteretur. Ast adversariorum recessu ab accepta contumelia vecors, Słuszkorum domum mutuâ violentiâ invadit, velut vim retaliaturus. Proch occæcatum infensorum furorem! Qui ex munere Vice-Cancellarij custos Legum habitus, enormi ausu Maiestatem Principis, ac publicam securitatem lædit, malè tractatis qui intrò reperti, Słuska cum Sorore ægrè vestigantium manibus elapso. Vbi dies & affectus deferbuerat, subibat mox facti pœnitentia; præsertim, cum dudum averfus Rex, & potentes æmuli, etiam extra conniventiam crimen, animo tunc demum circumspetto & penetranti, obversarentur. Paucos sibi sciebat amicos, multos à se gratiâ Principis deiectos meminerat; inde altior metus, in quo fiduciam erigendi reponeret, complurium proterendorû, aut causa ipse aut instrumentum. Ita sæpè confundit aut obtenebrat Fatum sublimia quamvis ingenia, & quos ex fastigio protrudere destinavit, animum, casui providendi eripit. Neq; in vindicando demerito hæsitatum: dato negotio Lucæ Opalinio Curiaæ Mareschallo, sub absentiam Lubomirij, (qui non omnino favorabilis Iudex reo creditus; cum nuper eundem nutante Principis gratia, proterendum institisset) vt in Crimen Maiestatis, ac securitatis publicæ læsæ, ex præscripto Legum adverteret. Institutâ actione, post-

1652. postquam tentata media, nullam placandi Regis viam aperiebant, & suspectum reo iudicium metuitur; subducit se Radzieiovius instanti flammæ, Petricoviam, Tribunal Regni pro asylo habiturus. Interea prout in actionibus stricti iuris ex usu forensi invaluit; *Termino Tacto* dies ei dicitur, ac sententia Mareschalcalis iudicij, absens causâ cadit, proscriptus: mox in compitis publici Ministri voce (proch lubricam aulici favoris viam) proclamatur, honore & capite minor. Eodem iudicio Słuska cum Radzieiovia sessione Turris, ac multâ pecuniariâ puniuntur, qui pro causa & principalibus dissidij audiebant.

Non ingrata plerisq; concussio viri, aspirante fortunâ, intemperantèr vsi; multis stupori fuit casus, fatigata velut sorte, ex summo honorum apice Ministrum Statû subito destituyente: altius penetrabat prudentum indago; non pœna, sed modo & circumstantijs iudicij displicentibus. Strictim subiungo, quæ tum vulgata, verisimilia magis quam reo profutura. Nempe *Quod deliquerit Radzieiovius in confesso esse; & adæquare delicto pœnas, non solum de congruo, verum condignò deberi: cum præter exempla verum sit, potissimam haberi improbitatis Civium causam, impunitatem.* Ast, ex iuris ordine, Forum & iudicium ad perpendiculum legis, conformari debuisse. Darentur accusationi, tempus, patrocinium, scrutinia, Testes, & quæ alia legitima defensionis requisita sunt: tum demum Rex pleno Comitio, delictum quod propè perduellionem esset, legaliter cognosceret. Disposuisse enim vero legem, vt Criminales merè causa, post factam à Throno propositionem, iudicarentur; hîc secus, & contra expressum Processus iudiciarij tenorem actum. Iam in personam Nobilem, Comitij solummodo aut Tribunali Regni, ius vitæ ac necis competere: in præsens Senatorem, Ministrum Status, Regia mentis interpretem, ab eo qui gradu inferior sit, iudicatum; & cui in Curientes tantum ac foralia, iurisdicundi potestas incumbat. Deinde nullius notæ Delator (Constantinus Radwanski erat, è mediastinis Aule) conductus, & ante decretû latum anonymus. Procurator igno-

1652.

ius, nullo publico instrumento autoratus, inconsulto Principali se ingerens: quò in speciem, velut serijs controversijs iudicatus reus, invindicabiliter causâ caderet. Convictio per transennâ expedita, qui coniurarent è fece servitiorum quæstus, quovè fluxe fidei irritamentum esset, ex dato acceptoq; venalibus. Vbi ita cum in viso reo ponè aequitatis tramitem actum; etiam pœne aequalitas in pari excessu ad complices spectabat: sic tamen securis iustitiæ districta, ut nocentum alios plano ferri, alios acumine feriret; dum Principales facti Civilibus pœnis, velut blandiente manu perstricti: Radzieiovius vim illatam repellens, duplici fulmine percellitur, vitæ honorisq; amittendi; quæ priore nihil mortalibus carius, posterior à viris contumeliæ insolitis, vel ipsi vitæ anteponatur. Neq; satis iniuriosè allisissè, nisi è copia Decreti (cùm tamen acta nemini deneganda sint) extradi vetaretur: è Treugarum beneficium, iuxta è Tribunalis patrocinium, missis internuncijs impedirentur. Ita nè novacula quidem (ut aiunt) quâ cum periculo præhensa eluctaretur, naufrago relicta. Talibus quam deproperata rei iudicata exequa. tio successit; ut planè crimen commissum, pœna tempore æquare videretur. Interea nihil non actum deprecando Regi, qui palam adversus supplicem immisericors, sprevis Regine, ac Senatui instantissimas preces; crudeli publicis sceleribus conniventia, minoribus indeprecabili: ut potè apud quem Chmielnickij errores veniam meruissent; Radzieiovijs privatim delinquentis, reiecta submissio. Enimverò gentilem agnum suum, nec pro tempore, nec modo, vellere detonsum; cùm tamen Reges Polonia perinde habeant Creaturas suas, ac parentes filios, quos procreare licitum, occidere nefas. His arguere magis transacta, quàm vindicari autor potuit, iactis in publicum scriptis sub titulo *Manifesti*: in quo multa verè, aliqua asperius adiecta, ut ferè misero modum verborum tenere, difficile est. Alij ex merito & iure irrogatam pœnam, in contrarium pervincebant. Scilicet. In immensum crevisse ambitionem viri, Maiestatem irreverentèr, pares contemptim, omnes despiciatui habentis. Inhumanum prorsus beneficia in scelus vertere, periculosum

nimis

1652.

nimis lادere eos, quibus superandis impar sis. Dum immorigeri Cives tentant, quid sibi liceat, etiam Principes scire expedit, quantum in malos possint. Reverentiam erga Maiestatem, in multorum animis severitatis remedio gigni, dum timorem exempli, vitilissima correctio sequitur. Graves olim Stephano Regi Zborovios, verùm ubi còerciti pœnis legalibus, quietem alijs exemplo suo persuasere. Illi tamen eminùs, è per spiramenta temporis deliquerant; hic crimen animo deliberato, ad latus Principis, in oculis Aulae, cunctis audaciam stupentibus, plerisq; si huic succedit, imitaturis. Nempè quo Procancellarius Regni instantius Regem suum laderet, in ipso Palatii prospectu, fortem virum, sedatum Consiliarium, adversus mulierculam, è coniugem depugnasse. Quod calida fori exceptione iudicium declinet, id vulgare reorum suffugium esse; cùm tamen ludicem temerè recusare, vel subfortiri, in reo summa dissidentia, in accusante calumnia sit argumentum. Oportet non pictos Magistratus esse, qui circumstant Regem, Mareschallos maximè, quibus ex lege directrix Domus Regiæ virga, non muscus ex conclavibus pellendus, sed animadversioni in fontes committitur. Quod inferior loco, sententiam dixerit; id non ex ratione gradus Senatorij, sed ex privilegiati Magistratus officio factum, ex quo pro Praefecto domus Regiæ, audit Marescallus. Et si vel maximè extra Senatum esset, non ideo illegitimus iudex: cùm ex Nobilitate, nullis honorum titulis insigniti, in omni subsellio iudicia exerceant, absq; personarum respectu, etiam Primicerios Regni iudicando. Nihil officere amplissimi Ordinis laticlaviam, quominus ultimæ instantiæ sententia feratur, seq; è insignia dignitatis, fascibus Tribunalitjs submittant. Ut his instructa, agitata, decisaq;, nihil ad Regem referre, cui è æquabilitas Magistratus à se constituti, è criminis atrocitas probè cognita sint. Caterùm ut nux non possit, nisi decussis folijs iuglandes proferre; ita frigescente quæ nunc secundis elata ambitione, si modeste balat lunossius, fertilibus Regiæ gratia pascuis, novù vellus renasciturum. Pleraq; inania aut supervacua omitto, quibus maior emphasis quàm fides, inesse visa. Nec mo-

Qq.2

ra ubi

1652. ^{ra} ubi Banno perculsus, abdicant multi studium partis; re-
 perti nihilominus, qui constantiam assilendi, ultra degra-
 dationem tuerentur. Hoc pessimum, quod, dum palam
 opitulari subterfugiunt, patrocinium causae sub prae-textu
 publici tentavere; grandi Comitiorum turbamento. Eo
 casu provolutus Radziejovius non despondet animum, &
 inter continuas æmulum concertationes enutritus, prae-
 fidia parat; non nescius, nihil eo loci stare, quod non
 quandoq; cadat; nihil demum cadere, quod non resurgere
 possit. Denegatis salvi Conductus literis, (quod tamen
 omnibus Iuris beneficium concessibile) à Cracoviensi &
 Sandomirienfi Palatinis Treugas obtinet, nihilq; non agit
 ex casu erigendus.

Sub anni initium Filius Regi Casimiro nascitur, diver-
 sis contingentibus fortuna optatos successus intermiscen-
 te. Hinc multiformes per Regiam panegyres personabāt,
 iam trophea belli, iam desideratam fecunditatem gratu-
 lantium. Ast furculum recens enatum, non diu superstitē
 fata tulere; brevi infante mortuo, ostenditq; Rex, plus sibi
 constantiae in erepto, quam lætitiæ in genito fuisse.

Fredro
 Dapifer
 Leopold.

Incepere dehinc Comitia, Andrea Maximiliano Fredro
 Dapifero tunc Leopoliense, directioni coetus Nunciorum
 admoto, qui scissa collegij illius studia, & acres concertati-
 ones, diu sustentavit moderando, ingenio æq; promptus
 ac facundia; si artibus egregijs fatalis rerum commotio in-
 hiberi potuisset. Consiliorum Eurippus erat, reddendarū
 Berezecensis belli rationum expostulatio: mirabili animo-
 rū motu, ut qui modo salutando Regem, victoriam prolixè
 gratulati, ij rem laudatam, in controveniam subita disqui-
 sitione vocarent. Hærentibus in triclinio Nuncijs venere,
 subinde Varsaviam duo Radziejovij filij: qui calamitatis
 paternæ iam capaces, Regi æq; ac Ordinibus, ciendæ cō-
 miserationi exhibebantur. Prænsabant ut quemq; in Au-
 la autoritate pollentem, insinuando Patris calum; neq; ex-
 tra suffragium erat, quod uterq; Wisniovecia geniti, recē-

ti Hier-

1652. ^{ti} Hieremiæ memoria; etiam Demetrii ac Constantini affi-
 nium Ducum officijs: tum inclyto Sobiesciorum sanguine
 commendabiles. Movebant cunctos nobilissimorum a-
 dolescentum lachrymæ, laudabili pro Parente deprecati-
 one nitentium; nisi literarum, quibus ignosci errato pete-
 batur, liberior offendisset clausula. Gratias ago S. R. D.
 Cl: (hæc formalia) quod me manuum tuarum creaturam,
 ac dispensatorem amplitudinis, modò honoribus ad mira-
 culum & invidiam perfunctum, mox infamem; ex proce-
 ro Golia, in pusillum transformaveris Zachæum. Cuius
 exemplo, eminentioris alicubi arboris irrepens fastigium,
 expectabo, donec Dominus oculo misericordiæ respiciens,
 dicat. Festinans descende Hieronyme, hodiè oportet me
 in domo tua manere. &c. Nimis fidenter scriptum, vari-
 os reperit interpretes, prout cuiq; gratia, aut odium in par-
 tes. Certè dispicere Principis mentem haud facile fuit:
 qui non verbis minax, non vultu commotior, ad iramne
 aut indulgentiam inclinaret, nullo externo indicio vestiga-
 ri passus. Ad Ordines item flagitandæ protectioni scripsit.
*Tanta mole invidia quantam Civium nemo in Patria expertus
 est; ab æmulis inique oppressus, fidem Quiritium imploro, ac ad
 Collegium hoc, singulare libertatis asyllum, Patriota, confrater,
 & Minister Regni appello. Calamitatem quam immeritis subij,
 nè lachrymis quidem, nè dum questu proferre licet. In adibus ac
 mansione propria, sub conspectu S. R. M. securitate publica,
 fretus oppugnor, spoliorg;: enormis iniuria additamentum mox
 habeo, dum incompetentis fori Decreto, contra omne ius & æ-
 quum innodor; cui simile in hac Rep: post hominum memoriam,
 non extitit unquam. Absq; delatore, Patrono, scrutinij, su-
 per me pœna Criminales decernuntur, pars provocans civiliter
 in specie iudicata manet. Decretū cades continet, quæ non cō-
 parent; Crimen lese Maiestatis imputatur, quod nonnisi ludi-
 cijs Comitibus, vindicandum fuit. Inde nunc honore diminu-
 tus, ac capite minor, pro hoste Patriæ reputor. Si proditoris in
 Patriam, si lese Maiestatis argui possum, Respublica iudicet;*

Qq3

para.

1652. *paratus ubi obiecta crimina legitime probata fuerint, ea in publico sanguine proprio eluere. Quod si malevolorum conspiratione premor, per amorem Patriae consulite legibus, porrigite afflicto dexteram, prostratumq. Civem conservate. Proximus ardet Vcalegon, quod si consimili arte consueverint invidi, preclaros viros subvertere, mementote, quod immerito mihi vestis hac confuta, in unum quemq. vestrum per consequens aptari potest. Etc. Datum Petricoviae, die 23. Ianuarij. Anno Christi, 1652.*

Obstupuere multi ad casum modo florentis Aulici; plures agnoscere quod ante ignoraverant, lubricam esse fortunæ viam, omneq. id instabile quodcunq. homines beat: alij non fortunæ sed crimini irasci, & animadversionem in delinquentem probare; blandiri qui deiecerant, diverso animorum motu ac sensu. Consumpserat tamen atrocitas lapsus odiū rei, ut cuncti tanquam iniquè oppresso condolerent; præcipuè Terrarum Nuncij pro impetranda venia instandum censebant; afflictum precibus publico nomine vindicaturi: quod si ut innocens absolvi non posset, saltem pro nocente intercessionem Reip: donaretur. Ast obstiterē Lithuani, inter alios Philippus Obuchovici Ducatus Notarius, qui multo dicendi usu, materiæ illatæ, tanquam extra sphaeram activitatis Comitiorum intrusæ, efflicti adversaretur. Vnde parata materies contendendi, sanioribus consilijs moram iniiciebat. Siquidem Abramovicius Nobilis Lithuanus, obtentis super Skuszka Quæstore Ducatus, poenis legum; differri per vim aut eludi rei iudicatæ executionem, coram Nuncijs acerbè querebatur. Et palam erat à potentiore illusum legi, quas araneorum telis similes, percurrant crabrones, muscæ ijs irretiantur. Venerat & Skuszka ad triclinium Nunciorum, qui dum veniā dicendi poscit, fremitu cunctorum obrutus, parum absuit, quin à fautoribus partis indignè tractaretur, ea intensiorū commotione, ut solvi sessio debuerit. Subinde tamen delegati ad Senatorium conclave, Dembicius Sandomiriensis

Pocil-

Pocillator, ac Gizycius Wielunensis Subiudex, coram Maiestate questum, venere: quod legibus nocentes, nullā Principis reverentiā, aut poenarum metu, in sinu ipso Reip:, ac ad latus Regis morarentur: insigni Maiestatis contemptu, simul & æquitatis iacturā. Et hæc audaciū ut mandata à cætu suo exponebant; addente Dembicio, nisi præiudicato Radzieiovi exemplaris poena à Quæstore Lithuanie exigatur, palam fore, non ex demerito, aut ad amussim legis; sed pro affectu & mensura odij, substitui poenis nocentes, subduciq. Ad hæc à Throno responsum est. Quod Iustitia Regna starent, omnino verum esse; cui eidem sine delectu personarum administrandæ, Regem ex pacto teneri. Nequē dubium si pars læsa institisset, daturum poenas, quisquis ille ex legem se ferat: cæterum nemine instigante, absolvi reum. Fervidiū deinde, quā ut moderatæ libertati congrueret, aliorum ex equestri cætu voces prorupere. Namq. Stephanus Zamoyscius è Stemmate Rosarū, Siradiensis Nuncius protulerat. *Non Regem Legi, sed Legem præesse.* Vnde Rex offensus, Senatu abiit: cunctis periculosam libertatem damnantibus; vel maximè ex eo, quod nō zelo publici, aut ex præscripto Palatinatus, sed velut ab instrumento Radzieiovi, eam vocis licentiam promanasse. Aulæ fautores contenderent. Non tamen quicquam acrius Rex in Zamoiscium statuit; imò quantum excandescens hominem egerat; tantum æquanimem se ostendit, redintegratam gratiam deprecanti testatus: quod vir egregius liberè nec falsò efferret, (Pacta Conventa, pro legibus haud insolenti vocabulo usurpans) pari omnium agitatione, & silentio. Illustriore benignitatis exemplo, si & Radzieiovio pepercisset. Nè verò exautorato illi quidquam spei residuum esset; in officia quæ gerebat successores dati. In munus Sigilli Minoris vocatur Stephanus Corycinius Olwecimensis Præfectus; Lomzensis Capitaneatus, Krasinio cedit; Bielscensem Præfecturam hypothecæ nomine, seu (ut mos dici) Iuri reformatorio Regina vendicat;

alij

1652.

Gizycki

Zamoy-
ski En-
fer Sir-
adien-Koryci-
ski,Krasin-
ski,

1052. alij alia, ut nullus non vellet, cadente Quercu ligna colligere. Equidem ut magnæ arbores per sæcula crescunt, brevi momento excinduntur; ita apicem felicitatis eniti, nimisquam arduum, in ictu oculi, casus transigitur. Tum verò ubi nihil vspiciam occurrit tutum, lapsam manu fortunam, haud retenturus Radziciovius, extra fines Regni Viennam Austriæ demigrare cogitur. Ferunt, in confinio Silesiæ constitutum, obverso in Poloniam vultu, vehementiores profudisse lachrymas, ac alta inter suspiria prolocutum: Vale Patria, quem nunc extorrem agis, brevi Deo innocentiae suffragante, reducem exceptura.

Non ideo tamen in Comitij æstus animorum refederat, identidem Nuncijs ut sibi cum Senatu absente Rege colloqui liceret, impensè postulantibus: ex veteri more & usu, etsi in præsens non nihil obliteratis. Siquidem in Regno hoc Senatus, intermedius Ordo habetur, ac si murus ille Spartanus, inter Maiestatem ac libertatem positus; cui Regis, iuxta & Legum autoritas ac custodia innititur. Quæ tunc colloquij capita in quæstionem venere, etsi ad manum sint, studio omitto; quòd liberior Equestrium requisitio, Senatui neglecti muneris arguere videretur. Expirante Martio, dum operosis tanti temporis consultationibus, ultima manus imponi debuit, Comitia dissoluta sunt. Exigit sane, etsi minus probi exempli occasio, ut de modo & Ordine Comitiorum nostrorum breviter attingam: ignorant ea externi, alienorum incuriosi, suorum mirabundi; & vix in totum ignorarent, haud peteremur tot subdolis, factionibus, quibus illi intima status nostri ratione inspecta, dolose Poloniam exercent. Comitiam, seu mavis generales Conventus, negotijs belli, pacisq; tractandis, coram genti nostræ videntur; in quibus ut potè militari sæculo, ac nullo scriptæ legis usu, olim præmia bonis, ac nocentibus poenæ indicebantur. In quibus pugnabant, in iisdem deliberabant equis vetustissimi Sarmatarum; ac quælibet sub libero love consilia forent, in patentibus Campis con-

pis con-

1652. pis consultatum. Successu temporis, sub tecta comitantes, commoditas traxit, & postquam cum literis elegantiam sæculi hausim, sancitæ leges, quæ nè tam facile memoria exciderent, in paginas relatae sunt: breves eæ ac sinceræ; & in eum usum tantum, nè malis fieri liceret. Verum ubi novi Iuris repertores adsunt, crevit cum tempore earum immensitas, ut iam non vitijs tantum, sed legibus quoq; laboremus. Dum conduntur, consecutum Comitiorum tempus in longum extrahi: cum tamen Martinus Cromerus Præsul & Historicus Regni, sub Sigismundo I. ad nonum diem protracta in sua Polonia miretur. Convocandis biennij spatium, transigendis sesquimestre tempus, lege præscriptum. Præsides summo iure Rex; assidet Senatus; circumstant Terrarum Nuncij, dicuntq; sententiam non minus liberè quam acriter; nec aliter sancitum Comitiorum in legem publicam transit, nisi à tertio Ordine ratum habeatur. Seu belligerendi rationes in deliberationem veniunt, seu de Fœderibus, de Tributis disputatur, isti nomine Provinciarum de iure respondent, quod unicuiq; vetandi aut vitiandi integrum manet. Ad usq; Patrum memoriam, ubi pro scopo publicorum consiliorum AMOR PATRIÆ erat, cæmentum quoddam ac gluten vniuersalis Ordinum concordia habebatur; alma retinendæ inter status æqualitatis Mater: nunc ubi consultorum mentes, varia animorum venena diversas agunt; ut sæpè nimia fertilitas in nocentium segeti transit; ita ex magna virtute sed corrupta, magnis vitijs semen est. Hinc vidimus toties irritos Conventus malo publico dissolvi, & vniuersorum incolumitatem pendere ab vnius arbitrio. Rex, perdius ac pernox Throno incubat, suadet, ingerit: eadem Senatorum studia ac Equestrium melioris notæ conatus: quid si Orator novus, adolescentulus, se se venditet? quid si ambitu, aut rei privatae studio, avarus senex agatur? ergo nullo successu Comitiam diffuere, & irritum sancitorum valore abire Ordines coguntur. Proch amentiam? Deus, aut priscam Polonis mentem,

R r

aut

aut efficax elixir aliquod periculosa libertati exhibeat: ut
 1652. Nuncij nostri Ephoros magis Lacædemoniorum, quam
 Tribunos Romanorum agant; nam ut sine curâ habitali-
 bertas propè servitium est; ita sine modo, in licentiam de-
 generat. Causa tunc dissolvendorum à non nemine ex Li-
 thuanicis fuit (cognomen incompertum mihi, alios in cō-
 textu operis nominabo) is, quod lege præscriptum tempus
 absolvendis Comitij effluxisset, prolongationi actus inter-
 cedens, præceps conclavi Senatorio abierat. Nō nihil aliqui
 Procerum ex fama publica vapulavere; eiusmodi instru-
 menta auro paneq; fascinando, quibus velut acuto utrinq;
 ense uterentur. Perniciosa Patriæ syrtis, dum venales ani-
 mæ, patrocinijs aut largitionibus cunctorum incolumitatē
 licitari fas ducunt: iam pacati Cives Catilinæ, innocentes
 Clodij erunt; Scipionibus, ac Tullijs in exilio senescendū,
 nec quisquam diu liber, aut honestè servus esse poterit.

Subinde Legati à Moscho venerant, in publico (audien-
 tia) quæsti, detractos Mag: Duci titulos; nec aliter reparan-
 dam iniuriam, nisi in eos, qui læsæ Maiestatis rei, in vivos
 æquē ac mortuos animadvertitur. Isti, dum ad nause-
 am repetendo quærellam impensius feruntur, importa-
 to in Senatum Calepini Dictionario, quid sit, & in quæ cri-
 mina extendatur Poena perduellionis, prolixa interpretati-
 one deducebant. Etiam Delegati Exercitus, sollicitudinē
 Ordinum, ad postulata sua verti petiere. Promeruerat e-
 quidem irremissus antea acti anni labor, ac præsens in ho-
 stico sub armis exacta hyems, ut fortissimis legionibus nō
 papyracea mercede, sed effectivè depensis stipendijs satisfi-
 eret. Quippè in eam diem æs militare (et si Resp: in exolu-
 tionem eius gravibus exactionibus pressa gemeret) reten-
 tum manebat; nec nisi obsoletis diuturnitate mercibus per
 Armenos; aut villosis è nescio quo pannificio lacernis, idq;
 in triplum aucto pretio, quandoq; frivolis assignationibus
 exolvebatur. Hinc à milite querulo, in Administros æra-
 rij ex postulatio directæ; penes eos publicis pecunijs, Fisco,

ut vilco, tenaciter hærescentibus. (Et si Leszczynius The-
 1652. saurarius Regni datis in publicum tabulis, Perceptorum,
 Expensorumq; rationes, cuiq; Provinciæ exhibuerat; dele-
 gari à Rep: postulans qui subducto calculo, debiti exolutiq;
 nomina disceptarent) Ij quoq; ut Rex copias in Vkrayna
 subsistentes novis delectibus suppleret, nomine Campidu-
 cis oravere: exponentes quā futile pacis nomen, & per-
 vicaciam plebis exilibus copijs retineri haud quaquam fa-
 cilè foret. Ast extenuabant relata præsentis Colacorum,
 Internuncij, conclusum ad Białacerkiew tractatum, Comi-
 tiorum lege, tum militiæ album, subscriptione manus Re-
 giæ firmari postulantes: cumq; in conclavi requisitus esset
 Hładki, an in exhibitis literis, quæ in Valachia interceptæ
 manum Ducis sui nosset? Subscriptionem Chmielnicij nō
 inficiatus, contenta epistolæ simulata respondit, pluribus
 constantiam in fide Ducis sui firmans; ut qui circa hyber-
 na Exercitui dispertienda, Nobilitatis item in hæredia ad-
 missionem, multiplicia vitæ pericula, ab exacerbata ple-
 be adierit. Ita tunc perperam solutis Comitij, Regnum
 præsidio, Vkrayna pace, miles stipendijs, vniuersa Poloniæ
 securitate destituta mansit; hostibus præda, externis op-
 probrium. Feralem annum dixi, nam præter publicos mo-
 tus, etiam inter diversos infestis dissidijs laboratum. Ni-
 colaus Gniewolsius Cuiaviensis Episcopus, Szczavinium
 Brestensem Præfectum, contracti cum agnata matrimonij
 reum peragebat. Et id quidem ex officio pastoralis agere
 visus; cæterum acrior *Monitorij*, (ut illi vocant) Stylus, per
 Dicoesim valvis Ecclesiarum affixus, malè habebat Szcza-
 vinios, tractu illo Cuiaviensi clientelis validos, & cognati-
 one: vnde Citatus in dissidium promptus, scriptas ad Con-
 ventus particulares, ab Episcopo literas, non modo legen-
 das inhibuit, verum & lecturienti ereptas, in contumeliam
 auctoris discerpfit. Accessere verba quæ pro modo doloris
 iræq; proferuntur, læsiva aut mordacia. Omnibus consta-
 bat integerrimū Antistitis honorem iniquè peti; cui repa-
 rando

1651. rando instabat acrius; ut qui Ossolinia genitus, non poterat nisi cum probro florentissimæ domus proleindi. Multis Rex egit per submissos è Senatu, quominus infensos conciliaret; enixè negabat Episcopus, (in excandescentium natura pronior) non nisi sententia iudicij, causam honoris censens vindicandam. Insistere obiectis arduum erat, cum Gnievossiorum inclitam stirpem, retroactis, simul & presentibus sæculis, veterima nobilitate vigere, annalium testimonio, ac recenti memoria palam sit. Quorum geminæ domus, altera Stemmata Rawicz cum denominatione ab Olexow; altera à Wnorow, Strzegomiam pro tessera gentilitia deferens distinguantur. Evaluit tamen intercessorum persuasio, quominus verbis, quibus læsus reparato honore, deprecari se Antistes pateretur. Neq; mitis Nobilitas inter se egit; etiam pacatoribus oris in discordias prorumpens, quæ dein aut diuturno litigio, aut funestis cædibus terminatæ. Referam atrocem casum, cui ex libertate Historica occasio enata videri potuit. Andreas Zborovius, concepto dudum odio, improperaverat Piafecij perperam & malignè; ulturus Bobolianæ domus famam, quam Chronico Præmislensis Antistitis malè tractatam, ne tacitus quidem indignabatur. Nihil apud nos prætiosius æstimatur generis prærogativa, nihil decori natalium anteponebatur: ut non nemo ex Polyticis, Nobilitatem Polonæ, perquam similem Baptizmati dixerit; quod istud contemnerat æternæ felicitatis gratiam; illa temporaneam ad dignitates in Patria obeundas habilitatem. Infensi obnuntiatis mutuò inimicitijs, ad primum congressum imposuerant sibi, ferro experiundi necessitatem; etsi iam honori domus Piafecianæ abundè satisfactum credi poterat; Zborovio perperam prolatis convitij in Tribunali damnato, ac iniuncta revocationis poena, ingenuo animo prorsus intolerabili: evaluit nihilominus dira in vindictam libido, ut Sandomiriam propè, astro utriq; improspero congressi, exacerbatos animos & arma in se verterent. Prior Piafecius ferox in discrim-

Zboro-
wiski.
Piafe-
cki.

1652. discrimen ivit, quod diu ante designaverat; idem in certamen ardor Zborovio ex usu militiæ impavido, non eadem promptitudo fuit; nam ubi tractu temporis evanuisse minas credit, nullo in casum paratu, ac pluribus impar interimitur. Ita atroci cæde sublatus vir ambidexter, ingenio æque ac manu expeditus, nisi quod solutiore lingua, decori ac honestati aliorum iniurius. In sacro quin etiam Ordine, intervenerant pleraq; quæ Pastorum curas ac sollicitudinem requirere. Præter crebras quippè Apostasias, ac institutorum desertiones, quidam primæ tonsuræ, commēto dimissorialium instrumento, (quale *Formatorum* literas vocant,) in Ministerium Presbyterij se se ingesserat, simplicioribus Parochis imponens, ut pro legitimo sacrificulo, quæcunq; sacri muneris sunt, obire permitterent. Diu impostor administrandis Sacramentis institerat, cum tandem deprehensus, ac Minorum Ordinum caractere quo initiatus exiit, dein brachio sæculari traditus, vlciscēte sacrilegos ausus flamma, Cracoviæ combustus est. Trāseo horrenda sub id temporis latrocinia, homicidia, aliaq; rari exempli, ut instituto nostro minora contingentia. O tempora! ô mores! Cælum nè an homines culpam? Astris nè causas malorum imputabo, an mortalium genus in scelera discinctum, reatui subdam? planè ignoro. Autoritas tamen Ecclesiæ facit ut credam. *Habere quidem celestia corpora virtutem effectricem in hac inferiora agendi; ceterum nullam inferre voluntati necessitatem, quin pro libertate sua quo velit homo, se posset inflectere.* Ita suoptè ingenio mali sumus, & innocens cælum non nisi indirectè & per accidens inclinando, tanquam ad scelus necessitaret, immeritò vapulat.

Transacta utcunq; bruma (ut ferme illa rigore suo res durabiliores efficit) etiam bellum inhibuerat, quoad cum veris resolutione, in tantisper celatam defectionem resolveretur Vkraina. Subsistebat Campidux Bracławia, aliquando circumfusa ditionis propriæ oppida invisens, unde propius imperia legionibus daret, ac quomodo in pacem affe-

S. Gregorius.

Bracław,
Tulczyn,
Nesker-
war.

1652. tione Valachi illata vis esset, acerbè Basilium Palatinum, nec dum ex nupera clade relictum, Scythia increpuerat; eodemq; exterrito minis, Polonos facti patratores denunciante, quo se immunem aut inscium testaretur. Proin venerat ad Campiducem Dedyz-Aga questum: cui amica exultatione satisfactum credi potuit, nisi specie placati iras suppressens, acrius ubi opportunitas adest ultionem exerendam, Barbarus destinaret.

Woynicz. Siemaszko. Maturecebant sub hæc in præmeditatam defectionem rebellium vota, transf. Borysthenem maximè commeatum legionibus denegante plebe: ut miles precario vivere insuetus, extorsive sustentari debuerit; qui sæpè quæ cogere se posse putat, rogare non sustinet. Facile dein factu inter exigentes negantesq; fuit, ut plebs eius oræ incunctanter ad vim versa, in Ostrensi ditione Woyniczowiczij turmas subito adoriretur, ac Siemaszkonis cohortem Drohiczyncijs noctu invasam, cæsis ultra XX. Polonis, statione exegerit. Constabat haud ampliùs edictis, aut monitis, nequè insuper minis ad officium revocari potuisse, nisi præsentis animadversione ac è proximo ostentata vi, turbæ sopirentur. Submissus proin cum tribus millibus Andreas Potocius, etsi celerrimè allapsus, maiorem iam motum comperit, quàm ut earum virium adminiculo componi posset: cum ubiq; tractu latissimo arma insonarent; ut ferè plebs in turbidis læta, & cuncti incolarum posita pacis curâ, ad priorem licentiam relabebantur. Chmielnicius adhæc, velut improbare quæ flagrantissimè volebat, Calinouio scripsit, ultra destinationem aut scitum suum turbas oriri; quibus sopiendis pacato remedio occurrendum esse. Mitteret Campidux qui de turbis cognoscerent, missurum & se, vel si ita expediret iturum ipsum, ac laceratam tranquillitatem publicam, exemplari nocentum poena vindicaturum. Sed melius videri, si è Polonis ac Cosacis delegati, servata iuris specie & processu, in factum inquirerent, punirentq;. Facile assensus Campidux, proin dati iudices, ubi exactas in-

iuriâ

1652. iuriâ stativis cohortes comperere. Mozyra concitæ plebis antesignano, cum noxijs, poenæ capitis addicto: è famulatio quoq; nostro aliquot licentiæ ac rapinarum rei, ense puniti sunt. Et quia compescere turbas faciliùs eo medio visum, si ex utrisq; delecti utrinq; conservandæ tranquillitati attenderent, in id muneris Kalinovius Bracławiensis Tribunus, à Campiduce surrogatus Iustitiæ Præses: additi quinetiam unicuiq; cohorti, adstites Cosaci, hospitiorum, dimensores. Talia palam, velut duraturi obsequij simulachra, in tempus acceptata: nimirum dum horna segesteræ mandatur, non interturbandæ rei rusticæ utilis simulatio fuit. Vbi verò soluta Comitia, ac exactum ver, opportunitatem perfidiæ aperiebant, ubiq; seditio in subitum belli turbinem exarsit. Ineunte Maio relictis Noradinus equis Bracławensem tractum quâ ad Tyram vergit præterlegens, Valachiam versùs iter ostentavit: quo etiam Thymothæum, præmissis tali proxeneta, accingi haud dissimulatus, rumor tulerat. Castris confederat Campidux ad Batovû, Batoki. Hyppani haud procul; eodem tractu Thymothæum destinatum iter agitare non nescius: à quo nihil sibi securi promittere licebat, homine in omne nefas discincto; à Scythia quinetiam exculsione legati offenso, non iniustus suberat metus: cum subinde Chmielnicius Pater, quò os sublineret, literis Campiducem monebat: *Thymothæum se invito in Valachiam ire, nihil tamen adversus Polonos moliri, ut qui nuptialibus curis accinctus eò tenderet; nisi fortè Scythæ licentius quid attentarent, non ideo nimium ex legibus fidendum.* Adhibuere tunc aliqui fidem, tanquam non insincere præmonenti; alij simulationem inesse censebant, ut dum filij crimen ex violento in Valachiam incursu excusare non posset, se ipsum tanquam insolentiæ renitens, anticipata cautione tueretur. Ut ut erat, certè defuit circumspectio, quæ providentiæ soror, fortunæ vim despicit; nec opus habet, damnosa illa in bellicis phrasi. Non putâram. Nihil enim conducibilius ad securitatem erat, quàm divisum

Sf

Exerci-

1652. Exercitus agmen in vnum contrahere: id quidem iam Tribuni suadere, nè ipse Campidux improbare ostendit; missis ad Potocium Woyniloviciumq; qui accirent; cum modò venire, modò redire iussi, manum iniicientibus fatis aggregari distulerant; quoad implicata consilia praeueniens hostis, possibilitatem vniendi eripuisset. Vix allatum Scythas contra tendere, cum quà per herbida ad Hippanim habebantur equi, plures intercepti. Mox fastu & impetu pervicax Noradinus superveniebat, non amplius dubitare finens quin hostili animo adesset. Sed, postquam signa opponi, & aciem instructam videt, gradum non tam retulit, quam nonnihil stitit, consentibus nostris, vbi primum impetum Barbari effudissent, recessuros: etiam captivis referentibus, Cosacorum cum Thymothæo copias, vitato Batouo, in Valachiam rectâ divertisse. Itaq; dum imminet certamen, haud omissa consilia, quæ tamen securius ante periculum expediuntur; Campiduce, quid in præsentis discrimine optimum factu foret, ex præcipuis militiæ exquisitis. Inter alios ea tum Przyemscium censuisse fama fuit. *Deliberare ex honesto, statuere ex usu, semper pace belioq; licuit; nobis interim dum tempore praevenimur, quod necessitas cogit, faciendum est. Namq; eo loci res suas stare, ut meliores optet. Non ideo tamen damnare fortunam, aut accusare consilia, quorum tempus effluxisset; si salutis negotium, in integrum restituere Numen & virtus valent. Et se quidem à prima adolescentia innutritum factis, nè nunc quidem in verbis nimium fore: cum male retundat impendentem iugulo gladium facundia, & inter discrimina disertum videri velle, propè amens sit. Duo itaq; proponere, utraq; cum medio subveniendi. Vel iterum obsidium Zbarazcensi simile, molitur hostis: vel per transfennam lacestios relinquet. Utinam verò obiter deserviat procella, & procius iste hymanum agitans, deproperet calidis alibi amoribus satiandus. Ast licet presage mentis arcana premam, ominosa hac tempestas plus quam momentum minatur; non prius hostibus campo decessuris, nisi & Scythæ rapinis, & rebellis sanguine nostro*

1652. nostro nuptias istas cumula verint. Si perdurant ambigua nos fors manet, præter infallibilem Equorum iacturam quibus vires nostra nituntur: quod maius est tenebimur velut lupus cavea quoad probrosa deditione, vel demum inulta morte cadendum sit. Verum subduc Imperator Equitatum, tegq; & hunc florem virorum, Patriæ & melioribus serva; pedes interea cui præsunt, intra valla manebit, vim hostis sustinendo, modò apparatus belli, & annona obsessis sufficiat. Ita decedens auctis viribus metuendus expectaberis, neq; desereres Castra sed relinques, mox affuturus; etiam absens aderis nobis, aliunde hosti noxius, quem fallere & distrabere, primæ bellorum partes censentur. Experiar interim ego quid virtus Polona, quid temeritas hostiū amplius possit: cum Deo bono promittens, quominus vallo ac operibus inclusus, gemino mense vim sustineā, quam si ultra tolerare non dabitur, at certè ipsè in Castris glorioso sine sepulturam invenire licebit. Tu demum decides ut promissa exolvam, virtusne mihi an fortuna defuerit? Ad sensu omnium excepta vox, quia Przyemscius dicebat, ut qui clara per exempla strenuitatis, etiam exoticæ militiæ experimentis fortem animum imbuerat. Nam & famosæ Brisaci obsidioni interfuit; ac in Exercitibus Galliæ Sueciæq; Regum non obscuro nomine Tribunus meruerat. Sed Campidux obfirmato in novissima animo tantum sibi credebat, experturus, quantum cæteris posset, cui in omnes imperium. Audiebatur contra miles, alias ad iussa promptissimus, consilijs Ducis obstrepere, prætorix cohortis signifero dum Castris Vexillum effert, enormi lapsu equi in terram provoluto. Ad datum mox signum procedunt in campum alæ, haud dubitante Campiduce, quin à tergo obiectu Castrorum tutus, prælio experiretur; firmiterq; persuasus, si provocantes Scythas impunè abire permetteret, præter probum militare, etiam temeritati lacestentiū ingens solatiū fore. Sex Equitatus, tria peditum millia erant: etsi exinanita signa ac planè metertia viserentur, militum alijs ad recipienda stipendia, alijs ad deploratos penates, quibusdam sine cau-

1652. ^{1652.} sã peregrè dilapsis: unde raris ordinibꝫ, castra famulatio tã-
tùm ac institoribus referta fuere. Ambibat ea vallum vasto
spatio circumductũ, eo intuitu, vt venientibus à Borysthene
legionibus, simul ab Humanio Cosacis, (quos vti subditos
fidos sibi nuper reconciliatus Dux rebatur) commodè sub-
sistendi spatium relinqueretur. Hinc vastitas ipsa Castro-
rum nocumento fuit, quæ contrahere propinquo iam ho-
ste serum, attonitis subito discrimine animis, inutile. In-
gruebant quippè Scythæ, ac vtrinq; ad primum congressũ
collatis signis dimicatum est. Marco Sobiescio Crasno-
staviense Præfecto, ac Odrzywolscio Czerniechoviense Ca-
stellano, strenuè Barbarorum vim sustinentibus, æquabili
vtrinq; Marte & iactura. Sed mox, dum solita arte velut im-
pares retrogressũ ostendũt Barbari, etiam Kalinoviã arden-
tius insurgentes suos repressit, satius pro tempore ratus, si
isti recedentibus suis incumberent, vt à vallo colubrinis, v-
beriori strage pulsarentur. Patuit mox, quàm in simulatũ
recessum abirent, gyrato protinus agmine revolantes, quo-
ad tormentarijs globis impetiti, simili recedendi arte extra
telorum iactus se subducebant. Cũ interim Thimothæ-
us obliquo flexu circumductis Cosacis à tergo Castra sum-
ma vi invasit; adeo vehementi impulsionem, vt excitati pul-
veris caligo, non modò plerisq; oculorum vsum, sed & mē-
tem eriperet. Non tulit audaciam Przyemscius, ac ne-
non in verbis quàm actu flagrantior esset, se cum peditatu
obijcit, ac omne suorũ robur in adversos vertendo, strenuè
pugnat. Coorti tumultus causam ignorantem Campiduci,
Vincentius Zelinius turmæ ductor, auxilium in præfenti di-
scrimine deposcens accurrit: cũ eodem instanti velut ex-
condicto illatis signis Scythæ in nostros cõvolarent. Ca-
stra ingenti spatio diducta erant; in quæ diuturnioris subsi-
stentiæ admonitus miles, crebros straminis foeniq; acervos,
in vsum pabuli equis, congefferat; qui fortè sub ipsum pu-
gnæ ardorem, dum omnes in communi periculo ad vallum
discurrunt, ab igne incustoditè habito, aut quod satius do-

Sobieski
Odrzy-
wolski.

Zelinski

lo sup.

lo supposito corripiebantur, inde mox & casæ militares as-
sere. Ab extra virgebat ferrum, ab intra incendium, auge-
batq; perituri Exercitus discrimen densissima fumi caligo,
quæ imperia dandi, aut exequendi promptitudinem, præ-
cideret penitus. Interea Campidux impigrè pugnans vul-
neratur; subit vices Sobiescius ac ingruentem hostem su-
stinet; & quamvis spes resistendi fracta, interritus se se op-
ponit; quoad Odrzywolscio ante portam Castrorum ob-
truncato, fortissimi quiq; ex alarum ductoribus è vestigiò
caderent. Neq; tamen in nostris, vigoris constantia de-
siderabatur, si tutum in Castra receptum, fortuna reliquis-
set. Quæ dum miserabili incendio correpta depugnans
tem pro vallo peditem ægrè tegunt, etiam receptum cam-
po pulso Equiti haud præstitere: Cosacis non sine pertinaci
repugnantium nisu vallum ascensione superantibus. Er-
rat inter Cosacos Zlotarenko Tribunus, ex vatiniano in Po-
lonos odio Chmielnicio probatus: qui vbi correpta igne
Castra advertit, quã hortatu, quã probris, suos incessanter
ad invadenda virgebat; clamitans, *Parcerent ferro Cosaci, ne-
quæ inimicæ gentis cadibus hebetarent illud, in quam nuda manus
capiendam sufficerent, aut quod satius, præfocandam. Enim-
vero instarent labem Bereſſecensis ignominia abolituri; si inter-
clusa dilabentium fuga, suo igne ardentes Tyrannos, suis Castris
velut carcere inclusos, custodiendos circumdant.* Hæc tradita
ab ijs qui interfuere. Re perdita Campidux vbi nihil spei
reliquum, gemino vulnere faucibus in medios hostes se inij-
cit; (ita constans fama tulit) & neutiquam se capi permit-
tens interimitur. Animo erat interritus, imperij acer, sed
proprij consilij tenax & promptior offensas vlciſci, quàm
imminetia arcere. Hinc opinio austerioris ingenij, &
pro indeprecabili habitus plebi: non improficua Impera-
tori qualitate, si scivisset terrori adiungere clementiæ famã.
Eadem Marci Sobiescij Crasnostaviensis Præfecti constan-
tia & finis, Herõis ob præclarum animi corporisq; robur,
etiam militari prudentia insignis. Metatorem Regni Samu-

1652.

Zlotar-
zenko.

Si 3

elem

1652. ^{Grodzi-cki.} ^{Gorka.} ^{Kossakowski.} ^{Zelinski.} ^{Klobukowski.} ^{Niepokuczynski.} ^{Balla-ban.} ^{Kory-cki.} ^{Czerny.} elem Kalinovium Campiducis Filium, qui probatæ celeritati equi filius salutem effugio crediderat, dum inter avianemorum viæ ignarus oberrat, ab aggressibus oppressum, aliqui à Scythis captum credidère. Interijt & Sigismundus Przyemscius Notarius Campestris, simul & Armamentario Regni Præfectus, cuius utinam consilio acquievisset Dux, ac cum eo Chrystophorus Grodzicius, miro modo cædi subductus capitur. Simul præcipui quique Gorka, Kossakovius Bracławiensis Iudex, Zelinius, Klobukovius, Niepokuczycius, alijque viri fortes legionum legati. Ballabanus à Scythia, cui ad Corsunium pactum æs non exolverat, indignanter corripitur; Meliore Korycij sortè, qui Ostrogienfi legioni imposuit, Chamamber Murzæ in manus venit, eidem affinitate (ut fama erat) iunctus. Georgius quinetiam Czerny è Novinarum stirpe Patricius, postquam in Belgio aliquot annis Hispanicis sub signis militaverat, natalis soli desiderio, dum per transennam Castra ad Batovum invisit, contubernio Przyemscij æstimatus, interveniente certamine, patriæ vitam devovit, cæsus. Solatium cladis habitum, non magis à furioso hoste, quam è casu & sæviante elemento periisse. Parta victoria effusè Scythæ lætati sunt, recisumque à cervicibus Kalinovij caput, Noradinus ante se portari lanceæ infixum sustinuit; mortuo, non ex fide exolutum prioris captivitatis lytrum exprobrando.

^{Zlota-renko.} ^{Wyssoczan.} Peculiare hoc habet sævitæ febris, ut à fuso sanguine vehementius incalescat, nam & hic non clade victoria stetit, sed strage: securior ea Cosacis, ac in totum consummata, ubi mortui canes non mordent, quod tum sævientis Zlotarenkij diæterium fuit. Is quippe cum Wyssoczano, Noradynum induxit, ut omnes captivi Poloni necarentur. Atrocis consilij ratio ex metu proveniebat, quod exaucto anno redux è Taurica Kalinovius, vehementius recuperandæ Vkraynæ institerat; quam ut à Rege iussus crederetur: vnde Cosaci abundè consultum securitati suæ rebatur,

1652. tur, si odiosam & formidabilem potentiam, semel pro semper sustulissent. At instrumenta laniæ isti dici poterant, autor revera Pater Chmielnicius fuit, qui tertio militari antegressum secutus filium, in nefarium opus consilio & pretio cooperabatur. Ferunt crudele necandorum Polonorum postulatam, diu averfatam Scytham & urgenti Zlotarenko palam renuisse, non quidem studio nostri aut humanitatis, sed nè intercideret præda. At ubi pacti Cosaci, depensuros se capitatum pro singulis æstimium; flagitiosa largitione corruptum, in necem iugulandorum consensisse. Postquam verò condito inter licitantes pretio, nobilissimæ iuventutis capita taxata sunt: ut numellis aut nervis victi, producantur in propatulum captivi, ac confertim per aream sub dio locantur. Horrendum visu macellum, ac inaudita feritatis rabies, ubi non mugientium bo-um, aut balantium pecudum, sed humanus cruor fundetur venalis. Compone Phalarim aut Mezentios, & qui alij famosa Tyrannide claruere, superat laniena veterum crudelitatem. Ignorare miseri non poterant quorsum ducerentur, vel animo cuiusque imminens fatum prælagente; neque reticentibus Barbaris, qui eripi sibi à Præfectis messem belli dolenter ferrent adeo; ut ferrum stringere iussi siccarij, diu à potioribus Murzys inhiherentur, ante alios Kapla-^{Kaplam.} ^{Cham.} ^{Ber.Mar.} mo, ac Chamambeto, ultra quam in Scythia civilioribus moribus, inhumanam Noradino feritatem, & ex ea ignominiam gentis exprobrantibus. Verum incusare magis facinus, quam impedire poterant, non diu & ipsi Præfecti imperio, ac largitionibus Cosacorum evicti. Itaque, destinatum victimæ agmen, cæsum punctimvè, conciditur; percussoribus è Nohaycijs fera & inhumana gente delectis, in nudos ac inermes quali quali vulnere valituro. Accepra constanti & interrito animo plagæ, cum multi ultro iugulos protenderent, aut fortiores ictus poscerent; certè omnes unanimes suspirio ac voce, SALVATOREM IESUM in novissimo puncto inclamavere. Ad prolatum terribile inferis nomen

1652. nomen, velut æstro perciti lanistæ, quo odiosam vocem
 quanto citius intercluderent, mactandorum guttura enixius
 præcidebant. Ultra Quinq; millia tam è Nobilibus socijs
 quam Castrensi ministerio ea strages absumpsit, peditatu
 omni cum suis Ductoribus intra Castra oppresso. Qui si
 pugnares cecidissent, toleranda clades censenda: ast in
 dedititios imò vinctos sævire immanis truculentia fuit.
 Sub patratam necem obequitabant Cosacorum Tribuni,
 in non parcendum Scythas stimulando; & tanquam feræ
 rabidæ sanguine fuso satiari nō possent, addebant morituris
 impropria. Triduū post impensum, requirendis si qui in-
 ter manipulos occuleretur qui beneficio capiētū Scytharū,
 vel immeriti excidij cōmiseratione servati sunt. Præter a-
 lios Chrystophorus Grodzicius Germanicæ Legionis Tri-
 bunus, isti quod è machina evaporans pyrius, suscaverat
 vultum, ut servaretur profuit; qui posterioribus bellis, præ-
 clarum nomen sub Armamentarij curâ merebitur. Præte-
 rea nonnulli miserescentibus Barbaris beneficium vitæ
 debūere, quos illi suum in morem vestitos, infuscatis pro-
 curata nigredine, vel densiore hyosciami fumo vultibus,
 (cui intra guttur attrahendo perpetuus genti vsus:) quo
 vestigantium sicariorum sagacitatem fallerent, involutos
 suorum inferebant manipulis; nonnullis detonsa lanugine
 oris, ementitus sub muliebri habitu sexus, profuit. Quin-
 etiam memorabile factum ut accepi connotari meretur.
 Dum sævitur, Matthias Kadzidlovius Cuiavita, Myszkovi-
 anæ cohortis miles, inter cumulos turmalium, imminens
 percussoris ferrum operiebatur. Iuvenis erat corporis ro-
 bore prævalidus, cum ingenua ex servili nece ira, seu horri-
 bili ante se mactatorum sociorum imagine percussus, dis-
 ruptis valentiore brachiorum connisu nervis, aut ex no-
 cturno humore in resolvendum facilibus, subito se erigens,
 in victimarium irruit, erepto acinace vulnera regesturus.
 Verum nobilior audacia fuit quam successus, cum ad he-
 roicum ausum accurrentibus turmatim Scythis prosterni-

Grodzi-
cki.Kadzi-
dlovski,

1652. tur à millenis manibus vnus, ac in minutissima frustra con-
 ciditur. Quis neget causam necis fortissimis militum, iam
 in protectæ Patriæ meritum, etiam in insignem Martyrij
 lauream celsisse. Hæc ut consignarem, dum nihil ex falso
 haustum velim, autorem habui Ioannem Szaniavium, qui
 eadem hac Baroviana clade captus, simili astu Scytharum
 liber, post multa per stipendia mihi commilito, tandem ab-
 dicato profanorum armorum studio, in sacram Reforma-
 torum militiam, nomen dedit.

Szaniawski,

Eam cladem velut astra præmonerent, varia in anteces-
 sum prælagia ostendere: tribus quippè ante conflictum
 diebus, illustri sideribus per noctem cælo, in aère ignitæ
 scopæ apparebant, in ictum velut aliqua manus exploraret
 nictantes: quæ demum in gladium ancipitem coibant, cu-
 ius manubrium ad Orientem, mucro in Castra verteretur.
 Altera rursus nox armatas in cælo exhibuit acies, eā habi-
 tus ac furoris congregientium partium designatione, ut
 imminentis pugnae prototypon, cælum graphicè exhibe-
 re videretur. Neq; solum ex astris prognosis capi poterat
 imminentium; (quæ tamen cum sint pars densior sui Or-
 bis, lucem habentia ac transmittentia, per æthereos ignes
 præludunt humanis Deo volente casibus) verum è terra
 quoq; nescio quis genius, fatalis arcani tum commonebat.
 Ładyszyni Wisnioveciorum ad Hyppanim municipio, spi-
 ritū aliquem seu spectrum vocale, ex abdito rupis dudum
 incolis colloqui solitum, etiam tum militibus ut quisq; per-
 cunctari ausus, prompsisse ferunt. *Ite (inquit) nunciate Du-
 ci, abeat hinc quantocius, aut cautè nimium agat; adventare
 quippè furiosum bibonem illum, qui barbam illi rasurus sit; &
 metuendum nè nimis acre lixivium capiti noceat.* Irrisui ha-
 bita tunc suspecti lemuris rellatio, demum ubi prædictio-
 ni respondit eventus, vim Oraculi apud credulos invenie-
 rat. Fortè post tribus annis, dum Ładyszyni, qui hæc scri-
 bo moror, cum varijs voce intelligibili, imò cuiq; genti fa-
 miliari loquentem audiui: ac quo quisq; sermone vellet,

Ładyszyn

M. D. J. J. J. J. J.

It

extem.

extempore differentem. Multi familiarem spiritum, seu pharædrum credebant; prono Russorum in magicas præstigias ingenio: alij vita functi hominis animam, expiandis noxis isthac loci damnatam volvere; cum neq; ipse hominem se diffiteretur, & Spasoviû vocari perseveraret. Quando Varſaviæ Comitia, & quali fine terminata, enarrabat; militem stativis laxè haberi, Campanas delubris abripi inculabat; quæ inter Chmielniciû, ac Moschum confiliorum arcana enuntiabat; quandoq; Primipilû legionis, non pro tempore excubias Ladyzni obeuntem, Gallice redarguendo. Astrographi quin etiam mirabilem Annum, unanimiter vulgatis Calendarijs præscripserant; præcipuè Nicolaus Zorawſcius, Aulæ tum à scrutinijs cæli, in diem 7mam Aprilis grandem solis Eclipsim, in signo Arietis incidentem, detrimentosam climati Polonico ominatus: adnectendo in tractatu ephemerico, Apologum Mercurij, caducæum in manu tenentis, quod gemini serpentes ambirêt, eo additamento. *Serpens nisi serpentem devoraverit non poterit esse Draco:* haud ambiguè innuens, (si his logogryphis credere licet) tot cladium interventu, non aliter constiturâ tranquillitatem, nisi alteruter populus, alterius excidio duraturam pacem stabilierit. Neq; Aulæ suæ pepercit, subijciens Senecæ versus.

Vos quibus Rector Maris atq; terræ,

Ius dedit magnum necis atq; vitæ

Ponite inflatos tumidosq; vultus,

Quidquid à vobis minor extimescit

Maior hoc vobis Dominus minatur.

Omne sub regno graviore, Regnum est.

Addebat terrarum devastationem, pestem, famem, Annonæ caritatem, ignes, ventos, fluminum inundationes, & cætera, ex grandi solis deliquio vaticinatus. Certè per id temporis ars ea in prætio habebatur, vel ob solas Stephani Fuhrmanni observationes, typis Gedanensibus edi solitas; quibus ille sub intricatæ nomenclaturæ gryphis, creduli-

tate

tate aut imaginatione legentium vsus, abstrusam futurorû eventuum seriem, reclusâ velut cortinâ cæli, pandere credebatur: cum tamen Deus futuri scientiam in sua potestate reliquerit. Quidquid sit, mihi de Vranologia idem cum Tacito sensus: *Cuius clara documenta antiqua ætas tulit, etiam nostra suspexit: quòd quedam secus quàm prædicta sint cadant, imperitia artificum fieri, ac inde corrumpi artis fidem.*

Miserandæ cladi iungit se pestis, omnem quâ latè patet Poloniam pervagata; etiam Vkraynam corripuerat: unde quòd Scythæ accelerato regressu finibus Regni excessissent, multi causam supponebant ex metu contagij. Videri erat ubiq; repentino Fato sterni mortales, alios desertis penatibus in sylvas, aut solitudines degredi: & dum homines avijs nemorum aut camporum succedunt, puriori àëri hauriendo; feræ velut permutatione facta, in oppida, ac vicos, humanis corporibus saginandæ, commigrabant. Nec tantum in avertendum malum remedia, etiam qui cadavera sepelirent plerisq; locis defuere: non contactu modò, sed àëris infecti hauſtu, contagium vulgante. Medendi periti causam pestis, in àëris ex vapore venenoso corruptionem reijciunt, qui spiritui vitali inimicus, dum principales corporis partes invadit, subito enecat. Idem Astrographi, in hæc inferiora omnem vim stellis tribuentes, epidemiæ universalis causam àëri tribuunt, quando à corporum cælestium aspectibus, humanæ naturæ contrarijs, viriatur. Etsi diuturna observatione rudiorum, quibus ex effectu causas rerum cognoscere licet, compertum habeatur; eiusmodi àëris vitia aut infectiones, circa universalis Iubilæi recursum plerumq; oriri, ac per incrementa aut remissiones contagij, in septennium quandoquæ perdurare. Cracoviam alijs Regni vrbib; populosiorem, gravius tunc pestis exercuit; etsi natura loci, ex benigniori cæli constitutione, magna præsidia adversum vim mali habere videretur. Cœpit hæc lues sub finem Autumni Anni 1651. ac per hyemem, cuius rigor moderari malo creditur, nihil remittens,

T t 2

1652. tēns, ad præsentis Anni Mensem Octobrem immediatè sæ-
 vijt: quo temporis interstitio, ad XXXVI. hominum mil-
 lia ex incolatu vr̄bis desiderata sunt, præter eos, qui in seces-
 su campestri, inter latebras aut cellaria absumpti, incognito
 periēre. Enituit tunc Reginæ Ludovicæ pietas, pecuniam
 in cōmenda victualia subministrante, quibus morbidi per
 contubernia alerentur. Neq; Magistratus Vrbis defuit se-
 dulitas, iam erecto Lazareto seu Nosocomio generali, iam
 Medico Chirurgisq; non sine sumptu inductis, qui curam
 periclitantibus subveniendi præstarent. Cum primis egre-
 gia opera Zacherlæ Cōsulis, qui non modo de remedijs cō-
 tra pestilentiam providit; verū adversus rapinas, ac ædi-
 um expilationes, vigilanter egit. Plurimorum siquidem
 fortunas diripiebant vespillones, publico stipendio ad hu-
 manda mortuorum cadavera inducti, parum habentes de-
 functorum bonis potiri, nisi etiam vivos, ut quemq; ex opu-
 lentia notum, in prædam destinarent. Enektorū quip-
 pè capita vi pestis findente, humano cerebro ostiorum po-
 stes aut pessulos illinebant, quo virulentia contactu insinu-
 arā, sanos quoq; inficeret, perimeretq;. Etiam incendium
 vrbem eam tunc afflixit; quo item fortuito igne Lublinum
 celebris Tribunali Regni locus, Calisium, Czeſtochova,
 Vſcie, aliaq; minoris nominis oppida in favillam redacta,
 vel extantibus in hanc diem ruinis, vnde suos incolas im-
 mite exegit elementum. Nec minus pepercit fluminum
 exundatio, aucto diluvij in speciem ex continuis imbribus
 Viſtula; qua parte Caſimiriam à Cracovia interſcindit, e-
 volutis aquarum incurſu ſublicibus pontis, ut eluvies ad-
 uſq; Monasterium Bernardinorum, cubito tenus terram
 inundaret. Idem, alterā parte Caſimirie ſuetum alveum
 ſupergreſſus, ex continenti fretum ingens efficiebat, gran-
 di accolarum periculo, quorum nonnulli ſubitò malo præ-
 venti interiēre; alij vorticoſo gurgite cum ædibus abrepti,
 multi item quibus benignior ſors trabes aut ligna præhen-
 dere permittit, à navicularijs extrahebantur. Non illepi-
 dum

Zacher-
la.Lublin,
Kaliſz,
Czeſto-
chowa,
Vſcie.

1652. dum viſu, defluenti ſæni acervo, lupum ſimul cum capra in-
 ſediſſe, mirā in præſentiſſimo periculo Sympathiā: caſa
 quoq; lignea, cum fundamentis abrepta, ripæ adnatavit, in
 qua trium puerorum mater, famelicæ proli ſubcinericios
 pararet. Relata narro. Hoc tunc Vandalus noſter (Divæ
 Magdalenæ ſacro die) violentiæ ſpecimen dedit, vaſtior
 credo & magis furioſus, vbi ingenti oſtio Balthidi ſub Dan-
 tiſcano littore illabitur.

Postquam dolendam Exercitus cladem, cōſtans ubiq;e
 fama tulit: tota paſſim Polonia trepidatum; quos fatali
 prælio ſors ſubduxerat, maiora vero nunciantibus. Sanè
 ſi vnquam miſera tūm Poloniæ facies erat, florentiſſimo v-
 nā cum Duce ſublato exercitu; altero ultra Boryſthenem
 indagine claſſo; cum ab intra nihil pacatum aut ſincerum
 appareret, funeſtisq; diſſidijs ac ſuſpicionibus omnia ſuſq;
 deq; miſcerentur. Quid ſi Scythia ſucceſſu ferox, in vacuas
 deſenſore Provincias involaret? Chmielnici cum intimis
 viribus peſte exinanitum Camenecum oppugnaret? Thy-
 mothæus pro innata phræneſi ſubmontano tractu illapſus,
 Cracoviam cor Regni adoriretur? Moſchus fidei ſuſpectus,
 Lithuaniam premeret? ut tunc inter coniuratos hoſtes cō-
 dictum fuerat. Quis non ſecurim ad radicem poſitam di-
 xiſſet; niſi quòd Arborem Regni huius, recis in tempus
 folijs, nondum cadere Fatum deſtinaverat. Prævidens re-
 medium malis Rex, Comitia extra Ordinem ſtatibus indi-
 xit, anxius & dolens, nè is actus nullo iterum ſucceſſu incō-
 penſabili iacturā diſfluere. Nihilominus animi inter ad-
 verſa retinens, ſupplendis quæ præſens tempus ferebat, ite-
 rari Ediſta (Inſtructiones) iuſſit, quæ ad Conventus Parti-
 culares diſmiſſa, adderent ſtimulos, ut ſaluti publicæ prius,
 quàm gloriæ conſuleretur. Itaq; gens illa, quæ exacto an-
 no victorem ſe obtrita Rebellionē tulit, modò revoluta for-
 tunæ orbe, quadamtenus de extremis deliberabat. Ante-
 quam Comitiorum, prius ſtatum turbidæ Ruſſiæ expono.
 Etate ac merito inter Tribunos militares præcellebant, Sta-
 niſlaſ

1652. ^{1652.} nisslaus Potocius Podoliae, ac Landzkoronius Bracławienſis Palatini, qui proviſis quantum in arcto licuit rebus, conſilia reſiſtendi, ſi viſ ingrueret ulterior, Leopoli agitavere. Ac primò recolligendis militū manipulis inter ſe curas partiti, Bracławienſis quidem ad Gliniany ſubſtitit, tutiorem præſtiturus Leopoli, ſi viam quā hūc itur, præcepiſſet: Potocius ad Strumielcum nonnihil deflexit, cohortibus quæ à Boryſthene remeabant, ſe ſe iuncturus. Iſtæ ſiquidem poſt Batovianam cladem dum Coſaci in Valachicas nuptias intenti agunt, eo modò ſe indagine expedivere. Obſervabat traiectum fluminis multitudo plebis, vndiq; terga abeuntium carpendo, illis Novogrodecum Severiæ petere, oſtendentibus, quo iſthac in Lithuaniam penetrarent. Aſt arduum iter, nec eluctari poſſibile, circumfuſis vndiq; globis, ac quo longiùs proceſſerant, augebatur in maius diſcrimen. Abitus parū diſtabat à præcipiti fuga; cremaverāt currus, ac famulatio in Equos vectorios recepto, oberrabant magis quā abibant; donec plebs traiectum Boryſthenis hætenus obſervans, trans flumen deſerta ripa ivērit, vagos ac laſſatos in loca naturæ ſitu invia compulſura. Interim noſtri obiectis perfunctoriè manipulis, diſtinebant ſequaces vt eluderent; ac inter continua diſcrimina laſſis qui inſequebantur, obliquo ad Boryſthenem tractu deflexere. Hic enim vero quotquot fortuitos lembos, (Baydaki, aut Wiciny,) celeritas occupantium naſta, protinus inſidebāt; ac quo vitā vni diſcrimini eriperent, remigij inextremi aquis credebant. Inſtitum traiectui maxima cunctorum feſtinatione, etiam, vt ^{ante} neceſſitatis ingenium eſt, pleriq; è famulatio, complicatas trabes ligneas, tum ſepiū fragmenta viminibus conſaſciata, item dolia, comittebant amni, quibus latè ſtagnantes aquas præterveſti; demū vbi in ulteriore ripa conſpiciuntur, hoſte volucrem traiectum haud ſatis demirante. Hinc acceleratis itineribus Pavolociam verſus tetendere; non ſine iuſto Chmielnicij meru, nè penatib; Vkraynæ per abſentiam ſui, graves quia laceſſiti hoſpites forent.

*Novum Iran
genus ex nre
re Boryſthen*

Wotol

Comitia ad diem XXIII. Iulij celebrata ſunt, adverſus impendentia pericula ſolū & vnicū ſalutis remediū. Eſt aliquæ primi ordinis Provinciæ, quo ſubitis periculis occurrerent, contrahendo militi delectus inſtituerant, aut collectas tributorum indixerant, inſuper ſancitis publicæ expeditioni armilūſtrijs, quo excluſa Comitiorum aut morā aut caſu, ſubſidium militis æriſq; pararetur. Cracoviēſis præcipuè Palatinatus, vt gradu ita exemplo prævit; contracta Milit. CC. Equitum ala, cuius cohortes, patricij eiſdem Provinciæ, ſub Rotmagiſtrorum nomine ductarent. Hi fuere Samuel Scibor Chełmſcius, Stanislaus Neczuia Dembinus, Stanislaus Morſztyn, Criſtophorus Krupka, Alexander Chrzęſtovijs, ac Albert Rarovius. Equidem prompta hūc in vtramq; Palladem iuventus, nam ſeu humaniora ſtudia reſpicias, propè ac in ſinu Cracoviēſe, Lycaum habent; alacres deinde ex ſcholæſtico pulvere, ad militiæ munia progrediuntur; vt rarus ex provinciali Nobilitate ſit, qui non exercitam per Martios actus indolem, ad œconomica tranſtulerit. Hinc patricij abdicare militiæ munia probrum cenſent; & quia filius imago Patris eſt, non in lineamenta modò ac Symmetriam corporis, verū in mores quoq; ac animi qualitates, immigrare nituntur. Ardentiffima febrī decumbebat Rex, quā à deſperata curatione Malignam vocant, quæ vbi ſexdecim dierum ſpatio, corpus ſua mole craſſiùs depaſcitur, multi extrema addeſſe cenſebant, vbi ſimul curarum æſtus animum, ac viſ febris corpusculum laboribus attritum, exederet. Tunc quoq; peſtis Varſaviam invadens, non lentè vt ſit in principio, ſed ſolito vehementius graſſari cœpit, è ſervitijs Aulæ aliquot ea lue correptis. Aſt vbi humana conſilia ceſſāt, ſuperna incipiunt; & humanitūſ deſperati, Divina ope eriguntur. In brevi namq; remittente morbo, valetudini Rex ſenſim reſtitui cœpit, vnde ſpe reviviſcente, cuncti intentiùs, negotijs publicis vacavere. Alexander Sielſcius Stezyceſis Præfectus, moderamini cætus N unciorum impoſitus erat,

*Chełm-
ſki.
Dem-
binſki.
Morſz-
tyn.
Krupka
Chrzę-
ſtovijs.
Raro-
vijs.*

Sielſki.

crat, quod ferè omen felicitatis Comitiorum conclusionis, unanimiter electus. Advertit primas curas Suecia, irritò perpetuæ pacis tractatu, non obscurè futuri belli minas iaciens. Itaq; Commissarii, qui Lubecæ Sueticis congressuri essent, plenioribus instructi mandatis, attendere iussi; nè quid ad concilianda cum ea gente pacis iura, ex æquo & iusto intermitteretur. Ab alijs lateribus, si non in totum res pacatæ, saltem superficie tenus imago tranquillitatis, inerat, cum & Austriacæ domus vicinitas, sanguine & officijs regnantium firmaretur: etiam Moschus aliquali, per Stanislaum Witovium Sandomiriensem Castellanum responso, adhuc simularet se amicum, quò dissimularet hostem. Ergo versis ad tuendam Patriam studijs, nihil tum in eo cardine desideratum, Lublini Commissione, Tribunali Radomia institutis, ubi excussis fisci rationibus, desiderijs militum satisfaceret. In eum finem laudatæ contributiones agrariæ quæ L. Mill: Exercitui exolvendis stipendijs sufficerent. Indicta & publica Expeditio Nobilitati, novissimum ac vltu probatum tutandæ Patriæ præsidium.

Exautorati quoq; Procancellarij fautores, aliquid tunc pro causa tentare ausi; quoad detectis in præsens molitionibus, autor in totum corruisset. Perstrictus ille nuper iudiciali Banno, Viennam Austriæ perrexerat; valituro, ubi cætera secus cecidissent, Imperatoris patrocinio, se erectum iri sperans: Ast Aulam illam non nemo pigrum mare dixit, quæ antequam quicquam decernat, annum trahit. Hic vero omnis moræ impatiens, ubi in suspensio hæret; Sueciam respexit, rebus suis magis & citius opportunam, si sub agitatam perpetuæ pacis, aut prorupturi mox belli negotium, Regno illi accessisset, pristino statui Exul restituendus. Proin, diversas abitus Viennæ rationes prætendens, (ubi tum sigillum, muneris olim sui insigne furto surreptum, post per Comitem Starenbergum Aulæ Cæsaris Præfectum remissum Regi fuerat) ad Carolum Wrangelium Sueciæ Architalassum Croneburgum ivit; inde Stokolmiam, quæ

Suecia.

Suecorum Metropolis est, non inhonorè remissus. Siquidem genti bellum in Poloniam apparanti, per commodum accessisse videbatur, prodromum nancisci eum, qui non modò mores ac genium gentis, sed intima arcana Minister Status introspexisset. Hic dum modo ac specie asylli manet, dimiserat Ioannem Iasienium, diuturniore obsequio familiarem, ut tanquam natalis soli desiderio herum abdicans, in Poloniam rediret; ac omni suspicione liber, veteribus fidisq; amicis in Regno per epistolas conventis, ad Cosacos inde diverteret. Et responderat initio fiduciæ Iasienius, nisi post trajectam Balthidem fortuna, ut fallax illa cespitasset, in ipso planè suscepti negotij limine. Siquidem Wyzycius Konicopolianæ cohortis Optio, in itinere obvium nactus, ac quorsum & unde veniret perquisitum: dum è Suecia renuntiato Radziciovij famulatu, in Poloniā redire responderet; ac fidem non ficto reditui astruens, quo loco ibi Herus ac fortunā esset, quasi relecto per simplicitatem arcano referebat. Susplicere ad hæc hominem Wyzycius, ac alia super alijs sciscitari; cum ex asseclis quispiam grandiores clutellas, ex pondere exploraturus, ubi leves esse, nec nisi papyro infartas comperit, aucta suspicione fraudis, Varsaviam non incustoditè secum conduxit. Continebantur sarcinis literæ diverso argumento scriptæ; inerant schædæ puræ, seu chartæ virgines, manu propria auctoris ac sigillo obsignatæ, quas latori ex vltu inarare scripto liceret. Etiam inter excussam papyraceam farraginē, reperti codicilli, ad Chmielnicum Tribunosq; Cosacorum (narrata non visa trado) scripti; quibus recenscebat gravamina, per inclementiam aut æmulationem illata sibi; causam iniuriæ subnectens, nè violarentur immunitates Zaporozensium; nè Berestecia, perdendis illis Rex Kijoviam pergeret; deniq; quòd consilijs desolandæ Vkraynæ adversatus sit, sola Exercitui eorum benevolentia devinctum vapulasse. Consecuta inde quæ pateretur: abrogationem Magistratus, immeritum exilium, vitæ discrimina, & alia,

Vn

recti-

1652.

1652.

Iasienius 113.

Wyzyci.

B. prout probat
Zborovius
Berestecia

Iasienius p. 113.

Starenberg.
Wrangel.
Cronburg.
Holmia

rectitudine suâ, sibi exitiabili. Inventum tamen oppresso
 1652. asyllum in Suecia, apud invictam Heroidem eius gentis Re-
 ginam, apud quam res suas eo loci esse, ut non melius in
 Polonia velit. Cuius Maiestatem Reginalem etiam iniu-
 rijs exercitus Zaporoscensis condolare, nec refugere pa-
 trocinium. Proin, mutuae stabiliendae confidentiae, mitte-
 re latorem praesentium, per multa fidei experimenta pro-
 bè cognitum; ut quæ series literarum haud comprehen-
 dere queat, Duci Zaporoscensium Tribunisque à S. M. ore-
 tenus enuntiaret. Iam verò in rem utriusque conferentium
 fore, si lator gratè acceptus, idemque celeriter expeditus
 fuerit. Iussus Iasienius liberè promere, quorum causa
 ad Cosacos missus; abditam schædam depromsit, exhibi-
 turum se ultro asseverans, nisi requisitione praeveniretur.
 Scripti essentialia, ut ex certis Commentarijs excerpti,
 subiungo. Ablegandos in Sueciam, à Duce Zaporoscensi
 duos tresve prout libuerit, nuncios: modò personas idone-
 as, characteris; Græci peritas, quippe Ser: Reginam eandem
 linguam probè callere. Ablegati sufficientibus mandatis,
 ac omnimoda facultate instructi, ad concludendos mutuae
Correspondentiae Tractatus mittentur. Quatenus verò ali-
 quis ex Clero Græco-Russo, ad latus pro continua residen-
 tia mitteretur, id S. M. enixè velle. In patrocinium reale
 Exercitum Zaporoscensem, à S. M. suscipi protegendum,
 ampliandum, nihilque intermissuram, quò decori ac secu-
 ritati eius conducere videbitur. Suecorum copias, quæ
 in parato sint ingentes, transactione patrocinij conclusa,
 sine morâ contiguum Poloniae limitem intraturas. A Re-
 ge Poloniae quaeri sollicitè modos, perpetuae pacis cum Re-
 gno Sueciae stabiliendae; Lubecæ propediem congressuris
 utriusque partis Commissarijs: verum Regiam M. omnino à
 Tractatibus averfam. Consuli item oportere, legatorum
 abutrinque mittendorum securo com meatui; cum æquè ex
 mora, ac patefactis arcanis maneat periculum. Cum Sey-
 this retinendam societatem; Transylvanum in partes per-
 trahendi.

trahendū, interposito ferendæ vicissim opis iureiurando.
 A Dynasta Valachiae enixè cavendum; ut potè modicæ fi-
 dei, & alibi propendentē. Cum Polonis interim omni quæ
 tractatuū quæ armorū experimento abstinentū; in suspen-
 so habitis consilijs, aut elusis, cunctatione; donec utrorūque
 vires in expedito sunt. Dum à milite Suecorū invaditur
 Prussia, iure belli acquisita bipartito cessura; scilicet Bal-
 thico mari cohærentia Suecis; dominium Vkraynae penes
 Cosacos tranquillo usu fructu firmabitur: Praesens litera-
 rium instrumentum, ubi probè lectum & intellectum fue-
 rit protinus exurendum; nè fortè neglecta arcani curâ,
 aut asservantis incuria evulgatum, opportunitatem agendi
 pessundet. Datum Stokolmiae die 10. Maij. An. M.DC.LII.
 Pauca adiecerat ad Wyhovium Tribunosque: quovè soci-
 andis armis maior instinctus esset, Orientales Russæ Eccle-
 siae ritus, summoperè placere Regnanti Sueciae dixit; gna-
 rus illicio æstimatae religionis, animos mortalium validis-
 simè moveri, trahi; Vbi verò ex contentis patuit, Civem
 Patriam, ac Ministrum Principem suum abdicasse; elangu-
 erat agentium pro eo fervor, cunctis novum Poloniae Co-
 riolanum, perduellione aperta maculosum, detestantibus:
 repertis nihilominus, qui confictas obiectiones asseverarēt,
 quatenus Exul novissimo casu protereretur. Sed isti clā,
 nec nisi per emissaria scripta. Aderat sub hæc nō nemo qui
 è Suecia in Transilvaniam divertentem Radzieiovium, à
 subornatis ficcarijs in itinere iugulatum vulgaret: eā affir-
 mandi pervicaciā, ut exangue interempti corpus, deposi-
 tum Belzycijs se vidisse, vel tradito pignore contenderet.
 Ac nè quid pro causa aut cōtra dixisse videar, circumlatam
 tunc Apologiam subiungo ut totum de rei veritate iudici-
 um lectori maneat. Sensus talis erat. *Duo sunt, quæ de-
 speratas reorum causas tueri solent; ex innocentia absolutio,
 aut ex fuga praesidium. Et innocentium quidem nemo alea da-
 mnatus est; ubi ad humana Tribunalia ventum, ut clarior
 iustitia candor sit, per temporis interstitia defacandum, exclu-*

1652. *sa ferenda sententia precipitantia. Inter pares quidem ubi iure disceptatur, aliquando vacillat, quandoq; iusta causa triumphat: si cum superiore contendis, evalescit per moras veritas, desumaturq; ira ac odij affectu, sincerius admittitur inuicti capitis defensio. Ita irati Saulus præiudicio David succubisset, nisi confragosis montium abditus, aut Hebea in aula specie desipientis sapisset: Siemiechus in Polonia, ubi ad scopulum disgratia Aulicæ offendit, in exilium abiit, sperans fore, æstimatione innocentia, postliminio Patriæ restituendum. Nec disparem abcessus Radzieiovijs causam, ut minus quo remotior ab igne videretur; & qui probè sciret, longas & graves Regibus esse manus. Eò consilio decessisse Patriam, Regiam, Tribunal, Domo; ut tandem per intervalla temporis, in melius dispositam clementiam, opportunè vulnere patientiam emolliret. Itum dehinc ad amicam Caesaris Aulam, prahensasse Gallicam intercessionem, Pontificis implorasse suffragium: ubi tanta media cooperantur nihil, iussisse in Sueciam, ut longinquum dirimente freto exilium, ad commigrationem efficacius, vel saltem ad securitatem tutius foret. Eius demum Regni Reginam deprecatricem exambivisse, propinqui sanguinis necessitudine Regi devinctam; cum pars generosa humanitatis censeatur, sequiori sexui tribuere ea, qua viris negarentur. Hic receptum misero datum, ut conciliaret non irritaret Principis sui affectus. Ast perduellem eum, ex sollicitudine in exitium Patriæ hostibus? Minimè vero; quippe non ita natum veterrima stirpis Crvem, ut exuto natalis soli amore, optima Matris cui omnia debeat, in instanti oblivisci potueri? Nō ita formatum virum ac Ministrum ingenio perspicaci, ut grandis momenti negotium, in fide homuncionis planè nihili reclinaret; patescere arcano, non modò indelebili nota proditor suorum; verum etiam innocentes filios totamq; domum subversurus. Ast si nucleum exprimere datur, hoc in rei veritate fuit. Insistentem medijs, quibus Regis sui gratiam repararet, concredidisse Iasienio, tam tum Ministerio suo valedicenti, syngraphas seu chartas puras, subscriptione manus firmatas; salutandis aut exorandis in opitulum amicis, quæ ex usu & opportunitate, à fido*
vi pu.

1652. *ut putabat latore, scripto inarata exhiberentur. Factum inde, ut quæ in adminiculum sui erigendi Exul seruo nequam crediderat; ea à proditore in instrumentum subvertendi Heri disponentur, contentis adulterinus imbuta. Nam cur lator non obliquo extra Poloniam itinere ad Cosacos deflexit? aut per diverticula viarum, Lithuanico limite aut montanis recessibus, ivit? Sed Varsaviensi tractu, via Regia oberrans, ultro secipientium manibus insinavit? Iam verò consultò obviis, sponte confessus, nihil virile dum manus iniicitur ausus, arguunt ab emulis corruptum, & Heri proditorem extitisse. Quod si in delatione homo nefarius perstat, exhiberetur ulterior criminis probatio; excuterentur circumstantia, admitterentur testimonia, daretur tortor & equuleus, quibus tandem expressa veritas, dolosas impostoris artes retegeret, aut invisum semel reum convinceret, infallibilibus perfidia argumentis. Verum hic absens & inauditus per legem publicam damnatur; ad latus foveitur servile ingenium, & specie detenti præmia proditori expectat. Quod verò Regnum Reginaq; Sueciæ, factò commentitio prætendantur, id planè tam à vero abesse, quàm si propè iniuriam. Qui enim credibile fuerit, tam subito advenam, in arcana Status Regni illius immigrare patuisse; ut penes Exulem Polonum, manerent arbitria rerum, in Curia Suecorum, &c. &c. Talia sparsa, quibus autor ignatum se cuiusquam contra Patriam moliminis, & inter liquidissimam innocentiam, ac fortis iniquitatem destitutum, acerbè querebatur. Interim lex in Comitijs lata, quæ in pœna perduellionis condemnatus Exul. Eius summa. Dei beneficio factum, quod Ioannes Iasienius, Hieronymi Radzieiovijs familiaris, missus cum literis eiusdem Domini sui, manu omnibus nota subscriptis, ad Hostes Regni, perniciofa consilia ac molitiones in perniciem Reip; continentibus interceptus fuerit: ijs malè affectus in Patriam autor, præter commissos in antea actum excessus, Cointelligentias cum Rebellibus init, secreta status pandit, ac media modòq; hostilitatis contra Poloniam suggerit, mutua auxilia exposcit, & ad coniunctionem armorum contra Remp; sollicitat*

1651. detraxisse videretur. Demum evenit, quod semper solet, res novas ac recens inventas novitate sua sapere, protinus abrogandas: conformi publicorum consiliorum virtute floribus, qui quamdiu recentes, tam diu grati. Qui tunc ius Nobilitatis Poloniæ consecuti, memorabo, cum præcipuum Annalium munus sit, ut heróicos actus, ita agentium personas, brevi nomenclatura subnectere. E præcipuis erat Franciscus Hermannus Saxonix Dux, Matre Brandeburgica natus, veterrimo ex utraq; linea progenitorum stemmate. Quæ enim alia hac Electorali stirpe antiquior? quæ tot editis magnis Principibus fecundior? Saxones Orbi superfusi Anglos subegere; Cimbricam Herfonesum possidere; ab Ottone magno Occidentis Imperatore; à Videkindo per Capetos Francis Reges dedere; Sabaudicam domum æmulam Regibus fundavere: demum interlapso sæculorum, quæ magnis familijs periodos iniiciunt, nihil imminuti, pro Primicerijs Electoralis Collegij agunt, duratione, ultra aliarum Prosapiarum fata, memorabili. Hic igitur Princeps, in gremium Campi Dominæ libertatis, publico diplomate receptus, ac honorum honorumq; Patriæ capax declaratus; ubi prævio fidelitatis Iureiurando, se intra viscera Regni novus Civis contulisset. Quis crederet, adeo calamitosam Poloniam, à tantis municipibus exhibitam? & cuius multifariam afflicta salæ, ut in eius decora, transcribi externi satagerent. Belligerante olim (ut non nihil cum venia Lectoris deflectam) in Italia Pirrho, quod locus quàm Castris hostis Rex infederat, emptorem invenisset, prodigij locum meruit; magis mirum, cladibus, peste, externorum conspiratione agitatâ Poloniâ; repertos nihilominus, qui veterem Patriam addicando, Regno undecunq; afflicto incorporari præoptarent. Etsi mirari magis, quàm ambitus causam assequi licet; cur è Ducali Familia Princeps, cuius status supremæ potestati immediate subiectum se ferat, æqualitati Iuris ac poenæ, quibus libertas nostra constat, subijci voverit; innato Regulis Germaniæ

Indigenatus
Francil.
Saxon.
Dux.

niæ fastu, & privati decoris æstimatione, externa fastidientibus. Eodem Equestrium albo recepti, Ioannes Vdalricus Schaugotius, ac Christophorus Houvaltus, Nobili domo è Suecia oriundus, sed qui sub Cæsareis signis, per militiæ gradus ad honorem Generalis Excubiarum evectus; tandem fida & strenua anteaetis prælijs, Regi Polono opera, approbata, pro Indigena Regni recipi meruerit. His adiunctus Nicolaus Constantinus Gissa Franconicus, Prætorix legionis (Guardiam nuncupant) Pro-Tribunus. Itidem Claudius Perpeßius Gallus, adnitente pro conterraneis Regina, magis quàm ex meritò cooptatus. Non ferendo ingenuæ genti opprobrio, ut quæ decora Maioribus virtute & sanguine steteret, suffragijs privatorum aut dispensatione Gynæcei, partirentur. Verum iam hic animorum habitus, aut personarum sors fuit, ut plectrum Citharædi, aut fusum lanificæ, hastati militis cuspidi prævalerent.

Moritur eodem anno Matthias Lubienius, è stirpe Poloniarum Archiepiscopus Gneznenfis ac Regni Primas, ultra Octogenarium ætate provecta. Is Matthiæ Pstrokonio olim Regni Cancellario, probi ac prisce moris avunculo promotionem, virtuti ac rectitudini suæ gradum honoris debuit: Matrem almæ fecunditatis nactus, quæ præter hunc, tres alios Presbyteros genuisset. Professum eum Miechoviensis Cænobij Præpositum memorant, unde per ascensum aliquot Cathedrarum Præsul, ad Gneznensem demum Tiaram translatus fuerat. Vir boni & æqui amans, opum ut tales solent non avidus, & qui Clerum intra orbitam pietatis ac modestiæ, exemplo vitæ continuerit. Fratrem Stanislaum habuit Plocensem Episcopum, Historicis Lucubrationibus illustrem. Ex familia Equestri in Senatuum adscitus, amplissimi Ordinis vocatoni respondit, cōcernentibus regulam vitæ negotijs par, impertinentibus haud quaquam immixtus. Domum Lubieniam neq; dignitatibus, neq; opibus invidiosis auxit; etsi probitas sua apud Reges in pretio esset; viam qua crescerent, contem-

1652.

Schaugotz.
Houval
Gissa.
Perpezy

Zubinski

Pstrokonki.

M parum in
hoc nostri seculi
profectum exen-
plum.

1652. tus per merita monstrasse; cætera fato meriturorum com-
mittens. In sede Primitiali Ioanni Węzyk successit, animo
Węzyk. & integritate Præcessori similis, cursu vitæ ac Præsulatus
administratione longævior. Suspexere Reges gravitatē
Antistitis, Clerus modestiam exemplaris imitatus est, ut
ferè omnes Sphæræ respiciunt cursum primi Mobilis. Re-
gem Casimirum coronavit, eundemq; extremis tabulis Te-
stamenti Executorem scripsit, non quod reliquæ opes, non
possent habere dispensatorem, nisi Principem: sed ut tanto
præscripto nomine, innocuum se à corradendis illis, quas
vix vllas reliquerat, testaretur. Successit in Archiepisco-
patu Leszczynius Regni Cancellarius, post quem curam
Leszczynski. Sigilli maioris adeptus Korycinius Vicecancellarius: huic
Korycinski. rursus substituto Andrea Trzebicio intimiori tunc signatu-
Trzebi. ræ imposito. Chelminensis dein post Leszczynium Cathe-
cki. dra, Gembicio Regni Secretario collata fuit. Ast regimen
Gmbi. Exercitus cui committeretur, diutius expectantes detinu-
cki. it, deliberante Rege, ac omni Aula quis tandem potiretur
arresta. Cum interim Stanislaw Potocio Podolia Palati-
no Rex confert, Minorem (ut vocant) sub nomine Campi-
ducis clavam, supremâ armorum Præfecturâ penes Regem
manente; absconditis tunc, cur retineretur causis. Cer-
tè si vnquam, tunc larga copia suppetebat Regi, distribu-
endorum munerum, qualia vacantias dicere mos obtrinet,
multis illustribus viris bello, aut alia lethi via extinctis.
Landz. Collatæ tunc fuere: Rusiæ, Landzkoronio; post Simonē
koron- Szczavinium, Thomæ Fratri Brestensis; Petro Potocio Ca-
ski. meneci Præfecto, Bracławienfis, Christophoro Tyszkiewiczio
Szcza- Czarniechoviensis, Palatinæ dignitates. Munia item mi-
wincki. litaria, qui non obscure sago meruerant data, Stephano
Potocki Czarnecio Castrorum Præfectura; Ioanni Sapiehæ Campe-
Tyszkie stris Notariatus; Winnicenis Præfectura, Andræ Potocio,
wicz. recenti subductarum à Borysthene legionum merito. Etiā
Czarniecki. se ijs Comitij in publicam consiliorum materiem ingesse-
Sapieha rat Ioannes Weyhardus Comes à Wrzeszowicz Bohemus,
Potocki Wrze-
szowicz

1652. Salinas Cracovienses conduxerat, descripta cautione pactis,
reditus illarum, statis temporum vicibus, paratâ pecuniâ
ærarario Regis inferre. Dehinc rationibus œconomicis
minus intentus, ubi per immensos sumptus in luxum, ac
lautitias redditum earum exhauserat, exolvendis pensionib9
(Ratæ dicuntur) impar, locationem abdicare cogebatur.
Itaq; improvidæ villicationis serò commonestus, illatas
ærarario regali pecunias reposcebat, ut quas supra percepto-
rum rationes expendisset. Contrarium deduxere qui a ra-
tionibus reddituum, repetundarum indebitè agentem refu-
tando. Vnde Wrzeszovicus suâ ipsius incuriâ aut prodi-
galitate afflictus, salinis cedere debuit; dum Polonia abit-
minax, damno suo apud hostes Regni demùm consultu-
rum.

Sub finem Comitiorum Cosacorum Nuncij comparue-
re, magna omniū expectatione, quid novi ex Affrica illa nō
infœcunda monstrorū genitrice, adferrent. Vetus sermen-
tum erat. Batovianâ clade insana Thymothæi violentia,
steterat aliquantum, ubi meditaras in Valachia Nuptias,
Thymo- exequutum perrexerat. Qui, si bellum tunc prosequi quam
teizek. Hymæneo insistere maluisset, eodem impetu & recenti fa-
mâ, universam Poloniam concutere haud arduum fuit. Ast
dum procatur, tempus recolligendis viribus ac opportuni-
tas in resistendum enata, videri potuit. Iam verò Pater
Bohdanus extinctis quos odisset, conscius se cladis nega-
bat, increpito temeritatis Filio; quem excusare arduum
ratus, provocatum asserebat, ut cui peregrè eunti Poloni in-
sidiando occurrissent. Enimverò ita natus ille, ut in omnes
figuras mutari valens, nihil tutius calidâ simulatione exi-
stimaret. Proin, quotquot Polonorum ex clade supersti-
tes nactus, velut sortis miseresceret, vestitu ac viatico in-
structos, liberos dimittebat. Sub hæc cum ingentibus
copijs, ad Winniciam subsistens, quæ offensæ Poloniæ mo-
limina, simul & Valachicarum nuptiarum successum, ist-
hac operiebatur. Quem actum ut solenniorem redderet,

^{1652.} Hanum Crimenſem cum primoribus gentis, ad diem XIX Iunij iuxta Calendarium vetus; eodẽ rursus, dum filiam tradere tergiverſatur Valachus, crebrioribus in maturandũ adventum nuncijs, impensius compellavit. Quippẽ Baſilius antemiſſos proxenetas, non in totum feſtivẽ accipere viſus, ſcripſeratquẽ requirentis in modum Thymothæo. Pronuba Bellona minũs dextrẽ coniugalem amorem conciliari, qui pacatis rebus ac animis gravior, bello inarmareſcat; ac ſalutatorios orbes ab armatis legionibus impeditẽ decurri. Si Generi Soceri rebus proſpectum vellet, Scythas malẽ hoſpitatuſque diſtingeret; Coſacorũ impertinẽtes catervas dimitteret; retentis quãtũ ſatis familiaribus. Patri deniq; regrediendi auctor eſſet. Tum demũ effectũ affectũ operante, Filia ſua iungeretur. Quæ comperta, Patrem Bohdanum pertraxẽre, ut dum Scythia recenti præda animatus, Tyram propẽ degit, etiã ipſe à Winniciã ſolvens directo itineris flexu, cunctabundã ad Nuptias Valachiaẽ minaretur. Subinde expedierat Nuncios, conſultò ſeriũs Varſaviam venientes, ut iſti quid tandem ab offenſo Regno ſperandum, intimius explorarent. Nihil adferebant, præter ſolita & inania: obteſtationibus diras, diris lachrymas, his ruſum deierationes miſcendo, quo ſe Ducemq; cladis perpetrataẽ ignarum teſtarentur. Qui poſtulata eorum exciperent, è Senatu, etiam Equeſtri ordine delegati ſunt: ſatidiente Rege toties recoctam cramben ad ſe reijci; & Ordinibus ubi circumſtantiã ſuſpenſa conſuſione expendunt, protractum tempus in lucro ponentibus. Pro maxima ratione innocentiaẽ ſuaẽ literas comonſtrabant ad Kalinovium, à Chmielnicio, nõ præmonente modo ſed obſecrante datas, nè Thymothæũ in Valachiam iturientem præpediret, ac licentioſum Scytharum agmen, quã vellet tranſire pateretur. Id quidem literarum folium, intra laciniam veſtis caſi Kalinovij reperiũ; Patri tranſmiſſũ narrabant, ab exprobrante Filio nõ paterno affectu initam, cum inimico vtriuſq; in caput ſuum conſpirationem. Aderant inter delegatos Cancellarij

Regni

^{1652.} Regni ac Senatorum pleriq; qui graviffima paræneſi, tot molitionum in Regem optimum, ac Patriam redargutos, figmenta tantũ verborum adterre demonſtravit, & quæ rabidi Crocodili natura eſſet, interempto demũ homine lachrymati. Fletũ quidem (aiebat) facile comminiſci, at ſanguinis humani alius color eſſe duratio eſt; qui innocentẽ fuſus, dum de terra clamat, celum incunctanter in vindictam provocat. Itane verò tot periurijs Numinis laſi, ac cruentata Patria nefas, extemporaneo fletu emaculare arbitramini? Minime? diſperdet Deus gentem doſoſam, eſſe quæ comitata fratricidam Cain furia, eadem innocui ſanguinis reos, in ſuis latebris exagitabunt. Attamen Regem optimum, magis quid benignitas ſua poſſit, quã quid demeruerint experiri velle: in quem ſinem miſſurum Commiſſarios, qui cauſis convulſa tranquillitatis publicæ perveſtigatis, Commiſſioni locum ac tempus condicerent. Ex effectũ demũ palam futurum, lachrymas quas nunc fundunt, an ſincera patratorum pœnitentia, an omentita in tempus ſimulatio expreſſerit? Sat agendum interim, ut non tantũ in ſcelus viri ſitis, nequẽ ſolummodo in Patriam armemini. Ad hæc illis ſueta vertigo, cùm diverſa non modò ſentirent, ſed efferrent: pleriq; Procerum haud diſſimulanter faſſi, ſi à ſpe indulgendi excluduntur, externum adverſus potentiã Polonorum patrociniũ, haud ægrẽ inventuros. Etiam Chmielnicius tunc ad Marchionem Myſzkovium Sandomiriẽſem Palatinum ſcripſerat, eo ſenſu. Cecidiſſe Campiducem ſuã non filij culpa. Ergo dum petitur per inſidias innocens, ad arbitrium ſavientis Tyranni, remittere manus debebat? Iuſtẽ bellat quiſquis deſenſivẽ in arma cogitur: iuſta autẽ eſſe pia arma credere fas, quibus nulla niſi in armis ſpes relinquitur. Quam verò Kalinovius per omne militaris Præfecturæ tempus, inhumanẽ cum Coſacis egerit, vetera quidem tranſmittere, recentia non poſſe. Ille nuper infeſtiſſimo anni tempore, Vkraynam invaſit, invaſam diripuit, direptam excidio, quantum in illo erat, deſtinavit. Bereſteciĩ latifundia, ab illo tumultus exaggerata, lacus, campi, nemora cadaveribus conſtrata, quæ veri-

X x 3

to ſepe.

1652. ¹⁰ sepeliendi officio in tabum resoluta, aut in escam feris, inhumana feritatis documentum mansere. Ad Biata-Cerkiew ut paci infestus, tot non nisi Cosacos victoria sua superstites volebat, in quos trucidandos, vires ipsum ac ferrum deficerent. Per exactam brumam, ut in subditos, vilia ipsi capita irreconciliabili odio sevit; etiam in se qui hac scriberet structis insidijs; animo implacabilis, irâ tumultuosus. Post homines nec templis paritum, aut Divum altaribus, quibus spoliandis, ubi prætium ex sua paupertate deest; sublata ministra sacrorum campana, ut quæ populum aris sono ad divina vocabant, dehinc sacri lege in machinas refunderentur. Enimverò factum, ut qui provocaverat discrimen in eo caderet; ivisse namq; Filium, contrahendis in Valachia nuptijs; Campiducem stabilimento ljuvenis invidum, infestis cum signis occurssasse eum in sinem, ut vel conditum matrimonium impediret, vel si id minimè posset, vitam eriperet contracturo. Ita nuptiales tædæ, fumo impediens offuderunt, ex thalamo destinati ignes, tot hominum cadi præluxere. Reparaturum nihilominus crimen Thymothæum, in quod lubrico ætatis prolapsus, si ignoscitur: si ultio imminet, timendum ne ex desperatione ferox aliunde pararet cause præsidia. Cum vel inimico iudice palam sit, non magis Campiduci insontes laceffendo, defuisse consilium; quàm irritando armatos, fortunam. Hæc insultans magis quam excusans, in sceleris patrocium, privatis ad Proceres literis, sed falso: cum nihil mirum sit, toto plaustro convitia spargere eos, qui nihil unquam rectè facere didicerunt.

Memorant Galliæ fasti, Spinolam celebrem Exercitus Hispanici Ducem, nunquam in conclave Catholici Regis vocatum, quin statim qualiacunq; proponerentur, in hæc verba sententiam promoret. Ego Rupellam liberari oportere existimo. Similis sensus & appetitus in Camenecū Chmielnicio, nihil sibi agere viso, nisi eo potiretur. Nam seu abundum Vkraynâ esset, hæc pergebat tentaturus; seu a bello domum rediret, Camenecum velut coronidem aut pretium operæ sibi destinabat. Ac licet si potiundi desiderium,

1652. ¹⁰ rium, multo suorum cruore constaret, aliquoties tentatum; etiam tum intenderat curam, adeo, ut superbus homo non erubuerit, nec dum coalitis filij Nuptijs, utrosq; Neosponsorum, Camenecum ad celebranda repotia invitare: eandemque Nurum suam, Principem seu Ducissam Podoliæ scriptis literis appellando. Arctæ pro eo tempore Cameneci res, grassante per circumfulam oram peste, unde intermissa re rustica, commeatus necessarios in summam caritiam proferri necessum fuit: sub exitum veris maximè, quando far omne in semina conversum, victualium angustiam ordinariè importat. Aberat quin etiam Præfectus loci Potocius, Morawiecio, in tempus præfidiarijs imposito; nec pro solito more Nobilitas Provincialis Urbem tuebatur, metu contagij pestiferi, potioribus dilapsis. Attamè intellecto obsidium minari hostem, accitæ in curam tuendi quatuor cohortes sunt, quando plures inducere alimentorum inopia non sivit. Vbi destinatum tentare fortunâ, more suo ad obfessos Chmielnicius literas præmisit, terrens aut mulcens; & quæ alia ad labefaciendam constantiam putavit, pro suo magis, quàm incolarum ingenio. Rescripsere Camenecenes, maximè ubi obrutam cladibus, & exhaustam viris Poloniam exprobrabat. Probè constare sibi, qua vicissitudine res humana versantur, sed neq; ignorare, milites Cadmeam segetem esse, quæ terra mandata multiplicem producat messem: etiam Matronas Polonia, in eam diem, non adeo desperata fecunditatis videri, ut ob casam bello aliquam suorum manum, Matres esse, ac filios armis tractandis gignere desinant. Interim Camenecum non in murorum firmitudine, aut humanis auxilijs; sed in solius Dei adiutorio fiduciam reponere. Meminisset Chmielnicius Deum æquè misericordem ac iustum; aleam verò belli sæpè altas variabilem, nec semper dextrâ senionem iaci. Brevi post rescriptum, ubi per adfitorum collium crepidinem, suggestus excitaverat, è machinis in urbem fulminavit, minax magis quàm nocens; etsi adstreptibus Tribunis in spem erigeretur: etiam transfugis, sub

1652. sub absentiam Præfecti ac Nobilitatis, tempore ac continua vi facile in deditionem semiparatam urbem flecti posse, adulando promittentibus. Superstat, quâ in prominentia rupes tumescunt, delubrum Kiefienia dictum; hic reperta in declivè convallis semita, flagrantissimos è suis, ad invadendas sub noctem munitiones subornavit; ut tenebrarum beneficio usi, si urbem primo impetu invadere haud possibile, at saltem in convalli subitarium excitarent propugnaculum, unde infestari latus urbis, nec citra nocumētum machinæ exploderentur. Nam, etsi arces in plano positas prius aggrediendas iudicaret; attamen animos ac strenuitatem Præfidiariorum expertus, huc se vertit, referam imbelli populo & ancipitem præsentī peste urbem, deditione saluti consulturam sperando. Iamq; aliquid per noctem moliri cœperat, cum relecto à vigilibus conatu ab urbe proruptum est; factoq; in molientes impetu, ubi refugere in rupem arduum, & submittere auxilia impossibile; ad 400. hostium caesi, capti complures, inter alios Scriba ex intima Ducis admissione. Interea dum spes torquet, & desperatus labor animos subigit, pestis Cosacorum exercitum corripit, acrius per contagionem sæviente malis; ubi ex circumfrita ora prædas convehunt diripiuntq; ; nihili reputantes infecti aëris virulentiam. Quo divinitus immisso supplicio cadebant, catervatim in momenta extincti: dumq; vivi ex sociorum sepultura, lue infici cavent, inhumata passim cadavera iacebant, vel in subiectas urbi valles sudibus trudebantur. Noradinus interea in Sorocensibus campis, subsistens, (à Basilio evictus donis hinc muneranti æquior) Chmielnicius, ut Camenecum in nomen Imperatoris Turcici, promissis fidem facturū redderet, identidem requirebat. Tergiversabatur ad ea vanus sponsor, quoad conciliatæ Thymothæi nuptiæ; dein omnibus simul infecta pestis, tot armatorum agmina dissolvisset. Soluta obsidione, Chmielnicius, congressum Scythæ subterfugere cœpit, rationem prætendens, nè commercio alteri-

us, al-

1652. us, alter exercitus inficeretur. Propè erat, ut qui nuper invitati ad nuptialem actum, amicos ostendebant; iam nunc explendi promissi effectu impossibili, labefactatâ penitus amicitia, domum infensi abirent: nisi ad solita Barbarici favoris retinendi media recursum facto, missus Czechryniâ Wychovius, iam summa æris ingenti in parato: in alterum tantum syngrapha obligante, ea demum largitione Noradinum faventem retinere profecisset. Etiam, ut notabili remuneratione præcipui quicq; Scytharum suscepti laboris pretium ferrent; ijs omnem in adfita Tyræ ripa incolarū elargitus est; sed astutè, prius eosdem incolas, de regressu in Tauricam sociorum præmonens, qui si pacatè emigrarent, utcunq; necessarijs ad victum provideri; si infecti esse pergunt, clausis municipijs vim repellendam, imperaverit. Vnde expugnationibus Castellorum insueti Scythæ, dum minas à municipibus temni vident & incumbentiū à tergo Cosacorum, armatam moram suspectant, decedere frendentes Vkraynâ; sobria gens, & quæ innatæ solertia multum debet, tum à commilitantibus ludificata.

Solutis demum Comitijs non abitum in diversa, sed discursum est; vsq; invalescente peste, ut hortu Præfectus. Regio exstingueretur, unde Rex à malo invisibili & cui nulla personarum acceptio metuens, Varsaviâ cedere debuit Lovicium demigrando; quod temperatior ibi aër, ac nondum infestatus, custodijs ac remedijs præservaretur, quæ duo sævientem vim cœrcent: ibidemq; in adultum vsq; autumnum commoratus, Leszczynio novo loci domino, præbente magnificum Principi hospitium. Sanè nullam tunc Provinciam omisit pestis intactam, quæ etsi vicis ac mappalibus haud parceret, minore tamen strage inter rucolas grassata, dum hos non onerosæ opes, aut gravis in mutationem loci supellex morantur: Cives contra ac oppidorum incolæ, muris suis velut carcere clausi mercimonijs aut facultatibus timendo, minus vitæ prospiciunt. Sub exitum demum Novembris remittere malum cœpit, per-

Y y

asper-

1652. asperrima frigora vim suam exerente bruma, vel quod fatius crediderim, ubi tot mortalium stratis capitibus, reliquis miserentis Dei beneficium parcat. Hinc varia præcipue à Magistratu Cracoviensi nuncupata Numini vota ac gratiarum actiones, instituta per circuitum Fori Processione, sub Festum absq; primæva labe Conceptæ VIRGINIS MATRIS.

Zacwili-
chowski
Czerny. Lovicium abeunte Rege, mittuntur ex Senatus consilio ad Cosacos Nicolaus Zacwilichovius, emphiteusi villæ lanuszovice recenter auctus, ac Zigismundus Czerny, ante bellum sub vice Præfecti nomine Białocerkwæ impositus, uterq; usu rerum ac fide cogniti, ut rebelles populos in officium Maiestatis debitum, suasu impellerent. Cum tempore se dare quandoq; necessitatis sit, sæpius prudentiæ. Iam verò per ablegatos resciri posse quid hostis ageret? quidve moliretur? si resipiscit, suasu & spe meliorum ad sanitatem mentis trahendum; si furere pergit tantisper retentandum, donec vis adæquata, opponi queat. Agebat tum Czehryniæ Chmielnicius, à quo non prorsus inhumanè illi accepti, ut qui semper in salutando effusus, in valedicendo asper, ubiq; nimius esset. Admissi in colloquium disseruere; quibus lustro amplius malis Polonia succumberet, ac mirum, quomodo tot cladibus attrita, in mutuam rursus perniciem armari valeat. Vbi verò Batoviana clades in mentionem venit, eam æquali partium culpâ intervenisse nostri dixerant; seu potius cælesti ira, dum super vetera odia, recenti æmulatione Ducum optima consilia corrumpuntur. Sentire iam quid utrisq; noceat, ac reciprocantibus cladibus, fessos eniti oportere, ut externis armis Rempubl. liberaret. Nomen Cosacorum per bella vicinis innotuisse, quominus per pacis artes clarescat, & obsequij gloria celebre evadat, enitendum. Regem, & Patriam, amoris nomina esse, pro quibus stringendum ferrum, ac fundendus sanguis, non contra. Dicentem ea Czerny ut erat elimato vir ingenio, Chmielnicius interpellavit; præcisè ex Zacwilichovio

1652. vio percunctatus, ut quorum causa missi, sine ambagibus, aut tædiosis proæmijs edissererent. Ad ea Zacwilichovius, cui militiæ innutrito simulandi artes deessent, deprompto è sinu literario instrumento, mandata Regia ostendit, nempe impositum sibi negotium esse, ut quæ Internuncij Cosacorum à Rege in Comitibus petierant, iussu Maiestatis cum Collega in effectum deduceret. Ad hæc fastuosè Chmielnicius. *Si hoc tantum attulisset, non erat cur mitteremini. Commissionem si Rex indixerit, suo prorsus iure faciet; sed ita à Cosacis acceptandam, ut pactionis Zboroviana contenta, de toto & in solidum manuteneatur: Polonus & kraynâ decederet, nec exitiosa Cosacorum libertati Polonorum dominatio ibidem ultra duraret.* Multis deinde egere, ut societati Scytharum ex fide remitteret nuncium; Minorem natu filium traderet Regi educandum; utrumq; negavit. Scythis cum aut vivendum, aut moriendum sibi dictitans, neq; societatem unquam abdicaturum: Filium per ætatem ministerij Regis incapacem esse, crescere nihilominus in spem servitorum eius, ubi adolescit Maiestati efferendus. Compertum tunc non alio usus delegatorum missionem institutam, nisi quod propendentem in bellum, instinctu Moschoviarum Ducis, comperissent retulissentq;. Etiam Wyhovius aliqua, per speciem inclinati in partes animi renuntiaverat, præcipue arma Suecorum, in Regem Regnumque propediem conversum iri: quod Constantinopoli Antonio Cosacorum Legato, quò acrius in bellum impelleret, agens Sueticus, retexisset.

Annus hic, ut horrendis luminarium deliquijs coepit, ita finem sui ferali Cometa sub Natalem Christi consignavit. Eiusmodi Metheora à crinita impressione, quod comarum instar lumen diffundant, Vranologi Cometas vocavere; causam productionis ab exhalatione viscosa & sicca asseverant; ubi virtute Astrorum elevata incensaq;, cum suprema æëris regione moveantur. Sanè vulgari opinione habentur, pro infallibili calamitatum nuncio.

1652.

*Dirum mortalibus omen.**Spargens sanguineos ferali crine Cometes.*

Non tamen ignes eos, pro causa calamitarum productricæ, aut mutationis Monarchiarum habendos; cum ex se nequaquam ad tales effectus concurrant: sed quatenus signa ad id divinitus assumpta, & velut instrumenta futurorum prænuncia, in terrorem aut cautellam mortalibus. Modernus die XIX. Decembris, projecta ad Orientem cauda videri coepit, in ampullæ cuiusdam speciem turgidus; stellas quas primæ magnitudinis vocant, motu æquavit, lumine superavit; dein aliquantum in Aquilonem elevato, quantitate sua per cursum evanescente, ad caput sideris Algol, exacto mense disparuit. Suspectavere ut non amicum ignem ij, qui ad intima cæli arcana, reclusam sibi fenestrâ opinantur; datis hæc super materia in lucem scriptis, pro laude artis, aut ostentatione ingenij. Quippè ea studia in umbra nata, ac speculatione futurorum in abdito se exercentia, in publico negotiosa vanitate videri amant, præsertim cum natura vulgi sit, magis nova quam magna mirari. Nam quis non futurarum rerum augurijs capitur? omnes humani ingenij cupidine libentius obscura credimus; hinc levia hæc ingenia, orbium cælestium status, siderum motus, Planetarum affectiones, aliæque astrorum themata per logogryphos extendunt, quo fallacibus promissis offusâ caligine, securius credulitati nostræ illudant. Et pruritus iste ingeniorum tunc ad absurda devenerat, repertis qui universalis Iudicii diem, quo hæc mundi machina dissolvenda esset, pravâ vaticinandi libidine, imminere prælagirent: non curioso modo, sed propè temeritatem athæorum scrutinio. Id quidem contra ipsius veritatis effatû; quæ affirmet. *De die illa aut hora neminem scire, nè Angelos quidem ac rursus. Non nostrum est scire tempora & momenta, quæ posuit Pater in sua potestate.* Subiungo unde Sphæristæ illi, extra Sphæram scientiæ humanæ evagati, mundo moribundo Epicedium præcinere ausi. Andreas Argolius A-

*13 de expens
281 iudicis*

strono-

1652.

stronomicæ facultatis in Academia Patavina Professor, multis in Mathesi editis operibus clarus, protulerat dudum in lucem, ephemerides astrorum, quibus Zodiaci revolutiones in plures qui sequerentur annos complexus, etiam præscripserat grandem Solis eclipsim, quæ in Annum CH: 1652. diem 12. Augusti in Leone incidens, mirabiles Orbi universo effectus portenderet. Affuit mox alter, eius professionis, non scientiæ, Israel Hunter Germanus, qui ex Argolij Thesis desumpta coniectura, extremi Iudicii diem propè esse, definito in eum annu tempore, temerariè prædixerat. Et audacior quidem asseveratio alienum à fide Catholica ostendit; falsum vatem mundi in hæc diem duratio arguit. Cuius vanam illationem sub titulo anonimi vulgatam, confutavere Sebastianus Stryevicius eius tunc artis Professor in Lycæo Cracoviensi; ac Fridericus Alembek Theologus Præmissiensis, qui non doctè magis quam orthodoxè, conuicit falsi pseudopropheta, iam ex sacris literis, iam sideralis scientiæ hypotesibus, deducto evidenter artis abusu; quem non tantum ad sortes hominum, ac fata introspicienda extendant genetliaci; verum etiam fatalem mundi horam scrutari audeant, non illicitè modò, sed blasphemè. Ast non omnibus datur adire Corynthus; nec quodvis Monteregios aut Copernicos fert sæculum. Nuper Astrologiæ nomen ad scientiam tantum corporum motuumque cælestium extendebatur; nunc ad divinationes & ariolandi Decreta per abusum trahitur: Factum mali moris, nisi ut divinatrici Astronomantiæ pretiû curiositas nostra facit; eidem profitentium modestia, aut sapiendi regula, modum imponat.

Strye-
wicz.
Alembek.

Yy3

ANNAL.

ANNALIUM POLONIÆ

REGNANTE

IOANNE CASIMIRO

LIBER SEXTVS.

An. CH: M. DC. LIII.

Elenchus Contentorum.

NARRATIO defleat ad externa, Electionem, Ferdinandi IV. Reg: Rom: exponens. Initio anni Campidux Potocius levioris, armatura cohortes in Vkraynam immittit; aliquo inter Cosacos, dissidio agitatam. Czarnecius strenue ac feliciter oram eis Hyppanimitam armis complectitur, demum Monasteriscza inuadit, maiore animo quam possibilitate capiendi; sub oppugnatione globo per utramq. genam sauciatus. Ductoris casu raptim se exercitus inde recipit, & Vkrayna nullo in summam facinore abijt. Comitia Bressia Lithuanorum celebrantur. Moschus in amicitia fluctuare deprehenditur. Kijelij Palatini Kijoviensis mors; Chmielnicius immodica agit, Thymothaum Moldavia Dynastam impositurus. Basilus auctor consilij in quem Moldavius Transilvano iunctus bellum movet; ac commissio pralio profligat. Basilij interim vxor cum liberis, Cameneci Podolia degit; quam inde, improvido consilio revocat, Soczavia collocandam. Iterum isti Dynastæ pugnant, Valacho Cosacis, Moldavo Transilvanis opem ferentibus, quoad Basilio Dominatu pulso rerum potiretur Stephanus. Regis Leopolum adventus. ubi tum Commissio exolvenda militum stipendijs celebrata; unde in Castra ad Gliniany divertit. Glinianensis loci descriptio fatalis dudum, ob memoriam Rokosch hic olim sub Lueovico Hungaro agitata. Antonius Cosacorum Tribunus in Castra deductus. Varij item legati, gratiam Regis, aut auxilia in bellum Valachicum præstantes. Stephanus Soczavia Basilissam obsidet, cui Chmielnicius auxilium submittit. Etiam Kondracius in Valachiam cum copijs

copijs mittitur. Gembicius ad istos Principes abijt pro mutuo fœdere conciliando. Leopoli rationes Fisci tardè procedunt, ingenti temporis dispendio. Legatus Moschi excipitur magnificè, sed vana ac futilia adferens. Ineunte Septembre Rex copias movet deliberans: an in Vkraynam arma verteret? an Soczavia per transfennam vi expugnanda esset? Hac in materia diversa Procerum sententia. Submittitur iterum continuanda obsidioni Houvaltus; Thymothaus machinali globo interimitur, homo sanguinarius. Rex à Bario Tyram versus defleat; cum interim Soczavia certis legibus, quæ subiunctæ, deditur Colligatis. Chmielnicius sato filij percellitur; Hanum nihilominus Crimensem in auxilium miro suasu arcessit. Nostri strato ponte Tyra ad Zwanecium metantur, Colligatis ex fœdere Regi Polono auxilia submittentibus. Scythæ Wolhyniam percurrunt, flexu viarum ad Hussiatynum circumgressi. In Exercitu Regio angusta res, delectibus Tyrorum probrosè disfluentibus. Polonorum cum Scythis subitarij concursus. Wezerij ad Marschallum Regni litera: Hani quoq. ipsius. Rescriptum utriq. Hostes Castra suggressi, nostris cum pugnant. Sub noctem adest Nuncijs promovenda paci. Deliberat Rex. Pugnatur iterum. Tandem in componendam pacem arbitri, in conditas mutuo leges conveniunt. Abscedunt post hæc Exercitus, ac dum Sapieha prædatores carpit, capitur. In brevi Istan-Gereu vita abijt; Ex occasione de ea gente nonnulla quando in Touricâ pedem fixerit. Bieganovius ad Turcam renovando fœderi Legatus it. Corollarium Libro adiectum, ex dissidio Anglos inter & Hollandos, unde inter se commissi, navali pralio decertavere, Anglis victoribus.

DVm varij casus Poloniam exercet, vicinæ interim Germaniæ per ferias pacis, Romanorū Regem inaugurare vacavit? Nā ut ex pace bellum degener proles oritur; ita rursus bellum, pacis mater est. Ferdinanda III. Imperator, quo se vivo res Austriacæ Domus stabiliret, designando Successori Conventionem Electoribus Imperij indixerat, Augustæ Vindelicorum. Aderant præter Cæsarem, ac Bohemiæ Regem, qui pro primicerio Electoralis Collegij audit, Moguntinus, Colonienfis, ac Trevir, ex Ecclesiasticis: Bavarus, Saxo, ac Brandenburgicus, vicariâ legatorū operâ vsi; præter Heidelbergensem, qui ultra aureæ Bullæ præscriptum, nupera pacificatione Germaniæ, in munus Quæstoris Imperij cooptatus, quo novellum ius actu firmaret, in præsens adesse non distulit. Neq; diu, cum haud discrepantibus suffragijs, Ferdinandus IV. quod summè avehat Pater, in Regem Romanorum eligitur. Augustâ, Ratisbonam itum comitantibus Cæsarem Octoviris, ibideq. augustali diademate coronatus magnifico apparatu, in

tem.

1653. templo, Curia, ac foro transacta celebritate. Equidem adoptio magis quam Electio censeretur; nisi stirps ea fataliter Sceptro & successioni Augustorum admota, magis consultis divinis, quam humanis suffragiis eminentiam suam debeat. Vulgarum est, Austriacam domum quanta sit, incrementa debere pietati, ac prædictam divino oraculo magnitudinem, manutenere; quæ à Rudolpho Habsburgico Comite, primo Austriacæ fortunæ protoplasto, vix interrupta regnandi successione, in hanc diem perduret, perennetque. Ita quippè evenit. ut à Numine veri eius cultores attollantur, & pijs Principibus ut plurimum prospera eveniant. Quæ Electio tranquilla & ipsa; multum pacatis Germaniæ rebus debuit, alias fervente bello, ac dissidentibus Electorum animis, desperatum opus. Nam vetus Gallis in Austriacos æmulatio, Imperiale fastigium Francis, à Carolo Magno deberi contendentibus, & ultra prætextum Iuris simulachrum, odium Domus, & invidia incrementi. Minus tamen evaluere, nondum in eas curas adulesco sub multis Rectoribus Rege Gallo, ac magnis inimicis Mazarinij Cardinalis cum Principibus, statum Regni in præsens afficientibus. Reliqua referre supersedeo, quæ tradere eius fuerit, qui se universæ Europæ scriptorem profiteretur. Aureum hic certè Thesauri dogma. Respublica navigium est; quod integrum natat, divisum mergitur.

Skarżewski. Stanislaus Potocius imperium armorum, sub Campiducis titulo nactus, iubente per Zigismundum Skaryszewium Rege, expeditionem in Vkraynam leviori suorum armatura hybernis excita, adornas; ut præter brumæ opportunitatem, feriantem tantisper ob pestem exercitum, subita irruptione isthuc immitteret. Incitamentum crebri exploratores dabant, scissis Cosacos studiis dissidere afferentes, ac potiores è Tribunis Duci infensos, ut qui supra licentiâ absoluti Dominij elatus, patrocinium Turcæ eas in oras, simul inexcussum servitium inducere moliretur. Adstrep-

bat

1653. bat & Clerus extrema satius quam iugum religionis toleraturus; qui tamen secretis criminationibus validior, in frontem obniti non auderet, vel prorsus dissimularet. Nam, spargebatur rumor Maximum Hladki, quod rei indignitatem Duci exprobrare ausus, capite pœnas luisse. Non tamen omnes, unius supplicio absteriti, contra exitiosa agentem, liberiùs loqui destitère; inter alios, Hulanicius, ac Chmielecius, nostrates Patricij, multa per experimenta audaciæ rebellibus probati, odium in se Ducis concivère, tãquam nimis natalium ac pristini statûs memores, supra aliorum genium sibi adversarentur. Et Hulanicius quidè in tempus obtentus vitæ Monastericæ indignanti subtrahit; Chmielecius quem robore viriû præferocem, apertè vlcisci intutum erat, à subornato in necem, (ita fama tulit) advocato Pawolocense, homine ad omne nefas præcipiti, trucidatur; condigna in disertorem Patriæ, & degenerem bellatoris Patru nepotem ultione. Comperto discordes agere, confestim eo Decem Mill: loricate militiæ, Mill: CC. Equitantes sclopigeri mittuntur, sub cura & imperio Stephani Czarnecij Castrorum Metatoris. Multa is militari arte valuit ac experientia; sed nihil æquè famam extulit, quam indefessa agendi celeritas, vnde occasionum non segnus, secundâ posthac belli fortunâ, & quæ hanc sequitur aura populari, vsus. Medium hyemis erat, & cæli rigore flumina concreta gelu; hinc acceleratis itineribus Vkraynam introgressæ cohortes, velut natura ipsa paludum inaccessa ponte stravisset, ad Illencios primò convenère; dein, ubi vires in promptu, consilia in expenso sunt. Ductor universam oram famâ, subito aggressus obvia quæq; invadere destinavit. Ac primò modestè circumductum agmen ivit, quocunq; veniret incolatum leniùs ac explorantis in modum habendo: donec cognito adversum imperia contumaces, Iahubecum, ac Lipovecia, Pohrebiszcz, aliaque oppida capta ac excisa, alacri in prima experimenta militæ, ac ipso successu ferociore. Ast strepente subito exercit

Zz

incur.

Hulanicki.
Chmielecki.

Czarniecki.

Illencioi

Iahubec
Lipowiecz.
Pohrebiszcz.

1653. incurfu, impossibile erat, rebelles diutius fortunam suam ignorare: præter edicta Chmielnicij plebem in reprimendam vim concitantia; cuncti se intra oppida recipere, aditus portasque claudere, quæ hominibus in victum, aut iumentis in pabulum corrumpere; & vno eodemque instanti, ad bellum & arma conclammatum. Inde quia omne exagitantis hostis momentum, in celeritate reponere iussus Czarnecius, raptando quaquaversus agmina iniunctam bellandi rationem sequebatur; quoad cognito Bohunum, contra tendere cum selectis suorum, occurrere visum, promptiore semper in campestris armorum experimenta Polono. Ast Bohuno vulpis inerat ingenium, quæ canibus dentes aut caudam obijcit; etiam iste vim & astutiam. Siquidem ostentatum congressum intra munitiones Monasteryszcza oppidi subduxit, vallum & fossas, & sutas artes Czarnecio obiecturus. Nec legnior istius in locum permunitum irruptio, quam campo alacritas erat. Irruere in subiecta oppidò cohortes, armorum tubarumque ac famulicij clamore truces, quo circumiectus fremitus pavorem geminaret, & cuncta ad ostentationem maioris agminis videretur. Propè valla in manu erant, iamque obtruncato Drozdenko Centurione sepimentum revellebatur, prona omnium spe mox loco potiundi; cum fervorem oppugnantium interveniens casus restrinxit. Namque Czarnecius interstridentia tela, distribuendis imperijs volitans, nullo calsidis aut galeæ præsidio usus, è rotulato tubo per utramque genam propè letale, vulnus accepit. Omnem palatii superficiem violentia ictus concusserat, unde ab illapso intra concavum oris sanguine, non vox modò, sed & respirium inclusum. Semianimem equo sublatum sustinere focij, donec resupinus præfocantem cruorem satis exspuere potens, an iam oppido potiti nostri ex astantibus quaesivit; ast ubi integrum stare, & suos casu eius consternatos relatum est, iterum animi exardescencia largiorem sanguinis fluxum provocavit. Bohunus interim, cui occupandi

& susti-

1653. & sustinendi pericula, eadem semper promptitudo, cum selectis Equitibus prorumpens, Scythicum in morem vociferando obstrepebat, quo imaginem terroremque venientis subsidij augeret. Non machinæ nostris, & solitus subigendis fortalitijs apparatus; aspera hyems, pabuli defectus, manentibus in loco sæva; etiam casus Czarnecij tum alia considerata, non nihil concusserant animos, præsertim cum humo congelatâ cespitantes equi, prostituere sessores, si recens superveniret hostis lassitudine eneati viderentur. Itaque non Monasteriscijs modò, sed omni Vkrayna abutum est, nimium quam præcipiti receptu, velut unius vulnere, cuncti animo deijcerentur. Ast non improvidum quandoque consilium habetur prius securitatis quam gloriæ viam sequi. Nā si in nostris pauxilla, mora, vel supervenientis propediem Vkraynæ armis obrui potuere. Czarnecio tamē magis ab infecto negotio quam vulnere ægro: quod mansit in extremam ætatem insanabile; ut supernè palatum la-minula obturare necessum haberet, nè loquellam, dicentis impediret.

Sub finem Martij (die XXIV.) Comitæ Generalia indicta ac celebrata sunt Brestia Lithuanorum, quæ civitas, inter confluentes Bugi, ac Muchavecij in ipso orientem respicientis Lithuanie confinio sita, eademque Polesiæ, in quam Vkrayna definit, contermina est. Non incommodè hic publica consilia expediri videbantur, ex contiguitate Moschoviæ, cuius iam expirans amicitia meritò suspecta: & in Vkraynæ intima è propinquo penitus introspecti potuit. Rari è Primoribus Senatus aderant; Nuncios moderabatur Christophorus Pac Vexillifer Lithuanie, Aulæ dudum probatus, ob promptum ingenium. Multa hinc in

Zz 2

tunc

Monasteryszcza.

Bugi Muchawiec Fl.

Pac Vexillifer Lith.

1653. tunc clavis indicij, haudquaquam nobis favere Moschum, quod strictiore in communicandis arcanis cum Chmielnicio familiaritate usus, etiam deprehensi exploratores foret, ex quibus Smolensco intercipiendo eum inhiare liquebat. Vnde nē is humanæ cupiditatis more, spem manulq; in minus custodita verteret, dati à Rep: *Revisores*, per quos censi præfidiarij, eius loci annona, arma, stipendia procurata; mœnia sicubi collapsa aut munitiones, publicâ operâ ac sūptu reparari iussæ (omnia benè, nihil effectivè.) Ad tractatus Sueticos nova Instrumenta literaria (*Instructiones*) priores reiiciente parre, confecta; ac præmortuo Zbigneo Gorayscio Castellano Chelmsensi è Commissarijs vno, Referendarius Regni Laskovius substitutus. Vbi verò Rex in persona, patrando bello adfuturum se pronuntiavit, sanctis vnanimiter in nervum belli contributionibus, non improspere Comitibus exitu finiēre. Subinde Adamus Kisielius Palatinus Kijoviensis, extremum diem clausit. Procebat ex stirpe Roxolana Swietoldycorum, sacra Græco-Russæ professus, ac ad extremum diem constanter tuitus. Inerat non vulgaris eruditio, ac ad vsq; elegantiam facundia, quā potiores ævi sui Oratores æquaverit. Eo parario, cum Moscho in fœdera pacis descensum; non ea in conciliandis Regno Cosacis felicitas fuit, quorum perfidia aut inconstantia, tanquam partium fautor vapulavit. Quò magis mirandum obfirmatum viri pectus, dum inter Polonorum diffidentiam, ac Cosacorum ludibria agit; probè gnarus æq; se illis invisum, nec istis satisfacisse, ac ubiq; malevolorum traduci sermonibus. Asservuere extrema inconcussam fidem, & vanum publicæ famæ iudicium, quæ sæpius opinione nititur, coarguere septuagenarius, dum exedentibus curis gravelcit valerudo, præcipuè articulorū doloribus tabescens, decessit. Post quem Campiduci Exercitus Palatina Kijoviensis dignitas collata.

Abitu ex Vkraynâ Exercitus, Chmielnicius fortuitum ignem obiter deflagrasse ratus, ut est superbum felicitatis

inge-

1653. ingenium, maiora posthac animo volvere cœpit. Subibat mentem fallax illusio, quo gradu staret? quos Principes pro se haberet? quibus dein immineret gravis? unde ad fatalem insitæ ambitionis phrænesim redibat sæpius, vsquē adeò; ut qui nuper de prædiolo litigans, humili casa tenebatur; iam tunc res ingentes molitus, quæ vix dimidia Europæ parte expleri potuissent. Incesserat nuper curâ, filij maritandi iam nunc maritati fortunam novi dominatus acquisitione stabilire; cumq; iam pro sua Vkraynam tenebat, eodem iure domus suæ partem, alieni possessione gaudere volebat. Avari appetitus Moldavia primum obiectū, quæ Mæsia olim dicta, nunc bifariam divisa, geminis Regulis paret: priorem tunc sub nomine Valachiae Basilus Lupulus; vltiorem quæ Moldavia vocatur Radulfa Palatinus, vterq; Turcæ Valli obtinebant. In hanc, non omnino ardua Thymothæi introductio credita Patri, ubi depulso dominatu Moldavo, mox conciliatis per largitiones Turcis; deniq; si auro destinata exequi haud promptum, ferro ac belli iure de inita possessione disceptaretur. Autorem moliminis Chmielnicius Valachus, hic rursus illum, secus cadente alea incusavere. Alta valebat consilij indagine Basilus, præsentium prudens, nē gener naturâ ferox & instabilis, parras opes dotis nomine extorquens, sibi ac Valachiae gravis quandoq; immineret; unde futuri sollicitus; consilium in Moldaviam Thymothæi deducendi, Chmielnicio Patri suggessisse credibile fuerit. Quod ut placitum vtrisq; consocerorum, in arcano mutuam opem pacti, armorum paratibus diverso obtentu incubuere; Bohdanus metum ex Polonis, Basilus circumspersionem in Scythas prætendendo. Erat Basilus minister, eius officij ac muneris, Stephanus quale apud maiorum gentium Principes, ferinij Magistrorum, vulgò Cancellariorum est; quemque Græci Logotetam, isti Logofetum vocant. In hunc abstrusiora animi sensa reclinare suetus, fidum antehac expertus: etiam tum consilium opprimendi Moldavi com-

Zz3

muni-

Goray-
ski.
Lasko-
wki.

Kisiel.

Wasil:
Woda.
Radul:
Woda.

1653. manicarat, additis mandatis, ut reserato Ducali ærario, contrahendis delectibus sedulo incumberet. Optimè secretum servari aiunt, ubi duobus committitur; quod si tertius in conscientiam vocetur, intra cancellos arcani contineri nequit; accedente quarto, ex secreto plebiscitum fit. Habebat Logofetus uxorem Moldavici generis, plerique Palatino consobrinam tradidit, quæ discrimen cognati Principis sagaciter rimata, coniurationis indicia patefecit, etiam aliquid sinistri ex fama publica, & inquietudine Basilij Moldavo iam coniectante. Neque vero absimile, Stephanum, ab uxore evictum seriem instructi doli ordinemque aperuisse: plures fidem secreti diu & tenacissimè tuentem credere; donec assequendæ Valachiae ubi deicitur Basilius spe inescatus cupiditatem dominandi, debitæ fidei præhabuisset. Ita de insidijs quibus mox succumbendum edoctus Moldavus, parando præsidio Constantinopolim mittit: mittunt & æmuli, varijs in adversarium delationibus: ut qui diu latronum caput, etiam tunc corraffione prædarum infamis, maiestatem Ottomannici nominis violaret. Adijciunt, triplicatâ ex provincia tributi pensionem, Vkraynæ Fœdum, Cameneci tradicionem, insuper, quia iusta causa non poterant, largitionibus prævalere connisi, missis in præfens muneribus, quæ inter purpuratos aulae dividerentur. Dum responsum expectant, Moldavus interim non imbelibus votis, sed præfenti actu causæ præsidia paraturus, Palatinum Transylvaniæ Ragocium, in mutuam periculi quod immineret depulsionem urget, & impellit. nempè: Basilium immerito sibi minari hostilia, dum cum Thymothæi perfidiosi ac cruenti hominis violentia, versutissima indole socer iungitur. Ditione transalpina involuta armis, haud quieturos Cosacos, nisi & in Transilvaniam irrumpunt, vehementis incendij more, quod in obvia quæque flammis sævit. Dispiciendum proinde, an intra Moldaviæ confinia eiusmodi hospitibus constitutis, Transylvaniæ quies sponderi possit: & qualem amicum extraneo Principi exhibetur.

1653. rurus sit Thymothæus, quem nunc desponsata filia Valachæ, a se amoliri intendat? Haud se impetitioni parem, nisi Vicinus animos & arma in commune discrimen sociat. Alienaverat iam Chmielnicius Turcas, vanis tradendi Cameneci pollicitis illusos; sua quin etiam perfidia ac potentia suspicacibus formidolosus. Quid si in oras ditionis Turcicæ armis grassari pergeret, libidine dominandi audax & fortuna; seu vincit, seu vincitur gravem illi Imperio fore, insistentibus victoriæ Christianis, aut succumbentem erecturis. Certè Transylvanus postquam non improbari causam Moldavi Turcæ, pro explorato accipit, in partes se trahi patitur, ac ambo sociatis armis in Valachiam devolant, Stephano Logoteta, ad illos facile desciscente. Monomachi quidem singulari certamine digladiantes, dum socios in participium discriminis vocant, severioribus poenis perstringuntur: supra privatorum: supra privatorum crimen publica Regnorum arma, quibus hanc universalem gladiatoriam exercere, non impune modo, sed volupe est. Nec ullam par vel minorum quandoque Principum reperias, qui inter se commissi, non totius Europæ studia armaque exciverint. Inferior Basilius viribus, nec minus defectione Stephani confusus, Camenecum Podoliæ pro asylo uxori liberisque destinavit; permissio receptu, ut qui iuri Indigenatus adscriptus pro Cive & patriota Regni haberetur. Ipse interim desertis laesis quæ sedes Palatinorum est, Vkraynam versus terendit, cum apud pagum Storokk supervenientibus Moldavis, primò intrepidè sustinens impetum, (sex millia equitatus aderant) demum impar numero, in præcipitem fugam actus, ac vulneratus, sed unde periculum vitæ non esset, & agitationem equi tolleraret; Sorocam primò, mox tranato Tyrâ Rascovum Vkraynæ cum genere Thymothæo se recepere. Profligato nihil spei in armis reliquum ultra, nisi in redintegrationem collapsi status, vel a consocero auxilijs erigeretur; vel iterum Turcarum studia pridem sibi largitionibus pignolata, tentaret. Non dum

Sorokak
Raszkow

1653. dum in totum primarij è suis affectum exuerat, non planè illiberalis dominatus memores, seu quod Stephanum ingenio paulò inciviliore odissent; è quib⁹ Duracus ac Warterysus Constantinopolim ivère, iniquè expulsi Palatini, tum miserabilem in modum laceratæ Provinciæ rationes exposituri. Nec vanus in erigendum conatus videbatur, cum Turcæ cognitis inter contiguos Dynastas contendendi causis, vbi ditiones Imperij Ottomannici, armis Cosacorum iunctas comperiunt; vt vterq; positis armis, ex æquo & iure disceptaret, per celerem Czauzium hostilitatem dirimere; Transilvano ac Moldavo ad accepta Turcæ mandata protinus infesta signa retrahentibus. Propè finis dissidio erat, cum Thymothæus ex clade vecors, & cui semper insanire pro virtute fuit, collecto raptim agmine, quod ex legib⁹ Cosacis, Prædonibus montanis, ac conductitijs Scythiis componeretur, in Moldaviam irruens, facilem ruinæ loceri, suæq; præstruxit viam. Quippè colluvies latronū, in homines ferro, in tecta igni, promiscuè sæviit; raptum, quidquid Moldavici iuris ac nominis esset, violatum quidquid integri pudoris manebat, & omnia ad famam crudelitatis perpetrata. Neq; delubris parcitum, in quæ mitiores Cosacos, quia iniicere flammæ abnuerant, propria manu aliquot ferro mulctavit. Et omnia susq; deq; vertere, in disarmata Provincia facile potuit; quoad vindictæ ac prædæ saturi latrones apud confinia cum rapinis dilaberentur. Diffudit mox famâ tristem Moldavis, nè ipsi quidem auri diu lætam victoriam, nam vt grassantem audaciam Turca non suis in herba viribus opprimeret, ex recenti iniuria causas in bellum sussepturas ratus, restaurare vires Moldavi accessu finitimorum iussit. Ita Basilius Ottomanni destitutus præsidio apud quem generi facinus causam persumdederat, eundem in novissimo casu requirendis ad Patrem auxilijs dimisit: ipse interim dum tuta suspicit, suspecta timet, uxorem Cameneco revocat, cum familia ac opū congerie, quas sex Myriades auri (seu vt cum Calculi pe-

ritis

1653. ritis vsitatus loquar Milliones) superasse fama tulit. Equidem Potocius Cameneci Præfectus, aliquantum hæsit, an evehi fineret; districtè præcepit Rex cum omnibus emittendam, nè quem hostium suorum socium, armis persequi necessum haberet; ereptâ pecuniâ in causam belli transisse, diceretur. Ita integer opum Basilius, ac mox XVI. Mill: Cosacorum Duobus Scytharum subsidio auctus Exercitu in speciem valido, cui ad novem Millia Valachorum accederent, experiri aleam destinavit. Neq; altera acies congressum morata sub Radulæ imperio, cui Ianusius Kime-
 1653. nius Transylvani copiarum Dux præsto aderat. Quantum verò Basilius astu, & inveteratæ prudentiæ opinione, tantum ferocia Thymothæi timebatur; contra Moldavus ingentis spiritus, vt qui à prima iuventa Turcicis, Hungaricisq; bellis exercitus, ad dominium oræ istius non imbelli conamine adreperat, infestis signis ad Iaſovecium fluvium concurrunt. Acriter vtrinque dimicatum, quoad Valachis in transfugium versis, quid in summam constituisset Fortunâ explicante, profligantur Cosaci, nequicquam, in restituendam sortem plurimum ausi. Basilius vbi res inclinata, Gallaczum in extima Danubij ripa arcem, præcipiti cursu cum Thymothæo effugit; Nosacz, ac Puszkarenko Cosacorum Tribuni fugâ item prælio exempti, Hryckone amisso Levensorum Duce, peditatus partim cæsus, partim intra Carraginem se receperat. Ast non diu victores morat⁹,imenti inopiâ & nullo succursu se deditit: Ex dedititijs, quicunq; Valachici generis liberè dimissi, Cosaci ad bis Mille deleri, Andronico Moldavorum Præfecto, nō emitti sanguinarios homines, & qui prius vitam quàm turbas posituri essent adnitente. Stephanus demum lassos introijt, Primoribus gentis, fidem in nomen novi Palatini iuramento astringentibus. Hæc de statu Valachiæ, quæ licet extra marginem Regni nostri, non extra tamen turbarum ac belli participium mansit, quod ex ordine mox aperiam.

Kimen
IanusaNosacz
Puszkarenko.
Hrycke

Aaa

Adul.

1653.

Adulto Iunio Rex cum Regina Leopolum venit, ubi cōportandis publicis pecunijs ad diem XVI. eiusdem, locus per legem destinatus erat. Supremum hoc Ærarij Concilium *Commissio* vocatur, excutiendis rationibus impositum quantum quæq; Provincia Tributorum contulisset, quidve cuiq; cohorti deberetur. Eiusmodi collegium, illustres componere viri solent; ex utroq; ordine selecti; tunc quatuor Palatinis constabat, Marchione Myszkovio Sandomiriensi Protopræside, Szczavinio Brestensi, Landzkoronio Rursiæ, ac Potocio Kijoviensi: Castellanis item quatuor; præter Triginta sex ex Equestribus pari suffragio accedentibus. Aderant præsto militares à cohortibus Delegati, (Deputatos dicunt,) qui nè prius debitum reposcerent, quam deberi sibi probassent, cuncti matriculas, (Regestra) calculo discutiendas Commissarijs obtulere. Quod ut ex ordine fieret, in æde Franciscanorum congressum instituerant, imposito moderatore Linievio Optione, tractandis commilitonum ingenijs, vel promovendis desiderijs nõ inepto. Læta utrinq; actus primordia, dum Commissarij cum publicorū Tributorū Exactorib; accurratè Perceptorū ineunt rationes: & miles ingētib; pressā cōtributionib; Remp; non nesciis; ostentatione præmiorū, non in longum spe macerandus alitur: qui ut adversum, negantes stipendia immittis, ita si pactam mercedem offeras, aut velle ostendas, sola promptitudine tractabilis. Ast postquam suboluerat impares debito pecunias comportatas, ac diutinas expectantium spes distinendo mulceri tantum: infremuere delegati, eo usq; devenientibus quærelis, ut ad cohortes mitteret nuntiando, promissis solummodo ac arithmeticis notis alse Leopoli, ubi consumpserint verba & preces, nulla amplius superesse media contra dilationem solvendi: Venirent ipsi facilius per se, quæ Delegati nequirent impetraturi. Propè dissidium res erat, administris ærarij palam & in frōtem Delegatis obiectantibus, quod non ex præscripto legis, per Palatinatus lucri privati intuitu exolvenda stipendia.

procu.

1653.

procurassent: culpam isti, in Exactorum tardè pecunias, convehentium negligentiam regerebant: rursum Exactores moram grassanti pesti, ob quam nec ad assem contributiones exigi, nec exactæ pro tempore comportari possent imputavere.

Reversas Vkraynâ cohortes sparsim Campidux locaverat; suspicione militaris motus: ineunte deinde Vere, ad Firleiwkam mox ad Busko, insuper ad Gliniany modestiores expertus castris continebat. His non omnino gratus erat adventus Aulæ Leopolum, gnaro milite interverti sæpè ab Aulicis stipendia; quibus nunquam satis, & omnia licent. Maiore obventu publicas pecunias dividi, ab ipsis, qui meruissent, & tutius sanguinis pretium posci, ubi pauciores qui distribuendo attendunt. Ita reciprocis querelis extracta æstas, diffuente interim otio milite ac vicinia promptæ in illecebras urbis lasciviente, cum eas quas nondum acceperat pecunias, in antecessum prodigeret. Invitamenta luxûs Armeni dabant in nomen *Crediti* provocatis expectantibus, iam venales in fidem merces, omni generis; liquorum ac victualium cupedias, subministrando; etiā formosi sexus illicijs, ad contuberniū trahentes. Nihil quippè nostrati militi largiore convictu familiarius, & quæ terrigenis hospitalitas, istis *Conversatio* vocatur. Turmales mensæ adhibere vnus haud gravatim ac quandoq; supra vires crumenæ tractat, vel vnus diei convivio consumens semestris stipendium, rursum per vices alijs, nulla futuri providentia eadem factitantibus. Si morem detrahis, aut parsimonix studes, non laudari virum, neq; egregium censeris commilitonem reperies, nisi quem à liberaliore convictu popularitas commendet. Hæc sunt inter Patricios qui equis merent, officia vitæ, præsertim si post bella in stativis hærent, aut desides in Castris agere permittuntur. Non usq; reprehensibili consuetudine, si modus adesset, aut saltem finis à causa discreparet, commestationibus eiusmodi sæpius in fortuita dissidia prorumpentibus. Id malum in-

A a a 2

ter

1653. ter militares, culpes magis quam corrigas. Haud allegare errorem, nisi exemplum tunc se daret. Festo die apud cōmisionis Mareschallum Senatorum complures in convivio erant, quo etiam multæ prælustrium Matronarum venerant invitatae; cum inter mensarum hilaria, extortæ inter commensales rixæ, assidentium turbavere confessum: Stanislaus Iordan, cum Vladislao Wilczkovio Marchionis Optione, veteres offensas nova verborum contentione suscitantibus, vix in præsens dirimi potuere, sed ita ut ambo certamen sibi in crastinum indicerent; amicorum interventu per noctis spatium placandi, si modò inter sui impotes, tamdiu ira cohiberi potuisset. In Archiepiscopali palatio Rex degebat, cum Wilczkovius Iordanum ad hospitium remanentem ferrum stringere iubet. Neque iste detrectavit, animo & manu iuxta promptus, nisi largiore mero gradu fallente, in latere enorme vulnus acciperet. Tum verò fenestræ insistens Rex sub vesperam frigidior aura refocillandus, caesum Iordanum arbitratus, protinus capere percussorem satellitio mandat. Ad vocem iubentis insequitur Wilczkovium miles, audentius in vestigio hærentem, donec autore Rege iussam manus iniectionem inclamantibus amicis, se se instantibus eripiens, in Dominicanorum coenobio receptum invenisset; neque ibi tutam diu stationem ratus, sub noctem muros civitatis trochleæ ministerio transcendit, non improvidam salutis curam. Iusta ex facto temerario Regi ira, cuius sub aspectu fuso sanguine nobili, violata Maiestas erat; etiam exemplarem poenam merebatur factum, absterrendis publico supplicio similia audentibus; hinc pro deplorato cuncti Wilczkovium habuere, militari merito antehac non obscurum, tunc prævalente affectu iræ vecordem. Vbi dies fugam retexit, culpato eo nomine. Prædicatores, iam quod ex commisso duello deliberati homicidij reum, in Ecclesiam vetito receptu admisissent; magis quod iuvantibus illis per muros Civitatis quibus coenobium adhæret elapsus, poenæ subtraxissent. Frustra quip-

Wilcz-
kowski.
Iordan.

1653. quippè à Magistratu retineri claves urbis, si per summitatem muri, & admittere hostes, & emittere reos liceat. Eiusmodi factum alio tempore urbis iniuriam censeris; nunc præsentem Rege crimen Maiestatis esse. Tolerabilius tamen fuit elapso reo indignari, quam si in manus venisset, supplicii ignoscere. Etsi verò Wilczkovius, gratiam Regis post reparaverit, profuit nihilominus severior in factum indignatio, restricta metu poenæ certandi duellis licentiâ; quæ tunc ex otio Castrensi inter militares summè invaluerat.

Sub has ærarij difficultates Rex in Castra ad Gliniany exercitum Lustraturus venit, comitantibus Togatis è Senatu, & Aulae Ministris. Lætam hinc planiciem oppidum situ peramæno explicat, etsi ipsum belli calamitatibus desolatum. Cæterum fatalis locus Maioribus nostris creditus, ob agitados olim Civili discordia gentis annos: præcipuè An. CH: 1537. sub Sigismundo Primo, destinata in Moldaviam Expeditione, isthic Poloni inter se magis contentionibus, quam in hostem armis certavere. Memoratur, præterea antiquior Polonorum Conventus, An. CH. 1380. Rokosz nuncupatus, unde postea conciliabula eiusmodi, vocari consuevere. Rem perennis traditio ita refert. Ludovicus Lois Casimiri Magni Sororinus, equè Polonis ac Hungaris Rex, sed qui hæreditario dominatui æquior, Provincias Haliciæ, ac Pocutij Polonis detractas volebat, ut Hungariæ adderet. Ac quo placita iure firmaret, indictis Albæ Regali Comitibus, plerosque è Senatu Polonico illuc evocarât; extorquenda apud se facilius credens, quæ à libera gente in Polonia impetrare nequiret. Nec fefellit, spes Regem, assensus qui evocati ierant, ac iacturam Patriæ desiderio Principis gratificantibus. Ast fervente sub initium libertate, malè autoribus avulsio Provinciarum celsit, Lubranscio, ac Granovio acerrimis integritatis Patriæ vindictibus. Fidem transactæ rei faciunt veteres manuscripti, in archivis multorum asservati, quæ tamen à nostratibus chronographis nescio quam ob rem transmissa filitio. In-

1653.

Gliniany.

Rokosz.

Haliciæ.
Pocucie

1653. super Patrum memoria, confœderatus in Moschovia Miles, ab obsequio Reip: & Ducum secedens; hic fixa statione seditiosis molitionibus Patriam agitavit. Prominebant spatiose Castra, quâ Gologory itur, ambitu, copias omnes patienti plaga recensente Rege. Quantum verò Equitatus armorum fulgore, ac resectis per paschua equis eminebat, tantum morbis ac fame exhaustus pedes, ad ventorum spiracula titubavit. Exhibetur hic Antonius Kijoviensis Cosacorum Tribunus, à Dyrynicio exploratum misso in Castra conductus. Legati insignia præferebat, in speciem literas misericordiae postulatorias ferens; ubi intima legationis excussa sunt, missum apparuit, ut rerum intelligens, quis animus roburque Polonis penitus nosceret. Siquidem prostrata in Valachia Thymothæi fortuna, adeo anxium Patrem, in servilem animi deiectionem, ex immenso illo superbiae typho egerat, ut à Satanonia quò cum copiis penetraverat, Regi vires obiecturus; fugienti similis in Vkraynam se reciperet. Cum undique exspem agerent, Turca offensus, validi Regis in bellum paratus, vacillans Scythia, frigidus in succursum Moschus, denique unde primum vel quæreret opem, ingenti solitudine premebatur. Aiunt, deprehensum à venatoribus lupum, caudam subitus se involvere: etiam is, eorum more, qui ad evitacionem novissimi discriminis versatile circumagunt ingenium, huc flexit; quatenus prænsatâ Regis clementiâ, tantisper sævientem procellam, suctis artibus eluderet. Itaque vocata apud Tarnopolim in concionem plebe, multa primò pro Turcarum potentia & patrocinio dixit, ut Orbis Domini, & subiectis populis non planè illiberaliter imperarent. Pro Moscho dein verba fecit, præter communia sacra limite contiguum extollens, & cui soli, spontè se dedere tutum, nec indecorum Cosacis foret: postremò veteris dominatus, per transennam intiecit mentionem, non quòd revera pro Polonis sentiret, sed quo animi multitudinis inclinarent, experiretur. Fama fuit, conclamasse multitudinem, si omnino serviendum esset

Anton.
Dyrynici.

1653. set antiquos præoptare dominos, & barbaricæ servituti, ac illiberali Moschorum iugo, anteponendum benigni Regis imperium, tot clementiæ exemplis tractabile. Hinc Dux consensui haud refragatus Antonium miserat, ut securior tanquam multitudinis delegatus, suas quoque non oscitantè partes ageret. Is primò ad Campiducem deprompsit petitorias, ut inter offensum Regem, ac deprecantem plebem mediator accedere vellet. Dein secretiora legationis capita in concilio militari pandere iussus, porrexit folium, diverso quàm peroraverat argumento, identidem adactum se ut ferret dictitans summa fuit. Profligati ad Batovum exercitus culpam, nemini iustius quàm ipsimet Kalinovio imputandam, ut qui provocator à repellentibus vim oppressus foret. Proin Cosacos noxam cuius immunes essent, liberandos. Iam verò si emeritam Zaporoscensium militiam, inter suos adsciscere Regi placet, veteres colendi Deum ritus, quales Orientali Ecclesiæ ex antiquo manent, sublata unione conservandos; Pacta Zboroviana in solidum reassumenda: Rex Varsoviam regressus pacandæ Vkraynæ Commissarios mitteret, ac in eum finem Internuntius, cum indubitata declaratione clementiæ quotocius remitteretur. Nam, si abrupta spe veniæ in Crimen Maiestatis vocantur Cosaci, alium sibi Dominum & externas gratias quaesituros. Ad exposita ea, non iniusta subiit, omnes indignatio; ut Campidux mitis alioquin, & pacati animi, ereptâ de manu assistentis Optionis clavâ, mox se agrestia & plusquam barbara postulata (inhibitus ab astantibus impetus fuit) ferro decisurum minaretur. Itaque Antonius nè viso Rege in Castris detentus mansit; transmissis per unum è suis Chmielnicio literis, quibus ei servilis perfidiæ typhus, simul Christiani sanguinis sitis insatiabilis obiecta sunt. Affuere dein à Basilio Palatino, etiam Thymothæo internuntij, quorum prior fide & opera sua Regno non inutili commemoratis, collapsæ fortunæ quod verè Regium esset opus, succurri postulavit: alter stolidè ferox, subitum se Re-

1653. se Regis professus, quidquid terrarum Danubio alluitur subiugandum, proprijs viribus promittere ausus. Neque Logofetus Stephanus omisit, novum dominatum regalis patrocinijs fulcro stabilire, Transilvano ac Moldavo, armatae societatis competitoribus, & in communem hostem commilitio Polonorum adscribi petentibus. Stephani praefilio causa favorabilior visa: tum, quod à Turca in Palatinum Valachiae recens destinatus; tum, si in Thymothæum proprijs armis bellum gerit, Cosacorum vires facile distrahturus, ac ita divisas minore negotio à Rege opprimendas, suffragaretur commodissime. Etiam dona obtulit, complura dolia vini infectique melis vasa, ac praeter passis pecoris in usum culinæ gregem, equos duos cursu pernici & formâ spectabiles. Responsum isti. Favere Regem novellæ inaurorati Palatini fortunæ, ex qua Basilus, animo turbidus, fide ambiguus, suo demerito excidisset. Indolere simul, quod qui sibi rebelles, iidem & diriones Turcicas turbent, & sua cum imperio illo foedera indignè convellerent. Ostensurum nihilominus quàm cordi sit, illa cum Turca vicinitas facta recta servanda; etiam Palatino non extra usum fore, quod spes resque suas in patrocinio Regio collocaret. Basilio simul renuntiatum. Submitteret vela adversitati, qui prosperis ac tranquillibus rebus uti nescivisset. Cæterum, ex casu quo depressus, commiseratione non indignum videri posse, nisi cum rebellibus Regis, se iunxisset; nunc Turcam laceffendo, ut posthac Poloniam oppugnaret. Namque subinde Basilus relictis sensim naufragæ fortunæ tabulis, attollere se ex casu videbatur, iam in emergendum Turcæ favorem opulentia valens, iam subventuri Thymothæo Patris accessione virum validus. Præterquam enim sollicitum de filio Chmielnicius,angebant ingentes thesauri quibuscum uxorem Basilus Soczavæ committens, dotales nurus suæ opes, infirmè locatas Stephano prostituerat inhianti. Soczava ad Seretum amnem vetus magis quàm firmum oppidum, in

Soczawa.
Sereth
Fl:

circuli

1653. circuli formam murus ambit; adiacente Castello, quod nuper Hieremias Mohila Dux gentis, operibus ac vallo circumductum permunierat. Hic Basilus Cameneco reventas opes, dum nihil uspiam tutum irritanti metallo credit, & omnia timet, malè consulto deposuerat, quò citius perderet. Quidam Stephani dolum suspectabant, facilem concordiam cum Basilio fingentis, nè peregrè evehendo, aut impense largiendo, iacturam peculij faceret: aliqui Chmielnicio imputavere, metum ex Rege Polono adijciente, quasi eius rei gratia Leopolim veniret, ut praetenso crimine, quod Basilus Cosacis iunctus; sequestratae post indigenam opes, fisco eius cederent; hinc seu metu, seu intellectu calligante, malè persuasus, intra confinia Valachiae deposuisse. Aderat locui Thymothæus, pro Thymothæo Cosaci stabant, conductitij Valachi pro familia, omnes pro thesauris. Inexpugnabilis iste fascinus animorum ac oculorum; sanguinem prodigit ut lucrum occupet, & ut non sudet in acquirendo, vitam impendit. Neque crede gloriam pugnando, quæri, si aurum pectora in certamen vrget. Fortalitium inierat Basilissa cum Mille peditum legione, dudum Basilio privato sumptu conductâ: Mille CC. præterea Semenij peritissimus iaculandi pedes. Oppido imposuerat Karassos quibus diurnum solarium Talerus Leonis: hinc apud levem militem constantia in fide, & maior adversus obsessores pertinacia. Sed spes omnis in Cosacis, quorum Chmielnicius, cum Nicolao Fedorovicio septem Mill: submiserat, robur suorum, ac filio in extrema fidam manum. Isti, dum vastum agmen oppidum non capit, per subiecta in plano confedere, circumiectis undique operibus tuti. Superventu Moldavorum adhibita in oppugnandum vis fuit, exili sanè adversum munimenta & viros efficacia; Cosacorum præcipue per crebras eruptiones prosperiore in hostem successu. Experti dehinc Moldavi nihil in summam profici posse, ac Chmielnicius in succursum filio cum Scythiis tendere, crebrescente famâ; auxilia Poloni Regis urgenti-

Bbb

genti-

gentius pensavere. Nemo ambigebat mittenda, præciden-
 1653. dis viribus rebellium in aliena terra; tum quod Glinianen-
 sibus castris diffluens miles, non sine murmure dilata in e-
 am diem stipendia reposceret: etiam Sias Balsâ Silistriæ
 Præfide invitante, qui datis ad Korycinium Regni Cancel-
 larium literis, amicè submonebat, Cosacos à vi arcendos,
 ut qui dominia Turcæ invadendo, suis æquè ac vicinis a-
 gerent infestos. Tandem quò diuturna in loco Exercitus
 morâ, afflictæ aut consumptæ annonæ consuleretur, sub-
 mittere auxilia decretum; modestiore inter discrimina-
 milite, si alieno in solo successum belli & panem habet.
 Quatuor proin millia levioris armaturæ destinata. Sub
 Kondra Kondracio, ac Kłodzinio ductoribus, præter non obscura
 cki. militaris solertiæ experimenta, notæ celeritatis: insuper
 Kłodzin Denhoffium cum sexcentis sclopigeris equitatibus ac Mi-
 ski. chælem Obuchovicium, Foedaratorum animis penitus
 Denhoff. introspiciendis, Rex addiderat.
 Obucho. wicz.

Primus ingressi Valachiam Kondracij successus fuit Mill
 Scythas dispersisse, quos pretio inductos Chmielnicius,
 explorando statui rerum submiserat. Mox arctiori obsi-
 dione circumdata Soczava, nec adeo promptum erumpere
 Cosacis, ubi à Denhoffio operibus, à Kondracio continuo
 assultu stringi cœpère. Cum experiëntiâ palam sit, ani-
 mos hostium citius diuturno obsidio, quàm præsentifran-
 gi impressione; ac frustra multa inter pericula festinandū,
 si terræ glebâ, magis quàm sanguinis impendio, parabilis
 sit victoria. Etiam Rex incruenta potius subactione loci
 lætari volebat, quàm ac invasione violenta famam quære-
 re potiundi: tum quod expediret ita externo discrimini
 immisceri ut participium periculi æq; pacis utilitas pariter
 ad socios armorum pertineret. In eum finem Marius la-
 1653. skolskius Excubiarum Præfectus antemissus, ubi in socian-
 das vires animosq; Transilvanum ac Moldavum propende-
 re comperit; secutus mox Christophorus Gembicius Gne-
 znenfis Castellanus, mutua pactione devinciendis in eam

legem

1653. legem Colligatis; ut si Poloni pacandis Valachiæ rebꝫ san-
 guinem & operam impendunt, vicissim id consociatione
 armorum à Principibus istis in communem hostem redhi-
 beretur. Quod tunc eodem parario perfectum est; in sta-
 bile vtrinq; foedus, firmatis partium iureiurando animis.
 Leopoli interea per intricata stipendij nomina belligeren-
 di opportunitatem morabatur. Arma in promptu, Regis
 præsentia, studia sociorum, ratio temporis, accingi in opus
 Martium urgebant: quo verò modo quavè arte, non solu-
 tis stipendijs miles extrahi posset, nemo reperiebat; prom-
 ptior infallibiliter obsequio futurus, si vanis promissis in-
 scato, non illuderetur. Expectabat hærens, hærebat du-
 bitans, diutina procrastinatione suspensus: iam ut dolorem
 propè, ita non longè ab indignatione iactis promiscuè vo-
 cibꝫ, palam & passim secessum cum renuntiatione obsequij
 minantibus. Haud iniqua iræ causa in eos, qui stellionatu
 rem privatam ex milite lucris augent; & improbo per de-
 fraudationem stipendiorum quæstu, meritorum præmia,
 ac agendorum tempora pervertunt. Melior tamen tunc
 Procuratorum Ærarij fides (et si passim publico odio suc-
 cumberent:) nec ea militis Patritij pervicacia fuit, qui stu-
 dio gloriæ, Patriæ operam præstat, serviendo. Ardua nihi-
 lominus cura illustribus è Senatu viris à Rege submissis,
 incubuit; quomodo exulceratos, ac in ipso matris præci-
 pitio militares animos, componerent. Ægrè convenit, ut
 quantum ad præsens pecuniarum in parato distribueren-
 tur, addito AD RATIONEM percipi tantum; quæ restarent
 nomina, verbo Regio firmata cautione, quamprimùm ab
 ijs qui cum iniuria retinerent repetita, de toto & in solidū
 exolutum iri.

Subsistente Leopoli Rege, venerat à Moscho Legatio,
 Comitatus CCC. Equitum erat, versicolor vestis, equi su-
 perbè phalerati formâ impare; & omnia in fastum aut o-
 stentationem. Placere sibi exquisito apparatu visi, donec
 XXIV. cohortes è Castris accitæ, officij causâ occurrebāt

Bbb 2

excipi-

1653. excipiendis: tum demum comparatione alieni decoris, cristas submisere. Ivere nostri militari gradu, fulgentibus signis, diverso armorum genere cultuq; erant qui in totum cataphracti pellucido niterent ferro; lorice aliorum radios solis irritabant; alij sub tygridum exuvijs, strutionum pennis, Persicum in morem clypeati; militare decus augebant, generosis in volubiles gyros equis lata planicie circumactis. Nec animorum vigor in obscuro fuit; primo namq; mane campum ingressi, per flagrantem immodicis ignibus solem, ex disciplina equis insidentes, in vesperam exegere. Moschi ut magnifice accepti, ita per hospitia laute tractati sunt; grandes in tot cœnipetas sumptus, Thesauro erogante. Exhibiti Regi, præter veteres querelas, mediationi Magni Ducis, & in pacificandis Colacis operam offerebant; id officij conditionate præstitum iri recipientes, si sublatâ per totam Regalem Rusiam *Unione* Orientalis Ecclesiæ ritibus consuleretur; Maiestate Mag: Ducis imminutione titulorum læsa ante omnia ex condigno reparanda, aut saltem traditione Smolensci cum attinentijs placanda. Constitit demum venisse specie magnificos rerum vacuos, & qui in tempus personati amici, accisas Chmielnicij res opportuna suspensione armorum refoverent, aut denique quid ex formidabili illa armorum coniunctione sperandum, astute rimarentur. Prolixè per destinatos actum, quominus introspici abstrusiora intentorum possent; Etiam Witovius Sandomiriensis Castellanus morum gentis ac tenacis silentij gnarus, multo suasu impellebat, ut aperte promerentur quorum causâ venissent: in longinquum bellum abeunte Principe, frustra posthac velle exposituros, ubi tempus effluxisset. Sed nihil excuti potuit, præterquam missuros pro informatione ad Mag: Ducem, si interim conatus Thymothæi in Valachia non interpellarentur, ut potè ad exigendum Turcam Christianitati proficui. Vnde haud obscure apparuit, anteponi foederi nostro patrociniolum Colacorum, Chmielniciumq; palam pecuniâ ac re tormentaria submissis, ab ijs in Polonos instructum, Septi-

1653. Septimo Nonas Septembris Leopoli Rex, etiam Exercitus à Gliniany movit; lento nimis incessu, cum iugi pluvia madescens Autumnus, accelerari iter haud permetteret. Sederat consilium, si Chmielnicius (ut rumor tulit) liberando filio in Valachiam deflectit, vndiq; inclusum commodè circumveniri posse: sin se in viscera Regni effunderet, relicta fato suo Soczawa, arma & obliquo in incurrentem vertenda. Hinc Haliciam versus destinata via, dum nihil certi de hostium occursum affertur, aut seri Provinciarum delectus. supplendo exercitui expectantur, Rex, quid facto opus, cum militaribus deliberavit. Etsi enim summo iure decernere potuit, præsertim vacante tum generali armorum Præfectura, nihilominus explorandas voluntates suorum censuit, fortè expecturus, an sagi munia, cum Togæ negotijs, pari animo ac libertate agerentur. Hic verò diversa, suo quisque pro sensu sapuere. In Vkraynam, ut rectâ verterentur arma complurium sensus erat; inter quos Landzkoronius eo fermè argumento dixit. *Duplicem divinitus offerri potentissimo Regi gloria materiem: unam quidem in subacto postquam expugnatur Soczawa Thymothæo; alteram in præcidendo rebellionis capite, si vincitur Chmielnicius Pater. Grandis utraq; ea momenti, & quantum periculo se plena alea; tantum eximia ad posteritatem commendationis utralibet habitura. Maturuisse tandem cum revoluta in autumnum anno regali manui messem, qua victrici ferro subacta, in manipulos iustissima ultionis, simul & immortalis gloriæ fascianda sit. Ast in potestatem redigenda Soczawa, levis aliquot cohortium labor, & unius ala Ductoris, privata fortuna fuerit; magis ardua te Ser: Rex manent, qui iura Orbi dare natus, excelsam indolem hisce minutis occupari non patieris? Quæ verò indignitas, exile unius oppidi claustrum, in quo imbellis scrutorum suorum farragini anus incubat; ac detestabilis contorto ad ignem veru assans mulierculis carnes Thymothæi habentur, præpotentibus armis tuis circumsidebis? Alia longè sunt de te Orbi expectatio, & nostrum vota: quibus etsi ad minimos*

1653. nimos nutus tuos morigeris, non tamen sine adequato victoria pretio, sanguinem fundere lubet. Offert se enim verò diffusissimæ Vkrayna tractus, qui Regem suum, ubi utraq; Borysthenis ripa potitur, iam retrò Septemtrionis dominatori, iam ultra Euxinum Tyranno Orientis, formidabilem ostendat. Non ab alio nobilis Roxolania vindicari cupit, nisi à Casimiro, non alio Monarchæ pervicax collum submissura, nisi Vincto Domini. Liberius ibi decurrent immensa ætheris spatia Aquilæ Sarmaticæ, quæ in arcto dominatus Valachici hemisphærio, agrè pennas involatum expedirent, etiam fatalia isthic faginetæ exhorrentes. Maior quidem subiugandæ Vkraynæ labor; ast gloria incomparabilis; imò necessitas, Patriæ tranquillandæ: excellentiore providentiæ titulo, si regia via in hostem tendens, populandi Provincias Regni licentiam, obiectu virium hosti eripueris. Gloriosior hinc ex servatis subditis Civica, quàm si Mille hostes interemeris: pluris æstimabitur pacatæ laurea Patria, quàm si innumeris arcibus vicinos incommodantibus potireris. Faxit interim Deus, ut Bobdanus simul & Thymothæus, quos natura ita hostilitas sua in nos unijt, in Vkrayna simul & Valachia victi, existant immortales gloriæ tuæ materies. Hæc Landzkoroni, hæc plures quib; per Podoliā ac Pocutiā ditiones, metu an providentiā, nè si illac transit aut subsistit exercitus desolandi. Diversum promptit sensum Regni Mareſchallus Lubomirius, præsentissimā trutinā, rei ac temporis momenta perpendens. His sanè verbis. Haud diffiteor Ser: Rex, si ante actis consilijs interessẽm, non faciliẽ suaserum me, ut obsidenda Soczava negotium, misso cum parte copiarum Kondracio urgeretur: non item, ut sua Mai: bello præsens adesset; multo magis in obliquum latus, quo Camenecum est, deflecteret. Etenim sepositis alijs considerationibus; minus fortè expediebat, in obsidione Soczavæ sumptum sanguinem, imò tempus perdere, evidentiore commodo publico, & suæ Mai: gloriā, si in ditionibus Regni dudum cæpto bello institissemus: etiam si voto non respondisset eventus, ut est alea belli variabilis & anceps, minore dedecore. Nunc ablegata copiarum parte, Colligatis Principibus fide & adventu S. R. M. in societatem armorum erectis, ne-

quaquam

1653. quaquam citra levem famæ iacturam fore arbitror, Soczavā inexpugnatam deserere; quæ iam semiconfectum opus, ut credi par est, aut per pactiones, aut vi ulteriore, non difficilẽ subigi possit. Verum si deseritur, præter solius famæ detrimentum, multa consequi incommoda, cauto bellatori providẽ dispicienda. Primò hostem à tergo relinquere intutum; imminuendam ex recessu Colligatorum fiduciam; hostem animo augeri, suos verò, dū irriti successus evanescent, succumbere. E contra recepta ea, percelleret fautores partis, quæ bella constant famā, adversarios consternabit, intrabit Polonus Vkraynam & victor, terrore socialium armorum duplicato, ipso successu animosus miles, per secunda prælia ad victorias, per victorias in consummandum bellum enitetur. Ibit S. M. in viscera Roxolaniæ ditionis propria spectandus vicinis, rebellionis formidabilis; ovabunt exules, applaudet plebs, prosequuntur votis & copijs Colligati, quæ etsi levius additamentum virium nostrarum, aliquid tamen ad famam valebunt. Concesserim sanè duo motiva esse, amovendi à Soczava Kondracij. Nempè habendam rationem temporis ac operæ, alieno fortalitis expugnando insumenda. Altecum, fieri vix posse quin hærente propè Camenecum Exercitu, ut ad alimentum penuriam circumſita ora redigatur. Et anterioris quidem puncti, præpostera consideratio est; ante enim dimissum Kondracium deliberandum fuit, obsidenda nè Soczava? Si iā factum ut mitterentur in obsidendam copiæ; nè missæ irritò effectū redeant, enitendum. At Cameneco inferri commeatus penuriam, hinc famem? Eodem modo ubicunq; terrarum subsistimus, idem malum metuendum, nisi refrænata calonum licentia, aliquis ordo aut modus conquirendis victualibus imponatur. Sed esto, omisſam Soczavam nullam à tergo facessituram discrimen? cur in Vkraynam deproperemus, perpendere liceat? Hostis aut occurret nobis, aut suctus usus artibus expectabit. Si occurrat, dissipatis copijs, longo itinere ac fame fessis, cum recenti non sine discrimine decertabimus. Si expectat itidem lassus obijciat locorum iniquitatem, aut pugna necessitatem imponet, cui dum oppugnando ruimus, utinam defendendo sufficiamus.

1653. *mus. Si munitionibus se incluserit, inexpugnabile hyems præstabit; si statarium prælum init, ancipiti Marte depugnandum fore. Neq; in hyberna distribuere militem licebit, sparsim faciliorem opprimenti, nam dum singuli pugnabunt universi vincuntur &c. &c. Satiùs subacta quoquomodo Soczava, rediuris in Patriam aliqualis victoriæ famâ circumdari, quàm irritò effectu tentata, cum temporis ac famæ dispendio ingloriè traduci.* Hæc, pressa & gravi oratione elocuto, haud occulta, Principis offensa accipiuntur, quòd vir Togatus (Legionè aut cohortes stipendiarias nullas tum in Exercitu habebat Mareschallus, etsi ultra Octingentos sub signis milites proprio sumptu in Castra cōduxisset) Principi ac Senatui probata solus restringeret, & palam culparet consilia, quorum non ipse autor fuisset. Hinc diversus sententiæ Rex, iter militare Bracławiam versùs edicit; nondum firmatos accessione Scytharum Cosacos præventurus: cum occultiore impulsu ablegasset Machouium, insinuandæ Soczaviensibus deditiõ; quem ponè Houvaltus cum sexcentis Desultorijs, ac Campestribus aliquot machinis sequebatur.

Kimeni.
Janusz.

In sesqui mensem trahebatur obsidium, aliquoties irritò tentata impressione, cum Moldavi nequaquam eam adferrent pugnacitatem, qua tot viris infessum munimen superare posset. Clamoribus tantùm aggressos valla Polonos iuvabant, vnde & isti fervore decidere visi; nam dum sibi quisq; famam aut spolia destinat, rari laborem ac pericula subeunt, inde opera ac successu pigriore. Kimenius quidam Hungaris Præfectus, quatuor maioribus tormentis arcis muros convellebat, vnde deiecta valli lorica, etiam interiora ad ictu patefcebant, quæ tamen verberatio exili profectu institui visa, cum introrsus agger & fossæ cōcussio muro obijcerentur; tantaq; laboris pertinacia in veteri vallo vineæ ac corbes excitatæ, ut sub obsidionem consummationi opera, munitiones Soczavam absconderent. Erumpebant præterea creberrimè Cosaci ad usquè suggestus tormentarios, ut inde machinæ in tutiora asportari debuerint.

In

1653. *In tantumq; audacia ex successu creverat, ut per noctem stationibus nostris assultantes, Kłopotovij turmam saucio ductore disiecerint, cæso inter alios Stephano Maczynio, claræ stirpis ac virtutis iuvene. Patuit ut consummaretur negotium moram provenire, quod diversarum gentium. Duces (aberat Palatinus Moldaviæ) regulas agendi aliunde & procul peterent, quæ in promptu & præsentium esse debebant. Interea dum è longinquo consilia post res afferuntur, labebatur tempus, & occasiones, tum demùm agendi potestate oblatâ, ubi nihil auderi posset. Attamen Houvalti superventu excitatus terror erat; veterano ignavam socijs operam exprobrante, & animorum in re ipsis vtili, ad deridiculum remissionem. Erecti demum in spem impressionem adornavere, præferentibus alacritatem. Hūgaris, modò non in eam partem qua Cosacis statio, incurere iuberentur. Adversùm hos è contiguo monasterio, ubi Denhoffij statio, instituta explosio, noxijs passim ictibus vallo proturbabat defensores, cum ij subito ac ultra spem è claustris suis evoluti in Moldavos ingruentes, interfectis aliquot Centurionib; loco depellunt, ac destinatam impressionem inturbant. Mox, sub proximam noctem in Polonos erumpunt, tenebris ac lalsitudine, sopitos credentes: nisi solers, Kondracius cognito ex transfuga consilio, ad primum adventantium strepitum vigil, paratas in discrimen cohortes ante valla obiecerit; quoad spe deiectionis ac accurrentibus auxilijs terrefacti, exitiabilem audaciam inobservato per tenebras abscessu consignarent. Interim Machovius deditiõem ingerebat, non tamen persuadebat; allapsis Basilij literis, vnius tantùm septimanæ constantiam ab vxore generoq; reposcentis. Premebat sub hæc obsessos. victus inopia, in potum tribus puteis haud sufficientibus; namq; corruptis pridem conatibus, ac averso qui ex Sereto derivatus torrente, ordinariam aquationem Denhoffius ademerat. Verùm Basilissa, supra sexum animi erectior, excitabat generum hortatu, Cosacos largitione, Valachos.*

Ccc

promis-

1653. promissis, omnes exemplo. Partiebatur far, carnes, pecora, etiam aquam moderatis ad mensuram portionibus, & omnia non pro muliebri genio ac fragilitate. Tum pulveris nitrati occurrens defectus, elaborando excitaverat officinas; Thymothæum meri haud contemptorem, quominus Cosacorum animos computationibus devinceret, perurgens. Sanè liquebat mulieris vnius constantia elusam tandiu Colligatorum vim; etiā averfata qualescunq; dedendi conditiones, cum non inhonoræ eæ, iam à Machovio, iam à Transilvano imperia Turcæ obtendente, suggererentur. Venit tandem sūma dies, quā sors magis & casus; quàm humana consilia aut vis, pertinacis Soczavæ portas reclusit: valescebat fama rescindendo obsidio adventare Scythas, qui vera ea optarent aut metuerent, creditu facilis: vnde Colligati acriorem in fortalitium explosionem instituerant, inter multiplices ictus libratore Hungaro, directā in celsius conopæum machinā, destinatum scopum non infeliciter feriente. Discumbebat Thymothæus cum socijs, cum ecce ferrea Colubri pila, rotam currus diffingens, bino axis fragmento ad elisionem cerebri caput ac pedem contudit, immani in subitam exanimationē vulnere. Corripiunt assidentes repente sensu defectum, cui iam crepto capite nusquam superfuit vita. Intra conopæum abditū cadaver, celata in sextiduum morte Cosaci tenuere: vnde ingens luctus & desperatio subibat Nukum, haud vanè neganda à Patre auxilia coniicientem, vbi occisum filium innotuisset. Nihilominus ut erat suspirijs ac planctu recens, cum potioribus è gynæceo stationes militares ingressa, precibus & lachrymis obsecrabatur Cosacos, quatenus qui pro vivo Ducis sui filio strenuè depugnaverant, eadem constantia orbam se, Filiamq; ex Thymothæo vterum ferentem, in extrema tuerentur. Nec inefficax apud Cosacos Basilissæ postulatio credi potuit, (cum Valachicæ mulieres formā & illecebris, vix Perusinis decedant) qui mox protelsis dextris, non deserendam testati, fidem & constantiam suam pe-

1653. am periclitanti adpromisere. Hunc finem immanis & cruentus, perpetratæ ad Batovum Ianienæ autor, sortitus; miserius à glande tormentaria vitam finiens, quam nostris eā emptis percussoribus eripuerat. Ferociā magis quàm vlla militari virtute notus, cum ingenium Patris infra esset, vitijs superavit; in divos blasphemus, amicos periurus, cunctos truculentus. Omnia divina & humana susq; deq; vertere minatus, Pontifici, Turcæ, Regibus, convicia oggerere solitus; solā temulentia, & furioso animi impetu, in audaciam præceps.

Barium propè Rex militari via penetraverat, cum quarto Nonas Septembris, à Stephano Palatino citus equo nuntius adtulit, Baccissaraio Hanum Crimensem movisse, eundemq; acceleratis itineribus, in Valachiam iter destinare, ferendam ad opem Soczavæ, opibus quo pro se tolleret Basilij, inescatum. Tum demum Mareschalci consilium ex eventu æstimari coepit, attrito palsim inedia ac itineribus Exercitu, præcipuè vbi per Barensem desolam penitus oram transit: adeò evastato tractu illo, ut qui semine terræ mandarent mortales, vix reperirentur. Inter alia mala, etiam non soluti æris reminiscencia subibat militem, coortis inter queribundos vocibus, trahi se per inhospitales in longinquum bellum oras, ut nè viso quidem hoste perirèt, cruentos interim emeriri stipendij asses, ab ijs consumptū iri, qui nunc perdendos, suis artibus elusissent. Coeparatq; turbidis imbutus miles imperia detrectare, quoad ex severitate turbis remediū Campidux quæsiturus, vnum ex turmalibus, qui deserendi signi autor socijs fuerat, castrensi ad Balinam iudicio, capitis supplicio affici iusserit, absterrente cæteros exemplaris poenæ intuitu.

Demum Soczavæ dedendæ consilia, acrius post extinctū Thymothæum agitari coepere. Nam tametsi Cosaci multa pollicenti Basilissæ in extrema se perstituros obtulerant, at vbi sublatum authorem desperata auxilia, & vim in oppugnandum parari vident; maximè propter accepta ab ho-

1653.

stium relis detrimenta, refrixerat ardor, ut si modo toleranda conditiones darentur, eas non omnino aversari ostendebant. Non ingratum id Colligatis, satius periculosis laboribus, & sanguini suorum parcendum ducentibus; etiā comperto obsessorum animos contra famem & arma obstinatos adeo, ut in defensione fortiter mortem oppetere, quam turpi deditioe vitam pacisci præoptarent. Etsi quominus pactiones abrumperet, nihil non agente Basilissa; iā adventum Hani, ac militarem in castris Polonorum seditonem rumoribus differente; iam opes quas haberet, in Cosacos si perstant erogaturam; etiam vacuum filiae talamū Præfecto eorū, aut qui alius virū ageret, ostentando. Attamen invitā ac muliebriter reclamante, instituto colloquio, ad leges deditiois ventum: inclinavitq; Fedorovicus ut fidem Polonorum sequi mallet; Moldavos sibi ob rapinas antea acti anni formidolosos censens. Eadem clementiæ regiæ opinio Valachos stimulavit, ut in nomen Regis arma deponere offerrent; verū suggestum fuit, Principis alterius subditis frustra à vicino patrociniū quæri, intercessionem non negari. Inducti ad mitiora obsessi, ijs conditionibus arma posuere, quæ memoriæ causā pono. Iurent de facto Cosaci, Ser: Regi, ac Reip: Poloniæ fidelitatem. Transilvania Principi ac utriusq; Moldaviæ Palatinis bonam vicinitatem, & quod nunquam illorum inimici directē vel indirectē forent. In signum humilitatis, vexilla militaria, coram Illustr: DD. Commissarijs Colligatorum Principum, in terram deponent; quæ manebunt pro S. R. Pol:; retentis pro se ex benigna concessione signis decem. Nihil ex bonis sub adventum ipsorum Soczavae repentinis secum ullo pretextu auferent: Arma ac sclopeta minora hætenus offensiva, similiter humi posita, præmissio iuramento, nunquam contra PP. Colligatos vertenda, reddentur ipsis. Bona Thymothæi relinquentur circa DD. Commissarios; bona etiā ex tēplis Moldaviis rapta restituentur. Nemine secum ex arce oppidovē abducent; Fortalitio Soczaviensi, cum omnibus quæ in se continet, in manus moderni Palatini Valachia

1653.

chia consignato. In regressu damna nemini inferent, neq; post hac ditiones Colligatorum PP. infestabunt. Rebus Basilij Palatini, Baronum, ac sequacium eius, se non immiscebunt, neq; illis patrociniabuntur; super quæ puncta bona fide Christiana, singuli iurent. Nec quicquam moræ intercessit quin iurent eā ad verbum formulā. Ego Nicolaus Fedorowicz, proutunc Exercitus Zaporoscensis Senior, cum Collegis ac Tribunis meis, iuro, per nomen SS. Trinitatis, Beatissimæ Virginis, ac SS. Omnium, quòd in præsens experti benignitatem ac misericordiam Ser: Regis Pol: D. N. Cl:; tum Illustr: Transilvania Principis, ac utriusq; Moldaviæ Palatinorum; sicut S. R. nostro constantem posthac fidem, ac stabile obsequium spondemus: ita Illustr: Prin: Trans: adpromittimus, nos abhinc nullo modo pretextu, personam aut Dominia eius hostiliter oppugnatos, imò contra eiusdem hostes & adversarios, utriusq; item, Moldaviæ Pal: auxilio adfuturos. Quod si hanc iuramento obstrictam fidem nostram, erga Ser: Regem Remq; publ: Pol:; tum erga Principes Colligatos sponsonem, in quopiam à nobis violari, neq; descriptis conditionibus satisfieri contingat; iam tum ulciscatur Deus iniuriam nominis sui perperam invocati, super nobis, Coniugibus, ac pignoribus nostris. Sic nos Deo adiuvante, ac Sancto eius Evangelio. Actum ad Soczavam in Castris, die 9. Octobris, Anno Christi 1653. Convenerat cum Federovicio in arcano, ituros sub signis ad Castra Regia Cosacos, per evidentem submissionis actum, ubi Regi militante, diluendæ rebellionis culpæ. Credidēre nostri pactum ex fide exolvendum, additusq; Mogielnicus Equestris Centurio qui deduceret, ipsis vicissim quatuor è suis obsides manu tenendæ pactioni tradentibus. Verū ubi Poloni consulendo equis ob pabulum festinanter abscedūt, Cosaci cum cadavere Thymothæi, tranato Tyra, ac abducto secum Mogielnicio velocissimè in Vkraynam perrexere. Crasso conciliantis deditioem errore, quòd non Præfectum aut melioris notæ Tribunos, sed extremæ sortis verbas, vadimonij loco recepisset. Ita Soczava in manus Stephani

Mogielnicki,

1653.

phani Palatini, etiam Basilissa antagonistæ vxor venere: penes quam reperti minores opinione thesauri, quos mulier anxia retinendi, partim profusa in Cosacos largitione prodegit, partim in nigras sub terram specus defodisse credita, metu nè hostis potiretur. Similius verò fuit, Basiliū mercuriali fidere & ingenio hominem, nè omnia in se casus aut fortuna posset sollicitum, Constantinopoli, Venetijs, Amsterodami, Gedaniq; ac per alia celebriora emporia, nominibus in foenus datis, providè, pecunias inter negotiatores dispertijisse; etiam quo rem per versuras augeret. Polonis pretium operæ stetit, septem campestribus machinis, ac vnde quinquaginta gradioribus tubis, quos è fuscillis librare mos. Aderant cum Kondracio in obsidendi curas, è Polonis, cohortium Præfecti clariores, Słuzewius Pater Koczubey dictus, ob celebrem bellis Scythicis operam, cum Filio itidem turmæ ductore; Wielohorscius, Kłodzianus, Alexander Minor, Piasecius, Kruszelnicus, Kłopotowius, Mogielnicus, Roszczyc, Telezynius, alijq; alarum veteroni Ductores, cum ea obsidio ultra quadringentorum iactura è nostris stetisset. Kondracius non diu deditæ Soczavæ supervixit, aliqui sublatum veneno ab æmulis tradidere; pleriq; tædio animi seu atra bile consumptum, vbi grandi pecuniæ extorsione deditioem pepigisse insimulatus; etiam vt elaborerentur Cosaci muneribus corruptum cōsensisse. Convincit fallam obiectionem melior viri fama, tum silentio intercidens suspicio; neq; post extinctum, cooperatori deditiois Machovio à quoquā intentata. Hæc de Soczava, ex qua plus Polonis famæ, quam operæ pretij accessit.

Słuzewski
Wielohorski,
Kłodzianus
Minor.
Piasecius
Kruszelnicus
Kłopotowski,
Mogielnicus,
Roszczyc,
Telezynski.

Filij casus, concusserat vti memoravi, vastas illas spes Chmielnicij Patris: ast non in totum animo deiecit, sortis ambiguae vt mutabilis est intelligentem, & contra Polonos vel acheronta moturum. Nec vicini tantum in nos sollicitati, aut qui religionis, commerciorumq; nomine misceri potuere; sed in disito Orbis recessu Suecus, & longinqua
ultra

1653.

ultra maria positi Angli Scotiq; conciti, diverso argumento aut motivo. Risum sanè movit, interceptæ tunc epistolæ inscriptio, (si modò non figmentum erat) quæ Oliverius Cromwell, magnæ Britanniae, vti se dixit Protector, Chmielnicius Orientalis Ecclesiæ basim, Polonorum flagellum, Erroris Papistici extirpatorem &c. titulis dignabatur. In quem verò vsum, tot spatijs terrarum discretæ amicitia quæreretur, occultum tunc fuit; nisi quòd remota ab igne corpora, etsi non calefiunt, luce tamen elementi fruuntur; ita societas illa inter Pirithoum ac Thelea cōsimiles, famæ magis quam rebus consultura credi potuit. Cum disitorum loco populorum prensationes & amicitiae, simile quid cum ijs ferculis habeant, quæ multo auro ac pigmentis delibuta dum oculos pascunt, stomacho non satisfaciunt. Moschus iam non amicus, necdum nobis hostis erat; Scytham tædere cœpit rebellis societatis; præsertim quod Turca Polonos illacepsitos, etiam Valachiam omninò intactam iuberet. Potius tamen Bohdano visū, veteri inniti amicitiae, vatrè abolitis quæ intervenirent simultatibus. Aggressus igitur Hanum exponit, ingentes Basilij opes, filij sui omni meliori iure dotales, si inhiantibus Colligatis eripiuntur, se admittente Hano cessuras, quibustam exul Socer, quam obsessus filius promptè liberatori suo decederent. Non omninò surda aure talia, accepta præsertim oblatâ ingenti in numerato pecuniâ, confestimq; succurrere Hanus decrevit; adeò ostentata offa, quemvis ad sonitum lucelli trahit & pecunia omnis ausus irritamentū est. Diu tamen, an contra inhibitoria mandata Turcæ Valachiam intraret ambiguus, in Derepezensibus campis hæsit, quoad per Chamambet Murzam successu deditæ Soczavæ explorato, ad Transilvanum miserit, monendo improficuam ei Polonorum societatem, imò si pervicaciter asserit partes, fore omninò damnosam. Res Radulij Moldavi in tuto esse, invadentes Valachiam Cosacos malè multatos, hinc satisfactum Turcæ, capefferet & ille armis asser-
tam

Derepe-
czyn.

Radulj

1653. tam quietem; nisi malit alieno discrimini suo malo misceri. Internuntium cum XX. virorum comitatu, Hyacinthus Szembergus iam tum Legioni post Kondracium, impositus, solertissimè per compendia viarum affecutus, in limite Valachico cœpit; cuius tum indicio cognitum; nec dum decrevisse Hanum an Regi congressurus sit, cui spondisse Chmielniciam, si modo occurrit Polonis, iam irrequieto motu ac itinere, iam fame ac morbis, insuper, seditione castrensi laborantibus, finem bello, incredibili fama & præda facturum; quibus pollicitis si deforet eventus, ferro Scythico ultro iugulum subditurum offerebat. Vnde hic cognito Soczavam interempto Thymothæo victori paruisse, gyrato viarum flexu à Szarogrodo veniens, in Wolhyniam ingruit, si circumclusum Regem tenet, spe ac fiducia vincendi impletus. Vnde Scythæ quo ad maiora audenda præda imbuti acuerentur, ad populandas circumiectas oras se passim diffudere. Etiam in Lithuaniam cum Cosacis Podobaylone dimisso, qui se isthic Lithuanis metuendam Moschis socium ostentaret. Neq; arduum apertas Provincias decurrere, cunctis ad famam prægressi in Vkraynam Regis, securè in penatibus ac velut altâ pace diversantibus. Rem traicam, sed ex vero compertam utrû accidit inferam. Henricus Kassovius Castellanus Vendenfis, complures è vicina Nobilitate ad nuptias cognatæ Virginis vocaverat, inter plerosq; Hołowczynio non obscuri nominis terrigena, solennitatem actus honestante. Vetus is militandi, etsi tum ob ætatem rudè donatus, ad iniectam de Scythiis mentionem, vix credibile aiebat, ut prædatum isti discurrerent, in proximo Rege tantis viribus subnixo. Eiusmodi dum familiariter discursus feruntur, interim lupo in fabula est. Siquidem ad primum illatas mensis dapies, ubi adesse Scythas inclammatum, convivæ trepidare, diffugere, arma audaciores corripere: nequè deerant, qui tardos è suis hospites subvenire rati, crateres expedirent, vanum contubernalibus metum cum risu exprobraturi.

Kassowiki.

Hołowczynski.

Incen-

1653. Incensa demum Villa ac vociferatio agrestium hostem prodiere; qui mox effractis sepimentis involans, corripuit omnes, succenditq; domum alijs mox tedis destinatam. Capitur Castellanus cum Hołowczynio, cæterisq; hospitibus, rarâ cuiusq; in effugium fortunâ, (solam Matrem familias proximæ lacunæ arundinetum texit) cum & clarior dies subtraheret latebras, & Barbari domum indagine complexi neminem elabi permetterent. Quandoq; in suspectis securior metus, cui nomen circumspectio, vnde enatû proverbium, timidi matrem non flere; etsi propè animositatè incedit fiducia, ast non rarò inter fortunæ ludibria numeratur.

Quia passim pervaserat rumor hostium armis Valachiâ, deinde Wolhyniam destinari, hinc diu quò se verteret ambiguus Rex: tandem à Bario retromotis copijs, ad extimum Podoliæ limitem penetravit: cum permoveret facilior ea parte commeatus ratio, etiam Colligatis in societatem belli, è propinquo promptius pertrahendis. Zwanecium ditionis Landzkoronæ oppidum, gemino à Cameneco miliarium distat, cui à meridie Tyras amnis, ab aquilone paludosa convallis obtenditur; Castellum modicum in fronte habet; à tergo aperta latifundia, arbutis hinc inde exstantibus; & quantum devexus nonnihil ad metationem Castrorum locus, ita ad occiduam plagam non iniqua suberat, instruendæ aciei planicies. Tyras quò ultro citroq; commeabilis esset, gemino ponte instratus, etsi non statim structilis tabulati patiens, ob rapiditatem aquæ, sublices haudquaquam facilè in imum defigere permittentis. Attamen vimineæ corbes, intra concavum lapidibus iniectis, sub onere dehiscences, ubi immobiliter adversum vortices fundo inhærent, summitas earum crassis trabibus in usum pontis instrata. Postea lixæ quibus etiam cum periculo compendia viarum placent, vadabile flumen equis transcendendo ostenderant. Quominus hic sedem belli figeret Rex, rationum maxima videbatur, ut coniunctis hostium armis,

D d d

etiam

Zwanec.
Dniest.
Fl.

1653. etiam nostra Colligatis vnirentur : imò si inopia annonae inualefcit, non tantum se dives frumenti Valachia aleret, polcente necessitate socijs armorum aliquid impertitura; deniq; vt sociæ gentes amne tantum intermedio discretæ, vna alteri quocunq; vis verteretur, haud morâ subsidio adesset. Etiam Cameneci vicinitas ad omnem casum aliquid valere existimata, locus naturæ artisq; adminiculo non incelebris. Aderant tum ad latus Regi, Potocius Campidux, Landzkoronius Russiæ, Petrus Potocius Bractaviæ, Tyszkiewiczus Czerniechoviæ Palatini; Sandomiriensis, Poznaniensis, Kalisiensis, ac Haliciensis, Castellani Mareschallus Lubomirius. Korycinus, ac Trzebicius Sigillorum præfides ambo, Boguslaus Radivillus Hipparchus Lithuaniae, Ioannes Zamoyscius Kalusienensis, Ioannes Sobiescius Iavovienensis, Danielovicij, Parcovienensis, ac Czerwonogrodensis Præfecti, Sapiha Regni Notarius, Demetrius, ac Constantinus Wisniovecij, Czarniecius, alarum veterani Præfecti: Tyronum quoque supplendo Exercitui delectus, propè Octo Mill: Castra Regia ingressi sunt. Etiam Colligatorum copiæ (die 22. Octobris) trans Tyram ad Chocimum metatæ venerant; quæ arx in crepidine abrupti montis sita, ex Castris Polonicis conspiciebatur. Sub primum adventum X. Mill: complèsse credita, Hungaris, Ianussio Kimeni: Valachis, Duraco, ac Bohusso parentibus.

Ad Zwanecium metato Rege, dum hostis moram trahit, solita interim belli præludia interveniebant, per fortuitas aut subitaneos congressus, qui exploratum missi, manum conferentibus. Et Scythæ quidem Orininum propè aliquam nostrorum manum ductore Telezynio dispersere: æquante damnum fortuna, cum Szembergus, iungente se Michæle Michefsio cum CCC. Hungaris, obvium ad Zynkoviam Scytharum agmen fudit; etiam Chocholus Potocij Optio in ipsam ad Smankowce stationem, vbi sub nocte solutius egerant inveheretur. Quotquot autem capi potuere, concordie relatione afferebant, hæsitare super congressu

Wito-
wki.
Gemb-
cki.
Cerner.
Lubo-
mirski.
Kory-
cinski.
Trzebi-
cki.
Radzi-
wił.
Sobie-
ski.
Zamoy-
ski.
Daniel.
Iowicz.
Sapiha.
Wisnio-
wiecki.
Czar-
niecki.

Telezyn-
ski.
Szem-
berg.
Mikieł-
sy.
Cho-
chol.

gressu Hanum, nec vt aleam belli periclitetur commissurū: nisi prius circumvolutum agminibus suis Regem, morâ & pabuli inopiâ exagitasset. Cordolium ad hæc Regi, tot temporis laborisq; impendia, evanido successu, ac vix conspecto hoste perijsse. Absumptam æstatem, evolutum autumnū, & nullam offerri rei benè gerendæ opportunitatem: nec si offeratur ea faviturum cælum, frigidior aura sub finem Novembris grave, & quod militem post amicas Martini ferias, in hyberna solito more reduci invitaret. In socijs quoq; languescebat animorum fervor; vt ferè minus, aliena curæ, si privatis & proprijs rebus consultum est. Lixarum nostrorum protervia, Valachos penatibus provisoros abstrahabat; Fax enim iste servitij castrensis, non in horrea modò & quæ vsus vitæ postulat, sed in pignora, gentis inhumanâ licentiâ grassabatur; vnde exacerbati isti iniurijs, in immites pari officio hospites sæviebant. Iugulati multi, paludibus merfi, manibus aut pedibus truncati, etiam exsectis virilibus mulstabantur: eos profereunte fructus bello, vt quantò quis inferendæ iniuriæ promptior; tantò talioni pœnæ paratior vt existat necesse est. Hungari quin etiam falsim signa deserebant; cumq; reliqui missionem publico nomine petitori viderentur, meditatam requisitionem præsentiens Rex, Ordinum Ductores benigno affatu, ac pollicitis; gregarios per septimanas veritum bino Imperiali retentavit. Evenit sapiens, vt quæ solertissimis ingenijs desperata, humano consilio perfici nequeant; à remota plerumq; causa, nec in præmeditatum finem directè tendente, facilius proveniant. Supplendo Exercitui Nobilitas Regni, (cui tum bellicæ expeditionis veniam Rex dedit) coactum è Tyronibus submisserat agmen, prælargo stipendio instructum, ac inditis Tribunis tanta & vsu militiæ egregijs. Quodq; delectus tales, pro quantitate possessi agri fierent; agri verò laneis mensurarentur, laneales (seu Lanowi) tunc dicebantur. Isti vix per bimestre exercitui iuncti, vbi præstituta stipendio dies venit,

1653. venit, missionem pervicaces petiere: retentantibus frustra Praefectis, ac toto passim exercitu convitia oggerente. Quis crederet patriam iuventutem parentibus in militandum surrogatam, eo propudij ac vecordiae prolabi potuisse; ut nulla Principis exautorationem negantis reverentia, non honoris cura, non infamiae metu, deserere Castra institerit? Origine motus ab iunioribus & turbidis fuit: quibus solitum odisse bellum, dum incipiunt. Ordinum Ductores, ac quisque animo melior remanere, praecipua Ioannis Oleśnickij Succamerarij Sandomiriensium opera, qui praeter verba & suavis, etiam si quidusquam pretiosioris supellectilis erat, contribulibus destinabat retinendis. Sanè mirum, quod turbantes non ex lege militari Rex coercuisset, qui notabili in ceteros peccabant exemplo: ast transmisit, satis poenae ex probro militari iudicans, imò abundè fore ratus, ubi discreti Patres infamem filiorum abscessum, suo prorsus iure castigaverint. Aliqui istorum dum Castris abeunt, in manus Scytharum incidendo, famam spargere, in exercitu Regis turbida omnia, & *Quarcianos* ob famem ac non soluta stipendia passim diffuere: imò dilapso equitatu propè esse, ut Rex cum legionibus Cameneco se committat. Quae ubi plurimum narratione firmata, haerere aliquantum Scythae, ingruendine aut desistendi consilia sequeretur? contra Chmielnicius vehementissimo impulso suavit, urgendum in extrema Regem, Moldavis, Hungarisque dilapsis debiliorem. Succendit audaciam, inutilis narratio, ut Hanus agmen suorum à Latyczovia, obliquo viarum flexu ad Hussiatynum circumduceret, tanquam diducto rete, à castris dilabentium capturam exhibiturus. Verum elusit sua expectatio Barbarum, integras Regis vires ubi occurrit comperientem, nobis pertraxisse commodo fuit, etsi iam peditatu victus, equis pabuli inopia, emorientibus. Hinc Rex in novissima consilia pronior, destinaverat hostem educto Equitatu aggredi: cum contra suaderent plerique, non temerè dispartendas vires contra eum hostem, qui ut

Oleśnicki.

Latyczow,
Hussiatyn.

universum

1653. universum Regij exercitus robur metuat, ita diductum in partes contemnat, vel certè facilius frangat divisos. Eius sententiae Mareschallus Lubomiri, dum aliqua in rem praesentem liberiùs profert, haud dissimulata offensa perstringitur. At is incolumitatem Patriae iniuriae prae habens, heroicè immeritam tulit redargutionem, non nisi Korycinio Regni Cancellario quaestus, consiliorum libertatem similibus premi; ac defuturos mox, qui sententiam proferrent, si placita Principi dissuasisset, iacturam gratiae steterit. Inerat tamen arcani aliquid, ut Rex consilia Mareschalci primò improbata, deinceps aut moderaretur aut sequeretur; effectum saepius non infelicem expertus, cum etiam à fine incipere prudentiae actus sit. Enimverò usu compertum habetur, multa salubrius sub eo Principe geri, qui aliorum re-pertis aures commodaret; quam cui proprii sensus tenacitatem, sapienti fiducia indidisset. Dum in proximo Scythae, facile conijcere licebat, praedium aut congressum meditari; quid enim extremo anni tempore sparsim siti agerent caelo & fame caballis gravi: nam etsi iisdem malis Exercitus Regius premeretur, attamen Castris velut quodam grandi hospitio commodius degere, ex Valachia liberaliter associjs armorum in extrema constantem societatem tuentibus. In Tauricam quoque ex bello sine praeda redire, indignum pugnaci genti videbatur: unde pari impulsu utriusque Principes, in periclitandam belli aleam ferebantur. Effundebat proin subitus Castra agemmata Hanus: missitabat è contra Rex suos, qui subitos motus arcerent, inter alios Potocius Bracławiensis Palatinus, aliquot ex insignioribus Murzis in traiectu Smotricij oppressit, ac rursus Notarius Campestris Sapieha, apud Barszovum nactus, grandius agmen eorum dissipavit. Omni hoc tempore Rex Imperatoris munia exactè obibat, suggestos è tubo optico hostes speculabatur, instruebat aut pandebat aciem, proliciebat in equestres excursus suorum promptiores, & exacta die eadem per noctem providentiâ. Tunc verò avidus experiri, praemittit Kłodzin-

D d d 3

nium

Kłodzin
ski.

1653. nium cum bis mille levioris armaturæ, qui hostem studio la-
cessens, ac simulatâ fugâ ad insequendum tracturus; occur-
su suorum inevitabilem pugnæ necessitatem imponeret; seu demum in paratas insidias, ardore pugnæ præcipitaret. Fecit ut imperatum vir manu iuxta & consilio valens, sub ipsamque stationem, Hani apud Kudrence suggestus, aliquot obvios Scythas manu iniecta præhendit; verum mox subito incursum excitum hostes, nobilem audaciam malè multarunt, undique circumvoluto Kłodzinij agmine; ijs qui subsidium ferre debuerant, maturo recessu sibi consulentibus. Ferociter refugis Scythæ in subiectam Castris planiciem institere; quoad insecutio à prorumpentibus regijs fieretur. Cæsus Sławini (Lysek dictus) turmæ Centurio, Linievij item iunioris Optio desideratus, multi saucij, plurimi sub noctem, inter quos Alexander Minor Præfectus cohortis, per adfita virgulta manus sequacium elapsi.

Sławini-
ski.
Linie-
wski.

Dum sic mutua incommoda aut certamina pugnatore premunt, interim omni humana ratione potentior fortuna, aut necessitas, ostendit pacis vias, quanquam non repente, temporisq; ac sanguinis interveniente iactura. Erat Mareschallo Regni mancipium, Scythæ Fetacus vocabulo; hunc Wezyrus Hani, ubi in Castris Polonicis haberi comperit, asserendū in libertatem, per literas reposcebat: veteri benevolentia Mareschallo refricata, etiam eius se gratiā nūc indigere professus. *Si Fetacus fidus sibi olim & probata opera, donum mitteretur, factum pro tessera benevolentis animi fore, tū si præsentem hostilitatem sine armis dirimere placet, sanè enixurum, quominus utriq; Principes stabili in posterum fœdere, sine noxa & sanguine ad propria regrediantur. Dat: ad Hussiatynum die XXV 1. Novembris, Anno 1653.* Alia mox ab ipso Hano superveniebat epistola, quā ita stabilendam amicitiam (nulla in antecessum præmissa à nostris de pace tractandi requisitione) velle præsetulit, ut minari nō omitteret. Formalia erant. Parentem Mareschalli, Palatinum Cracovien: amicum sibi, concordia inter Monarchas Orbis

stabi-

1653. stabienda, autorem ac pararium extitisse; optare etiam nunc ut compar Patri Filius, in conciliandis fœderibus, locum inter gentes infestas obtineret; qui in aula sui Regis, ceteros gratia ac muneris prerogativâ anteciret. Se quidem in renovandam amicitiam propensum, etiam Polonos ab eadem non aversos censere eo rerum statu. Quod si hostilitas paci antehaberetur, prodiret Rex in campestria, aperto secum Marte dimicaturus; probrosum quippè videri, si tanti nominis Exercitus, intra Castrorū latibula inclusus teneretur. Responsum ad ea. Polonos stimulo in certamen non indigere, pugnatueros cum quo, quando, & ubi velint: eos gerendo animos quales victi multoties Scythæ præcipuè ad Beresteczko experti sunt. Regem quin etiam in ditionibus suis, velut Patrem familias in domo propria agere, cui qua parte adium placet, consistere liceat. Invitare proinde exiure hospitij Zwanecium advenas, ibi monstratueros, an minacibus verbis pares animos gerant. Si populationibus insisteret Scythæ sciant oportet, ut illis in Regis ditiones, ita Poloni in Tauricam tantundem via. Intervenit hinc solertis astutiæ cōmentum, quo tum nimium crudelis nostris illusum, gumes ante salutem ponentibus. Metator Regni Samuel Kalinovius, Batoviana clade ipso in ætatis flore cæsus, reliquerat cōiugem Ossoliniam: non magis sua orbitate, quā immenso viri desiderio excruciatam. Illa non amicorum solamina, non spiritualium aut medicorum dehortationes, leniendo dolori admisit, nisi dum subornati adferrent Nuncij, captivum maritum apud Scythas teneri, aliquantum ex dolore remittere visa. Ita diu ægrum animum, spe redituri sustentans, crebrius in Tauricam missitavit, vestigatum an viveret? conducto lytro in libertatem asserendum. Vnde multi largientis quæstu illecti reperiebantur, qui vivum referentes, nimis diu futili expectatione, animū amanti implebant. etiam amicis commentum iuvantibus, ut exagitata ærumnis sanitatem, aliqualis spes alimento tueretur. Notum id hosti, tanto sumptuum impendio vivum velle qui iam obierat; proin studio spargit rumorē, condu-

1653. copductum à Scythis Kalinovium adesse, & iam Hufsiatyni paterna domo hospitari. Rumor fidem, non inter plebē modo Kalinoviæ ditionis invenerat; etiam in Castris multū potiorum credidēre, tantum virum, fata ipsa superasse grantium. Neq; frustra tensa decipula est. Vt quisq; cliētū desiderio Heri occursum accelerabat; inter alios Sułovius ac Chlebovius turmarum præfecti, cū ab hoste correptis, pro amplexu ac saluatorijs officijs vincula indita sunt, donec biennio post captivitati eximerentur. Accelsit explorandis rebus, tabellio publicus (Posztam nuncupant) cum grandi à Leopoli Epistolarum sarcina interceptus; exiles quidem papyraceæ hosti manubiæ, sed quibus faciebant pretium, arcana totius Patriæ resecta, maiore nihilo minus vsu, si ex Castris ex in Patriam dirigerentur.

Sułowki.
Chlebovski.
Attalyk. Aiunt, vbi Scænici actus in Epilogum desinunt, cum cura pileum tenendum, nam fermē circa finem maior motus est. Etiam tum, quamvis Attalykus (ita Filios Nutricum prolis Hanorum vocari mos) ab Hano paci ingerendæ mitteretur, nihil tamen minus quā ponenda arma vtriq; agitabant. Scythæ circumducto quāquaversus agmine, nostros observare, pabulatores carpere, & quia rarius isti per inopem oram pererrabant, castris adolvebantur; crebris globis iam camporum plana, iam spatiosa arbuſta perreptando. Divæ Barbaræ dies erat pro ratione temporis nubilofus, cum Rex destinatis in id rei cohortibus, concavavallium ac arbuſtorum latebras, excutere imperavit. Hic dum prompta in pericula iuventus ruit, hostis infesto agmine in antesignanos fertur, eo incurſu, vt de summa rei periclitaturus videretur. Datur pugnae signum apud Regios, animat advolans ubiq; Rex, milite alacritatem Principis in prima discrimina secuto. Sed primo congressu aliquantum Scythæ antesignanis se opposuit; deinceps turmas suas campo occupandis angustijs locorum subduxit, vnde nostros carperet; ex his mox protrusus, ad ulteriores convalles seu dumeta refugiebat, more sui certamen vitans vt do-

lo pu.

1653. lo pugnaret. Vbi verò cognitum partem solummodo hostilium copiarum adesse, receptui canere Rex iussit: continitq; sub signis aciem, haud levi certamine ad meridiem perfunctam, donec sudum aëris non fictum hostis abscessum retexisset. Sub vesperam iterum Attalykus adest, multa cum incusatione Chmielnicij, vt qui exleges, nec probè imperio Hani parentes Nohaycios, in vetitum confligendi ausum impulisset: ac quo fidem astrueret, diras in se Principemq; suum ciebat, maturandum pacis negotium quantocius perurgens. Dubitavit Rex an crederet, ob fluxam Barbarorum fidem; vt qui tum demum pacisci cuperēt, postquam omnino de victoria desperassent. Ast omnes ad mitiora inclinabant, contra spem, imò possibilitatem superare instantiā iudicantes, cū non magis iam cum hoste, quā cum elementis esset luctandum. Enectis equis labescere Equitatus vim, spirante aurā peditem ventilari, auxiliares passim emori, & nisi transactione arma dirimuntur, omnino foedus deserturos. Finiendo bello magnum tractatu pacis offerri momentum, quod si homines respicerent, cælum acceptare cogat. Hæc in consilio non minus verè quā opportunè. Proin abeunti Attalyko additur Woyniłowicius Campiducis Optio, præparatoria tractandi discussurus, veriùs quæ fides & animus Barbaris penitus dignoscendis. Isti ambo dum ad stationem Scytharum nocte concubia pergunt, propè fuit vt à Nohaycijs fera gente interciperentur, nisi dies & ius legationis obtendens Attalykus, mitiora semihominibus persuasisset.

Woyniłowicz. Woyniłowicio, dum pro mandato solers, quid Scythæ expostulet, quidvè ei & quomodo negandum explorante? tridui intercessit mora, nostris iam de successu secus augurantibus, cū toties repulsus hostis, iugiter nostros laceſceret; nec iam Valachiæ parcebat, tranato infernè Tyra immissis qui popularentur. Hinc collusio indignationem movit; mora omnino exitiabilis fuit. Ergo iterum Rex, ipso VIRGINIS DEI-PARÆ, sine labe CONCEPTÆ die, edu-

Eee

ctam

1653. Etiam aciem pandit. Erant quippe qui suaderent, eundem cum Equitatu in adversos, id enim generosius, & ad seriam pacis procurationem expeditius fore: refutatis qui in diversa & tutiora rationes adferrent. Vix inierant campum legiones, cum hostis magna specie ac truci clamore in conspectum se dedit, diductas suorum undique turmas spargens, quò numerosior appareret. Velitatum dehinc, nec diu cū dextrum Regiorum cornu incitatiùs in adversos signa inferebat: verum Scythia nihil præter imperum temeritatis adferens, constantiam Regiorum experiebatur; successu belli ferox, ambigua sorte instabilis. Itaque repressus pari formidine, ut prius prælium deseruit, præsertim cum circumlitæ valles ac campi explosarum machinarum fragore ubique resonarent. Nec instirere nostri sparsim abeunti, Sacrorum potissimè causâ, cum universæ Poloniae in eum IMMACULATÆ CONCEPTIONI Sacrum diem, iurata devotio retineatur. Dum fortunam & hostem infracto animo sustinemus; Woy-nilovicus tandem cum Osman Aga comparet; cuius in crastino instituendi colloquij postulatum, planè indignabundus reiecerat Rex; nisi noster bona fide pacem peti, eamque divortio Scythicæ cum Cosacis societatis constiturâ, affirmando persuasisset. Tum demum ubi maturum fuit, delegantur (die XVI. Decembris) Russiæ Palatinus, Mareschallus, ac Cancellarius Regni: Hanus è suis Wezyrum, Suppenkazium, ac Schin Begum; tum quia à nostris addebatur Castellanus Sandomiriensis, etiam isti Karosz Murzâ adiecere. Prodeuntes comitantur quinque cohortes ea quæ Camenecum ducit via; ast comperto vagis excurrentium undique Scytharum globis dumeta compleri: subiit metus doli tanta Patriæ decora Lubricæ fidei credere, cum in recenti memoria esset, simili ad Zbarazium astu potiores Procerum evocandos instituisse, ut interciperentur; ad Biafackiew, vix excusabili errore peccatum, si absque fide publica aut vadimonio missos, hostis retinuisset. Tunc pro tempore visum, securitati actus cavere obsidibus, vel ipso Hano condi-

1653. conditionem offerente. Itaque à nostris ivit (haud reluctare calame, fatum iubet!) Ioannes Sobiescius Iavoroviensis Præfectus cum prius maturasset adventum Muraz Aga à parte Scytharum. Ad invicem congressis Patratoribus, dum salvos utrosque Principes Ministris constitit? Landzkoronius prolixioribus verbis haud adsueros sciens Barbaros, intulit prior; tria ab ijs, si Polonam amicitiam æstimant, præstanda. Exuerent rebellium patrociniû: hic & nunc sine noxa dirionibus Regni emigrarent: stipendio à Rege dari solito in posterum contenti, amicos & hostes pro delictu Regis haberent: ita demum regia amicitia inclytos, gloriam societatis, pretium operæ laturos. Tria & ipsi sed diversa obtrudebant, nempe; Retenta donaria de toto exolvenda: manubiæ, quas ex bello remeantibus agere mos, non negarentur: Cosaci iuxta Zborovianam transactionem conservarentur. Vtrique dum expendunt aut refutant proposita; aut hi istis minus congruentia proponi demonstrât, abrupte colloquium visi: cum Lubomirius Sefercalsium sibi iam altero paciscendi actu prænotum, cuius caballus ad congelati soli duritiem cespitaverat, compellat. *Quidni sodes (ait) pacem componitis? quam vel Equi vestri enixè postulare videntur, adeo strigosi & pedum debiles.* Subridens adhuc Scythia, equum suum per colloquium pedibus parcere dixit, alioquin ubi cursus admoneretur incitatisimû. Dein, velut iocum seriò pensaturus, reducto aliquantum in aurem innuit. Non usque tanti patrociniû Cosacorum æstimari Hano, ut non immensis spatijs Regiam amicitiam præferat, si modò compensabili obventu fructum repudiatae societatis nosceret; id verò exhibendum, si in retentis pensionibus satisfit bona fide. Ità barbari in cardine tractandæ pacis, more eorum qui merces licitantur agebant: intento primum rei venalis pretio, deinde ubi emptor instat, diminuire ac retrò abire. Sanè Tauricanus etsi belli pertæsus omnino territabat, ut quantum animi Regijs esset, exploraret. Hinc in ipso hostilitatis & amicitiae confinio

1653. acrior, agmina suorum ubiq; sparsit; præcipuo Commissari-
 riorum metu, qui coronâ hostium cincti, desperatæ pacis
 protinus, ac sui periculi commonuere Regem. Perijt quis-
 quis in extremis anxie de fato deliberat. Tunc Rex iam pla-
 animo suo quàm consilijs fesus, confestim copias educit, a-
 ciê instruit, ac infestis signis hostem versus tendit. Appa-
 ruit tum quid virtus, quid innatus ardor posset? Fame, fri-
 gore, lassitudine, afflictæ Legiones, eo in hostem animo ac
 ordine ivere, ut vix alacrius in triumphum possent, & iam
 non impellendi, sed retentandi viderentur. Vtroq; cornu
 profluentia signa, in præludium certaminis se dabant, cum
 ecce nihil civile ausi Scythæ retrocedunt, fugâ se instanti-
 bus eripientes. Fati nimirum opus erat in extremis non
 hæsitare, & angustis rebus circumdare audaciæ famam.
 Quippè, in irritum minax Barbarus, impensius in curas pa-
 cis ferri cœpit, suos iubens haudquaquam in condicendis
 novis legibus immorari: Si Rex Hano amicus Cosacos in
 obsequium promptos sub Zborovianis pactis in gratiam
 recipit. Cui manutenendæ stipulationi, vades ab utrinq;
 dati & accepti, firmiter constantiæ vinculum. Ex nostris
 ivere, Hieronymus Landzkoronius Palatini Russiæ, ac Sta-
 nislaus Olesnicius Succamerarij Sandomiriensis Filij florē-
 tissimi iuvenes; vicissim Scythâ geminos hircitalos ad Re-
 gis latus amandante. Inter hæc Chmielnicius odio iam
 apud Scythas laborans, non se deferri à Hano per submissos
 petebat, nec palam subesse causam, cur ab eo qui extule-
 rit, nullâ suâ suorumque culpâ in extremum præcipitium
 protruderetur. Esse sibi animum memorem beneficiorum,
 quibus ut vicem gratitudinis evolvat, vota impendere. O-
 rare proin pergeret Hano ut cœperit, neu tot patrocinantis
 animi argumenta, quæ toties sibi ad incolumitatē profue-
 rant, in iram verteret, sed autores potius iniuriæ Polonos,
 quàm omni destitutam præsidio gentem Cosacorum per-
 sequeretur. Verùm quia postulata eiusmodi auro promo-
 vere solitus, tunc intermisit, oscitantiùs accepta sunt; re-

sponden-

spondente Hano, molestam suorum famem haud quaquâ
 posse magnificis promissis exsaturari. 1653.

Abiturus Hano per fidos suorum detulerat Regi, si ca-
 pistrum rebeli plebi indere constituisset, motis in Moschos
 armis Cosacos in id belli evocaret; ita demum ad officium
 reducidos, dum legionibus Polonis permisti, turbis ac li-
 centiæ defuescunt. Ad hæc Nohaycios, si ditionibus Re-
 gis nocent armis cœercendos, protervam gentis colluviem
 & mandatis suis ægrè parentem. Nec inaniter data præ-
 monitio, cum illi furtim circummissis suorum agminib;
 ferro & igni cuncta popularentur. Quibus in celeriore
 abitu compellendis, Ioannes Sapieha Campestris Regni
 Notarij se se Potocij iussu expediens, dum prægressus, debi-
 liorib; equis cohortes assequi nequeunt, commisso ad Tay-
 kury prælio funditur; ac plerisq; militum cæsis cum Thoma
 Fratre, nuper à Taurica reversus, iterum captivus abducit-
 tur. Hunc finē sortita Zwanecensis expeditio, in qua Hano
 tertio Rex cōgressus, inclinationem deinceps Barbari animū
 experiebatur. Subindè Rex Polon; XVI. Idus Decembris,
 è Castris movit, Regia legione ac phalange Prætorianorū,
 custodiæ causâ stipantibus. Secutæ cohortes quibus hy-
 berna per Regnum gravi incolarum pressurâ distributa fu-
 ère. Ilan-Gereo demum Crimum digressus, non diu vi-
 ta superstes mansit, qui consummatæ felicitatis Barbarus,
 ut Tauricam spolijs Poloniæ, ita Europam terrore nominis
 impleverat. Causam decessus mox ponam; cum prius,
 quæ gens ea nobis infesta, mox ultra Barbarum morem a-
 mica, obiter protulero. Scythæ origo ob vetustatem
 aut literarum ignorantia incerta: Terræ filios se iactant.
 Certè Ægypto ortos, Chami aut Ismaëlis germen extitisse
 probabile fuerit. Nam, ut olim Ptolemæi Ægypti, Arsaci-
 dæ Parthorum, Syriæ Seleucidæ, Caliphæ Saracenorum,
 successivè Reges dicti; ita hi fueto Orientalium more ve-
 tustati iactandæ, à primo gentis conditore Chamo, appella-
 tionem Chami regnantibus indidère. Amplissimum gen-
 ti tota Asia imperium est, ad Imavum usque montem pro-
 tensum;

Ecc3

tensum;

Landz-
 koro n-
 ski.
 Olesni-
 eki.

113. Scytharum
 origo.

1653. ^{1653.} tepsum; unde avorum memoriâ trajecto Tanai, in adflita Euxino Ponto emerlere. Tartaros communiter appellamus, vſitatore in Poloniſmum flexu; ab inhumana ut opinor feritate, cum Tartaro mancupi venire eadem propè quæ Orco mileria ſit. Gens bellax, dum averſatur voluptates, aut ignorat divitias, continuo armorum vſu exercetur; e quitandi ſagittandiq; peritiſſima; unde Scytharum ethymon, pleriq; ex Gottico vocabulo trahunt. Eſſi ſæculo noſtro ad elegantia, molliorisq; vitæ cultum inclinare palam ſit; dum pretioſis veſtiri, peregrinis pellibus involvi, auro textis uti; horologia, ſclopetæ, aliaq; automata in delicijs habere; iam agricultura & mercaturæ bona noſſe, occipiant, antehac mangones tantum, & ferri equorumque ſtudioſi. Quod ſi rude palatum cupedijs, artes coquinæ imbuant, nè venter quidem legem temperantiæ ſervabit. diu, immodico veneris vſu, ut illis mos, elaffatus. Polygamiam namq; exercent retinentq; hinc, multiplicatæ turbæ germina, dum Aſia non capit, orbem diffuſi ſubſidebant; famoſiſſimiſſe Tamerlani ſucceſſibus, qui ævo ſuo terror mundi, etiam Regni noſtri limites, per Ædigam Polemarchum invaſerat. Cuius reliquiæ ſub An. Ch. 1289 Tauricam Cherſoneſum, Euxini Maris peninſulam, exactis Liguribus occupavere, græco tantum incolatu, ut eſſent qui ſervirent, retento. Ac, dum Genuenſes ereptum dominium, diſſidente paſſim Chriſtianitate, & afflictiſſis Græciæ rebus, vindicare nequeunt; Scythiſ non ſolum circa Tanaim, ſed in Beſſarabiæ quoq; campeſtribus, in gentem magnam excreſcere facile fuit. Quorum ſurgentiſ potentiæ initia, non vſq; tanti habita, ut vicini Monarchæ in herba opprimenda cenſerent; infirmiores credendo, nec formidoloſos exilitate ſua; vel quod aliquo donativo, ac precariâ paſthuorum conceſſione, in fiduciarium Regno obſequium obligarentur. Cæterum, quod ſuperiori ætate Hani, imperium Tauricæ, à Regibus Poloniſ precariò ac clientelæ in modum obtinuerint, ex vetuſto Michæliſ Lithuani, Tar-

tariam

1653. ^{1653.} rariam deſcribentiſ codice, præter alios liquet. Et illa ipſa Corſonij Clades (verba ſunt auctoriſ) ſic à noſtris tractata, iâ durâ ſuâ dediſſe fertur neceſſitatem Tauriceniſ Chriſtianis, luxui & ignavia dediſſis, recipiendi ad ſœdalem incolatum, reprimendi hoſtilibus, Tartarorum manum. Ut ſenſim deinde valeſcens ea vis, ac ad iuſtum populi examen propagata, protulerint ſibi in Principem quendam Temir Kuſta, appellato eo Caſare. At Progenitores S. M. V. (ad Sigismundum I. Regem Polonia ſcribit) perdomitiſ illiſ iniquiſ Græcorum vaſalliſ, dabant eiſ in Caſares, ſubditos hinc ex Lithuania Tartaros. Vltimus Adzy Gierey Han, apud Troki natus, à D. Vitoldo ad imperium illud miſſus, genuit in Taurica Mengli-Gerey Hanum, moderni Saph-Gerey imperatiſ Patrem. Sic enim recepta nobili Parentiſ ſui nomenclatura, gaudet ea in ſciſ ſuiſ poſteritat. Hæc igitur eſt Gereiorum ſtirps, forti dextera Progenitorum S. M. V. ibi plantata; quæ nunc referendo provecſionis gratiam, iuge negotium nobiſ faceſſit. Haſtenus auctor memorat, de origine & progreſſu potentiæ Scythicæ, per ſocordiam & torporem noſtrum, nimium quàm adultæ & formidoloſæ. Ex eo germine prodiit Iſſan-Gierey, hoſtilitate & amicitia noſtra iuxta famoſus, qui olim ad Vſcie Potutiæ bello captus, aliquandiu ignorata conditione inter ergaſtula habitus, demum à Vladislao Rege, vel in hoſtes liberali, manu miſſionem obtinuerat: poſt ad imperium Tauricæ evectus, collatæ libertatiſ non ingratus ſperari potuit; niſi beneficia matutini ad inſtar roſi exiſtant, quæ diffuſus ſoliſ calor arefacit; hæc pinguiore fortuna oblitterentur. Quo magiſ mirari libet anterioriſ ſæculi ſocordiam, quod dum exitiabile germen pullulat, non in ovo præfocaretur. Mortiſ Iſſani cauſam tradidit pleriq; immoderatum vini aduſti, (quod Crematū dicimus) potum; diu antehac muliere captiva eum ſpiritum eliquante. Unde creditum Scythiſ dolo Chmielnicij interiſſe, quaſi auctore eo, Roxolana liquorem veneno imbuens, pridem inviſum, ac recens diſertorem ſuorum, ſuſtulerit. Verum nè, an ut pleraq;

Gzari

Iſſan-Gierey

1653. Chmielnicij
interiſſe, quaſi auctore
eo, Roxolana liquorem
veneno imbuens, pridem
inviſum, ac recens diſertorem
ſuorum, ſuſtulerit.

1653. pleraq; confectum, in medio relinquo: cum diversa ab ijs, qui tum Baccisfaray commorati, acceperim. Nempè. Exenato in iugulo vlcere, ardentissima febris correptum, Philippus Germanus Olesnicij Hirurgus, curandum suscepit; iamq; suppurato malo spem convalescendi remittens, febris fecisse visa, cum medicastri Scythæ famam restitutæ sanitatis Christiano invidentes, superstitionis ægrum arguunt, imò metu toxici onerando perpulere, ut proficientibus amotis remedijs, illorum se curæ committeret, qui dum irritant malum, obitum maturaverant. Filium reliquit Menli-Gereum, ex tanta pellicum caterva vnum; successorem nactus Mechmet-Gerey fratrem, qui multos per annos Galathæ, dein Rhodi pro obside à Turca habitus, tandem præmortuo Iffano successor mittebatur. Prodigio affine, adeò sub fræno affectus dominandi apud gentem barbaram haberi, ut nemo natu minor, habenas imperij capeffere ausit, nisi prærogativa nascendi in spem sceptri genitus; nec post Patrem filius successione, sed frater ordine propior, velut naturæ lege regimen adipiscatur. Cum tamen insita mortalibus potentiæ cupido, regnandi causâ nihil non nefas ducat, obvijs passim omnivævo & ubiq; exemplis.

Bieganowski. Fine anni Nicolaus Bieganovius Vexillifer Leopoliensis, Constantinopolim fœderi renovando Legatus ad Turcam ivit: quod olim inter Solimannum Imperatorem, ac Sigismundum I. per varias temporum vicissitudines firmatum aut convulsum; donec transacto ad Chocim cum Osmane armorum experimento, per Iacobum Sobiescium Structorem Regni restabilitum; dein per Christophorum Zbarazij Ducem, Legatum in Turciam memorabili & gloriola pacificatione renovaretur. Et Zbarazius quidem immortalem famam navatæ operæ, pretium tulit; cæterum immenso sumptu, & ad stuporem exquisita magnificentia, posterioris sæculi legatis præiudicasse visus; quibus dispari cultu ac ostentatione venientibus, plurimum apud Arilam illam cedat, opinionis & autoritatis. Vix non idem contigit Bieganowski.

1653. ganovio, ab illo legationis Zbaravianæ splendore, multis spatijs infra posito; & qui instituto vitæ parcior, raro penitus ut mos sæculi, in alliciendis Purpuratorum animis largitionum artificio vteretur. Acceptus tamen sub primum ingressum non ingrati Stambuli: nam etiam hoc, urbi illi, quæ olim Græcorum Imperij sedes, calamitatis accessit, ut cum mutato Domino, etiam antiquum vocabulum mutaretur. Dicta antiquitus Bizantium, dehinc à primo instauratore Constantinopolis; nunc Turca mutationem nomenclaturæ æmulatus, Stambul, ac si amœnam residentiam appellavit. Sunt qui eam Urbem à mirifico naturæ situ, tum & benigna aëris temperie, Coloniam Paradyfi, aut quoddam cæli pomærium vocent. Comitem legationis se tunc exhibuerat Ioannes Sobiescius Iavoroviensis Præfectus, heroicæ ad videndam Aulam illam indolis impulsus; vel quod satius crediderim, indito desuper stimulo, ad introspectiendâ eius imperij arcana, cum quo ei quandoq; Sarmatiæ rebus imposito, fataliter luctandum esset. Tum quo securius iret rediretq;, ore & habitu dissimulatis, alium se non qui esset, dici sustinuit. Ast malè tegitur quod plures noscunt, nec diu latere poterat sub alieni nominis involucri, magna olim Europæ Historia, juvenis præclarissimus. Quippè concinna naturæ dono forma, acres in quemcunq; fortunæ casum oculi, vigor igneus, secreto suo maior animus, cognosci occultata cœpere: cumq; accederet humana comitas, & sub illiberaliore legato non vulgaris munificentia, suspicionem, mox metum iniecere Barbatis, non frustra tanti Patris filium, vel suapte indole suspiciendum, inter eos animo & cognomine suppressis, versari. Et quavis inclinatio in res nostras Aula illa, Bieganovium (redierat primis Iunii Anno sequenti) confirmatis fœderibus expedisset, Sobiescio tamen retentantibus Turcis è nassa illa evolui, nimis arduum fuit. Inquire qui voles in Fata, & supernæ PROVIDENTIÆ ratiocinarium si potes evolve; reperies, destinata cælo nullâ humanâ industriâ perverti: ac

sanctione aeterna, velut lege immobili, omnia mortalium
 opera fataliter disponi & gubernari. Documento est, qui
 modò sub manu barbara intra casses praeclusus haeret; o-
 lim potentissimus Sarmatiae Rex Turcarum flagellum erit:
 qui fatale hoc Orbis diluvium cum summa gloria excipi-
 et, nec trepidam modo Patriam, sed & prostantem insultui
 Europam, pro virili tuebitur. Etsi factum malim
 eventum quàm ratione metiri. Reprehensi-
 onem effugit quem Fatum servavit;
 & cum audacia suffecit eventus,
 in laudem vertit, quid
 quid ausus est.

ANNAL.

ANNALIIUM POLONIAE

REGNANTE

IOANNE CASIMIRO LIBER SEPTIMVS.

An. CH: M. DC. L. IV.

Elenchus Contentorum.

Moschus rebellibus patrocinando bellum in Polonos mo-
 vet, apparatu & terrore ingenti. Quis ille? tum pauca de Mo-
 schovia situ, ac moribus gentis. Eadem à Metropolitano Mo-
 schua bellum uti iniustum dissuadet; cuius tamen rationib;
 pro pace Mag: Dux non acquiescit. Chmielnicus armorum
 socius Vkraynam Moschis in Fœdum addicit, ac fidelitatem
 iurat: Clero ac plebe refragante, sed magis Sierkone, ac Bo-
 huno Cosacorum potioribus. Ex istis Bohunus promissa trans-
 tione Campiduci illudit. Comitia Varsavia indicta ac varijs
 Ordinum querelis protracta, tandem dissolvuntur. Subinde miscetur externa. Nē-
 pē: Christina Suecorum Regina eius Regni abdicatio, ad fidem Catholicam reditu-
 ra. Mors Ferdinandi IV. Regis Romanorum, non sine Patris dolore, & totius Aulae
 Casarea. Coronatio eodem Anno Ludovici XIV. Regis Galliarum, cum proluxa so-
 lennitate. Iterum Rex Comitia indicit, quae itidem ambitus vacantium munerum
 turbat; quorum distributio, ac sancitorum in Comitijs summa brevis. Radziejovius
 quoq; scribit deprecando Regi humillimè. Indigenatus quibus tunc concessus, ac ut lus
 Nobilitatis acquirenda, per legem venale expositum mansit. Ostenta in calo imò sole.
 tandem Comitia finire. In Lithuania Moschus bellum prosequitur, ubi Duces ambo
 fataliter dissident. Radziwillus hostem versus tendit, cum obvio aliquot prosperioribus
 per suos congressibus experitur; qui tamen subinde Fortalitia & oppida intercipientes
 ad Selo-

Fff 2

ad Scythorum pudenda clade Radivilianos affecit. Unde Radivillo se ad Minscum recipiente, Rex in Lithuaniam veniens Grodna subsistit, ac consultat vano conamine. Smolenscum Moschus obsidet. Interea Soliman Aga à recens inaugurato Scytharum Hano, societatem armorum in Moschum offert; à Turca item Bieganovius optata nuntiat; Sueco Rege per Legatum suum minacia mandata exponente. Si quando certe tunc miserrimus rerum in Polonia status. Attamen Iaskolscius Crimum ablegatur, qui tandem Chmielnicio ad monita Hani impersuasibili effecit, ut societas armorum inter istas gentes decerneretur. Moschus Dux firmato praesidio Smolensco, Moschuam redit. Expugnatur Witepscum; Scythia fortiter oppugnationem pertulit. Mors Gnievossij Episcopi Cuiavienfis. Exercitus Regni in Vkraynam movet, Bussam exscindit, deinde alia latronum receptacula. Intra Hyppaniam Bractavia oppugnatur unde Bohunus Praefectus, cum alijs Tribunis profugit. Chmielnicio Czebrynia delitescere fama mortis eius spargitur, qui ibidem sepelitur Zlotarenkum amicorum fidissimum. Mengligerey Soltanus Scytharum auxilia adducit. Post varia oppida violentata aut subacta, Humanium obsidetur, quod tamen illa sum mansit. Chmielnicius Moschis iunctus ut nostris obviam, ac utriusque exercitus ad Ochmatovum nocturno praelio certant, imò triduo. Huius praelij descriptio. tandem Moschi semivicti se manibus Polonorum eripiunt, instructa Carragine ad Fortalitium Buki regressi. In Exercitu Regio angusta res, fame & frigore peditum prosternebat. Medio hyemis Soltan Galga cum altero Scytharum agmine in Vkraynam occurrit, interim per hyberna disponuntur legiones, etiam Scythae ex itinere respiraturi. Cum his amicitia & sedus nostrum ab externis perstringitur. Ostenditur contra, ex lege natura & praxi talia non vetari. Appetente Vere legiones Vkrayna decedunt, evocante Rege seu maris fame compellente. Climactericum primum finit mors Innocentij X. Pontificis Romani, quæ Vladislai IV. Regis obitus incaperat.

Abitu Scytharum liberata in tempus externis armis Respublica sperari potuit: cum ecce cruentum, iniustum, sine causa, indictione, unde omne malum, ab Aquilone, bellum nos involvit. Nempe Poloniae nondum propicia fata, struebant media aut instrumenta concutiendæ, alia mundi plaga. Vix digressi à Zwanecio Exercitus, cum Lublini subsistente Rege, videre licebat, repercussum fulgoribus ignium cælum, quibus exurebat continenter Podoliam, effrenis Scytharum protervia. Cumulavere dolorem allatae literæ, universam Moschoviam insonare armorum paratibus, adversum Polonos vertendis, & iam Principe illo ultra triennium hostilia meditato, postquam se occasio dabat, intimis viribus bellum movendum decrevisse. Deliberavit diu an amicum

exueret,

exueret, & postquam animo sedit hostilitatis consilium, omnem se, suamque in patrocinandum rebellibus effundebat. Ingens sane paratus belli; quid quid sub nomine Moschico virium audit, quantum populorum latissima illa Septemtrionis latifundia continent, omne id Cosaci nominis studio in Polonos contractum. Turca, Suecus, Danus, Hollandi, in societatem belli sollicitati; ex Imperio, Belgio, Suecia, conducti Polemarchi; supellex omnis generis bellica, Amsterodamo, Antuerpiâ, Hamburgo, Conquisita; qui institutum dabant, iidem Cosaci instrumentum belli destinati; ad convellendam Scytharum fidem: auro, quod gens avarius tractare solet, haud parcitur. Causas bello si quæras, nè prætextum quidem reperies, præter vetera & inania, nisi quod importunus vindicandorum titulorum Dynasta, pro Patrono se Græcorum sacrorum ferens, dum bello petitur à Rege Polono rebellio, religionem violari prætendebat. Additamentum tunc, se potius querelæ caput, à Wiazievicio, omissus Dominatoris totius Russiae titulus, in rumpendam pacem suffecit. Imperabat genti Alexius Michælis (alias Michajłowicz, nam ijs assuere patronymica cognomina solitum) cuius Parentem Michaelem Moschi sibi Ducem, abdicato perfidiosè Vladislao, sub Annum 1612. delegerant. Vicina gens nobis, eadem dudum inimica, veterum cladium intuitu, aut maioris potentiae formidine: etsi cultu corporis, idiomate, moribus, neque instituto militandi usque quaque differat. Vastum Septemtrionis tractum incolit, ultra Tanais fontes, & ad usque glaciale Oceanum ditionum suarum limites protendendo. Minor terræ vberitas, ob asperius cælum, frugum nihilominus tantum habent quantum necessitatis, ut se alant non distrahant. Præcipua laus à ferarum, armentorum, ac melificiorum copia; etiam equis abundant, qui licet si humiliores, cursus tamen ac laboris pertinaces sunt. Ferrum & æs quantum satis suppetit; aurum & argenti fodinis carent, metalla nihilominus ea, supra quam cæteri mortalium congerere, & servare sciunt: unde

Fff 3

decun

Alexy
Michaj
łowicz

1654. decunq; allata recipiendo, nam recepta è ditionibus Moschi efferre vetitum. Pretiosæ ferarum pelles, huc maxime pecunias vicinorum vertunt, nominatim Zebelli, qui nigredine ac lævore suo, ex insigni raritate carò veneunt. Thanais & Rha Wolga amnes principales habentur, qui sinuoso anfractu per Septentrionem decurrendo, tandem ambo in Hyrcanum mare evolvuntur. Vis militiæ in perditæ consistit, in Castellorum defensione Moschis in extrema obstinatis; neq; equitatu destituantur, numero magis quàm strenuò, nisi ut omnia ita militiam quoq; usus doceat. Evexisse in id nominis ac potentiæ gentem, antea sæculi autores tribuunt Ioanni Basiliadi, artibus non magis regnandi, quàm sua Tyrannide famoso. Modernum Alexium subière curæ, adversus Polonos bellaturo occasione uti, ac quo color bello quæreretur, defensio religionis & patrociniū oppressorum, speciosa nomina vulgabantur. Etiam ut nos præveniret, metus faciebat; nè armis nostris subacti Cosaci, pellesti simul in amicitiam Scythæ, præstantes bello gentes, imperium illud iunctis armis invaderent. Eum in usum anteverfurus discrimen dimiserat in Tauricam Nuncium, prænsandæ per largitiones paci, ac nè propriū timorem proderet, pro Cosacis, in constanti patrociniū retinendis precabatur. Accepta dona, quæ etiam prudentib; negligere nō est moris: in reliquis ambigūe dimissus nuncijs, aut certè arroganter: *Si Moschus Scytharum hostilem animum experiri nollet, redderet ultra Tanaim avitas genti sedes, & cum Astrachani Regno, sibi subiectas Calmucorum Ordas, nec alio actu stabilem amicitiam procurari posse.*

Moschi. Iverat in Moschoviam Ioannes Moschy ex Sen: Con: qui à bello dehortatorias Regis literas ferret, etiam à Primate Regni ad Metropolitanum ac Purpuratos eius Aulæ. Verum strepentibus iam armis ægrè commoda pacis admittuntur, & qui ad iustitiam provocat, pro imbelli audit. Increverat nimisquàm inter Moschos rebellium favor, ut non

aliter

1654. aliter se facere strenuè iudicarent, nisi pro illis arma sumerent. Vnde maioris iam momenti visum Moschum sedasse, quàm Scytham à Cosacis divertisse. Non tamen tunc Moschovia sine viro reperta, qui amore pacis bellum oderat. Nicon erat Moschus Urbis Antistes, Metropolitanum vocant, qui iniquissimi belli apparatu displicente, tantum animi ostendit, ut contra omnium sententiam, ad Magnū Ducem pro pace verba faceret. Accedebant præagia, curiosè apud supersticiosos observata, ut non planè & ista, & abstrahentem à bello Antistitis sermonem, Moschus rejiceret. Septem maioris modi machinas dehiscente ponte, aqua absorpsit; genius aliquis territaverat Ducem, haud ex Lithuania rediturum minatus; Mater insuper varia onerabat sollicitudine, si averfis Dijs arma in innocuos movenda pergeret. Moveri talibus Alexium palam erat, expediebaturq; Legatus hostilitati præcursor, cui equitanti dum largius meram gulam fregit; tunc vero posterius præsagium priora expugnavit. Decretum bellum, instituta expeditio, ac præsentē Moscio mota in Lithuaniam ac Vkraynam arma sunt. Vidit ille permissus aspicere, præter innumeram armatorum vim, CL. maioris modi tormentis, tantum exercitum firmari; incognitas machinas, mirabiles pyrobolos, trusatiles molas, falcatos currus, ac alia artificij miracula circumduci. Sed qualia narrata nec creduntur, nec timentur nobis, donec pereundum est. Neq; intra spectaculum minæ stetere. XL. armatorum millia Duce Srebmy ac Chowanscio in Lithuaniam protinus immis-
sa sunt: cum altera Exercitus parte Anthymus ac Buturlinus Palatini, infero tractu in Vkraynam expediti, qui deportatis Kijoviam prono amne armamentarij oncribus, illuc sedem belli fixere. Accurrerat Chmielnicius honorè introductioni hospitem exhibiturus, id requirente Anthymo, ut de manu tradentis possessionem Provinciæ, vlu caperet. Factum, tradita possessio, in nomen Magni Ducis iuratum, consignata Castella ac munitiones, in porioribus urbibus

Srebmy
Chowanski.
Antyni.
Buturlin.

1654. vrbibus Iurisdictio Moschorum fundata; præsidia introdu-
cta, armamentaria recensita, & quæ alia ordinandis rebus
faciunt. Viceversa Chmielnicius cum investitura fiduciæ
Vkraynenfis, Cosacorum Dux, à solo Mag: Duce depen-
dens renuntiatur. Tum verò non plebs tantum, & qui ad-
versum Polona imperia obstinati, in plausus & immodica
studia ruere; verum qui hætenus partibus adversari osten-
derant, nimij affectus gaudium simulabant. Ast vbi recē-
ti status ordinatione ad spiritualia ventum, ad primum sta-
tim lapidem Moschi offendere. Urgebat Ophanasius (quē
alii Wiazma Episcopum, alij Tuerensem Cœnobiarcliam
dicebant) quominus sublata in sacris differentiâ, Sacrico-
læ Vkraynenfes receptos in Moschovia ritus amplecti vel-
lent: Abnuebant præcisè isti, in rebaptizandis præcipuè
parvulis hallucinati; tum quominus abdicato Patriarcha
Constantinopoleos, auctoritatem Metropolitanî Moschi,
Metropolitanus & ipse Kijoviensis, suo cum Clero seque-
retur. Sed nec suasu, nec precibus, insuper minis, nihil ab
isto impetrari potuit: cuius rei causâ Moschuam vocatus,
(tractum obtorto collo fama tulit,) tum demum simula-
tum gaudium in mœrorem vertit, novi dominij rigore re-
bus larvam detrahente. Addictæ in reditus Ducales arces
& possessiones quæ Regis fuerant, Palatinis ac Tribunis
Moschorum, bona Nobilium, imposita plebi Tributa, nec
quisquam immunis ab onere; cunctis promiscuè armorū
tractatio. Sed nihil æq; commovit plebem, quàm capi-
stro legis sumptuariæ stringi, quâ commestationes genti so-
litæ vetabantur. Namq; vino adusto seu Cremato inter-
dictum, nativi potus monopolia instituta, à victualibus, à
mercimonijs, usu aut rerum commercio insolitum vesti-
gal: nè vestitu quidem nisi è rudi panno; calceis, nisi è vili
corio, aut arborum cortice, in usum multitudini permissis.
Transeo reliqua pro Moschorum ingenio, quàm ut novæ
dominationi expediret instituta; etsi plura in speciem cō-
cessa Cosacis, ut Tyrannidi mos, demulcere potiores quo
univer-

1654. univērsi capiantur. Non tamen deerant qui mutationi serū
palam obstreperent, vel ipsi Chmielnicio grave servitium
exprobrando: præcipui Bohunus ac Sierko vterq; rerum,
bello gestarum fiduciâ, etiam amicitia Ducis erectiores.
Suspectabat etiam minima rerum momenta Chmielnicius,
ut ferè multis formidandi omnia timent; sed precipuus ex
istis quos memoravi metus, nè tamen præcarium in Cos-
cos imperium, aut se per aliena arbitria trahi proderet;
ambobus apud se causam concitæ in turbas multitudinis
dicere iussit. Ast non exspectavere iudicium; Sitkone in
Insulas Zaporovianas confestim se recipiente, vnde securi-
or quis violentæ dominationi finis aut modus operiretur:
Bohunus haud quaquam promissæ à Duce veniæ fidens,
incognitus diu oberrabat, iam Scythæ favorem, iam Polo-
norum clementiam pertentando. Vnde scripserat Potocio,
superbiam Moschorum, sævitiamq; Ducis sui incusans, &
tanquam præsens exilium, instructasq; in vitam machina-
tiones, quod legionum Regis assereret imperium, iam nunc
pateretur: talibusq; per secretos nuncios Ducem conveni-
ens, validus suadendi effecerat, ut Potocius, discordia ho-
stium vlurus, cum leviori suorum armatura, celerem in
Vkraynam expeditionem destinaverit. Sed Bohunus ne-
utiquam ab ingenio suo degeneraverat, vafer, fallax, &
postquam Chmielniciū sibi conciliavit, veteris in Polo-
nos odij ac hostilitatis tenax, exstitit.

Sub hæc Comitia Rex Ordinibus indixerat, quibus ta-
men profectum nihil, æq; sagi quàm togæ consilijs in de-
terius ruentibus. Franciscus Dubravius Premysliensis Suc-
camerarius Collegio Nunciorum præerat, vir polycicis,
probè instructus. Sed postquam à suo Ordine perorans,
nonnulla liberiùs tanquam ex commisso protulisset, aper-
tâ Aulæ disgratiâ vapulare cœpit. Scatebant cuncta fata-
libus dissidijs, multis è Senatu sequius in Regem animatis,
ac privatas offensas publico commodo præhabentibus.
Variæ ex eo fonte querelæ. Lithuani expositos se Moscho-

1654. rû incurfioni querebantur; Wolhynienfes, ac Podolij Scythicas populationes incufabant; omnes pofcebant reddi Senatus Confultorum rationes, exprobratâ palam quadrimeftri ad Leopolim morâ. Prolixum queribundis argumentum Soczavâ emiffi Cofaci, interceptum Thymothæi peculium, malo exemplo in privatos derivatum, quod publico fumptu acquifitum fterit. Interim hauriri inexplebili Euripo totius Regni opes, flagellari tributis Provincias, deniq; pretium fanguinis qui meruiffent deftinatum, inter forices Palatij diripi. Docere Ærarij tabulas. (Tareffam) Comitijs Anni M. DC. LII. contuliffe in bellum gerendum Rempublicam gemina agrariarum Collecta, ultra Millions Novem: quid fi extraordinarij Proventus computarentur? hyberna militum, commeatus, fubvectiones, & omni tributo graviores circuitus, quæq; alia accipere, fi negantur rapere militi mos; palam fore nè quidem fefqui anno elapfo, corrogatum æs ultra XVII. Millions extenfum iri. Talia nec falfo iacta, imò dicta. Sed maximè concertationibus alimentum dabat vacantium munerum diftributio, potiffimè Præfecturarum militarium, tam in Regno quàm Ducatu Lithuanix, quæ ex vfu antiquo Præfectis minoribus dari confuevère. Potocius quidem mitius meritum munus pofcebat; flagrantior pro Lithuanica Radivilli ambitus fuit, tanquam debitum meritis dari contentis. Et ambitui prætextus publici adfuebatur, iactantibus partis fautoribus, minori impendio conftituras bellorum expeditiones, fi Rex in fummam tantum regiminis ac fortunæ intentus, mandaret bella Ducibus gerenda; ita fecuriores victorias, clades reparabiles, ac minore fumptu, maiore difciplina continendos Exercitus. Ægerrimè eiufmodi voces accipiebat Rex, dolebatq; Iura Maiestatis, feu veriùs Iuftitiam diftributivam privatorum ambitu velut cancellis circumfcribi, in cætu familiarium aliquando quæftu, gratiorem ambienti Clavam Lithuanicam, fi extorta fibi, non benignè collata foret. Etenim nihil in competitore modi.

modicum, animo & potentia tumidus, largitionum potens, ac per fuccellus armorum ultra Civem fpirans, importunius exigere munus haud erubefcebat. Hinc Principi renuendi caufa, aut differendi, cum inter eos turbas, fat illaudato fine Comitia diffolvuntur: aliquo ex nuncijs Terrarum Pruffiæ, Tribunitio fpiritu, per malè vfurpatæ libertatis Zelum, abutente. 1654.

Sed liceat tantisper circumactum iugi malorum narratione calamum, brevi diverticulo componere, mox in viâ reducendum, vbi aliquot Externorum eiufdem anni acta memoravero. Primas meretur Christina Suecorum Regina, quam cæfo Patre Gustavo gubernaculo Regni admotam, ac vt fibi Carolum Gustavum è Palatina Familia fuccefforem deftinaverit fupra recensui. Nunc profundioribus curis, quas mundus, aut ftatus Regalis capit intenta, paternum Regnum abdicare conftituit. Triennium in eo propofito hæfit, in quod labefactandum, non fubditorum preces, non amicorum diluafus, nè ipfius quidem fuccefforis obteftationes, evaluère; prætendente illa virilium curarum tædio, tranquiliiori vitæ addici malle; & parem diadematis oneri Carolum prolixè Suecorum expectationi refponfurum. Credidère Sueci faftiditam ex curis Maieftatem, quàm animæ confultura abdicabat. Siquidem perfpicaci ingenio virago, diu facrarum literarum lectioni immerfa, falutis animæ confilium & viam agitare inftitit: incerta fcilicet extra ovile Chrifti vitæ æternæ, ac inter difcrepantes de veritate Fidei Sectariorum opiniones, anxia falandi. In ante, acciverat viros Lutherani dogmatis præftantiores; verum his adiaphora capita ac perplexitates, non in folidum refolventibus; cœpit animo deliberantis infpirari aliqua lux veritatis, fufcepitque confilium vel difpendio Regni, ad Romanam Ecclefiam poftliminiò redire. Multa intervertere propofitum videbantur; præcipuè quod in Suecia fidei Catholico-Romanæ profelfio, adeò arctis feverisq; legibus prohibeatur, vt eius caufa omnis

1654. ^{Stokholm.} ^{Madrid.} omnis Regibus decedat authoritas, ac regendi potestas; etiã subditos eam amplectentes capitali supplicio addici necessum sit. Primi qui hoc in negotio vadum tētarunt, duo ex Patribus Soc: IESV gente Itali fuere; dissimulato profanū in morem habitu Holmiam venientes, perq; istos Regina, in discriminosum arcanum vocatos, Summo Pontifici amplectendæ Catholicæ religionis exposuerat voluntatem, scriptis manu propria literis. Addidit momentum Antonius Pimentellus Catholici Regis in Suecia Orator, qui secreti particeps, imò consūmandi negotij impulsor, Mantuam Carpentanorū veniens, ut tam grandē opus autore Rege in effectum deduceretur Philippo IV. autor fuit; qui idem per Guemezium è Dominicana Familia Theologū, decreti è Suecia discessus Regina, Innocentium X. certior rem fecit. Vbi verò maturum, Christina Comitiss Vblaliæ pro Sueonibus indictis, abdicavit Regnum, simul Carolum rebus potiri voluit. Idq; eum in modum. Regali apparatu ac diademate redimita Throno incumbibat; depressiori mensæ assidebat Carolus: utriq; Suerici Senatus Coronā circumfusi. Ad imperatum cunctis silentium, Rosenhanes gentis Cancellarius, propositionem Regina scripto comprehensam, mira omnium attentione legit, eo sensu. *Christinā Suecorū Reginā, ultro q̃ benevolē deponere Regni Hereditarij diadema, ex causis quas pridem vulgasset: non tamen abdicare natalis soli amorem, q̃ dilectissimæ gentis memoriam retenturam, quādiu spiraret; neq; nunc deposituram q̃ ave regendi munus, si vires oneri pares superessent. Provisum tamen omni meliori modo, ut non tantum commodius, sed q̃ generosius parerent Sueci, à se destinato, ab ijs designato, Regi, viroq;.* Quod ut felix faustumq; sit, nimisquam ex voto cupere. Tum verò Diadema detractū Capiti, aliq; insignia, Carolo corā deponi iussit, ac omni propemodū Regio cultu se exuēs, vix palla virginea semicineta, in cōfessu Ordinū comparuit. Ad hæc triste Suecis silentium imò stupor, nihil tale viderant nihil audierant. Cūm rursus illa, supra e-

xem:

1654. xemplum fortis, subditos ab obstricta fide luculentissima Oratione exolvit, valere iussit, simul & Successorem patheticè affata. *Tu interim Carole abdicata insignia Regnumq; me tradente ita accipe, ut nostri memor, susceptum regimen iustè ac feliciter abministres, nosq; etiam absentes diligas.* Illachrymavere gentis primores, etiam successor, vsq; adeò collati beneficij gratam mentem ostendens, ut inter coronationis solennia sparsis in vulgum nummis, inscribi mandaverit: A DEO & CHRISTINA. Ita demum constitutis rebus, ac transmissis navibus mari, prætextu Amitæ Landgraviæ Hefsz invilendæ, per Coloniam Vbiorum Antverpiam, dehinc Bruxellis, a Leopoldo Archiduce Austriæ alacri occurso, ac magnifico hospitio excipitur. Lætum id in Orthodoxos, ringebantur passim Acatolici, errores suos muliebri prudentia conculcari; etiam Mundo contemptum sui à vix quinq; lustri Virgine haud satis demirante.

Dum Christina Regnum, etiam Ferdinandus IV. electus Rom: Rex vitam magno suorum dolore abdicavit; morbo quem variolas dicunt absumptus. Infesta ea pueris lues ac planè inevitabilis, viris vix tolerabilis, acrius in adultos sevientem malo: nam si pustulæ per corpus efflorescentes, rursus se intra cutem recipiant, infallibile mortis signum habetur, quod tum evenit sub obitum Ferdinandi. Exacto anno Rex Rom: Augustæ Vindelicorum renuntiatus; præsentem sub tertium Nonas Iulij, extremum diem Flavianæ clausit, XX. & vnus Annorum Princeps. Narratū tunc constanti domesticorum adseveratione, ea ætate ac statu, ubi multa solutioris vitæ irritamenta sunt, florem innocentia illibatum, secum in tumultum intulisse: diverso illorum more, qui ex magna fortuna licentiam tantum usurpant, & dissolutā vitā Filios Principum agunt. Præflagia mortis antecessere, Austria terræ motu quassata; laurinum Hungariæ fortuito igne exustum, aliq; ast magis curiosos advertit, Aquilæ pullus, iam tum succretis pennis intra Arcis Viennensis mœnia cicur, ante extrema Ferdi-

nandi

Ggg3

1654.

Denhoff.

nandi evolans, nec redire visus, nec requisitus inventi; cōgruente præsagio, quod Aquila iam pro Regina avium, eademq; pro vetusto Imperij Germanici Stemmata habeatur. Dum Viennæ iusta persolvuntur, adfuit à Rege Polono Denhoffius Wielunensis Præfectus, dolenti Cæsaris, Patris animo solatia daturus, obligante pietate Christiana, etiam necessitudinis officio, cum Reges nostri sanguine Domum Austriacam proximè attingant.

Galliam Germaniæ, & tristibus læta subiugo. nam ut gentibus istis ad invicem æmulari mos, ita plerumq; fortunæ vicissitudine alterantur. Ludovicus XIII. cui Galli lusti cognomen tribuunt, reliquit eiusdem nominis Filium, ex Anna Hispaniarum Infante, in successionem Regni Gallici, spem unicam & maximam. Isto per ætatem sceptri capeffendi immaturo, incumberebat Regni administratio Matri; hæc rursum committebat Ministris; isti à se dependentib; aut obnoxijis: restricta vel maximè Principū sanguinis, ac Pariū potentia, quorū in administratione politica, summæ ratio habetur. Hinc apertis dissidijs aut occultis odijs, Gallia cōmitti cœpit. Afferuerat nuper Regū auctoritatē Richeliæ Cardinalis; etiam nunc per simile Ministeriū Mazaring se probare studens, offenderat Optimates, ubi isti leges Galliæ, ille causam publicam, quia Regis, tueri in diversum contendunt. Et eo usq; odia valere, ut ob suspectam potentiam primò Mazarinus, deinde & Princeps Cōdæus extra fines Galliæ secedere debuerit. Lethali dissidio subveniri creditum, si Rex per se capefferet Regni gubernacula: qui Anno Ætatis XVII. Vrbe Rhemorum, cui coronandorum Regum antiquis prærogativa tribuitur, ipsis Sacri Corporis Christi Solennijs coronatus est. Aderat Mater Anna, tum Henricæ amita, quæ Carolo Angliæ Regi nupta, nunc viro & Regno orba, cum tribus in spem avitorum Regnorum Filijs, bono Galliæ successu, viduitatem suam solabatur. Præsto erant Pares Franciæ, quorum ex primævo instituto is qui & Apostolorum nu-

merus,

1654.

merus, iam nunc titulo & specie muneris, ultra Discipulorum turbam succrevêre. Imponebat Diadema Regi Rhemensis Archiepiscopus, eoq; nomine Parium Primas, solitâ in augurandi formulâ. Mos Regibus Gallis circa Coronæ impositionem, sub utraq; specie Sacra Eucharistiâ refici, quod scilicet Princeps parriciper ex virtute Sacerdotij quatenus Vnctus Christi; aut quod potestas Regum, immediatè à Deo sit. Postridie Torquato Regiorum Equitum Ordini ascriptus, eiusdem instituti Privilegia firmavit; quod ab Henrico II. fundatum, summæ dignationis locum inter primores obtinet. Præter complures immunitates quibus Collegæ Ordinis fruuntur, magni æstimatur, eodem sodalitatis albo cum Rege comprehendi, corâ nemine causam dicere, nisi Rege iudice; ac Coequitem habere Principem, eminentia censetur. Nomen Ordini Sancti Spiritus Equitum, quos à promiscua Nobilitate distinguit, Crux vittâ cæruleâ è collo pendula, albicantis columbæ simulacro insculpta, quali hieroglyphico divinissimum Pneuma Ecclesia signat. Æmulari hac in parte Gallos, Domus Austriacæ decora faciliè credam, cui aureū velus, relicta post Burgundicos Principes hæreditas, in manū venit. Etiam alij Reges eiusmodi crepundia deferunt, quale in Anglia periscelidis, in Dania Elephanti habetur. Vladislaus quoq; IV. simile quid tentaverat, Equites sub titulo IMMACULATISSIMÆ CONCEPTIONIS DEI PARÆ instituere satagens; verum ubi novitia commenta, è diametro æqualitati repugnare animadversum, posthac optimus Princeps, invitos ornare ea dignatione omisit, titulo magnificâ rerū vacuâ. Ac nè præteream, in curandis tactu Regiæ manus strumaticis, extraordinarium tribuentis DEI beneficium iactant scriptores Galli; multa adseveratione, ut credam, propè fidem esse articulum, demonstrantes. Ego interim patrijs Annalibus stylum, & me afflictæ Poloniæ reddo.

Iterum vrgentibus undecunq; periculis, Comitia indixit Rex celebravitq;: necessario magis quàm opportuno remedio

1654. medio vsurus, dum deberet arma, consilia expediebat; & id quidem ad V. Nonas Iunij. Præsidebat Nuncijs Christo-
 Grzy- phorus Grzymulovius Succamerarius Calisiensis, magna
 mulo- spe feliciter actum finiendi, quod in eo omnes convenirent,
 wski. ut intra semestre spatium, pertinentia tantum ad defensionem Patriæ tractarentur. Sancitorum summa fuit. Exercitus præteritis Comitibus autoratus, tum in Regno, quam M. D. Lith. in parato ad opera Martia esset; & stipendia quidem Polonis Leopoli, Lithuanis Vilnæ exolverenda. Publica Expeditio utroque laudata, extremum in novissima pericula præsidium. Ac quo consilia belli, præsertim apud Lithuanos in expedito forent, datur negotium Nicolao Corffio Vendenfi Palatino, ac Eustachio Kierdey Samogitiæ Castellano, quominus ex temporis ac rerum opportunitate, intervenientibus negotijs consulerent. Descripta præsidia, locis quibus immineret Moschus inducenda, cum iam induci ea, non consuli satiùs esset: Smolensco maximè, in quo intercipiendo omne molimen verti apparebat. Tenor legis qua ei Fortalitio cavebatur, in codice Constitutionum eiusmodi habetur. *Quam insigni fortitudine, ac propè inestimabili sanguinis sumptuumque impendio Reipub: Fortalitium Smolenscense, cum tractu Severiensi, ab hoste recuperatum sit; ita vicissim conservatio ac integritas eius, in summa consideratione manere debet. Ac licet si nè minimam quidem à parte nostra dederimus, M. Moschovia Duci, perpetuae pacis violanda occasionem; nihilominus advertendo liquida hostilis animi eius argumenta, ditiones nostras invadentis ac vastantis; unde de iniustissimè nobis bello illato, coram Deo & Mundo protestamur, cum muneris nostri sit propugnare Reip: hereditatem: declaramus ei Civitati Arcique nostræ, omni cura & studio succursum opemque sine mora laturos, si idem hostis eam Civitatem obsidere destinauerit. Proinde assignati Commissarii, qui vetus præsidium pecuniâ refoverent, novum militem scriberent, com meatum ac rem armamentariam recēserent. Provinciali Nobilitate in urbis defensionem ex more*

re &

re & lege obstricta. Demum (eijciebatur tandem vetus fermentum, quod dudum ante facere par erat) quo res bellica Ducibus niteretur, supremum in Regno militare regimen Stanislao Potocio Kijoviensi Palatino: minor sub Campiducis nomine Clava, Stanislao Landzkoronio Russiæ Palatino cessit: utrisque quantum sibi tribueret Resp: intelligentibus. Lithuanicæ armorum Præfectura Ianusio Radivilo Palatino Vilnensi maior, velut invito, quod seriùs quam ipse volebat tradebatur: eidem simul officij Collega seu Magister Equitum adiunctus, Vincentius Corvinus Gaskevius, privata æmulatione infensus, & honore Quæsturæ Lithuanicæ gravis. Vnde prior eminendi nimius, iste retinendi honoris solers, dum irreconciliabili odio dissident, multum tunc laborantis Lithuanicæ rebus obfuere. Radzieiovius quin etiam, seu exilij tædio, seu reparandi status desiderio, clementiam Regis per supplices literas tentavit. Stilius epistolæ incipiebat. *Manus Domini nova miracula in creatura sua operatur, quoniam elevans alijisti me, & vas honoris in contumeliâ factum. Contritus & humiliatus clamo, viquequo Domine? Prosteor accepta beneficia; etiam agnosco, quod æmulatorum invidia se obiecerit indignationi Clementissimi Regis; iam ut nunc patratorum pœnitet, ita solatijs honoribusque, pristinis nudatus, ac precario inter externos vitam trahens, maneo presentibus & futuris sæculis exemplum, quomodo optimū ac clementissimum Regem expediat venerari. &c. Quare Ser: Rex contrivisti nocentem, erige supplicem, ac pro innata Maie: stati benignitate, propitiatus errori fatentis, de gratia desperare non permittas &c.* Epistola subscriptione manus Radzieioviij firmabatur, etsi quando & unde scripta, solita deerat appendix: hinc plerique confictam eam ciendæ amplius invidiæ putavere: alij de authore annuentes, dudum conceptarum offensarum memores differebant; cavendum acrius quo humilius loqueretur; astum esse, ut per simulatam demissionem lingua blandior, intra finem more anguis recepto nocentis pungeret. In Suecia eum esse; quo modo

H h h

modo

1654.

Potocki
Landz-
koron-
ski-
Radzi-
wil.Gaskev-
wiski.

1654. modo verò, utriusque Regni incola, aut duorum Dominorum servus, esse possit? Inhaerere tenaci viri maligni memoriae, in praecipuos Regni Ministros implacabile odium, proin per abiectissimae fraudis commentum agere, ut sub larva submissionis, vesparum more, caudam aculeum figeret. Ad ea Rex, pro, aut contra aperte nihil, nisi quod eiusmodi placamenta irae, non improficua filijs Radzieiovijs videri potuere, iniecit egregijs iuvenibus spe Principis gratiae.

Ragocy.

Iisdem Comitibus ius Indigenatus Regni Georgij Ragocij Principis Transilvaniae Filio Ordinum consensu collatum est; quod ne palam ambitum convinceret, collideretque suspicionibus apud Aulam Turcicam, scripto ad Archivum regni dato involvere placuit: & ita diplomate volumini legum eximendo. Vilhelmus praeterea Donovanij ac Ioannes Dzibonius Italus, privilegio Nobilitatis Poloniae donati: prior per gradus militiae ad Tribunatum apud Lithuanos e-
 vectus; Dzibonis, excitationis per Kielcensem ditionem fundendi ferri officinis, quia fusilibus machinis alijsque ferreis instrumentis sub bellum Berestecense armamentarium iuverat, eam praerogativam à Republica accepit. Haud omiserim arctis tunc Aetarii rebus, iam oeconomica Nowodwor bona, apud Christophorum Gembicium Castellanum Gnezensem oppignorata fuisse: iam exemplo antehac inaudito, ius Nobilitatis Poloniae vendibile prostitisse, ut quod haecenus generis decus aut meritorum praemium erat, iam tum constituto precio mercari liceret. Ita aetas nostra (eheu) vidit equestre decus servili metallo aestimatum; qui olim Maioribus sanguinis virtutisque impendio quaesitus, character. Vbi nobilis merces taxata nummis, pauci qui licitarentur reperti; subibatque mox pudor, equestris dignitatis prostituta. Caelum quin etiam in aperto Zodiaci sui volumine, per ostenta, futurorum praemittebat signa. Quo die Comitibus Varaviae coepta, Sol in occasu, mitigato radiorum fulgore velut immobilis subsistens, videndum se ea specie praebuit. Totam nitidissimi luminaris faciem discrimina-

mina.

1654. minabat Crux, ex qua dein efformatum cor, mucrone gladii transversim actum: tenebat sub dextro oculo manus palmum, quale inter insignia regni spectari solet. Hoc post trihorium, in quatuor minutiora poma divisum, ac peripheriam solis transcendens, in Cometam ab Aquilone minacem qui scoparum speciem praeferreret, transformabatur. Aspexit hominum multitudo spectaculum; nemine qui vel mediocriter saperet dubitante, quin eiusmodi signa, non raro, nec frustra se se in natura ostendentia, saepius à causa aliqua diviniore proveniant. Neque id ostentum, in praesens metu, in posterum effectu caruit.

Sub finem Comitiorum concussae Lithuaniae rumor percelluit cunctos, etiam Regem; ut protectionem isthuc contra Senatus vota decerneret; ac ubi nihil undecumque solatij, nihil opis à quoquam appareret, animatus in extrema Princeps totum se superis ac Fato committebat. Equitatus noster hyberno per Vkraynam discursu lassatus, per extrema Polesiae Wolhyniaeque haerebat: pedes Zwanecenfi expeditione propè exinanitus, per longinquas Regni oras, numeros legionum supplebat: si quid usquam gravioris armaturae in Castra ad Zborovum Landzkoronius contraxerat. Eas si in Lithuaniam copias duceret Rex, suberat metus, ne aliò versis armis, nudatum Regni latus Colaci incurrerent. Nec levis Regiae menti angor, Lithuanicum Ducem, plus irarum in aemulos ac Cives, quam hostem fundere; Gasieviu praecipue, quem non iam postponere coeperat, sed planè spernere vir vasti spiritus & quoscumque infra se Magistratus ponens. Tristis sanè tum Poloniae imago, in convellendum florentis Regni statum, externis internisque malis conspirantibus. Etiam abeunte in Lithuaniam Casimiro venerat Varaviae, Internuntius à Sueco Rege, Kork vocabulo, superbadepositionis tituli Regni Suecici mandata ferens, quod si sponte abdicare nolle, surrecturi mox bellum minas iaciebat. Magnus Mosehoviæ Dux cum LXXX. Mill: suorum limites Lithuaniae introgressus, hostem ostē-

Hhh 2

debat,

1654. ^{Drohobuz. Newel. Sierpieysko. Mohilow. Polock.} debat, quibus præter Scyrhas Kalmucenses XX. Mill: Co-
sacorum Duce Zlotarenko accessere. Nec inferiores nu-
mero primi successus, Drohobuzium vi expugnatum ac ex-
cisum; Nevelium, Sierpieysko, Mohilovia, & post alia ce-
lebrioris notæ oppida, Polocia ad Dzwinam flumen, infi-
gne fortalitium iram victoris sensit pertulitq;. Iverat ta-
men in occursum Radivillus, artibus belli & meritis in Pa-
triam alioquin præsignis, nisi nimium imputasset; ast octo
Mill: quæ tùm ei ad manum, immensam Moschorum po-
tentiam laceffere, extremæ audaciæ videbatur. quod verò
cohortes quæ penes Gasievium erant in participium ope-
ris vocare nollet, neq; publicæ Expeditioni misceri, propè
temeritatem accessit. Ergo militari itinere ad Orsam eme-
sus, Mirscium ac Ganckoffum legionum Tribunos, cum ter
Mill: subitus hostem emittit, non aliter imperato regressu,
nisi aut conferta manu, aut cominus invasis stationibus,
vel oculis saltem valla ac tentoria hostium delibarent. In-
gens virium fiducia Moschos in securitatem resolverat,
cum ecce Ganckoffus per viarum compendia circumductus,
in præcipuum agmen, quod Cæsaris custodia dicebatur,
cùm septem cohortibus ingruit, Moschis post diurnam
comotationem altum indormientibus. Nunquam vilius
constat victoria, quàm si in nudos, aut semisomnes agen-
dum sit. Subita tunc aggressione per vulnera cædesq; ex-
cutitur hosti sopor, clamore ac tubarum sono inter-
tenebras formidinem augentibus. Incendunt interim a-
liquot straminis acervos Moschi, signo ignis auxilium à su-
is qui propè erant poscentes; etiam Lithuanis dum flam-
ma per obscurum noctis splendet vim continuantibus. Cæ-
ditur incognitus Arthemion Palatinus, simul ex promiscuis
ultra mille; capti XVI: Boiary, ac Ducale signum cum Ve-
xillifero in manus venit. Inalbescebat proximo diluculo
coelum, cùm Lithuani fat gloriæ ac cædi datum existiman-
tes, receptui cecinere; ægrè retracto milite, qui ferocior
vbi primum sanguine imbutus est; eos retro abeuntes

recol-

1654. ^{Sklow.} recollecti carpsere Moschi, adeo incurfu vehementi, ut
prædam miles aquis mergere, & Ductores iugulandos ca-
ptivos imperare necessum habuerint. Successus is auctū
animo Radivillum impulit, ut maiore fiducia exiguam su-
orum manum hosti obijceret, aleam tentaturus. Distri-
ctè vetabat Rex congressum, etiam Primas Regni mulcen-
do hornini scribebat, ut se Regi, tum Collegæ ac publicæ
gentis Expeditioni iungeret, discrimen haud præcipitando;
sed spreta omnia apud sui consilij tenacem, & victoriam
suomet Marte præsumentem. Itaq; ad Sklovum titulo Co-
mitatus oppidum nobile, hosti in interiora Lithuaniae viā
præclusurus, agmen suorum decem propè millibus constas
rapit, sciens isthac adversos obviam venire, & persuasus so-
lā famā si vires opponit absterrendos. Etiam Moschus in
occursum properavit, gnarus imparem viribus, & dissidio
militari agitatū, in extrema propelli. Trifariam copias
diviserant hostes quæ XL. Millium censebantur, quorum
primum agmen magno animo aggressi Lithuani stitère, ve-
teranis cohortibus adversū leves turmas prævalentibus:
Verum, postquam ab utroq; latere circumvehi Moschos
animadversum, ac includi tergum à multitudine constitit;
evanuerat prior fiducia: ac, quod in perditis rebus solet,
metum fuga secuta est. Confusis Ordinibus nihil Dux
omisit hūc illūc volitans, in restituendam aciem; donec
submittere vela adversitati necessitas persuasit. Supellex
Castrensis cum tormentis in prædam cessit, iactura infi-
gnium militum nobilitata clade; in qua Radivillus grande
vitæ periculum in traiectu fluminis subiit. Lætus ea vi-
ctoria Moschus, non diu hæsit, quin optato rerum succes-
su vteretur; ac dimisso in intima Lithuaniae prædatorum
agmine, in persona Smolenscum armis quatiendum su-
scepit.

Smolenscum, inter Lithuanici iuris terras, ac Moschi di-
tiones situm, primæva ab origine proprios Duces agnovit,
ut fermè omnis ille Septemtrionis tractus, in tetrarchias cō-

H h h 3

cibus

1654. cibus extitit; quoad Moschus, etiam Lithuaniae Duces suc-
cessu temporis amplitudine ceteros prætervecti, sub uni-
versale dominium, minores eius gentis dynastas acceperint;
vel ipsis se ultro subijcientibus. Vbi verò ex Vnione Polo-
na res Lithuaniae increvère, etiam conterminorū odia sen-
sim augebantur: Suentoslao Smolensciorum Duce sub Co-
ronationem Iagiellonis, vacuam viris Lithuaniam invade-
re aulo. Verum malè cessit turbido capiti vis immerita;
Vitoldo cum auxiliariis Polonis ablata iure belli recupe-
rante, ubi prius invasor vitam posuisset. Post Patrem, Fi-
lius Georgius oram Smolenscensem Fiduciae iure collatam
tenuit, à Rege posseditq;: qui idem Patris perfidiam æmu-
latus (sub An: CH: 1403) ac Feudo exutus, iustas feloniae
pœnas dedit, in Hungaria exul finiens; Vitoldo iterum
territorium Smolenscense, in ius Lithanorū afferente. Fa-
mam & nomen, addidère genti præclara armorum studia,
præcipuè Grunevaldensi cum Cruciferis prælio, quo auxi-
liariis Roxolanis, in turpem fugam prolapsis, soli Smo-
lenscenses, contempto mortis periculo, commissæ aciei sta-
tionem viriliter tuebantur. Dehinc Ioannes Basiliades,
Moschorum Dux, florentem ditionem, nec invalidam urbem
ratus, proditione Michælis Glinseij Lithuani, (sub
An: CH: 1506.) occupavit. Aft vt Regula iuris est, non præscri-
bi adversus malæ fidei possessores; Sigismundus III. Smolen-
scum tanquam rem suam obsidione biennali pressum recu-
peravit. Receptum iugiter exagitavit Moschum, vt is sub co-
ronationem Vladislai IV. validissimo Exercitu rursus ten-
taverit. Verum non ex mente cessit, vsurpatori alieni vis
iniqua, à Vladislao non modò gloriosè liberato Smolensco,
sed omni oppugnantorum Exercitu, cum signis, machinis,
Castris, in manus victoris Regis veniente. Secutæ dehinc
mutuæ clades, vt inter conterminas gentes solet, quoad Mi-
chæel Fedorovicus gentis Dux, cum magnanimo Rege cō-
ditiones pacis, eo tantum respectu impetrabiles constitu-
isset, nè sanguis Christianus funderetur. In quas rum, vt

extra-

extraneis & posteritati constet, vtriusquæ gentis Legati ad
Wiaznam convenère, integra fide memorabo, quatenus
ad causam iniquè impetiti Smolensci nunc interessere reor.
Tenor hic.

*Abolita bellorum, damnorum, iniuriarum mutuo illatarū Piaſecis
memoria, pax & amicitia, inter gentem Polonā Lithuanicāq;:
ac Moschos coletur. Rex Polonia iure in Principatū Moscho-
via, per liberam Electionem Procerum gentis sibi delato, se ab-
dicaret; Moschosq; a præſtito ſubiectionis ac fidelitatis iuramen-
to abſolveret &c. Authographū electionis ſuæ diploma, à Pro-
ceribus Moschis ſubſcriptum, ſigillisq; obſignatum, eidem Mi-
chæli Fedorovicio Duci moderno, circa confirmationem iſtius
Pacis reſtitueret. Viciffim Dux Moſchovia renunciaret Re-
gno Polonia Provinciam Czerniechoviensem, cum territorijs
oppidūq; Czerniechow, Siewior, Nowogrodek. &c. Et
Ducatu Lithuanie Provinciam Smolenscum, cum Civitate
Smolensco, Territorijsq; ac Arcibus Drohobusz, Biaſa, Ro-
ſław, Starodub, Poczopow, Nowela &c. Quodq; Dux Mo-
ſchovia non vteretur titulo Ducis Smolenscensis, nec Czernie-
choviensis. Ad conſignandos Provinciarū Smolenscij, ac Czernie-
chovia terminos, delegati utrimq; miſſi cōveniant; iſti quid-
quid ex longo uſu, testimonijs ſenū, ac monumentis antiquis,
de terminis conſtiterit, ſtatuent, inviolatèq; ſervandum præcipi-
ent. in Livoniam, Aſtoniam, Curlandiam, Dux Moſchovia
nullum ius prætendet. &c. Viceverſa Rex Polonia, Provincias
Moſchi conterminas Pleſcoviam, Neogardiam, Ebocum non
uſurpabit, &c. Tum poſt proluxa quæ brevitati ſtudens o-
mitto instrumenti capita, concludebatur perpetuæ pacis
tranſactio, in eum modum. Vt conditiones iſtas Rex Polonia
Varſavia præſente Legato Moſchi; & Moſchovia Dux Mo-
ſchua præſentibus Legatis Polonicis & Lithuanicis, ſolenni iu-
reiurando firmaret, earumq; exemplaria ſubſcriptionibus ma-
nuum, & ſigillis utriusq; Principis munirentur, ad Principes
vicinos Chriſtianos aq; Ethnicos, tranſmittenda. Talibus cō-
ditionib; mitis Rex vim tunc à ſe deprecari paſſ; ac quo
Chriſti-*

1654. Christiano sanguini parceretur remisit arma; iustè in Moschos conversa; non solum quod priores laceſsiſſent, verum etiam Iure compenſentis dominij, ſibi ab ea gente, libera Electione delati. Futilis nunc prætextus moderno Duci, ob interverſos aut diminutos titulos, humani ſanguinis profluvio cuncta inundare. Aſt, ſumma apud Principes Status ratio eſt, quam enata occaſio producit; abdicantur fœdera, rumpitur fides, diſſolvuntur iuramenta; non fas aut æquum prævalet, ubi ſe exhibet proferendi imperij opportunitas. In privatis contractibus fidem require, publicas pactiões uſitatas reſolvit; nam quæ olim ſocietatis humanæ vincula, hunc fallendi artes habentur. Ius Regni commodè, commodi cauſa reſcideris, in cæteris pietatem colas. Hic firmus Aularum aphoriſmus. Sed ut ad inſtitutum redeam. Siedolenscum Civitatem, inæquali flexu Boryſthenes ambit, à Septemtrione eminus circūductis aquis; propius ab Ortu ubi alveum ſuffundens. A meridie in arenolos colles quibus Pokrovij nomen plaga extenditur, quâ flumen decuſſit paluſtribus inundata. Vrbs ea latè patienti dat iura Teſſitorio, quod ad XL. Milliaria protenſum, amne Berezya ſeminatur. Turantur tam Arcem quàm Urbem, adulto opere mœnia in altum ſecto lapide ſubſtructa, eius latitudinis, ut per ſummitatem muri immania plauſtra vel bina conſueare queant, tranſcurſu inoffenſo. Propugnacula veteris ſtructura hinc inde murum ſuſtinent; addidit Vladislavus Rex ſoſſam, cum eminente vallo; etiam nunc ex operæ uſitate collapſa, per præſidarios exaggerata fuere. Cum loci tuendi ſuſceperat Philippus Obuchovicius, nupè probato Aulæ obſequio, Palatinus loci creatus. Præſidiū arcis introductū bis Mill: Virum, imperitante Wilhelmo Korſio Præſecto Orlenſi. Sub hoc Nicolaus Tyzenhauzen, Ioannes Daka aliq; Ordinum Ductores: cum vetus præſidium regeret, Petrus Swiaccius terrigena Nobilis. Urbem, nebatur Nobilitas, ad Quater Mille; ſub Provinciæ Proceſſibus, Succamerario (cognomen præclarum viri

Berezy-
na Fl:Obucho-
wicz.Korff.
Tyzen-
haus.
Daka.
Swiatſki

1654. ri viri non reperio.) Hieronymo Ciechanovicio Iudice, Vnichovio Subiudice, Bakanovio Dapifero, Meſzczeriño, Limunto, Gieſguto tum pluribus turmarum Præſectis. Ac primò, comperto Ruſſos incolas in hoſtem intuitu cõmunium ſacrorum propendere, qui ex iſtis ſuſpecti exarmati ſunt; Andrea Kwaſninio cognomine Złoty, Græcorum rituum Archiepiſcopo, dum præſens in Vrbe moratur, ab infami fluxæ fidei macula, populares dehortante. Ineunte Junio, die D. Antonio Patavino ſacra, vrbi arcq; Moſchorum exercitus ſe circumfudit. Aderat Dux ipſe Magnus patrator operis, Trubetio in prima armorum imperia vocato, tum Serebrny, Iakoffo, Chowanſcio, Doſhorukio, &c. copiarum Præſectis: nec non metatoribus è Liguria Italidis, aut Batavis, militaris architectonicæ vndequaq; peritis: etiam Gallis Griono, ac Speruillo; Suecis Erkeno, Biſſawoq; Legionibus in Exercitu Moſchorum ductantib; Conſtricta mox urbis operibus; circumvallationis linea inſtituta, eo modo & ordine, quo olim Vladislavus IV. obſidione eius urbis Sehinum depulerat. Vbi clauſæ Portæ, Palatinus nihil ambigens, quin quæ ante alijs Præſectis deſenſa, retineret & ipſe; convocatos Ordinum Civiumq; Ductores, magnifica oratione, verborum haud inops, in toleranda extrema erexit; ea cunctorum alacritate, & non iam pro loco ac pignoribus tantum, ſed pro conſtantiæ laude dimicandum foret. Primum fortunæ præludium, quo intorturbarentur hoſtium operæ, inſtituta eruptio: Platerus indigena ducebat, ferè quadringentos, irrueratq; in acceſſus operarum, militari vocabulo (aprohes) caſis qui obſtinatiùs reſtiterant Moſchis; aſt ubi inſperato lætus eventu, proximum munimen diruendo, moram trahit; ab hoſtium multitudine circumvolutus, triginta ſex amiſſis retruditur, reliquos librata à muris tormenta ægrè vindicavere. Miſſilibus poſthæc certatum tantum, nihil quod ſciam auſis obſeſſis: cum architectus militaris ſeu veriùs libratorum præcipuus, deſertis in vrbe pignoribus, ad hoſtem tranſfugit, ac autorandæ perſi.

1654.

Ciecha-
nowicz.
Vnicho-
wiki.
Bakano-
wiki.
Me-
ſzczerin
Limunt
Gieſgut
Kwa-
ſninſkiTrube-
cki.
Serebr-
ny.
Iakoff.
Chow-
wanſki.
Doſho-
ruki.

Plater:

1654. perfidiae retulit ea, quae maximè obsidentes necire expedi-
ebat. Eo indice cognitum Moschis, ad Michałoviensem
Portam (vulgò Małohovita) murum canalium illuvie la-
labefactatum, qui si suffosionibus tentaretur, adversus py-
rotechnicas artes debiliorem sperari. Solitum genti in bel-
lis, dies Divorum tutelarium sacros, magnis moliminibus
venerationis causâ devovere: quae vota si successu carent,
vapulant Patroni, ut quibus extra curam res Clientum fo-
rent. Itaque in diem Divi Ioannis Praecursoris indicitur Vr-
bis oppugnatio (VII. Iulij erat stylo veteri) Vrgente con-
summationem coepta operis Duce; cum & Polonorum po-
tentiam possibili maiorem rumores adventare differrent;
ipseque Dux iacturam militis quam temporis, nuper cum
Radivillo congressu edoctus facilius toleraturus videretur.
Ergo instituta vehementi è machinis verberatione, ubi co-
vulsus aliquantum murus fuit, datur irruptioni signum,
sub ipsum paene gallicinium. Provolant undique armatorum
globi, omni à parte urbi minantes, Michałoviensis Porta
petitur maximè; quassati muri ruderibus concavitatem fos-
sae, non nihil hic explanantibus. Sed ductus introrsum
agger praetendebatur hiatui, etiam procuratis subtus terrâ
suffosionibus, si moenia cuniculis, convellere intenderet
hostis. Ita circa exteriora munimenta ardor subsistebat
oppugnantium, etsi alicubi ad extimum fossae marginem
illorum antesignani, propè valla signa Moschovitica iacta-
rent. Nec obfessi defuere sibi, Corsio submissis sclopeta-
rijs vim arcente, etiam ab urbe prorumpente Nobilitatis
globo, ut tria intra stadia hostis pelleretur. Qui tamen fer-
reum è cespite munimen, ex adverso portae infederat, loco
in summam retinendo insistens; ignarus suffosionibus pra-
occupatum, ac cuius subterranea ignitis alimentis referre
insectoribus mox inferias dedere. Siquidem ubi diu de lo-
co pro & contra certatum, subdidere nostri abdito pyrio
ignem, qui mox, violenter, superna mole propugnaculi ru-
pta, immensi fragore insonuit adeo, ut concussa teluris so-

nus,

1654. nus, ad aliquot milliaria, non obstantibus sylvis paludibusque
pertingeret. Ad praevium casum secedentes nostri, mox
confusum insperato malo hostem invadebant, per fumum o-
pacitatem, nec resistere, nec refugere sustinentem. Sequen-
ti luce missus tubicen venit, caesorum cadavera per breves
inducias, ad sepulturam colligere poscens; quod non ne-
gatum, duo Millia superasse fama tulit. Eiusmodi armorum
praeludium, alius perculisse Moschum apparebat; qua-
liter ultra belli fortunam tentaret reputantem, sub prima
experimenta animis suorum concidentibus. Proin trans-
fuga libratore, cuius instinctu prima oppugnationis con-
silia agitaverat, in furcam acto; alio curas intendit, ratus
quâ regia via non posset, obliquo tramite enitendum.

Per insequentes dies, praeter iactus tormentarios planè
ab hostilitate cessatum, unde Moschis novas munitiones ex-
citare, ac suggredi opera cominus, promptum erat. Eti-
am Palatinus suetas sub obsidia eruptiones inhibebat, com-
missam sibi loci tuendi servandorumque Civium curam di-
ctitans, non excursus in hostem, quibus praesidium minu-
eretur: idque sub poena interminatus, ut si quis iniussus ex-
tra moenia prodiret, destinatis globorum ictibus peteretur.
Consumebatur interim annona nullo operæ pretio, car-
pebantque potiores, sub nomine inanis prudentiae oscitan-
tiam Praefecti, qui armorum insuetus, sapere magis quam
agere inter pericula vellet. Unde declinabat fervidiorum
congressum, in templis aut conclavibus semotus agens,
velut imperij auctoritatem obtenderet. Sed contigit, ut à
Nobilitate, cur tam mitis in hostes, crudelis in suos esset,
quibus propediem obsidionis malis succumbendum, co-
pellaretur? respondit. *Diuturni temporis spatium, à Maioribus
recuperatum Smolenscum, non unius horae momento, ob incon-
sultam praecipitantiam perdendum.* Ad ea aliquis Nobilius.
*Imò (inquit) in fatis est, ut quam urbem Maiorum nostrorum
simplicitas Moschus eripuit, eandem tu nimia sapientia amit-
tas.* Brevi post mittebatur non nemo colloquium instirui

lii2

petens:

1654. petens: negatum semel atq; iterum, demum assensu primores eo praetento, ut per ambages verborum destineretur vis, etiam ruinis aggerum reficiendis opportuna mora. Ita ad primam illecebram non reiecta peccandi occasio, peccare etiam nolentem facit. In commentarijs reperio, Succamerarium Smolenscensem, virum prisca moris & animi, obiecisse annuentibus, an eo cum hoste ius colloquij concessibile foret, qui contra omne fas & æquum rupto foedere, impijs armis exerceret Lithuaniam. Ast hæsitabat iam nonnullorum constantia, pertædebatq; sensim discriminis; apertè Præfecto, etiam Clero huc inclinante; cum prior leges pacis à Rege arbitrio suo commissas asseveraret: Clero providendo sacris quo à vi & casu immunia servarentur. Institū dehinc suadere cunctis aliquomodo extremis occurrendum; Regem in longinqua digressum; Radivillum profligatum; Campiducem expediendis Fisci rationibus, detineri; & omnes dandi succursus spes evanescere: iam in vrbe imparem diutinæ obsidioni annonam, pulveris copiam per continuos machinarū ictus exhauriri, hostem interim copijs & apparatu belli augeri, quo non oppugnare modò Smolenscum, sed involuere liceat. Etiam sacris aliquid tribuisse videri volebat Palatinus, quorum magna ratio si paciscendo transigitur. Si prævaluerit victor tollendas templorum opes, vasa ac donaria altarium profanos in usum vertenda: deniq; avitas ceremonias mutationi, si perdurat obstinatio, obnoxias fore. Cæterum præsentis sub obsidionem referentes audivi: crebris per noctem colloquijs nostros Moschis congressos; observatumq; à custodibus, occulta portula intromissos in arcem baiulos, qui succolarent prægrandes feras, (sacci erant ex luporum pellibus) auri aut margaritarum vim occultantes. Opportunè sub hæc Succamerarius Smolenscensis vitam finijt, fortioris consilij autor, & qui Nobilitatem blandis suasionibus, ad sequiora traduci haud siverit.

Penultima Septembris discussis in arcæano consignandæ
urbis

1654. urbis legibus, deditur Smolenscum in manus Moschi Ducis. Prægressus cum armatorum agmine Srebrny, portas stationarijs firmavit, dein forum milite complevit in custodiam. Excepere hostem Consules, simul ingresso militi exhibere quæ curando corpori faciunt. Auxit triumphum quod D. Michæelis die cognominis sui, Magnus Dux munimen illud Aquilonis introisset. Intra quatrimum præfidiarij expansis vexillis, solito scloporum gestamine, ac scintillantibus concepto igne funiculis, ad pulsum tympani vrbe emissi sunt; nonnullis fructuosioris stipendij promisso, aut quia urbicis necessitudinibus immixti, Moschorum signa secutis. Iuxta portam segmentatum phrygio opere tabernaculum extendebatur; hæc dum deditorum cum suis Ductoribus agmen transit (insidebat Magn' Dux eximij candoris equo) vexilla Polona (proch dedec!) substernebant vexilliferi victoris pedibus, ad ima terræ provoluta. Etiam Korsius Præsidio Præfectus cum suis deforme in obsequium mutatis, præhensa sellæ equestris stapeda, submissè de genu venerabatur. Valedicenti Palatino renūtiari Dux mandavit. *Abi sedes, ac Regi tuo refer, non numerosas modò quas vidisti legiones, sed es discrimina quæ expertus es. Tum eo modicum digressus, ad suos minaci vultu. Quam nolum vestrum aliquem istius exemplum imitari, qui similiter faxit palo insigendus.*

Mox sub novo Domino, nova urbis ordinatio sequitur. Antimus Palatinus Vir grandævus gubernatorem agit, impositis novem peditum Mill: qui præsidio essent; imperata circumstæ oræ incolis necessitate alendi intra urbem militis, cui ærarium Ducis stipendium penderet. Primores Nobilitatis obsidum specie abducti, qui tamen postliminio restituti penatibus, agrosq; suos excolere permisi. Religiosæ D. Dominici, ac Observantium familiæ immoræ circa templa mansere; reliquis ex clero excedere iussis, permessa nihilominus sacram supellectilem evehendi facultate. Increbuerat rumor, repertos tunc in arce immensi

1654. pratij thesauros, quos sub captam à Sigismundo Urbem
Præfectus loci defoderat. Propius verò fuit, Imaginem
VIRGINIS MATRIS, Ectypo ac lineamentis Czesstochovi-
ensi nostræ confimilem, olim ex Moschovia à milite Polo-
no huc delatam, ac à Prædicatoribus Sacro Rosario addi-
ctam, iterum Magnum Ducem Moscopolim revexisse.
Cum etiam gens ista, ut ferme Orthodoxæ generationes o-
mnes, BEATAM dicant, ac eximio cultu Matrem Christi co-
lant, nisi debitum hyperdulæ cultum, in aliquibus admi-
sta superstitione profanent. Post deditum Smolenscum, præ-
ter opinionem omnium Dux Moschus ex Lithuania excessit,
XL. suorum, XX. Cosacorum millibus relictis, qui mu-
nitiora loca admota vi quaterent reciperentq; . Abscessus
ratio tunc credita, ex malè afflato aëre pestifera lue, (Dzier-
gam illi appellant,) certo temporis recurso mortalibus le-
tifera. Etsi autores prodant, Moschoviam nulla vexari
pestilentia, aëris beneficio; aut quod satius, frigoris acri-
monia noxios per aërem vapores repurgante. Alij matura-
ti abscessus causam adferebant, quod Caspium seu Hircanum
mare classibus Turcarum explorandæ navigationi
tentaretur: seu ut Astrachani urbem, titulo Regni & empo-
rio nobilem invaderent; incitantibus Scythiis, qui plaga il-
la qua Rha seu Wolga amnis mari illabitur, frequentes de-
gunt, Moschovitici imperij pertæsi, Asiaticorum pars & fæ-
tura. Capto, seu ut moderna loquendi formula utar con-
signato.

Wolga
Fl:

*Quod mille Regum peperere labores,
Quod tantis Polona manus contexuit armis.*

Smolensco, res Lithuanæ eo loci repositæ videbantur, ut pe-
iore non possent. Properè quidem accurrens Rex Gro-
dnæ subsistebat; sed cui præter suetam Corporis sub Præ-
fecto Wolphio custodiam, ac Regina pedestrem legionem,
XVII. non nisi turmæ Equestres adessent. Augebat comi-
tatum Paulus Sapieha Witepsensis Palatinus, ac Tyfzkie-
vicius Pocillator Lithuanæ, ad bis mille subito delectu

Wolph.

Sapieha
Tyfzkie
Wicz.

contra-

contracti militis deducentes. Recolligebat interim suos
Radivillus ad Minscum; Casievius rationibus ærarij atten-
debat, uterq; mutuis querelis ac opprobrijs alterutrum dis-
ferendo. Identidem exquirebat Rex à Senatoribus, qui
præsentes affuere, quomodo tandem obviandum rebus per-
ditis; iamq; destinaverat Sapieham ac Chlebovicium Sa-
mogitiæ Præfectum, ut expedito agmine Mohiloviam ver-
sus progressi, intercluso commeantibus Moschis passu, li-
centiam prædas agentium coercerent. Ad hæc Edicta,
Nobilitatem evocantia dimissa; sed frustra omnia, nullo
cuiusq; accursu, omnibus privatas necessitudines, dum
Provincia bello ardet, seposito publici studio curantibus.
Fato itaq; permissum, quod humana prudentia vitari non
potuit; ac diu cum animo suo, ac improspere sorte lucta-
tus Rex, tandem violenti Fortunæ celsit, ægrè Grodnâ præ-
cipitante Novembre Varlaviam movens. Eo magis pro-
gressus armorum hostis vrgebat. Quippè infessa utraq;e
Boristhenis ripa, facillè in Vkraynâ immitti subsidia potu-
ere; recepto vicissim ex Severiensis ora commeatu, quem
ad Smolenscum tanti exercitus attrivissent. Witepscum,
mox obsidione cinctum, ac quia post Smolenscum experiri
hostium vires præsumpsit, repudiata quam offerebat dedi-
tione, indignissimè tractatum. Melior sors Sclovix & a-
nimus maior fuit, hæc namq; nullis sollicitationibus ut ho-
stis præsidium acciperet, induci potuit. Vnde maiorem
hostilitatis vim sensit, arcta obsidione constricta, & terna
impresione ultra quam Smolenscum tentata. Sanè tunc
Civitas ea, privati hæredium ostendit, non pro numero fu-
isse robur Moschis, ampliusq; in rebus bellicis viros, quam
homines posse: ad quinq; Mill: oppugnantium interiøre,
cæso inter primarios Zlotarenko Cosacorum Tribuno, qui
iam tum Moscho auxiliaris, vitam & ferociam à Lithuana
manu posuit, efferaverant in tantum primi successus Mo-
schos, suapte natura truculentos & sævos; ut in excidium
Lithuanæ fortunæ petulantia stimulantur: & postquam
vario

1654.

Radzi-
wił.
Galic-
wki.
Lebo-
wicz.

Grodna

Wit-
tepsk.

Sklow.

Zlota-
renko.

1654. vario crudelitatis genere provincias exercuerant, quandam velut pompam crudelitatis extendebant. Profanata Rom: ritus templa, occisi Sacerdotes, non sexus, non ætas quemque cædi exemit, & postquam fœdati sanguine penates, delubra arcesque exitiabili igne absumebantur. Verum ut effari liceat, reddebant quæ olim in Moschovia à Polonis perpessi, redhibendo talioni.

Gnie-
wolsz.

Circa ea tempora Nicolaus Albertus Gnievossius gente Ravicius, Cuiaviensis Episcopus, vita defungitur; cum diutius non sine spe progrediendi, ei Cathedræ præfuisset. Mediocriter is in literis versatus, probare magis quam vestigare arcana scientiarum suetus; verum innata solertia, dein experientia multum debuit, artes Polyticas altius penetrans, ut multis in Aula anteiret civili prudentia. Indoles illi prisca moris, natura in iram pronior, dictio pura, connexionem rationum firmata; calamistri ac macaronicon dicendi genus omnino aberat; cuius usus nunc vel nativum idioma corrumpit. Domum accuratè rexit, nec congerendi æris cupidus, nec profundendi capax. Nobilium Parentum filij, præcipuam domus partem faciebant, qui varia in ministeria discreti, sed maximè ut per assistentiam Hero, Remp: primo in limine noscerent. Hinc Patres velut ad palæstram tradebant filios, non quemquam fortuna, sed ingenuitate discernenti. Vnde videre erat, nobilissimæ iuventutis globo Præsulem circumdari, quæ mox visibus Ecclesiæ aut Patriæ aptaretur: vocabaturque catervam illam Seminarium Regni, aut Narybek Rzeczypospolitey. In id sumptus non parvè impensi victu amictuque liberaliore supeditato, æs alienum, ut fit, increverat. Luceat nunc sal. vâ cuiusque veniâ, per potiores Procerum domos oculos circumferre, quorum pinguior fortunæ ratio, prolixioribus ministerijs indiget. Familiam Magnatum complent adscriptitij ruris, cauponum proles, aut aliquis Theutisci generis Verna; isti arcana servant, familiam constituunt, ac intimis rationibus præponuntur. Nobilis interim numero.

sa pro-

1654. sa prolis Parens, felicem se Genitorem censet, si tam foecundus non fuisset: quippè re angusta domi, deest qui parvulis suis panem frangeret. Ita dum impendijs in studia caret, sumptu in militiam destituitur, hebescit interim otio Nobilium filiorum indoles, diffluitque intra paterni agelli operas Corydon; si cultura ingenij adfuisset, futurus Patriæ Cincinnatus. Etiam lex de Abbatibus, ut nobiles pueros alant instituantque, obliteratur. Desipiunt enimvero quibus non modo avarè leguntur opes, sed & anxia mente retinentur. Inhiant cheu congerendis! incubant congressis, immoriuntur relinquendis: cum vix quidquam inde Ecclesiæ; parum ex debito pauperes; nihil pro dato acceptoque Resp: obtineat; si quæ amicis obiter rapta, offendiculo magis quam solatio sunt. In proverbium interim abit, ab opulento Præsule, non posse alium, nisi aut Primum, aut Felicianum scribi hæredem. Ast ex hoc diverticulo in viam.

Posteaquam faventior in res Cosacorum Moschus, ut inter eum Scythasque immortale odium geritur, ad suspectam mox amicitiam, etiam societas Scythica, cum rebellibus sensim flaccescere coepit: Chmielnicio, ubi requiritur constantior fides, primum adulate, mox ambiguo, vnde contemni se Hanus impatiens, acius in ultionem ardescebat. Istan-Gierey quadriennio ante per Soliman Agam pro conjunctione armorum sollicitaverat Regem: iam quod pro illo tempore vana æstimatione virium suarum contempsimus, aut distulimus; maiori sollicitudine nunc querendum erat. Anteacto bello nomen aliquod sibi pepererant Scythæ, in asserendis partibus fidi, sed prædæ insatiabiles; verum nunc acerrimi Moschorum hostes, Cosacis ex desertione inimici, & qui eodem stipendio auxiliari Reipublicæ censebantur, quod etiam infesti acciperent. Marius Iaskolskius Excubijs Castrensibus Præfectus, quia peritus

Iaskolski

Kkk

itinere

1654. itipere mors Iſſanis, quoad Mechmet Gerey ſucceſſor in imperio Tauricano datus, ubi quas partes aſſereret diu & ſolicite deliberaverat, tandem odio Moſchi, ac Coſacorum perfidia, ad amicitiam noſtram inclinavit. Deliniebat diu Chmielniciuſ Solita vaſſritie novum dominandi, ac alias curas infra munera ponentem; maximè per Murtazbeiũ ſuadere pergens: quominus Vkraynam armis Iſſano acquiſita eo iure uſurparet, quo Circalſij ac Quinq; Montani ipſi haberentur. Egregium fore imperij Scytharum fines extra Moœotidem protuliſſe, prout ultra Caſpium mare eſſent: quodſi id, gens minus terræ avara reſpuat, depenſurum ſe ex Vkrayna Tributum; vel denique effecturum quominus Moſchus in exolvendam Hano penſionem ſe obſtringat, qualem Polonus pendere ſolet. Hæc illicia tribuentis aliena. Aſt Hanus, ubi per ſubmiſſos cognoscit Vkraynam omnem non magis armis Moſchi, quam ſpontanea ſubiectione in Dominium reale uſurpari: delegato ad Chmielniciuſ Caiabeio ſeveriùs perquiſivit, eccur ille ſocietatem ſuam hæcenus Coſacis ſalutarem turpi perfidia reſcindens, perpetuo hoſti ſuo fœderaretur? Si reſipiscit, renovandũ ſibi iuſiurandum, ac traditione Moſchi Boiarorum, reſtabiliendam, quam ſubleſta fide violaffet amicitiam. Fortè in Tauricam venerat Iaſcolſcius, cum Mechmet Gerey prima tum eius imperij gubernacula Baccifaraij capeſſeret: Iſſanis, ut ſupra innui frater erat, inſtituto veteri, ut non filius poſt Patrem, ſed Frater nati maior prærogativâ nalcendi imperium ſortiretur. Vbi publicum exponendæ legationi datum, præciſè ea uſſit Iaſcolſcius. Iſſanem nuper mortuum, arma ut in Moſchum verterentur, à Rege ſuo poſtulaſſe; nè id nunc Remp: abnuere. Quod ſi placet, fides eiufmodi ſocietatis, Sacramento firmaretur: Polonicis Scytharum copiæ iungerentur: Colligati Tranſilvanæ ac Moldavus fœderibus comprehenderentur: captivi inſuper ſolverentur. Hano ut animus non negare iſta, ita nec ſtatim concedere vacuum fuit; donec Caiabeius ad Coſacos miſ-

Czer-
kieſſo-
wie.
Piaty-
horcy.

Karabey

Mach-
met Ge-
rey.
Hanus

ſus

ſus ſuprema reſpoſa tuliſſet. Scilicet, nihil ad rem Chmielniciũ, & poſtquam fœdus cum Moſcho oculi non poſſet, amicitiam commendare. Ita; ſepoſita tergiverſatione, Hanus, explorandis ſuorum animis concilium primorum (Muſſavara) indicit, ac ſenſum pro amicitia Polona perquirat. Quippè non defuerant fautores partis, qui dicerent palam; *Coſacis patrocinando, increditi præda repletam Tauricam, ex opulento hoſte partam; qui ſi contra egenos arma vertunt, nullum opera pretium relatuſos. Pugnaſſe plebem pro libertate, quidquid bello partum Scythiſ ceſſiſſe: nequaquam talem ex Poloniſ promptitudinem ſperandam, qui ſericis veſtibus, præcioſis pellib9, picturatiſ molli excorio calceis exculti, nequaquam ſuperba gens, ut pro alieniſ commodiſ pugnet, induci poterit.* Demum Hanus, pactiõibus Iuramento ac ſubſcriptione firmatiſ, honorifice legatum dimiſſuſus, hiſce affatur. *Frater meus Iſſan-Giercy ſexennio vobiſcum belligerans, pœnitere tandem hoſtilitatiſ oſtendit, reſumpto ſub noviſſima vita amicitia fœdere. Ego non beneficio non iniuria vobiſ cognituſ, partibuſ accedam; priuſ arma ſociaturuſ quam animoſ exploraverim. Bellum in Moſchum utriuſq; hoſtem & ambobuſ iniuriũ docebit, utruſ bona fide & ſincero affectu coaluerim9 in reliquo Deus felicem eventum provideat.* Sic conſectiſ fœderiſ tabuliſ, decernitur exnunc XXX. Mill: auxiliare agmen, quod ingreſſum Polonorum in Vkraynam operiretur. Ac quo exhibitio operiſ probaret affectum, aſſerti in libertatem captivi, Sapieha duo Ioannes ac Thomas, Kaſſoviuſ Vendendiſ Caſtellanuſ, Chleboviuſ, Suſlovuſ, ac præter hoſ ferme ducenti: Obſideſ Landzkoroniuſ, ac Oleſniciuſ retenti, donec priuſ in bellum accinctiſ gentibuſ, conſtaret recentiſ amicitiaſ fruſtuſ. Romaſzkieviuſ impetrari nequiſt, ut qui Generaliſ Filium Potocium, in locum Patriſ donec Lytrum exolvitur vadem ſubſtitutuſ, clandeſtinè ex Taurica ſubduxerat, ac ibidem non ut captivus, ſed ut damnatuſ haberetur.

Quæ ubi Ducibuſ nuntiata, haud morâ, Barium verſuſ

Kkk 2

(27. Oct.)

Barj

Sapieha
Kaſſo-
wſki.
Suſlo-
wſki.
Chlebo-
wſki.
Roma-
ſzkiewicz.

1654. (27. Octobris) Exercitus processit, quanquam molestis-
simo inter fusos imbres, ac densa gelva itinere; ac adeo cur-
ribus machinisque impedito, ut quo hodie pervaderent legio-
nes, eo vix intra quadriduum carraginis reliquiae seque-
rentur. Equitatus XX. Millia superabat; VIII. Mill. pe-
ditatus censebatur; cui supplendo nimisquam tarde novi
delectus accurrebant. Equestrium legionum hic ordo fu-
it. Prima Regis ducente Czarniecio Castrorum Metato-
re; Potocij Generalis Praetoria; Landzkoronij Campidu-
cis; Tyszkiewiczij Czarniechoviensis; Potocij Bracławiensis
Palatinorum; Cetneri Haliciensis Castellani; Koniecpolij
Vexilliferi Regni; Sobiescij Iavoroviensis Praefecti; Deme-
trij Wisniovecij; Potocij Winnicensis Praefecti; Bałabani,
Szomborgij, cum Excubiarum geminae: etiam Fridericus
Wilhelmus Borussiae Dux, qui sub nomine Electoris Bran-
deburgici audit, miserat ex nexu Feudi Mill. CC. sclop-
geros, sub Hieronymo Kalszteyno, Tribuno, seu ut ipsi vo-
cant Colonello. Is Exercitus à Tarnopoli confecto ultra
septuaginta Milliarium itinere, tandem apud Szarogrodum
quod Vkraynae vestibulum est, in unum contrahitur; ubi
ad futuras Scythos fama tulit. Hic ex circumfictis oppidis
exacti commeatus, distributa agris hospitia, etiam pediti-
bus stationes, praesidij in modum. Mox Morachwa &
Krasne anteaactorum memores ultro se dedunt; etiam Czer-
nieiowce, dum oppidana plebs deditione antevertit exiti-
um. Busia portas prima claudere ausa; ea haud procul
Tyra amne sita, consimilem loci & naturam & positionem
obtinere, qualem Camenecum, unde nepotem se eius dici in-
eam diem ambitiose tulit. Duo oppida in edita rupe ha-
buit, tertiam arcem cui Przygrodok nomen. Excisa ante-
actis amnis Mohiloviâ, delectum hic accolis Tyrae reclina-
torium, ubi pignora, facultates, spolia, deponerent. Prae-
sidium ad sex Mille ex praedonibus montanis, Levensij di-
ctis habebatur, praeter duodecim millia municipum, cum
ingenti numero proximae Valachiae ejectamenta. Legio

Szaro-
grod.
Mora-
chwa.
Krasne.
Czernie-
iowce.

Busia.

Regia

Regia dum pomæria subit, ictibus primò, mox instituta,
eruptione accipitur, sauciatis compluribus; etiam Ianizio
loricatae Myszkovij cohortis Optione caeso. Insultabant
repressis Cosaci, ubique per templa campanis insonantibus,
cum Czarniecius accursu cohortium auctus, quia ad infe-
ram portam accessus planior erat, iterato huc vim vertit,
non instrenue porta potitus; etiam oppido; quod succensum
interea nescitur à quo fuit. Unde facile depulsi loco nostri
à tergo flamma, à fronte urgentibus Levensis confusi;
Czarniecio dum irruentes sustinet globo in pede vulnera-
to; itidem Wilczkovio hastatorum optione sagitta in ca-
pite laeso; Gembartus Desultorijs Praefectus hastili transi-
tus occubuit & ultra XXX. Commilitonum, Speravere.
Duces obsessos, post prima experimenta submissuros in-
prensandam clementiam animos; verum istis multum à lo-
co fiduciae inerat, plus temeritatis; unde tubicinem dedi-
tionem ingerentem ictibus exploserant. Proin dum mo-
ra nil proficimus, ferociam adornata impulsionem subigere
visum. Ad datum signum, hinc inde prorupere nostri, ple-
risque locis in summitatem valli enisi, sed mox deiectione, aut
crebris fistularum ictibus sternebantur. Iam Campidux
in participium operis equestrem militum impulerat, & prae-
ter peditem, lixae undique in rupem enitebantur: cum Czar-
niecius, cui tum saucio licet excubiae obtigerant, forte dispecto
quâ stagnum alluit, raro defensorem eam partem oppidi cu-
stodiri, raptas cohortes subito traducit, aquis ob interscissum
aggerem humilioribus. Desiluit miles equis, & sepimen-
tum invadit, è cuius summitate penfiles restibus arbores,
in subeuntes provolvebantur. Balentus interim Coricij fi-
gnifer audax juvenis, in eminentius propugnaculum irre-
pens, Vexillum D. Michaelis effigie insignitum volutabat,
fervorem Exercitus provocando: cum eo à Cosacis deturba-
to gregariorum aliquis admoto igne propugnaculum incen-
dit. Tum demum fusam flammam geminante discrimen, hostes
temeritas destituit: sed ita, ut proprijs ardibus subderent.

1654.

Ianicki.

Lewen-
sy.
Wilcz-
kowski.
Gembartus.

Balent.
Korycki.

K k k 3

faces,

1654. faces, ac semet vicissim deprecari, adversis telis, aut mutu-
is ictibus caderent. Eadem mulierum ferocia, igni, aut
puteis se prolemque iniiciebant: haud illaudata militum ser-
monibus Centurionis Zawistny uxore, quæ caelo marito,
succensi pulveris vasi inleat, victoris ludibria prævertendo.
Reliqua more & necessitate victoriæ transacta. Arsit per
noctem cum septem delubris populosum municipium;
XVI. hominum millia ferro isthic periisse vero simile; pau-
cis per tenebras effugium fuit, attendentibus custodijs, &
nocte ad fulgorem ignium sublustrum. E Polonis ultra CC.
periere; præter Gembartum, Bydlovius Equestris Centu-
rio, ac Morawiec egregius peditum Præfectus. E regione
oppidi, caverna in abdito rupis extabat, mira naturæ arte,
orificium specus operientibus lentibus virgultisque. Septu-
aginta amplius homines sub noctem, præviso ante receptu
huc se contulerant, quibus summa salutis ratio ignorari;
ast prodidere foeminarum vestigia, ac lintea inter fugam,
trepidantibus elapsa. Lixæ primum subodorati; dein mā-
datum Tribuno Peditum Celario, ut in deditionem coge-
ret. Ast non oblata misericordia, non servandæ vitæ spon-
siones emollivere in mortem obstinatos, ictus pro verbis
reponentes. In hos citra sanguinem agere visum. Pro-
filiebat supernè exilis torrens, cuius aquas suppositis ca-
nalibus interceptas, intra cavernam derivando Cellarius,
inundavit specum; ita domiti contumaces, qui tamen len-
ta illuvie obrui mallebant, quàm necessaria deditione præ-
sentissimæ morti eripi. Hoc Bussæ excidium.

Inde prævolans fama Vkraynam latè compleverat: ten-
tataque Edictis plebs, nè se pignoraque simili Bussensibus per-
vicacia perderet, quàm ad vetus dominium redeundo ob-
sequio servare mallet. Verum obdurata corda, ubi nullam
salutis mentionem admittunt, placuit omne intra Hyppa-
nim latifundium, ad obsequium vi cogere. Primum expe-
rimentum Tymonowka pertulit, cui se commiserat Ma-
cherzynius, eo tractu rebellionis caput, etsi non diu armati

agmi-

1654. agminis conspectum ferens deserto loco profugisset. Quò
deinceps verterentur arma in concilio militari agitata: 1654.
iubente Rege ut quantocius Kijovia, saltem Borysthenis ri-
pa peteretur: diversa præsentium ratione, cum intra Ty-
ræ Hyppaniq; adfita, operiri Scythas suaderet ratio, quorū
coniunctione, tum demum ad hostium cubile penetrandū
esset. In eum usum Bracławia sedes belli destinata, vnde Bracław
tanquam Provinciæ capite, circumfusa retineri, & quæ de-
ditionem recusarent oppida, facilius subigi possent. Sed
possessionem adipisci non nisi eiecto hoste licebat; tuenti-
bus locum Bohuno, Zelenecio, ac Puszkarenko Tribunis, Bohun
cum XII. Millibus Cosacorum, in prælia pariter, & operas Zelen-
expeditis. Itaque circumpositis legionibus, præmittitur. cki.
Metator Regni, cum Andrea Potocio, ut per densa nemo- Puszk-
rum suggesti, quid animi aut virium hosti, specularentur: renko
Satagebat namque Chmielnici, inconcussam præstare Bra-
claviam; quæ velut obice interiora Vkraynæ tutaretur.
Nunciatum erat ab exploratoribus, non excubias, per cā-
pum, non propugnatores per valla conspici, imò portas
urbis velut alta pace patere: ast Czarniecius haud vanè cō-
ijciens dolum subesse Bohuni, otium quasi vero fingentis,
ordinatum agmen ducens proximam vrbi planiciem tene-
bat, cum repente compleri excubitoribus valla, ac explodi
machinæ cœpere; omniaque agi tanquam ad improvisum
discrimen. Proin nè in instructas quas adverterat insidi-
as, suos præcipitaret, dedit receptui signum sub vesperam
movens, abierantque cohortes mox redituræ. cum & Czar-
niecius nullo edito specimine abire, & Bohunus aliquā se
iacturā affici noller pro ingenio quisque suo faciendo. O-
cties suggestæ urbem legiones nihil proficiebant, cum in-
terim invalescit rumor, fixum manere Ducibus admoto E-
xercitu subigere Bracławiam, quæ contumax deditionem
importunè moraretur. Formidolosum id Bohuno, præ-
ter commune rebellionis crimen, servili nuper commento
Generali illudente: vnde conspectis cohortibus copias &
ipse

1654. ipse opponit, ac velut certamen initurus propè ripam locat. Nulla ex Polonis mora, prælium Kossakovio, Boro-
 Kossako wski. vio, Pruszkovio, ac Goluchovio, cohortium Optionibus,
 Boro. wski. adornare iussis; ipse etiam Czarniecius obliquo ad Hyp-
 Prusko wski. panim flexu, suorum agmen in adversos ducit. Certatum
 Golu- vtrinq; acerrimo congressu, quoad Kalinio cum tribus co-
 chowski hortibus à latere ingruente, quia recentis auxilij speciem
 Kalinski ostenderat, in recessum hostis compelleretur. Interempto
 Nakazny Chmielnicij Legatus, Iuszczyk, Blizny Tribuni;
 Zelenecius & Macherinus graviter sauciati, ac ad bis mil-
 le ex Cosacis occubere. Ex nostris Balenthus, qui in
 Gholo- obsidione Bussæ pugnacis animi experimentum dederat,
 niewski. dum sub æstum prælij aliquem ex hostibus capiendum cor-
 ripit, medios inter hostes obtruncatus cadit. Demum ex
 perfuga Bulgaro noscitur Cosacos deserta Bracławia fugam
 moliri. Nec falsa rellatio erat; siquidem ad diem XI X.
 Decembris exusta maiori parte vrbe, partis pyrio pulvere
 deiectis, valli fossa exaggerata, mersis amne machinis, etiam
 ponte in hyppani sub abitum destructo, alijsq; patris,
 quæ non rediturore spem facerent, abire. Deliberavê-
 re Duces, an reiectis munitionibus præsidio firmarent lo-
 cum, vbi morbi, etiam sarcinæ deponerentur; verum
 transmissa ea curâ, quod semirutâ vrbs prolixiore tempore
 & opeta indigeret restauranda; tum nè robur exercitus in
 præsidia partitum minueretur. Pœnituit posthac non fe-
 cisse, agnito errore, postquam corrigi non poterat.

Hos inter armorum progressus, vbi discrimina vrgent,
 Chmielnicius Moschos in reprimenda vocabat: quorum
 Buturlin Szere- Duces Szeremetus, ac Buturlinus Palatini, apud Kijoviam
 mech. rem armamentariam è Moschua submissam, tunc recense-
 bant. Delitescibat ipse Czehryniæ, non Duces ementito
 obsequio, non Regem flagitatorijs misericordiam literis
 mulcens, & quæ solitæ ipsi rebus desperatis artes; sed sub
 tractus per speciem valetudinis, famam spargi faceret, o-
 bijisse: multos falso gaudio qui talia vellent implendo. Si-

mili

1654. mili commento spargendæ mortis suæ vti solitis, quando
 in nos accingitur, alicui facinori, vel notabili fraudi obte-
 gendos. Construxerat nuper divis gratificaturus, ligneum
 maiori mole delubrum Czechryniæ; hic inceserat cupido
 Zlotarenko, quem ad Scloviam in Lithuania cæsum retu-
 li, iusta funeris persolvere. Ad indictum sepulturæ tem-
 pus, aderant è Clero, Moschis, & Cosacis potiores, frequē-
 tando actui. Cùm interim cadaver, attollere se se, & pro-
 volvere, ingemiscere, & terrere; seu permissu divino, seu
 malo spiritu in fantasma se dante. Multis talia non credi-
 ta, aut spreta. Funeris die, ordientib; Druidis pijaculare sa-
 crum, ecce mortuus attollere manus cœpit, ex quibus exer-
 tis sanguinis copia affatim proflueret. Corripuerat ad hæc
 cunctos trepidatio, cum illo sublata voce, *Fugite*, ter incla-
 mante; omnes se se è delubro proriperent tanta festinatio-
 ne, vt sacrorum causâ accensi ignes, malè per tumultum
 custoditi, ligneum delubrum incenderent, absumerentq;.
 Absumptæ simul infelices exuvix, præter multorum ab i-
 gne & coarctato exitu interitum; etiam Chmielnicij lym-
 phato per terrorem animo, causam aut obtentum ægritu-
 dinis habuisse creditur. Mira sanè narro, & quæ vix fidē
 inventura credam, nisi tunc fama publica, & consensus nar-
 rantium pro vero tradidissent; etiam sexennio post, Daniel
 Wyhovius Varsoviæ præsens, non aliter se rem habuisse
 oculatus testis comprobasset.

Supervenerat interim à Kodemo Menli Gerey Soltanus, Menli-
 Gerey. extincti nuper Istanis Filius, vt obliteratâ hostilitatis pater
 Soltan. næ memoriâ, per mutui auxilij exhibitionem, initum fœ-
 dus auspicaretur. Constabat XVIII. Mill: Equitatus, se-
 lectum è Crimo robur: ipse sexdecennis ephebus, conspi-
 cuâ ultra quam in Barbaris formâ, vultu gestuq; ex præce-
 ptorum instituto gravis, & vt filere doctus, ita alieni sermo-
 nis cum dignitate auscultator. Assistebant moderatores
 ad latus iuveni, Achmet, & Axa Murzæ; manente penes
 Chamamberum militari regimine. Obodowczæ extempo-
 ranca

LII

Obodowczæ
wka.

1654.

anea quiete refectum adiere Duces, advenam officio ubi in solo regio hospitatur prævertendo. Data acceptaque salute, nihil omisum in verbis, ad testificandam grati adventus læticiam. Nec ultra sermonibus prolapsi, quia regulam bello ab auxiliari petere infra dignitatem videbatur, & bello innutritis à Tyrone inglorium. Itaque post hospitalia dona ac præbitas dapes, discessere nostri; Chamabeto proclamare iubente: *Ne Scythæ mancipia captivosque durante bello conquirerent; neu sociorum equos resque perditas aut surreptas occulerent; vel hostibus Cosacis miscerentur; qui secus faxit, capitale esto.* Mox, nè iunctorum exercituum arma otio senescerent, Scythæ in discursum promptus, comearus passusque intercipere suscepit; Poloni ubi municipia clausa, vi pertinaciam frangere destinabant. Paucis tamen oppidis persuasum ut clementiam experirentur; multis salutaria monita contemptui; & mox imminabat exitium. Zynkowka, Balanowka, Lyfianka, Kotarsynum expugnata, ac igne deleta sunt. Demkowkam Demetrius Wisniowecius, quia imper-suasibilis ad dedendum Naturali domino fuit, obsidione cinxit; & quopiam locus munitus vi maiore indigebat subigendus, submisso peditatu ac tormentis, prima armorum experimenta pertulit, donec tandem succumberet. quippe iacti è pyrobolis globi, stramenta tectorum protinus incenderant, ita ad primam impressionem oppidum captum est. Deinde arx refugientis multitudinis haud capax, dum primos recipit, novissimos iræ militis obiecit. Imminente cunctis exitio, serò sapientes tandem sine conditione, victoris arbitrio se permisere. Seditionis capita Zarudny, Iakobenko, Iurkiewicz palo infixi sine mora: Korsuniec, ac Kowalenko ad Generalem cum X. alijs Centurionibus remissi sunt. Nec reliquis pepercit miles, 400. cæde è suis irritatus; qui in arcem violenter ingruens, promiscuè sternebat dedititios & inermes. Id quidem contra fas disciplinæ; sed quis in tumultu cohibet affectum ultionis: multis tum casum casorum, proverbio excusan-

Zynko-
wka
Bala-
nowka.
Lifian-
ka.
Kotar-
szyn.
Demko-
wka.

1655.

excusantibus; mortuos non mordere canes. Ea est rerum vicissitudo, ut quæ pax gignat, bellum absumat; ea victoriarum natura, ut in unam partem generatione, in aliam corruptione agat.

Tamdiu intra Hyppanim arma consonavere, minoribus subactis fortalijs, donec post Demkowkam Humanium, successum moraretur. Id Kalinoviæ domus hæreditas, in confinio Vkraynæ habetur, æquè situ loci, ac incolarum ingenio prædurum; cum municipes contigua Scytharum, vicinitas iugiter in Martem exerceat. Urbs situ valida, præcipuè valla eximie altitudinis, quæ de nocte affusa aqua, glaciè incrustata, vitri in speciem ad fulgorem Solis nituere. E regione Urbis constitere Castra, magis vim ostentando, quam ut circumvallatione aut eggestis operibus, stringere obsessos liceret. Imperatæ tamen velitationes, etiam peditum excursus instituti, sicubi compareret hostis: Grodzicio interim cui rei tormentariæ cura, missiles ignes intra oppidum iacente. Hinc metus obsessis, nè qui nimium glaciè concreto vallo fiderent, ab igne perderentur: à quo è pyrobolis iacto, subiecta braxatoria conflagraverat; hinc reliquis ædificijs enixè attendebant incolæ, deiectis alicubi ædium tectis, seu lineis, & quæ alia madorem aquæ recipiunt, contegendo. Aderat sub hæc velox equo Scythæ, qui ingentes hostium exercitus liberando Humanio venire nunciavit. Perstabant quidem Moschorum præcipui, ut permissis Fato Humanij obsessis, veteribus nec immunitis Castris ad Bialacerkiew se se continerent; pervicit Chmielcius (iterato iuramento fidem cum Tribunis obstringens,) eundem in adversos, & iugi labore ac frigore lassatam militiam, etiamsi ferrea esset, non arduo negotio edomanda: ac quo verbis maior inesset fides, Georgium filium obsidē tradidit, quem nuper Regi educandum mittere abnuerat. Accedebat consuasor Bohunus; is exprobranti Moscho, *Cur, si Polonis fama inferiores copie essent, Bractaviam ipse deseruisset? non insulse responderat.* Alliciendis avibus su-

1655. ^{1655.} hijci escam oportere, quâ provocatae non difficulter tendiculis capiantur.

Vbi recessum ab Humanio, Scythae iterum festinanter, attulere, conspectum haud procul Cosacorum agmen, ac post subitarium conflictum, intra Ochmatoviam compulsum. Commonetur proin tuba clangente imminentis praelij miles, ac vetito pabulantiu excursu, Campidux cum Metatore Czarniecio praeivere; comperto Pulzkarencum Excubijs Cosacorum Praefectum, oppido inclusum teneri. Censebant Duces levem aliquam exploratorum manum; hinc velocissimè allapsi, Metator contestim aggrediendos volebat; Landzkoronius peditem & tormenta adfore dixit, neq; promptum sibi in dispensa nobilis sanguinis animum, qui trina aut amplius tormenti explosione, subigere inclusos non desperaret. Ea morâ effluxit dies, donec adveniret peditum legio, simulq; duo tormenta, à libratore in oppidum excussa, magis adventantes Moschos commonuere periculi, quàm nocuere Pulzkarenko. Fortè tunc Chmielnicius, ac Buturlinus, de manè ientati, trahis vehabantur; cum ad excussae machinae fragorem, sistere cursu ambo, mox quod res erat subodorati, in repentino casu, propè sequentes turmas in auxilium vocabant. Verum

Rols-
czyc.

antequam hæ venirent, imminebat tergo Rolszyc impiger exploratorum Ductor, in refugos incidens nisi auxiliorum accursu, eripuisset Fatum praedam è manibus, Regi, & Patriae non ingratam. Ordiata proin acies in occursum ivit; sequebatur in grandiora agmina divisum Equitatum pedes; vbi hic adornasset, mox & iste praelium capepsiturus: tergum firmabat Carrago multiplici curruum serie constans; vnum porro necessarium erat, ut novo miraculo retrogradus Sol praecipitem diem sisteret, tam nobile certamen illustraturum: dum vna à parte Aquilae Polonae, & nuper, haud amica Tauricae potentia: illinc bello durata Cosacorum multitudo, ac infestum Septemtrionis robur; nos de dominio Vkraynae, isti de possessione contendunt. Sub

ipsum

1655. ^{1655.} ipsum crepusculum, (tertiò Idus Ianuarij) coepit equestri concursu praelium, antesignanorum globis hostem tamdiu sustinentibus, donec Duces consilia & aciem expedirent. Tum demum imperata ad datum signum impressio est. Obequitabant uterq; Ducum aciem; uterq; animo oculisq; in pugnam ardentes, incitando militi verba dabant, Landzkoronius vel maximè, cui praeter insitam promptitudinè, popularis facundia inerat. Nox est (inquebat) Commilitones, sed qua satius imbelliam perfidiosi hostis abscondere; nequaquam fortia facta vestra obliterari patietur: quippè vera virtus occulti nescit; ignobiles actus etiam illustri sole, umbram & latebras quarunt. Sed neq; damnemus Cimmerias tenebras, ut eas hosti mox deletò, perpetuas faciamus. Tot itinera emensi, vicinus celi inclementiam, frigora, tempestates; domuimus non humanis legibus morigeram rebellionem; eluctati sumus flumina, montes, nemora; iam vero post immitia elementa, & rerum naturam superatam, arduumne erit, notum perfidia & ignavia hostem, aperto campo, integris viribus & cause iustitia fretis aggredi. Mehercule, tam Moschi foederum ruptores, quàm latebris suis extractus rebellis, agrè vibrati ferri conspectum tolerarent, nisi nox esset: qui utriq; iuncti non minus amplior victoria materies quàm praeda augmentum, vincendos se ingerunt. Enimverò quid facto opus, animus cuiq; suus, & experta tot praelijs suggeret dextera. Audete modò animosè in pradones per noctem grassari, ut clariorem victoriam lux reditura aperiat. Longius admonitos velle, nec Polonam strenuitatem, nec hostium temeritatem pati: adiecto eo non nisi; Pergite si Viri estis, maiorum gloriam, tranquillitatè Patria, posteritatis curam, praesenti certamine ampliaturi. Reliqua exemplo conficiebat. Nisi quod ad Tribunos Peditum accurrens, etiam hos alloquebatur. Maestè animis viri fortissimi, non instrenuè captum ab Equite praelium, vobis consummandum relinquitur. Inuadite magno animo fluctuantem suo pavore aciem, & datis non incassum ictibus, periturorum funeri praeludite. Ea animorum incitatione factum, ut velut ad rapiendam victoriam properarent

LII;

perarent

perarent omnes. Oritur si vnquam atrox & per tenebras
 1655. funestius prælium, vbi telis obnoxios nulla declinandis i-
 ctibus eripit providentia. Octoginta Millia peditum con-
 faciebant Moschi Cosacis iuncti; XX. Millia Scythæ Cal-
 mucenses superabant, penes quos præcipuum Equitatus
 robur LXX. adhæc Machinæ XV. nostris, si quæ supere-
 rant Ladyzyni cum sarcinis relictæ. Ad congressum aci-
 erum memorabile fuit, adeo affatim & ad regulam eiacu-
 latorum Moschos, vt subditi sulphuratis sclopetorum ignes,
 non ordines modo militares vt subsistebant, sed personas ia-
 culatorum ad fulgorem ignis per tenebras monstraret. Su-
 beuntem peditem nostrum iusserant Tribuni, quominus
 procumbendo in terram, vitaret quæ temerè ac nullo cer-
 to scopo mitterentur hostium tela. Postquam verò per-
 rupta prima acies, ac fusus Equitatus; Superior Polonus ad-
 versos illatis signis premebat; etiam pedites densam in e-
 osdem procellam globorum emittebant, eo magis vacil-
 lantes ac confusos, quod velut cum recenti agmine iam
 semivicti luctarentur. Transactum de Moschis erat, inevi-
 tabili vbi ferrum iugulo imminet exitio; obstitit benigni-
 us genti astrum; & abstrusa tunc Fati ratio præsentissimo
 discrimini subtraxit. Quippè vbi victoria cæde consum-
 manda fuit, Tribuni, ac Centuriones, ferrum suorum re-
 tentantes, parcendum deditiis inclammabant; quos de-
 sperata salus, petendam ad misericordiam impulerat. Vi-
 sa narro. Succubuerant penitus nullo in restaurandam
 fortunam nisu, cum intra meditullium aciei eorum illatus
 eques, ferrum iussus retrahit, ac importuna commiserati-
 one, fructum mox consummandæ victoriæ amittit. Nū-
 quam satis fortunæ credideris, glaciei firmius quàm feli-
 citati insistes; exile temporis spatium, subita mutatione,
 rerum momenta versat. Etiam tunc, dum fervidus ad cæ-
 dem miles, eorundem suasu qui modo ferociam incitabāt,
 lentescit: Moschi resumpto animo ordines restituebant,
 ac retroacto paulisper agmine, se se intra carraginem cō-
 tulere,

tulere. Enimverò evanidâ deditione, ac futili clementiæ
 1655. successu, maiori fervore pugna recrudit. Ausculta bella-
 tor, & Punici Ducis exemplo artem perfectæ victoriæ di-
 sce: nec ante, sed post pugnam, gladio moderare. Resti-
 tuta Moschi acie, & iam obiectu validæ carraginis securi,
 continuis ictibus Polonos affligebant, eò notabiliore stra-
 ge, quòd Castra nostra à tergo crebris ignibus collucentia,
 intermedias legiones, certiores ad ictus monstrarent. Re-
 dit interim faventior belli consilij dies, subibatq; Ducum
 animos, clara luce corrigere, quod per noctem peccatum.
 Requisiti primores Scytharum, cur sub prælij fervorem
 campo decessissent? obtendebant in solitos per noctem a-
 gendi; neq; lassatis de diē equis adesse sibi lixas, qui pabu-
 lum procurarent. Intensissimo gelu, ac rara inter exem-
 pla numerando rigeat humus, (vnde frigidior aura non
 alimentis refectum militem mirè affligebat) cū Duces
 obsidium hostilis Carraginis moliri intendunt. Apparebat
 quippè si lento conamine tentaretur, plus morâ profici
 posse: præsertim cū nec aquam explendæ siti, nec ligna
 præsto haberent, refovendis igne suorum corporibus. E-
 moriebatur interim frigore pedes noster, adversus cæli in-
 iuriam nec vestimento nec cibo provisus; Equestris tan-
 tū legiones, vndiq; circumpositæ stabant, quæ eruptio-
 nes aut fugam hostium arcerent. In tertiam vsq; diem su-
 bitarijs incurfibus pugnatū, ad iugiter exagitandum hostē
 institutis, quem moliri aliquid ex continuo motu appare-
 bat. Nec falsa coniectura fuit, cū Chmielnicius quæ-
 vis pacis media, non nisi exitio suo constituta credens, è
 nassa fortiori consilio se expedire statuisset. Itaq; Purifi-
 catæ VIRGINIS MATRIS pervigilio, Carraginem torquib9
 ferreis concatenatam in quadra componit, ordinibus Cur-
 rum tuendis stationarios assignat, Equite, cuius tunc nul-
 lus usus, intra recepto: tum vbi inditæ suis loculamentis
 machinæ, in viam se dedit. Gemino milliari Fortalitium
 Buki petebatur, quò tendenti, non flumen aut traiectus ali-
 quis

1655. quis moram iniecturus esset, si modò vim Polonorum eluderet. Sobiesciana, ac Aulicensis Castellani Legiones campo inerant, quæ donec in celerrimum procursum exercitus acciretur, vestigio abeuntium inhæserunt. Superveniunt. Duces, ac ambo in tela ac ignes ruunt, sequentium legionum agmen in abeuntes immittendo. Verùm invasa currum compages vel equorum pulsata pectoribus, solvi aut laxari haud poterat; nisi quod extremo latere ad bis mille currus, cum septem Tormentis avulsi sunt. Ita abibat securus discriminis hostis, cum ultra possibilitatis terminos videretur, carraginis claustra nudo equitatu perrumpere. Permissus Fato ac itineri ad Ochmatovum deflexit, ac obsessum ibi Pulzkarenkum mirâ audaciâ ac successu liberavit. Digressis utrisq; quod campo depulisset Moschos Polonus superiorem se tulit; etiam isti quod vivi evaserant victoriam vocavere. Ultra Novem Mill; Moschorum interiisse non procul verò fuit, vasta qua pugnatum arêa, undiq; cadaveribus constrata. Tormenta præter XX. nocturno prælio intercepta, XVIII. maioris modi in loco pugnae deserta, sed contusis nè usus essent ansis, & impacto ignitabulis ferro inutilia. Signa maioris victoriæ speciem dabant, picta Divûm effigie, ac diluto in coloris vsû auro, multa arte insignita. Luctuosum nostris vicisse, si modò victoria nominari potuit; quæ insignes familias cohortesq; multiplici iactura funestavit. Labecius, Grodecus, Siemaszko Wirzchlenius turmarum Præfecti: quatuor Optiones, tredecim cohortium Vexilliferi; inter alios Poradvius Marchionis Myszkovij, ac Sporkus Episcopi Cracoviensis (nam is egregiam Hastorum cohortem proprio sumptu in id belli expedierat) animo ac meritis præsignes ambo: ac ultra CC. commilitones, præter servitia cæsi. Maior peditum iactura, sed quos magis frigoris violentia, quam hostile ferrum absumpsit. Ex præfectis digna memorari virtus Grodzicij armamentario Præfecti; Ioannis Pauli Celarij, Iacobi Czarnovij aliorumq; vel cedro inscri-

Zabęcki
Grodecus
cki.
Siemaszko,
Wirzchlenius
Poradvius
wlski.
Szporog.

nomina

nomina meritorum. Quod in primò succedentis prælij congressu cohibitum ferrû, iussusq; parcere cædibus milēs, nè ipsi quorum id peculiare erratum, diffiteri sustinuere; more nostro, apud quod paucorum error omnibus imputatur; contra præclare facta omniû, vno usurpat. Etiam remissior Scytharum opera, haud quaquam bona fide societati respondit. Siquidem fama evaluerat fraude Chmielnicij largientis, corruptû Chamamberû, vbi satiat auro, ferro percuisse. Constitit superventu Soltan Galgæ acrius redargutum, cur in conficiendum prælium detrectasset operam, negasse obiecta? fassum nihilominus, submissos à Chmielnicio qui sollicitarent, ut in veterem amicum mitius ageret; sed reiecta postulata, ob impossibilitatem præstandi. Præcipuum inter nostros ex machinis Moschicis nocumentum; nec minor vbi sine noxa transvolant, admiratio. Borakovio, ut attingam, globo grandiori in fragmenta concisum cui infidebat ephippium, laceratus equus, ipse salvus est; Raszovio crista galeæ ori aptata decutitur; Otfinovio capulus frameæ ictu comminutus, nulla corporis læsione. Etiam qui hæc scribo (quidni enim in recognitionem beneficii memorem?) dum in pedes discurrens vim frigoris eludo, globo machinali in fæmore dextro percutior. Terror ipse in mortem sufficiebat: sed aut telû (semitæ Carthagenæ erat) à terra repercusum vim amisit, aut obliquo ictu vestes tantum perstringens, corpori pepercit; in Fatum non inquiri; illæsus mansi, etsi ex gravi ictu diu attonitus. Id quidem ut omnia, Immaculatissimæ MATRI VIRGINI post DEUM, in acceptis fero, ad creberrimos tormentorum iactas amuleri loco vsus, ex Hymno Ecclesiæ verbis, MONSTRATE ESSE MATREM. Ac nè quid fictum, aut ad iactantiam compositum proferam, facit inadulabilis æternæ veritatis MATER, cui etiam per officium à vero aliena afferre, pijaculum est. Maiorem fortuito casum ut tunc accidit, subnecto. Komorovius è hastata Campiducis cohorte miles, ferreo torace pectus munitus, glande machinali

1655.

Borakowlski.
Raszowlski.
Otfinovlski.

Komorowski.

Mmm

trajici-

1655. traiecitur, telo per averfam corporis partem erumpente.
 Letale vulnus erat, proximas cordi arterias ictu convellente, ac præ cruoris effluxu, viribus ægrum deficientibus. Mors instabat, ille tamen brachio super famulum innixus, per viam Divæ MATRIS opem implorat, neu se inconfesum mori fineret. Bulliente utroque vulneris hiato sanguine, ac ultra quinque stadia progresso, accitus Sacerdos adest, aptatque aurem confessuro. Recensebat conscientiae nævos, fortè diutius intra animum celatos, lachrymasque diu in penitentiam fudit, nullo deficientis vitæ signo: cum proferente verba Sacerdote reatum solventia, velut in soporem resolutus vita abijt Komorovius; non magis præclaro fine memorabilis, quam supremis novissimè felix.

Ochmatow. Zywo-
 tow. Ab Ochmatovo, Zywo-
 tow. tum versus moris signis, miserabile spectaculum oculis se dabat, dum pedes ac lixæ, nimia frigoris vi exanimati; alij impedito gressu nive obruti, adustis gelu artubus, passim quæ inter exercitui strati viserentur. Constitit maiorem ab inclementia cæli, quam ab hoste illatam legionibus iacturam. Itaque Generalis pediti consulendo, eundem cum re armamentaria Szarogrodum expedit, Thethyiovæ ipse subsistens, ut si quæ divexandi hostis possibilitas daretur, occasione non deesset. Et plures offerebantur, nisi gravem tot malorum tolerantiam asperaret, Scytharum inconstantia, qui in prælia pigri, in prædas avidi, iam tum missionem importunè urgebant. Solabatur nihilominus recentium auxiliorum Crimo spes, notitiaque: quod enim non ex voto Menli-Gerey responderet, id imperitia per ætatem fieri, aut veriùs fraude eorum, qui juvenem præceptis suis moderarentur. At si alius animo & usu rerum validus, sexdecenni ephebo succederet, renovato iterum bello arsuram Vkraynam, & recentibus auxilijs, impares fore Moschorum vires, periti rerum censebant. Itaque Duces recenti terrore & continuo motu ad exagitandum hostem versi, levioris armaturæ cohortibus, circumcursare municipia iubeant, metum intendendo,
 neque

Thethy-
 iow.

1655. neque: Ipse veniæ auferentes, si quæ fidei & clementiæ Polonorum se committerent. Verum tanta inerat animis hominum pertinacia, ut frigore aut inedia perire, etiam Scythijs mancipi venire præoptarent, quam se tradere vitam donantibus. Distributæ erant Moschorum copiae Biala-cerkwam, Stawiscios, aliisque non immunita loco, proviso in ante com meatu: Cosaci itidem sua per municipia secesserant, sed maximè propè Hyppanis ripam traducti, quo adventantes è Crimo Scythas insperato occurru adorirentur: iam quippè submittenda auxilia istis innotuerat. Unde seu consilijs nostrorum penitus explorandis, seu quo distineret succursum, in Scythas intentus, Bohunum cum Zelencio expedierat Chmielnicius, ut isti lassos ac incautos per stativa Polonos aggressi, consilia & rei gerendæ opportunitatem periclitarentur. Solertiam equidem exploratorum animam belli gerendi haud immerito dixerim; prælia impetu ac sorte transiguntur; at qui sagaciter intima hostium vestigavit, securius vincere coepit. Frustra strepunt arma, aut incursu cuncta vastantur, si non meditata algeri penetras, penetrata in usum vertis. Eriam tum contigit, quippè ubi ex perfuga, destinata Bohuni noscuntur, summo silentio Campidux, levioribus cohortibus adiuncto Valachorum auxiliari agmine, (venerant istorum XXVII. signa cum Woyciechovio Præfecto) in adversos ac præventos ivit, auctusque accursu Czarnieci profugavit. Ductores fuga soluti consulere, Kiefiance Arx cum oppido aspero situ, ubi tum profugis receptus, per vim subacta ac excisa est. Similia experimenta in Krystynipole, Kiriowka, Leszczynowka, Bereſtki, &c. &c. imperiusibili deditione, succedere: iamque ora intra Hyppanim egregiè turbis repurgari potuit; nisi Scythæ perseverandi inconstantes, aut quo ante veris resolutionem securius subducerent manubias abijt maturassent. Adiunctæ abeuntibus ob securitatem cohortes, nam id enixè postulavere; valituro in Galsgam illicio si sui præda aucti, etiam addito præsidio securi

Woycie-
 chowski

remearent. Dehinc exhausta penitus ora movit Exercitus, ad
 1655. Tyram deflectendo, ubi referta passim oppida, etiam con-
 quirendae ex Valachia annonae ratio ostenderetur. Ad Sa-
 wranium demum grave mancipijs, Scytharum agmen a no-
 stris seiunctum; misso simul Stanislao Iordan, qui recen-
 tes suppetias, ubi istae cum Mengligereo perdurare non pos-
 sent, acciret.

Ineunte Martio Soltan Galsam adventare ex praemissis
 noscitur. Ingentibus sane copijs succinctus veniebat, ul-
 tra LX. Mill: Equitatus trahens, terrendis hostibus non in-
 eptum numerum, nostris nimio auxilio non inique formi-
 dabilem. Adventanti, Duces apud Sucham Dambrowam
 occurrere; obviam venientibus prodeunte Themir Aga in-
 timo consiliorum moderatore. Sub tentorio degebat.
 Galsa quod congesti in cumulos nives vallaverant, sube-
 untes Duces, adpressa pectori manu excipiens; etiam istis
 levi capitis motu primum salve expedientibus. Venerabi-
 lis senum corona stipabat discumbentis latus, cum in tem-
 pus deposito frontis rigore, ad Duces inquit. *Destinati vo-
 bis bellum, nulla sui adventum promittentis habita ratione, et
 qui praereptam de gente amica bene merendi occasionem unico
 doleat. Non tamen dubitare quin opera probanda; adhuc dum
 locus ac tempus offerri possint.* Adhaec Potocius; momenta-
 bellorum, occasionibus stare respondit, quibus ubi se dant,
 consilia aptari expediat. Vfos se hyemis opportunitate,
 dum non flumina & paludum traiectus, neque ullae ignaviae
 latebrae hostem regunt. Quid si maturasset Galsa adven-
 tum, datis stando per lascolscium promissis, facturum sane
 insigni temporis & successus lucro. Neque nunc extra usum
 operam censere, si delitescentem intra latibula feram, utriusque
 exagitant. Adiecit insuper, quam grandi & cruento praelio
 decertatum esset: quam accisae hostium vires, & mox si v-
 triusque animose pergunt, protendae. Magnifica in specie
 dici non ignorabat Galsa, vel solis equis inedia novissime
 attritis, gratum nihilominus dixit quod mentis suae copiam

Duces

Duces facerent. Deprecabatur simul tardum adventum,
 ut qui provenisset ex eo, dum Cosacorum lembos in fera,
 1655. Borysthenis ripa exivit, ut effugium praeccluderet. Sum-
 ma colloquij in eo desinebat, monstrare utrisque alacritatem
 demum ut utraque gentes momentanea in hybernis quiete
 respirarent. Itaque dispersitis circa Tyram legionibus, ijs-
 dem municipijs socij haerebant, iisdem alebantur horreis,
 contubernio nostris omnino mixti ac familiares. Subs-
 tibat Orackowiae vasto municipio cum legione Regia
 Czarniecus; simul Moniak Soltan forma moribusque libe-
 ralis; hic accidit Polonum pro fani manipulo cum Scytharum
 rixatu, ferro eidem amputasse auriculam; qui idem raptus
 in recenti crimine sistebatur Soltano: ad Wilczkovium le-
 gioni sub absentiam Czarniecij Praefectum remissus quo
 castigaretur. Dantur Iudices, exponit querelam aure-
 mulctatus Scythae, ac fustigari iussum advertens, tanquam
 indebitè tergo lueret, qui manu peccaverat, decerpit denti-
 bus reo auriculam, ac mox reposita vice ulteriorem poenam
 deprecatur: more gentis apud quam caput pro capite, me-
 brum pro membro reponere de iustitia censetur. Quip-
 pe fateri necessum, raras apud illos contentiones ac dissi-
 dia, cum nec luxu nec convivijs disfluant, quae apud nos
 humanitatis officia, in rixas vertunt. nulla furta, rarissimae
 caedes, nec nisi fortuito accidunt, si aequè in homines feri-
 tas & repugnans naturae libido abesse, moribus non planè
 culpabiles.

Erant per id temporis vicini, qui incrementibus Poloniae
 malis, amicum in modum condolerent; nec desuere oso-
 res, datis in publicum scriptis, ex contracta Scythae cum
 societate factum carpentes; quod foedera cum infidelibus
 contrahere nefas sit; cum nullum Regnum Remque publ: au-
 xilijs Barbarorum esse defendendam! Firmabatur assertio
 prolixis sacrae Scripturae citationibus, Deo cum profanis
 gentibus commercia Israelitis omnino vetante. Ad haec
 caritas religionis obtentui, ob quam praestaret succumbere

M m m 3

genti-

gentibus, quam societate infidelium maculari. Etiam cōtra legem polyticam peccare eos, qui opem externam arcessant; regnorum arcana, vires ac consilia populorum, etiam rationem status scrutari, ac prænoscere auxiliares, ubi hostes ex socijs fiunt. Malè Heraclio Imperatori cefisse, evocatis in subsidium Saracenis: improspere Andronico Constantinopolitano accersitis in contententes æmulos Turcis. Taurica, olim Liguribus possessa, nunc a Scythijs felut hæreditas habetur. Itaq; præter enormè scandalum, contra civilis prudentiæ Canones peccari; Christianis in qualescunq; hostes infidelibus se sociantibus. His proximè instanti à Suecis bello præludebatur. Servabo parumper digrediens debitæ responsionis filum, à tramite Historiæ non devius. Ac primò licita cum alienigenis fœdera convincit, Asa Rex Iuda, Bennadadum Syriæ, in socianda arma trahens. (3. Reg. 15.) Iudas Macchabæus contra Soterem Romana societate inclitus. (Macchab. 1.) Ionathas potentioribus vicinis per pactiones adhærescens. Thæbea Legio Imperatori Maximino militans. (Greg. Turon.) Calixtus III. Pontifex Persam Scythasq; contra Turcam alliciens. (Platina) Reges Catholici adversù æmulos Maurorum potentiâ freti. (Mariana) Carolus V. Imp: Protestantium Legionibus usus, quas nigras appellare solitus. (Strada.) Rex Gallus Sæctarijs Batavis. (Grammond) Batavi Venetis contra Paulum V. Pontificem opem polliciti. (Grotius) & quæ aliæ gentes adminiculo vicinorum, aut mutua ope se de hostibus vindicavere. Imò ratio ex natura est, vim illatam quoquo modò propullare ingerente. Si verò licet Elephantorum Equorum aliorumq; brutorum ministerio uti; quidni hominum, eorum vel maximè, qui nuper nobis hostes, iam amici; imò ex pacto stipendiarij, ac in ius Clientelæ levi donario obligati.

Simul ac elementius cælum frigorum darditiem solvere. cœpit, etiam Cosaci velut infecta per hyemem emortua, reviviscere moveri, carptim Scythas, furtim pabulatores no-

stros

stros aggredi ea maxima ratione, ut scilicet sub initium veris securius semina terræ mandarentur; quod nisi fieret, mescrandam indici oportebat in sequentes annos illis oris vastitatem. Accisum sub hæc Exercitus nostri robur, cnectus, pedes, strigosi ac cespitantes equi, insuper destitutus stipendio miles, ubi in præstitutam diem expiraret servitium, obsequium detrectabat. Epidemica lues ex resoluta in vapores aëre, seu in debilitata irrequeto actu corpora facilius irrepens, acriter grassabatur: simili ut in peste contagio, nisi quod remissior infectio, non omnes nec promiscuè enecare soleat. Non tamen Duces in ea falsitudine iotari permittebant, Mankowkam Campidux irritò conatu oppugnaverant: Vscie, Berslady, Kamienica prosperiore successu deleta; in expugnationes oppidorum Polonis agentibus, Scythijs manubiæ cedebant. Dolendum sanè, tot capita in servitutem rapi, sed miles sævus esse cogebatur, in resipiscendi incapaces, & quos nisi perderet, ab ijs mox perdendus. Proverbium est, candelam lucendo consumi, etiam Exercitus noster diutino labore atterebatur; rarecebant cohortium ordines, subtrahebant se Præfecti, ac Centuriones, vario prætextu dilabentes. In finè per stitère, digni quorum memoriam recolat posteritas. Præter Duces, Metator Regni Czarniecius. Sobiescius lavoroviensis Præfectus (tantis discriminibus erudiri oportuit destinatum Diademati caput) Potocius Winnicensis, Kalinius Bractaviensis Præfecti. Wisniovecij, Piasoczynij, Danielovicij, Cernerus Haliciensis Castellanus. Wyzycius, Woynikovicus, Korycius, Machovius, Sokolnicus, Suchodolscius, alijq; legionum Legati. Cum ecce fatali procella ab Aquilone reflante, in arcano primum Edicta Regis transmissa fuere, partem Exercitus qui iam ægrè totus sufficiebat, ex Vkrayna subducendi. Primus Metator Regni cum Legione Regia iussu excelsit, multa Scytharum incusatione, quod virum forent, & in oppugnationes Castellorum fervidum, ægreferrent abire. Nimirum volupe erat Scythijs, sanguine soci-

orum

1655. orum prædam ac manubias parari. Serius post Campidux
cum Legionibus suis compellatorijs literis evocatus absces-
sit; delato tuendæ provinciæ negotio Generali Potocio, cui
accisis viribus ac exinanito peditatu quis successus fuerit,
Secundi Climacteris volumine (si Deus vitam & gratiam
concefferit) renarrabo.

Clarum hoc Anno Roma funus duxit INNOCENTIO X:
Pont: Max:, qui VII. Nonas Ianuarij Anno præsentis 1655.
extremum diem clausit magna Christianitatis iacturâ: cum
unicè à populo fideli amaretur, prudens & moderatus Pa-
stor, & quod eius Solij peculiare æquitatis ac recti tenax.
Neq; improbavere Sectarij, causam eorum discreto odio,
personas debito honore habentem, & cui non ira, non odi-
um, nisi ad mensuram rationis. Sub Urbano Pont: ingen-
rium negotiorum arbiter, consilio & successu valens, etiam
prompta efferendis facundia, quæ conciperet aut medita-
retur; donec indoles Annis languesceret. Ex Pamphilo-
rum Romana familia processit, Urbano VIII. Successor da-
tus. Conscenso Petri solio quantus esset ostendit, procu-
rata Universalis Germaniæ pace; vnde velut indicto Euro-
pæ otio, Christianitatis arma aliquantum quievêre. Suspe-
ctum habebant Galli faventioem Hispanis credendo: non
ideo tamen Hispanis satisfecit, qui beneficia si non ex de-
stinato proveniunt, fastidiunt. Inijt Pontificatum An: Ch:
1644.; præsentis tumescere per aquam intercutem corpore,
tandem Christianè ad modum in prima principia resolu-
tur. Comitia sacri Cardinalium Collegij ad vsq; VII. No-
nas Apriles perdurarunt, pluribus ex eo Purpuratorum cæ-
tu morbo correptis; donec respiciente causam Ecclesiæ
Numine, Fabius Chisus Alexander VII. dictus Pontifex
crearetur. Par animi dotibus Innocentio Successor, inge-
nio ac literis præcellebat; quantarumvis functionum ca-
pax, ac componendis Europæ moribus indefessus Minister.

Claudat interim primi Climacteris decursum Optimi
Pastoris mors; quem cœpit vltima Victoriosis-
simi Regis periodus.

ZE ZBIORU. A. M. D. G.

JANA SAS ZUBRZYCKIEGO.

